

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04659

# NOKHEMKE ESREG

---

Aleksander Lizen



*Permanent preservation of this book was made possible  
by Eugene & Elaine Driker  
in memory of  
Charles & Frances Driker*

THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*

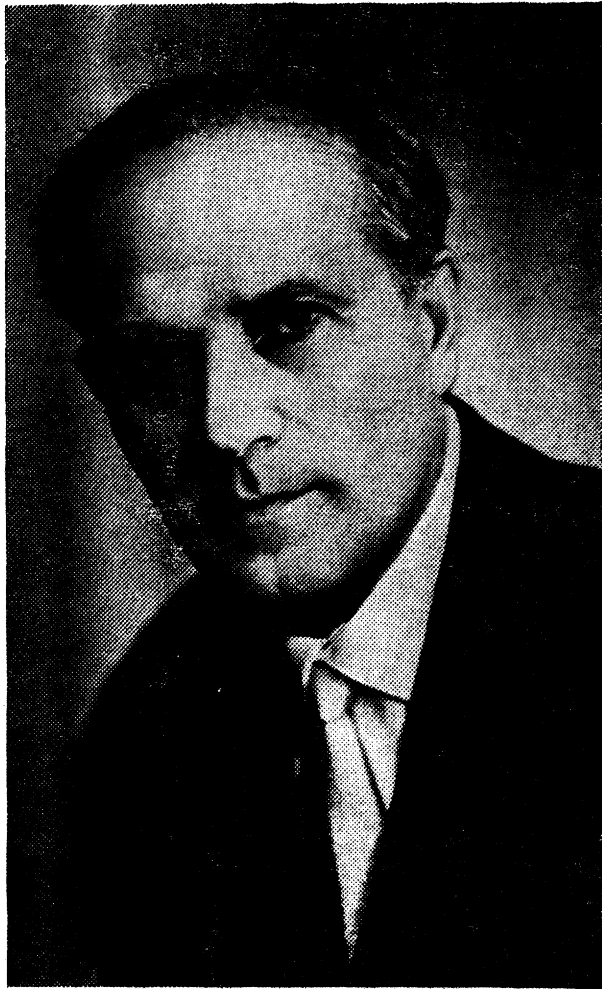


The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)



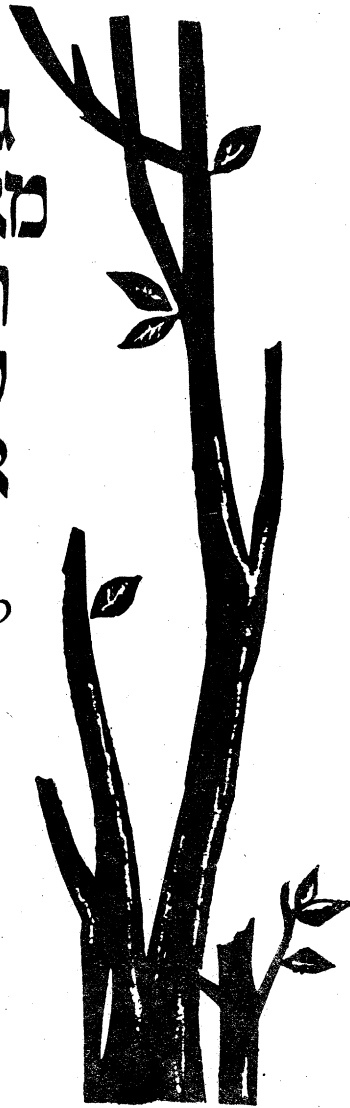


Donacion  
Sin Valor comercial



גרינע  
מאצייוועס,  
וואָס  
שווייגט  
איר?

כאמאן - כאמאן





1

יין, ניט געווען. ס'איז ניט געווען דאָ קיין פארק. ער געדענקט עס גאנץ גוט. ניט געווען. קיין ביימער זיינען דאָ ניט געווען. דאָ זיינען געווען שטיבער. פון דאָר דוירעס זיינען דאָ געשטאנען שטיבער. אין די שטיבער האָבן געלעבט מענטשן. געלעבט און געלאכט. געלאכט און געוויינט. איז פונדאנען האָבן זיך דאָ גענומען ביימער? און ווהיין, גאָטעניו, האָבן זיך אהינגעטאָן די שטיבער? די שטיבער מיט די לאכנדיקע און וויינענדיקע מענטשן? און עפּשער האָט ער פארגעסן? אלץ קאָן טרעפן. צוואנציק יאָר! גאנץ צע צוואנציק יאָר פארביי. פיל, זייער פיל קאָן מען פארגעסן פאר צוויי צענדליק יאָר. אָבער ניט אלץ. דאָ זיינען געשטאנען לעבעדיקע שטיבער. איצטער שטייען ביימער. דאָס שטעטל איז שענער געוואָרן, דער פארק האָט עס שענער געמאכט, פרישער, גרינער. ווייניקער מענטשן, מער ביי מער. אפילע איצטער, ווען עס גייט אן איינגעגעסן רעגנדל און דער הימל איז נאס, און דער הימל איז נידעריק און פארגרויט, זעט ער אויס, דער פארק, ווי א גרינע זעונג צווישן שטיינערנע נאקעטע ווענט.

נו, און איצט ווהיין? קיין נאפקעמינע... ער וועט זיך לאָזן דערווייל צו די ביימער. די מענטשן, וועלכע האָבן זיך אים געטראָפן אין וועג, זעען אים אויס פרעמד. אויך זיי קוקן אף אים, ווי אף א זווילד־פרעמדן. ווער איז ער? וואָס דרייט ער זיך עפעס ארום אונטערן רעגנדיקן הימל מיט שטארק צעעפנטע אויגן? וואָס זוכט ער? וועמען האָט ער פארלוירן? איז גוט, וועט ער זיך דערווייל אויסקלייבן א שווייגנדיקן בוים מיט א געדיכ־טער קרוין, אוועקשטעלן זיך אונטער אים און א טראכט טאָן, וואָס זשע זאָל ער דאָ ווייטער טאָן...

באם אריינגאנג אין פארק האָט ער עפעס פארטשעפעט מיטן פוס. אף דער שווארץ־נאסער ערד האָט זיך געוואלגערט א פארברודיקטער צערי־סענער שטעקשון. נעכטן וואָלט ער אים א שלידער געטאָן מיטן פוס העט־ווייט. מאָרגן, עפּשער, וועט ער אויך אזוי טאָן. היינט — ניט. היינט איז דער גאנצער גוף זיינער. ער אינגאנצן — בלוין אויג. באקוקט ער זי שטאר, באקוקט ער אַנגעשטרענגט אָט די אַנגעפולטע מיט רעגנוואסער אלטע שמוציקע שקראבע. זי איז זייער אלט, געוויס טאקע גאנצע צוואנ-

ציק יאָר איז זי אלט. איז עפּשער וועט ער געפינען, נאָך דעם, ווי ער וועט ארויסגיין פון איר דאָס וואסער, עפּשער וועט ער אַפּזוכן אין איר קויטיקן אינווייניק די שפורן פון נאכמענס פּוּס? אָדער יעפּימס? אָדער אליין דעם אלטן מייערס?..

אויב אזוי, טאָר מען זי ניט אוועקשלינדערן. מע דארף אויסגיין פון איר דאָס וואסער, אינוויקלען זי אין א פאפיר, ברענגען זי אהיים און מעקאבער זיין מיט קאָוועד. ער האָט גראָד א צייטונג אין קעשענע. זי איז יינגער פון דער שקראבע אף גאנצע צוואנציק יאָר. אף דער דריטער זייט פון דער צייטונג איז פאראן א פאָטאָ. א קינד אין א ווייס קליידעלע, מיט א קיילעכדיק-צעשויבערט קעפל, מיט קורצע גראַבינקע פּיסלעך. ס'קאָן זיך מאַכן, אז די שקראבע געהערט דעם קינדס א קאָרעוו. אירן א פעטער צי א זיידן.

לאָזט זיך אויס — ס'איז ניט קיין זייכער פון דער פארגאנגענהייט, ס'איז גאָר א מין הערב פון א שלעפּער. ווייל באלד האָט זינטשענקאָ דער זען דעם באלעבאָס פון דער שקראבע. ער איז געלעגן אויסגעצויגן אף א באַנק, די הענט אראָפּגעלאָזט, ווי צוויי טרוקענע שטאנגען, די אויגן פאָר מאַכט, דאָס מויל אָפּן. טראָפּנס רעגן זיינען געפאלן אינעם אָפּענעם מויל, דער מענטש האָט געשלונגען די רעגן-טראָפּנס, פארימאכנדיק און ווידער עפענענדיק דאָס מויל, און דערביי געאַטעמט שווער און מיט א סווי-שטשערי. טראָפּנס זיינען אראָפּגערוען איבער די קנייטשן פון זיין געלב-לעך פּאָנעם, פון די צעשויבערטע וואַנצעס, ווי פון עפעס א ניט פילבארער בריע, ווי פון אן אומבאוועגלעכער הליבע. אן אלט צעקנייטשט היטל האָט זיך אראָפּגעגליטשט פון זיין גראָוו קאָפּ און פארדעקט עפעס אן איבער-געקולעטן וועקזייגער. די פּיס זיינען אראָפּגעהאנגען פון דער באַנק, איינער א באַרוועסער, דער צווייטער — אין א שקראבע.

זינטשענקאָ האָט זיך אומגעקערט צוריק, צום אריינגאנג, מיט עקל זיך פארקנייטשט, אופגעהויבן פון דער ערד מיט צוויי פינגער דעם שוך, ארויסגעגאָסן דאָס וואסער, אנידערגעלייגט לעבן דער באַנק, ווידער גע-כאפט א קוק אף דעם קאָפּ מיט די גראָווע צעשויבערטע האָר און א טראַכט געטאָן; אן אלטער מענטש — און... ניט געפונען קיין בעסער אַרט אף אָפּ-צורוען זיך...

פלוצעם האָט זיך צעקלונגען דער וועקזייגער. ניט ווילנדיק האָט זיך טשענקאָ א ציטער געטאָן, ווי ער וואָלט זיך אופגעכאפט פון שלאָף. ער האָט דערפילט א קעלט. זיינע פינגער האָבן געפרוּווט פארשפּיליען דעם מאַנטל, אָבער די קנעפּ האָבן בעשום-אויפן ניט געוואָלט קריכן אין די בוטעלקעס. די פאָרדוביניצעטע פינגער האָבן פויל און אומגעשיקט גע-גליטשט זיך איבער די קנעפּ.

דער מענטש אף דער באַנק האָט זיך אויך אופגעכאפט, אופגעהויבן זיך, א געשמאקן גענעץ געטאָן און גענומען ריידן מיט א הייזעריקער שטימ: — פאָר-שלאָ-אָפּן, הייסט עס... גיין, מיין פריינט, מיין וועקזייגער, וועקט מיך אקוראט און. ער ווייסט, דער גוטערברודער מינער, ווען איך מוז אופשטיין.

אצינד האָט ער באַמערקט זינטשענקאַס דורכדרינגענדיקן בליק. האָט ער אים אַ פּרעג געטאַן:

— איר זענט געקומען צו מיר, יאָ? איז, זינט אזוי גוט, רוקט צו אַ פּאַטעל און זעצט זיך צו. האָט ניט קיין פּאַריבל, איך האָב נאָרוואָס גע-  
עפנט די אויגן. באלד וועל איך ברענגען מיין טואלעט אין אַרדענונג.  
דער אלטער האָט אונטערגעצויגן די הויזן, פאַרשפּילעט דאָס רעקל  
אַף אן איין־און־איינציק פאַרבליבענעם קנאַפּ, צעקעמט מיט פאַרגרעכטע  
פינגער דאָס בערדל און די וואַנצעט און געזאַגט:

— נו, איצטער בין איך גרייט איך אויסהערן. וואָס פאַרלאַנגט איר?  
עפּשער אַ גמילעס־כעסעדיז איז ביטע. ליידער, איז מיין גאַנצער קאַפיטאַל  
אין שפּאַרקאַסע, און איך האָב איצט ניט קיין מעזומאַנים... האָט איר ניט  
קיין ציגאַרעטל? כּהאַב פאַרגעסן, פאַרשטייט איר מיך, מיין פּאַרטסיגאַר  
אינעם האָטעל.

זינטשענקאַן איז פּריקרע געווען אָט די ערשטע באַגעגעניש דאָ. ליגנר  
דיק אינעם וואַגאַן, מיט פאַרמאַכטע אויגן, פאַרדרעמלט, פאַרוויגט פונעם  
ריטמישן געקלאַפּ פון די רעדער, האָט ער געטראַכט, געטרוימט פון גאָר  
אַן אנדער באַגעגעניש. אָט דער האַרבסטיקער נודנער רעגן... אָט דער  
אַלטער שיקערק אין שקראַבעס... ניין. ניט אַף דעם האָט ער ארויסגע-  
קוקט. איז קעדי געווען פאַרן צוליב דעם?  
— איך רייכער ניט.

— אַ שאַד.

דער אלטער האָט זיך איינגעקוקט אין זינטשענקאַס געזיכט.

— איר זענט אַ היגער?

— ניין.

— איך אויך. אויב ס'וועט אייך ניט געלינגען איינאַרדענען זיך אין  
האַטעל, טאָ ביטע צו מיר, — האָט ער אַ פאַטש געטאַן מיט דער דלאַגניע  
איבער דער נאַסער באַנק. — אין מיין לוקסוס־נומער. אלע באַקוועמלעכ-  
קייטן, אפּילע באַדן זיך וועט איר אויך האָבן וווּ.

דער אלטער איז אַף אַ וויילע אַנשוויגן געוואָרן און ווידער געפּרעגט:

— אין אַ קאַמאַנדירונג?

„אַט די הייזעריקלעכע שטימע. עפּעס איז זי ביז גאָר קענטלעך...“

— ניין.

— מיט אַ פּערוזענלעכן, הייסט עס, איניען?

— יאָ.

„שוין זשע ערז?“

— איך מיין, אַז איר זענט אויך ניט קיין קאַמאַנדירטער? — האָט גע-

פּרוווט אַ שפּאַס טאַן זינטשענקאַ.

דער אלטער שלעפּער האָט געענטפּערט מיט אַ גאַנץ ערנסטן, אפּילע

אומעטיקן טאַן:

— איך בין געקומען געזעגענען זיך מיט מיין היים. איך פּיל דעם מאַ-

לעכהאַמאָועס הינטערן רוקן. דאַרף איך דאָך כאַפּן אַ קוק אַף מיין היים,

איידער איך וועל אוועק אַף דער עמעסער וועלט...

„שוין זשע ערז? — האָט ווידער אַ טראַכט געטאַן זינטשענקאַ, ניט



אראפלאזנדיק זיין שטארן בליק פון דעם פארקנייטשטן אָנגעשוואָלענעם פּאַנעם.

דער אלטער האָט פּלוצעם גענומען זיך איילן.  
— נו, זייט מיר געזונט. כ'האָב קיין צייט ניט.  
ער האָט אריינגערוקט דעם וועקזייגער אין קעשענע, אונטערגעצויגן די הויזן און, הינקעדיק, געלאָזט זיך גיין.  
„אין הינקט אונטער אויך... מעשוונע. עפשער א פרוו טאָן“  
— צירפּאָ— האָט זינטשענקאָ הויך אויסגערופן. געמיינט, אז זיין געשריי וועט דעריאָגן דעם אלטן.

עפעס אָף אן אויגנבליק האָט זיך דער שלעפּער אָפּגעשטעלט און, ניט אומקונדיק זיך, איז ער אוועק ווייטער, הינקעדיק אצינד מערקבארער אפן לינקן פּוס.

נו, איז וואָס... אזוי רעאגירט יעדער מענטש, ווען מע טוט אים א רוף. אזוי.. ניט אינגאנצן אזוי. אן אנדערער וואָלט זיך אומגעקוקט. אומ- באדינגט זיך אומגעקוקט.

נארישקייטן די נערוון האָבן זיך פּאַשעט צעשפּילט, ניט מער. איבע- ריקנס, איז ניטאָ וואָס צו כידעשן זיך. ער איז דאָך געקומען צו פּאַרן אהער באגעגענען זיך מיט זיין פארגאנגענהייט, איז ער טאקע גרייט אָנעמען יעדן מענטשן פאר א שאַטן פון דעם אָווער.

דאָך האָט ער ווידער א געשריי געטאָן, גלאט אזוי, אין דער וועלט אריין:

— מיך רופט מען זינטשענקאָ. פּיאָדאַר זינטשענקאָ. עפשער געדענקט איר מיך? איך פלעג אריינקומען צו די סאפּירס. זייער שטוב איז געשטאַ- נען אַט דאָ, וווּ איך שטיי. איר געדענקט? איר געדענקט? איר גע- דענקט?..

דער אלטער האָט גאַרניט געענטפערט. אפּילע ניט אומגעקוקט זיך.

2

אים האָט זיין געדאַכט, אז ער הערט נאָך אלץ א שוואכן טיקיטאק פּו- נעם וועקזייגער, ער דערטראָגט זיך פון דער סטאַרטשענדיקער קעשענע אין דעם אלטנס צעקנייטשטע הויזן. זיין באווסטזיין האָט זיך ווי דערוויי- טערט פון אים, צעשווומען זיך אינעם גודנע, אן אופהער גיסנדיקן רעגן. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט, א הייב געטאָן דעם קאַפּ, אונטערגעשטעלט דעם שטערן אונטער די קאַלטע טראָפּנס.  
יא. אצינד האָט ער זיך דערמאַנט.

ער האָט זיך דערמאַנט אינעם וועקזייגער, וואָס ס'האָט געמייסטערעוועט סאפּיר, דער יונגער אָשער סאפּיר. דער טויט איז געשטאַנען אזוי נאָענט, אזוי גרוייליק נאָענט, אז עס האָט זיך געפּילט זיין אַטעם, און ער האָט געטרוימט וועגן לעבן און געפאַרעט זיך בא א וועקזייגער, מיט א פּוּר- זשינע אָף צוואנציק יאָר. וווּ איז ער, אָשער? ערגעץ דאָ ליגט ער. עפשער,

9

אפילע, אונטע פיס. און עמע ליגט דא. און דער אלטער סאפיר מיט זיינע טעכטער יין איידעמס, שניר, אייניקלעך. און די שכינים זיינע. דא זיינע אמאל געשטאנען שטיבער. אין די שטיבער איז געווען א לעבן. דעם רעבי איז געווען ענג צווישן פיר ווענט. פלעגט עס זיך ארויס-רייסן דורך די פענצטער, דורך די טירן, דורך אלע שפארונעס — מיט א געלעכטער. מיט א געוויין, מיט א געשריי, מיט א געזאנג, מיט א געזאל-צענער קלאלע

אינדערפרי פלעגן זיך די טירן ברייט עפענען, ווייל מענטשן האבן זיך געזילט אף דער ארבעט. אפדערנאכט פלעגן די מענטשן זיך אומקערן אהיים. יעדערער האט געהאט זיין היים, זיין שטוב. אלע אייניגעס האבן געהאט זייער היים. זייער שטעטל. דאס לעבן האט געברויזט. מענטשן, זייער רירעוודיקע. טומלדיקע, ראשיקע מענטשן האבן באזעצט וולאטשעו פעסט, באלעבאטיש, און יעדער איינער האט זיך געקליבן אָפּלעבן ביז הונדערט און צוואנציק יאר. און אַט שטייט ער אצינד, זינטשענקא, אונ-טערן רעגן און גלייבט ניט זיינע אויגן. ניין, ניט געווען. ס'איז ניט געווען דא קיין פארק. ער געדענקט דאס גאנץ גוט. ניט געווען. קיין ביימער זיינען דא ניט געווען. דא זיינען געווען שטיבער. פון דאָרדוירעס זיינען דא געשטאנען שטיבער. אין די שטיבער האבן געלעבט מענטשן... נו, גע-נוג. דו האַסט שוין וועגן דעם גערעדט. געקלאַגט מיט א קינע-ניגן. ווארט. עפעס אן אנדער געדאנק ריסט זיך פון די טיפענישן. דער מויעך קאן פלאצן — און... א געקלאנג פון א וועקזייגער צווישן רעגן און ווינט... עפעס האט אף אים געדריקט. שווער געדריקט. אזוי געדריקט, אז ער האט זיך ניט געקאנט רירן פונעם אָרט. זיין ניקטערער שעה, וויקטאָר וולאדימיראוויטש, וואלט געזאגט מיט א שמיכעלע: „שטיין אונטער א רעגן איז נאריש. ווען עס גייט א רעגן, איילן אלע נאָרמאלע מענטשן, לויפן. פֿיי ווערן, עמעס, נאס ניט ווייניקער פון די, וואס שטייען אף איין אָרט, נאָר זיי איילן צו עפעס א דאך“.

האט ער געטאן א שפאן. פאָרזיכטיק, ווייך, שטיל. אזוי טרעט מען, ווען מע וויל ניט אפּוועקן קיין שלאַפּנדיקע. אויך אף א בעסוילעם, צווישן קוואַריס. מע זאָל, כאַלילע, ניט אַנטרעטן אף קיין קייזער...  
3

אצינד האט זינטשענקא זיך אראָפּגעלאָזט מיט די טרעפּ אין דער פארק טיפעניש. פון איין טעראסע אף דער צווייטער. אף יעדערער געבליבן שטיין, ארומגעקוקט זיך, געזוכט דעם נעכטיקן טאָג. העלף מיר, מיין זי-קאָרן! העלפט מיר, מיינע אויגן אַט דאָ, מעגלעך, איז געווען דער הויף. אין רעכטן ווינקל פלעגן זיך שפילן די קינדער. זייער באליסטע שפיל — אין ניס. אויסגעגראָבן א גריבעלע און א מעטער צוויי פון דעם אוועקגע-לייגט א נוס און מיט א שטארקן פיק פון די פינגער געצווונגען אים קא-טשען זיך צום גריבעלע. וועט ער טרעפן אהין, איז גוט — געווען. אויב פארביי — איז שלעכט, פארשפילט. אָפטער פון אלע האט, פארשטייט זיך, אויסגעשפילט דער צעניאָריקער אשקע. פלעגט דער זיבניאָריקער מאָניק

דער קליינער זיך בייזערן, אנידערמאלן אפן גריבל, צונעמען די ניס און אופהייבן א געפילדער, ווען אשקע פלעגט בעיאד-כאזאקע אוועקנעמען זיי בא אים צוריק. „וואס איז געשען? וואס שלאגט איר זיך?“ פלעגן זיך באווייזן אף די שוועלן זייערע מוטערס, גיטע און וועכנע. צוגעלאפן צו די קינדער, פלעגן זיי צוערשט זיי צענעמען, דערנאך אפשמיצן, לעפאך נעם וועגן, מיט ווייכע הענט, אבער זאל וועכנע ניט זאגן, אז איר שווע-סטער גיטע זשאלעוועט דאס קינד אירס, און זאל גיטע ניט זאגן, אז איר שוועסטער וועכנע וויל זיך אויסדרייען און ניט באשטראפן איר טייערן אשקע, כאטש ער איז שוין אן אלטער צעניאריקער באכער, און מאגיקן איז נאך זיבן יאר.

און אט איז דער בוים, פון וועלכן מע פלעגט אראפטרייסלען ניס פאר דער שפיל. א בוים, אן אדיר, מיט א גרויסער, קיילעכדיקער, זייער טונ-קעלער קרוין, פלעגט ער מיט זיינע מעכטיקע ווארצלען אויסוויגן ווייט ארום אלע זאפטן פון דער ערד, אזוי אז די ארעמע עפלביימעלעך, וועלכע זיינען געוואקסן באנאנד, האבן געצאנקט פון שפיידמאנגל. דער אלטער מייער האט אפילע אָנגעהויבן פארטראכטן זיך, צי ס'איז ניט קעדי אויס-האקן אַטאָ דעם פרעסער, דעם נוסבוים.

איצטער זעט מען ניט אין ערגעץ די עפלביימער. אבער דער נוסבוים שטייט. שטייט פעסט איינגעקרעמפעוועט אין דער היים-ערד. זיינע צווייגן זיינען געווארן נאך גרעסער, נאך געדיכטער. אונטער זיי איז טרוקן, פונקט ווי ס'וואלט זיך ניט דורכגעטראגן איבער דער וועלט קיין גוסרעגן. ער איז געווען דאָ דער עלטסטער. אלע אנדערע ביימער זיינען געווען יינגער פון אים.

פארשיידענע ביימער זיינען דאָ געווען, קאשטאנען, טאפאלן, יאסע-ניעס, קליאנען, יונגע שטייפע דעמבלעך און דינע שעמעוודיקע בערעזקעס. אין עק פארק, אפן סאמע נידעריקסטן ארט איז זינטשענקאָ געבליבן שטיין א דערשטוינטער פון דעם ווונדערלעכן, באשיידן-שיינעם און שטילן ווינקל: עטלעכע לאנגצווייגיקע טרויער-ווערבס האבן האכנאָעדיק זיך געבוקט ביז צו דער סאמע ערד. אבער קיין איינער פון די דאָזיקע ביימער האט קיינמאל ניט געזען סאפירס שטוב, ווען אין איר האט געברויזט א לעבן. אף אירע כורועס זיינען זיי געווען פארפלאנצט און אף די כורועס פון אנדערע שטיבער...

4

בלויז דער מאיעסטעטישער נוסבוים איז געווען א שטומער איידעס פון דער פאָרגעקומענער טראגעדיע. דער מידער מענטש האט זיך אָפגעקערט פון די ווערבס, וואס האבן זיך האכנאָעדיק געבוקט ביז צו דער ערד. דאָ איז געווען פייכטער ווי אומעטום. עפעס האט דאָ געפריעט. איז ער ארויס אף א סטעזשקע, בארג-ארוף, צו א ברייטער אלייע, ווו די לופט איז געווען פרישער און די ערד טריקענער. ווידער דערנענטערט זיך צו זיין אלטן באקאנטן נוסבוים, שווער אראפגעלאזט זיך אף א באנק, און פאר-באהאלטנדיק זיך פון דער גאנצער וועלט אונטער די געדיכטע נידעריקע

צווייגן, האָט ער, ווייזט אויס, געמיינט, אז דאָס איז נאָך ווייניק, — פאל אף דיין פאָנעם, בען־אָדאַם, און פארבאָרג זיך אין שטויב, — האָט ער אויפֿ־ געהויבן די הענט און פארדעקט מיט זיי דאָס פאָנעם...

„טפּיערע, ליבע, וווּ זייט אירז טוט א קוק אף דער פּאָטאַ, עפּשער וועט איר דערקענען איינער טאַכטערז“

דער טראַמוו־וואַגאָן איז געווען איבערגעפולט, ווי יעדן אינדערפרי, ווען אלע איילן אף דער אַרבעט. זינטשענקאָ האָט פונדעסטוועגן א פרוו געטאָן דורכקוקן אפגיך די קעפלעך פון א פרישער צייטונג. צו אים איז אָבער גיט דערגאנגען דאָס האַרץ־געשריי פון דעם אומבאקאנטן מיידל אף דער פּאָטאַ. די אויגן האָבן יאָ געזען, דאָס האַרץ, אָבער, האָט דערווייל געשוויגן.

דער טאָג איז פארביט מיט א סאך ארבעט און פיל דייגעס. נאָר אף דער נעשאַמע האָט עפעס געקלעמט און געקלעמט, און פלוצעם האָט ער דערפילט, אז צווישן זינע אויגן און די צייכענונגען, וועלכע ער האָט דורכגעקוקט, האָט א שוועב געטאָן דעם מיידלס פּאָנעם, וואָס ער האָט אינדערפרי אין דער צייטונג באַמערקט. האָט ער ארויסגעשלעפט פון דער קעשענע די צעקגייטשטע צייטונג, צעעפנט זי, אויסגעגלעט מיט די פינגער און אוסמערקזאם איינגעקוקט זיך אין דעם מיידלס געזיכט־שטרייכן. אינדערפרי, דורכקוקנדיק אפגיך די צייטונג, האָט ער גיט באַמערקט טאַקע דאָ באַנאנד נאָך איין פּאָטאַ; א קליין קינד אין א ווייט קליידעלע. אָט אזוי האָט אויסגעזען דאָס מיידל קינדווייז. מיטאַמאָל האָט דאָס האַרץ באַ אים ווידער גענומען קלעמען און אין באַוויסטזיין האָבן אויסגעטויכט, אקאַז געסדיק איינגעגעסן זיך די ווערטער: „...ווענדונג פון אן אומבאוויסט מיידל... ווענדונג פון אן אומבאוויסט מיידל...“ עפּשער וואָלט מען באַ־ דארפט איבערשטעלן די ווערטער: „ווענדונג פון דעם מיידל... אומבא־ וויסטע“, ווייל די פאַמיליע פונעם מיידל איז — *Неизвестная* — אומבא־ וויסטע א מאַדנע פאַמיליע. א קאַלטע, א גרויזאַמע. א ווייטעקדיקער מילכאַמע־שפור.

יאָ, גראַד אָט די פּאָטאַ פונעם אומבאוויסטן מיידעלע האָט אים ווידער א יאָג געטאָן אהער נאָך דעם, ווי ער האָט ביים זיין ערשטן באַזוך, נאָך אין פיר־און־פערציקסטן יאָר, זיך דערוויסט, אז אלע זינען אומגעקומען. דאָס מיידל, דאָס אומבאוויסטע מיידל, איז נישט ענלעך גיט אף אים, גיט אף עמען. און, ביכלאל, איז אן אומזין אפילע טראַכטן וועגן דעם. ער האָט קיינמאָל גיט געזען זיין קינד. ער ווייסט אפילע גיט, וועמען האָט עמע געבוירן, א יונגעלע צי א מיידעלע, און צי זי האָט ביכלאל געבוירן. צי האָט זי באוויזן האָבן דאָס קינד, איידער... איידער מע האָט זי... פאַר־ שאַלטענע צייטן פאַרשאַלטענע ראַצנים! עפּשער האָט מען דערהאַרגעט די מוטער, איידער דאָס קינד האָט זיך באוויזן אף אָט דער שרעקלעכער וועלט?

שלימקע — א מעשוניע־באוואקסן געשפענסט צווישן כורוועס, וועמען ער האָט דאָ דערזען אין 1944, דערזען, נאָר גיט דערקענט, — שלימקע האָט אים צו דער זאך גאַרנישט גיט געקאַנט דערציילן וועגן דעם. שלימקע קע האָט אים, זינטשענקאָן, דאַסקע יאָ דערקענט און געזאַגט:

— שרעקט אייך ניט... איך בין נאך ניט מעשוגע...

גרויליקע גרימאסן האבן סארקרימט זיינע ליפן און דאָס גאנצע פּאַנעם. ער פלעגט שטענדיק זיך קרימען, שלוימקע, אפילע קינדווייז. נאָר דעמלט פלעגט ער עס טאָן פון דער גרינג און ס'איז געווען קימאט ניט צו מערקן. אזוי האָט אים עמע דערציילט. אָבער שפעטער פלעגט די שוואנגערע עמע, דערזענדיק שלוימקען, זיך אָפקערן.

און אצינד קערט ער זיך אָפּ, ער, זינטשענקאָ, וואָס איז דורכגעגאנגען די גאנצע מילכאָמע, קערט זיך איצט אָפּ פון דעם צוואנציקאַריקן זאָקן, פון אָט דעם יונגמאן מיט גראָווע האָר און טיפע קנייטשן, וואָס ס'האָבן דורכגעשיטן אָף זיין פּאַנעם די שטענדיקע ווייגרימאסן.

— וווּ איז עמעז וווּ איז עמעז וווּ איז דאָס קינד? וווּ זיינען עמעס עלטערן, שוועסטער? — האָט זינטשענקאָ אומגעדולדיק געפרעגט בא שלוימקען.

ער האָט זיך געקרימט, שלוימקע, געהאלטן אין איין קרימען זיך. נאָר אז ס'איז שטאָקפּינצטער, איז א בליץ אויך א ליכט־קוואל. און זינטשענקאָ מיט אן אנטבליזט האַרץ, וואָס איז אָפּן פאר אלע האָפּענונגען און פאר אלע אנטווישונגען אָף דער וועלט, זינטשענקאָ האָט אומגעדולדיק גע־ווארט אָף א בליץ־פּאָנע צווישן צוויי קראמפהאפטיקע גרימאסן, שלוימקע זאָל אים עפעס מיטיילן. דער גראָווער יונגעראַן, אָבער, האָט פּינלעך געשלונגען די לופט, שטיקנדיק זיך, באמיט ארויסקוועטשן פון זיך א פאָר ווערטער. די ווערטער, אָבער, ווי די גרימאסן, האָבן נאָר איבערגעכאזערט איינס דאָס צווייטע: „דערהארגעט. דערהארגעט. דערהארגעט.“ שפעטער האָט ער געפרוּווט דערפרעגן זיך בא אנדערע, בא היגע טוישוים. גע־פרעגט, כאָטש ער האָט געוויסט, אז ער וועט דערהערן די זעלבע ווער־טער: „דערהארגעט. דערהארגעט. דערהארגעט.“ ניט קיין ווערטער. איין וואָרט: „דערהארגעט.“ דאָס דאָזיקע וואָרט האָט מען אין יענע צייטן זייער אָפט געהערט.

5

באנאכט האָט ער פּלוצעם געעפנט די אויגן. באשלאָסן. יאָ, פעסט בא־שלאָסן.

דעם באשלוס האָט אָנגענומען ניט ער, דער באטאָגיקער, דער וואכער־דיקער אינזשעניער זינטשענקאָ, נאָר עמעצער אנדערש אַנשטאָט אים. באנאכט בייט זיך דער מענטש. דער באנאכטיקער מענטש אונטערשיידט זיך פונעם באטאָגיקן. ער בלייבט אליין. מיט זיך אליין. מיט זיין געוויסן. אָן איידעם. אָן דעם טעגלעכן העוועל־האוואָלים. און דעמלט דארף ער, מוז ער, האלטן אן ענטפער פאר זיך אליין.

אין שלאָף האָט ער זיך געאמפערט, מיט זיך אליין געאמפערט. דער וויקווען איז געווען א גאנץ רויקער, א לאַגישער אָף כידושים. עמע איז בייגעווען, אָבער קיין אַנטייל אינעם סיכסעך ניט גענומען. שווינגנדיק איז זי געשטאנען לעם זיין בעט אין א ווייס־זילבערדיק שעמערירנדיק קלייד.

13

וואס האָט באַטאַנט איר ברוינלעכע שיינקייט און די גרויסע טונקעלע אויגן. אַ הויכע, אַ שטאַלטנע, אַ שיינע, האָט זי אויסגעזען אין דעם קלייד נאָך שענער און מאיעסטעטישער. אזוי האָט ער איר אינגערנימט אין יענער אומפאַרגעסלעכער נאַכט. האָט זי אַ שמיכל געטאַן אזוי שעמעוו־דיק־מילד, אַז ס'איז ניט קיין ווונדער, וואָס זי האָט זיך אינגעבאַקן אין זיין האַרצן גראַדע אזאַ. און ס'איז נאַטירלעך, וואָס זי האָט זיך באַוווּיזן פאַר זיינע אויגן אין אַט דער נאַכט אין דעם זעלבן קלייד מיט דעם זעלבן שעמעוו־דיק־מילדן שמיכל אַף די ליפּן... אַך, ווי שייך, ווונדער־שיין! מאיעסטעטיש! אַ וויס־ווילב־ערדיק שעמעריגדיק קלייד. אַ שעמעוו־דיק־מילדער שמיכל. נו, זאָג זשע, דו איינער, צוליב וואָס? צוליב וואָס נאַר־סטו די וועלט און זיך אליין? נאָך דעם, וואָס ס'האָט געטראָפּן, נאָך אלע געשעענישן. נאָך דער מילכאַמע. אַ מיין נאָבעלער מענטש, וואָס איך בין, איך, זינטשענקאַ. אַנדערע וואַלטן שוין פון לאַנג פאַרגעסן. איך — גיין, קימאַט אַ פערטל יאָרהונדערט איז פאַרביי. איך געדענק אָבער, אַ פערטל יאָרהונדערט האַלט איך אין איין געדענקען. אַ שאַק מיט יאָרן האַסטו באַ־דאַרפֿט, דו ווילער, דו ריטעריש־נאָבעלער מענטש, זאָלסט אָנעמען אַ באַ־שלוס: מע דאַרף זוכן, זוכן, זוכן, איבער דער גאַנצער וועלט דאַרף מען זוכן, עפשער וועל איך פֿאַרט געפינען עמען אָדער איר קינד.

אין שלאָף האָט ער זי פאַרבעטן: זעץ זיך. שווינגדיק האָט זי אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ, און פון דער אומגעריכטער באַוועגונג איז דער שמיכל אַראָפּ פון אירע ליפּן. „צוואַנציק יאָר בין איך געשטאַנען. וועל איך נאָך אַ ביסל שטיין.“ ווער זשע האָט אויסגערעדט די דאָזיקע ווערטער, אויב זי האָט געשוויגן? וויזשט אויס, ער אליין. „אין שלאָף איז אלץ מעגלעך.“ האָט ער אַ טראַכט געטאַן אין שלאָף און אַ צאַפּל געטאַן. „אָבער דאַס איז דאָך עמעס! הייליקער עמעס! זי שטייט דאָך, ווירקלעך, צוואַנציק יאָר באַ מיין בעט, שטייט שטיל, טרעט ניט אָפּ... באַטאַג איז נישקאַשע. באַטאַג איז זי ניטאַ. ווייל ס'איז דאָ אַרבעט, ס'איז דאָ דיגעס, ס'איז דאָ קאַפּרריי־עניש, ס'איז דאָ אַ העלע זוניקע שיין. אָבער ווי נאָר עס לאַזט זיך אַראָפּ אַף דער וועלט די נאַכט, שווימט זי אַרויס פון דער פינצטערניש. איך האָב געמיינט, אַז איך האָב זי פאַרגעסן. אינגאַנצן פאַרגעסן. איז גיין. איך האָב זי ניט פאַרגעסן. איך קאַן זי ניט פאַרגעסן. אַט שטייט זי לעבן מיר, ווי אַ שטומער פֿאַרווירף...“

— פאַרוואָס עפעס אַ פֿאַרווירף? איך האָב דען ניט אויסגעהאַלטן מיין שוועז?

— שוועז?

— גוט. איך פאַרשטיי. ס'איז נאַוו. טויזנטער פאַרליבטע שווערן איי־

נער דעם צווייטן...

נאָר איך בין דעמלט אלט געווען פינף און צוואַנציק. דער סוינע איז געשטאַנען באַ דער שטאַט. ס'האָט זיך אָפּגעריסן אַ באַמבע. ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ סרייפֿע. דער גאַנצער האַריזאָנט איז געווען אין פייער און אין רויך. די דייטשן האָבן שוין אָנגעהויבן אַריינדריינגען אין שטאַט. מיר איז פאַרבליבן נאָר אזויפיל צייט, איך זאָל באַוווּיזן געבן אַט די שוועז און אוועק אין מיין טייל. דאַס איז פֿאַרגעקומען אומדערוואַרט. פּלוצעמ־

דיק. עמע האט זיך אזוי פארלוירן. האב איך דאך געמוזט זי דערמוטיקן.  
„מיר וועלן זיך אומקערן. מיר וועלן זיך גיך אומקערן. אויך איך וועל זיך  
אומקערן צו דיר און דעמלט וועלן מיר א לעב טאן! היט זיך אבער אפ.  
היט זיך זייער אפ. טראגסט איצטער צוויי לעבנס אין זיך...“

— נו, און די שוועזע.. ווי זשע איז מיט איר?

— איך בין געבליבן טריי איר אַנדענק. איך האב קיינעם ניט. איז דאָס  
ווייניק?

— ווייניק. געוויס ווייניק. קליינמוטיק. הער א מייסע — א נידער  
געגעבן? עמע וועט עס דיר קיינמאל ניט מויכל זיין. ווייל זי האט ליב גע-  
האט דאָס לעבן און וויל, אז אויך דו זאלסט עס ליב האָבן.

— דאָס לעבן?

— יא. דאָס לעבן. און אויך זי, עמען, און איר קינד. און דיין קינד.

— אבער עמע איז דאך ניטאָ אף דער וועלט.

— ניין. זי איז דא. ס'קאָן ניט זיין, אז אף דער גאַרער וועלט זאל ניט

זיין קיין עמע.

6

ער האט אראפגעלאזט די פיס פונעם בעט, אנידערגעשטעלט זיך אף  
זיי, ווי אף פרעמדע, מעכאניש איינגעשלאסן די שניין, און עמע איז גלייך  
אנטרוגען געוואָרן. האט ער זיך צוגעזעצט צום טיש. ער דארף שרייבן א  
מעלדונג. וואָס פאר א מעלדונג? ער וועט בעטן אורלויב. נאָר דו ביסט  
דאך שוין... ניין, אפן אייגענעם כעזשבו, פארשטייט זיך. אף וויפיל? איך  
רעכן אף א צוויי־דריי טעג. ווער זשע שרייבט אזוי — „צוויי־דריי טעג“?  
מע דארף שרייבן פינקטלעך. אין א באפעל קאָן מען דאך ניט שרייבן אזוי:  
„צוויי־דריי“. עפעס באַמבלט זיך נאָך באַ אים אין מויעך. אין פארשלאָפּע-  
נעם מויעך. כוץ דעם, איז צוויי־דריי טעג ווייניק. אף פינף. יא. ניט וויי-  
ניקער, ווי אף פינף. אצינד דארף מען עפעס צוטראַכטן א טערעץ, א מאַ-  
טיוו. וויקטאָר וולאדימיראַוויטש האט ליב מאַטיווירטע מעלדונגען. ער  
האט ליב, זיין שעף, קלאַרקייט, פינקטלעכקייט, וועט ער אים א פרעג טאָן,  
וויקטאָר וולאדימיראַוויטש, מיט זיין וויברירנדיקן באַס, וואָס קייקלט זיך  
אזוי זיכער און פעסט:

— וואָס פּלוצעם?

איז וואָס וועט ער אים ענטפערן? דערציילן וועגן א מאַדנער שלאַפּלאַך-  
זער נאכט, ווען פון איין מענטשן ווערן צוויי, וואָס האלטן צווישן זיך א  
לאנגן וויקער? וועט ער געוויס צעלאַכן זיך, זיין שעף:

— מיסטק.

שרייבט דערווייל זינטשענקאָ אזוי: „...ווייל איך מו דרינגענדיק פאָרן  
צוליב.....אומשטענדן“. זאָלן דערווייל שטיין אָט די פינטלעך. דער-  
נאָך וועט ער עפעס צוטראַכטן.

15

וואס הייסט דערנאך? ווען דערנאך? הייבן זיך, הייסט עס, ווידער אן די אייביקע קווענקלענישן? ניין. באלד. טייקעף דארפסטו ענטפערן דיין שוף, צוליב וואסערע אומשטענדן...

זינטשענקא האט זיך פארטראכט. פארמאכט די אויגן. אנדרעמלט גע- וואָרן. צונויפגעבונדן מיט א פעסטן קנופ דעם איבערגעריסענעם קאלעם- פאָדעם. דער זיגער האט זיך צעקלונגען דריי מאָל. דריי באנאכט. ער האט אופגעעפנט די אויגן און אריינגעשריבן: „צוליב מישפאכע-אומ- שטענדן“. אין וולאָטשעוו האט ער געהאט א פרוי. און א קינד האט ער געהאט, וואָס ער האט עס קיינמאָל ניט געזען. ער ווייסט אפילע ניט, צי דאָס איז געווען א יינגלע אָדער א מיידעלע. איז דען ניט אלציינס, אויב עס איז דערהארגעט געוואָרן?

און עפשער ניט?.. עפשער האָבן דאָס קינד געראטעוועט גוטע מענטשן. אויסבאהאלטן עס פון די ראַצנים.

ער איז געזעסן באַם טיש, געשריבן, געמעקט, ווידער געשריבן, און אים האט זיך אלץ אויסגעוויזן, אז ער שלאָפט נאָך, אז ער שרייבט און פארמעקט בייסן שלאָף. ער האט אריינגעשטעקט די האנט אין קעשענע, פארגעסן — נאָך וואָס, און איצט אַנגעשטרענגט דעם זיקאַרן: וואָס האט ער אים געזאָגט?

אַבער ער האט אים גאַרנישט ניט געזאָגט. דאָס אמפערן זיך האט זיך פארענדיקט צוזאמען מיטן שלאָף. זיין האנט האט ארויסגעשלעפט פון דער קעשענע א צעקנייטשטע צייטונג. ער האט זי אוועקגעלייגט אפן טיש, צור דעקנדיק מיט איר די מעלדונג. אַפגעזוכט מיט די אויגן די פאָטאָגראַפיע פונעם קינד אינעם ווייסן קליידעלע. א קיילעכדיק צעשויערעט קעפל און קורצע גראַבלעכע פיסעלעך אין פיצניקע סאנדאלן.

מע דארף פארגעדענקען די שטאַט, פונוואנען דאָס מיידל מיטן יעסווי- מישן נאָמען „אומבאווסטע“ שרייט צו דער גאנצער וועלט. „ראדיטש... ראדיטש... ראדיטש...“ — האט ער עטלעכע מאָל איבערגעכאזערט. אריינ- געשלאָגן אין קאָפּ, ווי א צוואַק. „ראדיטש“ — האט ער ווידער איבערגע- כאזערט, אַנטרענדיק דעם מאנטל און פארשפיליענדיק אים אף אלע קעפּ. ס'האט אים געפיבערט — פון דער נאכט-קילקייט צי פון גערוו-אַנ- שטרענגונג, ווען ער האט געשפאנט איבער די פוסטע שטאַט-גאסן. ס'איז אים, דאכט זיך, נאָך קיינמאָל ניט אויסגעקומען צו זען די שטאַט דריי אזיגער באנאכט, כאַטש ער וויינט שוין דאָ גאנץ לאנג.

די שטאַט האט זיך אויסגעשפרייט מיט גלייכע פארשלאָפענע גאסן, וואָס פארלירן זיך ערגעץ העט-ווייט. דער מענטש האט ניט איילנדיק גע- שפאנט איבער די גאסן און איינגעטיינעט מיט זיין אייגענעם שאַטן. דאָס איז שוין מער ניט געווען קיין וויקועד, נאָר אן אויספיר, א קורצער סאכאָל. „אַט זעסטו דאָך, וואָס פאר א געהאַרכזאמער מענטש איך בין, — האט ער פרידלעך איינגערעדט זיין שאַטן, — אַט בין איך אופגעשטאנען אינמיטן נאכט, איך גיי צו דער באן, כ'וועל פאָרן אהין, די שטיינער וועל איך פרעגן, אויב סע זיינען ניט פארבליבן קיין לעבעדיקע איידעס...“ דאָס נאכט-ווינטל האט א שורשע געטאָן מיט עפעס אן אָפּגעריסן פא- פירל, וואָס האט לעכערלעך א שפרונג געטאָן, איבערגעקערט זיך און צו-



געקיקלט זיך איבערן פוסטן ברוק גלייך צו זינטשענקאס פיס. ער האט פארזיכטיק אריבערגעטראגן איבער דעם, געלאזט זיך גיין ווייטער, דער נאך זיך מעיאשעו געווען: אזוי פרי האט ער ניט וואס צו טאן אפן וואך זאל, אבער אומקערן זיך אהיים האט זיך אים ניט געוואלט.

ער האט פארקערעוועט אין א זייטיק געסל, דערנאך אין א צווייטן, דורכגעשניטן א פלאץ, וואס האט אויסגעזען אצינד זייער גרויס, ווייל ער איז געווען פוסט — אן מאשינעס, אן מענטשן, דערנאך האט ער נאך לאנג געבלאנקעט איבער גאסן, געסלעך, סקווערן, אן אויסגעשפאנט פלינק ווייני טעלע האט מיטאמאל פרי דערטראגן צו זיינע אויערן א וואסער-געמורמל, האט ער זיך אראפגעלאזט צו דער בריק, אָנגעלענט זיך אף דער אייזער-נער פארענטשע, אראפגעלאזט דעם קאפ. איצטער האט ער שוין מער ניט געזען זיין שווארצן שאטן, ווייל זיינע אייגן האבן זיך איינגעזויגן אינעם אָפּגרונט, וואס אונטער דער בריק; דאס וואסער שטראַמט און ריזלט אן אופהער, אן אן אנהייב, אן א סאף, ווי א וואסער-זייגער, וואס מעסט די אייביקייט...

איז דאפקע דעמלט — ער געדענקט דאס אויסגעצייכנט, און אויך אצינד, זיצנדיק אין פארק אונטערן נוסבוים, בא א טויזנט קילאמעטער אָפּגעווייט טערט, הערט ער נאך אלץ א געמורמל פונעם וואסער, וואס פארוויגט און פארשלעפערט, — דאפקע דעמלט איז בא אים אנטשטאנען א זיכערקייט, א פעסטע איבערצייגונג אין דער גערעכטיקייט פון יענעם, מיט וועלכן ער האט זיך געאמפערט א גאנצע נאכט: זי איז דא, ס'קאן דאך, ווירקלעך, ניט זיין, אז זי זאל ניט זיין אף דער גארער וועלט. ניט זי, ניט די שפורן אירע... ווארט. וואס האט ער געטראכט?.. יא, ס'איז א נוצלעכע זאך, אט די אייביקייט, א טרייסט-זאך, לאַמיר זיך פאַרשטעלן, אז ער וועט אָפּזאָגן, שמיכלענדיק דערביי, פארשטייט זיך, ער איז א גרויסער דעמאָקראַט, וויקטאָר וולאדימיראוויטש. באהאלט זיין גאדלעס אונטער א שמיכל.

איז זאל זיין אזוי, לאַמיר זיך פאַרשטעלן, אז ער וועט אָפּזאָגן, מאַ טיוון — וויפל איר ווילט, אף דעם איז ער א מאזיק, וויקטאָר וולאדימיראָ וויטש. אלץ אף דער וועלט קאן ער מאַטיווירן, איז גוט, וועל איך אים רויק אויסהערן און דאפקע פאַרן, אומאַנגענעמלעכקייטן? א! איז וואָס?.. אזעלכע זאכן איז בעסער צו לייון אין דער אָנוועזנהייט פון דער שטראַך מענדיקער אייביקייט...

אזילנדיק, פונקט ווי ער וואלט מוירע געהאט איבערצוטראכטן, איז ער אוועק אפן וואקזאל, צוגעגאנגען צום פענצטערל פון דער בילעטן קאסע:

— קיין ראדיטש.

די קאסירשע האט א בלעטער געטאן א גראָבן בוך, געפונען די באַן טאנאציע, אויסגעשריבן און דערלאנגט אים א בילעט.

ערשט איצט איז אים געוואָרן גרינגער אפן האַרצן. פונקט ווי ער וואלט מיט איין שאַרפער באוועגונג צעריסן די פענטעס, מיט וועלכע ער איז געווען ארומגעבונדן. פון אט דער שפירונג זיינען די פינגער פון דער צונויפגעדיקטער פויסט, אין וועלכער ער האט געהאלטן דעם בילעט, אויך ווייכער געוואָרן. דער בילעט האט זיך ארויסגעגליטשט פון צווישן

די פינגער און אראפגעפאלן. זינטשענקאָ האָט אים אופגעהויבן, א קוק געגעבן אף אים און מיטאמאל זיך א ריס געטאָן פונעם אָרט און צוגעלאָפן צו דעם קאסע־פענצטערל.

— טייערע, איך האָב דאָך געבעטן בא אייך א בילעט קיין וולאָטשעוו, און איר האָט מיר געגעבן קיין ראדיטש.

— איר האָט געזאָגט ראדיטש, ניט וולאָטשעוו.

— איך האָב געזאָגט וולאָטשעוו, ניט ראדיטש.

דאָס מיידל האָט געכאפט א מאָדנעם קוק אף זינטשענקאָ, עפעס א מורמל געטאָן (ניט נאָרמאל צי וואָס) — האָט ער דערהערט, אָדער ס'האָט זיך אים אויסגעוויזן) און אים געגעבן אן אנדער בילעט.

7

אין וועג, אין צוג, אין אוטאָבוס — פון דער באַן־סטאנציע ביזן שטעטל, אונטערן גוסרעגן און אפילע איצט אין דעם שיינעם און האַרבעטיקן טריבן פאַרק, אונטערן נוסבוים, האָט ער ניט געקאָנט זיך בוילעט פאַרשטעלן, וווּ און וויאזוי וועט ער זיך נעמען זוכן די שפורן פונעם פאַרגאַנגענעם לעבן, אלטע צוואנציקאַריקע שפורן. דערוויל האָט ער געפונען אַדעם באלעבאַטישן, מיט געדיכטע צווייגן נוסבוים. א דרייסיק מעטער לינקס פונעם בוים, אף וויפל ער געדענקט, איז געשטאַנען א ראַכוועסדיקע שטוב. דאָרט האָבן געלעבט די סאַפירס.

אַצינד, ווען דער רעגן האָט אומעטום אופגעהערט, האָט אָנגעהויבן גיסן אונטערן נוסבוים. דער ווינט ריסט אראָפּ פונעם געדיכטן געבלעטער וואָלקנדלעך רעגן־טראָפנס און באַשט מיט זיי דעם איינזאַמען מענטשן, וואָס זיצט אונטערן בוים. ס'האָט אויסגעזען, ווי גלייך א ריזיק־גרויסע גרינע כניע וואָלט אַרויסגעקראַכן פונעם טייך און זיך איצט אָפגעטרייסלט אפן ברעג.

זינטשענקאָ איז אַרויס פון דער אומזיכערער באַהעלטעניש און געמאַכט א דרייסיק גרויסע טריט אף לינקס פונעם בוים. אַט אַדאָ האָט זי גע־דאַרפט שטיין, די שטוב, אויב ער, זינטשענקאָ, האָט נאָך ניט באַוויזן פאַר־געסן אלץ אף דער וועלט.

די שטוב איז געווען א נידעריקע און א ברייטע, ווי געראָטן אין איר באלעבאַס. מייער סאַפיר, א פעסטן געזעצטן זאַקן מיט א געלבליעך גרוי בערדל און רויט אָנגעשוואָלענע אויגנלעפלעך פון פופציקאַריקן פראַצע־ווען באַם הייסן שמיד־האַרן. די קוזניע איז געשטאַנען האַרט באַם וועג, באַזונדער פון דער שטוב, און אין מעשעך פון פופציק יאָר האָט דער אל־טער געטיילט דעם מעסלעס אף צוויי קימאַט גלייכע טיילן; פון אינדער־פרי ביז אפדערנאַכט — אין קוזניע, פון אפדערנאַכט ביז אינדערפרי — אין שטוב.

לעפאַנעם, קעדיי ניט רייצן דעם ניט־גוטן, האָט דער אלטער גע־קרעכצט, געקלאָגט זיך אף זיין גוירל, אף דעם, וואָס זיין שטיקל ברויט

איז דורכגעזאפט מיט שווייס, ווי מע זאגט, בעזייאס-אפעכא. אין הארצן, אבער, האָט ער זיך געגרויסט מיט זיין לעבן.

מיט וואָס זשע, אייגנטלעך, האָט ער שטאַלצירט?

פונקען-שטראָמען פון אונטער דער קאָוואַדלע לאָזן אים ניט זיך פאר-  
טיפן, פינקטלעך אויסדריקן זיין געדאַנק, דער העלפער זינער, דער ניינצנ-  
יאַריקער אייניק, אָשער, זאָל אים פארשטיין פונעם ערשטן וואָרט. דעמלט  
לאָזט ער ריידן דעם שווערן האַמער. זינע הילכיקע קלעפּ איבער דעם  
צעגליטן אייזן פּאַלגן איינער נאָכן אנדערן און שטעלן צונויף אן אייזער-  
נע סאַגע, וואָס איר זין איז אָשערן קלאָר: דער זיידע האָט אליין געקאָועט  
זיין גוירל. א גאַנץ לעבן.

דעם אלטן האָט זיך ניט געוואָלט ריידן וועגן דעם אָפן. קעדיי ניט  
דערצאָרענען גאָט. ער האָט זיך געסטאַרעט זיין מיט אים אין גוטע באַציונג-  
גען. ער איז געווען שטאַרק אָבערגלויבעריש. וויפל צאָרעס און שלעק איז  
פאראן אף דער וועלט! מילכאַמעס, סרייפּעס, קרענק, הונגער... איז דאָך  
פאראן אן עמעצער, וואָס שיקט זיי אָן אף די קעפּ פון די אָרעמע מענטשן?  
איז ווער — כּוּץ גאָט?

צייטנווייז, ווען אָט דער גאָט פּלעגט זיך אָנוואַלגערן אף אים באַזונ-  
דערס גרויזאַם, פּלעגט דער זאָקן אופגעקאַכט ווערן פון דעם ריבונישע-  
ליילעמס אוולעס. פון דער אומיושערדיקייט פונעם יושערדיקסטן. אזוי  
איז געווען, ווען מייער האָט געלאָזט וויסן, אז זיין זון, לאָזער, א זעלנער  
פון דער פּוילישער ארמיי, איז אומגעקומען. דער זאָקן האָט געפּאָדערט  
אן ענטפּער בא גאָט. און, פארשטייט זיך, אים ניט באַקומען. האָט ער  
באגיטיקט די מערידע פון זינע ווייטע אָוועס אין דעם מידבער. זיי האָבן  
זיך אָפּגעקערט פון דעם אומזיכטבארן, אומבאַגרייפּלעכן, אומבאַשטענדיקן  
אדוינוי, וועלכער טוט, וואָס ער וויל, און טראָגט ניט קיין שום אַכרייעס.  
האָבן זיי געמאַכט זיך אן אייגעל. אָ, דאָס איז עפּעס אנדערש. א גאָט פון  
א שטיק מעטאל! ער אליין, מייער דער קאָוועל, וואָלט געמעגט א טראַכט  
טאָן וועגן באשאפן אין זיין קווינע אן אייזערנעם גאָט, אוועקשטעלן אים  
איז זיין שטוב, ער זאָל ניט דארפן אָנקומען צו די גיריקע טעלערלעקער  
פונעם גאָט אין הימל. דער אלטער האָט זיך געהאַלטן פונדערווייטנס מיט  
זיי, אָבער אָפּקומעניש-געלט האָט ער זיי געצאָלט.

איז זיין שטוב! דאָס איז געווען דאָס ווערק פון זינע הענט און דער  
ציל פון זיין לעבן. ער האָט געהאַט דריי טעכטער, צוויי זין און זיבן  
אייניקלעך. און אלע האָבן זיי געלעבט בא אים, אין זיין שטוב. ער האָט  
ניט דערלויבט, זיי זאָלן זיך צעזייען איבער דער וועלט, א וועלט פול  
מיט סאַקאַנעס. ניין, זיי מוזן לעבן בא אים, מיט אים, אונטער זינע פּליגל.  
אויב ס'וועט טרעפן אן אומגליק, איז מיט אלע. צוזאַמען וועט זיי גרינגער  
זיין דאָס איבערטראָגן. אָבער ווען יעדערער פון זיי וועט וואַגלען איבער  
דער וועלט באַזונדער, — וועט אים דאָס לעבן צעקוועטשן.

דאָך ניינען געווען פרווון אָפּטיילן זיך פון אים. ווען ער האָט אויס-  
געגעבן זיין עלטערע טאָכטער גיטען פאר מיישע גובער, האָט ער זיי גע-  
מאַכט א באַזונדער שטיבל. לעבט זיך, הייסט עס, פרוכפערט זיך און זינט  
געזונט. גובער האָט געדרייט מיט דער נאָז, אוועקגעשטעלט זיך אף דער

שוועל אזוי, אז מער קיינער האָט ניט געקאָנט דורכגיין (צו אכט און צוואנציק יאָר האָט ער שוין געהאט א בייכל), נאָר גערעדט האָט ער בער-נימעסדיק-זיס, פונקט ווי מע וואָלט אים געטאָן די גרעסטע טיווע:

— מיין טייערער שווער! מיר זיינען זייער גערייט, וואָס איר דינגעט זיך אזוי פאר אונדז, אָבער מיר האָבן שוין געקראָגן א ווינונג צוויי מאָל גרעסער און דריי מאָל בעסער.

האָט אים מייער אָפגעשניטן קורץ און שאַרף:

— ווילסטו גיטען, טאָ ווין מיט אונדז.

גובער האָט געמוזט נאָכגעבן. אז ניט, איז וווּ וועט ער קריגן נאָך

אזא מין גיטע?

דער אלטער האָט זיך געגרויסט מיט זיינע טעכטער. שיינע מוידן, קיין איינהאַרע, לייביקע, קיין איינע וועט זיך ניט פארזיצן. קיינער וועט זיך ניט אָפזאָגן ווערן זיין מעכטן, כאָטש ער, מייער, איז א פראַסטער קאָ-וועל. אפילע יעפים סיגאל אליין, דער אָנגעפאַרענער דאָקטער, איז אויך געוואָרן אן איידעם בא אים, כאָטש בארימען זיך מיט אַדעם איידעם זיינעם איז מייער ניט גענייגט. א פויליאַק, א באל-ספייקעס, ער גלייבט אליין ניט איז זיין מעדיצין. הערט א מייסע: אַנשטאָט געבן פינגטלעכע אָנווייזונגען דעם קראַנק, אייצעט ער זיך מיט אים. דער כוילע איז דאָך אליין געקומען נאָך אן אייצע! ער, מייער, ראט זיך קיינמאָל ניט מיטן פערד, וויאזוי ער דאַרף דעם שטעלן א פידקאָווע. נאָר אויב ער קאָוועט עס שוין אונטער, איז טאקע א מעכטיגע א קוק צו טאָן. גלייך ווי סע וואָלטן נייע פיס באם פערד אויסגעוואקסן.

דער אלטער, פארשטייט זיך, איז ניט באַקי אין מעדיצין. נאָר אויב ער האָט יאָ אויסגעגעבן זיין טאַכטער פאר דעם דאָזיקן מענטשן און, אזויארום, דעראַבערט פאר זיין שטוב אן אייגענעם לייב-מעדיקער, טאָ דארפן אלע אין שטוב זיין געוונט און שטאַרק. דאָס איז שוין יעפּימס זאך. אָדער, פאַשעטער, כאַימס. וואָס עפעס יעפּימס? כאַימס איז דען ניט בעסער? כאַימס איז לעבן. א דאָקטער פאַסט אַדער נאָמען בעסער. אָבער וואָס לאַזט זיך אויס? צוויי יאָר איז מייערס ווייב צוגעשמידט צום בעט, און ער, סיגאל, קאָן גאַרנישט ניט צוטראַכטן, וויאזוי שטעלן זי אָף די פיס. ער האָט קיין מאַט אופגעהערט אריינגיין צו איר אין צימערל, דער רייעך, זאָגט ער, איז דאָרטן ניט קיין וואַזשנע. ווען דער זקיינע ווערט צייטנווייז אזוי שלעכט, אז זי קאָן שוין ניט אויסהאַלטן און צעקרעכצט זיך אָף דער גאַנצער שטוב, רופט יעפּימס זיין פלעמעניק:

— הער נאָר, מאַניק. טו עפעס א שפּיל דער באַבען. זי האָט ליב, אז

דו שפּילסט אפּן פּידל. וועט זי פאַרגעסן אין אירע ווייטעקן.

אמאָל רופט ער אים — „מאַניק דער רויטער“, קעדיי צו אונטערשיידן

אים פון דעם אנדערן מאַניק, „מאַניק דעם קליינעם“.

מאַניק פאַרויטלט זיך. נעמט דעם פּידל. שפּילט. ער איז צופּרידן. סײַ

גאל איז אויך צופּרידן. ער הערט ניט אצינד דער שוויגערס קרעכצן. ניט

צופּרידן איז זלאַטע, מאַניקס מוטער.

— מאַניקן האַלט מען אין איין עקס... עקס...

— עקספּלואַטירן, — זאָגט אונטער, שמייכלענדיק, עמע.

— און ער, נעבעך, שפילט ביז אהער אף א פארשווע פאבריק־פידל, — קלאַגט זיך ווייטער זלאטע. — פארשטייט זיך, ווען דער פאָטער זאל לעבן, וואָלט שוין... אָבער אף א זון פון אן אַרעמער אלמאַנע גיט קיינער ניט אכטונג...

דער אלטער ברויגעזט זיך. וואָס קלאַגט זי, זיין שנורז? וואָס הייסט עפעס „אן אַרעמע אלמאַנע“? אלע אין דער דאָזיקער שטוב זינגען גלייך ריין און גלייך אַרעם. וואָס זשע, ער עסט געשמאקערע מיכאַלים, ווי זי אלע עסן פון איין שיסל.

— וואָס ווילט איר פון מיר? — ערגערט ער זיך. — פידלען קאָן איך ניט קאָוען. קיינער האָט מיך ניט געלערנט. איך בין ניט קיין פידלמאכער. איך בין א פראָסטער קאָועל.

אפן הימל־ראנד זאמלען זיך כמאָרעס. אָשער, דאָס עלטסטע אייניקל, שוין אן עכטער יונגאטש, וואָס העלפט אָפט דעם זיידן אין קוואַנע, מיינט, אז ער דארף זיך איצט אריינמישן:

— זיידעניו, לייג זיך צו

מיינער בורטשעט נאָך א פאַר מינוט, לייגט זיך אַנידער אף דער סאַפע, לעפיש, ווי א בער.

אָשער נעמט ארויס פונעם קרעדענץ א קליין פלעשעלע, נעמט אָן א פולע פיפעטקע מיט טראָפנס.

— צי אָפ דאָס אויגנלעפל, — באפעלט אָשער.

דער אלטער פאָלגט אים. מיט קורצע הויקערדיקע פינגער דריקט ער אָן אף דעם אונטערשטן רויטלעכן אויגנלעפל, ציט עס אָפ. אָשער צילט זיך מיטן גלעזערנעם שפיץ פון דער פיפעטקע, אף וועלכער עס הענגט אראָפ א דורכזיכטיקער טראָפן. „ניט געטראָפן“ — וואָרטשעט דער זיידע. דער אייניקל לאָזט פאלן אין אויג נאָך איין טראָפן. דער אלטער פארמאכט האַנצעדיק דאָס אויג און באווייזט דערביי א טראכט טאָן, און זלאטע איז עפשער גערעכט, — אַדער פוילער סיגאל עקספלאַטירט טאקע די קינדער, צווינגט מאַניקן היילן די באַבע מיטן פידל און אָשערן — אריינקאפּען דעם זיידן אויגן־טראָפנס, און נאָך טראכט ער, און מע וואָלט טאקע באדארפט א פרוו טאָן קריגן ערגעץ א פינעם פידל פאר מאַניקן. פון די פענצטער פון זיין שטוב דארף זיך לאָזן הערן שיינע מוזיק.

פאר אַט דעם איניען האָט זיך פליסיק גענומען נאכמען, מיינערס על־טערער זון.

דער זאָקן האָט געבלינצלט מיט די אויגן, פארבאָרגן זיי אונטער די גראָווע צעשוֹיבערטע ברעמען: נאכמען איז א באלדימיען, א לוי־יצלעך, עפעס א צעטראָגענער פארשוין...

„ער האָט א גרויסן האַנער, דער קאָועליוק“, — טראכט מיינער וועגן זיך אליין. האָט ער טאקע ניט ווייניק געלט געפאטערט צוליב מאכן פון זיין זון נאכמענען א לאמדן. נאכמען האָט זיך געלערנט מיט גרויס היס־לייוועס. ער האָט אָבער געכאַפט זיך פאר אלץ און קיין איין זאך ניט דער־פירט ביזן סאָף. ווי נאָר דער ציל איז געווען נאַענט, פלעגט ער זיך אויסדרייען צו אים מיטן רוקן, עפעס אנדערש האָט אים שוין פארכאַפט. „עט, יענץ איז ניט דאָס. ניט דאָס, וואָס איך האָב געמיינט, נארישקייטן, —

פלעגט ער שאַקלען מיט זײַן לאַנגן קאַפּ, וואָס האָט אויסגעזען נאָך לעבן-  
גער איבער דער הויכער סטארטשענדיקער פריזור, — דאָס אָבער... דאָס  
איז טאקע אַן עמעסע זאך...“ א שטיקל צײַט אוועק, איז נאָכאמאָל: די  
„עמעסע זאך“ ווערט ווידער פארוואנדלט אין „נארישקײַטן“. הייבט אים  
אַן דער פּאָטער מוסערן, שאַקלט דער זון מיט זײַן לענגלעכן קאַפּ:

— אלץ איז שוין געווען... און דאָס — אויכעט.

דער אלטער פלעגט זיך פארענטפערן פאר זײַן אייזערנעם גאַט:

— ניט מײַן שולד. ניט אין מיר געראָטן. אין דער מוטער.

און ווען פון דער טרייסט ווערט אים ניט גרינגער, פאלט ער אָן אפן  
ריבוינעשעלילעם.

— וואָס האָסטו צו מיר? פארוואָס קומט מיר ניט קיין נאכעס פון מײַנע  
זײַן? נאכמען גײט ארום ווי אפן אוילעם-האטויה, און לאָזער ווערט ער-  
געץ פארפאלן.

דערפאר איז ער צופרידן מיטן אייניקל, מיט אַשערן, אין וועלכן ער  
פילט אויך זײַן אייגענעם יאָדער. סײַ לויטן אויסזען, סײַ מיט זײַנע פּאָס-  
טעמקעס איז ער געראָטן אינעם זײַדן, מערער ווי אין אייגענעם טאטן,  
אין נאכמענען. ביים דער פּאָטער פלעגט זיך פארנעמען מיט דער רעפּאַרם  
פון דער שפראך עספּעראַנטאַ אָדער געכירעט וועגן נײַע קלאָלים אין  
שאַר-שפּיל, אויב מע זאָל צוגעבן צו דער שאַר-ברעט נאָך אכט קעסטעלעך  
און צוויי נײַע פיגורן, — פלעגט דער זון צעבלאָזן דעם בלאָזאק אין דער  
פינצטערער דורכגערייכערטער קוזניע. ער פלעגט דאָס טאָן, קעדיי נײַ-  
סעכײַן זײַן באַם זײַדן, און בעשאַסמײַסע געקוקט אינעם פלאם. סײַ פלעגט  
זיך אים אויסווייזן, אז ער זעט זיך אין א פייער-שפיגל, א שווארצער  
שאַטן פון א יינגל, וואָס ברענט און ווערט ניט פארברענט, און ער פלעגט  
אראַפּלאָזן נידעריקער דעם קאַפּ, אַטעמענדיק, ווי דער בלאָזאק, מיט צע-  
גליטער לופט, ביזוואנען דער זײַדע פלעגט אים ניט אוועקטרייבן.

— גײ שוין אהיים מאכן די לימודים. וועסט ווידער ברענגען א צווייער-  
לע פון דער שול.

געטריבן און געטראכט: עפשער וועט ער זיך אַנטוויסן און ניט פּאַלגן.  
כאַפט זײַ דער רוען, די צווייעלעך...

ווייל דער אלטער מייער האָט ליב געהאט זײַן קוזניע און ליב געהאט  
זײַן אייניקל. און סײַ פלעגט אים געפעלן, אז דער אייניקל איז דאָ געווען.  
אַפט פלעגט צו אים אין קוזניע קומען צו לויפן רעזוס. ער פלעגט  
אופהייבן זײַן ברוינעם לאַנג-אויעריקן קאַפּ, אלץ באשמעקן — געזוכט  
אַשערן. מיטן אלטן האָט ער ניט ליב געהאט צו האָבן קיין געשעפטן.  
מייער האָט זיך געהאלטן מיט אים פונדערווייטנס, אַשער — פארקערט.  
אַשער פלעגט אים אלעמאָל א גלעט טאָן:

— וואָס מאכסטו עפעס, רעזוס, האָ?

א ווילער יונג. מע קאָן זיך טאקע מיט אים כאווערן.

דאָס הייסט אָבער ניט, אז רעזוס האָט זיך גענייטיקט אין א קאַמפּאניע.  
פונקט פארקערט. ער איז פון איר אנטלאָפן אין קוזניע. די קליינע סאַניע  
און מאַניק לאָזן אים ניט צורו פון אינדערפרי אָן. זעצן זיך אף אים רײַטנ-

דיק, שלעפן פארן וויידל. דערנאך קומט צו לויפן א פארטאפערטער פון דער שול דער העל-אויגיקער אשקע און מאכט פון אים טיל-טעל. ווען אָשער איז נישטאָ, האָט רעזוס ליב אנידערלייגן זיך באַ מילעס פּיס. אָט זעצט זי זיך אוועק אָף אַ באַנק אין גאַרטן, אָדער זי עפנט אַ ביכל און פאַרמאַכט די אויגן, אָדער זי עפנט די אויגן און פאַרמאַכט דאָס ביכל. זי טוט אים אַ צופּ פאַר זינע לאַנגע אויערן, פאַרמאַכט ווידער די אויגן און שטאַמלט עפעס צו זיך אליין. די הויכע און דינע בראַניע האָט קיינמאַל קיין צייט נישט. זי גיט נאָר אַ בליץ אָף אים מיט אירע שוואַרצע באַלעכעס, טוט אים קלוימערשט אַ רוף צו זיך. ווען ער נעמט זיך אָבער לויפן צו איר, דרייט זי זיך אויס צו אים מיטן רוקן, לאַכט און פלוידערט מיט עפעס אַ גלאַט-פאַרקעמטן באַכער. רעזוס קאָן אים נישט אַנקוקן, און ווי נאָר ער באַווייזט זיך אין הויף, ווערט דער הונט מאַלערעציקע און בילט אָף אים, ווי אָף אַ דאַם-טוינע.

צוויי מענטשן פון דער גרויסער שטוב טשעפען אים קיינמאַל נישט. דאָס איז מאַניק דער רויטער און די קראַנקע זקיינע.

אָט אַדאָס גרויסקעפיקע יינגל מיט קורצע רויטע האַר האַלט אין איין פּידלען. ביכלאל געפעלט רעזוסן בעסער דער קרעפטיקער פּריילעכער גע-קלאַנג פון די קאָוואַדלעס, ווי דאָס דין ניגנדל פונעם פּידל. נאָר באַ דעם קלוגן הונט מאַכט זיך אמאַל אַ מאַרעשכוירעדיקע שטימונג אויך. דעמלט קנולט ער זיך צונויף אונטערן סאַמע פענצטער, לייגט אנדער דעם קאַפּ אָף די פּאָדערשטע לאַפעס און הערט זיך צו מיט איין אויער צו מאַניקס שפּילן. סע טרעפט זיך אפּילע, אז ער קאָן נישט אויסהאַלטן די גרויסע בענקשאַפט נאָך דער לעוואַנע. הייבט ער אָף דעם קאַפּ און וואַיעט.

רייטן אָף אים, צופּן פאַר די אויערן, אָדער פאַרן וויידל — אָף דעם איז יעדערער אַ באלן. אָבער אָנהאַדעווען אים — וועגן דעם מאַכט מען זיך נישט וויסנדיק. אלע, כּנָן חַזַר זקיינע. זי פּלעגט קיינמאַל נישט פאַרגעסן אַריינ-וואַרפן אים אָף-שיסל-עפעס געשמאַקס.

אזוי איז געווען יאָרן און יאָרן. אָבער איינמאַל האָט די אלטע נישט געסטליעקט, ער קאָנט גענאַרט אַ טאָג, אַ צווייטן, אַ דריטן — נישטאָ. די שיסל איז געוואָרן שוואַרץ און פּוסט. עמעס, אָשער האָט אים אמאַל אונטערגע-וואַרפן אַ ביינזל, אַ שטיקל ברויט, אָבער די אלטע, וואָס פּלעגט זיך אן איינגעהויקערטע פאַמעלעך אַראַפּלאָזן מיט די טרעפּ פונעם גאַנעק, האַלטן-דיק זיך פאַר דער פאַרענטשע, איז אלץ נישט געווען. רעזוס האָט באַשטימט אויספאַרשן דעם איינען. איינמאַל האָט ער אַ שטופּ געטאַן מיט דער מאַר-דע אַ טיר, נאָך איינע און דערזען: די אלטע לייגט אפּן בעט, אַ בלאַטע, אַ טרויעריקע און אזא אויסגעדאַרטע, אז רעזוס האָט זיך טאַקע באלד אָנגעשטיסן, אז זי איז, נעבעך, אליין זייער הונגעריק, און קיינער וויל זי נישט אָנהאַדעווען.

טירן. אַ סאַך טירן. וווּ מיט דער מאַרדע, און וווּ מיט דער לאַפע, נאָר דער הונט האָט זיי אלע בייגעקומען, ער האָט זיך דערקליבן צו דער קיך, אופּגעהויבן זיך אָף די הינטערשטע פּיס, אַראַפּגעכאַפט פונעם טיש מיט די ציינ אַ קרייטשיק ברויט, געלאָזט זיך אָף צוריק, ווידער טירן, אַ סאַך טירן, נאָך וואָס דאַרפן די מענטשן אזויפיל טירן פון וועמען פאַרמאַכן

זיי זיך ער האָט ווידער אָנגעשמעקט דעם באקאנטן רייך פון דער אל-טער. אָט ליגט זי, די אלטיטשקע, די האנט אירע הענגט אראָפּ אַנמעכטיק פונעם בעט, האָט ער איר אריינגערוקט דאָס ברויט אין דער האנט און א לעק געטאָן זי. די אלטע האָט א ציטער געטאָן, א גלעט געטאָן דעם הונט איבערן קאָפּ. טרערן זיינען גערונען איבער אירע געקנייטשטע באקן. „הונגעריק בין איך ניט, רעזוס... אָבער צו וואָס דארף איך דאָס לעבן?..“ עמע האָט דאָס אים, זינטשענקאָן, דערציילט, געלאכט און געוויינט. געוויינט, ווייל זי האָט ליב געהאט איר מוטער און ניט געוויסט, וויאזוי צו לינדערן אירע ליידן. און געלאכט האָט זי דערפאר, וואָס פיאָדאָר האָט איר, פארשטייט זיך, ניט אָנגעהויבן גלייבן („וויפל קלאסן האָט ער פאר-ענדיקט, רעזוס? ס'קומט אויס, אז ער האָט פונקט אזא געלערנטן קאָפּ, ווי נאכמען אליין“). עמע, אָבער, האָט ניט אופגעהערט צו לויבן דעם אוי-סערגעוויינלעכן, קימאט מענטשלעכן, סייכל פון אַדעם הונט. („ער האוו-קעט, נאָר האָב ניט קיין פאריבל אף אים. ער טוט, וואָס זיין באלעבאָס הייסט אים: ניט אריינלאָזן קיין פרעמדע אין שטוב. טאכונ“).

8

„ס'איז מיר קאלט, — האָט א טראכט געטאָן זינטשענקאָן. — וואָס זיך איך דאָן“

ער איז געווען פארכמורעט, ווי דער הימל איבער אים. א נידעריקער, א טונקעלער האָבן אים אָפּט דורכגעשניטן בליץ-זיגזאגן. פונקט ווי א רייזיקע שיקערע האנט פון עפעס א פאנטאסטישן גלעזער וואָלט געפירט מיט א פייערדיקן דימענט איבער דעם טריבן גלאָז פונעם הימל-געוועלבו אזוי זיך, ווי-סע-ניט-איין, און באלד נאָך דעם ווערט דאָס גלאָז צעטראס-קעט און גאנצע שטיקער הימל ברעכן זיך אָפּ מיט א מוירעדיקן געקנאל און צעריגען זיך, ווי צעשויערטע געפּל-פלעקן. קיין רעגן איז אצינד ניט געגאנגען, נאָר פון מייערעו האָט זיך אָנגערוקט א שווארצע כמארע. זי האָט אויסגעזען שווער און שוואנגער מיט רעגן.

זינטשענקאָן אָבער איז ניט אוועק פונעם פארק. עפעס האָט אים דאָ געהאלטן ווי צוגעשמידט צו דער באנק. ווהיין זאל ער זיך איצט לאָזן גיין?.. פאמעלעך האָט ער זיך אופגעהויבן פונעם אָרט און אראָפּגעגאנגען אף א טעראסע נידעריקער.

ער איז געטראָטן פאָרויכטיק, ווייך איבער די אראָפּגעפאלענע געלע בלעטער. זיי זיינען געווען נאָך ווייניק, אָבער וואָס נידעריקער ער האָט זיך אראָפּגעלאָזט, אלץ מער האָבן זיי זיך געשפרייט. און פלוצעם האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז דאָס איז ניט קיין בלעטער, נאָר א טעפיכל. א קליין טעפיכל, א ברוינס, מיט גרינע, געלע און רויטע פאסן, וואָס האָט פאר-דעקט דעם דיל פון עמעס צימער, פון דער טיר ביו צום סאָפּקעלע. באלד וועט אריינקומען עמע. פארוואָס אָבער, פארשפעטיקט זי? ער איילט זיך דאָך אין מיליטער-טייל. קוים געפויעלט, מע זאל אים אַפּלאָזן. יעדער מי-נוט קאָן עפעס געשען. אלע זיינען באומרויקט. כּוּץ מאַניקן. ווידער און



ווידער כאזערט ער איבער הענדעלס פערטע סאָנאטע, און זינטשענקאָ איז ערנסט פארדייגט, טאָמער וועט ער, כאַלילע, קאָליע מאַכן אין אזא פּיטש-נאָסן וועטער דעם אמאָטי-פּידל.

אמאָטי-פּידל! דאָס איז אַ גאַנצע געשיכטע. אַ לעכערלעכע און אַ טרויעריקע, ווי פּיל זאָכן אָף דער וועלט.

דאָס זיפּצעניש פון דער שוועגערן האָט געווירקט אָף נאכמענען. ער איז דאָך דער עלטסטער זון, ער איז מעכויעוו דינגענען פאר אלע... דאָס איז זיין כּויוו, זיין פּליכט... כּויוו פּליכט! הויכע ווערטער. צוליב וואָס? ער איז פּאַשעט אַ גוטער מענטש, נאכמען. אויב זיין פּלעמעניק מאָניק פארמאָגט אַ פּונק, דארף מען אים ניט לאָזן פארלאָשן ווערן. הייסט עס, אז מע מוז קריגן אַ גוטן פּידל.

נאכמען איז שטענדיק געווען מיט עפעס פאריאַצט, און זיין צעשטרייט-קייט איז געווען אויסער יעדער מאָס. אָבער קוים ווערט ער פארכאפט מיט עפעס — ברענט ער. האָט ער אין דעם זעלבן אָונט, ווען דער געשפּרעך איז פאָרגעקומען, אָנגעטאָן אפּגיך דעם מאַנטל, דערפּילט בייסמיסע, אז עפעס קוועטשט אים די פלייצע, אָבער איילנדיק זיך, בלויז אַ מאַך געטאָן דערוף מיט דער האַנט און אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער טיר, נאָר אזא קלאַפּ. אז סאָפע, זיין ווייב, האָט געוואָרפן אָף אים אַ קרומען קוק. זי איז געווען יינגער פון אים אָף גאַנצע ניין יאָר. האָט זי דאָס גאַנצע לעבן גערעכנט, אז זי האָט געטאָן נאכמענען די גרעסטע טיווע, וואָס זי האָט כאַסענע געהאט מיט אים. נאכמען, ווידער, דער צעטראָגענער מאַן אירער, האָט אפּילע ניט באַמערקט איר קרומען קוק, ארויס גיך פון דער שטוב, געזוכט און גענישטערט איבער דער גאַנצער שטאָט ביזן שפּעט אין דער נאכט, אָבער אהיימגעקומען איז ער אַ באַגייסטערטער, מאַלע-גדולע — אמאָטי ער האָט געקראָגן און אמאָטי-פּידל.

אַצינד האָט געפּעלט איין קלייניקייט — געלט. דער אלטער מייער האָט צונויפגערופן אלע דערוואַקסענע פון דער שטוב אָף אַ מישפּאַכע-באָראַ-טונג. ניט אַראָפּנעמענדיק פון זיך צוליב איילעניש און צעטראָגנדיק דעם מאַנטל, האָט זיך נאכמען אוועקגעזעצט לעבן דעם פּאַטער, מיט אַ גרויסן פּאַק אונטערן אַרעם. אָף דער טאָג-אַרדענונג איז געשטאַנען נאָר איין פּראַגע: געלט. וווּ נעמט מען געלט?

גיך אָבער האָט זיך ארויסגעוויזן, אז די גאַנצע באַראַטונג איז ניט מער, ווי אַ פּוסטער טאַראַראַם. אלע האָבן געקוקט אָף מוישע גובערן. אָף זיין מויל. אָף זיינע ליפּן. וואָס וועלן זיי ארויסברענגען?.. נאָר ער אליין איז געווען בעקויעך ארויסלייגן אזא פּויטעקע, אַדער ערגעץ קריגן זי. מוישע איז געווען באַוווּסט, ווי אַ פּלינקער סויכער-מויכער, געהאַט אַ שעם צווישן די באלעבאַטישע יידן, האָט אים מייער געזאַלבט פאַר אַ פּינאַנץ-מיניסטער אין סאַפּירס שטוב-מעלוכע.

מוישע אָבער איז געזעסן, פאַרלייגט די קורצע הענט אפּן בייכל, אַ רויקער, אַ גלייכגילטיקער, פּונקט ווי ניט אים מיינט מען. און ערשט נאָך דעם, ווי דער אלטער מייער האָט אָנגערויקט די גראָווע ברעמען אָף די רויט געוואָרענע אויגן און צוויי מאַל נאָכאַנאַנד געפּרעגט, מאָנענדיק גע-

פרעגט: „נו?“, האָט מױשע גובער פאנאנדערגענומען די ליפן, אָבער אויס-  
גערעדט נאָר אין וואָרט:

— וויפל?

ווי ער וואָלט אים געוואָלט כאפן פאר דעם איין-און-איינציקן וואָרט,  
האָט נאכמען גיך געענטפערט:

— א טויזנטער.

גובער איז שיר ניט געפאלן כאלאָשעס. לעפאָנעם, פארשטייט זיך,  
— וואָס הייסט א טויזנטער? איר פארשטייט, וואָס דאָס הייסט — טויזנט

זלאָטעס?

ערגעץ אינווייניק האָט בא נאכמענען, בא דעם פלעגמאטישן נאכמע-  
נען, געקאָכט ווי אין א זיד־קעסל.

— און וואָס הייסט אמאָט? איר פארשטייט וואָס דאָס הייסט — א־מאָט?  
איז אויב אזוי, אויב נאכמען קאָכט זיך, וועט ער, מױשע, דאפקע זיין

רויק, אפילע ליבלעך.

— שוואַגער מײנער טײערער! אויב באלמאָטי איז אזא מין וואזשנע  
פארשוין, טאָ לאַז ער אליין אויסלייגן די מאמטאקים.

סיגאל איז געזעסן, געשפאָלטן מיט די נעגל אן אָפגעברענט שוועבע-  
לע, אויסגעזען פרעמד, קאלטבלוטיק. פויל א פרעג געטאָן:

— עפשער א ביסל טײערלעך, האז?

נאכמען איז ווידער געוואָרן אופגעקאָכט. ווייטעקדיק פארקנייטשט זיך.  
אָבער שוין איבער אן אנדער סיבע. עפעס הארטס האָט אים די גאנצע  
צײט געדריקט די פלייצע.

— דאָס איז קימאט האלב אומזיסט. עס איז דאָך אמאָט!

— טײערער דאָקטער, — האָט ווייך א זאָג געטאָן מױשע, — קאָזעלניצ-

קין קען איר אויסגעצײכנט. ווער-ווער, אָבער ער וועט ניט פארקויפן  
האלב אומזיסט. און עפשער איז דאָס טאקע ניט אלמאָט?

נאכמען האָט זיך מיטאמאָל באַרוקט. אפילע א שמייכל געטאָן. דאפקע  
אף דער דאָזיקער פראגע האָט ער געווארט די גאנצע צײט. ער האָט זייער

פאָרויכטיק אנדערגעלייגט דאָס פעקל אפן טיש. אראָפגענומען די ציך,  
צעעפנט די שײד, מיט ביידע הענט אופגעהויבן דעם פידל, ווי מע הייבט

אוף א סײפערטורע, און אונטערגעטראָגן צו גובערס פאָנעם, גלייך ווי  
ער וואָלט געוואָלט, אז מױשע זאָל אים א קוש טאָן.

גובער האָט א דריי געטאָן מיט דער נאָז. עפעס א קויטיקע זאך, אן  
אָפגעקראָכענע.

— מיר דאכט זיך, מײן ליבער שוואַגער, — האָט ער געזאָגט נאכמע-  
נען, — מיר דאכט זיך, אז מאַניקס אלטער פידל זעט אויס צוויי מאָל

נײער, ווי אָט דער...

איצט האָט נאכמען אויסגעשאָסן א געלעכטער. דער אלטער האָט פאר-  
וונדערט אופגעהויבן אף אים זײנע אויגן. סאָפע האָט אים א צופ געטאָן

פארן ארבל.

דאָס האָט אף אים בליצשנעל געווירקט. ער האָט זייער ליב געהאט  
זײן ווייב, וואָס האלט זיך יונג, ווייל ער איז עלטער פון איר אף גאנצע

נײן יאָר. ער האָט אפילע א ביסל מוירע געהאט פאר איר און באשטימט

געוויסט, אז אף אים ווארט א שווערער פסאק, אויב ער וועט ניט אופהערן צו פראווען זיינע „יאָלדישע שטיק“, אָבער טאקע „די רעגע“.

נאכמען האָט אויסגעווישט מיטן עק פון א נאָזטיכעלע די אויגן און געזאָגט מוישען מיט א זייער איראַנישן טאָן:

— איך זע, אז איר זענט א גרויסער מיוון אף פידלען. אבי ניי. אבי ס'זאָל גלאנצן. צי ווייסט איר, רעב מוישע, אז א פידל איז געגליכן צו ווייזן וואָס עלטער — אלץ בעסער. די בעסטע פידלען אף דער וועלט, סטראדיוואַרזוסן, אשטייגער, צי אמאטי זיינען שוין אלט א דריי הונדערט יאָר. זאָגט איר: אלט... אצינד גיט א קוק אהער, — האָט נאכמען א קער געטאָן דעם פידל מיט דער עפע צו גובערן. — נו? איז וואָס איז דאָרטן אָנגעשריבן? באלמאטי? האָ?

מוישע האָט אים געענטפערט בענימעסדיק.

— מיר פאַר אייער ליכטיקן קאַפּ, רעב נאכמען. אז ס'איז אָנגעשריבן, איז דאָך קיין פראגע ניט. איך מיין, אָבער, אז אף אן עטיקעטקע קאָן מען אָנשרייבן, וואָס מע וויל.

פּויל און פאמעלעכן האָט סיגאל אויסגעשטרעקט די האנט, גענומען דעם פידל, נאכלעסיק און איינצייטיק מיט טשיקאוועס אין די האלב־פאַר־מאכטע, ווי פאַרשלאָפּענע, אויגן, האָט ער געכאַפט א קוק אינעם פידלס געדערם. די אויגן פון אלע אָנוועזנדיקע האָבן זיך א קער געטאָן צו אים. נאָר ער האָט ניט ארויסגעלאָזט קיין איין קלאנג און איבערגעגעבן דעם פידל זיין ווייב. וועכנע האָט אָנגעבויגן איר שיינעם קאַפּ, א שוואַרצהאַר ריקן מיט אייניקע זילבער־פעדעם, וואָס האָבן זיך העל אויסגעטיילט אף איר שוואַרצן קובליק, — אריינגעקוקט צווישן די סטרונעס, גאַרנישט ניט דערזען און איבערגעגעבן דעם פידל איר פולבלעכער גוטמוטיקער שווער סטער גיטע. באַנאנד מיט איר איז געזעסן זלאטע, זי האָט געוואָרפן אף איר שוועערן אזא מאַלע־ראַכמיס־בליק, אז די גוטע גיטע, ניט קוקנדיק אפן פידל, האָט באלד א זאָג געטאָן איר מאן:

— איך מיין, מוישעניו, אז דער פידל איז א פידל, — און אים גלייך איבערגעגעבן דער שוועגערין.

זלאטע האָט צוגעדריקט דעם פידל צו דער ברוסט. נאכמען האָט מיט האַרץ־ציטערניש נאָכגעשפּירט, ווי דער פידל גייט איבערן קרייז. דער־זעננדיק, מיט וואָס פאַר א קויעך זלאטע האָט אים, ווי א קינד, צוגעדריקט צו איר ברוסט, האָט ער א פאַכע געטאָן אף איר מיט זיינע לאנגע הענט, ווי מיט פליגלען:

— וואָס טוט איר? איר קאַנט אים נאָך צעקוועטשן

דעמלט האָט זלאטע שווייגנדיק איבערגעגעבן דעם פידל עמען. עמע איז געווען יינגער פון אלע. און אויב איר עלטערע שוועסטער האָט געזאָגט, אז דער פידל איז א פידל, און זלאטע האָט אזוי ווארעם אים צוגעדריקט צו איר אלמאַנע־ברוסט, פונקט אזוי, ווי זי פלעגט אמאָל צו־טוליען איר קליינעם מאַניק, — האָט עמע ניט געקווענקלט זיך. זי האָט אָנגעבויגן איר קעפל צו גובערן מיט אזא ליב שמייכעלע אף די ליפן, אז ער האָט אָנגעהויבן אונטערגעבן זיך. אים איז געפעלן, טאקע זייער גע־פעלן, וואָס אלע דאָ, אָנהייבנדיק פונעם שטרענגן שווער, דעם געלערנטן

נאכמענען, דעם דאָקטער סיגאל, ביז דער יוגניטשקער כיינעוודיקער עמען  
קוקן אצינד אף אים מיט אזא האָפענונג. ס'איז זייער אָנגענעם, פארשטייט  
איר מיך, אָבער טויזנט זלאָטעס!

— דער גאנצער רויטער מאַניק איז ניט ווערט אזא פויטעקע... — האָט  
ער געזאָגט צו זיך אליין, נאָר אזוי הויך, אז זלאַטע האָט זיך פארגאָסן  
מיט טרערן.

דעמלט האָט איר מוישע געזאָגט, מיט כעסעד געזאָגט:  
— וויין ניט, מיין פישעלע. עפעס וועלן מיר, עפשער, צוטראַכטן.  
אלע האָבן לייכט אָפגעאַטעמט.

איז אָט וואָס מוישע גובער האָט צוגעטראַכט:  
— קיין געלט, ווי ס'איז אייך, טייערע מיינע, באווסט, האָב איך ניט,  
עלע וואָס דען, איך וואָלט, עפשער, געקאָנט באַרגן באַ מענטשן א העלפט  
פון דער סומע. און אף דער צווייטער העלפט זאָל אונדזער טייערער פאָ-  
טער געבן קאָזעלניצקין א וועקסל...

נאכמען האָט אים איבערגעשלאָגן:  
— ס'טויג ניט. קאָזעלניצקי האָט געזאָגט: נאָר מעזומאַנים. און ניט  
שפעטער ווי ביז מאַרגן. ער באַדארף דרינגענד געלט. אַניט, וואָלט ער  
ניט פאָרקויפט דעם פידל, אפילע ניט פאר צוויי און ניט פאר דריי טויזנט.  
דער אלטער מיינער האָט אופגעהויבן דעם קאָפּ. א זאָ געטאָן שווער,  
וואָגיק, אָפגעריסן:

— גוט. צונויפנעמען. צונויפלייגן זיך. באַרגן. קריגן געלט. און קויפן.  
נאכמען וואָלט געדארפט איצט זיין מאַלע-סימכע. אָנשטאָט דעם האָט  
ער זיך קרענקלעך פארקנייטשט און געזאָגט דעם ווייב:  
— גיב א קוק, סאָפעטשקע, עפעס קוועטשט מיך אין דער פלייצע.  
סאָפע האָט א טאָפ געטאָן זיין רוקן און אויסגעשאָסן מיט א געלעכ-  
טער.

— האָט איר געזען אזא שלימאזל! ער האָט אָנגעטאָן דעם מאַנטל צו-  
זאמען מיטן הענגער.

9

מאַניק איז דעמלט געווען קראַנק.  
אין עטלעכע טעג ארום, ווען ער איז געזונט געוואָרן, האָט דאָס הויז-  
געזינד ווידער זיך צונויפגעזאמלט. קעדיי מאַניק זאָל באווייזן וואָס ער  
קען, אויסשפילן עפעס אפן פידל פונעם באַרימטן אמאַטי, וואָס איז זיי  
אזוי ניט גרינג אָנגעקומען.

מאַניקס פאַנעם איז געווען טאַמיד בלייכלעך. און איצט, נאָך דער  
קרענק, האָט ער אויסגעזען נאָך בלאַסער. איבער דעם האָבן זיינע רויטע  
האַר אויסגעזען נאָך רויטער.

זיין מוטער האָט זיך געבעטן ראַכמים באַ סיגאלין:  
— ראַטעוועט מיין יינגעלע, איך באַשווער אייך.  
דאָקטער סיגאל האָט געוואָרטשעט:

— אלע מוטערס זינען צעדרייטע, דאס ווייס איך פון לאנג. אבער איר...

וואס „אבער איר“ האט ער זיך געפילט דערזאגן.  
— איר קאנט זיין זיכער, אז ער וועט ניט שטארבן, אייער טאכטיג.  
ער האט אויסגעשריבן אפגיך עפעס א רעצעפט און אים אריינגע-  
שטעקט זלאטען אין די הענט. זי איז אוועק אין אפטייק און באלד זיך  
אומגעקערט.

— זיי קאנען ניט איבערלייענען, וואס איר האט דא אָנגעשריבן, —  
האָט זי אָפגעגעבן דעם רעצעפט סיגאלן.  
סיגאל האָט א ביסל דערווייטערט פון זיך דאָס פאפירל, פארזשמורעט  
דאָס רעכטע אויג און א מורמל געטאָן;  
— איך קאן אליין ניט איבערלייענען...

זלאטע האָט געדולדיק געווארט.  
— ווייסט איר וואָס, — האָט איר דער דאָקטער פויל געזאָגט, — טוט א  
לויף צום אלטן בליומענפעלד. ער קאן גוט מיין קסאוו. ער וועט זיכער  
איבערלייענען.

זלאטע האָט אים געוואָלט זאָגן, ס'איז מאמעש געלעגן אף דער שפיץ  
צונג: „איר זענט אזא מין דאָקטער, ווי איך בין א רעבעצן.“ נאָר זי האָט  
זיך גענילט, מע דארף „ראטעווען דאָס קינד“. איז זי ווידער געלאָפן אין  
אפטייק צום אלטן בליומענפעלד און געבראכט א הויפן רעפּועס.  
מאָניק האָט זיי געטרונקען, געשלונגען, געסמאָקטשעט, די דאָזיקע רע-  
פּועס, אָבער זיי האָבן ניט געהאַלפן. פארקערט, זיין צושטאנד האָט זיך  
פארערגערט. די מוטער האָט געריסן אף זיך די האָר. סיגאל אָבער איז  
פארבליבן רויק, קאלטבלוטיק. ער איז געקומען צום קראנקן, פארזשמורעט  
דאָס רעכטע אויג, געכאַפט א קוק אף מאָניקס בלייך פּאַנעם, אף דער  
דערשראָקענער מוטער, וואָס איז געשטאַנען באנאנד, לעבן בעט, אונטער-  
געשפּאַרט דעם קאַפּ מיט דער האנט, און געזאָגט:  
— דער באַכער איז געווען געזונט, ווי א בויי. און קראנק איז ער  
געוואָרן פון די רעפּועס.

זלאטע איז געוואָרן אופגעבראכט:

— איר האָט דאָך אים אליין זיי צוגעשריבן?  
— אייך? — האָט זיך פארכידעשט יעפים סיגאל. — ס'קאן ניט זיין.  
אין אזעלכע פאלן שרייב איך אויס, געוויינלעך, אן אומשעדלעך זיס סיי-  
ראָפּל. איין דעסערט־לעפעלע נאָכן עסן.

זלאטע האָט גאַרניט געענטפערט. זי האָט זיך דערמאַנט, אז זי האָט  
טאַקע געפּויעלט באַם אלטן בליומענפעלדן, ער זאָל „צוגעבן נאָך עטלעכע  
פּראָשקעט“, ווייל אָט דער דאָקטער סיגאל, כאַטש ער איז אירער א קאָ-  
רעוו, מוז זי אָבער מוידע זיין, אז ער פוילט זיך אפּילע אויסשרייבן מער  
מיט א רעצעפט.

זלאטע האָט אָפגעוואָרפן די קאָלדע, אראַפּגעצויגן פון מאָניקן דאָס  
העמדל.

— הערט אים כאַטש אויס.

סיגאל האָט זיך פארקנייטשט. א מאך געטאָן מיט דער האנט.  
— עט. נארישקייטן.

דערנאָך איז ער צוגעגאָן צום פענצטער, ברייט צעעפנט עס און גענוי  
מען ארויסווארפן איינט נאָכן אנדערן אלערליי פלעשעלעך, פושקעלעך,  
פודעלעך, וואָס זיינען געשטאנען אפן טישל בא מאַניקס בעט.  
— אצינד וועט ער זיך גיך אויסהיילן.

מאַניק האָט א פארכידעשטער געקוקט אפן הויכווקסיקן פעטער. סיגאל  
האָט דערפילט זיין בליק, צוגעזעצט זיך אפן עק טישל, וואָס האָט זיך  
באפרייט פון די פילצאָליקע פלעשעלעך און פודעלעך, א צופ געטאָן מאַ-  
ניקן פארן קאַפּ, צעשוּיבערט אים די קורצע רויטע קוטשמע.  
"אַט פונקט אזוי צופט ער רעזוסן פארן קאַפּ", — האָט מיט ביטערניש  
א טראכט געטאָן זלאטע.

"איז וואָס?" — וואָלט ער זי א פרעג געטאָן, ווען ער וואָלט געקענט  
לייענען פרעמדע מאכשאַוועס.

ער האָט ליב געהאט רעזוסן. דאָס איז געווען די איינציקע באשעפעניש  
אין דער דאָזיקער גרויסער שטוב, וואָס האָט זיך קיינמאָל ניט געווענדט  
צו אים, ווי צו א רויפע, וועלכער מוז אים היילן, ווייל ער איז זינער א  
קאַרעווי. דער באשיידענער הונט האָט אויך קיינמאָל ניט געפאַדערט פון  
אים קיין אייזערנע גאראנטיעס קעגן שלעק און קראנקייטן, מאכמעס די  
שטוב פארמאָגט אן, "אייגענעם דאָקטער". אויס אָפשי צו דער קלוגשאפט  
פון דעם דאָזיקן הונט. האָט ער אים א נאָמען געגעבן "רעזוס", ווייל ווען  
רעזוס איז נאָך געווען א קליין הינטעלע, פלעגט ער זיך קרימען, ווי א  
מאלפעלע. דאָס איז געווען זיין פערטער נאָמען. ביז דעם האָט מען אים  
גערופן "דזשעק". ביז "דזשעקן" — "אייזלשע אויערן". ביז "אייזלשע  
אוייערן" האָבן אים די קינדער גערופן פאַשעט — "טוויק". דער הונט האָט  
זיך געפילט פארלאָרן, ווען מע פלעגט אים איינציטיק רופן: אשקע —  
"דזשעק", מאַניק — "טוויק", מילע — "רעזוס" און די קלענסטע אין שטוב,  
סאָניעטשקע — "אייזלשע אויערן". אָבער צוגעקלעפט האָט זיך צו אים  
טאקע דער נאָמען "רעזוס". סיגאל האָט דערמיט זיך איבערגענומען מער  
ווי מיט זיינע צווייפלהאפטע דערפאַלגן אין הילכעס היילן קלוימערשטע  
קראנקע.

סיגאל האָט געטראכט וועגן רעזוסן און ניט אראָפגעלאָזט דאָס פאר-  
זשמורעטע אויג פון דער שאפע. דאָרטן, אויבנוף, איז געלעגן עפעס א  
גרויס פעקל. ניט אנדערש — דער נייער פידל. די מוטער, ווייזט אויס,  
גרייט דעם זון א סורפריז. ווי נאָר ער וועט געזונט ווערן — איז, נא, אָט  
האַסטו א שיינע מאטאַנע, א טייערע א טויזנטדיקע, נעם און שפיל. האָסטו  
געזען אזא נארישע יידענע! טשעפעט זיך צו אים, לויפט צו בלוימען-  
פעלדן, און די בעסטע רעפוע געפינט זיך בא איר אונטער דער  
נאָז.

ער איז צוגעגאנגען צו דער שאפע, און מאַניק האָט באמערקט, אז דער  
פעטער יעפים און די שאפע זיינען קימאט גלייך אין וויקס. סיגאל האָט  
אויסגעשטרעקט זיינע לאנגע הענט, אראָפגענומען דאָס פעקל, און נאָכ-  
מאכנדיק ניט ווילנדיק דעם שוואַגער נאכמענען, האָט ער אראָפגענומען

די ציך, צעפענט די שייך, אופגעהויבן דעם פידל אין איין האנט, דעם סמיק — אין דער צווייטער און אונטערגעטראגן מיט א געמאכטן ייראס-האקאוועד דעם קראנקן מאַניקן.

10

און ס'איז טאקע געשען א נעס. דעם זעלבן טאָג איז מאַניק געזונט געוואָרן.

עפשער ניט אינגאנצן אויסגעהיילט זיך. אָבער דאָס איז שוין ניט גע-פערלעך. דער איקער, וואָס מאַניקן האָט זיך שטארק פארוואַלט א פרוּוו טאָן דעם נייעם פידל. די מוטער האָט טאקע באלד אָנגעהויבן אויסרעכע-נען אלע מילעס. ניט קיין פידל — א לעבעדיקע קיילע, וואָס איז שוין אלט, קיין איינהאַרע, דריי הונדערט יאָר, האָט שוין איבערגעשפילט אלע לידער אף דער וועלט, אזוי אז ס'קאָן שוין קימאט אליין שפילן, און גע-מאכט האָט דעם פידל ניט אבייווער, אמאטי אליין, א גרויסער מייסטער געווען, א בעריע, און ווייסטו, וויפל ער קאָסט, דער דאָזיקער פידל? א גאנצן מאיאָנטעק, טויזנט זלאָטעס! היינט קאָנסטו זיך פאַרשטעלן, וואָס פאַר אַ מין פידל דאָס איז? ס'איז נאָר אַ שאַד, וואָס די גאנצע שטוב איז פאַראַרעמט געוואָרן איבער דעם.

אלע האָבן זיך צונויפגעזאמלט. געווארט אף מאַניקן, און ער איז ניטאָ, וואָס זשע איז געשען מיט אים? ווהיין איז ער אהינגעקומען?  
פלוצעם האָט עמע דעהערט שוואכע קלאנגען פון פידל-שפיל, אומבא-מערקט האָט זי פאַרלאָזט דעם צימער און זיך געלאָזט נאָך די קלאנגען. זיי האָבן זי דערפירט צו א קליין צימערל, ווו ס'איז קימאט שוין צוויי יאָר געלעגן די קראַנקע מוטער. מאַניק איז געשטאנען לעם איר בעט און גע-שפילט אף זיין אלטיטשקן פידל. עמע איז צוגעגאנגען צום בעט, אָנגע-בויגן זיך און אַ קוש געגעבן די מוטער.

— מע ווארט אף דיר, — האָט זי געזאָגט מאַניקן.

— איך וועל ניט גיין אהין, מומע.

— פארוואָס? — האָט זיך פאַרכידעשט עמע.

מאַניק און דער פידל האָבן געשוויגן. עמע האָט דערשראָקן געפרעגט:

— וואָס איז געשען? ווו איז דיין נייער פידל?

מאַניק האָט אלץ געשוויגן. די אלטע האָט א קער געטאָן דעם קאַפ צו

עמען און אויסגערעדט מיט א שוואַך קאַל:

— קערט אים אום, דעם פידל. מאַניק האָט אים אויסגעפרוּווט. ער זאָגט,

אז ער איז ניט אף קיין סאך בעסער פונעם פריערדיקן. מ'דאַרף ניט, זאָגט ער, איבער דעם פאַראַרעמען די שטוב...

איז אויסגעבראַכן א גרויסע מעהומע.

אף נאכמענען האָט זיך אַ שאַט געטאָן א זאק מיט פאַרוורפן. איז ער אנטלאָפן. ער האָט געמוזט אנטלויפן. אזוי האָט ער געזאָגט. ער האָט גע-מוזט באלד אַפּווכן דעם אלטן פידלער, באקוען, און באווייזן אים דעם פידל. יענער איז דאָך אַ מייזון אף פידלען.

מוישע גובער, שטענדיק אזא מין ליבלעכער, „זיס, ווי פאטעקע“, איז ארויס פון די קיילים. מערער פון אלע האָט ער דאָך געליטן. אזא פּוּיטעקע און ווי א פּאָשעטער גראָבער יונג האָט ער נאָכגעשריגן נאכמענען:

— פון דעם האָט מען געדארפט אָנהייבן.. איינזלשע אויערן— האָט ער, עפענענדיק דאָס פענצטער, א רוף געטאָן פּלוצעם רעזוסן, אומיסטן רופנדיק אים מיטן אלטן נאָמען. דער הונט איז אָבער געווען פארטאָן, ער האָט נאָכגעשפּירט נאָכן שאָטן פון א פּליענדיקן פּויגל און ניט גע-לייגט קיין אַכט אָף גובערן. פארגעסן, ווייזט אויס, זיין אלטן נאָמען, אָדער אָנגעשטויסן זיך, אז ס'האָט צו אים קיין שייכעס ניט.

נאכמען איז געקומען צו לויפן א פאָרסאָפעטער. באקוטא האָט א דריי געטאָן דעם פּידל מיט זיינע דינע טרוקענע פינגער און געזאָגט, אז אויב אָט דער פּידל איז אמאָטי, איז ער, באקוטא, — פאגאניני.

— נו, און די עטיקעטקע? — האָט א דערשלאָגענער געפרעגט נאכמען, נאָך אלץ האָפּנדיק אָף א נעס.

— א געפעלשט שטיקל פאפּיר, ניט מער. דעם פּידל מעגט איר ארויס-וואַרפן. און דאָס פאפּירל פארהיט אָף אַן אַנדענק וועגן טיפּשעס. נאכמען האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ.

סאָפע האָט צוגעקליבן אין געדאנק אזא וואָרט, וואָס זאָל אמערסטן באליידיקן, דערנידעריקן נאכמענען. אָבער געזאָגט האָט זי דאָס זעלבע, וואָס אלעמאָל:

— שלימאזל!

דאָס איז אָבער ארויסגערעדט געוואָרן מיט אזויפיל גיפּט, וואָס אפּילע גובער האָט איר געמוזט באמערקן:

— פייגעלע מיינסו איר זענט טאקע פּאָכאָזשע אָף יענעם כוליגאן, וואָס נעמט צונויף אין מויל וואָס מער סלינע, איידער ער שפּייט אָן א מענטשן אין פּאָנעם.

ער, מוישע, האָט זיך שוין קימאט ווי באַרויקט, און זיין פּולבלעך פּאָ-נעם האָט געבלישמשעט מיט מילדקייט. א בריירע האָט ערז גוט, וואָס ער האָט פּארלוירן אָף נאכמענס געשעפט נאָר א האלבן טויזנטער. ער האָט דאָך געקענט פארשפּילן א גאנצן, ווען ניט זיין פּאַרויכטיקייט.

אלע זיינען געוואָרן איבעראַשט, ווען נאכמען האָט אופּגעהויבן זיין געבויגענעם קאַפּ און א שמייכל געטאָן. ס'איז געוואָרן שטיל. שאַשטיל. צווישן דער שטילקייט און פּאַרכידעשטקייט האָבן זיך געלאָזט הערן נאכ-מענס ווערטער, אויך שטילע, זייער שטילע, גרינגע, אומוואָגיגע, ווי לוי-טערע מאכשאַוועס.

— אלץ איז שוין געווען... און דאָס אויך. בערג מיט ליגן און בערגע-לעך מיט עמעס... אָט אזוי, מיין טייערע סאָפעטשקע... האָט אים סאָפע ווידער געזאָגט:

— שלימאזל...

איצט אָבער איז דאָס ארויסגערעדט געוואָרן גאָר מיט אַן אנדער נו-סעך. נארעלע, האָט עס געהייסן, גרויס אומבאהאַלפן קינד...



דאך האט דאס זידלוארט אפגעוועקט נאכמענען פון זיין נירוואנא-  
שלאף, אים אומגעקערט צו דער ווירקלעכקייט. ער האט זארגזאם פארפא-  
קעוועט דעם פידל, אים איבערגעבונדן מיט א שטריקל.

איך גיי צו קאזעלניצקי, עפשער וועט ער אומקערן דאס געלט.  
איך וועל גיין, — האט מיט צאָרן אויסגעשריגן זלאטע. — אדער ער  
וועט אומקערן דאס געלט, אדער איך וועל אים אויסצופן די וואַנצעס.  
זי האָט זיך אזש א צי געטאן אף די שפיץ פינגער, ווייל זי איז געווען  
קליינווקסיק, און קאזעלניצקי איז געווען א הויכער פארשוין און זי וועט  
מוזן זיך אונטערהייבן, קעדיי צו דערלאנגען ביז צו זיינע פראכטפולע  
וואַנצעס.

דער אלטער מייער האָט אנטשלאָסן דערווידערט:  
— דאָס איז ניט קיין איניען פאר אן אישע. דו וועסט נאָך קאליע  
מאכן.

סיגאל איז די גאנצע צייט געזעסן ווי א גאסט, געזשמורעט דאָס רעכ-  
טע אויג, געשפּאַלטן מיט די נעגל שוועבעלעך און געלייגט זיי צוריק אין  
פודעלע. די גאנצע געשיכטע איז אים נימעס געוואָרן, און קיין גאנצע  
שוועבעלעך איז שוין אין פודעלע ניט געווען. האָט ער אומדערווארט פאָר-  
געלייגט זיין הילף: ער וועט גיין צוזאמען מיט נאכמענען, ער, סיגאל,  
וועט פאַרלייגן קאזעלניצקי: „קערט אום, לעסאטע, כאַטש א טייל געלט...“  
— פאר מיר וועט ער עפשער מוירע האָבן. כּוֹזָל אים ניט אויסשרייבן  
קיין פערדישע דאָזע ריצנייל...

קאזעלניצקי האָט דאָס געלט געלט געלט אומגעקערט. ניט אינגאנצן, ניט קיין  
טייל. נאכמען, דער ווייכער נאכמען, האָט אים דעמלט געדראָעט מיט א  
מישפעט. האָט קאזעלניצקי פארבעטן אן אדוואָקאט.

— עפשער וואָלטן מיר אויך פארבעטן אן אדוואָקאט. — האָט דער  
אַרעמער נאכמען געשטאמלט, קוקנדיק מיט ווייטעק אף גובערן.  
מישע האָט ליבלעך, נאָר אנטשיידן אָפגעזאָגט זיך.

— טייערער פריינט מיינער, — האָט ער אים געזאָגט, — א טויזנטער  
פארן פידל און נאָך א טויזנטער דעם אדוואָקאט! ניין, לאַזט מיך ארויס  
פון דעם געשעפט...

האָט נאכמען באשטימט אליין זיך נעמען פאר דעם איניען. געקויפט א  
גראָבן באנד „ציווילע רעכט“ און אים אָנגעהויבן שטודירן טאַג-און-  
נאכט.

זיין ווייב סאַפע, ווען זי פלעגט זיך אפכאפן שפעט באנאכט און דער-  
זען דעם מאַנס איינגעהויקערטן רוקן באם טיש, פלעגט זי ביטער א  
טראכט טאָן: „צי ער ליגט, צי ער זיצט — דער זעלבער טאכלעס פון אים...  
איך האָב אים טאקע געדארפט אָפּזאָגן. דעמלט. מיט ניינצן יאָר  
צוריק...“

מיינער סאפיר האָט אויך אָנגעווירן דעם שלאָף. ער איז שטארק פאר-  
מויעכט געווען מיט א נייעם איניען. אויב דער אלטער רוגמאן וועט נאָ-  
כאמאל א שמועס טאָן מיט אים וועגן עמען, וועט ער, מעגלעך, געבן זיין  
האסקאָמע. רוגמאנס זון איז א יונגער פייקער אדוואָקאט, און אין אזא  
צייט שטערט ניט האָבן אין שטוב אן אייגענעם אדוואָקאט.

גראדע דעמלט האָט זיך באוויון אפן האַריוואָנט זינטשענקאָ. פּיאָדאַר פּיאָדאַראַוויטש זינטשענקאָ, אנדערש גערעדט, פעדיא, וועלכן עמע האָט די ערשטע צייט גערופן אין אַ שפּאַס פעדיא פעדיאיעוויטש.

דאָס האָט געטראָפן אין סענטיאבער 1939.

זינטשענקאָ איז רייטנדיק געפאָרן פון עפעס א דאָרף, וואָס האָט גע- הייסן דאָפּקע האַראַד (שטאָט), איין גאָט ווייסט פארוואָס, ווייל דאָס דאָרף איז געווען ניט גרויס און זיין גרויסארטיקער נאָמען איז, ווייזט אויס, פארבליבן פון יאָמים קאדמוינים, ווען אפילע אזעלכע ייִשוויים האָבן זיך גערעכנט פאר שטעט, ניט אנדערש.

ער האָט זיך געפילט קיין וולאָטשעו מיט א באריכט צום קאָמאנדיר, אז דער ארפּטראַג איז אויסגעפילט. ער וועט זיך סטארען זיין געצוימט, ניט היצן זיך, ווי דאָס אייצעט אים אין יעדן בריוו ווערא, זיין עלטערע שוועסטער, וואָס האָט אים פארביטן טאטע-מאמע, „די קולטור פון א מענטשן, — שרייבט ווערא, — ווערט געמאָסטן מיט זיין קענען זיך האַלטן בא יעטווידע אומשטענדן...“ אן אויסגעצייכנטער געדאנק, אויב שטעלן דאָ א פונקט. ווערא אָבער האָט אוועקגעשטעלט דרײַ פונקטן. זיי האָבן גע- דארפט באטייטן: זיי ניט היציק, זיי געהיט. שפיל זיך ניט מיטן לעבן. זי מיינט, די שוועסטער, אז ער געפינט זיך טאָג און נאכט צווישן טאנקער געקראך, אערפלאַנען-געוואַי, אויסברוכן פון סנאריאדן און מינעס. און ער, ווידער, פאָרט זיך רויק אף א גוט פערד, איבער א גוט-אספאלטירטן וועג, צווישן צוויי גלייכע שערענגעס טאָפּאַלן, אזעלכע הויכע, אזעלכע געדיכטע, אז זיי פארוואַנדלען דעם וועג אין אַ קילער און שאַטנדיקער אליינע, פאָרט, שמיכלט זיך צו און טראכט בעשאַסמיסע, אז דאָס לעבן — אי ס'עלטערט זיך, אי ס'באנייט זיך, שטענדיק באנייט זיך עס, און אָט איז אן אוראלטע שטאָט פארוואַנדלט געוואָרן אין א יונג דאָרף, אין וועלכן ס'איז ניט פארבליבן קיין איין פארצייטיקער שפור, כּוּץ גופע דעם נאָמען, און עפשער נאָך א מעשוועדיקע קראָם מיט אן ערדענער פאָדלאָגע, וווּ באַנאנד מיט פריש געשאַק-שמעקנדיק ברויט שטייען אף די פּאַליצעס פלעשלעך מיט אַדעקאַלאָן, שטיקער מאַנפאָקטור, א גרויסער קויש מיט אייער, אויך זאַלץ, נאָפט, שול-מאכשירים, שוועבעלעך, סיגארעטן, געפעס, ציצענע קליידלעך, און ארום דעם אלעמען האווען מיריאדן זשומענדיקע און הודושענדיקע פליגן.

„ס'איז ניטאָ דאָ קיין שום מילכאָמע, ווערא, — האָט ער א פרוו געטאָן צונויפּשטעלן אין געדאנק א בריוו צו דער שוועסטער, — די פּאַליאָקן ווייזן ניט ארויס קיין שום ווידערשטאַנד, מיר באַפרייען פאַשעט איין שטאָט נאָך דער צווייטער...“

אין דער דאָרף-קראָם האָט זינטשענקאָ דערזען א מענטש אין ברילן, ס'האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז ער קען אים פלוצעם האָט א בלישטשע געטאָן אין מויעך — באַבעל! ווייזט אויס, אונטערוועגנס, איז ער, באַבעל, אראָפּ פונעם פערד, צוגעבונדן עס צו א בויס, אריינגעכאַפט זיך אין קראָם קויפן מאַכאַרקע און שוועבעלעך, אָצינד וועט ער ווידער ארוף אפן פערד

און וועט עס א נערעק טאן מיט די שפארן. ס'זאל גיכער דעריאגן בודיאָן  
נין. די שטעט, וועלכע זיי האָבן איצט פארנומען, האָבן דערוועקט אין  
זיקאַרן די קאפיטלעך פון דער „קאָנארמיע“. „דער וועג קיין בראָד“, „דער  
בעסוילעם אין קאָזין“, „בערעסטעטשקאַ“, „זאמאַסטיע“... דאָס לעבן על-  
טערט זיך און ווערט יינגער. כאזערט זיך איבער.

זינטשענקאָן איז געוואָרן הייס. ער האָט צעשפיליעט די גימנאַסטיאַרקע,  
אַראַפּגעבויגן דעם קאַלבער, צוגעלאָזט א קיל ווינטל צום פאַרשוויצן רוקן.  
פּלוצעם האָט דאָס פּערד זיך א שטרויכל געטאַן. זינטשענקאַ האָט עס א  
לייכטן פאַטש געטאַן איבער דער גריוע. „אַ דו פאַרטשעפּעסט זיך שוין,  
מייַן אלטיטשקער. דאָס לעצטע רומפּולע זייטל פון דיין ביאַגראַפיע איז  
אַריינגעשריבן געוואָרן אין 1920 יאָר. גרייט זיך גיין אין מוויי אַריין...  
דערווייל אָבער מוז מען דיך נאָך אונטערקאָווען. גיט צו דער צייט האָסטו  
פאַרלאָרן א פּידקאָווע.“

צום גליק, זעט מען שוין וולאַטשעוו. ווען ער איז אַנגעקומען און  
דערפּרעגט זיך, ווו איז די קוֹניע, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז זי איז פאַר-  
מאַכט. עפעס א דורכגייער האָט אים זייער העפּלעך געזאָגט:  
— אויב איר האָט צייט, וואַלט איך אייך געראטן צוואַרטן ביז מאַרגן.  
היינט איז שאַבעס, און דער באלעבאַס פון דער קוֹניע, דער אלטער מייער,  
אַרבעט גיט.

— און אויב איר האָב גיט קיין צייט? — האָט זינטשענקאַ געפּרעגט.  
— ראַט איך אייך אויכעט צוואַרטן ביז מאַרגן. איר האָט א פּיין פּערד.  
איז טאַקע א שאַד, אויב ס'וועט נעמען הינקען אָף א פּוס. איר וועט מוזן  
וואַרטן. קיין אַנדער ברייער האָט איר גיט.  
— און עפּשער האָב איך יאָ?.. זאַגט מיר נאָר, ווו קאָן מען אָפּזוכן  
דעם קאָוועל?

דער דורכגייער — דאָס איז געווען אַרן פּאַך, שלוימקעס פּאַטער, — האָט  
זיך פאַרטראַכט און דערנאָך טיפּזיניק געענטפּערט:  
— אין דער היים.

זינטשענקאַ האָט אויסגעשאַסן א געלעכטער. „ווירקלעך, מע האָט גע-  
דאַרפּט לאַנג טראַכטן, קעדיי געבן אזא אויספירלעכן ענטפּער“ ער האָט  
זיך אָבער, דערמאַנט, וואָס זיין שוועסטער לערנט אים, האָט ער געזאָגט:  
— א שיינעם דאַק אייך! — און א טרייב געטאַן דאָס פּערד אין דער  
ריכטונג פון פּאַכס האַריקן וויזפינגער.

אַרן האָט אים נאַכעקוקט, געדרייט מיטן גראָוולעכן קאַפּ אָף דעם  
לאַנגן האַלדז און בעשאַסמיסע א טראַכט געטאַן, אז דער יונגער לייטער-  
נאַנט קאָן מיינען, אז ער, אַרן פּאַך, איז א טיפּעש. אינדערעמעסן איז דאָס  
גאָר גיט אזוי. ער האָט זיך פּאַשעט פאַרטראַכט אָף א רעגע, צי ס'איז  
גלייך פון זיין זייט שיקן צום אלטן מייער אום שאַבעס א מיליטער-  
מענטש מיט א פּערד אָף אונטערקאָווען.

ווען זינטשענקאַ האָט, נאָך דעם ווי ער האָט צוגעבונדן דאָס פּערד  
צום פּלויט, אפּגיך זיך אופּגעהויבן אָף די טרעפּ פּונעם גאַנעק און אַנגע-  
קלאפּט אין דער טיר, האָט אים געעפּנט א שייַן שוואַרץ-אויגיג מיידל.  
אזוי האָט זינטשענקאַ צום ערשטן מאַל דערזען עמען.

...שרעק זיך ניט, איך בין איינגעהאלטן, איך בין נאך ניט פארליבט. אנדערש וואָלט איך דיר ניט אָנגעהויבן באשרייבן איר אויסזען אינעם סטיל פון א ראַמאניסט פונעם ניינצנטן יאָרהונדערט. דערצו נאך א שוואַכן.

עמע האָט ריכטיקע געזיכט־שטריכן, אלץ אין איר פּאַנעם איז דייטלעך, ווי אויסגעטאַקט. ס'וועט ניט זיין אלטמאָדיש זאָגן וועגן דעם „א ליב פענעמל". יאָ. א ליב פּאַנעם, וואָס שעמט זיך פאר זיין אייגענער צו ליכ־טיקער שיינקייט און פרוווט זי פארמינערן מיט שעמעוודיק אראַפגעלאָזטע וויעס, אונטער וועלכע עס באהאלט זיך... נו, גוט. האָסט א גרויס פילבאר הארץ, וועסטו זיך אליין אַנשטויסן, וואָס פארא אויגן זי פארמאָגט. איך מיינ — שמייכל נאָר ניט, איך האָב דאָך דיך געוואָרנט וועגן מיינ סטיל, — אז אירע אויגן זיינען געשאפן פון זון־שטראַלן, אזויפיל פיער איז פאראן אין זיי, און נאָך עפעס אזעלכס... עפעס א ליבע צוגעלאָזנקייט, א שטענ־דיקע גרייטקייט דיך באשענקען מיט אַט דער געבענטשטער שטראַלנדי־קער שניין. פארגעס ניט, אז איך בין נאָך ניט פארליבט. הייסט עס, אז איך שרייב דיר דעם ריינעם עמעס. כוץ דעם, האָב איך א קאָנקורענט, רוגמאן הייסט ער. ער איז עלטער, זעלבשטענדיקער און פארלאָזעכער פון מיר. און, דעריקער, ער איז אן אדוואָקאַט. דער אלטער, עמעס פאָטער, האָט, לאָזט זיך אויס, זייער א פאָשעטן און אייזערנעם קוק אפן לעבן. פון איין זייט איז פאראן א גרויסע, פרעמדע און פיינטלעכע וועלט. פון דער צוויי־טער — א קליינע אייגענע היים — זיין שטוב. פונדאנען דרינגט ארויס, אז דער הויפט פון דער שטוב, אָדער, לאַמיר זאָגן, איר קאָמאנדיר (קאָמאנ־דיר, ווייל דער אלטער האלט, אז צווישן דער גרויסער וועלט און דעם קליינעם וועלטלעך קומט די גאנצע צייט פאָר א פארצווייפלטע מילכאָמע. און דאָרטן, ווו סע שמעקט מיט מילכאָמע, מוזן זיין קאָמאנדירן). איז אַט דער קאָמאנדיר פון דער שטוב מוז טאָג און נאכט זאָרגן וועגן פארוואנד־לען זיין שטוב אין א פעסטונג, אָנפילן זי מיט אלע צוועלף שוואַטים, איבערהויפט מיט מענער, וועלכע ס'איז גרינג צו שטעלן אין קאמף, און מיט נייטיקע ספעצאַליסטן. דער דאָזיקער אלטער קאָמאנדיר האָט שוין זיין הויפט־אינטענדאַנט, זיין געלערנטן, זיין ליב־מעדיקער, זיין פידלער, וועלכן מע קאָן לייכט פארוואנדלען אין א האָרניסט אָדער א פויקער, זיין וואך — א קלוגן, אָנגעלייענטן הונט (רעזוס לייענט בליץ־שנעל: ווען אשקע פון כאַימס שייועט אָדער מילע פון מוישעס פארגעסן אין הויף א בוך, נעמט ער זיך טייקעף לייענען, רייסט ארויס מיט די ציין א בלעטל נאָך א בלעטל און לאָזט זי אפן ווינט) און זיין היימישן גאָט, וועלכן דער אלטער קאָוועל האָט מיט זיינע אייגענע הענט אויסגעקאָוועט פון צעגליטן אייזן.

אצינד האָט זיך אים נאָך פארוואָלט האָבן זיינעם אן אדוואָקאַט, וועגן דעם אלעמען האָט מיר דערציילט עמע. דערציילט האלב ערנסט, האלב אף קאטאָוועס. און אזוי צוטרוילעך, פונקט ווי זי וואָלט מיך גע־קענט א סאך יאָרן. דו פארשטייסט, אזעלכע מענטשן קאָנען נישט זיין שלעכט און קאָנען ניט זיין פארביסן. צומאָל שלאָגט זי זיך פלוצעם אליין

איבער און פרעגט, ארויסריידנדיק פאמעלעך, אקוראט יעדעס וואָרט באַ-  
זונדער (עמע איז ניט זיכער אין איר רוסיש):

— פעדיא פעדיאיעוויטש, — פרעגט זי, — איר ווייסט ניט, צוליב וואָס  
איך דערצייל אייך דאָס אלץ?

— איך ווייס ניט, — ענטפער איך איר מיט א שמיכל.  
איך ווייס ניט, אָבער איך שטויס זיך אָן. דאָס זאָג ניט איך, נאָר דו,  
מיין קלוגע שוועסטער. דו זאָגסט עס, לייצענדיק דעם בריוו, און שאַקלסט  
דערביי מיטן קאָפּ:  
„זי האָט זיך פארליבט אין דיר, און דו האָסט זיך פארליבט אין איר...“

13

„היינט האָב איך דאָס ערשטע מאָל א קוש געגעבן עמען, זעסט, ווי איך  
דערצייל דיר אלץ. וועסטו דאָס כאַטש שצען?

געצווונגען דערצו האָט מיך א מענטש אין א בלאָוון בערעט, וועלכער  
האָט זיך פאָרגעשטעלט אלס א קינאַרעזשיסער.

מיר האָבן זיך דורכגעשפּאַצירט, איך און עמע, און אונדז האָט זיך  
אפילע ניט געכאַלעמט, אז נאָך היינט וועלן מיר ווערן קינאַרטיסטן.  
עמעס, אזעלכע, וועמענס נעמען ווערן ניט דערמאָנט אפילע אונטער דער  
רובריק „פארנומען אין עפּיזאָדן“.

עפעס א זעלבסטזיכערער פארשוין מיט א בלאָוון בערעט אפן קאָפּ  
האָט אריינגעשטעקט עמען אין די הענט א בוקעט מיט קווייטן. עמע, אלס  
א פאָרשטייערן פון דער היגער באפעלקערונג, האָט באדארפט אונטער-  
טראָגן דעם בוקעט מיר, א לייטענאנט פון דער רויטער ארמיי, ווי א דאָנק-  
בארציִיכן פאר דער באפריִונג פון די מירעוויגענטן פון אוקראַינע. דער  
פילם, זאָגט מען, וועט הייסן „פארווירקלעכטע טרוימען“. מיך האָט דער  
נאָמען פולקום באפרידיקט. ווייל דערביי איז מעקויעס געוואָרן אויך מיין  
טרוים. איך האָב געקושט עמען. און ניט איין מאָל. ס'האָט מיר פאָשעט  
געגליקט. אלע מאָל האָט זיך עפעס געטראָפן, און דער רעזשיסער האָט  
איבערגעכאזערט זיין באפעל:

— קושט! אָבער נאטירלעך.

און איך האָב געקושט עמען. נאטירלעך געקושט.  
די סצענע האָט מען פאָטאָגראפירט לעבן סקווער, ווו עס געפינען זיך  
שטענדיק א סאך טויבן. מע האָט באדארפט האָבן איינציטיק די טויבן,  
די זון און אונדז, דאָס הייסט, עמען און מיך, און דעם יובלדיקן אוילעם  
ארום אונדז. איז אָבער אויסגעקומען אזוי: איז געווען די זון, פלעגן פליר-  
צעם די טויבן זיך צעפליען אין אלע זייטן. האָבן די טויבן זיך געפירט,  
ווי ס'דארף צו זיין, פלעגט די זון אומגעריכט זיך באהאלטן אונטער א  
כמארע. ווען ס'האָט אי די זון געשיינט, אי די טויבן האָבן רויק און  
צארט געוואָרקעט טאקע ווי טויבן, פלעג איך עפעס ניט אזוי אָדער ניט  
אין נייטיקן מאָמענט קושן עמען. (דו מיינסט אוואַדע, אומיסטן? איך בין

37

קימאט איבערצייגט, אז ניין. די אַרעמע עמע איז מיד געוואָרן, נעבעך, פון מיינע נאטירלעכע קוש, האָט אויסגעזען גאַר ניט פויגלדיק, גלייך ווי זי וואָלט געפילט די טרויעריקע פאַלגן, דעם ביטערן בייטאם פון אַט די זיסע קוש. וועגן דעם אָבער — שפעטער).

ווען אלץ האָט זיך בעשאַלעם פארענדיקט, האָט דער רעזשיסער מיר אויסגעשטרעקט די האנט:

— ווען איר וועט זיין אין קיעוו, זאָלט איר זיך אריינכאַפן אין מיין סטודיע, כאַווער לייטענאַנט. באַ אייך, דאַכט זיך מיר, איז פאַראַן עפעס אוינס... א פאַטאַגעניש געזיכט, נו און... — האָט ער מיר א זאַג געטאַן און צוגעלייגט צוויי פינגער צום בלאַוון בערעט.

איך האָב זיך אומגעקוקט: וווּ איז עמע?.. ניטאָ. פאַרשווונדן. אנטרונען געוואָרן פאַר געציילטע רעגעס. עפשער האָט זי זיך באַליידיקט? אָבער וויאָזוי האָב איך זי פאַרלוירן? היינט, גראַד היינט, נאָך די אלע קינאַ-קושן אין דער אַנוועזנהייט פון א גרויסן אוילעם, האָב איך געוואָלט, שטאַרק געוואָלט, צוזעצן זיך מיט איר אָף א באַנק אין דעם זעלבן סקווער, אונטער א בוים. באַ דעם דאָזיקן בוים וואָלטן די אונטערשטע צווייגן גע-דאַרפט אין איין אויגנבליק אראַפּוואַקסן, אראַפּהענגען ביז צו דער ערד און פאַרבאַהאַלטן אונדז פון דער גאַנצער וועלט, און, דעריקער, פון דעם יונגן רוגמאַנען, וואָס איז אויך געווען דאָ און ניט אראַפּגעלאָזט דעם בליק פון עמען און פון מיר, ווען זי האָט מיר אונטערגעטראָגן דעם בוקעט מיט די שיינע קווייטן, און איך האָב זי געקושט.

דו מעגסט ניט לייענען ווייטער, מיין גוטינקע שוועסטער. נאָר איך קאָן נישט ניט שרייבן. איך מוז ארויסזאָגן דאָס, וואָס איך וואָלט געזאָגט עמען, ווען איר, א „פאַטאַגענישער“ יאָלד זא, וואָלט ניט אַנגעשטעלט די אויערן פאַר די זיסע רייך פון דעם רעזשיסער אינעם בערעט, וואָס פאַסט אינגאַנצן ניט צו זיין פול און פעט פאַנעם, און ניט פאַרלוירן עמען. איך וואָלט זי געדאַרפט נעמען אין א גריין באהעלטעניש און איר זאָגן קלאַר און דייטלעך:

— עמע, איך האָב דיך ליב.

ווייל איך האָב זי ווירקלעך ליב. איך האָב זי זייער ליב.

דו פאַרשטייסט, איר איז נייטיק געווען הערן אַט די ווערטער דעם זעלבן טאַג. דעם זעלבן טאַג, ווען איך האָב זי צום ערשטן מאַל א קוש געטאַן... ס'זיינען פאַרגעשטאַנען שווערע ניסיונעס. זי האָט געדאַרפט שעפן פון ערגעץ וווּ קיינעס...

פ. ח. שפיר נאָך די אפישן. פאַרגעדענק, וויאָזוי דער פילם הייסט — פאַרווירקלעכטע טרוימען. זאַלסט ניט דורכלאָזן די סצענע מיט דער זון, מיט די טויבן, מיט עמען, איך וויל, זאַלסט א קוק טאַן אָף איר. איך בין זיכער, אז זי וועט דיר געפעלן.

מייער סאפיר האָט אליין א בלאָז געטאָן אין שויפער, און באלד טאקע האָט זיך צונויפגעזאמלט די גאנצע דערוואקסענע באפעלקערונג פון אלע שוואַטיים, וואָס האָבן באווינט די גרויסע אומגעלומפערטע געביידע מיט אלע בייגעביידעס. ס'האָט זיך אויך באוויזן דער קינפטיקער ראש פון א נייעם שייוועט — לעאָן רוגמאן.

דער אלטער האָט מיט א הארבן בליק באקוקט אלעמען.  
— און ווו זיינען אָשער און בראַניע?

דאָס האָט אלעמען איבעראשט. דעם דריטן דאָר, די אייניקלעך, פלעגט דער זאָקן קיינמאָל ניט פארבעטן אף מישפאָכע-באראטונגען. איז איינס פון די ביידע. אָדער דער אלטער האָט באשטימט פון היינט אָן פארעכענען זיי אינעם שטאם פון דערוואקסענע, אָדער ער האָט זיי געלאָזט רופן „צוליב מוסער“. הערט זיך, הייסט עס, צו מיט סיכל און פארגעדענקט, וואָס מע מעג און וואָס מע טאר ניט. בראַניע האָט זיך צוגעזעצט אפן שפיץ בענקל, געקוקט מיט ברייט צעעפנטע אויגן אף דער בלייכער עמע און אליין פארויטלט זיך, גלייך ווי זי וואָלט געווען אין עפעס שולדיק. אָשער האָט א צי געטאָן מיט דער נאָז די לופט, פונקט ווי רעזוס, דערשמעקט א שטור-רעם און אף יעדן פאל צוגעגרייט דאָס פלעשעלע מיט די אויגן-טראָפן.

דער אלטער האָט זיך שווער אָנגעשפארט מיט צונויפגעדריקטע פויסטן אפן טיש, די אָדערן האָבן ווי אָנגעבלאָזן זיך און זיינען בלאָז געוואָרן. די ברעמען זיינען בא אים געווען אראָפגעלאָזט, ווי ער וואָלט געקוקט אין זיך און זיך מעיאשעו געווען מיט זיך אליין, איידער ער וועט ארויס-ריידן אן אייזערן וואָרט. דערנאָך האָט ער אופגעהויבן די אויגן — זיי זיינען געווען רויטער ווי געוויינלעך — און אָפגעשטעלט זיין שווערן בליק אף עמעס פאָנעם, וואָס איז נאָך בלייכער געוואָרן.

— אזא ביזאָיען! אזא פלעק אף אונדזער שטובו... האָט ער אָנגעהויבן פאמעלעך, אונטערקלייבנדיק ניט די ווערטער (זיי זיינען שוין געווען פארפריער אָפגעקלאפט מיטן האמער איבער דער קאָוואדלע), נאָר די דונערדיקייט אינעם קאָל. — אזא וויסטער ביזאָיען! — האָט ער ווידעראמאָל איבערגעכאזערט, אצינד אזוי הילכיק, אז עמע איז ווי איינגעשרומפן גער-וואָרן דערפון. — די גאנצע שטאָט ראשט, קאָכט, קוויקט זיך, מייער סאר פירט טאָכטער האָט זיך געקושט מיט עפעס א מיליטערמאן, פאר אלעמען אין די אויגן געקושט זיך, א בושעו א כארפעו ווער איז ער, אָט דער... ווער איז ער, פרעג איך דיך?

די טאָכטער האָט געקוקט אף איר צעווילדעוועטן פאָטער, אף זיינע אייזערנע פויסטן, געקוקט מיט פרעמדע אויגן, גלייך ווי זי וואָלט אים ניט דערקענט. געדאנקען אומגעריכטע, צופעליקע זיינען איר געקראַכן אין קאָפּ אריין: „די געלקייט מאכט קאליע דעם פאָטערס באַרד. שוין בעסער, אז זי זאָל אינגאנצן גראָוו ווערן. צוליב וואָס עפנט ער אזוי ברייט דאָס מויל, ווען ער רעדט? און וואָס שרייט ער, וואָס האָב איך אים אזוינס געטאָן?“

דער פאטער האט אויסגעטייטשט איר שוויגן אנדערש. זיין הארץ האט געדורשט נאך שאלעם. אין שטוב דארף זיין שאלעם וועשאלווע. אניט איז עפעס ניט גוט. אירע ווענט קאנען זיך נאך א שפאלט טאן.

עמע האט אראפגעלאזט די אויגן. איז גוט. א גוטער סימען. זי שעמט זיך פאשעט קוקן אין די אויגן. זי שוויגט? איז אויך גוט. אויך א גוטער סימען. זי האט ניט פאשעט וואס צו ענטפערן. און ביכלאל ניט דעם ענטפער איז ער אויסן. ער נייטיקט זיך ניט אין אים. ער קאן אליין ענטפערן.

— ווער איז ער? א פרעמדערק. א נאווענאדניק. היינט איז ער דא, און מארגן ערגעץ אנדערש. אליין — אוועק, און דעם ביזאיען אונדז איבער-געלאזט.

עמע האט ווידער אראפגעלאזט דעם קאפ. געפרוהוט פארבארגן די טרערן אף די וועט. „ער וועט ניט אוועקפארן. ער טאר ניט אוועק-פארן...“

דער פאטער האט ווידער אויסגעטייטשט דער טאכטערס טרערן אף זיין אויפן. א גוטער סימען. זי האט כאראטע. די אפעראציע האט זיך איינגעגעבן. דער שפאלט אין דער שטוב וועט זיך צונויפציען. רוגמאן איז א קלוגער מענטש. ער וועט ניט לייגן קיין אכט אף קיין פליאטקעס. ער וועט גערן אריין אין מיין שטוב. ער וועט שאפן דא א נייעם שיייוועט.

אבער אזוי גיך אריבער פון צארן אף כעסעד טויג ניט. אין דער דאך זיקער שטוב מוז זיין א שטרענגע ארדענונג. זאל רוגמאן זען, אז ער קומט אריין אין א ריינער און שיינער מישפאכע. דערפאר טאקע האט ער אים פארבעטן אהער.

האט ער מיט צארן געזאגט עמען:

— דיך דארף מען שטרענג באשטראפן! נאר...

וואס „נאר“? „נאר“ — טויג ניט. שוין מויכל זיין? עט! וואס פאר א פאנעם האט עס? שטראפן יא, שטראפן מוז מען. אבער וואס פאר א שטראף? שלאגן זי וועט ער דאך ניט. די צייט גייט, און ער קאן גארנישט ניט צוטראכטן. ניט שייין. ניט פאר איר, ניט פאר רוגמאנען. און פאר די קינדער אויך.

— ...איז ... באשטיס זיך אליין א שטראף. און לויט איר הארבקייט וועלן מיר שוין מישפעטן, ווי ערנסט דו האסט אנערקענט דיין זינד. און גיב א שווע...

מוישע גובער, וואס פלעגט אלץ איבערפירן אף ציפערן און פראצענטן, האט אין געדאנק געפרוהוט איבערצייגן עמען: קינד מיין שיינס! וואס ארט דיך? זאג „כאטאסי“, און אז עק. וואס זשע. קענסט ניט אונדזער אלטן אף ניינציק פראצענט האט ער צוגעטראכט די גאנצע מייסע לע-פאנעם. און אף די איבעריקע צען — צוליב רוגמאנען.

עמע האט פעסטער צונויפגעדריקט די ליפן און געשוויגן. זי האט פאשעט מוירע געהאט. אז אויב זי וועט עפענען דאס מויל, וועט זיך



ארויסרייטן עפעס זייער דערשיטערנדיקס, צארנדיקס. אין וואָס באשטייט איר זינד? אף וואָס דארף זי כאַראַטע האָבן? אין וואָס דארף זי זיך מוידע זיין? אין וואָס פאר אן אווירעז?..

לויט עפעס אן אומפארשטענדלעכער אסאציאציע האָט זי זיך פלוצעם דערמאָנט אין איר מוטער. קימאט צוויי יאָר ליגט זי שוין אין איר כיי-דערל, אן אויסגעשלאָסענע נאָך באַס לעבן פונעם לעבן, פונעם הויזגעזינד, פון דער דאָזיקער שטוב...

אַשער האָט מיט ווייטעק זיך איינגעהערט אין דער דריקנדיקער שטיל-קייט. „פארוואָס אָבער מישט זיך קיינער ניט אריין אין אַט אַדעם ניט גלייכן געראַנגל?..“ ער וואָלט דאָס אליין געטאָן. טאָר ער ניט. צו יונג, האָט נאָך דאָ ניט קיין דייע, פונדעסטוועגן מוז ער א פרוו טאָן. ער האָט אָנגעטאַפט אין דער קעשענע די פּיפּעטקע און שוין געוואָלט א קאַמאַנדע-ווע טאָן: „אנו, זיידעני, לייג זיך...“ נאָר זיך געכאַפט: באַ אוינע אומ-שטענדן וואָלט דאָס נאָך דעם זיידן מער אופגערייצט.

נאכמען האָט נאָך דער געשיכטע מיטן פּידל זיך געפילט דערנידעריקט, און זיין שטים בענעגייע מישפּאַכע-איניאַנים האָט זיך זעלטן געלאָזט הערן. זיין גאַנצע פּרייע צייט פלעגט ער פאַטערן אף שטודירן די ציווילע רעכט. ער האָט נאָך אלץ געהאַפט אויסשפּילן דעם געריכט-פּראָצעס מיט קאַזעל-ניצקין.

סיגאל איז געזעסן א גלייכגילטיקער, געשפּאַלטן שוועבעלעך, געזשמור-רעט דאָס רעכטע אויג, קוקנדיק אף עמען, און געטראכט בעשאַסמיטע. אז זיין וועכנע איז שוין, נאָר עמע איז נאָך שענער. מאַלע-כיי אפּילע אצינד, ווען דאָס בלוט אַט פליסט עס צו, אַט פליסט עס אָפּ פון אירע צאַרטע באַקן. אוואַדע וואָלט ער געוואָלט זיין אף רוגמאַנס אַרט!.. דער שפּאַס איז געווען אין געדאַנק, דער שמייכל — אויך. אויסערלעך האָט סיגאל אויס-געזען ביי גאָר ערנסט.

סאַפע האָט א ביסל זיך געערגערט און א ביסל איז זי מעקאַנע געווען עמען. אַך, איז ער געזונט און שוין, דער יונגער בלאַנדער לייטענאַנט... זלאַטע האָט אין געדאַנק געקרעכצט: „ווען זי, עמע, וואָלט פאַרבליבן אן אלמאַנע מיט א קליין קינד, וואָלט זי ניט געטראכט וועגן קושן זיך אין דער באַגלייטונג פון מוזיק.“ דאָס לעצטע מאָל איז זלאַטע געווען אין קינאַ שוין לאַנג, זייער לאַנג. ווען לאַזער האָט נאָך געלעבט און ווען די קינאַ איז נאָך געווען שטום און מוזיק פלעגט באַגלייטן די פּילמען. דער-פאַר איז באַ זלאַטען קינאַ אלעמאַל געבונדן מיט „מוזיק“.

רוגמאַן האָט פון דער גרינג געגלעט זיין הויכן שטערן, רויק געווארט, ווי די געשעענישן וועלן זיך ווייטער אנטוויקלען. ס'איז א ראַכמאַנעס אף עמען. יא, מעגלעך, ער וועט זיך אריינמישן, אָבער שפּעטער, ווען עמע וועט נאָך מער דערנידעריקט ווערן, קעדיי ס'זאָל זיך בוילעט לאָזן זען זיין גרויסמוטיקייט.

בראַניע האָט געבעטן גאָט, אז דאָס אלץ זאָל זיך גיכער ענדיקן. זי האָט מוירע געהאַט, אז נאָך עמען וועט אַנקומען איר ריי. ווייל אויב דער זיידע וועט דערהערן, אז זי פירט זיך ארום מיט באַריסן...

וועכנע, וואס האָט זייער ליב געהאט איר מאן, געגרויסט זיך מיט אים, האָט באשטימט, אז אויב ער, דאָקטער סיגאל, שווינגט, טאָ דארף זי אויך זיך ניט מישן.

בלויז די גוטמוטיקע גיטע האָט זייער ווייך באַמערקט דעם פּאַטער:  
— דאָס איז דאָך געווען ניט קיין עמעסדיקע קושן, נאָר... ווי זאָגט מען דאָס... פּאַלשע...

זי האָט אומיסטן אזוי זיך אויסגעדריקט, די גוטע גיטע, געמיינט, עפֿ-שער וועט דער פּאַטער א שמיכל טאָן, און די כּמאַרע וועט אריבער. ס'קאָן זיין, אז ס'וואָלט טאַקע אזוי געשען. דער אלטער האָט שוין אליין געוואָלט, אז סע זאָל נעמען א סאָף און ס'זאָל ווידער ווערן שאַלעם. ווען ניט עמע אליין...

זי האָט זיך א הייב געטאָן פונעם אָרט, א בליץ געטאָן מיט ברענענ-דיקע אויגן אָף אירע עלטערע שוועסטער און אומדערווארט פאר אלע, אומדערווארט פאר זיך אליין, האָט זי געזאָגט:

— זיי זיינען ניט געווען קיין פּאַלשע. איך האָב אים ליב. מייער האָט זיך שווער אופגעהויבן. פון אים ביז זיין טאָכטער איז געווען א מעהאלעך פון צען טריט. ס'האָט זיך אָבער געדוכט, אז ער גייט און גייט און קאָן בעשום-אויפן ניט דערקלייבן זיך. ווען ער האָט ענד-לעך זיך דערנענטערט צו עמען, איז ער אליין געווען בלאס. ווי די וואנט. ער האָט אופגעהויבן זיין אייזערנעם פויסט... אָשער, נאכמען, גיטע זיינען אופגעשפרונגען פון די ערטער.

פּלוצעם האָט בראַניע היסטעריש א קוויטשע געטאָן:  
— באַבעלע!

אָף דער שוועל, קלאַמערנדיק זיך מיט ביידע הענט אָן די ביישטידלעך פון דער טיר, האַלטנדיק זיך קוים אָף די פיס, איז געשטאַנען אן אויסגע-דארטע, בלייכע זקיינע.  
מייער האָט לאַנגזאַם אראָפּגעלאָזט די האַנט.

15

שפּעט אין דער נאַכט, ווען דאָס שטעטל, איינגעזונקען אין פינצטערניש, איז שוין געשלאָפן, פּלעגט זינטשענקאָ זיך לאָזן צום פּייערל, וואָס האָט פון העט-ווייט אים געלויכטן און גערופן. ער האָט געוואוסט, דאָס פענצטער וועט צופעליק זיין אָפן, וועט ער צונויפלייגן אינפירען א צעטעלע, צובינדן עס צו א שטיינדל און אריינזאָרפן אין פענצטער, דערביי א טראכט טאָן: „עס פעלט נאָר א גיטאַרע אונטער דער פּאַלע“, ווייל די דאָזיקע פּאַסירונג האָט אים פּאַרוויילט און ער האָט זיך געקליבן שרייבן א שפּאַסיקן בריוו דער שוועסטער. און דעמלט פּלעגט פּלוצעם זיך צעהאווקען רעזוס, און זינטשענקאָ האָט געמוזט אפגיך אפטרעטן אין סקווער. אצינד אבער האָט זיך אים שוין ניט געוואָלט שפּאַסן, ווייל ער איז גרייט געווען צו ווארטן א נאַכט, א גאַנצע נאַכט, קעדיי כּאַטש אָף א מינוט, אָף איין-און-איינציג ער מינוט. אריינקוקן אין עמעס אויגן, וואָס גיסן זיך איבער נאַכאַנאַנד

מיט שיין און מיט שאַטן, און זייער ערנסט איר זאָגן, אז ער האָט זי ליב.  
נאָר עמע קומט ניט. וואָרפט ער ווידער אריין א קוויטעלע: „איך וועל  
וואַרטן א גאנצע נאכט. איינער פעדיא פעדיאיעוויטש“. זי איז אָבער אלץ  
ניט געקומען. האָט ער זיך געבייזערט.

איינמאָל האָט אים עמע דערזען אין פענצטער.

— גייט אוועק! שוין זשע... — האָט זי מיט האַרץ א זאָג געטאָן.

רעזוס איז איר געקומען צוהילף. ער האָט ביז געהאווקעט און זיך גע-  
וואָרפן אפן מענטשן, וואָס האָט. ווייזט אויס. פארטראכט עפעס שלעכטס,  
אויב ער וויל אריינקומען אין שטוב ניט דורך דער טיר, נאָר דורכן פענצ-  
טער. זינטשענקאָ האָט אים א וואָרף געטאָן א שטיקל ווורשט. דער הונט  
האָט עס ארומגעשמעקט. איינגעשלונגען און אָנגעהויבן ווידער בילן. איצט  
שוין ניט אזוי פארשייט. זינטשענקאָ האָט אויסגענוצט די פאזע:

— מאַרגן אינדערפרי פאָר איר אוועק. איך בעט איך זייער, קומט צו

גיין אין סקווער. אף א רעגע נאָר. געזעגענען זיך.

ער האָט געווארט א שאַ, צוויי. אצינד, אזוי שפעט באנאכט. וועט זי  
שוין געוויס ניט קומען. ער האָט זיך אפגעהויבן פון דער באַנק, שוין גרייט  
געווען אוועקגיין, און דאָ האָט ער באַמערקט עמען. זי איז געווען זייער  
בלייך, און זינטשענקאָן האָט פארקלעמט דאָס האַרץ.

— וואָס איז מיט אייך? — האָט ער א באַומרויקטער געפרעגט.

עמע האָט גאַרניט געענטפערט. שווייגנדיק אראַפגעלאָזט זיך אף דער

באַנק.

ער האָט אריינגענומען אירע הענט אין זיינע. זי האָט זיי באַפרייט

און געזאָגט:

— איך בין געקומען אף א רעגע נאָר. געזעגענען זיך.

— געזעגענען זיך?.. צוליב וואָס געזעגענען זיך?

— איר פאָרט דאָך אוועק. צי איר האָט עס אויסגעטראכט?

— ניין, עמע. איך האָב ניט אויסגעטראכט. איך פאָר ווירקלעך אוועק.

מאָרגן, איר מעגט מיר גלייבן.

זינטשענקאָ איז אנשוויגן געוואָרן. עמע האָט געזאָגט:

— איך גלייב אייך.

איין רעגע. בלויז איין רעגע. און ער שווייגט... „וואָס זשע שווייגסטו,

גוילעם? האָסט דאָך געהאט אזויפיל איר צו זאָגן?“ ענדלעך האָט ער ארויס-

געשטאַמלט:

— מיר איז שווער... מיר איז שווער צעשיידן זיך מיט אייך. איך

וויל זיך ניט זעגענען מיט אייך...

זי האָט גענומען זיין האַנט אין אירע.

— איך אויך... מיר איז אויך שווער שיידן זיך מיט אייך...

„עמע... ליבע עמע מיינע... מיין האַנט איז אין דינע הענט. מיין

האַרץ — אויך. איך פאָר אוועק. און דאָס האַרץ בליעבט בא דיר... ניט

דאָס, — ניין. ניט אזוי... דאָס איז געקינצלט. געפוצט.“

האָט זינטשענקאָ פאַשעט געזאָגט:

— עמע, איך האָב דיך ליב.

פארויכטיק, זיין האנט זאל זיך ניט ארויסגליטשן פון אירער, האָט ער  
זיך אָנגעבויגן און א קוש געטאָן אירע הענט.  
— דאָס איז אלץ, וואָס איך האָב דיר געוואָלט זאָגן... באַם געזעגענען  
זיך...

זי האָט געגלעט זיין האנט און אלץ איבערגעכאזערט, ווי אין שלאָף:  
— באַם געזעגענען זיך, געזעגענען... פאָר ניט אוועק, פעדיאַ.  
— דאָס איז אומעגלעך. אונדזער טייל דיסלאַצירט זיך איבער. איך וועל  
אַבער קומען צו דיר. אומבאדינגט.

זי האָט צוגעדריקט איר קאָפּ צו זיין ברוסט.  
— איך וויל הערן, ווי דיין האַרץ קלאַפט. עס וועט מיר זאָגן דעם  
עמעס...

ער האָט א גלעט געטאָן איר קאָפּ. ס'האָט זיך אים לייַדנשאַפטלעך פאַר-  
וואָלט, אז עמע זאל טאַקע דערהערן דעם עמעס פון זיין גרויסער ליבע.  
ער האָט א זיפּץ געטאָן. טיף, ווי א קינד נאָך דעם, ווי ס'האָט לאַנג  
געוויינט.

עמע האָט געפרעגט:

— דו וועסט שרייבן?

— אומבאדינגט. דו וועסט ענטפערן?

זי האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ:

— ניין.

— פארוואָס?

— איך שרייב שלעכט רוסיש. וועסט מיר נאָך אויסלאַכן.

— איך שווער דיר...

— ניין. מ'דאַרף ניט. אלצייַנס וועל איך דיר אַצינד ניט שרייבן. וועגן  
ליבע טאַר מען ניט שרייבן, ס'זאל ארויסרופן געלעכטער, מיט גרייזן, —  
איך לערן זיך רוסיש. כ'זעל זיך אויסלערנען, וועל איך דיר שרייבן. און  
אַצינד גיי איך.

עמע איז שוין געווען לעס דער שטוב, ווען זי האָט איינציטיק דער-  
הערט נאָכיאַגנדיקע טריט און רעזוסעס ביזן געברום.

זי האָט זיך אויסגעקערעוועט. א פאַרסאַפּעטער, גיכער פון אופּרעגונג,  
איידער פונעם לויפן. האָט זינטשענקאַ גענומען עפעס מורמלען, ניט קלאַר,  
ניט געבונדן. איר האָט זיך געדוכט, אז ער רעדט צו איר פון דער מיט,  
דעם אָנהייב האָט ער פאַרטרויט איר שאַטן, ווען ער האָט זי געהאַלטן אין  
אַניאַגן.

— איך האָב דיר געוואָלט זאָגן... איך האָב דיר זייער ליב. איך וועל  
אומבאדינגט קומען. און מיר וועלן כאַסענע האָבן. און מיר וועלן אוועק-  
פאַרן קיין לענינגראַד. און איך וועל דיר באַקענען מיט מיין שוועסטער,  
מיט וועדען. זי איז א גוטע. זי וועט דיר געפעלן, און דו וועסט איר אויך  
געפעלן... דאָס איז עמעס... דו גלייבסט מיר? דו גלייבסט מיר, עמע, ליבע  
מיינע?..

זי האָט אים ארומגענומען, א קוש געטאָן אים אין די ליפן.  
— ליבער...

זי האָט זיך געוואָלט, ווייל דער דאָזיקער פּריקדער הונט האָט מיט זיין האַרען געקאָנט אָפּהייבן אָף די פּיס די גאַנצע שטאַט. רעזוס אָבער האָט בלויז ערלעך אויסגעפּילט זיין כּויוו. אָט דער פּרעמדער מענטש מיטן שאַרפּן ריינער פּון לעדער, מיט רימענס איבער די פּלייצעס און מיט א פּודל באַ דער זייט שטיקט די יונגע באלעבאַסטע אין זיינע אַרעמס. איז דאָרף מען זי ראַטעווען צי נייַן? ער וואָלט אליין געקאָנט זיך ספּראַווען מיט אים, דאָרף ער אָבער האָבן דערוף א דערלויבעניש פּונעם הויפּט-באלע-באַס.

מיטאַמאָל איז רעזוס אַנשטילט געוואָרן. זינטשענאַק האָט דערפּילט, ווי עמעס האַרץ האָט אָנגעהויבן פּיבערדיק קלאַפּן. האָט ער זי באַפּרייט פּון זיינע אַרעמס. זי איז צוגעלאָפּן צו דער פּירטקע, צעעפּנט זי און געבליבן שטיין א פאַרכאַלעשטע; אינמיטן הויף, אין אונטעררוועש, אינגאַנצן א וויי-סער אונטער דער לעוואַנע-שיין, פּון די באַרוועסע פּיס ביז דער גראַווער באַרד, איז געשטאַנען איר פּאַטער. ער האָט געהאַלטן זיין האַנט אפּן ברוינעם קאַפּ פּון דעם שטיל געוואַרענעם הונט.

עמע האָט אַריינגעצויגן אירע אַקסל, וואַרטנדיק אָף א פּאַטש. דער אַלטער איז געשטאַנען אומבאוועגלעך, ווי א פאַרקישעפּטער פּון דער לעוואַנע-שיין.

דעמלט האָט זי שטיל געזאָגט:

— ער פאַרט מאַרגן אַוועק.

דער אַלטער האָט זיך אויסגעדרייט צו איר מיטן רוקן.

16

ער האָט איר געשריבן לאַנגע בריוו. לאַנגע און אַפטע. צומאָל — אויך קורצע. ווען ער האָט קיין צייט ניט געהאַט. לאַכלוטן ניט. אין דער וועלט האָט שוין געבושעוועט די מילכאַמע. זי האָט זיך דערנענטערט צו אונד-זערע מינערוו-גרענעצן, און די מיליטערי-טיילן זיינען טאַג און נאַכט גע-ווען אין אן אַנגעשטרענגטן צושטאַנד. נאָר אפּילע דאן פּלעגט זינטשענאַק איר שרייבן קורצע צעטעלעך, גערופן זי „שוועסטערקע“. עמע האָט זיך ניט באַליידיקט, איר איז אפּילע געווען אָנגענעם, וואָס זי איז אים געוואָרן אזוי נאָענט, ווי א שוועסטער. די בריוו זיינע פּלעגט עמע זאָרגזאַם צו-נויפלייגן און פאַרבאַהאַלטן. זי האָט פּלייסיק געלערנט רוסיש. געפּרוווט אפּילע ענטפּערן אים. ס'האַט זיך אָבער דערווייל ניט באַקומען. נאָר זי האָט ניט פאַרניכטעט די ניט-אַפּגעשיקטע בריוו. אויך צונויפגעלייגט זיי. ווען ער וועט קומען, וועט זי אים ווייזן: „אַט זעסטו, כּהאַב געענטפּערט אָף זיינע בריוו“.

ווי האָט אָבער זינטשענאַק געקאָנט וועגן דעם וויסן? ער האָט זיך גע-ערגערט. פּלעגט אַצינד מערער שרייבן ווערען. רופּנדיק זי צומאָל „עמע“. ס'א כּאַלעם. יא. אַלץ איז געווען א כּאַלעם. כאַדאַשים גייען פאַרביי. און ס'האַט זיך אויסגעדעמפּט זיין קוש פּון אירע ליפּן. קיין זייכער ניט גע-בליבן.

„ניין. ס'קאן ניט זיין. אז ס'זאל ניט בלייבן קיין זייכער. — האָט ער געשריבן דער שוועסטער. — ביזוואנען א מענטש פארליבט זיך ניט אליין, איז אים שווער זיך פאַרצושטעלן, וואָס הייסט עכטע ליבע. עמע דערווייניגער טערט זיך, ווייזט אויס. פון מיר אלץ מער און מער, און מיר ווערט זי אלץ נעענטער און נעענטער. באנאכט, ווען איך שלאָף ניט, רעד איך מיט איר. אָבער איבערהויפט, ווען איך שלאָף, איך זע זי דעמלט אזא, ווי זי איז געווען בייסן געזעגענען זיך...”

דעם דאָזיקן בריוו האָט זינטשענקאָ ניט אָפגעשיקט ווערען. ער האָט אים צעריסן.

אָט ליגן זיי די צעריסענע פיצלעך אָף זיין האנט. זאָל עס עפשער הייסן, אז דערמיט איז אלץ פארענדיקט?.. ער דארף זיך מער ניט מאטערן. ס'איז דאָ בילכערע זאכן, וועגן וואָס צו טראכטן. דער סוינע זאמלט קויכעס אָף דער גרענעץ...

נו, גוט. פארענדיקט. ער מוז אָבער נאָך איין מאָל באטראכטן דאָס אלץ. וואָס האָט ער אין זינען? יאָ, רוגמאן... דער אלטער, קאָן זיך מאכן, האָט שוין באוויזן זיי כאסענע מאכן. ער איילט זיך. ער דארף האָבן זיך נעם אן אייגענעם שטוב־אדוואָקאט, און עמע דארף האָבן א געוויינלעכן מאן, א סאָלירן מענטשן. ס'איז געווען א צופאל. אוויסן קאָן לאנג ניט דויערן, אלץ האָט זיך אָנגעהויבן פון א פארלאָרענער פיד־קאָוע...

א סאָלדאט האָט אריינגעבראכט א בריוו. דאָס הארץ האָט מוירעדיק געקלאפט. פונוואנען? פון לענינגראד? ניין, פון וולאָטשעוו. ער האָט אומגעדולדיק אופגעריסן דעם קאָנווערט, אזוי האסטיק, אז ער האָט אָנגעריסן א ביסל דאָס בריוול, דורכגעלאָפן מיט די אויגן איבער די שורעס. א כוואליע פון צארטקייט האָט פארפולט זיין הארץ. פונוואנען נעמט זיך בא דעם שוואכינקן דארינקן מיידל אזא קויעך, אזא גרויסער קויעך זיך אנטקעגנשטעלן, ניט אונטערגעבן זיך, ראנגלען זיך פאר זייער ליבע?..

ער הערט איר פארצווייפלטן רוף: „קום צו פאָרן, מיין ליבער, כאַטש אָף א רעגע“...

פארשטייט זיך, ער פאָרט. באלד. שוין.

אוועק צום קאָמאנדיר. געבעטן אורלויב. דריי טעג, ניט מער. דער קאָמאנדיר האָט אָפגעזאָגט.

— כאַטש אָף צוויי טעג. איך בעט אייך זייער. ס'איז מיר שטארק נייטיק. זייער נייטיק. איר קאָנט זיך אפילע ניט...

דער קאָמאנדיר האָט געכאפט אָף אים א שטרענגן קוק. ער איז געווען ניט אָף קיין סאך עלטער פון זינטשענקאָן. אים איז ניט שווער געווען איבערצוליינען אָף זינטשענקאָס פאַנעם, וואָס עס טוט זיך בא אים אפן הארצן, האָט ער קורץ באפוילן:

— אָף א מעסלעס. מאָרגן, צוועלף נול־נול זיין צוריק דאָ. פארשטאנען?

— פארשטאנען.

ניין. ער האָט ניט פארשטאנען.

מיט וואָס וועט ער איר קענען העלפן פאר א מעסלעס?..  
נאָר דעם קאָמאנדיר האָט ער ניט דערווידערט. ער קען נאָך כאַראַטע  
האַבן.

17

כאַטש מייער האָט זיך דעמלט אויסגעדרייט צו דער טאַכטער מיטן רוקן.  
האַט ער אָבער אין האַרצן דערפרייט זיך. „ער פאַרט אוועק“. הייסט עס,  
א סאַף. א סאַף צו דער דאָזיקער מיטער געשיכטע. פאַרזיכטיק, ס'זאָל  
זיך ניט באַקומען, אז ער שלאָגט זיך אָן, האָט סאַפיר אפּדאַסני געפרוּווט  
א שמועס טאָן מיטן אלטן רוגמאַן. יענער האָט אים געגעבן אַנצוהערן  
וועגן די פּליאַטקעס, וואָס האָבן זיך פאַרשפּרייט אין שטעטל, האָט מייער  
אַפּגעענטפּערט מיט ווירדע:

— אויב אזוי, האָב איך אייך גאַרניט געזאָגט.  
דעם אלטן רוגמאַנען איז קימאַט קיין נאַפקעמינע ניט, עמע צי אן אַנ-  
דער שנוּר. ס'וויי וועט עמע ניט אַרײַן צו אים אין שטוב, נאָר מייער וועט  
נעמען לעאַנען צו זיך. אָבער לעאַן האָט ליב עמען, דער אלטער רוגמאַן  
ווייסט עס, האָט ער פאַרזיכטיק באַמערקט:  
— אויב אזוי, האָב איך אייך אויך גאַרניט געזאָגט.

און צוגעגעבן:  
— פּליאַטקעס זענען ניט מער, ווי פּליאַטקעס. איז בעסער אָן כאַפעניש.  
מיר וועלן צוואַרטן, ביז זיי וועלן אַפּהערן.  
— בעסער אָן כאַפעניש, — האָט מייער איבערגעכאַזערט, ווי א ווידער-  
קאַל, און די אלטע ליט זיינען זיך פאַנאנדערגעגאַנגען.

ס'זיינען אוועק כאַדאַשים, די אלטע האָבן זיך העפלעך באַגריסט, ווען  
זיי פּלעגן זיך באַגעגענען, אָבער ניט דער, ניט יענער, האָט וועגן שידעך  
מער ניט געפרוּווט פאַרפירן קיין שמועס.

וואָס איז שיעך דעם יונגן רוגמאַנען, האָט ער זיך געפילט געקריוו-  
דעט. אין זיינע אויערן האָבן נאָך אלץ געקלונגען די ווערטער: „זיי זיי-  
נען ניט געווען קיין פאַלשע. איך האָב אים ליב“. דאָס איז, אויב איר ווילט,  
א פאַטש אין פאַנעם.

אָבער וואָס טוט מען?..  
ער האָט זייער ליב געהאַט עמען. שוין לאַנג ליב געהאַט. רוגמאַן איז  
געווען גענוג יונג אף צו פאַרשיקערט ווערן פון ליבע. נאָר ווי אן אדוואַ-  
קאַט, איז ער אָבער געווען אויך גענוג ניכטער ניט אַנצונעמען קיין וויכ-  
טיקע באַשלוסן אין א שיקערן צושטאַנד. יאָ, ליבע איז, פאַרשטייט זיך...  
פּראַקטיש אָבער שטייט די פּראַגע פאַשעטער: עמע דאַרף זײַן זיינע. דער-  
ביי טאָר זײַן ווירדע ניט געמינערט ווערן, מע זאָל נאָך, כאַלילע, פון אים  
קיין כּוּיזעק ניט מאַכן. דאָס וואָלט, אַגעווי, געשטערט זײַן אדוואַקאַטן-  
קאַריערע. א מענטש, וואָס איז ניט בעקויעך אַינאַרדענען זיינע אייגענע  
אינאַנעם, איז אוואַדע ניט מעסוגל צו פאַרטיידיקן פּרעמדע.

האָט ער זיך געוואקלט, געצווייפלט, געווארט. געווארט מיט א שטענדיקער גרייטקייט ארויסצוווייזן גרויסמוטיקייט און א קוש טאָן די האנט, אויב עמע וועט זי אויסשטרעקן.

ער האָט געוואלט גלייבן, אז דאָס וועט פאַרקומען גאַנץ גיך, וויבאלד דער לייטענאַנט האָט זיך אָפּגעטראָגן צו אלדי רוכעס. ער האָט ניט גע-וואָסט, אז עמע באַקומט פון אים בריוו, אז זי לייענט זיי איבער צו עטלעכע מאָל, לייגט זיי צונויף, באַהאַלט זיי, און אין די שלאַפּלאַזע נעכט באַקומט זי זיי ארויס פון דער באַהעלטעניש און לייענט זיי ווידער איבער. ער איז געווען זיכער, אז עמע פילט זיך פאַשעט דערשלאָגן פון דער שטעטלדיקער פּלוידערני, פון איר שולד קעגן אים, און קאָן זיך בעשום-אויפן ניט אַנט-שליסן צו מאַכן דעם ערשטן טראַט. איז אויב זיין גרויסמוטיק, קאָן ער דאָך אליין אים מאַכן.

און ער איז אוועק צו די סאפירס. אָט איז זי, עמע. זיין האַרץ האָט פּיבערדיק געקלאַפּט. אזוי, אז ער האָט קיין וואָרט ניט געקאָנט אויסריידן. ער, דער אדוואָקאַט. ער האָט דעמלט געמאַכט אן איבעראַשנדיקע אַנטדע-קונג: איין זאך איז קלערן, א צווייטע זאך טאָן. עמע האָט אים ניט אויסגע-שטרעקט איר האַנט. ער האָט זי ניט א קוש געטאָן.

— וואָס איז מיט דיר? — האָט פאַרזאָרגט געפּרעגט דער פּאַטער, ווען לעאַן האָט זיך אומגעקערט אהיים ביז גאָר א דערשלאַגענער.  
לעאַן האָט געענטפּערט פּראַסט, אָפּנהאַרציק, אומבאַהאַלפּן:  
— איד קאָן אָן איר ניט לעבן, טאַטע.

דער אַלטער האָט זיך איבערגעשראַקן. אזעלכע ווערטער האָט ער דער-הערט פון אים דאָס ערשטע מאָל. איז ער אוועק צו מייערן.  
לעאַן האָט אים ניט געבעטן, ער זאָל גיין צו מייערן. ניט דער אַלטער מייער, מיט זיין גאַנצער טקיפּעס האָט דאָ וואָס צו זאָגן. דאָס איז גאַנץ קלאַר. עמע אליין וועט באַשליסן איר גוירל. מע דאַרף דעראַבערן איר האַרץ. אָבער וואַווי?

נאָך דעם אומגעלונגענעם באַזוך האָט אים נאָך מער געצויגן צו עמען.  
ער פּלעגט אַיצט אַריינקומען צו איר אָפּט, געדולדיק. איינמאָל האָט זי אים דערלאָנגט די האַנט. האָט ער אויסגעקושט אלע אירע פינגער. זי איז געווען גערייט פון זיין איבערגעגעבנקייט. לעאַן האָט ווידער אַנגעהויבן האַלפּן.

עמע האָט ניט אָפּגעהערט צו לייענען און איבערלייענען זינטשענקאַס בריוו. וואָס ווייטער אָבער האָט זיך איר אַלץ מער געדאַכט, אז זי לייענט עפעס א ביכל. ארויסגעריסענע באַזונדערע בלעטלעך פון א ביכל וועגן א ליבע פון א יונגן לייטענאַנט פּיאָדאַר זינטשענקאַ צו א מיידל, וואָס איר נאַמען איז עמע. א שיינע רירנדיקע ליבע. אָבער צו איר, צו עמע סאפיר, האָט אַדי ליבע קיין שום שייכעס ניט. איר ליבע איז געווען קורץ, ווי א כאַלעם. אַצינד איז עס אזוי ווייט. ערגעץ אין עק וועלט. נעכטן האָט זי באַקומען פון אים א בריוול. זיי פאַרן ווידער אריבער אף אן אנדער אָרט. אַלץ ווייטער און ווייטער. פון איר. פון דער ווירקלעכקייט...  
די אַלטע האָבן אַיצט אָפּט געזען לעאַנען און עמען צוזאַמען. זיינען זיי געווען צופרידן. אַצינד האָבן זיי ניט געצווייפּלט מער, אז אַלץ גייט.



ווי ס'דארף צו זיין. האבן זיי באשטימט דעם טאָג פון דער כאסענע. אין איינעם א פרימאָרגן האָט עמען אריינגערופן צו זיך די קראנקע מאמע. זי איז געלעגן אפן בעט, ווי געוויינלעך. עמע האָט זיך אָנגעבויהן, א קוש געטאָן זי. די מוטער האָט ארומגענומען די טאָכטער און שטיל געזאָגט: — דער טאטע און לעאָן פאָרן דאָנערשטיק קיין לוזאָוו נאָך כאסענע-קליידער. וואָס פאר א קלייד וואָלטו געוואָלט?

עמע האָט גאָרנישט ניט געענטפערט. די מוטער האָט א זיפֿץ געטאָן און אויך אנשוויגן געוואָרן. א גאנצע נאכט איז עמע ניט געשלאָפֿן. אלעמאָל אראָפּגעוואָרפֿן פון זיך די קאָלדרע, אופגעשטאנען. נאָכאמאָל געלייגט זיך. דערלאנגט פון אונטערן קישן פּיאָדאַרס בריוו, געלייענט. געלייענט און געטראכט. גערטראכט...

דאָס איז געווען מאָנטיק. דינסטיק אינדערפרי האָט זי אוועקגעשיקט זינטשענקאָן א קוויטעלע. „קום צו פאָרן, מיין ליבער. כאָטש אף א רעגע.“ דאָנערשטיק האָט זי באקומען א טעלעגראם: „פֿ'קום, באגעגן אפן וואָך זאל.“

18

פארן אָפּפאָרן האָט דער אלטער מייער שטרענג א קוק געגעבן אף רע-זוסן. דער הונט האָט אים געענטפערט מיט זיינע איבערגעגעבענע אויגן: „זייט רויק, באלעבאָס. איך וועל קיין פרעמדן ניט לאָזן אין שטוב אריין.“ דער אלטער אָבער איז נאָך געבליבן שטיין, ניט געריירט זיך פונעם אָרט, גלייך ווי ער וואָלט עפעס פאָרגעסן. רעזוס האָט אים דערמאָנט אין זיך. ער איז ארופגעשפרונגען מיט די פאָדערשטע לאפעס צו אים אף דער ברוסט, און זיי האָבן זיך ארומגענומען. אזוי האָבן זיך צעשיידט די צוויי טרייסטע וועכטער פון דער דאָזיקער שטוב.

דער טאָג איז געווען א ווארעמער, א פריילינגדיקער. רעזוס האָט גע-דרעמלט מיט האלב-פארמאכטע אויגן, אופמערקזאם נאָכגעשפּירט נאָך עפעס א זשומענדיקער פליג. ער איז געווען זיכער, אז דער באלעבאָס האָט זיך אומזיסט באומרויקט, אלץ איז אין אַרדענונג, קיין שום געשעענישן זיינען ניט פאָרגעקומען, פאר א גאנצן טאָג איז אים ניט אויסגעקומען אפילע איין מאָל א האווקע טאָן.

ווען ס'איז געוואָרן פינצטער, האָט רעזוס דערהערט מענטשלעכע טרייסט און דערפילט עפעס א באקאנטן רייעך. עמע האָט געפירט זינטשענקאָן, ווי א קינד, פאר דער האנט, שטיל זיך געגאנוועט אין שטוב אריין. רעזוס איז אופגעשפרונגען און פארשטעלט זינטשענקאָן דעם וועג. עמע האָט זיך אָנגעבויהן צום הונט, עפעס איינגערוימט אים אין אויער, צארט א גלעט געטאָן. רעזוס האָט זיך געוואקלט א וויילע צווישן הינטישער טריישאפט דעם הויפט-באלעבאָס און דאנקבארקייט דעם מיידל פארן גלעט. אומצו-פרידן ברומענדיק, האָט ער פונדעסטוועגן דורכגעלאָזט זינטשענקאָן, ניט אראָפּלאָזנדיק אָבער קיין אויג פון אים. ער האָט א דריי געטאָן מיטן

49

וויידל, א שאקל געטאן מיטן קאפ, דערנאך אוועקשטעלנדיק שטייף די פאָדערשטע לאפּעט, זיך געשמאַק א צי געטאָן, אופגעטרייטלט זיך און צו-געזעצט זיך באַם סאַמע גאַנעק, גרייט יעדע וויילע א ריס טאָן זיך פּונעם אַרט, ווי נאָר ס'וועט זיך דערהערן פון דער שטוב עפעס פּאַרדעכטיקס. ניט אַרױסלאָזנדיק פּעדיעס האַנט, האָט עמע אים דורכגעפירט דורך עפעס א קאָרידאָרל, ווו ס'איז געווען שטאַקפּינצטער, גלייך די זונען-שטראַלן וואָלטן אַהער ניט אַרױנגעדונגען הונדערט יאָר נאַכאַנאַנד. פּיאָ-דאָר האָט זי אַרומגענומען, דערפּילט די וואַרעמקײט פון איר לײב. דער קאַפּ האָט זיך אים פאַרדרייט, ווי אין עפעס א זיס-פאַרגלױווערטער אַג-מאַכט, גלייך ווי די פיר און צוואַנציק יאָר פון זײַן לעבן וואָלטן געוואַרט, וואָלטן געגאַרט, וואָלטן געשמאַכט נאָך אַט דער רעגע. און ווען זי איז אַצינד אַנגעקומען, באַדאַרף ער מער גאַרניט, ניט היינט, ניט נעכטן, ניט מאָרגן, ניט פון מענטשן, ניט פון צײַט, ניט פון רוים, כּוּץ אַט די עטלעכע שפּאַן פּונעם פּינצטערן קאָרידאָרל, אין וועלכן ס'האַט אומגעריכט א צי-טער געטאָן די ווייכע רעגנבויענדיקע שיין, וואָס האָט געשטראָמט פון עמעס שטראַלנדיקע אויגן. ער האָט געקושט אירע אויגן, און דעמלט פּלעגט די שיין פאַרשווינדן און ווידער זיך באַווייזן. דערנאָך האָבן זיי ביידע פאַרמאַכט די אויגן, לאַנגזאַם זינקענדיק אין טונקעלע וואַרעמע כּוואַליעס, פאַרכאַלעשטע פון גליק, נאָר די ליפּן זײערע האָבן נאָך לאַנג און גיריק געזוכט איינע די צווייטע און צונויפגעאַסן זיך אין א זיס-ביי-טערן קוש...

עמע האָט ווייך אָפּגעשטויסן פון זיך פּיאָדאַרן.  
— האָב געדולד, מײַן ליבער... מע דאַרף ניט אַצינד.

אים אָבער האָט זיך געלאָזט הערן:

„קוש מיך ניט. קוש מיך ניט... ליבער! קוש מיך נאָך...“

זי האָט אים ווידער/גענומען פאַר דער האַנט, א קוש געטאָן אים, ער זאָל זיך ניט ברויגען, וואָס זי האָט אים אופגעוועקט פון א זיסן שלאָף, און גענומען אים ווידער פירן דורך שמאַלע און טונקעלע דורכגענג פון דער געזעצטער, געראַטענער אין מייערן שטוב. אַצינד זײנען זיי געשטאַנען פאַר א פאַרמאַכטער טיר. עמע האָט זי שטיל א שטופ געטאָן, דורכגעלאָזט זינטשענקאַן, אַרױנגעאַנגען אליין און פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר. פּיאָדאַר האָט זיך אַרומגעקוקט. דאָס קליינע צימערל איז געווען שוואַך באַלויכטן. ס'זײנען געשטאַנען א בעט, א טישל, א בענקל און מער קימאַט גאַרניט. אפּן בעט איז אומבאוועגלעך געלעגן אן אלטע פּרוי. זי האָט גע-קוקט אף אים מיט ברייט צעעפנטע אויגן. טונקעלע אויגן. נאָך שײנע. עמעס אויגן. זיי האָבן געקוקט, שווינגנדיק געקוקט, איינע אף דער אנדער-רער, די מוטער און די טאָכטער, מיט קימאַט אלצײנע אויגן. געקוקט און געשוויגן. ווייזט אויס אָבער, ניט אינגאַנצן געשוויגן, ווייל די פענעמער האָבן זיך באַ זיי געמינעט, און זיי האָבן, הייסט עס, איינע די אנדערע פאַרשטאַנען אָן רײד.

דערנאָך האָט די אלטע איבערגעפירט איר בליק אף זינטשענקאַן. פּיאָדאַרן איז פון אַט דעם בליק געוואָרן עפעס שווער אפּן האַרצן. ער האָט אָבער באלד באַמערקט, אז דער בליק ווערט ווייכער, וואַרעמער.

— ווי רופט מען דיך? — האָט זי געפרעגט.  
 עמע האָט זיך אָנגעבויגן צו דער מוטער, עפעס איינגערוימט איר אין  
 אויער, דערנאָך ארויסגערעדט העכער:  
 — גיב אונדז דיין בראַכע, מאמע.  
 די זקיינע האָט קוים אופגעהויבן אירע דארע הענט. ארופגעלייגט זיי  
 אף עמעס קאָפּ, א גלעט געטאָן און איבערגעלייגט זיי אף פּיאָדאַרס קאָפּ.  
 עמע האָט א קוש געגעבן דער מוטערס האנט, אָנגעשטרענגט געקוקט אף  
 אירע צונויפגעשלאָסענע ליפן, דערפרייט זיך, ווען זיי האָבן זיך צעעפנט  
 און עפעס דורכגעפליסטערט, שטיל, קימאט קלאנגלאָז, אזוי, אן זינטשענ-  
 קאָ האָט גאַרנישט ניט געהערט. עמע אָבער האָט יאָ דערהערט, זי האָט  
 אונטערגעהויבן דער מאמעס קאָפּ און זי א קוש געטאָן אין די ליפן.  
 פּיאָדאַרן האָט זיך פארוואַלט פארשאפן עפעס אָנגענעמס דער אלטער,  
 האָט ער געזאָגט עמען:

— בא דיין מאמען זיינען דייע אויגן.  
 עמע האָט, שמייכלענדיק, דערווידערט:  
 — ניין, בא מיר, פעדיעטשקע, בא מיר זיינען דער מאמעס אויגן.  
 זיי האָבן זיך געזעגנט מיט דער מוטער. עמע האָט ווידער געזאָגט:  
 זינטשענקאָן פאר דער האנט און אים אדעקעפירט צו זיך זיין זימע.

— דערצייל מיר, ליבער, וועגן זיך, וועגן דיין שוועסטער, וועגן דיין  
 מישאַכע. איך קען דיך אזוי ווייניק...  
 — און מיר ווייזט זיך אויס, אז איך דיך קען שוין פון לאנג. זייער  
 לאנג. טויזנטער יאָרן. דו האָסט דעמלט באארבעט דיין וויינגארטן, און  
 איך פלעג דיך וועקן אלע אינדערפרי. שטיי אוף, געליבטע מינע, הער-  
 לעכע מינע, קום ארויס. ס'דערנענטערט זיך די שאַ, די קווייטן צעעפע-  
 נען זיך, די וויינטרויבן הויכן אויס זייער ווילגערוך, די צייט פון געזאנג  
 איז געקומען, פון די בערג לאַזט זיך הערן דאָס וואַרקען פון די טייבעלעך...  
 דו געדענקסט?

— איך געדענק. איך האָב דיך דענסטמאַל אין כאַלעם געזען. דו ביסט  
 געווען אין א לאנגן לייונטן העמד. דו האָסט געהאט אזעלכע שיינע העלע  
 האָר, ווייכע, געלאַקטע, מיט א גאַלדענעם אָפּשיין, און אזעלכע בלוי-פאַר-  
 טראכטע אויגן, גלייך ווי זיי וואַלטן באשאפן געוואָרן פון א שטיקעלע  
 הימל...

זי האָט אריינגעשטעקט אירע פינגער אין זיינע האָר.  
 — אונדזער קינד וועט האָבן דייע העלע האָר...  
 — און דייע שווארצע אויגן...  
 — דאָס קינד וועט זיין זייער א שיינס, דו וועסט עס ווייזן דיין מא-  
 מען...  
 — מיין מאמע איז געשטאַרבן.  
 — איז דעם טאטן.

— איך האָב קיין טאטע אויך נישט.  
 — דו ביסט, נעבעך, עלנט, מיין ליבער. וועמען זשע האָסטו?  
 — דיך און ווערען.  
 — וועסטו עס באווייזן ווערען.  
 — אוואדע. כיוועל אומבאדינגט ווייזן ווערען מינע צוויי מיידעלעך.  
 דיך און דאָס קינד. אצינד דערצייל מיר וועגן דינע...  
 — דו האָסט זיי אלע געזען. איבעריקנס...  
 ער האָט געהערט איר שעפטשען דורך א דרעמל. אים האָט זיך גער-  
 דאכט, ס'האָט זיך אים אקשאַנעסדיק אויסגעדאכט, אז דאָס אלץ איז אים  
 שוין אמאָל געווען באוויסט און איצטער דערמאָנט ער זיך אָן דעם.  
 עמע האָט זיך אנידערגעזעצט.  
 — אויב דו ווילסט, וועל איך דיר באווייזן אונדזער הויז-גאָט.  
 פיאַדאַר האָט געענטפערט:  
 — דערצייל. דערצייל נאָך. איך וויל זיך אַנזעטיקן מיט דיין שטים.  
 ווי קאָמיש דו זאָגסט עס: הויז-גאָט...  
 — אַ! איך זאָג דאָס ערנסט. מיר האָבן אונדזערן אַן אַפּגאָט. קום, וועל  
 איך דיר אים באווייזן.  
 זי האָט אים ארומגענומען פאר די אקסל, אופגעהויבן.  
 — אַ, דו האָסט קויעך.  
 עמע האָט אים געענטפערט מיט א שמייכל:  
 — דו און מיין ליבע צו דיר גיבן מיר קויעך.  
 ווידער האָט עמע אים גענומען פאר דער האנט און געפירט מיט זיך.  
 פיאַדאַר איז איר נאָכגעגאנגען מיט פארמאכטע אויגן. אין דער פינצטער-  
 נישט האָט מען זיי נישט באדארפט. זיי האָבן אפילע געקאָנט פארנארן, דער-  
 זענענדיק אַף די ווענט גוואלדיק גרויסע געשפענסטער, וואָס זיינען געווען  
 אויסגעוועבט פון שאָטנס און געשפרונגען פונעם דיל ביז צו דער סטעליע.  
 זיי אַ בלינדער, האָט ער זיך שטייף געהאלטן פאר עמעס האנט, געפילט  
 איר ווארעמקייט, דערמאָנט זיך, ווי זיין מוטער פלעגט אים פירן איבערן  
 גליטשיקן. איז אין שול אריין און דעם גאנצן וועג געבעטן זיך בא אים:  
 „געדענק זשע, פעדיא, זיי פאַרזיכטיק, אז דו וועסט גיין פון דער שול,  
 גליטש זיך נישט, אַניט וועסטו, כאַלילע, זיך צעברעכן א פוס, ווי פאשקע...“  
 — וואָס האָסטו געזאָגט? — האָט עמע שטיל געפרעגט.  
 זי האָט נישט באלד געענטפערט.  
 — זיך האָב געזאָגט: דו ביסט מיר א מוטער און א ווייב, און א  
 שוועסטער, און א...  
 ער האָט דערפילט, ווי זי האָט אים א דריק געטאָן די האנט. אומענד-  
 ליכע צערטלעכקייט, דאנקבארקייט פאר די דאָזיקע זעליקע רעגעס האָט  
 איבערפולט זיין הארץ. ס'איז אים געווען אַ ביזאָיען פאר זיינע סאמע  
 ערשטע געדאנקען וועגן עמען: א ליבע-פאסירונג... א שפיל אין ליבע...  
 א קינא-פארליבעניש... פיאַדאַר האָט דערנענטערט זיין געזיכט צו אירע  
 ליפן.  
 — איך וויל זיך אַנזעטיקן מיט דיין אַטעם...

— מ'דארף ניט... איך האב מוירע. דו זאגסט עס אזוי, גלייך ווי מיר  
וואלטן זיך געזען דאס לעצטע מאל.

— אינדערפרי פאר איך אוועק.

עמע האט אים איבערגעשלאגן:

— וואס גייט דאס אונדז אן אצינד! דער אינדערפרי איז ווייט, זייער  
ווייט. דער אינדערפרי וועט קיינמאל ניט אַנקומען. עפעס אנדערש האַסטו  
מיר מיסטאמע געוואלט זאגן...

— יא, מיין פרייד. עפעס אנדערש... און איז אנשוויגן געווארן.

זי האט אים אריינגעפירט אין עפעס א צימער, פארהויבן דאס פאַר-  
הענגל, די לעוואנע-שיין האט זיך אריינגעריסן דורכן פענצטער און צע-  
גאסן זיך.

— אַט דאָס איז דעם פאַטערס הייליקטום.

א דערשטוינטער, האט פיאָדאָר זיך ארומגעקוקט. הייליקטום! דער ציי-  
מער איז ניט געווען אף קיין סאך גרעסער פון דעם, אין וועלכן ס'איז  
געלעגן די קראנקע זקיינע. און דאס מעבל איז אויך געווען פון דעם  
זעלבן מיין: אן אייזערן בעטל, א טיש, א בענקל. אין ווינקל נאָר איז נאָך  
געשטאנען א גרויסער געקאוועטער קאסטן, אף וועלכן ס'האט זיך געהייכט  
עפעס א מאַדנער געגנשטאנד פון אייזן.

— אַט דאָס איז אונדזער הויז-גאַט, — האַט אַנגעוויזן עמע אף דעם  
מעשוועדיקן שטיק אייזן.

— דו שפאסט, פארשטייט זיך.

— יא, איך שפאסט. און דער טאטע האט געשפאסט, ווען ער האט אים  
אויסגעקאוועט פון ערשטסאַרטיקן שטאַל: אן אייזערן שפילכל מאכט ער  
קלוימערשט פאר מאַניקן. דאָס איז אַבער אזא שפילכל, אז מיר ביידע  
וואלטן עס ניט געקאַנט אופהייבן.

זינטשענקאַ האט זיך איינגעקוקט. דאָס איז געווען עפעס ווי א גראַב-  
אויסגעשמידטער מאַקעט פון א הויז מיט טורעמלעך און אמבראזורעס. ער  
האַט א שמייכל געטאַן.

— אפילע פאר א שפילכל איז דאָס צו גראַב געמאכט, ניט ריידנדיק  
שוין וועגן א גאַט...

נאַכמאכנדיק א קאפעלע דעם אלטן איינגעשפארטן קאוועל, האט עמע  
באדאכט געזאָגט:

— א גאַט דארף טאקע אזוי זיין. ניט פון גאַלד, וואָס האַט פארשאפן  
אזויפיל צאַרעס די מענטשן, נאָר פון הארטן, פאַשעטן און הארבן אייזן.  
ניט אין געשטאלט פון א נארישן קעבל און ניט אין געשטאלט פון א  
בער-אַדאַם, וואָס האלט אייביק מילכאַמע, הארגעט און קאליעטשעט אזעל-  
כע, ווי ער. נאָר אין געשטאלט פון אן אייזערנער היים, א פעסטונג, וואָס  
קאן אויסהיטן פון אלדאָס בייזן...

— איך בין זיכער, אז דו האַסט דאָס אלץ אויסגעטראכט. — האַט א  
שמייכל געטאַן זינטשענקאַ.

די אויסטערלישע נאכט. די אויסטערלישע שטוב, די אויסטערלישע עמע  
און אַט אַדער אייזערנער אַפגאַט — האָבן אים איבעראשט. ס'איז, פאַר-  
שטייט זיך, א כאַלעם. כאַלימעס זיינען מיינסטנס שרעקלעכע, שוידערלע-

כע. אים האָט אָבער אָפּגעגליקט, און ער זעט א שיינעם, פריידיקן כאַלעם.  
און דערצו אזא. וואָס שטעלט זיך ארויס פאַר וואָר. אפילע אָט דער זאַג:  
„דו האָסט דאָס אלץ אויסגעטראַכט“— איז אויך אַ מאַסקירונג־מיטל:  
— ניין, — האָט עמע געזענטפערט. — איך האָב אליין געזען. ווען דער  
פּאָטער דאוונט, קערעוועט ער זיך אויס מיטן פּאַנעם צו אָט דעם אָפּגאַט.  
— דיין פּאָטער, קאָן מיך, דוכט זיך, ניט אָנקוקן. — האָט אומגעריכט  
ערנסט געזאָגט פּיאָדאַר, געזאָגט פּאַרזאַרגט, שטרעבנדיק האַלטן זיך וואָס  
געזענטער צו דער וואָר, ווייל דער זייגער האָט שוין געשלאָגן פּיר, — ער  
האַלט מיך פאַר אַ פּרעמדן.

— ס'איז ניט אזוי, מיין טייערער, — האָט אים רויק דערווידערט עמע, —  
ער וואָלט דיך גערן אַריינגענומען אין אונדזער שטוב און אפילע דיך באַ-  
שטימט אלס שעף פון שטאַב. אים וואָלט געווען אָנגענעם צו האָבן פאַר  
אַן איידעם אָן אָפּצער פון דער רויטער אַרמיי. אָבער מיט איין באַדינג:  
דו זאָלסט זיך דעמאָביליזירן פון דער אַרמיי און איבערגיין דינען צו אים,  
צום קאַמאַנדיר פון אָט דער שטוב.

— באַ אונדז איז דאָס היימלאַנד שטענדיק אפן ערשטן אָרט.  
— איך ווייס. באַ מיר — אויך... יא. זאָלסט ניט מיינען... און באַם טאַטן  
אויך. זיין שטימונג ענדערט זיך צוביסלעך, ער זעט דאָך, ווי די ראַטנ-  
מאַכט שעצט האַרעפּאַשנע מענטשן. און איך בעט באַ דיר ניט קיין קאַרבן.  
מיר וועלן צוואַרטן, די וועלט וועט זיך באַרווקן... עפשער וועט זיך לאַ-  
זער אומקערן. ער איז דאָך אַ קאַמוניסט. וועלן מיר ביידע פּרוּווּן איבער-  
ריידן מיטן טאַטן.

— ווער איז עס, לאַזער?

— מיין אומגעקומענער ברודער.

„ניין, דאָס איז טאַקע. ווירקלעך אויסטערליש. אפילע פאַר אַ כאַלעם.“

— וויאָזוי זשע וועט ער זיך אומקערן, אויב ער איז אומגעקומען?

— ער איז אומגעקומען פאַר אונדז. פאַר אונדזער הויזגעזינד. אזוי האָט

געזאָגט דער טאַטע. לאַזערן האָט מען גענומען אין דער פּוילישער אַרמיי.

ער האָט געפּרוּווט שאַפן אַ קאַמוניסטיש קעמערל אין דעם פּאַלק, וווּ ער

האַט געדינט. האָט אים דער קריגס־טריבונאַל פאַרמישפּעט אָף צען יאָר

טפּיסע. ווען דער טאַטע האָט באַקומען די יעדע, האָט ער צונויפּגערוּפּן

מישפּאַכע און געזאָגט זלאַטען, לאַזערס ווייב: „פאַרגעדענקו דו ביסט

אַן אַלמאַנע“ זלאַטע האָט איבערגעכאַזערט: „איך געדענק. איך בין אַן

אַלמאַנע.“ און מיט צאָרן צוגעגעבן: „איך בין דאָס גאַנצע לעבן אַן אַל-

מאַנע. אַלע מענער זיינען ווי מענער. ער איינער האָט געהאַט צו טאָן מיט

וואָס די וואָלט, נאָר ניט מיט זיין געזינד. און איצטער האָט ער נאָך מאַ-

גיקן געמאַכט פאַר אַ יאַסעם...“ און זיך באַגאַסן מיט טרערן. „איך וועל

זיין אַ פּאָטער, פאַר דיין קינד.“ — האָט איר געזאָגט דער טאַטע. און זלאַ-

טע האָט אים פאַר דער גאַנצער מישפּאַכע אין די אויגן אזוי געזאָגט: „איר

זענט פאַר אונדז — ווי אַ גאַט. און איך וואָלט זיך די שטוב צעפאַלן.“ ווייל

זי האָט געהאַלטן, אז דער צווייטער אורטייל, דער, וואָס אונדזער פּאָטער

האַט אַרויסגעטראָגן, איז אַ מוטיקער און אַ געדעכטער.

— און דו? ווי מיינסטו?

כ'מיון... ער האט דאך עס געטאן צוליב מיר אויך. ער האט מוירע געהאט. דער שאטן פון דער דעפענזיווע זאל ניט הענגען איבער אונדזער שטוב. קיינער וואלט מיך דעמלט ניט גענומען פאר קיין ווייב, — אזוי האט ער געמיינט. און געהייסן ארויסלאזן איבערן שטעטל א קלאנג, קלוי- מערשט לאזער איז דערהארגעט געווארן.

פיאדאר האט פלוצעם זיך דערמאנט אן די טרויעריקע אויגן פון דער אלטער קראנקער פרוי, וואס ליגט איינע אליין אין איר קעמערל, און גע- פרעגט:

נו, און די מוטער? וויאזוי האט זי...

די מאמע האט שטארק איבערגעלעבט. ניט אופגעהערט וויינען. זי איז געפארן צו לאזערן, געוואלט זיך דערשלאגן, מע זאל זי צולאזן צו אים זיך זען, טאקע דארט האט מיט איר געטראפן א הארץ-אטאקע. דער טאטע האט זי געבראכט פון דארט א קראנקע. פון דעמלט אן ליגט זי צו בעט...

א שטיק הימל איבערן האַריוואַנט איז געוואָרן רויט. די קילקייט פון באַגינען איז אַריינגעדונגען דורך די ווענט פון דער אלטער געביידע. עמעס פאַנעם האָט אויסגעזען בלייך, מיד. פיאַדאַר האָט זי אָנגענומען פאַר א האנט:

— לאַמיר בעסער גיין צו דיר. דאָ איז עפעס קאַלט. ניט היימלעך. עמע האָט באַמערקט, ווהיין ס'איז געווענדט זיין אָנגעשטרענגטער בליק. אַנווייזנדיק אַף דעם אויסגעשמידטן פון אייזן שטיבל, האָט זי אַס געפרעגט:

— דאָס גייט פון דאָרטן די קעלט?

פיאדאר האט א שמיכל געטאן.

— גיין, פון די שפארונעס פון זיין אורגעשטאלט. בא דער שיין פון

טאג זעט אט די צאצקע אויס לעכערלעך און פוסט.

— פוסט? און עפשער, ניט. די שליסל פון די אייזערנע טירלעך זיי

נען באם טאטן און כוץ אים קאן קיינער ניט וויסן, וואס דארטן אינווייניק, אין דעם הייזל, איז באהאלטן.

זינטשענקא איז צוגעגאנגען, מיט קויעך א שטויס געטאן דאס הייזל.

נאָר עס האָט זיך קיין ריר ניט געטאן פון אָרט.

— נו, פוסט? — האט עמע געשמיכלט.

דעמלט האט פיאדאר זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענט אין פּאַדערשטן ווענטל. עטלעכע רעגעס האט געדויערט דער אָנגעשטרענגטער געראַנגל צווישן זיי, צווישן פיאדארן און דעם שפּילכל. דערנאָך האָט דער אַפּגאַט זיך פּאַמעלעכן אָנגעהויבן אונטערגעבן דעם מענטשן, אַפּגעטראָטן, אַפּגע- רוקט זיך...

צופרידענע, האבן זיי זיך גענומען פאר די הענט און אוועק אין עמעס צימער.

— ס'איז דיר ווירקלעך קאלט, — האט זינטשענקא געזאגט, דערפילן-

דיק, ווי איר לייב ציטערט.

זי האט זיך צוגעטוליעט צו אים.

— ס'איז מיר קאלט ניט דערפאר, וואָס ס'איז קאלט... נאָר דערפאר, וואָס ס'איז שוין אינדערפרי און דו וועסט באלד אוועקפאַרן.  
 — איך וועל זיך אינגיכן אומקערן.  
 — אלע זאָגן אזוי.  
 — איך וועל זיך אינגיכן אומקערן, — האָט ער איבערגעכאזערט. — טו מיר א קוק אין די אויגן. אויב דו גלייבסט מיר ניט, וועסטו זען.  
 — איך גלייב דיר. איך וויל גלייבן. אוואדע גלייב איך, — האָט זי ווי געפרוווט איבערצייגן אים און זיך. — ווייל איך... אויך איך קען דיר, שוין לאנג, ווי איך קען דיר...  
 — לאנג! — האָט ער זיך פארכידעשט.  
 — ...און ווען דו האָסט זיך צום ערשטן מאל באוויזן אף אונדזער גאָ-נעק, האָב איך דיר גלייך דערקענט...  
 — דערקענטו? — האָט זינטשענקאָ ווידער זיך פארכידעשט. „וויאזוי קאָן מען עס דערקענען א מענטשן, וועלכן מע זעט צום ערשטן מאל?..“  
 ער האָט דאָס ניט געפרעגט, קעדיי ניט צו פארטרייבן דעם צויבער פון טמימעס און עפעס א מין קינדערשן צוטרוי (זי פאנטאזירט, ווי א קינד), מיט וועלכן ס'איז געווען דורכגעזאפט איר יעדעס וואָרט, וואָס זי האָט ארויסגעריעדט מיט א ביסל א קאָמישן און זייער כיינעוודיקן אקצענט, און יעדעס וואָרט אירס איז לאנגזאָם געזונקען אין דער פאנטאסטישער קאָ-יאָריקער דעמערונג, און אים האָט זיך געדאכט, אז דאָפּקע דאָס איז איצט די איין-אין-איינציקע רעאלקייט אף דער וועלט. האָט ער דאָך אויך פאר-זיכערט: „...איך קען דיר פון לאנג. זייער לאנג, טויזנטער יאָרן...“  
 עמע אָבער האָט ערנסט, זאָרגזאָם צוקלייבנדיק די נייטיקע ווערטער, פאַרגעזעצט:  
 — דו געדענקסטו?.. מע האָט אונדז געיאָגט צו דער סאָוועטישער גרע-נעץ. געיאָגט, געטריבן, ווי די האָזן, מיט בייזע הינט. ווער ס'איז אָפּגע-שטאַנען, דעם האָט מען אפן אַרט דערשאָסן...  
 — ווער האָט געיאָגט? וועמען?  
 — אונדז, די יידן. די דייטשן האָבן געיאָגט. ווען זיי האָבן אינגע-נומען פוילן.  
 — און דו?  
 — איך בין דעמלט געפאַרן צו לאַזערן. די מאמע האָט מיך שטארק געבעטן, ס'האָט שוין געשמעקט מיט מילכאַמע, און זי איז געווען זייער קראַנק. אניט וואָלט זי אליין געפאַרן.  
 — און מער איז קיינער ניט געווען, ווער ס'זאָל פאַרן? נאָר דו, מיין דרייסט מיידלעז?  
 — איך האָב אים אליין אויך געוואָלט זען, איך האָב ליב לאַזערן און האלט פון אים. מיר דאכט, ער איז דער איינציקער מענטש אין אונדזער מישפּאַכע, וואָס ווייסט צוליב וואָס ער לעבט אף דער וועלט.  
 — דו ביסט געפאַרן איינע אליין?  
 — נייין. מיט סאַניעטשקען. זי איז צוגעשטאַנען: „איך וועל פאַרן מיט דירן“ — און אזוי לאנג געוויינט, ביז איך האָב זי געמוט נעמען.  
 — נו, און וואָס איז געווען ווייטער?



— ווייטער האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאַמע. זייער א סאך מענטשן זיינען געלאָפֿן אָף מיווערד, איך און סאַניעטשקע אויך. מיר זיינען געפאלן פון די פיס. „איך בין פאראנטוואָרטלעך פארן לעבן פון דעם מיידעלע“ — האָב איך הונדערט מאָל זיך געזאָגט, און דאָס האָט מיר צוגעגעבן קויכעס. פיאַדאַר האָט געזען, וויפיל געזונט עס קאָסט עמען דאָס דערציילן, און ער האָט, גלעטנדיק איר האנט, זי געפרוווט באַרויִקן:  
— דערצייל ניט מער... מע דאַרף ניט... ס'איז דיר שווער.  
עמע האָט, אָבער, איינגעשפּאַרט פּאַרגעזעצט.

— ...ווען מיר זיינען, ענדלעך, מיִדע, אויסגעמאַטערטע צוגעקומען צו דער גרענעץ, האָט מען אונדו ווייטער ניט דורכגעלאָזט. מע האָט געקאָנט מעשווע ווערן פון פאַרצווייפלונג. ווהיין זשע זאָלן מיר זיך אַהינטאַזן... הינטער אונדו — די דייטשן, פון פּאַרנט — א שלאַגבוים, און דער גרענעצ־לער, א סערושאַנט, גיט אונדו צו פאַרשטיין, אז איינינעם מיט די יידן פאַרוואַרפֿן די פּאַשיסטן שפּיאַנען און דיִווערסאַנטן. פונקט דעמלט איז צו־געפּאַרן א מאַשין, דו ביסט אַרויסגעשפּרונגען פון איר און געהייסן אונדו דורכלאָזן. מיר האָבן — דו געדענקסט? — זיך אַרומגערינגלט, אונדזער רע־טער, און...  
פיאַדאַר האָט, שמייכלענדיק, געשאַקלט מיטן קאַפּ:

— איך געדענק ניט אזעלכס. דו פאַנטאַזירסט. איך בין ניט געווען דאָרט...  
— וואָס הייסט ניט געווען? — האָט אים עמע האַסטיק איבערגעשלאָגן, פאַרגעסנדיק אַכטונג צו געבן, זי זאָל ריכטיק אויסריידן די ניט גאָר באַ־קאַנטע ווערטער. — שוין זשע האָסטו פאַרגעסן?.. איך וועל עס קיינמאַל, קיינמאַל ניט פאַרגעסן. איך האָב זיך אַראָפּגעלאָזט פאַר אייך... פאַר דיר אָף די קני און...  
— נו, זעסטו שוין, אז דאָס בין ניט איך געווען. איך וואָלט קיינמאַל ניט דערלאָזט, דו זאָלסט זיך שטעלן אָף די קני.

— דו האָסט טאַקע ניט דערלאָזט. דו האָסט מיך אָפּגעהויבן און אַנ־געהויבן עפעס ריידן אין פאַרלעגנהייט. דערביי האָסטו געשמייכלט, ווי נאָר דו קענסט שמייכלען, בלויז מיט די מויל־ווינקלען, און גערעדט האָסטו גיכער ניט צו מיר, נאָר צום מיידעלע. וואָס האָסט גענומען אָף די הענט. נאָר דאָ איז געקומען צו לויפֿן א סאַלדאַט. נאָך פונדערווייטנס האָט ער געשרייען: „דעם לייטענאַנט זעלענקאַוו דרינגענדיק צום טעלעפּאָן“  
— אַט זעסטו, זע־לענקאַוו ניט זינטשענקאַ.  
— זינטשענקאַ... זעלענקאַוו... — האָט עמע, קאַמיש אַקצענטירנדיק, איבערגעכאַזערט די פאַמיליעס. — ס'איז אלציינס. עפשער האָב איך איבער־געפּלאַנטערט די פאַמיליע. איר זענט אלע אזעלכע גוטע, פּאַשעטע... איך מיין, פונדעסטוועגן, אז דאָס ביסטו געווען. אַניט וואָלט איך זיך ניט גע־ווען דערקענט, ווען איך האָב דיר געעפנט די טיר.

— נו, און לאָזער? ווו איז ער איצט? פאַרוואָס איז ער ניט מיט אייך? — האָט פיאַדאַר איבערגעשלאָגן, ניט געוואָלט זי זאָל דאַנקען, לויבן.  
— אַז דאָס איז א וויכער! ס'איז אים פּאַשעט ענג צווישן די פיר ווענט פון אונדזער שטוב. ער טראַגט זיך אַרום די גאַנצע צייט א פריידיקער,

אן אומגערעגטער. א קוק טאן אף זיין פאָנעם — א שטיין. טאָמיד פארדיי-  
געט. פאָרט דער שטעלפארטרעטער פונעם פאָרויצער פון ראיאויספירקאָם.  
די שטאָט איז טאקע ניט גרויס. אָבער דאָס לעבן, וואָס מיר בויען פונ-  
דאָסניי, איז גרויס. מיך אָבער וועט ער ניט נארן, איך זע, ווי זיינע אויגן  
סינקלען, סינקלען פון פרייד און אנציקונג...

זינטשענקאָ האָט ארויסגענומען פון דער שינעל-קעשענע א פלעשל  
זיין.

— צום געזעגענען זיך? — האָט עמע געפרוּווט א שמיכל טאָן. ס'האָט  
זיך אָבער בא איר דערפון גאָרניט באקומען.

עמע איז ארויס און באלד זיך אומגעקערט מיט צוויי הויכע גלעזערנע  
בעכער. פּיאָדאַר האָט איין בעכער אָפּגערוקט אין א זייט.

— מיר וועלן טרינקען פון איינעם.  
ער האָט אים אָנגעפילט און דערלאנגט עמען.

— טרינק, זאָלסט אָבער ניט פאָרגעסן מיר איבערלאָזן א קאפעלע.  
עמע האָט זיך צעלאכט. א ביסל נערווען זיך צעלאכט. א טרונק גע-  
טאָן, זיך פארכלינעט, פארהוסט. פּיאָדאַר האָט צוגעלייגט א פינגער צו

די ליפן.  
— ש... ש... ש... ס'טאָגט שוין. די שטוב וואכט און, עמעצער קען נאָך

דערהערן.  
— מיר איז אצינד שוין אלציינס. אלציינס שטיי איך פאר אן אָפ-

גרונט...

— וואָס איז מיט דיר, עמעלעז?  
פּיאָדאַר האָט געהאט זייער א פארלוירענעם אויסזען. עמע האָט אים א

גלעט געטאָן איבערן קאָפּ.  
— גאָרניט... גאָרניט... איך האָב געמיינט, דער פרימאָרגן וועט ניט

אָנקומען, און אָט איז ער שוין דאָ... נו... איז טרינק זשע...  
זי האָט אים געצוונגען אויסטרינקען דעם בעכער. ווידער אָנגעפילט

און דערלאנגט פּיאָדאַרן.  
— אצינד וועסטו דער ערשטער.

פּיאָדאַר האָט א טרונק געטאָן און איר איבערגעגעבן דעם בעכער. עמע  
האָט אים געדרייט אין דער האנט, באקוקנדיק די ראנדן.

— וואָס זוכסטו?  
— די שפורן פון דינע ליפן... אָט זיינען זיי.

זי האָט זיך צוגערירט מיט הייסע ליפן צום קאלטן גלאָז און אוועקגע-  
שטעלט דעם בעכער.

— פארוואָס זשע טרינקסטו ניט?  
— ערגער זיך ניט, פעדיא, איך קען ניט.

— דו ביסט אזוי בלייך געוואָרן... וואָס איז מיט דיר?  
— עפעס א שווערער פאָרגעפיל דריקט ווי א שטיין...

— וואָרף אים אראָפּ, דעם שטיין.  
— וואָזוי?

— גיב אים מיר. איך וועל זיך אן אייצע געבן מיט אים.  
מיט צוויי פינגער האָט ער אויסגעדרייט איר פאָנעם צו זיך.

— עמע... נו זאג, וואס מאטערט דיר? עפשער וועט דיר גרינגער ווערן.

— דו וועסט דאך אבער פארשפעטיקן.

— נישקאשע. כ'וועל אַניאָגן. דערצייל.

עמע האָט טיף אָפּגעזיפּצט. געפרוּווט אפּילע א שמיכל טאָן.

— איך וועל דיר צוערשט דערציילן וועגן שלוימקען. מע רופט אים

שלוימקע די מעשונעדיקע בריע, ווייל ער איז ווירקלעך מעשונע. וואָס

איז ווערט נאָר דאָס גענגעלע זיינס! ער באַוועגט זיך, ווי די ערד: פּאָר

רויס, ארום דער זון, און ארום דער אייגענער אַקס. מעגלעך, אַז דאָס איז

בא אים פאַרבליבן פון די קינדער־שפּילן. דו געדענקסט: קינדער פאַר

זשמוּרען די אויגן, דרייען זיך ארום זיך און איינציטיק באַוועגן זיי זיך

פאַרויס. נאַרמאלע מענטשן קענען פאַרגעדענקען, נאָר זיי קענען אויך

פאַרגעסן. שלוימקע קען נאָר פאַרגעדענקען. פאַרגעסן קען ער ניט. ער

פאַרגעסט קיינמאַל גאַרניט. יעדע איבערלעבונג לאָזט איבער א טיפּן שפור

אין זיין באַווסטזיין, א שפור, וואָס אַנטפלעקט זיך אויסערלעך מיט א

גרימאסע אָף זיין פּאַנעם. א מאַדנער שפּיגל... דו וועסט ניט פאַרשפעטיקן?

— גיין, ליבע. דערצייל ווייטער.

— דאכט זיך, פאַר מײַן גאַנץ לעבן האָב איך זיך אַזויפיל ניט אָנגע

רעדט... ווי פאַר אַט דער נאַכט...

— איך הער דיר, מײַן בלייך מיידעלע, זייער אופּמערקזאַם.

— איז אַט, דערציילט ער מיר דאָ ניט לאַנג, אַט דער שלוימקע, מאַכט

דיק דערביי שרעקלעכע גרימאסן, אַז קלוימערשט, א לאַווינע פאַרפעסטע

טע שטשורעס באַוועגט זיך אָף אונדז פון מײַרעוּ, — אַזויפיל, אַז א צוג

איז אַראָפּ פון די רעלסן, ווען זיי זיינען געקראַכן איבער דער אייזנבאַן

ליניע...

זינטשענקאַ האָט זיך אַזש פאַרקרימט פון עקל.

— נאַרישקייטן. הער זיך ניט צו. דאָס זיינען ווילדע אויסטראַכטענישן

פון א דולן.

— אַצינד, אַז דו שטייסט אַזאַ מוטיקער אַקעגן מיר און זאַגסט: „נאַר

רישקייטן“ בין איך אינגאַנצן רויק. איך ווייס אָבער ניט וואָס ס'וועט

זיין, ווען...

— ס'וועט גאַרניט זיין. ס'וועט גאַרניט זיין.

— דו אַיילסט זיך שוין?

— דאָס איז איינס, און צווייטנס — איך וויל דיר איבערלאָזן וואָס מער

מונטערקייט. דערפאַר כאַזער איך איבער: ס'וועט גאַרניט זיין.

עמע האָט זיך אין עפעס איינגעהערט.

— דו הערסט? — האָט זי אים געפרעגט.

— יאָ. א הונט וואָיעט.

— דאָס איז רעוּס. דער טאַטע פאַרט זעלטן אוועק. רעוּס בענקט נאָך

אים.

— איך מוז שוין גיין, עמע.

— גוט. איך וועל דיר באַגלייטן.

עמע האָט פאַרקאַרקעוועט די פלאַש.

— דער וויין וועט אויך וואַרטן אָף דיר.

אראפלאזנדיק זיך פונעם גאנעק, האָבן זיי דערזען רעזוסן. דער הוגט האָט פאריסן דעם קאָפּ, געוואָלט נאַכאמאַל אָנהייבן וואַיען. נאָר דערזען עמען, איז ער צוגעלאָפּן צו איר, א דריי געטאַן מיטן וויידל. עמע האָט אים געגעבן א גלעט.

זי האָט זיך געסטארעט גיין גיך, אָבער געפילט, אז פיאָדאָר פארהאלט זיך איבער איר, און זי האָט מיטאמאַל זיך אָפגעשטעלט. אויסגעשטרעקט די האנט.

— זיי געזונט, מיין ליבער. וועסט נאָך פארשפעטיקן איבער מיר. שרייב. אצינד וועט דאָס זיין פאר מיר די איינציקע טרייסט. איך וועל דיר אויך שרייבן. יעדן טאָג. איך האָב זיך שוין אויסגעלערנט... זי האָט דעמלט געהאט אזא טרויעריק פאַגעם, אז דאָס האַרץ האָט אים פארקלעמט פון ווייטעק, און ער האָט איר געוואָלט זאָגן: האָף! גלייב! זיי מונטער!

„פארוואָס זשע האָסטו איר דאָס ניט געזאָגט, זינטשענקאָ?..— פרעגט ער בא זיך אליין. — זיך גענילט מאכן די פלייטע, ביזוואנען איר פאַטער האָט זיך ניט צוריקגעקערט? מיט וואָס האָסטו איר ביכלאל געהאַלפּן? זי האָט דאָך געזאפּלט, געווארט אף דיין הילף: „קום צו פאָרן, מיין ליבער. כאָטש אף א רעגע.“

...כ'ווייס ניט.

עפשער ווייסטו יאָ? עפשער האָסטו א קלער געטאַן: אַט-אַט וועלן אף די שווארצע וויעס זיך באווייזן דורכזיכטיקע טרערן. ווי קאָן מען עס אוועק פון א געליבט מיידל, ווען זי נעמט וויינען? ס'פאסט דאָך עפעס ניט. ער, זינטשענקאָ, איז דאָך אן איידעלער מענטש. וואָס דען? ער קאָן ניט איבערטראָגן קיין מיידלשע טרערן, ער איז שוין צו איידל, פעדיעטש-קע, פרויען-טרערן פאטערן אים די שטימונג. אפילע דעם אפעטיט. אויב ער וועט אף א פייערלעכן אויפן זאָגן: האָף! גלייב! זיי מונטער! — וועט זיך אָנהייבן א מעלאָדראמע מיט טרערן. און פארן אראפלאָזן דעם פאָר-האנג וועט זיך באווייזן אף דער סצענע, דער אדוואַקאט רוגמאן מיט דעם כאסענע-קלייד אף די צעשפרייטע הענט... און ביכלאל, צו לאנג טאָר מען ניט זיין מיט קיין געליבטער, ווייל די ליבע הייבט זיך אָן אויסוועפן. און דאָ האָסטו שוין א גאנצע נאכט פארבראכט. עפשער וואָלט געווען גענוג?.. ער מוז דאָך טאקע זיך אַינלן אויך. ס'איז דאָך ניט קיין שפּאס. זיין קאָ-מאנדיר איז טאקע יונג, נאָר שטרענג...

ניין. ניט דאָס. ניט דאָס האָט ער דעמלט געקלערט... דער מענטש, דער מאָדנער מענטש, וואָס זיצט אין אים, לאכט אים איצטער אויס. אָבער דעמלט איז ער, פיאָדאָר זינטשענקאָ, דאָך געווען אופריכטיק. ער האָט א דריק געטאַן עמעס קאלטע פינגער, דערווארעמט זיי מיט זיין אַטעם און געזאָגט:

— צום ווידערזען, מיין טייערע. צום גיכן ווידערזען. און זאָלסט ניט צווייפלען אין מיר. מיין ליבע האָט קיין גרענעץ ניט. „מיין נעשאַמע גייט אויס פון ליבע צו דיר“, — האָט ער א שמייכל געטאַן. די לעצטע רעגע מוז זיין באשיינט פון א שמייכל.

— צום ווידערזען... זיי געזונט, — האָט עמע געענטפערט.

אין א שא צווי ארום איז געקומען דער אלטער. נאך פונדערווייטנס האָט רעזוס דערשמעקט א סאך נייע רייכעס, וואָס דער באלעבאָס האָט געבראכט מיט זיך. מאַטאַנעס און מאלבושים. דער הונט איז צוגעלאָפן צו דער פּאַרטקע. אַריינגעשטעקט די מאַרדע צווישן איר און דעם סלופ און זי געפנט. אָנגעלאָדן מיט פעקלעך, האָט דער באלעבאָס ניט געקאָנט, ווי געוויינלעך, א גלעט טאָן דעם הונט איבערן קאַפּ. רעזוס האָט אָבער געפילט. אז דער באלעבאָס איז געקומען אין א גוטער שטימונג, איז ער אויך געווען צופרידן און האָט גענומען שפּרינגען און טאַנצן ארום אים.

דער אלטער איז אַריין אין שטוב און באלד אַרויסגעקומען מיט א פּאַרכויעכט פּאַנעם. ער האָט אָנגעהויבן בלאָנקען איבער די צימערן, אַריינגעכאַפט זיך צו זיין אלטישטשקער, אָפּגעשטעלט זיך באַ דער טיר פון עמעס צימער, זיך צוגעהערט מיט אלע כושים. עמעצער איז געווען באַ אים אין שטוב—דאָס איז קלאַר! און דערצו נאָך אַ מאַנצבל. דאָס אייִ זערנע שטיבל איז אָפּגערוקט פון זיין אַרט. דאָס איז בעקויעך געווען טאָן נאָר זייער אַ געזונטער מאַנצבל. אין זיין שטוב זיינען אויסער אים, מייערן, ליידער, ניטאָ אזעלכע.

דער כּשאַד, וואָס האָט זיך אַריינגעגאַנוועט אין זיין האַרץ, האָט פּאַר־לאָשן די פּריידיקע אָפּגערגטקייט. ער סטאַרעט זיך, פּאַרט ארום, קויפט אַיין מאלבושים, מאַטאַנעס, ניט פאַר זיך דאָך, פאַר איר, פאַר עמעס, פאַר טערט די לעצטע קאַפּעקעס—און אַט האָסטו דיר!.

אַ צעוויילדעוועטער האָט ער זיך אַריינגעריסן אין עמעס צימער. — דו וועסט האָבן אַ שלעכטן סאָף, — האָט ער אויסגעשריגן גלייך פון דער שוועל, און זיין קאָל און די דראַענדיק אויסגעשטרעקטע האַנט האָבן געציטערט פון צאַרן. — איך וואָרן דיך: דו וועסט האָבן אַ שלעכטן סאָף. ווי לאָזער. דו וועסט זיין פאַר אונדז טויט.

עמע האָט אַ שמיכל געטאָן.

— טאַטע, מיר דאַכט זיך, אז איך בין שוין טויט...

„מעשוּגע צי כּאַסערדייע?..“ — האָט דער אלטער אַ טראַכט געטאָן, אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און אַרויס.

עמע האָט אָפּגעהויבן דעם בעכער, וועלכן זי האָט קוים באַוויזן צו באַהאַלטן הינטער דער פּלייצע, ווען דער אלטער איז אומגעריכט אַריין צו איר אין צימער. אפּן דעק האָבן זיך גערויטלט עטלעכע טראַפּנס, וואָס פּיאַדאַר האָט ניט אויסגעטרונקען. זי האָט צוגעטויליעט די קויסע צו די קוים געעפנטע ליפּן. די טראַפּנס האָבן זיך צערונען איבערן גלאָז. זי האָט געדולדיק געוואַרט. ראָזע פּעדעמלעך זיינען פאַמעלעך אַראָפּגערונען און אפּן ראַנד פון בעכער האָט זיך באַוויזן אַ רויטער טראַפּן. עמע האָט אים אַראָפּגעטרייסלט אַף די ליפּן און צעווישט מיטן שפּיץ צונג.

פון אַט דעם איינ־און־איינציקן טראַפּן איז זי ווידער ווי פאַרשיקערט געוואָרן. געהאַלטן פּיאַדאַרן פאַר דער האַנט, פאַרויכערט אים און זיך, אז דער פּרימאַרגן וועט קיינמאַל ניט קומען.

אין שטוב צווישן די פיר ווענט פון איר צימערל איז פאר די צע-  
ברויטע געפילן געווען ענג. עמע איז אוועק אין סקווער, אָפּגעזוכט די  
באנק, וווּ זיי זינען אמאל געזעסן אינצוויי, אראָפּגעלאָזט זיך אף איר  
אַרט און אוועקגעזעצט באַנאנד פּיאָדאַרס שאַטן. זי איז געזעסן שטיל,  
אומבאוועגלעך, קעדיי גיט אָפּשרעקן אים, און מיט אָנגעשטרענגטער אופ-  
מערקזאמקייט באַטראַכט עפעס אַ צווייגעלע, וואָס עמעצער האָט אָפּגע-  
בראַכן און אוועקגעוואָרפּן לעם דער באַנק. צו זיין שטענגעלע האָט זיך  
צוגעסמאַקטשעט אַ בונטע רויפּע, אַ קליין ברייַעלע מיט אַ רויט פּאָסיקל  
איבער דעם גאַנצן רוקנדל, מיט ווייסע פינטעלעך אף די צוויי גלאַנציק-  
שוואַרצע, ווי אָפּגעלאַקירטע, שטרייפּעלעך פון בייַדע זיטן, מיט אַ רויט  
היטעלע אפּן קעפל. דאָס דאָזיקע שטיקל רויט-שוואַרץ-ווייס, מיטשיינס-  
געזאַגט, לעבן איז געווען פּולקום אומבאוועגלעך, גלייַך ווי דאָס וואַלט  
שוין גיט געווען קיין לעבן, נאָר אַ פּאַנטאַסטישער רעמעז אף דעם. און  
פּלוצעם האָט זיך דאָס קעפעלע אינעם רויטן היטעלע אַ ריר געטאָן און  
גענומען פרעסן די קליינע בלעטעלעך. עמע האָט אופּגעהויבן דאָס צווייגל,  
שטלעכע מאָל עס אַ טרייסל געטאָן. די רויפּע אָבער האָט זיך, וויזט אים,  
גיט שטאַרק דערשראָקן פאַר דער ערדציטערניש. מיט אלע אירע פּילצאָ-  
ליקע גלידעלעך זיך פעסט אינגעקלאַמערט אינעם צווייגל, און פאַרגע-  
זעצט איר סודע. עמע האָט אוועקגעשלידערט דאָס צווייגל, אף וועלכן  
ס'איז גיט פאַרבליבן קיין איין בלעטל מער. געוונדערט זיך: אזא קליין  
בריַעלע, און פרעסט אזוי פיל און אזוי גיריק...

ווען עמע האָט זיך אומגעקערט אהיים, האָט זי אין איר צימער אפּן  
פּאָן פונעם ליכטיקן פענצטער דערזען אַ טונקעלן סילוועט. דאָס פּאָנעם  
פונעם מענטשן, וואָס איז געזעסן מיטן רוקן צום פענצטער, איז איבער  
דער שיין שווער געווען גלייַך צו דערקענען. ס'האָבן נאָר געבלישטשעט  
די גלעזלעך פון די ברייַלן. דאָס איז געווען רוגמאַן. „געקומען מיטע באַ-  
לעבאַס, זיך אוועקגעזעצט, ווארט אף איר.“ אפּן טיש זינען געלעגן עט-  
לעכע פּעקלעך. „ניין, ער האָט איר פּאַשעט געגרייט אַ סורפּריז. דערפאַר  
איז ער אריין אין צימער.“

ער האָט זיך אופּגעהויבן איר אנטקעגן, אַ שמיכל געטאָן, אַ קוש גע-  
טאָן איר האַנט.

— איר האָט זיך דאָ גיט געלאַנגווייליקט?.. און איר האָב געבענקט  
נאָך אייך. אזוי געבענקט, אז אין די געדאַנקען האָב איך צו אייך געיאָגט  
גיכער, ווי דער שנעלצוג.

ער האָט געגרייט אָט די פּראַזע אין מעשעך פון דעם גאַנצן וועג, פון  
לואוּווּ ביו וולאַטשעוו. און באַקומען האָט זי זיך לעפּיש, טאַקע עפעס ווי  
אומיסטן. אלע האָבן געהאַלטן, און ער אליין אויך, אז ער רעדט שיין.  
אין עמעס אָנוועזנהייט אָבער פּלעגט ער ווערן אַ קוואַד-פע.

„ער סטאַרעט זיך, נעבעך, אזוי...“— האָט זי באַקומען ראַכמאַנעס אף  
אים. מע דאַרף אים מער גיט מאַטערן. מאַכז אַ סאָף— און שוין.

האַט זי געזאַגט:

— איר זענט אַ גוטער, אָרנטלעכער מענטש, לעאַן. איך וואַלט אייך גיט  
געוואַלט באַליידיקן. כ'מוז אָבער זאָגן: איך האָב ליב אן אַנדערן.

ער וואָלט געדארפט זיך א הייב טאָן פונעם אַרט, ווערן אופגעקאַכט, א קלאפ טאָן מיט דער טיר. איז ניין, ער איז אלץ געזעסן אומבאוועגלעך, ווי צוגעזאָטן צום בענקל.

פּלוצעם האָט זיך עמע צעשמייכלט.

ערשט דאָן האָט ער א בליץ געטאָן אף איר מיט די ברילן־געלעזער:

— וואָס איז אייך אזוי פריילעך?

עמע האָט גאַרנישט ניט געענטפערט. זי האָט זיך אליין געוואָלט אויס־שמייסן פאר איר טאקטלאַזיקייט. ווי קאָן מען עס שמייכלען אין אזא מינוט!.. און אלץ געשוויגן. זי האָט דאָך אים ניט געקאָנט זאָגן, אז באַ־נאכט איז אף דעם זעלבן בענקל געזעסן פּיאָדאַר, זי האָט געהאלטן א בעכער מיט וויין, אים געדרייט, באטראכט, געזאָגט פּיאָדאַרן: „איך וויל די שפורן פון דינע ליפן...“ און ער, לעאָן, האָט עפּשער פונקט דעמלט, זיצנדיק אין צוג, געהאלטן אין צוטראכטן די איבעראשנדיקע פּראזע, וועל־כע האָט געזאָלט ארויסגעזאָגט ווערן, ווען ער וועט איר דערלאנגען די מאטאַנעס. גאָט מיינער! ווי אלץ אף דער וועלט איז קאפּוירט איין מענטש זיצט אין צוג, פאַרט אוועק פון איר אלץ ווייטער און ווייטער, און אים האָט זי ליב. דער צווייטער האָט גענילט קומען צו איר, זיצט דאָ לעבן איר, און צו אים איז זי לאכלוטן גלייכגילטיק... „און פון דער פעטער העסלעכער רויפע וועט זיך אויספיקן א פרעכ־טיק רויט־שוואַרץ־ווייס פלאטערל...“ — האָט עמע א טראכט געטאָן קימאט אין דער הייך.

— איר האָט עפעס געזאָגט? — האָט געפרעגט לעאָן.

זי האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ: ניין.

אפּדערנאכט האָט עמע געשריבן פּיאָדאַרן.

„ער איז היינט געווען באַ מיר. האָב איך אים געזאָגט, אז איך האָב ליב אן אנדערן. איז מיט דעם געענדיקט. ס'איז מיר גלייך גרינגער גע־וואָרן אף דער נעשאַמע. אָבער, וואָס וועט מיר נאָך אויסקומען אויסצור־שטיין פונעם טאטן!.. לאַמיר בעסער ריידן פון פּריילעכערע זאכן. באַ אונדז עפנט זיך א קינדערגאַרטן. איך וועל אומבאדינגט גיין אהינצו אַרבעטן. ס'וועלן זיין באַ מיר א סאך קינדער. איך וועל זיי אלע ליב האָבן. און דיך, מיין קינד, אויך. מיין האַרץ איז איבערפולט מיט ליבע. א גאַנצער ברונעם. מיט א לעוואָנע און שטערן אפן דעק.“

2.

עמע האָט געשריבן פּיאָדאַרן:

„...איך האָב זיך אויסגעבענקט נאָך דיר. כ'ווייס ניט, וואָס כ'וואָלט געטאָן, ווען ניט מיינע דרייסיק קינדער. מ'קאָן פון זינען אַראָפּ פון בענקשאפט. איך טרייב ניט איבער. איך דאַרף דיך אזוי... אלע ריידן וועגן א מילכקאַמע. עפּשער דערפאַר קאָן איך זיך אף דיר ניט דערווארטן. דו האַסט שוין הונדערט מאָל צוגעזאָגט: אַט באלד, אַט שוין, רעכנ, אז איך בין שוין ארויסגעפאַרן. באַגען! און — גאַרניט.“

63

אין מיין גרופע זינען פאראן פיר סאָניעס. כּוץ אונדזער וועכנעס טעכטערל, א בריוו-אויגיק מיידעלע מיט געקרעזלעטע הערעלעך, — נאָך דריי. ווען איך רוף אויס: „סאָניע“, הייבן זיך אוף אלע פיר פון זייערע ערטער. זינען זיי איצט בא מיר, ווי קייסעריניעס: סאָניע די ערשטע, סאָניע די צווייטע, סאָניע די דריטע און סאָניע די פערטע. מיין סאָניע איז די ערשטע. דאָס איז ניט דערפאר, ווייל איך בין איר מומע, נאָר ווייל זי איז די העכסטע. איך באצי זיך צו אלעמען גלייך. עפשער, האָב איך זיך ניט ריכטיק אויסגעדריקט — „מיין סאָניע“. זיי זינען אלע מיטנע. אלע סאָניעס. און אלע קינדער. און איך האָב זיי אלע ליב. דאכט זיך, אז זיי האָבן מיך אויך ליב. ווייט, ווי זיי רופן מיך? „עמע-מאמע“. עמע-צער פון זיי האָט דאָס צוגעטראכט, און אלע האָבן עס אונטערגעכאפט, און ווען איך בין ניטאָ, הייבן זיי אָן מעקען, ווי די ציגן: מע-מע-ע... וואָס דארף באטייטן „עמע-מאמע“ אָדער „מאמע-עמע“? קום צו פאָרן, מיין ליבער. כאַטש אָף א רעגעלע... א גוטע נאכט, א רוזקע. כ'ווארט."

עמע האָט אָנגעשריבן „א גוטע נאכט, א רוזקע“, אָבער די נאכט איז שוין אוועק און קיין רוזקע איז זי ניט געווען. ס'האָט שוין געטאָגט. א בלייך שטיקל הימל האָט אריינגעקוקט אין פענצטער. און פון אָט דעם בלייכן הימל האָט זיך געטראָגן א געהילך פון דורכפלוצענדיקע אַעראָפּלאַ-נען. עמע איז שוין געווען צוגעוויינט צו די דאָזיקע קלאנגען, וואָס פלעגן לעצטנס גאנץ אָפט פארפילן די לופט.

ניט אויסטאָענדיק זיך, האָט זי זיך צוגעלייגט, כאַטש א דרעמל טאָן נאָך דער שלאָפּלאָזער נאכט. פלוצעם האָט א קנאל געטאָן א שטארקער אופרייס. עמע איז אפגעשפרונגען פונעם בעט, פארטייעט דעם אָטעם, איינגעהערט זיך. א נייער אופרייס נאָך א מער היליכקער, האָט אפגע-טרייסלט די לופט. די שויבן אין די פענצטער האָבן זיך צעקלימפערט. עמע איז אוועק צו דער מאמען. דער טאטע איז שוין דאָרטן געזעסן. די אלטע האָט שווייגנדיק איבערגעפירט אירע טונקעלע אומעטיקע אויגן פונעם מאן אָף דער טאָכטער. ניט ווענדנדיק זיך צו קיינעם, האָט דער אלטער געזאָגט:

— ס'האָט זיך אָנגעהויבן.

ער האָט געהייסן אפזעקן אלע דערוואקסענע. נאָר איידער עפעס-וואָס האָט זיך דערהערט אַשערס געשריי:  
— זיידעניו, ס'ברענט!

דער אלטער איז ארויסגעלאָפן צוזאמען מיט עמען. אינמיטן הויף איז געשטאנען אַשער און אָנגעוויזן מיט דער האנט אָף מיזרעך. דאָרטן, קימאט אפן צווייטן עק שטאָט, איז דער הימל געווען אינגאנצן רויט. ווען ניט די געדיכטע זיילן רויך, וואָס האָבן זיך געהויבן צום הימל, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז דאָס שלאָגט זיך דורך צווישן די בליינענע כמארעס די פרימאָרגנדיקע זון.

— א סרייפע! איך לויף לעשן. — האָט אַשער אויסגעשרייען.

— ווארט! — האָט אים הארב געזאָגט דער זיידע, — מיר וועלן אלע

גיין, רוף אלעמען.



און טאקע באלד זיינען אלע, בעראש מיטן אלטן, אוועק צו דער סריי פע, וואָס איז אויסגעבראַכן פֿון א באַמבע. אין הויף אף דער וואַך איז פֿאַרבליבן בלויז איין רעזוס.

עמע איז געלאָפֿן באַנאָד מיט איר עלטערן ברודער, נאכמענען. פֿאַר אירע אויגן האָט געשווינדלעך אַשערס פֿלייצע. א יונגער, א היציקער, האָט ער זיך ארויסגעריסן פֿאַרויס. נאָך נעכטן, — האָט עמע א טראַכט געטאָן, — וואָלט זי, בעשום־אויפֿן, ניט געקאָנט זיך פֿאַרשטעלן, אז היינט וועט זי לויפֿן אַט אזוי, מיט אַן עמער אין דער האַנט, א פֿאַרשאַפֿעטע, א צעשוויי־בערטע. דאָס אלץ וואָלט איר אויסגעזען, ווי עפעס א פֿאַנטאַסטישע אויס־טראַכטעניש, ווען ניט דאָס האַרץ, וואָס האָט מוירעדיק געקלאַפֿט, און דער שאַרפֿער ריינעך פֿון סמאלענע, וואָס האָט זיך שוין דערטראָגן צו זיי. ווי גיך זי איז ניט געלאָפֿן, האָבן אירע געדאַנקען זיך געטראָגן נאָך גיכער. קוקנדיק אף דעם פֿייער־זיגל, וואָס האָט זיך געריסן אינדער־הייך, האָט זי געטראַכט וועגן דעם, אז פֿיאַדאַר איז איצט דאָרטן, וווּ צענדליקער, הונד־דערטער אַזעלכע פֿייערדיקע זיגלן הייבן זיך צום הימל, און אז אויב זי וועט היינט ניט באַקומען פֿון אים קיין בריוו — שוין עטלעכע טעג, אז זי האָט פֿון אים ניט קיין יעדע, — וועט זי פֿאַרן צו אים, כאַטש זי הייבט ניט אָן צו וויסן, וויאָזוי וועט זי אים אַצינד געפֿינען.

אַשער איז מיטאַמאַל פֿאַרשווונדן געוואָרן אינעם געדיכטן רויך. עמע האָט זיך א וואַרף געטאָן נאָך אים. עמעצנס א שטאַרקע האַנט האָט זי פֿאַרהאַלטן. זי האָט דערהערט דעם טאַטנס שטרענג קאַל:

— ווהיין יאָנסטו? לויף נאָך וואַסער!

ווען זי איז געקומען מיטן עמער וואַסער, איז פֿונעם רויך ארויסגע־שפּרונגען אַשער. זיין פֿאַנעם איז געווען אינגאַנצן אין סאַזשע. אף די הענט האָט ער געהאַלטן א מיידעלע. ער האָט איבערגעגעבן דאָס קינד עמען און ווידער א וואַרף געטאָן זיך אין פֿייער אריין.

א וויילע איז עמע געשטאַנען מיטן קינד אף די הענט, ניט וויסנדיק וואָס ווייטער צו טאָן. עמעצער האָט איר געוואָנט:

— לויפט אין שפּיטאַל.

דאָקטער סיגאַל, דער שוואַגער אירער, — זיין ווייטער כּאַלאַט איז שוין געווען פֿול מיט פֿלעקן פֿון בלוט און מיט סאַזשע, — האָט אַפּגיך אַרומגעטאַפֿט דאָס קינד און א מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— זי איז טויט.

פֿון עמעס אויגן האָבן זיך א גאַס געטאָן טרערן. ערשט איצט האָט זי דערקענט דאָס מיידעלע. סאַניע די דריטע...

— דערנאָך, — האָט סיגאַל זיך געבייזערט. — ס'איז ניטאָ ווען צו וויי־נען. זעסט דאָך, וואָס עס טוט זיך. וואַש אָפּ די הענט, טו אָן א כּאַלאַט און העלף מיר מיט וואָס דו קענסט.

עמע האָט אָפּגעטראָגן דאָס מיידעלע אין מאַרג. זי האָט געזאָגט דעם מענטשן, וואָס האָט דאָרט דעזשורעט:

— דאָס איז סאַניע. סאַניע סוכאַנטשוק. עפּשער וועט איר מוטער קומען

פֿרעגן...

דער מענטש האָט געענטפערט:  
 — די מוטער וועט ניט קומען. זי ליגט שוין דאָ.  
 ווען עמע האָט זיך אומגעקערט, אָפגעוואשן די הענט, אָנגעטאָן א  
 ווייסן כלאַט, האָט זי סיגאל אונטערגעטריבן.  
 — פאַרנעם זיך מיט אַשערן... מע האָט אים נאָרוואָס געבראַכט. ער  
 האָט זיך שטאַרק אָפגעברענגט דאָס פאַנעם.  
 עמע האָט זיך אָנגעברייגן איבער עפעס א פאַנעם, וואָס זי האָט קוים  
 דערקענט.

— אַשער, אַשערל...  
 — עמע... — האָט אַשער א קרעכץ געטאָן.  
 סיגאל האָט אונטערגעזיילט:

— דערנאָך, דערנאָך, וואטעו.. דערלאנג מיר גיכער א בינג מיט וואטע.  
 די סרייפע האָט זיך אלץ שטאַרקער צעפלאַקערט. איבערן הימל האָבן  
 אָן אַפּהער געהויעט אַראַפלאַנען, און אלע מאָל האָט אין אן אנדער  
 אָרט זיך אופגעריסן א באַמבע.

22

די שלאכטן, וואָס האָבן זיך געמאַלט עמען ערגעץ ווייט, דאָרט, ווו  
 פּיאָדאַר געפּינט זיך, האָבן אין א פּאַר טעג ארום זיך דערנענטערט צו  
 דער שטאָט. גרימאסן האָבן דורכגעשניטן שלוימקעס פּאַרשוואַרצט געוואָרן  
 פאַנעם, ווי בליצן א פּאַרוואַלקנטן הימל, ווען ער האָט דערציילט די גרוי-  
 סע און קליינע סאַפּירס, וואָס האָבן אים ארומגערינגלט, אן די דייטשישע  
 אווטאָמאַטלער האָבן זיך שוין אריינגעריסן אין שטאָט אריין און אן אָף  
 דעם מיערעכדיקן עק שטאָט, דאָרטן, ווו ס'איז געפאלן די ערשטע באַמבע,  
 קומען פּאַר פּאַרביטערטע שלאכטן. די דייטשן זיינען פּאַרגאַנגען פון דער  
 מיזערן-זייט, דאָרטן, ווו מע האָט אָף זיי ווייניקער פון אלץ  
 געווארט.

„הייסט עס, פּיאָדאַרן וועל איך שוין ניט זען“, — האָט מיט ווייטעק  
 א טראכט געטאָן עמע. פּריער פּלעגט זי אָפּקערעווען אירע אריגן פון  
 שלוימקעס טאַנצנדיקן פאַנעם, און איצט איז איר געווען אלציניס. זי האָט  
 זיך צוגעהערט צו זיינע גייסן זשענדע און מיט האַפּענונג, עפּשער וועט  
 ער עפעס דערציילן אויך וועגן פּיאָדאַרס מיליטערי-טייל. שלוימקע האָט  
 געהאַט א לאנגע גאָז און לאנגע אויערן, און ער פּלעגט טאַמיד דער ער-  
 שטער דערהערן און דערשמעקן אלץ.

אלע זיינען אצינד געווען אין דער היים, כּוץ סיגאלן. טאָג און נאַכט  
 איז ער געווען פּאַרנומען מיט די פּאַרווונדעטע, מיטן פּאַרקריפּלטן מענטשן  
 כּוּימער, וועלכן די מילכאַמע האָט אלץ מער און מער צוגעשטעלט אין  
 שפּיטאַל, ער האָט זיך געסטאַרעט ראטעווען דאָס, וואָס ס'איז מעגלעך  
 געווען. עמע האָט ניט געגלייבט אירע אויגן: אָט דער פּאַרשלאַפּענער  
 קעפּטיקער האָט אצינד ארויסגעוויזן אזויפיל ענערגיע און מעסירעסענע-

פעש, אז ס'איז קיין ווונדער ניט, וואָס וועכנע האָט אים אזוי ליב, פאר-  
געטערט אים שיר ניט. קיינער קען ניט קיין מענטשן בעסער, ווי זיין  
ווייב, ביפראט, ווען זי איז א ווייב און א מוטער.

אלע זיינען געווען אין דער היים, ווייל אלץ איז געווען פארמאכט:  
דער קינדערגארטן, ווו עמע האָט געארבעט, די שול, ווו נאכמען איז גע-  
ווען א לערער. אין דער פרייער צייט האָט ער נאָך אלץ געהאט צו טאָן  
מיט קאָזעלניצקי, און דער רויטער מאָניק, א יינגל מיט א צארטער נע-  
שאַמע, וועלכער האָט גערעכנט, אז דער פעטער מאטערט זיך איבער אים,  
פלעגט ספעציעל פאר נאכמענען שפילן פידל און טיינען, אז דער אלטער  
באקוטא האָט איבערגעטריבן, דער פידל איז גאָר ניט אזא שלעכטער,  
אלנפאלס, א סאך א בעסערער, ווי דער פריערדיקער. א ווונדערלעך יינגל  
איז אַט דער מאָניק! אצינד, ווען אלע שטייען ארום שלוימקען און הערן  
גיריק, וואָס ער דערציילט, שטייט ער, מאָניק, בא דער באַבעס בעט און  
שפילט איר הענדעלן, דערפאר, וואָס דער באַבען קומט אויס צו שווינגן  
פיר און צוואנציק שאַ אין מעסלעס, און זי האלט אין איין טראכטן אָדער  
הערן, — און דאָס דויערט שוין גאנצע צוויי יאָר, — האָט זי זיך אויסגע-  
לערנט איינציטיק הערן פארשיידענע קלאנגען, איינציטיק טראכטן  
וועגן פארשיידענע זאכן, און די קלאנגען, און די מאכשאַוועס מיטן זיך  
דערבײַ ניט צונויף, אצינד הערט זי באזונדער הענדעלס צארטע קלאנגען,  
די מעכטיקע אקארדן פון דער „גיבורים־סימפאָניע“, וואָס מע טראַנסלירט  
אָן אופהער דורך דער ראדיאָ פון דעם ערשטן טאָג פון דער מילכאָמע.  
דעם געהילך פון דער האַרמאטן־קאנאָנאדע, דאָס טאראַקען פון קוילנ-  
וואַרפערס, און טראכט בייסמיסע וועגן דעם, וואָס ס'האָט געקאָנט געשען  
מיט לאָזערן, פון וועלכן זיי האָבן שוין לאנג ניט קיין שום יעדע, און  
וועגן דעם, אז זי האָט, מעגלעך, גיט גוט געטאָן, וואָס זי האָט געהיים  
געבענטשט עמען און דעם יונגן ווילן מיליטערמאן גראַד איצט, ווען דאָס  
פייער בושעוועט ארום און ארום און ס'קומט א סאָף צו דער וועלט, זי  
וואָלט באדארפט דערציילן וועגן דעם מיייערן, קעדיי ניט מיטנעמען מיט  
זיך אין קיינער אזא שווערע זינד אף דער נעשאַמע און ביכלאל איז זי  
א שווערע לאסט פאר דער גאנצער מישאַכע, איבערהויפט אצינד, איז  
זי ווי א שטיין אפן האַלדז. ווען גיט זי, וואָלטן זיי געקאָנט אנטלויפן,  
ראטעווען זיך פון אַט אַדעם שרעקלעכן פייער, וואָס האָט שוין אָפגע-  
ברייט איר געוואגט אייניקל, אַשערן...

דער אלטער מיייער האָט אויך צוגעמאכט זיין קוזניע, זינט די מילכאָ-  
מע איז אויסגעבראָכן, האָט ער, ווי א קוואַטשקע, געהאלטן אין איין רופן  
און זאמלען ארום זיך די קינדער און אייניקלעך און אופמערקזאם נאָך  
געשפירט, אז קיין איין אייפּעלע זאָל זיך ניט אָפּשלאָגן פון דער היים.  
איצט איז ער אויך געשטאנען, צוגעהערט זיך צו שלוימקעס רייד, גע-  
שטאנען אָבער אויסגעקערעוועט צו אים מיט דער זינט, א ביסל פונדער-  
ווייטנס און מיט א פאַריסענער באַרד. זי איז שוין געוואָרן אינגאנצן ווייס,  
די באַרד, און האָט איצט צוגעגעבן זיין טונקעלן האַרבן, ברייטנאָזיקן פאַ-  
נעם עפעס א באזונדערע ווירדע.

פלוצעם האָט ער דערהערט, ווי רעזוס האָט זיך הויך צעהאווקעט, און

נאכדעם—אומבאקאנטע טריט אפן גאנעק, דערוען, ווי עמע איז אפגיך צו-  
געלאָסן צו דער טיר, צעפראלט זי און ארויס אפן גאנעק.

א פלאטערנדיקע האָט עמע ארומגענומען פּיאָדאַרן און אוועקגעפירט  
צו זיך אין צימער.

— נו, דערצייל, טייערער... כּהאַב אזוי ארויסגעקוקט אף דיר. נו,  
דערצייל זשע, דערצייל...

— איך בין געקומען אף געציילטע רעגעס. אונדזער טייל טרעט אָפּ.  
איך האָב זיך אָפּגעבעטן אף א פּאַר מינוט. בלויז אף א פּאַר מינוט.

זי האָט זיך אַינגעקוקט אין זיין מיד פּאַנעם און אלץ פּאַרשטאַנען. יא.  
אלץ איז קלאַר, אזוי גרויזאם קלאַר!

— וועסט עפשער עפעס נעמען אין מויל אריין?  
— מ'דאַרף ניט, עמעלע, כּבעט דיך, מ'דאַרף ניט. קום אהער. מיר

דאַרפן א שמועס טאָן. געזעגענען זיך.  
זי האָט שטיל און האכנאָעדיק זיך אנדערגעזעצט באנאנד מיט פּיאָר

דאַרן. „מיר דאַרפן א שמועס טאָן...“ איז פּאַרוואָס שווינגט ער? און זי  
שווינגט אויך. עפשער דערפאַר, וואָס „געציילטע רעגעס“, און זי וועט

ספּוויי ניט באווייזן ארויסזאָגן אים אפּילע א טויוונטכייַלעק פון איר פּרייד,  
סוון איר ווייטעק און שרעק, פון אלץ, וואָס זי האָט זיך געקליבן אים זאָגן,

ווען זי האָט געווארט און געווארט און שוין פּאַרלירן די האָפּענונג צו  
זען זיך מיט אים אפּילע כאָטש נאָך איין מאָל. אַנשטאַט דעם אלעמען האָט

זי פּלוצעם אים אָנגעהויבן דערציילן וועגן אומקום פון סאָניע דער דריי-  
טער. — „דו געדענקסט, איך האָב דיר געשריבן...“

פּיאָדאַר האָט זי צוגעצויגן צו זיך, אוועקגעזעצט אף זינע קני. זי  
האָט ארומגענומען זיין קאָפּ און פעסט־פעסט צוגעדריקט צו דער ברוסט.

ער האָט דערפילט טרערן אף זיין שטערן. א קוש געטאָן אירע וועס. זי  
האָט א טיפּן זיפּץ געגעבן און פּונקט, ווי זלאַטע, ווען זי האָט ארויסבאַ-

גלייט לאַזערן אין ארמיי, האָט זי מיט אגמעטנעפעש געפּרעגט:  
— אף וועמען לאַזסטו מיך איבער, פּיאָדאַר?

זינטשענקאַ האָט געשוויגן, אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. עמע האָט אים א  
קוש געגעבן, דערפילט אף די ליפּן עפעס קלעפּיקס.

— דו ביסט דאָך פּאַרוונדעטן— האָט זי אויסגעשרייען.  
— א קלייניקייט, א דראַפּ, — האָט פּיאָדאַר רויק געענטפּערט.

עמע האָט גיך פּאַנאנדערגענומען די צונויפּגעקלעפּטע מיט בלוט האַר,  
דורכגעוואשן די ווונד און אים פּאַרבינטעוועט דעם קאָפּ.

— דו טוסט עס פלינק, ווי אן עכטע קראַנקן־שוועסטער, — האָט פּיאָר  
דאָר געפרוּווט א שפּאַס טאָן, און אין קאָפּ די גאַנצע צייט איין געדאַנק:

„אף וועמען לאַזסטו מיך איבער, פּיאָדאַר?“  
— דער שוואַגער האָט מיך אויסגעלערנט.

— לאַזער איז געוועזן— האָט ער פּלוצעם א פּרעג געטאָן מיט עפעס  
א פּאַרטייעטער האָפּענונג.

— געווען. אריינגעכאַפט זיך אף א ווילע, אויך אף „געציילטע רע-  
געס“, ווי דו. „שטאַרקט אַינז“, און אוועק. איך מיינ, אין אונטערערד

און עפשער אין וואַלד אריין...  
68

— וועסט פארן מיט מיר, — האָט פּיאָדאַר אַנטשלאָסן געזאָגט. — מיר  
 גייטיקן זיך אין קראַנק־שוועסטער.  
 עמע האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:  
 — דער פּאַטער וועט ניט לאָזן.  
 — ביסט אַ קליין קינד?  
 — אָף וועמען וועל איך איבערלאָזן די קראַנקע אומבאהאַלענע מאַ-  
 מע? און איך אליין, אין מיין צושטאַנד... כּוועל דאָך איצט פאַר דיר זיין  
 נאָר צו לאַסט...  
 פּיאָדאַר האָט געוואָלט עפעס זאָגן. נאָר פּלוצעם האָט זיך די טיר צע-  
 פּראַלט. אָף דער שוועל האָט זיך באַוויזן דער אלטער מייער מיט אַ שווערן  
 האַמער אין דער האַנט. ער האָט פאַמעלעך דערנעענטערט זיך צו  
 זינטשענקאָן.  
 — צי איז אייך באַווסט, אַז אייער געליבטע איז מיין טאַכטער? —  
 האָט ער געפּרעגט זינטשענקאָן.  
 — טאַטע! — האָט עמע אויסגעשרייען.  
 — ש־שווייג, דו... — האָט דער אלטער אַ געשריי געטאָן אָף איר און  
 ווידער זיך געווענדט צו זינטשענקאָן: — צי איז אייך באַווסט, אַז דער  
 פּאַטער פּון אייער געליבטער איז אַ קאַוועלז... — האָט ער דראַענדיק אַ  
 טרייסל געטאָן מיטן האַמער.  
 פּיאָדאַר איז בלייב געוואָרן.  
 — אייער טאַכטער איז מיין ווייב!  
 עמע האָט זיך געשטעלט צווישן זיי. אַנגעבויגן פּיאָדאַרס פאַרבינטער-  
 וועטן קאַפּ. געזאָגט דעם פּאַטער:  
 — אָט, נעם און פּלעט אים דעם קאַפּ. דאָס וועט זיין ניט שווער, זעסט  
 דאָך, ער איז פאַרווונדעט. אָף וואָס זשע וואַרטסטו?..  
 זי האָט זיך צעוויינט. דער אלטער האָט אַרויסגעלאָזט דעם האַמער  
 פּון דער האַנט.  
 — דו וועסט פאַרן מיט אים?  
 — ניין.  
 — פאַרוואָס עפעס ניין?.. פאַר מיט אים אוועק! איר קאַנט אוועקפאַרן  
 און מיטנעמען מיט זיך די קראַנקע מאַמע אויך. נעמט סאַניען, נעמט מאַ-  
 ניקן דעם קליינעם, נעמט מאַניקן דעם גרויסן, נעמט אַשקען, מילען, בראַ-  
 נייען, נעמט מיינע עלטערע טעכטער, גיטען און וועכען. נעמט מיינע שניר,  
 סאַפען און זלאַטען. מיר איז שוין העכער זיבעציק, און איך בין שוין ניט  
 בעקויעך צו פאַרטיידיקן זיי... די הענט ציטערן, און אָט דער האַמער  
 פּאַלגט מיך שוין ניט.  
 מיט אַ ציטערנדיקער האַנט האָט ער גענומען עפעס זוכן אין דער קע-  
 שענע פּון זיין אלט אָפּגעבליאַקעוועט רעקל, אַרויסבאַקומען פּון דאָרט אַ  
 פאַפּירל, עס פאַנאָדער געוויקלט און דערלאַנגט זינטשענקאָן. פּיאָדאַר האָט  
 דערזען אַפּן ווייסן בלעטל פאַפּיר פיר מוירעדיק גרויסע שוואַרצע ווער-  
 טער: «Бей жидов — спасай Россию!»<sup>1</sup>

<sup>1</sup> שלאָג די יידן — ראַטעווע רוסלאַנד! (רוס).

— איך האב געפונען אַט דאָס פּלוגבלעטל אפּן ברוק אינמיטן שטאַט, ווען קיין מילכאַמע איז נאָך נישט געווען. די פּאשיסטישע פּליצער האָבן זיי פּאנאנדערגעוואָרפּן נאָך איידער דער קריג איז אויסגעבראַכן. פּיאָדאַר האָט נישט געוואָסט, וואָס צו זאָגן אַט דעם שטאַרקן און מאכט־לאָזן זאַקן. יער מוז דאָך אָבער אים עפּעס זאָגן. אומבאַדינגט און טאַקע שוין. אַניט, וועט ער דאָס צווייטע מאַל דערהערן די זעלבע פּאַרשאַלטענע פּראַגע: „אַף וועמען לאָזסטו אונדז איבער?“, אַף וועלכער ער קאָן נישט געבן קיין ענטפּער. איז וואָס וועט זיין גאַרניט. בלויז דאָס, וואָס שטעלנ־דיק אַט די פּראַגע, וועט דער קאַוועל מייער סאַפּיר פּאַרלירן זיין גרויס־קייט, זיין גוורע און וועט פּאַרוואַנדלט ווערן אין אַ נעבעכדיקן אַלטיטשקן. ער, פּיאָדאַר, וואָלט נישט געוואָלט זען אַט די מינעסע פּאַרוואַנדלונג. ער וואָלט בעסער געוואָלט זען זיין שווער מיט אַ פּאַרהויבענעם האַמער אין די הענט. זאָל זיין אפּילע איבערן קאַפּ פון אַן אייגענעם איידעם. מ'דאַרף אים ווידער צערייצן, דעם אַלטן, צעבייזערן, אַ קלאַפּ טאָן אים אין סאַמע אַנגעווייטקסטן אָרט. און זינטשענקאַ האָט אַ געשריי געטאָן צו אים, ווי צו אַ טויבן:

— פּאַרלאָזט אַט די שטוב, איר הערט! טשעפּעט זיך אָפּ פון אַט דער אַלטער כּאַלופּע! פּאַרט אוועק! שוין מוזט איר אוועקפּאַרן פּונדאנען, עווא־קוירן זיך!

„איצט וועט דער אַלטער זיך ווידער צעבושעווען. אַט וועט ער זיך אַנבייגן און אַ הייב טאָן דעם האַמער פון דיל“.

נאָר מייער סאַפּיר, דער אַלט געוואָרענער מייער סאַפּיר — מאַמעש אַף די אויגן איז ער געעלטערט געוואָרן — האָט שטיל געפּרעגט זינטשענקאַן, צי עפּשער זיך אליין:

— אוועק־פּאַרן?.. ווהין אוועק־פּאַרן?.. די פּאשיסטן שטייען שוין באַ די טויערן פון דער שטאַט.

— וואָס זשע זענט איר פּריער נישט אוועקגעפּאַרן?  
דער אַלטער האָט אפּגעהויבן די געדיכטע ברעמען, אַ צוק געטאָן מיט די אַקסל:

— וואָס זשע האָט איר, כאַווער לייטענאַנט, אונדז פּריער נישט געזאַגט, מיר זאָלן פּאַרן?

פּיאָדאַר האָט אַ קוק געטאָן אפּן האַנטזייגער. ער האָט נישט געהאַט וואָס צו ענטפּערן דעם אַלטן, און ער האָט טאַקע נישט קיין צייט געהאַט אויך. — איך מוז גיין.

— כּוועל דיך באַגלייטן, — האָט עמע געזאַגט.  
ער איז ארויס צוזאַמען מיט עמען, אַ פּורפּור־רויטער הימל האָט זיי באַגעגנט. און אַ געדיכטע שטילקייט. רעזוס איז געשטאַנען באַם גאַנעק, ער האָט דערלויבט, זינטשענקאַ זאָל אים אַ גלעט טאָן איבערן ברוינעם קאַפּ.

— פּונדעסטוועגן איז ער אַ ווילער מענטש, דיין פּאַטער, — האָט פּיאָ־דאַר געזאַגט עמען, צומאַכנדיק די פּאַרטקע.  
ער האָט זיך דערמאַנט אָן דעם אייזערנעם שפּילכל אפּן קאַסטן און

וויאזוי ער, א געזונטער יונג, האָט אָנגעשטרענגט אלע זײַנע קויכעס און  
עס קוים־קוים א ריר געטאָן פונעם אָרט.  
— נו, לאָמיר זיך געזעגענען, מיין ליבע, קער זיך אום אהיים. אין  
דרויסן איז איצט געפערלעך.  
— ניין, כוועל דיר נאָך א ביסל באגלייטן. שלוימקע זאָגט, אז מ'שיסט  
פון די פענצטער.

— ס'קאָן זײַן. אָבער מע וועט דאָך סײַווי שיסן.  
— אין פרויען עפשער ניט.  
— עמע, גיי שוין אהיים, זאָגט מען דיר!  
— ניין. טרייב מיך ניט, איך בעט דיר, שענק מיר אַט די לעצטע רע-  
געס.

זיי האָבן געשפּאַנט גיך און געשוויגן. דערנאָך האָט זי אים געפרעגט:  
— דו וועסט מיר איבערלאָזן דיין שוועסטערס אדרעס?  
— אוואדע. אוואדע.  
זי האָט ארויסגענומען פונעם רידיקול א בלאַקנאָטל, עס דערלאנגט  
אים:

— פארשרייב אויך דיין געבורטסאָג.  
זינטשענקאָ האָט זיך פארויטלט. ער האָט זיך גארניט אָנגעשטויסן צו  
דערוויסן זיך באַ עמען איר געבורטסאָג...  
— כ'שרייב. דעם זיבעצעטן אפרעל. און דינער?  
א קויל האָט דורכגעשווישטשעט פארביי עמעס אויער, גלייך ווי א  
פליג וואָלט דורכגעזשומעט.  
— דו ביסט א דרייסטע.

— ניין. מיר איז פאָשעט אלציינס.  
— פונוואנען האָט מען געשאָסן? האָסט ניט באמערקט?  
— יאָ. פון ציופעס שטוב.  
— א שאַד, וואָס איך האָב קיין צייט ניט.  
— כוועל זיך צערעכענען פאר דיר.  
— כ'האָב מוירע, אז גיכער וועט ער זיך צערעכענען מיט דיר. פאר  
מיר... איז ווען האָסט זיך באוויזן אף אַט דער שיינער וועלט? וואָס שוויג-  
סטו? איך פרעג, ווען איז דיין געבורטסאָג?  
— ווען דו וועסט זיך אומקערן... יעטווידן טאָג. דאָס וועט זײַן דער  
טאָג פון מיין צווייטן געבורט.

עפעס א צעשוּיבערטער ווערגעלעץ האָט זיי איבערגעיאָגט אף א ווע-  
לאָסיפּעד, וואָס האָט אויסגעזען קליין, ווי א שפּילכל, אין פארגלייך מיטן  
מעגושעמדיקן רייטער. ער האָט געטאָן א געשריי צו זינטשענקאָ:  
— דו מאכסט די פלייטע, הא?  
— ס'איז ציופא, — האָט עמע געזאָגט. — ער איז, ווי שטענדיק,  
טויט־שיקער.

איצט האָט עמע אָנגעהויבן אונטעריאָגן. זי האָט ארומגענומען פיאַדאַרן  
אים הייס א קוש געטאָן.  
— שנעלער, מיין ליבער, קאָנסט נאָך פארשפעטיקן...

און אינליק צוגעגעבן:  
— אויב עס וועט זיין א מיידעלע, וועל איך איר א נאמען געבן „ווער

רא". גוט?

— גוט. גוט. גוט, מיין ליבע, — האט פיאדאר דריי מאל איבערגעכא-  
זערט און געקושט עמעס הענט. — א מיידעלע... א מיידעלע... זיי געזונט,  
מיין מיידעלע. זיי פארזיכטיק. היט אפ זיך און דאס קינד אונדזערס. און...  
און איך שווער דיר... איך שווער דיר, לעבן מינס... כוועל זיך אומקערן...  
כוועל קומען... כוועל קומען... סיידן דער טויט...

און ער איז אוועק דעם פייער און דעם רויך אנטקעגן. דאס פייער איז  
געוואָרן וואָס אמאל גרעסער, און דער רויך, אונטערגעטריבן פונעם ווינט,  
האָט זיך דערקליבן ביז דער מיט שטאַט, פארקנוילנדיק זיך ארום דער  
ראַטהויז, דעם קלויסטער און דער נײַער ליכטיקער געביידע, וואָס איז  
ניט לאנג איסגעבויט געוואָרן פאר א קינדערגאַרטן.



# צווייטער טײך



1

מע האָט געשריבן פּיאָדאַרן בריוו. געשריבן און צונויפגעלייגט. אַ בערגעלע בריוו ס'איז אלץ געוואקסן. און די האַפּענונג, אז פעדיא וועט זיי אמאָל איבערלייענען, איז געוואָרן אלץ קלענער און קלענער.

...איך האָב קיינמאָל זיך ניט פאַרגעשטעלט, אז פאר אזא קורצער צײַט קאָן דאָס לעבן אַ קער טאָן זיך אזוי שאַרף מיט זײַן כױשעכדיקער דערניי־דערנדיקער זײַט. אפּילע נאַכמען, דער ברודער מינער, זאָגט שוין מער ניט: „אַלץ איז שױן געווען... און אַדאָס איז אויך געווען.“ ניין, אזעלכס איז ניט געווען. קיינמאָל ניט. אצינד זאָגט נאַכמען: „אַלץ מוז זיך אמאָל ענדיקן. סײַ גוטס, סײַ שלעכטס“. רעכנט ער דאָס אויך, מיטשײַנסגעזאָגט, פאַר אַ טרײַסט.

אויב אורטיילן לויט די בארימערשע מיטיילונגען פון זייערע צײַטונגן, האלטסטו אין איין דערווייטערן זיך פון מיר, מײַן ליבער. וווּ זשע ביסטו איצטער? וווּ? רוף זיך אָפּ! ס'איז מיר אזוי שווער... ניט איבער צוטראַגן.

איך ענדיק, ליבער. איך וויל דיר ניט שרײַבן נאָר שוואַרץ. אַ פאָר ווערטער פון אַן אנדער קאָליר. מיר מיט וועראַטשקען ווערט שוין ענג אין די אלטע קליידער. מוז איך זיך נעמען עפעס איבערנייען... אַ גוטע נאַכט, מײַן ליבער!

עמע האָט צונויפגעלייגט דעם בריוו, אוועקגעלייגט אים אפן בערגעלע, צוגעדריקט מיט דער האנט. פארמאכט די אויגן, און ווי פארגליווערט גע-וואָרן מיט דער האנט אף די בריוו, גלייך זי וואָלט צוגעלייגט די האנט צו דער ברוסט. איר איז געוואָרן גרינגער דערפון, וואָס זי האָט זיך דורכ-גערעדט מיט פּיאָדאַרן, אויסגעגאַסן פאַר אים איר ביטער האַרץ.

זי איז אופגעשטאנען, ארויסגענומען פון דער שאַפּע אַן אלט קלייד, אָנגעהויבן עס אופטרענען און זיך אַ שניט געטאַן אַ פינגער, ס'האַט אַ שפּריץ געטאַן בלוט. אַ טראָפּן האָט געטראָפּן אַף אַ ראָזעווע קווייטעלע פונעם צײַג און עס פארוואנדלט אין אַ רויטן, בלוטיקן פּלעק. אין אַן אַנ-דער צײַט וואָלט עמע פאַרבליבן גלייכגילטיק צו אַדעם פּלעק. עפּשער נאָר

א טראכט געטאָן, וויאזוי אים פארוואשן. איצט אָבער איז ער געווען פאר איר, ווי עפעס א סימען, א שלעכטער סימען.

זי איז אוועק צו דער מוטער זיך האלטן אן אייצע, ווי בעסער איבער-נייען דאָס קלייד. זי פלעגט איצט אָפט אריינכאפן זיך צו דער מוטער. זיי האָבן געהאט זייער געמיינזאמען סאָד: דאָס קינד. די מוטער פלעגט זי אויסהערן, באַרויקן: „נישקאַשע. איך האָב געבוירן מינה, און ס'איז מיט מיר גאַרנישט ניט געשען“.

— דעמלט, מאמעניו, איז געווען עפעס אנדערש. ס'געווען א לעבן. אצינד אָבער הערשט אומעטום שרעק און טויט, צוליב וואָס זשע האָבן קינדער?..

די מוטער האָט דערווידערט. מיט אירע שוואכע הענט ווי אָפגעטרייסלט זיך פון עמעס רייד:

— כ'בעט דיך, פארגיב מיר ניט אזעלכע קאשעס. מ'דארף גיט. ווען איך פלעג גיין צו קינד, האָב איך קיינעם קיין קאשעס ניט געשטעלט. ניט דער מאמען, ניט דער באַבען, און דו אויך— פרעג ניט! דאָס לעבן— איז א לעבן, עס קאָן ניט אופהערן זיין. עס טאָר ניט אופהערן זיין...

ארויסגערעדט און א פארסאָפעטע, אן אויסגעמאטערטע, צוגעפאלן צו דער קישן. עמע האָט זי א קוש געטאָן.

— גוט, מאמעניו. גוט, ערגער זיך גיט.

גיט נאָר עמע, אויך אנדערע בנייבאים פלעגן אליץ אָפּטער קומען צו דער אלטער, דערציילן וועגן זייערע צאָרעס. זי פלעגט יעדערן באַרויקן, טרייסטן. מיינסטנס גיט מיט ווערטער, נאָר מיט דער שיין פון אירע טוני-קעלע אויגן. זי איז ווי א ביסל געזינטער געוואָרן. צומאָל האָט זי זיך אופגעהויבן פונעם בעט, פאמעלעך ארומגעשפאנט איבער די צימערן, גער-וואָלט וויסן, צי אלע אייניקלעך זינען אין דער היים. געהאַלפן דעם מאן, ווייל מיינער איז שטארק אָפגעשוואכט געוואָרן. ער פלעגט נאָך ארבעטן אין קוזניע, נאָר גיכער צוליב פארטרייבן מיטן האמער-קלאפ די דריקנדיקע שרעק. דאָס פאָנעם איז בא אים געוואָרן בלייך, ער איז ווי איינגעשרומפן געוואָרן. און די אויגנלעפלעך זינען נאָך רויטער געוואָרן.

אצינד פלעגט ער אויך אָפּטער באזוכן זיין קראנק ווייב, אנדערזעצן זיך בא איר בעט און שווייגן. זי האָט אויך געשוויגן. דאָס האָט געזאָלט הייסן, אז ער איז געקומען צו איר זיך אן אייצע האלטן. און עפשער איז דאָס טאקע אזוי געווען? זי האָט געוויסט, צוליב וואָס ער איז געקומען. ער האָט געוויסט, וואָס זי וועט אים זאָגן. נאָך אזויפיל יאָרן פון געמיינזאמען לעבן האָבן זיי גוט פארשטאנען איינער דעם אנדערן אָן ווערטער.

אָפגעשוויגן א שטיקל צייט, פלעגט דער אלטער ארומכאפן מיט צוויי פינגער איר אויסגעדארטע דורכזיכטיקע לינקע האנט און, באוועגנדיק שטיל מיט די ליפן, נעמען ציילן איר דויפעק.

דערנאָך פלעגט זי זיך א ביסל אונטערהייבן, אַענבייגן מיט גיט זיכערע הענט זיין גרויסן קאָפּ, אנדערלייגן אף אירע קני און אריינטריפן אים אין די אויגן טראָפנס. און ווייל איר האנט האָט געציטערט, האָט זי אָפּט מאל ניט געטראָפן אין אויג. דער אלטער פלעגט אָנהייבן וואַרטשען, גער-זאָגט, אז אָשער טוט דאָס בעסער. דאָס האָט גוירעם געווען דערצו, זיי

זאלן ביידע שטיל א זיפן טאן, ווייל אָשער... אָשער איז איצט א זעלטע-  
נער גאסט אין שטוב. זינט ער איז ארויס פון שפיטאָל...

מיט פארמאכטע אויגן, קעדיי די טראַפנס זאלן זיי בעסער דורכשווענ-  
קען, הייבט דער אלטער אוף דעם קאַפּ, שטייט אוף און סטארעט זיך, אז  
דער רעכטער פוס זאל דער ערשטער צורירן זיך צו דער פּאַדלאַגע. מייער  
האַט אַנגעהויבן גלייבן אין אַזעלכע זאכן, וועלכע ער האָט פריער געהאלטן  
פאר נאָרישע, פוסטע זאבאַבאַנעס. ער איז אויך געוואָרן פרום.

— ניטאָ איצט אף וועמען צו פארלאָזן זיך, — האָט ער געטיינעט, —  
נאָר אף גאָט. אויב ער פארמאָגט א ביסל געוויסן, וועט ער זיי מוזן פאר-  
ניכטן, די ראַצכים. איך האָב נאָר מוירע, אז ס'זאל ניט זיין צו שפעט.

אַפגעפארטיקט זיך מיט די טראַפנס, בעמט דער אלטער א סלאַיקל,  
זעצט זיך ווידער צו אפן בעט. די אלטיטשקע האלט קעגן אים א קליין  
שפיגעלע, און ער שמירט זיך אָן די אויגנלעפלעך מיט עפעס א שמירעכץ.  
דאָס טוט דער אלטער שטענדיק אליין, קעדיי ניט דערלאָזן קיין איבעריקע  
„צערטלעכקייטן“. ער הייבט אוף די אויגן, קוקט דורך די זיך צונויפ-  
קלעפנדיקע וויעס און זאָגט:

— ווי דאָס לעבן, אזוי אויך דער הימל. געל, ווי דער טויט. אַט אזוי,  
כאווע...

די אלטע כאווע דערמאָנט אים ווייך:

— דו קוקסט דאָך, ניט אפן הימל, נאָר אף דער סטעליע.

— אונדזער הימל איז די סטעליע, — ענטפערט ער, — אונטער דער  
סטעליע פון אונדזער שטוב ליידן מיר. אָבער צוזאמען, אונטערן הימל איז  
יעדערער באזונדער. פאר זיך. אונטערן הימל איז א סאקאַנע צו באווייזן  
זיך. יעדער טאָג — אן אנדער צאָרע.

די אלטיטשקע דערמאָנט זיך, אז אָשער איז נאָך ניטאָ אין דער היים:  
— ווו קאָן ער עס זיין?

דער אלטער באַרויקט זי:

— כ'מייין, ער וועט באלד קומען. איך וועל אים שיקן צו דיר.

אַפגעזאָגט — און אוועק.

און כאווע בלייבט אליין. אליין מיט אירע אומרויקע געדאנקען: „אָשער  
האַט עפעס פארטראַכט. קומט שפעט אהיים. ס'זאל כאָטש קיין ביזי ניט  
געשען“.

זי האָט געדרעמלט און איינגעהערט זיך אין יעדן שאַרד. ביז זי האָט,  
ענדלעך, דערהערט אָשערס אַייליקע טריט. וואָס נעענטער צו איר צימער,  
ווערן זיי אלץ שטילער און שטילער, פונקט ווי ער וואַלט געטראָטן אף  
די שפיץ פינגער. „נארעלע, ער מיינט, אז איך שלאָף. ווי קאָן איך דען  
איינשלאָפן, ניט דערוואַרטנדיק זיך אף אים?..“ אַט עפנט ער די טיר, רוקט  
אריין דעם קאַפּ.

די באַכע זאָגט אים:

— קום אהער, אָשערקע. אלציינס שלאָף איך ניט. ווו ביסטו עפעס גע-  
ווען? פארוואָס קומסטו אזוי שפעט? איך האָב שוין געוואַלט אופשטיין און  
דיך גיין זוכן איבער דער גאַנצער שטאָט.  
אָשער שמייכלט:

— דו וואָלט מיך סטיוויסיי נישט געפונען.  
— דו שפאסט. און בא מיר שטארבט אָפּ דאָס האַרץ, אז איך ווארט אָף  
דיר. כ'האָב מוירע, מיט דיר זאָל עפעס...  
אַשער שלאָגט זי איבער:

— באַבעניו, — זאָגט עך איר ערנסט, — איך הייב נישט אָן צו פאר-  
שטיין, פארוואָס דארפסטו מוירע האַבן? וואָס איז איצט אזוי גרויס די  
מוירע? מיר דארפן איצט זיין דרייט. דאָפּקע איצט. דו פארשטייט, מיר  
האָבן דאָך גאַרנישט וואָס אַנצוווערן. לאַכלוטן גאַרנישט. ווען דאָס לעבן איז  
גוט, איז אַנגענעם, איז שיין — איז עפעס אנדערש. א מענטש האָט מוירע  
צו פארלירן אזא לעבן. אַבער איצט?..  
דאָס מאָל האָט די באַבע אים נישט דערווידערט.  
— קום צו נענטער, מיין יונגעלע, איך וויל דיר א קוש טאָן פארן  
שלאָף.

אַשער איז צוגעגאנגען צום בעט, אַנגעבויגן זיך. זי האָט אים א קוש  
געגעבן און געזאָגט:  
— דו ביסט הינט עפעס צערודערט, וויל איך זיך נישט שפארן מיט דיר.  
איינס אַבער פארגעדענק: אײל זיך נישט שטארבן. ווען ס'וועט קומען די  
צייט, וועלן מיר אלע שטארבן. איינינעם.  
אַשער האָט צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ.  
— יאָ-יאָ, באַבעניו...

זי האָט דערפילט: דעם אייניקלס געדאַנקען זינען ערגעץ אנדערש. ער  
אײלט זיך. „יאָ-יאָ, באַבעניו...“ און אליין טראַכט ער: „גוט, איך בין מאַס-  
קים מיט דיר, נאָר לאַז מיר אָפּ. איך האָב זייער קיין צייט נישט. און סטארע  
זיך איינשלאָפן“.

די באַבע האָט פארמאכט די אויגן.  
אַשער איז טייקעף ארויס פון שטוב.  
א צענדליק שאַטנס האָבן זיך אָפּגעטיילט פון די ווענט. אַשער האָט א  
שעפטשע געטאָן:

— כ'האָב געמיינט, אז אלע שלאָפן שוין. די באַבע, אַבער, שלאָפט נאָך  
נישט... נו, איז גייען מיר אין קוּזניע.

א קוּזניע — דאָס איז א פלאמענדיקער האַרן, דאָס איז א שטיק אייזן,  
צעגליט בין רוים, דאָס איז דער מעכטיקער אָטעם פון בלאַזזאק, דער  
פריילעכער געקלאַנג פון האַמערס. אזוי האָט זיך געמאַלט א קוּזניע דעם  
יונגינקן העלהאַריקן און בלאָו-אויגיקן סטאַסיקן, אלץ אף דער וועלט  
פלעגט ער באוונדערן און אַן אומהער קינדערש פּרעגן: „אזוי? יאָ? שוין  
זשעז?..“ אצינד אַבער איז ער געווען אנטוישט. א קוּזניע — און א בעסוי-  
לעם-שטילקייט. און א קעלט.

אַשער האָט שטילערהייט געפרעגט בא דעם באַכער, וואָס איז געשטאַ-  
נען לעם סטאַסיקן:

— נו, ווי האלט עס, אילקאָ?  
אילקאָ האָט געהאַט א צונאַמען — בוזיק. ער האָט געהאַט לאַנגע פיס  
און א קליין קעפעלע. א באַדאַכטער, א ביסל א פלעגמאַטישער, האָט ער  
פאַמעלעך געענטפערט:

— דערווייל איז ניט געלונגען אינשטעלן קיין פארבינדונג. מאַטל און וואניא האָבן בעסערע בסודעס.

די לעוואַנע־שיין, וואָס איז אריינגעדורנגען דורכן שמאַלן פענצטער, איז געווען צו שוואַך בייקומען די פינצטערניש אין קוזניע, האָט אילקא זיך ניט מאַטריעך געווען ארומגיין דעם אַנוואַלגער פון אייזן, אים פאַשעט אריבערגעשפאַנט מיט די לאַנגע פיס, צוגעגאַנגען נאָענט צו אַשערן און גענומען אים אריינרוימען עפעס א סאָד. מאַטל איז געשטאַנען ניט ווייט און געדולדיק געווארט אַף זײַן ריי. ער האָט געדאַרפט מיטיילן אַשערן עפעס גאָר וויכטיקס.

וואניא האָט אראָפגענומען די בריילן, וואָס זײַנען אין דער כאַשכעס אים ניט נייטיק געווען. ער איז א פעסטער, געזעצטער, רויטבאַקיקער כעוורעמאַן, נאָר די לעוואַנע־שיין האָט עפעס מעשוועדיק איבערגעצויגן זײַן פאַנעם מיט א בלייכער מאַסקע. אזוי האָט זיך אויסגעוויזן סטאַסיקן, וואָס האָט אופמערקזאַם זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס וואניא האָט שטיל דערציילט.

— איינמאַל איז גולאַס געפאַרן אַף א יאריד...

— און ווער איז גולאַס? — שלאָגט אים איבער סטאַסיק.

— א פויער פון א נאָענטן דאָרף. דארף ער פונקט אַנטרעפן אַף ציופּען. „דו, זאָגט ער, פאַסקודנער אַקטיוויסט! האָסט געוואַלט א קאַלוירט אַרגאַר־ביזירן, איז נא דיר? וועסט אים שוין אַרגאַניזירן אַף יענער וועלט.“ גער זאָגט — און אויסגעשאַסן אין אים. דער פויער האָט זיך איבערגעקערט פון די קאַזלעס, די שטרוי איז פאַרשפּריצט געוואָרן מיט בלוט, און דער אויסוואַרף ציופּא קוועלט אָן...

— שוין זשע געקוואַלן? — פּרעגט איבער סטאַסיק. — איז ער דאָך טאָר

קע א מענווול, וואָס די וועלט האָט ניט געזען... און וואָס איז ווייטער געוועזן?

— דאָס פּערד איז געשטאַנען־געשטאַנען, גלייך ווי סױאַלט זיך פאַר־

טראַכט...

— א פּערד קאָן דען טראַכטן? — כידעשט זיך סטאַסיק.

— אַהאָ, נאָך וויאזוי. דאָס פּערד האָט מיטאַמאַל זיך גערירט פונעם אָרט און אוועקגעפירט דעם וואָגן מיטן טויטן באלעבאַס אהיים. ערשט באַנאַכט האָט זיך עס דערשלעפט צום דאָרף, אָפּגעשטעלט זיך פאַר די פאַרמאַכטע טויערן פונעם הויף און געדולדיק געווארט ביז אינדערפרי, ביזוואנען מענטשן האָבן־עס דערזען.

דער היציקער ייִסראַליק — ער איז געווען קלענער פון אלע, נאָך גאָר

א ייִנגעלע, — האָט אויסגעשריען:

— לאַמיר דערהאַרגענען ציופּען.

— שײַא... — האָט מען אים פון אלע זייטן איינגעשטילט. פון גרויס

אופרעגונג האָט ייִסראַליק פאַרגעסן, אן מ'דאַרף ריידן זייער שטיל.

אַשער האָט ארומגענומען ייִסראַליקן פאַר די פלייצעס.

— סױזעט קומען א צייט, וועלן מיר זיך מיט אים אויך צערעכענען.

דערווייל...

פלוצעם האָט א סקריפע געטאָן די טיר. אלע זײַנען פאַרשטאַרבן גע־

וואָרן. אין דער האַלבֿראַפּענער טיר האָט זיך אַרײַנגעשטעלט אַ קאַפּ, עטלעכע רעגעס געשטעקט אומבאוועגלעך, ווי אונטערהערנדיק, און דער- נאָך פאַרשוונדן.

— דאָס איז מיין זיידע, — האָט אָשער אלעמען באַרויקט.  
— ניט באַמערקט אונדז, וויזט אויס, דער אלטער, — האָט מאַטל גע- זאָגט.  
— אָדער ניט באַמערקט, אָדער זיך ניט וויסנדיק געמאַכט...

2

מאַניק דער גרויסער האָט פאַרשריבן אין זײַן העפּטל:  
„שוין צוויי טעג, און איך נעם ניט דעם פּידל אין די הענט. איך קאָן ניט לעבן אָן אים, נאָר איך קאָן אויך ניט שפּילן אַצינד. זיי האַלטן אין איין האַרגענען, וועמען זיי טרעפּן אָף דער גאַס האַרגענען זיי.

אייערנעכטן האָט מען דערהאַרגעט שלוימקען. אַ דײַטש האָט באַ אים געפּרעגט דעם וועג אָף סטעווש. שלוימקע, ווי געוויינלעך, איידער ער האָט אַרויסגערעדט אַ וואָרט, האָט אַ גאַנצע מינוט געקרימט דאָס מויל.  
— אַ דו קרימט זיך מיר נאָך, דו פאַרפּלוצטער יודע!  
און אַרויסגעשאַסן. שלוימקע איז אַנידערגעפּאַלן.

הײַנט האָט מען עמען געבראַכט אַ באַפּעל פּון ציּופּען: מאַרן דאַרף זי זיך יאווען צו אים, צען אַזײַגער אינדערפּרי. ער איז געוואָרן באַ זיי אַ גרויסער נאַטשאַלניק, ציּופּאַ.  
עמע איז שטאַרק בלייך געוואָרן, לײַענענדיק דעם באַפּעל. דערנאָך האָט זי געפּרוּווט עפּעס זאָגן. ניט אונדז, וואָס האָבן זי אַרומגערינגלט, גלאַט אַזוי.

— דו ביסט געווען גערעכט, פּיאַדאַר.  
דער זיידע האָט באַשלאָסן אונדז אלעמען צוזאַמענרופּן, זיך און אייער האַלטן. מ'האַט לאַנג ניט געדאַרפּט רופּן, מיר גייען אַצינד ניט אין ערגעץ, מיר געפּינען זיך אלע איינינעם. נאָר דער פּעטער יעפּים איז ניטאָ אין דער היים. ער איז שטענדיק אין שפּיטאַל. די מומע וועכנע טראַגט אים אָפּ אַפּטמאַל אַהין דעם אַנבײַסן.

מ'האַט באַשלאָסן, און עמע זאָל צו ציּופּען ניט גיין: זי איז קראַנק. דאָס איז ניט קיין אַויסרייד. זי איז טאַקע קראַנק. די לעצטע צײַט איז זי אָפּט שלאָף. זי איז עפּעס מינעס געוואָרן. אפּן פּאַנעם — ברוינע פּלעקן.  
דער געלערנטער פּעטער נאַכמען האָט אָנגעשריבן אפּן פּאַפּירל: „עמע סאַפּיר איז קראַנק.“ ווער וועט עס אָבער אָפּטראַגן? אָשער האָט זיך אַרויס- גערופּן. אָבער דער זיידע האָט ניט געלאָזט: „ער איז צו הייס, אָשער, און שטאַלץ.“ עמעצער האָט פּאַרגעלייגט, בראַניע זאָל גיין. האָט די באַבע דערווידערט — „צו שײַן.“ האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אָף מיר. איך בין אַ שטילער, אַ רויקער. מיין מאַמע אָבער האָט זיך גענומען יאַמערן: מע באַוואַלט אַ יאַסעם. האָט דער זיידע איר אַ זאָג געטאָן:  
— איך בין אים אַ פּאַטער. זאָל ער גיין.

איז די מאמע אנשוויגן געוואָרן. זי האָט דערעכערעץ פארן זיידן. ער איז טאקע ווי א פאָטער פאר מיר. כּוֹך דעם, וואָס ער איז א זיידע. ווען ניט ער, וואָלט איך ניט געשפּילט אף קיין פּידל.

אז אלץ איז שוין געווען אָפּגערעדט, האָט זיך אריינגעמישט סאָפּע. — איך וועל גיין, — האָט זי אנטשלאָסן אויסגערופן. — איך בין ניט איבעריק שטאַלץ און ניט איבעריק שיין. איך וויל זיך פּערווענלעך באַקע-נען מיט אַדעם מענווול, א שמועס טאָן מיט אים. בא דעם פּעטער נאכמען זינען די אויגן געוואָרן טרויעריק. ער האָט אַבער גאַרניט געזאָגט.

איך האָב אים זייער ליב, דעם פּעטער נאכמען. דאָס האָט ער מיר גער-קראָגן דאָס פּידעלע. זאָל זיין, אז עס איז ניט אמאטי. איך אַבער רעכן, אז ס'איז אמאטי. מ'דאַרף נאָר האָבן צוליב דעם א ביסל פּאַנטאזיע. פארן פּעטער אַבער איז דאָס א גרויסע טרייסט. ער האָט שוין אופּגעהערט זיך מישפּעטן מיט קאָזעלניצקין. ער האָט מוירע אפּילע א פּיפּס טאָן אצינד וועגן דעם. קאָזעלניצקי האָט אים איבערגעגעבן דורך איינעם א ניוויזיק, אז אויב ער וועט ניט אָפּשטיין, וועט ער צעברעכן דעם פּידל אף זיין נאַרישן זשידאַווסקי קאָפּ. ער האָט געפונען א גרינגן אויסוועג, קאָזעל-ניצקי.

איך הער אוף אף א רעגעלע שרייבן, ווייל אין צימער איז מיטאמאָל געוואָרן טונקל. איך ווייס פּאַרוואָס. לעבן פּענצטער איז דורכגעגאַנגען מיראַשניטשוק. ער איז אזוי הויך און ברייט, אז ווען ער גייט דורך פאַרביי דעם פּענצטער, ווערט אין צימער טונקל. ס'מאַכט ניט אויס, וואָס ס'ווערט טונקל. איך וואָלט געוואָלט, אז ער זאָל טאָמיר פאַרשטעלן דאָס פּענצטער מיט זינע ברייטע פלייצעס. כּוואָלט דעמלט אזוי ניט מוירע געהאַט. ער איז א גוטער מענטש, מיראַשניטשוק. דאָס האָט ער אופּגעהויבן שלוימקען, ווען דער דייטש האָט אויסגעשאָסן אין אים. איך בין ארויסגע-לאָפּן העלפּן, זאָגט ער מיר:

— לויף אהיים און פאַרבאַהאַלט דינע רויטע האָר. זיי ווארפן זיך שטאַרק אין די אויגן. כּוועל זיך אליין אן אייצע געבן.

מיראַשניטשוק פּלעגט אָפּט אריינכאַפּן זיך צום זיידן אין קונויע. אויס-געפּרעגט אים אלץ וועגן טאַטן. דער זיידע האָט אים צוערשט באַגעגנט כּמורנע. מיראַשניטשוק, ווידער, האָט גוטמוטיק צוגעשמייכלט.

— אנו, גיט מיר נאָר די קאָוואַדלע. כּווייל אויך א פּרוווי טאָן מיינע קויכעס.

א שפּיי געטאָן אף די הענט, א רייב געטאָן זיי, טוט ער א כאַפּ דעם האַמער, פּונקען פּליצען פּון אונטער די הענט. כּ'האָב געמיינט, אז מיינ זיידע איז דער שטאַרקסטער מענטש אף דער וועלט. לאָזט זיך אויס, אז מיראַשניטשוק איז נאָך שטאַרקער. ער איז העכער פּונעם זיידן און בריי-טער אין די פלייצעס. ס'איז א מעכניצע געווען צוקוקן, ווי צוויי האַמערס טוען א פּלי אינדערלופּטן און לאָזן זיך אראָפּ מיט א געפּערלעכען געקנאַל אף א שטיק צעגליט אייזן.

— אויב אזוי, — זאָגט אים דער זיידע, אראָפּציענדיק פּון זיך דעם

פארטעך, — טאָ לאַמיר גיין עפעס איבערכאפן. שוין צייט עסן ווארמעס.  
גייען זיי אין שטוב אריין.

— איר האָט ליב געריבענעם רעטעך מיט גענדון־שמאלץ? — פרעגט אים  
דער זיידע.

מיראַשניטשוק צעשמייכלט זיך ברייט. מ'קאָן איבערצייילן אלע זיינע  
גרויסע און ווייניגע ציין. כאַטש די וואַנצעס פארשטעלן זיי א ביסל.  
— איך בין דאָך אן אינטערנאַציאָנאַליסט, — זאָגט ער. — האָב איך ליב  
אן אוקראַינישן באַרשטש און ייִדישע געפילטע פיש. אייער לאַזער האָט  
מיך ניט איין מאָל מעכאבעד געווען.

אַפגעגעסן, ווישט דער זיידע אויס מיטן עק טישטעך די ליפן און די  
וואַנצעס און פרעגט:

— איז וואָס עפעס טוט זיך אף דער וועלט, טאראס איוואנאוויטש?  
— אַדאָר־אַדאָך... — זיפצט אָפּ קינדעריש אַדער גוואר. — מ'דארף זיך  
האלטן.

אַנגעגעסן און אַנגערעדט זיך צו זאט, פלעגן זיי אמאָל מיך צווינגען  
א שפיל טאָן אפן פידל. דער זיידע זיצט מיט אן אראָפגעלאָזטן קאָפּ. טאָר  
ראס איוואנאוויטש — פארקערט. פארווארפט דעם קאָפּ אף ארוף, און זיין  
פאָנעם ווערט פארהיילט אין קנולין פון בלויען ציגארקע־רויך. א פארטרוימ־  
טער ריז...”

3

בראַניע האָט געשריבן רויטמאַנען: „איך קאָן היינט ניט קומען, באַריס.  
פאראן וויכטיקע סיבעס. אנטשולדיק”.

איז באַריס געקומען צו איר. זי האָט ניט געקאָנט זיך קעגנשטעלן זיין  
שמיכל און איז אוועק מיט אים אין פארק.

געגאנגען זיינען זיי מיט שטילע געסלעך, אויסמיידנדיק דעם שטאַט־  
צענטער, געשפאנט שווינגנדיק, צוטוליענדיק זיך צו די ווענט פון די  
שטיבער. ערשט ווען זיי זיינען אריין אין פארק, האָט בראַניע געפרוּווט  
עפעס זאָגן, נאָר באַריס האָט איר פארמאכט דאָס מויל מיט א קוש.

— לאַמיר זיך דאָ אנידערזעצן, — האָט פאָרגעלייגט בראַניע.

— ניין. לאַמיר בעסער גיין ווייטער, טיפער אין פארק.

— דאָרט איז געפערלעך.

— פארקערט. דאָרטן וועט אונדז קיינער ניט דערזען.

זיי האָבן אויסגעקליבן א גריין ווינקל, וווּ ס'זיינען געווען נאָר ביימער  
און פייגל. די ביימער האָבן געשאפן ארום זיי א גרינע סוקע, באהאלטן  
זייער ליבע, און די פייגל האָבן אין געדיכטן געבלעטער געזונגען אן  
אייביקע ליד לעקאוועד דער אייביקער ליבע. בראַניע האָט געזאָגט:

— איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געהערט אזא פויגלשן קאָנצערט, מיט  
אזא ברייטער פראַגראַם.

באַריס האָט פאָרגעזעצט אין זעלבן נוסעך:



— זיי געזעגענען זיך מיטן זומער. גיבן זיי פארן אָפּפּלי דעם לעצטן קאַנצערט.

קיין באַנק איז דאָ ניט געווען. האָבן זיי זיך אוועקגעזעצט אפּן גראָז. באַריס האָט אונטערגעשפּרייט זײַן מאַנטל.

— נו, און אַצינד דערצייל, וואָס איז געשען?  
בראַניע האָט אים אָנגעהויבן צו דערציילן וועגן באַפעל, וואָס עמע האָט באַקומען.

— דאָס אינגאַנצן? — האָט ער זי איבערגעשלאָגן און ווידער גענומען זי קושן.

בראַניע האָט אים אָפּגעשטופּט.

— מע דארף ניט, דו ווייסט, מ'האַט דערשאַסן שלוימקען.

— וואָס קאָן מען טאָן?.. אזא לעבן איז אַצינד. איבעריקנס, האָט ער ווייניק וואָס פּאַרלאָרן, קיין איין מיידל וואָלט אים קיינמאָל ניט קיין קוש געטאָן. און דאָס איז דער איקער אין לעבן. דאָס איבעריקע איז בלאַטע.

— עפעס ביסטו געוואָרן... איך דערקען דיך ניט.

באַריס האָט א שמיכל געטאָן.

— איך דערקען זיך אליין ניט. ביים א געפּאַר ווערן די געפּילן שאַר-

פּער. ליבע איז דאָס וויכטיקסטע געפּיל. און כּוץ דעם, מוזן מיר זיך אַיילן. ווער ווייסט, וואָס דער מאָרגן וועט אונדז ברענגען?.. גיכער פּון אלץ — דעם טויט. האָב איך באַשלאָסן: היינט, היינט נאָך וועסטו זײַן מײַנע.

בראַניע האָט זיך אָפּגערוקט פּון אים. ער האָט זיך צעלאַכט.

— וואָס שרעקסטו זיך? פּאַרקערט. דאַרפּסט זײַן צופּרידן. איינער א

פּילאַסאָף האָט געזאָגט: לעב אין געפּאַר. איך וואָלט געזאָגט: ליב אין גע- פּאַר. אַצינד האָסטו מיך פּאַרשטאַנען?

ער האָט זיך צוגערוקט צו איר. זי האָט זיך אופּגעהויבן. איז ער אויך אופּגעשפּרונגען. בראַניע האָט געזאָגט:

— אויב דו וועסט צוגיין צו מיר, וועל איך אָנהייבן שרײַען.

באַריס איז שטיין געבליבן, ווידער א שמיכל געטאָן.

— אלציינס וועט קיינער ניט דערהערן. די פּייגעלעך האָבן זיך אזוי הילכיק צעוונגען...

ער האָט זיך פּלוצעם א ריס געטאָן צו איר, גראָב, נאָר קלוימערשט

ניט אומיסטן, זי אומגעוואַלגערט אפּן גראָז. בראַניע האָט מיט אלע אירע

קויכעס א קלאַפּ געטאָן אים מיט דער פּויסט אין פּאַנעם אריין.

ער האָט זיך אופּגעהויבן, א שפּי געטאָן מיט בלוט, און ניט אופּהערן-

דיק צו שמיכלען („אַקוראַט ווי ער וואָלט מעשוגע געווען“, האָט א בליץ

געטאָן בא איר אין קאַפּ). געזאָגט:

— ריכטיק. אזוי טאַקע קומט מיר. איך וואָנע זיך מיט דיר אזויפּיל

צײַט, איז דיר א שאַד. וועט זיך אָנוואַרפּן אף דיר א גאַנצע באַנדע, און

זיי וועלן דוירעס זײַן דײַן לײַב...

זי האָט זיך געלאָזט לויפּן. קיינער איז איר ניט נאָכגעלאָפּן. האָט זי

זיך א וואָרף געטאָן אפּן שמעקנדיקן גראָז, פּאַרדעקט דאָס פּאַנעם מיט

ביידע הענט און פּאַרגאַסן זיך מיט טרערן...

מיט שרעק און אומגעדולד האָבן אלע געווארט אף סאָפּעס צוריקקער. פּלוצעם האָט עמעצער אָנגעהויבן הילכיק קלאפּן אין דער טיר. אלע האָבן פּאַרשטאַנען: סאָפּע וואָלט אזוי ניט געקלאפּט. דער אלטער מייער האָט א ווונק געטאָן מיט די רויט געוואָרענע אויגן. אלע האָבן זיך געלאָזט גיין צו עמען אין צימער, אפּילע סאָניעטשקע און מאָניק דער קליינער אויך. ערשט נאָכדעם איז מייער אוועק אָפּקייטלען די טיר.

דאָס איז געווען ציופּא. א וויילע איז ער געשטאַנען אף יענער זייט שוועל, ארומגעקוקט זיך, דערנאָך האָט ער מיט גאָר א וואזשנעם אויסגען איבערגעשפּאַנט איבער דער שוועל. צוזאַמען מיט אים האָט זיך אריינגע-ריסן אין שטוב אריין א שארפּער רייעך פון בראַנפן.

— דאָ וויינט עמע סאַפּיר? — האָט ער א פרעג געטאָן ווי מעגלעך ביי-זער, באמינענדיק זיך אריינציען דעם בויך און האלטן זיך גלייך.

— דאָ — האָט געענטפּערט דער אלטער.

מייער האָט אים אָנגעוויזן אף עמעס צימער, נאָכגעגאַנגען אים פּוס-טריט, דערנאָך אנדערגעשטעלט זיך הינטער זיינע פלייצעס, אזוי, אז עמע זאָל זען, אז דער קאַפיטאַן פון דער שטוב-שיף איז אף דער וואך.

עמע איז געלעגן אין בעט מיט א פאַרבונדענעם קאַפּ. באַם בעט, צו-קאַפּנס און צופּוסנס, זיינען געשטאַנען און געזעסן מיט פאַרדיגעטע, בא-טריבטע פענעמער גיטע, וועכנע, זלאטע, נאַכמען, אָשער און די זייער בלאסע בראַניע. זי האָט אויך געהאַט אן אויסזען פון א קראַנקער. די קינד דער האָבן זיך צונויפּגעזאַמלט בא דער טיר, געגאַפּט מיט אָנגעשראַקן פאַרכידעשטע אויגן אף ציופּען, וועלכער האָט ניט געהאַט ווהיין צו מאַכן זיין ערשטן, זייער באדייטפולן טראַט. דאָס האָט אים קאַליע געמאַכט די שפּיל, און ער איז שוין בעעמעס געוואָרן בייז.

— פּונדאָנען האָט איר זיך גענומען אזויפיל? — האָט ער באַרויגען געפרעגט. — מע שלאָגט אײַך, מע מאַרדעוועט, און איר... ווער איז דאָ עמעז?

— אײַך, — האָט זיך עמע אָפּגערופּן מיט א שוואַך קאַל.

— דו בלייב דאָ. די איבעריקע — העט פּונדאָנען אָבער שוין.

אלע האָבן זיך אומגעקוקט אפּן אלטן מייער. ער האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ. ס'האַט געדאַרמט הייסן: „וויבאַלד מע באַפּעלט, טאָ גייט ארויס. אָבער וויינט זאָלט איר זיך ניט צעגייין. זייט אף דער וואך.“

איינער נאָכן אנדערן האָבן זיך אלע געלאָזט צום ארויסגאַנג און געבליבן שטיין פון יענער זייט טיר, איינהערנדיק זיך, וואָס עס קומט פאַר אין צימער.

מייער איז געבליבן.

— און דו? — האָט אים ציופּא בייז א פרעג געטאָן.

— אײַך בין איר פּאַטער.

— איז וואָס מאַרש פּונדאָנען?

דער אלטער האָט א ווונק געטאָן עמען: „אויב עפעס-וואָס — איז רוף צו הילף...“

— איך בין א פראסטער קאוועל, — האָט ער געזאָגט ציפּען, קוקנדיק אין די אויגן דער טאָכטער, — נאָר איך מיינ, אז א פאָטער וואָלט געקאָנט בייזיין...

געזאָגט — און ארויסגעגאנגען.

— פארוואָס האָסטו זיך נישט געיאָוועט לויט מיין באפעל? — ציפּא האָט זיך דערנענטערט צו עמען, אָפּגעשטעלט זיך הארט בא דעם בעט און זיך אָנגעבויגן.

עמע האָט דערזען איבער זיך א פארשוואַלן פאָנעם מיט קליינע אויגן און גראָבע ליפּן. א העסלעכער גערוך פון עסיק און בראַנסן האָט איר א זעץ געטאָן אין דער נאָז אזוי, אז זי איז שיר נישט פארכאלעשט געוואָרן. — עפשער וואָלט איר זיך בעסער אנידערגעזעצט? — האָט זי אים גע-

זאָגט און א צי געטאָן די קאָלדרע ביזן קין.

— כ'פרעג, פארוואָס?

— איך בין קראַנק.

— קראַנק?

ער האָט מיטאמאָל א ריס געטאָן די קאָלדרע.

— באווייז, ווו טוט דיר וויי.

עמע האָט מיט איין האנט פארשטעלט די ברוסט און מיט דער צוויי-טער באמיט זיך ווידער אָנציען אף זיך די קאָלדרע. זי האָט א געשריי געטאָן:

— לאַזט אָפּ די קאָלדרע!

אין דער זעלבער רעגע האָט זיך צעעפנט די טיר. דער אלטער מייער איז שווייגנדיק צוגעגאנגען צום בעט, צוגעדעקט די טאָכטער מיט דער קאָלדרע און ווידער ארויס.

— ווהיין האָסטו פארכאהאלטן דעם לייטענאנט? — האָט ציפּא געפרעגט

עמען, ווען מייער איז ארויסגעגאנגען.

עמע איז געווען זיכער, אז נישט צוליב דעם איז ציפּא געקומען, אביט וואָלט ער באדארפט געווען זיין דאָ באלד, ווי די דייטשן האָבן פארכאפט די שטאָט. ענטפערן אָבער האָט מען געמוזט.

— איך האָב אים נישט באהאלטן. ער איז אוועקגעפאָרן.

ציפּא האָט זיך געפרוּווט דערמאָנען; ווען ער האָט זיך געצילט פונעם פיסטאָלעט, — דאָס געדענקט ער גוט, — איז באַנאנד מיטן לייטענאנט גע-שטאנען זייער א שיינ שוואַרצליינעוודיק מיידל. אצינד ליגט פאר זיינע אויגן א בלייכע צעשוומענע פרוי.

— ווהיין?

— כ'ווייס נישט. צו זיך, אין זיין טייל, געוויס.

— דו לייגסט. ער האָט נישט געקאָנט ארויס פון דער שטאָט. זי איז

געווען אַרומגערינגלט.

עמע איז נאָך בלייבער געוואָרן. „שוין זשע איז פיאָדאָר אריינגעפאלן אין זייערע הענט? ניין, ניין! ווען דאָס איז אזוי, וואָלט ציפּא זיך נישט נאָכ-געפרעגט אף אים.“

— כ'ווייס נישט. — האָט זי קוים ארויסגערעדט.

— וואָס מאכסטו זיך, גלייך אָט פייגערסטו אוועק?

עמע האָט דערפֿילט, אז זײַנע שיקערע אויגן הייבן ווידעראמאָל אָן  
נישטערן איבער איר פּאַנעם און קערפּער. האָט זי שטיל געזאָגט:  
— איך בין שוואַנגער.

— פון אים?  
זי האָט זיך מעיאשעוו געווען אין געדאנק מיט פּיאָדאַרן און געענט-  
פּערט:

— ניין.

— איז ווער איז דער פּאַטער פונעם קינד?

עמע האָט ווידער פּאַרמאכט די אויגן. אזוי איז איר גרינגער געווען  
פּאַרזושטעלן זיך, אז לעם איר בעט שטייט ניט ציפּא, נאָר דער פּאַטער,  
און דאָס האָט טאַקע ער, איר אייגענער פּאַטער, איר פּאַרגעבן די זעלבע  
פּראַגע: „איז ווער איז דער פּאַטער פונעם קינד?“ האָט זי אופגעפּונט די  
אויגן און געזאָגט:

— רוגמאַן.

— וואָס זשע האָסטו געשורעמורעוועט מיטן לייטענאַנט?

— ער איז פּאַשעט א באַקאַנטער.

— פּונוואַנען איז ער דיר באַקאַנט געוואָרן?

עמע האָט זיך דערמאַנט אין דעם טאַטנס בליק, ווען ער האָט געזאָגט  
ציופּען — „איך בין א פּאַשעטער קאָוועל“. און זי האָט געענטפּערט:

— ער פּלעגט קומען צום טאַטן אין קונויע. אונטערקאָווען די פּערד.

א שיקערע באַנומענקייט האָט א זעץ געטאַן ציופּען אין קאַפּ אריין.

— דו לייגסטו לייגסטו! פּאַרשאַלטענע מויד וואָס דו ביסטו! א  
שאַד, וואָס איך האָב דעמלט ניט געטראָפּן אין דיר. נאָר ס'איז נאָך ניט  
שפּעט!

ער האָט ארויסגעכאַפּט דעם פּיסטאַלעט, אַנגעצילט זיך. מיט פּאַרגעניגן  
געווארט: אַט באלד וועט זי אָנהייבן יאַמערן, בעטן זיך. זי האָט זיך אָבער  
פּלוצעם צעשמייכלט:

— אַצינד וועט איר אומבאדינגט טרעפּן, ציפּא. איר זענט א טרעפּלע-

כער שיסער. און זייער א דרייסטער...

ווי שיקער ער איז ניט געווען, האָט ער דאָך פּאַרשטאַנען, אז ס'איז  
ניט קיין גרויסער קאָוועד פּאַר אים דערשיסן אין בעט א קראַנקע שוואַג-  
גערע פּרוי. נאָר דער שמייכל איז געווען פּאַר אים, ווי א שניט מיט א  
מעסער. האָט ער אויסגעשאָסן.

די קויל האָט געטראָפּן אין דער סטעליע. עפּשער דערפּאַר, וואָס ציפּא  
האָט נאָר געוואָלט איבערשרעקן עמען, און מעגלעך, אדאַנק אָשערן. ער  
איז אויך געשטאַנען אָף דער וואך, אָשער. אריינגעקוקט דורך א שפּאַרוג-  
קעלע פון דער טיר. ס'איז גוט אמאָל, ווען א שטוב איז אלט און האָט  
שפּאַרונעס. ער האָט זיך אריינגעריסן אין צימער און א שטורכע געטאַן  
ציופּעס האַנט, וואָס האָט געהאַלטן דעם פּיסטאַלעט.

ציופּא האָט זיך צעווילדעוועט:

— איך וועל אײַך אלע דערשיסן, זשידי פּאַרשיוויו! איר זײַט איצט

אלע בא מיר אין די הענט!

און פּלוצעם האָט ער זיך פּאַרהאַקט. נאָר געבּלאַצט סיט די אויגן.

אף דער שוועל האָט זיך באוויזן עפעס אן אויסגעדארטע, זייער בלייכע זקיינע מיט צעשפרייטע ביינערדיקע הענט און מיט א שמיכל פון א סקע- לעט אף די ליפן.

— א, ציפּאָ! — האָט זי שטיל ארויסגערעדט. — א גוט אָונט אייך. וואָס מאכט איינער מוטער? גיט איר איבער א גרוס פון מיר...  
ציפּאָ האָט אלץ געגלאָצט מיט די אויגן אף דעם מוירעדיקן לעבעדיקן מעס. און ווען די אלטע האָט געמאכט עטלעכע וואקלענדיקע טריט צו אים, האָט ער ניט ווילנדיק אָנגעהויבן אָפּטרעטן.

— ווען איינער מוטער, ציפּאָ, איז געגאָן צו קינד מיט אייך, האָב איך איר געהאַלפּן, אז איר זאָלט דערזען די ליכטיקע שיין פון גאַטס וועלט... די זקיינע האָט מיטאמאָל אופּגעהערט צו שמיכלען, געמאכט נאָך עט- לעכע טריט און געפרעגט נאָך שטילער, סוידעספּול, דעם צוריקטרעטנדיקן ציפּאָ:

— ווי מיינט איר, ציפּאָ, איך האָב גוט געטאָן, העלפּנדיק אייך דערזען די ליכטיקע שיין פון גאַטס וועלט?  
די קויכעס האָבן זיך אויסגעשעפּט בא דער אלטיטשקער. זי איז אַני- דערגעפאלן אף עמעס בעט. אירע גרויע האָר האָבן זיך צעשיט און באדעקט די מוטער אייניגעם מיט דער טאַכטער. עמע האָט שוין מער ניט געקאָנט אויסהאלטן און זיך היסטעריש צעוויינט. מיטן עק טיכל האָט די מוטער אויסגעווישט עמען די אויגן און אלץ באַרויקט זי:  
— נו, שוין, טעכטערל, ווייז ניט, זעסט דאָך, אז ער איז שוין ניטאָ, דער מערדער.

ציפּאָ איז ווירקלעך ערגעץ פאַרשווונדן.

5

עמע האָט געשריבן פּיאָדאַרן:

„...אייך בין זיכער, אז ציפּאָ ליגט. דו האָסט זיך דורכגעשלאָגן צו אונדזערע און ראַנגלסט זיך אַצינד מיטן גרויזאמען סיניע. הונדערט מאָל א טאָג בעט איך גאַט, דו זאָלסט בלייבן לעבן.

איך האָב אים אויך אָפּגענאַרט, ציפּען. כ'האָב אים געזאָגט, אז ווע- ראָטשקעס פּאַטער איז רוגמאַן. איך האָב זיך אָבער פּריער מעיאשעוו גע- ווען מיט דיר, איידער איך האָב אים עס געזאָגט.

דאָס קלייד האָב איך שוין איבערגענייט. ס'איז גענוג גערוים. ס'איז פאַרבליבן נאָר צווייען צו דעם א געלע לאטע. איך וויל דאָס אָבער ניט טאָן. וועל איך בעסער אין ערגעץ ניט גיין.

גובער טאדל מ'ך פאַר דעם. יער זאָגט, אז יער טראָגט די לאטע מיט שטאַלץ. וואָס איז דאָס שוין פאַר א שטאַלץ? מיר וועט ער ניט פאַרדרייען דעם קאַפּ. ער וויל פּאַשעט ראטעווען זיין לעבן דורך האכנאַע. דורך האכ- נאַע און דורך געלט. ער וסטאַרעט זיך אזוי, אז ער זאָל אריין אין יודן- ראטן ער ווערט דאָרט פאַרפאלן טאָג און נאַכט, העלפט זאַמלען געלט, ווא- רעמע זאכן. „וואָס מער געלט. וואָס מער געלט, און וואָס ווייניקער טראָ-

ציקיט — אין דעם איז אונדזער איינציקע רעטונג, אזוי האלט ער אין  
אין איינריידן אלעמען. דער פאטער הערט אים אויס און זאגט גארניט,  
ניט יא, ניט ניין, ער טראכט. ער טראכט זייער פיל די לעצטע צייט. און  
שוויגט. ווען אָשער דערווייזט גובערן, אז וואָס מער מיר ווייזן ארויס  
האכנאָע, אלץ פרעכער ווערן די פאשיסטן, זאָגט דער פאטער אויך גאר  
ניט. ניט יא, ניט ניין.

אָשער איז זייער אַ ווילער באַכער. ער זעט אצינד אויס מענעריש. דו  
וואַלט אים ניט דערקענט. ער באדויערט ביז איצט, וואָס ער איז דעמלט  
געלעגן אין שפיטאַל, ווען דו האָסט זיך געזעגנט מיט מיר. ער האָט גע-  
טרוימט אוועק צוזאמען מיט דיר אין ארמיי. געוואַלט דיך בעטן, דו  
זאָלט אים נעמען מיט זיך אין דיין טייל. אָפּט ווערט ער אצינד ערגעץ  
פארשווינדן. קומט אהיים זייער שפעט. און די באַכע... די באַכע לעבט  
דערפון שטארק איבער. זי זאָגט, אז ער וועט זיך דערווארטן, אָשער, זי  
וועט זיך אופהייבן פונעם בעט און וועט זיך לאָזן אים זוכן איבער דער  
גאנצער שטאָט. אָשער, ווידער, שמייכלט צו, זאָגט, אז אים איז גרינג צו  
געפינען, ווייל „ער איז צוויי מאָל געצייכנט“, ער באווייזט די שפורן פון  
דער סרייפע אפן פאָנעם און די געלע לאטע אף דער ברוסט.  
א גוטע נאכט דיר, מיין טייערער, מיין ליבער.  
קער זיך אום מיט ניצאָכן.

עמע האָט איבערגעלייענט דעם בריוו און פארברענט. נאָך ציופעס ווי-  
זיט איז זי געוואָרן מער פאָרויכטיק.

6

מאָניק האָט געשריבן אין זיין העפטל:

„ליבער גאָט! ווען זשע וועט נעמען א סאָף צו דעם אלעמען! יעדער  
נייער טאָג איז ערגער פונעם נעכטיקן. מיינסט, אז ערגער קאָן שוין ניט  
זיין, נאָר מאָרגן איז נאָך ערגער ווי היינט. יעדן טאָג האַרגעט מען, מע  
פייניקט, מע מאכט אַבלאוועס, זיצסט אין דער היים און ציטערסט. דעם  
פידל נעם איך קימאט ניט אין די הענט, און ווען איך פרוווי יאָ א שפיל  
טאָן, ווייזט זיך מיר אויס, אז דער סמיק אין דער האנט ציטערט אויך,  
לייג איך אים אוועק און נעם די פען. און די פען אין דער האנט ציטערט  
אויך.

אצינד איז דער מאלכאמאָועס געקומען צו אונדז.

בא עמען האָבן זיך נעכטן אינדערפרי אָנגעהויבן געבורט-ווייען. כ'ע-  
דענק, אז ווען סאָניע איז געבוירן געוואָרן, זינען אלע ארומגעגאנגען  
פריידיקע, צעשמייכלטע, און דער זיידע האָט געפראוועט א גרויסע סודע,  
אלע האָבן געגעסן, געטרונקען, געפרייט זיך. אונדז, די קינדער, האָט מען  
געגעבן צוקערקעס און לעקעכלעך. אצינד אָבער גייען אלע ארום טריבע,  
עפעס ווי אומצופרידענע.

די מומע וועכנע איז אוועק אין שפיטאַל רופן דעם פעטער יעפים. ווען  
זי האָט זיך אומגעקערט, האָט מען זי ניט געקאָנט דערקענען. זי האָט זיך

אנידערגעוואָרפֿן אַף דער סאַפּע און אזוי צעוויינט זיך, און מיר זענען פֿאַר-  
ציטערט געוואָרן.

ערשט דערנאָך האָבן מיר זיך דערוויסט, וואָס ס'איז געשען.  
מיט יעדן טאָג ברענגט מען קיין וולאָטשעוון אלץ מער פֿאַרוואַנדעטע  
דיטשן. אונדזער שפּיטאַל איז אַ קליינער. האָט אַ דיטשישער אָפּיצער, —  
זיין נאָמען, זאָגט מען, איז מילבור, — באַפוילן דעם פעטער יעפּים אַרויס-  
געבן אים אלע ציווילע קראַנקע, קעדיי עוואַקוירן זיי אין געגנטלעכן שפּי-  
טאַל. דער פעטער יעפּים האָט זיך אָפּגעזאָגט אויסצופּילן דעם באַפעל.  
ער איז געווען זיכער, אז מילבור וועט אוועקפירן די קראַנקע ניט אין  
שפּיטאַל, נאָר הינטער דער שטאָט, צו דער „לאַנגער באַלקע“, קעדיי צו  
פֿאַרניכטן זיי דאָרטן. האָבן די פֿאַשיסטן מיט גוואַלד, אַרויסגעפירט די  
קראַנקע, און דער פעטער יעפּים, — ניט באַוויזן אפּילע אַראָפּנעמען פֿון  
זיך דעם וויסן כּאַלאַט, — איז אוועקגעפֿאַרן אינײַנעם מיט זיי, און אינײַ-  
נעם מיט זיי האָט מען אים דערשאַסן. כ״האַב זיך גאַרניט פֿאַרגעשטעלט, אז  
דער פעטער יעפּים איז אזא מענטש. ניט אומזיסט זאָגט מען, אז אין אַ  
שווערער צײַט אַנטפּלעקט יעדער מענטש אלץ, וואָס אין אים איז פֿאַר-  
באַרגן, סײַ דאָס גוטע, סײַ דאָס שלעכטע.

מע דערציילט, אז ווען מע האָט אַרויסגעפירט און אַרויסגעטראָגן די  
קראַנקע פֿונעם שפּיטאַל, האָט עפּעס אַ מיידעלע זיך געוואָרפֿן מיט אַ גרויס  
געוויין אפֿן האַלדן פֿון אַ קראַנקער פֿרוי. די פֿרוי האָט געזאָגט צום קינד:  
— פֿאַר מיט מיר, טעכטערל, אלצײַנס וועסטו אָן מיר פֿאַרפּאַלן ווערן,  
האַסט דאָך קײנעם ניט אַף דער גאַרער וועלט.

דער פעטער יעפּים האָט דערווידערט דער קראַנקער:  
— דאָס מיידעלע דאַרף לעבן.

אלע קראַנקע האָבן זייער געשעצט דעם פעטער יעפּים, און אָט די  
קראַנקע אויך. האָט זי אים איבערגעגעבן איר מיידעלע. ער האָט עס גע-  
נומען אַף די הענט, עפּעס ליבלעך און שטיל געזאָגט איר און געגעבן איר אַ  
בריוול צו דער מומע וועכנען. דערנאָך איז ער אַרום אַף דער מאַשין. דאָס מי-  
דעלע איז געקומען צו אַנדן מיטן פעטערס בריוול, „מיין טייערע און ליבע  
פֿרוי! — האָט דער פעטער געשריבן, — איך לאָז זיך אין מיין לעצטן וועג.  
זײַ שטאַרק. וויין ניט. נאָר אויב ס'איז איבער דינע קויכעס, איז וויין זיך  
אַ ביסל אויס און באַרויק זיך. באַמי זיך אויסהיטן אונדזערע קינדער. די  
קינדער דאַרפֿן לעבן. איך גלייב, אז זיי וועלן זיך דערוואַרטן אַף בעסערע  
צײַטן. איך נעם אַרום און קוש דאָס לעצטע מאָל דיך, אַשקען און סאָ-  
געטשקען. דאָס מיידעלע, וואָס וועט דיר איבערגעבן דאָס בריוול, הייסט  
אויך סאַניעטשקע, סאַניע קאַטאַווא. איר קראַנקע מוטער פֿאַרט צוזאַמען  
מיט מיר אַהין, פֿוננאָנען מ'קערט זיך ניט אום. איר פֿאַטער איז אומגעק-  
מען אין די שלאַכטן פֿאַר אונדזער שטאָט. זי האָט מער קײנעם ניט. איז  
בעט איך דיך, זײַ איר ווי אַ מאַמע. כּווייט, ס'וועט דיר זײַן שווער, זייער  
שווער מיט דרײַ קליינע קינדער אין אזא כּווישעדיקער צײַט. אונדזערע  
וועלן דיר העלפֿן. עמע קען דאָס מיידעלע. זי רופּט עס „סאַניע די פֿערטע“.  
עמען האָט מען גאַרנישט ניט דערציילט. זי גייט צו קינד. די מאַמע  
האַט מיך געשיקט נאָכן אפּטייקער בליומענפּעלד. דער אלטער האָט דעם

גאנצן וועג געווארטשעט: „געפונען א צייט אף צו קינדלען“. וואָס פאר א גרויליקע צייט מוז דאָס זיין, אויב מ'טאָר ניט האָבן קיין קינדער! דער פעטער נאכמען זאָגט, אז אזוי איז אמאָל געווען אין מיצראַים. נאָר היט-לער איז הונדערט מאָל ערגער פון פארען.

דער באַבען האָט מען דערווייל אויך גאַרניט געזאָגט. זי שטויסט זיך אַבער אָן.

איך כאָפּ זיך אַרײַן אמאָל צו איר, שפּיל איר אפּן פּיִדל. קוקט זי אָף מיר און שוויגט. אָפּט דוכט זיך מיר, אז זי וויל מיר עפעס זאָגן, נאָר זי שוויגט, ווייל זי האַלט מיך נאָך פאַר א קינד.

די מומע סאָפע איז אַלץ נײַטאָ. און קײנער ווייסט ניט, וואָס מיט איר איז געשען.

הײַנט האָבן מיר געגעסן שוואַרצע טײַגלעך, אָן זאַלץ, אָן שמאַלץ. ווען מ'האַט אוועקגעשטעלט די שײסל אפּן טיש, האָט דאָס קלײנוואַרג זיך אזוי צוגעכאַפּט צו זײ, פּרעזער די צוויי סאַניעס, נאַכדעם אשקע און מאַניק, אז פאַר די איבעריקע איז שוין גאָר ווייניק פאַרבליבן.

די מומע זלאַטע זאָגט, אז באַם פעטער מײשע איז נאָך פאַראַן געלט, נאָר ער באַהאַלט עס אויס.

— איר ווילט זיך אָפּקויפּן מיט אײנער געלט, — מוסערט זי אים.

ענטפערט ער איר אָף זײַן אויפן:

— און איר, פּישעלע מײנס, ווילט שוין גיכער אָף יענער וועלט? מאכ-

טײסע...

דערנאָך פאַלן זײ בײדע אָן אָף עמען.

— אלע צאָרעס אין שטוב האָט ארײַנגעבראַכט יענער לײטענאַנט.

עמע שוויגט. שוויגט און וויינט. כ'האַב ראכמאַנעס אָף איר.

דער זײדע שוויגט אויך. קוקט אָף עמעס גרויסן בויד מיט פרעמדע

אויגן און שוויגט.

ווען ס'איז טונקל געוואָרן, האָט די מומע וועכנע אָנגעטאָן איר יאָמ-טעוודיקן אַנצוג. שוואַרצע דורכזיכטיקע הענטשקעלעך און גענומען אַרומ-שפּאַצירן לעם דער שטוב, פאַכנדיק הין און הער מיטן שירעם, זי האָט עפעס געמורמלט צו זיך אליין, דערנאָך אומגעדולדיק א רוף געטאָן אינעם אָפענעם פענצטער.

— פּימע! וואָס זשע גײסטו ניט?

איך מײן, אז זי האָט זיך גערירט פונעם זינען.

בײן איר אוועק צום זײדן. דערצײלן אים. זיצן זײ, דער זײדע, דער פעטער נאכמען און מײשע אָף דער פּאַדלאָגע, אָן שיד, נאָר אין די זאַקן.

זיצן און זיפּצן.

און די מומע עמע גײט נאָך אַלץ צו קינד.

און מאַרגן איז שוין פּײסעך."

7

די שטוב האָט געהאַט א סאך צימערלעך-קעמערלעך. נאָר ס'איז געווען אויך איין גרויסער, געראמער צימער. דאָרטן פלעגט מען זיך צונויסקומען יאָמטעוואָדער אָף א סײמכע.



מייער סאפיר האָט ליב געהאט יאָמטוויווים. ערשטנס. קאָן מען זיך טאָר קע אַפּרוען פּון דער קוזניע. צווייטנס, האָט דער אלטער ליב געהאט די געשמאקע יאָמטעווודיקע מיכאַלים. עטלעכע מאָל אין יאָר קאָן מען זיך דאָס דערלויבן. דער איקער אָבער איז געווען אין דעם, וואָס די גאנצע מישפּאַכע זאמלט זיך צונויף ארום דעם גרויסן טיש. באַזונדערס האָט ער ליב געהאט פּייסעך. ער אליין, מייער דער קאָוועל, זיצט אויבנאָן, אָנגע-שפּאַרט אפּן קישן, און קאָן אַרומגעמען מיט זײַן שטאַלצן בליק, קיין אַינ-האַרע, גאנצע דריי דוירעס, אויסגעהאָדעוועטע אונטער איין דאך. דער לאַנגער טיש האָט געבלישטשעט מיטן פּייסעכדיקן געפּעס, וואָס מע פּלעגט נוצן אַכט טעג אין יאָר, און דריי הונדערט זיבן און פּופּציק טעג איז דאָס געלעגן אפּן בוידעם אין אַ גרויסן קאַסטן.

דאָס יאָר איז אָבער דער יאָמטעוו קיין יאָמטעוו ניט געווען. דאָס, וואָס אפּן טיש איז געלעגן טונקעלע, גראַבע, ווי לעדער, מאַצע, קאָן מען נאָך איבערטראַגן. ערגער איז דאָס, וואָס באַ דעם לאַנגן טיש זײַנען געזעסן ניט געבעטענערהייט צוויי שיינע, מישטיינסגעזאָגט, געסט: דער טויט און די מוירע. זיי האָבן פּאַרנומען באַם טיש די פּרינע ערטער פּון יעפּים סיי גאַל און זײַן פּרוי וועכנע. יעפּים איז דערהאַרגעט. און וועכנע ליגט אין בעט, וויינט און רופּט אים פּון דער לאַנגער באַלקע.

די באַבע האָט מען אַנידערגעזעצט באַנאַנד מיט מייערן, אַרומגעלייגט זי מיט קישנס, זי זאָל אויך קאָנען פּראַווען דעם סידער איינינעם מיט אלעמען. אז ס'איז יאָמטעוו, מוז מען זיך פּרייען. כאַווע האָט זיך באַמיט עס טאָן מיט אלע אירע קויכעס. אזוי, אז טרערן זײַנען גערונען איבער די טונקעלע קנייטשן אפּן פּאַנעם. טרערן פּון פּרייד, ווי באַ איר טאַכטער, וועכנען.

עמע איז אויך געזעסן באַם טיש. דער אלטער בליומענפעלד האָט גע-זאָגט, אז אזא קימפעט קאָן געדויערן אַ צוויי-דריי טעג. קעדיי צוליב טאָן דעם פּאַטער, איז עמע מיט דער הילף פּון דער בלייכער בראַנע אַראַפּגע-גאַנגען פּונעם בעט, זיך צוגעזעצט צום טיש. ווען מייער האָט צעגאַסן דעם וויין אין די גרינלעכע קויסעס פּון גראַבן גלאַז, האָט ער, ווי דער מינהעג איז, אָנגעגאַסן איין איבעריקע קויסע. „פאַר עליאַהו האַנאווי“ — האָט געטראַכט דער אלטער. „פאַר פּיאַדאַרן“ — האָט אַ טראַכט געטאָן עמע. נעכטן איז געווען זײַן געבורטסטאָג, וועט זי כאַטש היינט אויסטרינקען פאַר זײַן געזונט.

שווייגנדיק האָבן זיי אויסגעטרונקען דעם וויין, אוועקגעשטעלט די קויסעס. פּלוצעם האָט זיך דערהערט אַ שטאַרק קלאפּן אין דער טיר. פאַראַיאָרן נאָך וואָלט יעפּים סיגאַל זיך אַ וויצל געטאַן: „עליאַהו האַנאווי“ אָבער סיגאַל איז ניטאָ. די פּרויען האָבן אופּגעצייטערט. די מענער האָבן מיט אומרו זיך איבערגעקוקט. די קינדער זײַנען פאַרגליזערט געוואָרן מיט ניט צעקייטער מאַצע אין די האַלב-אַפּענע מילער.

ניט עליאַהו האַנאווי, ציפּא איז געקומען. אים האָט באַגלייט, אָנגעטאַן אין אַן אַניפּאַרם פּון אַ פּאַליציי, באַריס רויטמאַן.

נאך זיין ערשטן וויזט צו די סאפירס האָט ציפּא פעסט באַשלאָסן, אז ער מוז זיך אין זיי נויקעם זיין.

— די סאפירס מוז מיין פארניכטן — האָט ער געזאָגט דעם דריטשישן קאָמענדאנט מילבורן. ערשטנס, וויל זיי זינען יידן. צווייטנס, איז עמע סאפיר א געליבטע און עפּשער אפּילע דאָס ווייב פון א סאָוועטישן לייטער נאנט. מעגלעך, אז זי באהאלט אים ערגעץ אויס. דריטנס, איז לאָזער סאפיר א קאָמוניסט, וועלכער באהאלט זיך אויך ערגעץ אויס בא זיי. יעדנפאלס, מוזן זיי וויסן, ווו ער איז, מערטנס, איז דאָ א פארדאכט, אז אָשער סאפיר איז פארבונדן מיט די פארטיזאנער. פינפטנס...

מילבור האָט געהערט ציפּען, געגלעט דערביי די האָר און געטראכט: ציפּא סטארעט זיך. ער וויל דערווייזן זיין איבערגעגעבנקייט, אויסזען גרויזאמער פון אים אליין, פון מילבורן. מיט דעם וועסטו אָבער היינטיקע צייטן קיינעם ניט פארווונדערן. אלע פארמעסטן זיך איצט אין אכזאָריעס. פארנידעשן קאָן מען איצט מיט עפעס פארקערטס...

כּוּך דעם, איז עס ניט עפעקטיוו. באַם קאָרבן דארף ביז דער לעצטער מינוט פארבלייבן א האַפּענונג. אנדערש וועסטו ארויסרופן א פארביטערטן ווידערשטאנד. די קראנקע עוואקוירט מען אין געגנטלעכן שפיטאַל, מע פירט זיי ניט צו דער לאַנגער באַלקע... אָט אוי, ציפּא פון דער צווייטער זייט...

יא, ס'איז גוואלדיק אינטערעסאנט לעבן אין א צייט, ווען אלץ איז דערלויבט, די לינדנשאפטן זינען אנטבלייזט, ווילסטו — רויב, ווילסטו — האַרע, ווילסטו — פארגוואלדיק, אלץ איז העפקער... מילבור איז געזעסן א גלייכער, א שטרענגער, ציפּא איז געשטאנען אן אייגענהויקערטער, א געהאַרכזאמער, אין די אויגן — כּניפּע, קנעכ־טישע איבערגעגעבנקייט.

— גוט, — האָט מילבור געזאָגט ציפּען — פאַרשט אלץ אויס און נעמט אן אלע מיטלען, וועלכע איר וועט האלטן פאר נייטיק, גוט. דערנאָך, ווען ציפּא איז א צופרידענער שוין אוועק, האָט מילבור נאָך דריי מאל איבערגעכאזערט: גוט. גוט. גוט. שוין פאר זיך אליין. צו־ליב זיך אליין. א שאַרפּער געדאַנק האָט א שניט געטאָן זיין מויעך. „אייגנטלעך, בין איך פונקט אזא קנעכט ווי אָט דער ציפּא. א קנעכט פון אכזאָריעס. א שרייפעלע פון אן אימגעהויערער פארניכטונגס־מאשין. איך האָב ניט מיין אייגענעם ווילן. דאָס איז נאָר באַרימערני. אין טאָך בין איך א פּאכדן. א נעבעכדיקער פּאכדן. ווי ציפּא. כ'האַב מוירע פאר דער געסטאפּאָ. כ'האַב מוירע פאר דער עפעס... כ'האַב מוירע פאר מיין אייגענעם שאָטן... גוט. גוט. גוט.“

באקומען פון מילבורן אומבאגרענעצטע פולמאכטן, האָט ציפּא געוואַלט טאקע דעם זעלבן טאָג אוועק צו די סאפירס. האָט ער זיך אָבער דערוווסט, אז מאַרגן איז די יידישע פּאסכע. אויב אזוי, קאָן דאָן גאָר בעסער ניט זיין, ווי קומען מיטן וויזט צום ערשטן סיידער.

דאס מאל איז ער געקומען א ניכטערער. ערשטנס, ווייל ער האט נאך  
ניט פארגעסן זיין דורכפאל ביסן פריערדיקן וויזיט. צווייטנס, וועט ער  
קענען נעמען א קויסע טאקע בא זיי, בא די סאפירס. צוליב מער אפיציעל-  
קייט האט ער מיטגענומען רויטמאנען. כוץ דעם, וועט דער יידישער פאלי-  
ציי אים העלפן דורכפירן די אונטערזוכונג. אויב עס וועלן זיך געפינען  
פאפירן אף יידיש, וועט ער אים זאגן, וועגן וואס ס'גייט אין זיי א רייד.  
דערזען די אומגעבעטענע געסט, האט דער אלטער מייער א מאך געטאן  
מיט דער האנט. ווי בארויקט אלעמען, און געהייסן, מע זאל בלייבן זיצן.  
אליין האט ער זיך אופגעהויבן פון ארט און ארויס אנטקעגן ציפוען, וואס  
האט זיך אוועקגעשטעלט אינמיטן שטוב אין דער פאזע פון א הערשער,  
שטרענג און שווינגנדיק באקוקנדיק אלעמען. רויטמאן, ווידער, האט זיך  
געהאלטן אין שאטן און איז שטיל געשטאנען הינטער זינע ברייטע פליי-  
צעס.

— אלע בלייבן אף די ערטערן — האט ציפוא אָפּגעגעבן א באפעל. —  
און דו, — האט ער זיך געווענדט צום אלטן, — וועסט גיין מיט אונדז. מיר  
וועלן מאכן אן אונטערזוכונג. ווו איז דער שליסל פונעם דאזיקן צימער?  
ער האט באקומען דעם שליסל. און ווען זיי זיינען אינדרייען, ציפוא,  
רויטמאן און דער אלטער, ארויסגעגאנגען, האט ער פארשלאסן די טיר  
און אריינגערוקט דעם שליסל אין קעשענע. און דא האט ער פלוצעם בא-  
מערקט, אז איינינעם מיט זיי האט זיך דורכגעשליכט דורך דער טיר  
מאָניק.

— וואס טוסטו דא, רויטער שיבעניק? — האט אים ציפוא געפרעגט  
שטרענג.

— איך דארף אין טואלעט, — האט מאָניק ניט דרייסט געזאָגט.

— נישקאשע, וועסט זיך איינהאלטן, קום מיט אונדז, וועסט העלפן.  
מאָניק האט זיך נאכגעשלעפט נאך זיי און מיט שרעק געטראכט וועגן  
זיין העפטל. אויב זיי געפינען עס...

ציפוא האט זיך מיטאמאל אָפּגעשטעלט לעבן א צימער, פון וועלכן עס  
האָבן זיך דערטראָגן רייד. ער האט א שטופ געטאן מיטן פוס די טיר און  
א קאמאנדעווע געטאן:

— דאָ וועלן מיר אָנהייבן!

אינעם צימער איז געווען פינצטער. פונעם כוישעך האט זיך געלאָזט  
הערן א שוואכע שטים פון א פרוי:

— דאָס ביסטו, פּימע?.. ווו ביסטו געווען אזוי שפעט?

דער אלטער האט איינגעשלאָסן די שנין. אפן דיוואן איז געלעגן וועכ-  
נע, אָנגעטאן אינעם יאָמטעוודיקן אָנצוג. ניט עפענענדיק די אויגן, האט זי  
אויסגעשטרעקט אירע הענט אין די שווארצע הענטשקעס און געזאָגט:

— נו, קום שוין גיכער צו מיר. ס'איז דיר דאָרט, נעבעך, קאלט אין  
יאר, קום, וועל איך דיך דערווארעמען.

אפן דיל, לעם דעם דיוואן, האט זיך געוואלגערט א האלב-צעפענטער  
שירעם.

דער אלטער האט זיך א ריס געטאן צו דער טאָכטער. א טרער האט  
זיך ארויסגעקיקלט פון זיין אויג. און ווייל זי האט זיך א וויילע פאר-

האלטן אפן רויט־אנגעזענדענעם אינגלעפל, האָט זיך מאָניקן אויסגעוויזן, אז דער זיידע וויינט מיט בלוטיקע טרערן.

— אנו, שטיי און! — האָט ציפּא א דונער געטאָן.  
וועכנע האָט אַפּגעזעפּנט די אַייגן. אַזויפּיל גרויל אין מענטשלעכע אַייגן האָט מאָניק נישט געזען, זינט ער לעבט. זי האָט ווידער אויסגע־ שטרעקט די הענט און ווילד א קוויטשע געטאָן.  
דער פּאָטער האָט זי אַרומגענומען, געהאַלפּן אַפּהייבן זיך, אַינגערעדט, ווי מע רעדט אַינן א קינד:

— שרעק זיך נישט, טאַכטערל. שרעק זיך נישט. איך בין דאָ. איך, דיין טאַטע...

ציפּא האָט דערלאנגט דעם שליסל פונעם גרויסן צימער רויטמאַנען:  
— פיר זי אָפּ אַהין און קום באלד צוריק.  
מיינער און דער פּאָליציי האָבן, אונטערהאַלטנדיק פון ביידע זייטן וועכ־ נען, זי אַוועקגעפירט, מאָניק איז פאַרבליבן מיט ציפּען.  
אַנבלייבן זיך איז ציפּען געווען שווערלעך, ס'האָט געשטערט דער בויך, האָט ער באַפוילן מאָניקן:

— אנו, עפן די שאַפּע! לייג אַרויס דאָס וועש! איצט — דעם אונטערשטן שופּלאַך. גוט. איצט קאַנסטו פאַרמאַכן.  
מאָניק האָט געהאַרצואם אויסגעפילט אלע באַפעלן.

ווען מיינער און רויטמאַן האָבן זיך אומגעקערט, זיינען זיי אינפירען אַוועק איבער די אַנדערע צימערן. און ווידער: „עפן די שופּלאַך! הייב אַוּף די מאַטראַצן! נעם אַראָפּ די קליידער!..“  
איצטער האָבן זיי געאַרבעט אינצוויינען: רויטמאַן און מאָניק. אין יעדן צימער איז אַנגעוואַלערט געוואָרן א באַרג מיט זאַכן. ציפּא איז געווען צופּרידן.

ווען זיי זיינען אַריין צו עמען אין צימער, האָט ציפּא זיך אַוועקגע־ זעצט, איבערגעכאַפּט דעם אָטעם און באַפוילן רויטמאַנען:  
— דאָ דאַרף מען באַזונדערס גוט א נישטער טאָן.

דאָס געלעגער איז נישט געווען פאַרבעט. עמע האָט זיך געקליבן באַלד נאָך דער סודע ווידער זיך אַוועקלייגן. רויטמאַן האָט אַנגעהויבן פון דער שאַפּע. מאָניק האָט ווי א פאַרקישעפטער געקוקט אפן בעט. די נאַכלעסיק אַפּגעוואַרפענע קאָלדרע איז געווען אין איין אָרט א ביסל ווי אַפּגעבלאַזן, האָט זיך אים אויסגעדוכט, אז ווען מע נעמט אַראָפּ די קאָלדרע, וואַלט מען דאָרט דערזען אן אייפּעלע אין ווינדעלעך.

ציפּא אַליין האָט אַראָפּגעשלינדערט אַף דער פּאָדלאַגע די קאָלדרע, די קישן, דאָס לילעך, דעם מאַטראַץ. ער האָט צעשטעלט ברייט די פּיס, אַריבערגעבויגן דעם קאָפּ איבערן בויך און געכאַפּט א קוק אונטערן בעט. נישט אַנדערש, ווי ער וואַלט געמיינט דערזען דאָרטן דעם לייטענאַנט זינ־ טשענאַק.

— און וווּ איז צימערן? — האָט ציפּא געפּרעגט מיינערן.

דער אלטער האָט זיי אַפּגעפירט צו זיך.  
ביזוואנען רויטמאַן האָט געעפּנט און פאַרמאַכט די שופּלאַך, האָט ציפּא נישט אַראָפּגעלאָזט זיינע אַייגן פון דעם אינזערנעם שטיבעלע אפן

גרויסן קאסטן. ער איז צוגעגאנגען, עס א טאפ געטאן מיט די הענט, א פרויו געטאן אופעפענען די טירלעך, ביז, מיט קויעך, א שטופ געטאן עס, נאָר דאָס שטיבעלע האָט זיך אפילע ניט קיין ריר געטאָן.

— קום אהער! — האָט ער א געשריי געטאָן צום פּאָליציי. — דאָ מוז זיין גאָלד!

ביידע האָבן זיי זיך אָנגעכאפט פאר די טורעמלעך פונעם שטיבל. אָבער רירן עס פונעם אָרט האָבן זיי ניט געקאָנט.

— שוין זשע איז דאָס צוגעשמידט צום קאסטן? — האָט זיך רויטמאן געוונדערט.

— אנו, עפן נאָר אוף די דאָזיקע קיילע, — האָט ציפּא באפוילן מייערן. — זי עפנט זיך ניט.

— לייג ניט, דו, אלטער טערעך!

ער האָט צעשפילעט די קאָבורע, ארויסגענומען דעם פּיסטאָלעט.

— עפן, אָדער איך וועל דיך דערשיסן ווי א הונט.

מאָניק איז צוגעקומען נעענטער צום זיידן. דער אלטער האָט רויק איבערגעכאזערט:

— זי עפנט זיך ניט.

— נאָר איר זענט דאָך א קאָוועל, — האָט זיך אריינגעמישט רויטמאן.

— איך האָב דאָ ניט קיין געצייג, — האָט אים געענטפערט מייער.

— גיי מיט אים נאָכן געצייג, — האָט ציפּא באפוילן רויטמאנען.

ווען רויטמאן האָט אופגעעפנט די טיר, האָבן זיך דערהערט שרעקלע-כע געשרייען.

— וואָס איז געשען? — האָט ציפּא געפרעגט.

מאָניק האָט שטיל געזאָגט:

— זי גייט מיטאמע צו קינד.

ציפּא האָט אויסגעשאָסן א געלעכטער. ער האָט אויסגעשרייען די זעל-

בע ווערטער, וועלכע ס'האָט אמאָל שטיל ארויסגעבראכט דער אלטער אפטייקער:

— געפונען א צייט פאר קינדלען!

צוזאמען מיט די געשרייען האָט זיך איצט געהערט א שטארק קלאפן,

פונקט ווי צענדליקער פויסטן וואָלטן געפויקט אין דער פארשלאָסענער טיר.

שטיל און זייער פעסט האָט דער אלטער געזאָגט רויטמאנען:

— עפנט אוף דעם צימער, אויב ניט, גיי איך אין ערגעץ ניט.

רויטמאן האָט אויך שטיל געענטפערט:

— כוועל א פרוו טאָן. דער שליסל איז בא אים.

ער האָט עפעס איינגערוימט ציפּען, בא וועלכן די שטימונג האָט נאָך

דעם שארפזיניקן זאָג („געפונען א צייט פאר קינדלען“) זיך אופגעהויבן,

און יענער האָט אים דערלאנגט דעם שליסל.

מאָניק איז אוועק מיט רויטמאנען.

אין דער טיר האָט מען געקלאפט אלץ שטאַרקער, רויטמאן האָט אופ-

געשלאָסן דעם צימער, און צו מאָניקס אויערן האָבן קימאט איינציטיק

זיך דערטראָגן צוויי אויסגעשרייען:

— זי גייט צו קינדז

— זי שטארבט!

מאָניק איז אריין אין צימער נאָך פאר רויטמאנען. דאָס ערשטע, וואָס ער האָט דערזען, איז געווען קעפּ. א סאך קעפּ, אָנגעבויגענע איבער עפעס, וואָס איז געלעגן אפּן דיל. ווען מאָניק האָט זיך איינגעקוקט, האָט ער דערזען אין איין ווינקל עמען. זי איז געלעגן מיט א צעשויבערטן קאָפּ אָף א צעקנייטשטער קישן. אין צווייטן ווינקל איז געלעגן די באַבע. אָף דער זעלבער איבערבעט, אָף וועלכער מ'האָט זי געבראכט צום יאָמטעוור־דיקן טיש. עמע האָט זיך איינגעקלאַמערט מיט די פינגער אין קישן. אלע־מאָל האָט פּוץ אירע פּאַרטריקנטע ליפּן זיך אַרויסגעריסן א וויי־געשריי. די באַבע איז געלעגן מיט פּאַרמאַכטע אויגן, ביידע הענט צוגעדריקט צו דער ברוסט, און שטיל געקרעכצט.

ווי גאָר די סיר האָט זיך צעעפּנט, האָט גיטע זיך א לאַז געטאָן אין קיך נאָך וואַסער און אָשער איז אוועק גאָך בליומענפעלדן.

— קום, — האָט רויטמאן געזאָגט צו מאָניק, און זיך געלאָזט פּאַמע־לעך גיין. אָבער גיט צו דער טיר. ער האָט געמאַכט א קרייז און זיך אָפּ־געשטעלט לעס בראַניען.

— דו האַסט מיר־ — האָט ער זי שטילערהייט געפרעגט.

— יא, — האָט זי אים פּונקט אזוי שטיל געענטפערט. — איך קאָן גיט קוקן אָף דיר. איך פּאַראכט דיר...

רויטמאן איז פּלוצעם צוגעגאַנגען צו איר אזוי נאָענט, אז זיין פּאַנעם האָט שיר גיט אָנגערירט זיך אין בראַניעס פּאַנעם, און געזאָגט:

— איך קאָן זיך אליין גיט אָנקוקן...

עמען מיט דער באַבען האָט מען אריבערגעטראָגן אין זייערע צימערן. דאָ איז געוואָרן פּוסט. מאָניקן האָט זיך איצט אויסגעוויזן מאַדנע אָט דער לאַנגער טיש מיט די אקוראַט צעשטעלטע גרינלעכע קייסעס, אָנגעפּילטע מיט רויטן ווייץ, אין דעם פּאַרוויסטן ליידיקן צימער. ער איז נאָכגעגאַנגן גען רויטמאנען, אומקוקנדיק זיך אלעמאָל אָף צוריק, גלייך ווי ער וואָלט דאָרט, אין צימער, איבערגעלאָזט דאָס טייערסטע, וואָס ער האָט, און איצט קוקט ער, צי איז עס נאָך פּאַרבליבן, און דאָס האַרץ אין אים וויינט... דער אלטער מייער האָט געזען, ווי מ'האָט אריבערגעטראָגן צוערשט די טאַכטער, דערנאָך דאָס ווייב. די טאַכטער האָט געקרעכצט, דאָס ווייב האָט געשוויגן. אזוי טיף־שטיל געשוויגן, אז ער האָט באַשלאָסן, אז זי איז געשטאַרבן. גיט ווענדנדיק קיין אכט אָף ציפּעס געשרייען, האָט ער זיך געלאָזט לויפּן נאָך איר. ציפּא האָט אויסגעשאָסן. ס'האָט זיך אים שוין לאַנג געוואָלט אויסשיסן, די שטוב איז פּול געוואָרן מיט געשרייען און געוויין.

ציפּא האָט דעריאָגט מייערן, ווען דער אלטער איז אריין אין זיין ווייבס צימער, ער האָט אים א קלאַפּ געטאָן מיטן הענטל פּונעם פּיסטאָל־לעט איבערן קאָפּ און א צישע געטאָן:

— כּוועל דיך דערש־שיסן, ווי א הונט!

מישע גובער איז געווען בא זיך אין צימער — ביים דער אלגעמיינער מעהומע איז ער אוועקגעלאָפּן באהאלטן זיין געלט, — ווען ער האָט פּלר־

צעם דערהערט דעם שאַס. די שרעק האָט אים צוגעשמידט צום דיל, און ער האָט זיך ניט געקאָנט רירן פון אַרט. ער האָט זיך צוגעהערט צו די גוואלדן און דעם געוויין פון די קינדער און געטראַכט בייסמיטע: „מיט וואָס זשע קען איך אייך העלפן, קינדערלעך, אז איך האָט, קיין איינהאַרע, אזאָמין זיידעלע, אזא אַשערל, אזא עמעלע, און נאָך אזא לאַזערן דערצו...“ ווען ס'איז שטילער געוואָרן, האָט ער זיך אַ ביסל באַרוואַקט, פאַרזיכטיק געעפנט די טיר, אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ, אַרומגעקוקט זיך, ווידער פאַר מאַכט די טיר און געבליבן שטיין הינטער איר, איינהערנדיק זיך צו דעם מינדסטן שאַרף.

דערהערט באַקאַנטע טריט פונעם שווער, האָט ער געעפנט די טיר. דער אלטער האָט שווער געשפאַנט מיט אַ האַמער אין דער האַנט. גובער האָט אים פאַרשטעלט דעם וועג:

— וואָס האָט איר פאַרטראַכט?

— גייט אוועק! — האָט אים ביזו באַפוילן מייער.

גובער האָט אַרויסגעשטעלט זיין ביכל:

— שווער! באַטראַכט זיך, כ'בעט אייך. איר ווילט, אז מע זאָל אונדז אלע אויסהאַרגענען? אלעמען? אייך און מיך, און מיין בראַניען, און מיין מילען, און מיין מאַניקו, און דאָס אייפעלע, וואָס איינער טאַכטער האָט נאָך ניט באַוווּזן צו ברענגען אַף דער וועלט...  
ער האָט צוגעדריקט זיין רעכטע האַנט צו דער ברוסט. אַנגעבויגן אַ ביסל דעם קאַפּ:

— פאַרלאָזט זיך אַף מיר. איך וועל אַלץ איינאַרדענען. איך האָב זיך ניט איין מאָל באַגענגט מיט ציופען אין יודנראַט.

ווייך, אָבער איינגעשפאַרט, האָט ער פאַנאנדערגענומען דעם אלטנס פינגער און אַרויסגעשלעפט דעם האַמער.

— נעמט אַדעם שליסל, — האָט מייער אַ בורטשע געטאַן. — איך וועל מער ניט גיין אַהין.

— און מ'דאַרף טאַקע ניט, שווער. מ'דאַרף ניט. כ'וועל אליין גיין. גובער איז געשווינד אַריין צו זיך, פאַרשטופט דעם האַמער אונטערן בעט, אַריינגעשטעקט אין קעשענע אַ פעקעלע געלט און אוועק צו צויר פען.

— פאַן ציופּא, זייט אזוי גוט אַף אַ מינוטקעלע. — האָט מוישע אים געזאָגט ווי מעגלעך זיסער, צורירנדיק זיך מיט צוויי פינגער צו דער אַופגעשוואַלענער קעשענע.

פאַן ציופּא האָט פאַרגעזעצט בייזערן זיך:

— נו, וואָס אזוינס איז געשען?

— אַף איין רעגעלע נאָר... זייער וויכטיק.

זיי האָבן זיך פאַרשלאָסן אין גובערס צימער. און, ווירקלעך, פאַר „איין רעגעלע“ האָט דאָס פעקל געלט איבערגעוואנדערט פון גובערס קערשענע אין ציופּעס.

— איר ווילט זיך אַפּקויסן מיט אַ פעקל פאַפּירלעך פאַר דעם גאַלד, וואָס געפינט זיך אינעם אייזערנעם קאַסטן? — האָט ציופּא געפרעגט.

— וואס רעדט איר? וואס פאר א גאלד איז באם אלט? ער איז אַרעם, ווי דער טויט.

— פארוואס זשע עפנט ער ניט? — אן אלטער אויווערבאטל? ביטע, פאן ציפּא, איך פּערזענלעך וועל איך אופעפענען אָט דעם קאסטן. אָט איז ער, דער שליסל. כאָטש דער שליסל איז שוין יאָ געווען, האָבן זיי זיך נאָך לאנג גע- פּאַרעט, ביזוואנען זיי איז געלונגען אופעפענען דאָס אייזערנע שטיבל. ווייזט אויס, אז מ'האָט עס לאנגע יאָרן ניט געעפנט, און דער שלאָס איז דורכויס פּאַרזאווערט געוואָרן.

ווען מע האָט, ענדלעך, אופגעשפּאַרט דאָס שטיבל, איז ציפּא ביו גאָר אנטוישט געוואָרן. ניט קיין גאלד, ניט קיין פּראַקלאַמאציעס. בלויז עפעס א פּאַרגעלט פּאַפּירל, פּאַרשריבן מיט מאָדנע אויסיעס. — אנו, לייען איבער, וואָס איז דאָרטן אָנגעשריבן, — האָט ציפּא בא- פּוילן רויטמאַנען.

רויטמאַן האָט גענומען לייענען און איבערזעצן: „טײַערע קינדער, אייניקלעך, און, אויב איך וועל, מירצעשעם, דער- לעבן, אוריניקלעך!

ווען ס'וועט קומען דער טאָג און מע וועט מיך רופן אף יענער-וועלט, וועל איך איך הייסן אופשליסן אָט דעם קאסטן און איבערלייענען עס- לעכע ווערטער, וועלכע איך וויל, איר זאָלט זיי לייענען יעדן שאַבעס פּאַרן גאַנצן הויזגעזינד, זיי זאָלן איך דינען ווי אן אָנדענק און פּאַר א צאוואַע.

איך שרייב אזוי, ווי איך פּאַרשטיי מיט מיין באלמעלאַכישן סייכל: לעבט צווישן זיך גוט. לעבט אייניגעם. צעפּליט זיך ניט אין אלע זייטן. יעדער פּונק, וואָס איז באזונדער, לעשט זיך באלד אויס. ווען זיי זיינען אָבער צוזאַמען, פּלאַקערט א פּיער. קלייבט איך אויס אן עלטסטן צווישן זיך, און זאָל ער...”

— פּוסטע זאכען — האָט איבערגעריסן ציפּא. — לאַמיר גיין ווייטער. דאָס פּעקל געלט האָט אים גוט געווארעמט, איז די שטימונג געווען בא אים אן אויסגעצייכנטע. און בא מוישע גובערן אויך.

„א גוטער מענטש אָט דער ציפּא... דעריקער, וואָס קאָל יאַמאָו קאָן מען זיך פון אים אָפּקויפּן. אמאָל וועלוולער, אמאָל טייערער... נו, איז וואָס? גאַרניט. פּאַשעט געקומען אפּן געדאַנק. אן היטלערן, וואָלט ציפּא ניט געווען סטראַשבע...”

היינט איז ציפּא געווען ניכטער, האָט ער אין גאַרנישט ניט פּאַרגעסן. — און וווּ איז לאַזערס צימער? מוישע גובער, וואָס איז אים נאָכגעגאַן פּוסטריט, האָט ליבלעך געענט- פּערט:

— לאַזער וויינט ניט דאָ, פּאַן ציפּא, שוין א יאָר צען וויינט ער ניט דאָ. מיר ווייסן אפּילע ניט, וווּ ער איז. ווייזט אויס, געשטאַרבן. אַניט וואָלטן מיר געהאַט פון אים א יעדע. דאָ וויינט בלויז דאָס ווייב מיטן יינגל. אָט איז זייער צימער. ציפּא האָט זיך, אפּאַנעם, גענילט (מע וועט נאָך היינט קאָנען אויס-)



טרינקען. ס'איז דאָ פאר וואָס). ער האָט אפגיך אראָפגעשלידערט די קישן פון מאַניק בעטל. אונטערן קישן איז געלעגן א בלאָוו העפטל. ציפּא ציפּא האָט עס מיט פארדאכט א בלעטער געטאָן. פארוואָס עפעס ליגט עס אונטערן קישן?

— אונט, כאפ א לייען, — האָט ער באפוילן רויטמאנען.

בא מאַניקן איז פארשטאַרבן געוואָרן דאָס האַרץ. רויטמאן האָט געלייענט פאר זיך, צוגעקומען צום אָרט, וווּ מאַניק האָט פארשריבן נאכמענס ווערטער „היטלער איז הונדערט מאָל ערגער פון פארען“, האָט ער א זאָג געטאָן ציפּען:

— נארישקייטן, קינדערשע שרייבעכצן.

ענדלעך האָבן זיי זיך אָפגעטראָגן, ציפּא און רויטמאן. מאַלעגדולע האָט גובער פאר זייער אוועקגיין אונטערגעטראָגן ציפּען די פולע קויסע מיט וויין, וואָס האָט געווארט אָף עליאַהוּ-האַנאַווי. ניט פיאָדאָר זיב-טשענקאָ האָט זי באקומען. נאָר ציפּא וויל קיינער פון די עלטערע איז נאָענט ניט געווען, האָט מוישע גובער געזאָגט מאַניקן:

— ווען ניט איך און מיין געלט, וואָלטן מיר שוין אצינד געבאקן בייגל... אן אלטער אידיאָט! טראָגט זיך מיטן האמער!

מאַניק האָט ניט געהערט, וואָס ער זאָגט. ער האָט געטראכט, וווּ באַ-האלט מען דאָס העפטל. א צווייט מאָל קאָן עס קאָסטן אלעמען זייער טייער. פאריכטן דאָס קאָן ער אָבער ניט. ער קאָן ניט און וויל ניט.

פון הויף האָט זיך דערטראָגן א ווילד בילן פונעם הונט. „רעזוס באַ-גלייט די אומגעבעטענע געסט“. מאַניק האָט גענומען דאָס העפטל, ארויס אין הויף, צוגעגאנגען צו דער קאַנורע און אריינגעשטעקט אהין דאָס העפטל. רעזוס האָט געמיינט, אן מאַניק האָט אים געבראכט עפעס עסן, איז ער מיט גרויס אימפעט אריין אין דער קאַנורע, ארומגעשמעקט דאָס העפטל און, אן אנטוישטער, אנדערגעלייגט זיך אָף דעם.

ווען דאָס יינגל האָט זיך אומגעקערט אין שטוב, איז אים געווען אזוי פאסקודנע אפן האַרצן, אז די הענט האָבן פון זיך אליין זיך א צי געטאָן צום פידל. ער האָט ארויסגענומען דעם פידל פונעם שידל, נאָר אַנשטאַט צו שפילן, האָט ער פארמאכט די אויגן, און אזוי שטיין געבליבן. אָף דעם קליינעם עקראַן פון זיין מויעך האָבן אופגעטויכט די געשעענישן און גע-שטאלטן פון אַט דער גרויליקער נאכט. די מומע וועכנע מיט אירע אומ-זיניקע אויגן... עמעס פארקרימט פאַנעם... די באַבע, די שטארבנדיקע באַבע...

מאַניק האָט דערפילט א שטארקן ווייטעק אין האַרצן. ניט עפענענדיק די אויגן, האָט ער אָנגעטאפט מיט זייע דיינע נערוועזע פינגער דעם פידל, אים אָנגענומען מיט ביידע הענט פארן גריף, הויך אופגעהויבן און מיט אלע קויכעס א קלאפ געטאָן מיט אים איבערן טיש. ס'האָט זיך דערהערט א טראַסק און נאָך עפעס א צוגעטויבטער קלאנג, גלייך דער פידל האָט, גויסעסנדיק, א קרעכץ געטאָן.

פונקט דעמלט האָט מאַניקס שאַרפער אויער דערהערט נאָך א קלאנג. עפעס גאָר אן אנדערן. א שוואכן פיפס. דאָס האָט געגעבן צו וויסן וועגן זיך דאָס נייגעבוירענע אייפעלע.

מאָניק האָט כאַראַטע באַקומען. „גאַטעניו, וואָס האָב איך געטאָן“  
טרערן האָבן אַ טריף געטאָן אַף די אָפגעריסענע סטרועס פון דעם שטום  
געוואָרענעם מידל.

9

אַ ~~מעשה~~דיקער הימל איז געהאַנגען איבער דער ערד יענעם אפֿ-  
דערנאכט. אַ קאלאָמוטנער־ראָזעווער, ערטערוויז אַ העל־ברויגער, און קיין  
איין שטערנדל.

דער אלטער מייער האָט זיך אינגעקוקט אינעם הימל, ווי באַראטן זיך  
מיט אים, ער האָט נאָך אלץ געזוכט שטיצע באַ גאָט, ווייל ער האָט פאר-  
לוירן די האָפענונג געפינען זי באַ מענטשן. דער הימל אָבער איז געווען  
טריב. דער הימל איז געווען פּוסט. קיין שטערנדל, קיין סימען פון האַ-  
פענונג.

הינט האָט מען געמאָלדן: אלע יידן דארפן מאַרגן צען אזייגער אינ-  
דערפרי זיך יאווען אפן וואַקזאל־פּלאַץ מיט אלע זייערע זאכן, מיטן געלט  
און צירונג. זיי וועלן געשיקט ווערן אַף אַרבעט אין אַ גרויסער שטאָט.  
ווער ס'וועט ניט קומען — וועט דערשאַסן ווערן.

גיט די גאַנצע צייט אַ קריג אין שטוב: יאווען זיך צי נייזן מוישע  
גובער זאָגט: יאָ. אָשער דערווידערט. זאָגט אים גובער מיט איראַניע:  
— מיין טייער הענעלע איך קאָן דיר ניט גאַראַנטירן קיין פּלאַצקארטנע  
ערטער. נאָר מיילעך אדערמאן האָט מיך פאַרויכערט, אז די דייטשן וועלן  
אונדו פירן אַף אַרבעט. און ער ווייסט דאָך עס באַשטימט. ער איז דאָך  
דער פּאָרויצער פּונעם יודנראַט. איז וואָס פאַרלירן מירז אויב מיר וועלן  
ניט קומען, איז אַף הונדערט פּראָצענט טויט. אויב מיר וועלן יאָ קומען —  
בלויבט דאָך פּאַרט עפעס אַ האָפענונג, זאָל זיין אַ קליינע, אַ פּיצעלע, אַ  
הונדערטל פּראָצענט, אז מיר וועלן בלייבן לעבן. איד פּערזענלעך וויל  
בעסער שטאַרבן, ווען ס'וועט שוין ניט פאַרבלייבן אפּילע אַ הונדערטל  
פּראָצענט. אזוי האָבן אונדו געלערנט אונדזערע אָוועס.

דאָס דערמאָנען די אָוועס צווינגט דעם אלטן מייער פאַרטראַכטן זיך.  
דאָס וואָרט אליין — „אָוועס“ — פּלעגט שטענדיק אַרויסרופן פון די טיפּע-  
נישן פון זיין האַרץ עפעס אַ געפיל, וואָס איז באַשטאַנען פון אָפּשיי, היס-  
לייוועס, פאַרערונג. ער אליין פּלעגט צייטנווייז מיט גאַדלעס באַטראַכטן  
זיך אלס אזעלכן, וואָס קאָן איבער הונדערט און צוואַנציג יאָר פאַרעכנט  
ווערן צו די אָוועס. און געזען זיין נאָמען ערגעץ באַם סאָף פון אַ לאַנגער  
קייט, וואָס הייבט זיך אָן מיט די נעמען פון אַווראַם, ייִצכאַק און יאַב-  
קעוו...  
אַצינד אָבער איז דער אייזערנער קאַסטן העפּקער, אָפּן, פּוסט, די צא-  
וואָע וואַלגערט זיך אַף דער ערד, צעטאַפּטשעט פון ציופּעס ברודיקן  
שטייוול, און די גאַנצע מישפּאַכע זינע און ער אליין אויך, שטייען פאַר אַ  
געפאַר אומגעבראַכט צו ווערן. אָן אַ שפּור צו לאָזן, און דאָס איז טאַקע

שוידערלעכער פון אלץ, וואס אן א שפור, אן א זיכער. קיין לעבעדיקע שפראצונג, קיין בליט וועט די סאפיר-מישפאכע נאך זיך ניט לאזן. ווי אין שלאף דערגייען צו זיין באוויסטזיין אשערס צאנדדיקע ווער-טער:

— כ'מיי, אז מע וועט אונדז ניט אריינזעצן אין קיין שום וואגאנעס. ניט אין פלאצקארטנע, ניט אין פאשעטע, ניט אפילע אין פראכט-וואגאנעס. גיכער פון אלץ וועט מען אונדז אפפירן צו דער „לאנגער באלקע“. אשער איז זיין באלבט אייניקל. ווען אשער וואלט ניט געווען אזוי יונג, וואלט ער, מייער, גלייך אנגערוסן אשערן אין זיין צאוואע, ווי זיין יוירעש-עצער.

— וואס זשע לייגסטו פאר? — פרעגט סאפע איר זון, קוקנדיק ניט אף אים, נאר עפעס פארבלי, אין א זייט. אשער איז שוין ניט געווען אזוי יונג, ווי דער זיידע האט געמיינט. אין יענער גרויליקער צייט האבן זיך קינדער שנעל געעלטערט. זיי האבן נאך קליינע הענט און פיס, א שמאלבלעכע ברוסט, א ווייכלעכן שארבן, נאר אין אט דער ברוסט קלאפט א געעלטערט געווארן הארץ, און אונטער דעם שארבן לעבן ניט קיין קינדערשע מאכשאוועס.

און אשערן גייט דאך שוין דאס ניינצנטע יאר. „פארוואס קוקסטו מיר ניט גלייך אין די אויגן? — האט ער הארב, ווי דער זיידע, ווי ער וואלט שוין אליין געווען א זיידע, געדאנקלעך גע-פרעגט די מוטער. — דו האסט עפעס פארטראכט? איז זאג, וואס? איך בין דאך דיין זון... האסט זיך עפעס שטארק געביטן. גוט, וועגן דעם שפעטער. און איצטער...“

איצטער האט ער אנגעשטרענגט זיינע געדאנקען, וואס דארף ער ענט-פערן דער מוטער? ניין, ער וועט איר ניט ענטפערן. דאכט זיך, אז זי ניין טיקט זיך ניט שטארק אין קיין ענטפער. אף דער מוטערס פראגע וועט ער בעסער ענטפערן דעם פאטער. אט זיצט ער, דער טאטע, איינגעהוי-קערט, מיט אן אויסגעשלאסן גלייכגילטיקן אויסדרוק אפן אויסגעדארטן, באוואקסענעם פאנעם, א לעבעדיקע פארקערפערונג פון זיין לעצטן אפא-ריזם — „אלץ מוז זיך אמאל ענדיקן, סיי גוטס, סיי שלעכטס“. ווען ער שלאפט איין, נאכמען, הערט זיך אים מאצארטס רעקוועם. ער האט אים זייער ליב, אט דעם טרויעריקן ניגן, וואס פרווהט זיך שאלעם מאכן צווישן גוטס און שלעכטס, און ער פלעגט אפט בעטן מאניקן, יענער זאל אים אויסשפילן דעם ניגן.

דער זון אבער שפרינגט אוף, ווי פון א שארפן קלונג פון א וועקזיי-גער, שפרינגט אוף, רייבט זיך די אויגן, צי דערפאר, וואס ער איז נאך ניט אינגאנצן וואך, צי דערפאר, וואס ער גלייבט זיי ניט, די אויגן זיינע. צי דען איז שוין געקומען די צייט? און דאס ווארט מען שוין אף אים, אף אשערן? און ער מוז, ער מוז גיין!

די מוטער האט געמיינט, אז אשער האט ניט דעהערט, וואס זי פרעגט. האט זי ווידער איבערגעכאזערט די פראגע, וואס זשע לייגט ער פאר? ער וואלט געקאנט ענטפערן מיט איין קלינגעוודיק ווארט: קעמפן! ווען

ער וואָלט געווען בלויז נישט אַן אַלט. ער פילט זיך שוין אָבער עלטער. א סאך עלטער. כּוֹץ דעם, קאָן ער נישט איבערטראַגן דעם פעטער מוישעס גיפטיקע איראַניע: אפילע דאָ האָט ער זיך נישט געקאַנט באַגיין אָן פּראַ-צענטן.

איב ער וועט זאָגן: „קעמפּון“, וועט גובער טייקעף קלוימערשט מאס-קים זיין.

— נו, פארשטייט זיך, מיין טייער פייגעלע, קעמפּון. נאָר קעמפּון וואָ-דען? ווער קאָן עס צווייפלען, מיט וואָס דער דאָזיקער קאַמף וועט זיך אויסלאָזן? פון איין זייט א זיבעציקיאַריקער זיידע, א קראַנקע באַבע, א דולע וועכנע, צוויי פּינפּיאַריקע סאַניעס, מאַניק, אשקע, מיין גיטע, דיין מוטער סאַפע, נו, און איך, און דו... און פון דער צווייטער זייט — היט-לער... ווער וועמען, א?

און בעמעס: וויאזוי ווערן זיך?.. ביז איצט האָט זיך נישט אינגעגעבן צו פארבינדן זיך מיט די פארטיזאנער, קיין וועלדער איז נאָענט נישטאָ. קיין געווער האָבן זיי קימאַט נישט. עפעס-וואָס האָבן זיי געקראָגן, אָבער זייער ווייניק.

נאָר ענטפערן דארף מען דאָך! און נישט נאָר דערפאַר, וואָס די מוטער האָט צוויי מאָל פארגעבן די זעלבע פראַגע. ער מוז אלעמען דייטלעך ענט-פערן, און זיך אליין אויך. און טאַקע באלד. קיין צייט איז נישטאָ מער. מאַרגן אינדערפרי וועט באשטימט ווערן זייער גיורל. מאַרגן אינדערפרי ווארט אף זיי זייער גזאַר-דין. האָט אָשער געזאָגט:

— ווירדיק שטאַרבן.

נאכמען האָט אופגעהויבן זיינע אויגן אפן זון. אָשער האָט איבערגע-לייענט אין זיי א שטומע האסקאַמע. „אַלץ מוז זיך אַמאָל ענדיקן...“ האָט אָשער אייליק צוגעגעבן:

— איך האָב אין זינען — שטאַרבן אין קאַמף. פאַרניכטן וואָס מער פאַשיסטן.

— איז דאָס מעגלעך? — פּרעגט עמעצן דער בלייכער מייער. — איז דאָס מעגלעך, אז מ'זאָל אונדז אוועקפירן אף שכּיטעז?.. ווי פיי... מיר זענען דאָך מענטשן... און צוליב וואָס, א?.. פי קוילעט מען אף פלייש. און אונדז אף וואָס? זיי זענען דאָך אויך מענטשן, קריסטן... איז דען מעגלעך אַזוינס?.. — ס'איז מעגלעך, זיידע, — האָט שטיל געענטפערט אָשער. — ווייל פאַשיסטן זיינען נישט קיין מענטשן. זיי זיינען מענטשנפּרעסער!

גובער האָט עפעס געוואָלט זאָגן. האָט זיך דער זאָקן אופגעהויבן און געמאָלדן, געמאָלדן פעסט, ווי מע טראַגט ארויס א פּסאַק: — איך וועל אין ערגעץ נישט גיין. איך וועל פאַרבלייבן דאָ. שטאַרבן איז בעסער אין אן אייגענער שטוב... נאָר איך האלט נישט קיינעם.

גובער איז אופגעשפרונגען פונעם אָרט:

— אויב אזוי, גיי איך שוין אוועק פונדאנען. קלייבט זיך, גיטע, בראַ-ניע, מילע, מאַניק!

בראַניע, זייער א בלאסע, איז אופגעשטאַנען: — טאַטע, איך וועל אין ערגעץ נישט גיין.

זי האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ, געווארט, אז דער פּאַטער וועט אָנ-  
הייבן שיינן מיט קלאַלעס, געווארט אפּילע אָף א פּאַטש. נאָר דער טאַטע  
האַט א מאַך געטאַן מיט דער האַנט און זיך אראָפּגעלאָזט אפּן בענקל.  
— כּוועל אויך ניט גיין, טעכטערל, ווהיין וועל איך אליין, אָן אײַך,  
גיין, ווהיין וועל איך זיך אהינטאַן?..

סאָפּע האָט די גאַנצע צײַט שווינגנדיק געקוקט אָף איר זון, גלייך ווי  
זי וואָלט אים געזען דאָס לעצטע מאָל. איר האָט זיך זייער געוואָלט אים  
זאָגן עטלעכע גוטע, ווארעמע ווערטער. דערמונטערנדיקע, „קיינער וויל  
ניט שטאַרבן, אָשערל, און דו אויך. ביסט נאָך אזוי יונג!...“  
זי האָט געוואָלט זיך איבערבעטן מיטן זון. זיי האָבן, איינגעטלעך, זיך  
קיינמאַל ניט געקריגט, נאָר זינט די דײַטשן זײַנען אריין און זינט אָשער  
האַט אָנגעהויבן אָפּט פאַרשווינדן ווערן, איז צווישן זיי ווי אויסגעוואַקסן  
א וואַנט, זיי האָבן דאָס בײַדע געפּילט און בײַדע אויסגעמיטן רײַן וועגן  
דעם. אזוי האָבן זיי די לעצטע צײַט זיך אַלץ דערווייטערט איינער פּונעם  
אַנדערן. און דערפאַר האָט זי, ווי שליסנדיק ווידער שאַלעם מיט אים,  
געזאָגט:

— גוט, אָשערל, איך בין מאַסקים מיט דיר. נאָר לאַמיר מאַכן נאָך איין  
פּרוּוו. איך וועל גיין אין דער קאַמענדאַטור. עפּשער וועט מיר געלינגען  
עפּעס דערווייטן זיך... וואָס קלייבן זיי זיך מאַכן מיט אונדז מאַרגן אינ-  
דערפּרי.

— וועסט אין ערגעץ ניט גיין! — האָט אָשער הארב געזאָגט, גלייך ווי  
ער וואָלט גערעדט ניט מיט קיין מוטער, נאָר מיט א טאַכטער.  
— האָב ניט מוירע, אָשער. איך בין דאָך שוין איין מאָל געווען דאָרטן  
און ארויס א לעבעדיקע... זאָגסט דאָך אליין, אז מיר האָבן שוין ניט וואָס  
אַנצווערן...  
אונטערשפּאַרנדיק זײַן לאַנגן קאַפּ מיט אן איינגעבויגענער האַנט, איז  
נאַכמען געזעסן מיט פאַרמאַכטע אויגן און געשוויגן. ער איז נאָרוואָס גע-  
ווען אן איידעס פּון א שאַרפּן געראַנגל צווישן גובערן און זײַן טאַכטער  
און האָט ניט געצווייפּלט אינעם אויסגאַנג פּונעם געראַנגל צווישן דעם  
זון און דער מוטער. דערפאַר האָט ער זיך פאַרכידעשט, — און דאָס איז  
אויך געווען פאַר אים אומגעריכט, ווייל ער האָט לעצטנס אפּגעהערט עפּעס  
צו באַווונדערן, — ווען דער אלטער מײער האָט געזאָגט:

— זאָל זי גיין.  
דעם אלטן זײַנען געפּעלן געוואָרן די ווערטער פּון דער שוור „לאַמיר  
מאַכן נאָך איין פּרוּוו“. אָשער איז אוואַדע גערעכט אין זײַן צאָרן, מײערן  
האַט זיך אפּילע אויסגעוויזן, אז אויך מיט דער האַרבקײט פּון זײַן טאָן  
הײבט דער אייניק אָן ווערן ענלעך אָף אים, דעם זיידן. ער איז אָבער יונג,  
אָשער, ער איז נאָך שטאַרק יונג. ער טראָגט די פאַראַנטוואָרטלעכקײט נאָר  
פאַר זיך, פאַר זײַן אייגן לעבן. און ער, דער אורפּאַטער, טראָגט די אַכ-  
רײַעס פאַרן לעבן פּונעם גאַנצן שטאַם.

האַט דער אלטער אַרומגעשפּאַנט איבערן הויף און געפּרעגט דעם קא-  
לאַמוטנע-ראָזעוון, אָן איין שטערנדל, הימל, צי האָט ער ריכטיק גע-  
101

האנדלט, דערלויבנדיק זיין שנור, סאָפּען, אוועקלאָזן זיך אין דער הייל פון מענטשנפרעסער?

ער האָט זייער איבערגעלעבט, דער אלטער, געערגערט זיך. שוין צוויי שאַ, אז זי איז אוועק, און נאָך אלץ ניטאָ.

אצינד לעבט ער שוין איבער פאר דרייען. מיט א האלבער שאַ צוריק איז צו אים שטיל צוגעגאנגען נאכמען און געזאָגט:

— איך וועל גיין נאָך איר.

מייער האָט שווינגנדיק צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ.

און אַט נאַרוואַס איז אַשער צוגעגאנגען און געזאָגט:

— איך וועל גיין נאָך זיי.

האָט ער ווידער צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ.

ארוםשפּאַנענדיק איבערן הויף, האָט ער איצט טיף באדויערט זיין ניט באקלערטע האסקאמע.

די לעצטע טעג איז דער אלטער באזונדערס אומרויך. פאלן פון וויל-דער העפּקירעס און מאָרד האָבן זיך געמערט מיט יעדן טאָג. נעכטן איז א דייטשישע מאשין אָנגעפּלויגן אפן אלטן רוגמאן, ווען ער האָט געוואָלט איבערגיין די גאס, איבערגעפּאַרן אים אף טויט. דעם אפטייקער בליומענ-פעלדן האָט דערשאַסן א דייטשישער אונטעראַפיצער, ווען דער אלטער האָט ניט גענוג גיך דערלאנגט אים א רעפּוע. שלוימקעס טאטע, ארן פאך, איז זיך שטיל געגאנגען בא א זייט, געטוליעט זיך צו די ווענט. האָבן אים באמערקט עטלעכע שיקערע זעלנער, ארוםגערינגלט און געפּאַדערט, אז ער זאָל זיי באווייזן א יידיש טענצל. ארן פאך האָט געהאט א לאנגן אויסגעבויענעם האלדז, ס'פּלעגט זיך אויסווייזן, אז זיין קאָפּ און זיין גוף געפינען זיך אין פארשיידענע פלאכן. דאָס איז אזוי געווען דערפאר, ווייל פּערציק יאָר איז ער געזעסן אינגעבויגן איבער דער ניי-מאשין. די דייטשן, ווידער, האָבן זיך מיט אים לוסטיק געמאכט, ארויסגענומען פּאַ-טאַפּאראטן אף פּאַטאַגראפירן דאָס טענצל פון א קליינשטעטלידיקן יידן. ווי גרויס איז געווען זייער שטוינונג און צאָרן, ווען אַט דער „געמיינער יודע“ האָט אויסגעגלייכט די פלייצעס און אָפּגעזאָגט זיך טאַנצן. איינער פון די זעלנער האָט טאקע באלד ארויסגעלאָזט אין אים א קוילן-ריי פון אווטאָמאט.

דאָס אלץ איז געשען אין מעשען פון איין טאָג.

מייער האָט אומגעדולדיק געשפּאַנט איבערן הויף, און זיין אומרו איז אלץ געוואקסן. ער האָט וואכזאם זיך איינגעהערט אין דער שטילקייט.

עפּשער וועט ער דערהערן באקאנטע טריט?

פון דער פינצטערער הויף-טיפּעניש האָט זיך מיטאמאָל דערהערט א שאַרף. מייער האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ, דערזען רעזוסן. ער איז גע-שטאַנען לעם זיין קאַנורע און געשורשעט מיט עפעס א פּאַפּירל. „געליי-ענט.“ דער הונט וואָלט גערן צוגעלאָפּן צום אלטן, ארופּגעשפּרונגען מיט די פּאַדערשטע לאפּעס אף זיין ברוסט. האָט ער אָבער גוט געוואוסט, אז ווען זער באלעבאַס איז פּאַרזונקען אין זיינע געדאַנקען, טאָר מען אים ניט שטערן. ער ווערט ברויגעזן.

מייער איז צוגעגאנגען צו דער קאָנורע. אופגעוויבן דאָס פאפירל. עפשער איז דאָס עפעס אוינס... דער אלטער האָט באמערקט, אז עמע שרייבט אָפּט. מאָניק שרייבט אויך. ווער ווייסט, וואָס זיי שרייבן... ער האָט אָנגעצונדן א שוועבעלע, אונטערגעטראָגן דעם ציטערנדיקן פלאם צום פאפיר און איבערגעלייענט: „וואָס פאר א גרויליקע צייט מוז דאָס זיין, אויב מע טאָר ניט האָבן קיין קינדער...“ דאָס ווייסע פאפירל האָט שוין אָפגעברענט, און ער האלט עס נאָך אלץ אין די פינגער און טראכט, וועגן דעם, וואָס ער האָט נאָרוואָס איבערגעלייענט. קיין שרעקלעכערע צייט איז טאקע נאָך קיינמאָל ניט געווען. קינדער ווערן פארוואנדלט אין זקיינים, און זקיינים ווערן ווי קינדער. דאָס לעבן הענגט אָף א האָר, און ער לייענט עפעס א ברודיק פאפירל. ער וואָלט דאָך באדארפט... וואָס באדארפט... א, יא, א קאָנורע. רעזוס האָט זיין קאָנורע. ער, מייער סאפיר, האָט געהאט זיין שטוב. נו, איז וואָס מיינט ער?.. ניט ער. דאָס האָט זיין איידעם, דער דאָקטער יעפים סיגאל, צוגעגלייכט: שטוב — קאָנורע. פאר גלייכט און צוגעשמייכלט, פויל צוגעשמייכלט, ווי זיין שטייגער איז גער ווען. איצט שמייכלט ער מער ניט. איצט טליעט זיין געביין אין דער „לאַנגער באלקע“. וואָס האָט ער אָבער געמיינט? עפשער האָט ער...

פלוצעם האָט רעזוס זיך צעוואָיעט. דער אלטער האָט א צייער געטאָן און אָגעשפיצט די אויערן. טריט, איילנדיקע און אומרוקע, נאָך ווייטע, זיינען געוואָרן וואָס אמאָל נעענטער און דייטלעכער. ער מעג שווערן, דער אלטער, אז ער דערקענט סאָפעס טריט, דאָס קלאפן פון אירע אָפצאסן. איז ער צוגעלאָפן און געעפנט די פאָרטקע. עטלעכע מענטשן, פארומער טע, מיט אראָפגעלאָזטע קעפ, האָבן אריינגעטראָגן נאכמענען. ער איז גער ווען טויט. פון פאָרנט איז געגאנגען אָשער, און ס'איז געווען צו זען, ווי ער פארבייסט די ליפן אָף איינהאלטן דעם געשריי. און פון הינטן, ווישנר דיק די אויגן מיט א טיכעלע, איז נאָכגעגאנגען סאָפע. די געוויינען און די גוואלדן האָבן ווי אופגעריסן די איינגעשטילטע גאס.

— מיר וועלן נעקאָמע נעמען, — האָט אָשער ארויסגערעדט, קוים איינר האלטנדיק דאָס כליפען.

דער אלטער מייער איז געשטאנען אומבאוועגלעך אָף איין אָרט און אלץ געשאַקלט מיטן קאָפ, ווי ניט קאָנענדיק איינהאלטן אים.

— ווער וועט נעקאָמע נעמען?.. מיר האָבן דאָך שוין קימאט קיין מאַנצבלען ניט!

— עס וועט זיין ווער, — האָט אָשער געענטפערט. — אָט זיינען זיי געקומען מיט מיר. ס'וועלן קומען נאָך. אלע די, וואָס ווילן... וואָס ווילן קעמפן. און לאָמיר נאָר אָנהייבן. מ'האָט מיר געזאָגט, אז די פארטיזאנער זיינען ניט ווייט. און זיי וועלן אונדו קומען צוהילף. די טעג האָט מען ערגעץ דאָ געזען לאָזערן...!

— ווער האָט אים געזען? ווו האָט מען אים געזען?

— דאָס ווייס איך ניט. דאָס דארף קיינער ניט וויסן. נאָר ער איז ניט

ווייט. לאָזער... און מיראָשניטשוק אויך... זייערע אָטריאדן...

— לאָזער, מיראָשניטשוק... דער אלטער האָט עטלעכע מאָל איבער-געכאוערט די נעמען, — לאָזער, לאָזער...

פאר זײַנע אויגן איז ווי עפעס א גוטער צײַכן געשטאנען זײַן וון לאַ-  
זער, צו וועמען ער האָט אלע יאָרן געהאט נאָר טײַנעס. וואָרעם אויב א  
זון פארלאָזט דעם טאטנס הויז... איז עפּשער גראַד לאַזער... דער הימל  
איז פּוּסט. פּוּסט. נײַטאָ אָף וועמען צו פארלאָזן זײַך. כּוֹץ עפּשער... לאַזער!  
מיראַשניטשוק!..

ס'האָט זײַער זײַך געוואָלט גלייבן אין דעם. דאָס האָט אונטערגעמונ-  
טערט דעם אלטן, אונטערגעמונטערט אלעמען. אין זײַער פאַרשטייענדיקן  
געראנגל, וואָס האָט ביז איצט אויסגעזען האָפּענונגסלאָז, אפּילע זינלאָז,  
האָט זײַך באוויזן א קליין פּונקעלע פּון עפעס א האָפּענונג...  
בראַניע איז צוגעקומען צו אָשערן.

— כּוֹזיל אויך זײַן מיט דיר. כּוֹזעל נײַט זײַן ערגער פּון קיין מאַנצבל.  
עמע, וואָס האָט ארויסגעקוקט פּונעם פענצטער מיטן אייפּעלע בא דער  
ברוסט, האָט אוועקגעלייגט דאָס קינד אין בעטל, ארויס אין הויף, גע-  
שטעלט זײַך באַנאנד מיט בראַניען.  
— און איך אויך.

סאָפּע האָט אויסגעווישט די טרערן און האָט זײַך געשטעלט לעבן עמען.  
און זלאטע. און גיטע. נאָך גיטען האָט זײַך נאָכגעשלעפּט גובער. פּלוצעם  
אַבער האָט ער זײַך א קער געטאָן, צעפּראַלט די פאַרטקע און ארויסגעלאָפּן.  
מאַניק האָט גענומען מילען פאר דער האנט, און זײַ זײַנען צוגעגאנגען  
צוואמען;

— און מיר אויך.

און אזוי — איינער נאָכן אנדערן. אפּילע אשקע אויך...

נײַט צוגעגאנגען איז נאָר איין נאכמען. ער איז געלעגן טאקע אין  
הויף, אָף א לילעך, מיט פאַרמאכטע אויגן, אומבאוועגלעך געקוקט אפּן  
כּוֹרנע-ראָזעוון הימל, דאָס מויל איז געווען האַלב-אַפּן, גלייך ער האָט  
געקליבן זײַך עפעס זאָגן, נאָר נײַט געקאַנט שוין. וואָס האָט ער געוואָלט  
זאָגן?.. ווער קאָן וויסן? עפּשער דאָס זעלבע: „אַלץ מוז זײַך אמאָל ענ-  
דיקן“. אַלץ אָף דער וועלט האָט זײַן אָנהייב און זײַן סאָף. און עפּשער  
האָט ער זײַך געוואָלט פאַרקלאָגן, און מ'האָט אין אים פאַרגעסן. אנדער-  
געלייגט — און פאַרגעסן. ווען ער לעבט, וואָלט ער קיין טײַנעס נײַט גע-  
האט. געוויינט געווען. ער איז דאָך אַבער געשטאַרבן. דעם לעצטן כּוֹיוו  
און דעם לעצטן קאָוועד דאַרף מען דאָך אים אָפּגעבן.

דערמאָנט וועגן אים האָט רעזוס. ער איז צוגעגאנגען, א לעק געטאָן  
אים אין דער האנט, דערפילט א מאַדנע קרירע, עפעס אן אָפּשערענדיקע  
פאַרגליווערטקייט און זײַך מיטאַמאל ווידער צעוואַיעט. אלע האָבן אופּגע-  
ציטערט. איז וואָס טוט מען? מעקאַבער זײַן אפּן בעסוילעם אזוי שפּעט  
באנאכט טאָר מען נײַט, ס'איז א סאַקאַנע. ווארטן ביז אינדערפרי?.. ווער  
ווייסט, וואָס ווארט אָף זײַ אלעמען דעם קומענדיקן אינדערפרי?  
דער אַלטער האָט באשלאָסן ברענגען צו קווערע זײַן בכאַר טאקע דאָ,  
אין הויף, ער האָט גענומען אין די הענט אן אייזערנע לאַפּעטע און אַנגע-  
הויבן גראָבן א קייזער...  
ער האָט לאנג געגראָבן. ס'איז אים געקומען אפּן זינען א געדאַנק: דער  
קייזער מוז זײַן א גרויסער. ער מוז קלעקן פאַרן גאַנצן שטאַם. דערנאָך



אָבער האָט ער זיך דערשראָקן פאר דעם געדאַנק. מ'טאָר אפּילע ניט טראַכטן וועגן דעם. קאַלומאַן דער מענטש לעבט...

— קאַלומאַן דער מענטש לעבט, דאַרף ער האָפּן. אפּילע ווען דאָס מע-סער איז באַם האַלדן.

ווער האָט עס אַרויסגעזאָגט אין דער הייך זיינע פאַרבאַרגענע געדאַנ-קען?

מיילעך אדערמאַן. דער פאַרזיצער פונעם יודנראַט. ס'האָט אים גע-בראַכט אהער גובער. ביידע זיינען זיי אריין שטיל, ווי שאַטנעס.

מיילעך אדערמאַן איז געווען א פּולבלעכער, ווייכער און ליבלעכער מענטש. די גראַווע האָר האָבן אים צוגעגעבן האַדרעס-פּאַנעם, זיי האָבן זייער געפּאַסט צו זיין בענימעסדיקן שמייכל. דאָס אלץ איז געווען אַמאָל. אַצינד איז ער באַשטאַנען פון הוילע נערוון. פון שרעק און ייזש, און די גראַווע האָר האָבן שוין גאַרנישט ניט געקאַנט צוגעבן צו זיין בלייכן, אַינגעפּאַלענעם פּאַנעם.

— איך וועל אין ערגעץ ניט פאַרן רעב מיילעך, — האָט געטיינעט מייער און געהאַלטן אין איין שאַקלען מיטן קאַפּ, גלייך ווי ער וואַלט מוירע געהאַט איבערצוטראַכטן, האָט ער אלץ איבערגעכאַנערט — „איך וועל אין ערגעץ ניט פאַרן“, און ערשט דערנאָך, ווען מיילעך האָט אויך, ערגערנדיק זיך, אָנגעהויבן שאַקלען מיטן קאַפּ, האָט ער צוגעגעבן:

— איך וויל שטאַרבן באַ זיך אין שטוב.

— אויב איר ווילט שטאַרבן, — איז דאָס אַייער זאך. פאַרוואָס אָבער דאַרף אומקומען די גאַנצע איידע איבער אַייער אַקשאַנעס? אונדזער אַיינציק געווער איז האַכנאַע.

מייער האָט אופּגעהערט שאַקלען מיטן קאַפּ, א קער געטאַן זיך צו גובערן:

— נאָך וואָס האָסטו אים געבראַכט אהער?

— צוליב אַייער טאַכטער און אַייערע אַייניקלעך, — האָט שאַרף און בייז געענטפּערט גובער, פאַרגעסנדיק וועגן זיין שטענדיקער מידע — ריידן ווייך און ליבלעך. — רעב מיילעך איז געווען אזוי גוט, אז ער האָט אַינגעשלאָסן מיך און צוליב מיר — אייך אויך אין דער געטאַ „א“, און ניט אין דער געטאַ „ב“, און איצט...

— אזוי גאַר? געטאַ „א“... זיינען מיר, הייסט עס, טאַקע פּריווילעגיר-טע ליט. זייער פּיין... זייער פּיין...

מיילעך אדערמאַן האָט זיך אָנגעכאַפט פאַרן קאַפּ:

— פאַרוואָס דאַרף איך אלע אַינריידן, האַז זאָגט מיר, רעב מוּישע, פאַרוואָס דאַרף איך אלעמען אַינריידן? גיט מיר אַ לאַפּעטע, וועל אייך זיך אויך אויסגראַבן א קייוער... איר מיינט, אז מיר ווילט זיך אזוי לעבן? וואָס? אזא שייך, אָנגענעם, פּריידיק לעבן, האַז די פּאַשיסטישע בלוטזויר-גערס האָבן שוין אויסגעזאַפּט באַ מיר דאָס גאַנצע בלוט. איך האָב שוין ניט קיין ברעקל קויער. איך מוז דאָך אָבער ראַנגלען זיך פאַר יעדער יידיש לעבן און ער לאַכט זיך אויס פון מיר. ער מאַכט כוּיועק, פּריוויר-לעגירטע לייט! ער נאָר, דו... באַרעמאַרציקער גאַט, — האָט מיילעך אויסגעשטרעקט זיינע הענט צום הימל, — וואָס האָסטו געמאַכט מיט

אונדז?.. וואס איז פון אונדז געווארן? ווער זיינען מיר אצינדז?.. מיר זיינען  
הני? מיר זיינען מיסטו! מיר...  
פלוצעם האט ער א שפרונג געטאן אין גרוב אריין. פון דארטן האבן  
זיך געלאזט הערן זינע ווילדע אויסגעשרייען:  
— גענוג! גענוג! ווער דארף דאס האבן, דאס פארשאלטענע לעבן!  
פארשיט מיך מיט ערד! פארשיט מיך מיט פאָרעך, זאָג איך איך! גענוג!  
גענוג!..

מייער האט אומעטיק געשאקלט מיטן קאפ:  
— ער איז פון זינען אראפ...  
ער האט צוגערופן אָשערן, און אינצוויייען האבן זיי ארויסגעשלעפט  
מיילעכן פון דער גרוב. גובער האט אָפגעטרייסלט זיין מאנטל, גענומען  
אים אונטער דער האנט און אָפגעפירט צו דער פאָרטקע.  
מוישע גובער האט זיך געטרייסלט, ווי אין פיבער. אים האט זיך אלץ  
געדאכט, אז ער פירט א מעס אונטער דער האנט. מיילעך האט זיך אָפגע-  
שטעלט, אויסגעקערעוועט זיך צו גובערן מיטן פאָנעם: יאָ. טאקע א מעס.  
א בלאַוּלעך-בלייכער מעס. פון וועלכן מ'האט אויסגעצאפט דאָס לעצטע  
ביסל בלוט... און פלוצעם האט דער מעס געעפנט דאָס מויל:  
— איר געדענקט, רעב מוישע, איר האט מיך אמאל געפרעגט, צי מע  
וועט קאָנען בא היטלערן האנדלען?.. פארוואס זשע האט איר מיך ניט  
געפרעגט, צי מע וועט קאָנען בא היטלערן לעבן?.. האז. פארוואס?..

10

די רעשט פון דער נאכט איז אויסגענוצט געווארן אף צו באפעסטיקן  
און פארבאריקאדירן די שטוב און דעם הויף. מיט דעם האבן זיך פאר-  
נומען די כעוורע, וואס אָשער האט געבראכט מיט זיך. אלע איבעריקע  
האבן געהאַלפן, מיט וואס זיי האבן געקענט. באזונדערס האבן זיך גע-  
סטארעט בראָניע און עמע. אָנגעפירט מיט דער ארבעט האט אָשער, און  
זיין בעסטער און זיכערסטער מיטהעלפער איז געווען איזיע בארנבוים.  
איזיען האבן אלע געהאלטן פאר א באגרענעצטן באַכער. ער האט זיך  
ניט איבעריק אויסגעטיילט ניט מיט זיין סייכל, ניט מיט זיין אויסזען.  
דאָס איז געווען א נידעריק באַכערל מיט העלע, א ביסל געבלעכע האָר.  
דאָס פאָנעם זינגט איז געווען באשפרענקלט מיט קליינען זומער און ווינ-  
טער. אָפטמאל פלעגט מען כויעק מאכן פון אים. איינמאל האבן שטעטל-  
דיקע לייצים אים פארשפארט אין קלוב, אפן צווייטן שטאָק. פארשפארט  
און אליין ארויס אף דער גאס כאפן א קוק, וואס זשע וועט ער טאָן?  
שרייען, מע זאָל אים עפענען? בעטן ראכמים? פלוצעם האבן זיי דערזען:  
ס'עפנט זיך דאָס פענצטער פון אינווייניק. איזיע קלעטערט ארוף אף דער  
פענצטער-ברעט און שפרינגט אראפ. אָט אזוי זיך. גלייך ס'איז בא אים  
א געוויינלעכע זאך. דער גארן איז געווען א הויכער, די שטרעקע צווישן  
די ווענט פונעם קלוב און דער שכינעסדיקער געביידע איז געווען אזוי  
קליין און שמאַל, אז א דיקער מענטש וואָלט געבליבן דארטן שטעקן.

א סאקאנע צעמאזיקט ווערן איז בעפיררעש געווען א גרויסע. איז מען אלע צוגעלאָפן צו אים העלפן. איזיע האָט זיך טאקע פארטשעפעט פאר עפעס א רינווע און אנדערגעפאלן. נאָר ער האָט זיך אופגעהויבן און גאנץ רויק, אפילע עפעס ווי א ביסל שולדיק, א זאָג געטאָן:

— פארשטייט איר מיך... איך האָב קיין צייט ניט. אין פינף מינוט ארום דארף איך זיך זען מיט מיינער. ווען איך וואָלט געהאט צייט, וואָלט איך א ביסל צוגעווארט, ביז איר וואָלט מיר געעפנט.

אַשער האָט ניט אַנטיילגענומען אין דעם שפיצל. ער איז צופעליק פארבייגעגאנגען און געזען, ווי איזיע „פיקירט“. אָבער ער איז דערפון ניט ניספאָעל געוואָרן. סאָפאָלסאָף איז דאָס שוין ניט אזא העלדישקייט. וואָס ס'האָט אים יאָ איבעראשט, איז געווען איזיעס אויסערגעוויינלעכע רויקייט דערביי. ער, אַשער, אָדער עמעץ אנדערש וואָלט מיסטאמע אויך געקאָנט אזוי א שפרונג טאָן, אָבער דעמלט נאָר, ווען ס'וואָלט שוין קיין אנדער בריירע ניט געווען. דאָס איז ערשטנס. צווייטנס, וואָלט ער אומ- באדינגט א קוק געטאָן אראָפ, אויסגעמאָסטן מיטן אויג די שטרעקע, און ס'וואָלט זיך אים געוויס אויסגעוויזן, אז דער שפרונג איז א סאך א גע- פערלעכערער, ווי ער איז אינדערעמעסן געווען, נו, און נאָכדעם, נאָכן שפרונג, וואָלט ער עס שוין געוויסט, ווי צו באמאָלן...

איזיען האָט מען געהאלטן פאר א באגרענעצטן, מאכעס ער איז גע- ווען עפעס זייער וואַכעדיק. אַשער אָבער האָט אים דאָפּע דערפאר גע- שעצט, און כאַטש אליין אַשער איז געווען א גרויסער פאנטאזיאַר, האָט ער געהאלטן, אז טאקע וויל איזיע איז ניט קיין פאנטאזיאַר און פארגרע- סערט דעריבער קיינמאָל ניט די שוועריקייטן, וואָס שטייען אים פאַר, איז ער פראקטיש נוצלעכער, ווי אנדערע.

אצינד האָט איזיע רויק און פליסיק געשלעפט קלעצער, פארזשווערט אייזן, שטיינער, מעבל, אָנגעהויפנט עס לעבן דער פאַרסקע, בא די טירן און פענצטער, און געטאָן האָט ער דאָס אלץ אזוי זאכלעך, גלייך ער וואָלט דאָס גאנצע לעבן זיינס געמאכט באריקאדעס. שנייע, איציק און אנדערע האָבן אים פליסיק געהאַלפן.

שנייע איז איינער פון דער כעוורע לייצים אין שטאָט. אפילע איצט, העלפנדיק בראַניען אונטערקייקלען צו דער טיר א שווערן קלאַץ, מוז ער א שפּאס טאָן:

— אויב מיר וועלן מאַרגן ניט שטארבן, וועלן מיר איבערמאַרגן כא- סנע האָבן.

איציק האָט אומעטיקע אויגן און א ווארעמע הארציקע שטים. ער האָט פארקאטשעט די ארבל, טוט זיין ארבעט זייער ערנסט און זינגט זיך שטיל צו עפעס א טרויעריק ניגנדל.

דאָוויזן און מאַטלעך, וועלכע זיינען די גאנצע צייט געווען אין זיין גרופע, האָט אַשער געשיקט נאָכן געווער, וואָס איז געלעגן פארבאהאלטן אין א פארוואָרפענער כאלופע ניט ווייט פון דער שטאָט. די דאָזיקע גע- פערלעכע אָפּעראציע האָט אַשער פארטרויט גראַד זיי, וויל דער פארי- ברוינטער מאַגערלעכער דאָוויז איז געווען זייער א דרייסטער יאט און

דער בלאַנדער מאַטל האָט גוט גערעדט דײַטש, אָן אַן אַקצענט, און פֿאַר אַ נױט קאָן ער זיך אָנגעבן פֿאַר אַ „פֿאַלקסדױטשע“.

דעם סאַמע ייִנגסטן צױישן זײ אַלעמען, ייִסראָליקן, האָט אָשער געשיקט נאָך די כעוורע, װעלכע װאַלטן, לױט זײַן מײנונג, געװען גרײט צו פֿאַרײַ־ניקן זיך צו זײ. ייִסראָליק האָט נישט געהאַט נישט קײן פֿאַטער, נישט קײן מוטער (די פֿאַשיסטן האָבן זײ דערהאַרגעט). ער האָט פֿאַרגעטערט דעם שלאַנקן שײנעם אָשערן, מױרע געהאַט דורכלאָזן כּאַטש אײן װאַרט זײנס. אָשערס גרופּע אײז קײנמאַל נישט געװען גרױס אײן צאָל. די אױסשליס־לעכע באַדינגונגען האָבן געפֿאַדערט שטאַרקע פֿאַרקאַנספּירירטקײט. אַצינד זײנען זײ פֿאַרבליבן גאַר װײניק, װײל װען ס'האַבן זיך אָנגעהױבן די אַקציעס, זײנען אײניקע פֿון זײ אומגעקומען צױישן די ערשטע.

אַז מײלעך אַדערמאַן אײז אװעק, האָט מײער צונױפּגערופּן דאָס הױז־געזינד, און מ'האַט נאַכמענען אַראָפּגעלאָזט אײן גרױב, די קינדער, װעלכע מ'האַט זיבן מאַל געלײגט שלאָפּן און זײ זײנען זיבן מאַל װידער אױפ־געשטאַנען, זײנען געשטאַנען, װי אַלע, באַם פֿרישן קײווער און שטיל געכליפּעט צוזאַמען מיט זײערע מוטערס און שװעסטער. זײ האָבן מױרע געהאַט װײנען אָף אַ קאַל, װײל הױך װײנען אײז אױך געװען געפּערלעך. װען אײציק האָט אָנגעהױבן זאָגן קאַדעש, האָט דער אַלטער מײער פֿלוצעם אַ זאַג געטאַן:

— װײנט אײך אױס. צום לעצטן מאַל.

אײז דעמלט דאָס געװײן שטאַרקער געװאָרן. אָשער האָט געװאַלט אָנ־שרײען אָף די װײבער. נאָר דער זײדע האָט אײם מילד פֿאַרשטעלט דאָס מױל מיט זײן דלאַניע:

— טשעפּע זײ נישט, לאַזער. זאַלן זײ זיך אױסװײנען.

באַם זײדן האָט לאַזערס נאַמען זיך אַרױסגעכאַפט אומגעריכט. מעגלעך דערפֿאַר, װאַס ער האָט די גאַנצע צײט געטראכט װעגן אײם. נאָר פֿאַר אָשערן אײז דאָס געװען װי אַ פֿאַראַל. ער אײז געװען שטאַלץ, װאַס דער זײדע האָט אײם אָנגערופּן מיטן נאַמען פֿונעם פעטער.

פֿלוצעם האָט אָשער דערהערט אַ לאַנגן פֿײַף. דאָס אײז געװען אַ סײ־מען, אַז דאָװיד און מאַטל האָבן געבראַכט דאָס געװער. האָט אײם שױן נישט געקײמערט, װאַס מע װײנט אָף אַ קאַל. קאַנספּיראַציע אײז שױן אײצט אײבעריק. זאַלן זײ װײנען. דעם פעטער נאַכמען האָט אָפּגעגליקט. מע האָט אײם דעם ערשטן דערהאַרגעט. אײז נאָך דאָ, װער ס'זאַל אײם באַװײנען. מאַניק האָט זיך שױן געהאַלטן פֿאַר אַ דערוואַקסענעם. ער האָט אָבער אױך געװײנט. ער האָט זײער ליב געהאַט דעם פעטער נאַכמען. ס'האַט זיך באַקומען אַזױ, אַז פֿאַר אײם, פֿאַר מאַניקן, האָט זיך אַלץ אײבערגערױקט אָף אײן דאָר. דער זײדע אײז געװען פֿאַר אײם װי אַ טאַטע, און דער פּע־טער נאַכמען — װי אַן עלטערער ברודער. ער האָט זיך דערמאַנט אַצינד, װי דער פעטער פֿלעגט אָנבײגן צו אײם זײן לאַנגן קאַפּ און מיט אַ שטיי־לער שטיים דערצײלן דאָס, װאַס די דערוואַקסענע האָבן נישט געװאַלט הערן: דאַקטאָר זאַמענהאַף האָט דערלאָזט אַ טאַעס. ער האָט פֿאַנאנדערגעאַרבעט זײן עספּעראַנטאַ, האָבנדיק אײן זײנען נאָר די אײראָפּײישע פעלקער. ער האָט פֿאַרזען די גװאַלדיק גרױסע אַזײע און די אױפֿװאַכנדיקע אַפֿריקע. ער,

נאכמען, וועט א פרוו טאן רעסארמירן עספעראנטא, קעדיי זי זאל ווירק-  
לעך ווערן א שפראך פון פארבינדונג, פריינטשאפט און שאלעם פאר אלע  
פעלקער פון דער וועלט. „ליבער, טייערער און צעטראגענער פעטער נאכ-  
מען...”

ווי נאך דאויד און מאטל זינען געקומען מיטן געווער, האט סאפע  
אופגעהערט וויינען. זי איז אוועק פונעם מאנס קייווער מיט טרוקענע און  
ברענענדיקע אויגן, אפגערופן דעם זון און א זיט און שטילערהייט אים  
געזאגט:

— אשער, גיב מיר א רעוואלווער.

דער זון האט ניט געפרעגט די מוטער: „נאך וואס דארפסטו א רעוואל-  
ווער?” ער האט איר זאכלעך געזאגט:

— דאס געווער וועל איך צעגעבן א ביסל שפעטער. איך דארף פריער  
וויסן, וויפל מ'האט געבראכט.

— איך דארף אבער שוין.

דאס איז געזאגט געווארן אזוי, אז אשערן איז פארבליבן נאך צו ענט-  
פערן:

— גוט, מאמע, אט האסטו.

— ער האט ארויסגענומען פון דער קעשענע א בראונינג און געגעבן  
דער מוטער.

— וויזו מיר, וויאזוי שיסט מען פון דעם.

אשער האט איר באוויזן.

— אצינד גיב מיר א קוש.

— גייסט אוועק?

— יא.

— וואס האסטו פארטראכט? וועסטו אין ערגעץ ניט גיין.

— איך מוז גיין. איך מוז.

דאס איז ווידעראמאל געזאגט געווארן אזוי, אז אשער האט געוויסט,  
לויט זיך האט ער געוויסט, דערווידערן איז ניט שנייד, ס'וועט ניט העלפן.  
ער האט ארומגענומען און א קוש געטאן די מוטער. סאפע האט אנגע-  
טאפט מיט די פינגער די שפורן פון די בראנדווונדן אף זיין פאנעם, אי-  
בערגעקושט זיי אלע און געזאגט:

— זיי געוונט, אשערקעו

געווער איז געווען ווייניק.

מענטשן זינען געווען ווייניק.

האפענונגען זינען געווען ווייניק.

ווייניק? און מיראשניטשוק?.. לאזער?.. עפשער... זיי מוזן דאן?..

דערווייל אבער מוז מען זיך פארלאזן אף די אייגענע קויכעס. זיך  
פארלאזן און גלייבן, פעסט גלייבן, אז עס זינען דא בא אונדז טרייע און  
מוטיקע מענטשן... א סימען, אט זינען צוגעקומען נאך צוועלף כעווער.

דאָס האָט זיי אילקאָ געבראַכט מיט זיך. אילקאָ און וואַניע און ייסראָליק.  
טאַסיק רופט אויס באַגייסטערט, אָף זײַן אויפן:

— מיר זײַנען איצט אן אינטערנאַציאָנאַלע בריגאַדע.  
דערמיט וויל ער דערמאַנען, וויאזוי מע האָט אין שפּאַניע געקעמפט  
קעגן פאַשיזם.

אין הויף איז מיטאַמאַל געוואָרן ענגער, אפן האַרצן וואַרעמער. געווער  
האָט איצט ניט געסטייעט פאַר אלעמען. דער אלטער האָט געבראַכט פון  
דער קוזניע האַמערס. דעם שווערסטן האָט ער גענומען זיך.

ס'האָט שוין אָנגעהויבן טאַגן, איזיע אָבער האָט נאָך אלץ זיך געײ-  
סעקט, עפעס נאַכאַמאַל אויסגעפרוּוט, עפעס צורעכט געמאַכט. ער איז גע-  
ווען ענלעך אָף א מוליער, וועלכער האָט אויסגעבויט פאַר דער נאַכט א  
שטיינערנע וואַנט און איצט, באַ דער שײַן פון טאַג, קוקט ער איבער, צי  
אלץ איז ווי ס'דאַרף צו זײַן. פּלוצעם האָט ער דערהערט א קלאַפּ אין  
דער פּאַרטקע און א צוגעטויבטע שטים:

— לאַזט מיך אַרײַן. דאָס בין איך, רוגמאַן.

איזיע האָט אים דורכגעלאָזט און ווידער פאַרשפאַרט דאָס טירל.

עמע איז געזעסן מיטן קינד אָף די הענט. דאָס קינד האָט געוויגן די  
ברוסט. זי האָט ניט געזען, אז לעאָן איז אַרײַנגעקומען. ער האָט געכאַפט  
אן אומעטיקן קוק אָף איר בלייך, אָבער נאָך אלץ זייער שײַן פּאַנעם און  
געזאַגט:

— איך וועל בלייבן מיט אײַך. אויב איר וועט מיר דערלויבן. איך  
האָב איצט מער קיינעם ניט.

— גוט, לעאָן. בלייבט מיט אונדז.

זי האָט אוועקגעלייגט דאָס קינד אין וויגל, א וויג געטאַן עס פונדער-  
גרינג און ערשט איצט גענומען באַקוקן לעאָנען.

— איר ווייסט, לעאָן, כ'האָב געזאַגט ציופען, אז איר זענט דער פּאָ-  
טער פון מײַן קינד.

לעאָן איז צוגעגאַנגען צום היגל, אָנגעבויגן זיך און לאַנג איינגעקוקט  
זיך, ווי דאָס קינד האָט מיט גרויס פאַרגעניגן צוגעשטאַקעט מיט די  
רויטע פּייכטע ליפעלעך און געלאָזט פּוכירן. דערנאָך האָט ער גענומען  
עמעס האַנט און א קוש געטאַן.

— איר האָט ציופען ניט געזאַגט קיין ליגן. איך בין גרייט זײַן א  
טאַטע דעם קינד...

א ביסל שפעטער איז געקומען צו לויפן רויטמאַן. מ'האָט אים ניט  
אַרײַנגעלאָזט. האָט ער געבעטן צורופן בראַניען צו דער פּאַרטקע.

— בראַניען — האָט ער גערופן, — בראַניע, לאָז מיך אַרײַן!

בראַניע האָט געשוויגן. רויטמאַן האָט פאַרביטערט געשריגן:

— אלע יידן האָבן זיך שוין צונויפגעקליבן אפן פּלאַץ. מ'האָט באַ-  
פוילן שוין אַראַפּברענגען אײַך. אַניט וועט מען אײַך אלעמען שיסן.

בראַניע האָט אים געענטפערט:

— מיר וועלן אין ערגעץ ניט גיין, באַריס.

זי האָט צוגעלייגט דעם אויער צו דער פּאַרטקע. גאַרנישט ניט דער-  
הערט. ניט קיין ענטפער, ניט קיין קלאנג פון זיך דערווייטערנדיקע טריט.  
רויטמאן איז געשטאנען און געטראכט.  
— בראַניעו! — האָט ער ווידער א רוף געטאָן.

— יא, איך הער.  
ער האָט אָבער גאַרניט געזאָגט.  
דעמלט האָט בראַניע אים געפרעגט:  
— דו ווילסט, מיר זאָלן דיך אריינלאָזן און וועסט פארבלייבן מיט  
אונדז?

— יא, איך דארף אייך עפעס זאָגן. זייער וויכטיקס.  
בראַניע האָט צוגערופן אָשערן.  
— אויב ער איז אליין, וועלן מיר זיך מיט אים אן אייצע געבן. —  
האָט אָשער געזאָגט און געהייסן אריינלאָזן רויטמאנען.  
ער איז אריין און אָנגעהויבן אויסליידיקן די קעשענעס, ארויסגעלייגט  
דריי רעוואָלווערן. א צופרידענער האָט אָשער אים א קלאפ געטאָן איבער  
דער פלייצע און דאָ באלד געוואָלט צעגעבן די רעוואָלווערן. פלוצעם  
האָט ער אָנגעשטעלט די אויגן אף רויטמאנען:  
— וויאזוי האָט געטראָפן צו אייך אַט דער בראונינג?

— איר האָט אים דערקענט?  
— יא, דערקענט, — איז אָשער געוואָרן בלייך ווי די וואנט.  
מיט דעם בראונינג האָט מען באנאכט דערשאַסן מילבורן.  
— און וואָס איז געשען מיט...  
— אייער מאמען האָט מען אפן אַרט דערהארגעט. כּוּץ מיר, האָט זי  
דערווייל קיינער ניט דערקענט. זי איז אינגאנצן גראָוו געוואָרן.  
אָשער האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ... דערנאָך זיך אופגעטרייסלט, אַפּ-  
געגעבן צוויי רעוואָלווערן זיינע כאוויירים. דעם בראונינג האָט ער אריינ-  
געלייגט צו זיך אין קעשענע.  
באַריס האָט געזאָגט אָשערן:

— איך וועל אייך ברענגען נאָך געווען. נאָר לאָזט אַפּ בראַניען...  
— מיר האנדלען ניט מיט בראַניען. ווילסט איר עפעס זאָגן, איז זאָג  
איר אליין.

— בראַניעו! טו א גוטן טראכט. איך וויל ניט, זאָלסט שטארבן, — האָט  
באַריס געזאָגט בראַניען.  
— און איך וויל אזוי ניט לעבן. — האָט בראַניע געענטפערט.  
ער איז אוועק.

דער אלטער מייער האָט געזען, ווי אָשער האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ.  
איז ער צוגעגאנגען צו אים. געוואָלט אים זאָגן עפעס א ווארעם וואָרט.  
וואָס זאָל אים דערמונטערן, טרייסטן. וואָס? דער אלטער האָט נאָך אליין  
ניט געוואָסט. ער שטייט שוין אָבער באנאנד מיטן אייניק. האָט ער א זאָג  
געטאָן, גלייך ווי ס'איז גאַרנישט ניט געשען:

— ווייסט וואָס, אָשערל, קאפע מיר אריין די טראָפּס אין די אויגן.  
זיי זיינען אריין אין שטוב. אָשער האָט אָנגענומען אין דער פיפעטקע  
עטלעכע טראָפּס. אריינגעקאפעט אינעם זיידנס אויגן.

דער אלטער האָט געפרעגט:

— מע האָט זי דערהארגעט?

— דערהארגעט, — האָט געענטפערט אַשער.

— וואָס קאָן מען טאָן, יאָסעמל מײַנס... — האָט מייער ארומגענומען אַשער, — אזא גוירל ווארט היינט אף אונדז אלעמען.

ווי קעדיי צו באשטעטיקן די דאָזיקע ווערטער, האָט זיך פלוצעם דער-  
הערט א דונערנדיקער קלאפ אין דער פּאַרטקע און באלד נאָך דעם — ציו-  
פעס דראַענדיק-הייזעריקע שטים.

— עפנט שוין ארף! אניט דערשיט איך אייך אלעו

אַשער איז ארויסגעלאָפן אין הויף. דער אלטער — נאָך אים.

מע האָט ניט אופגעהערט צו קלאפן. דערנאָך האָט אָפּגעהילכט א שאַס.  
און ס'איז ווידער געוואָרן שטיל. דערנאָך א צווייטער שאַס, א דריטער.

אַשער האָט א מאך געטאָן מיט דער האנט דאָוידן, וואָס איז געשטאנען  
בא דעם פּאַרבאריקאדירטן אריינגאנג מיט אן אווטאָמאט אין די הענט.  
דאָויד האָט אויסגעשאַסן. ציפּא האָט זיך צוגעזעצט, האלטנדיק זיך מיט  
ביידע הענט פארן לינקן פוס.

ווען דאָס איז דערגאנגען צו ליודקען, וועלכער האָט פארנומען דאָס  
אַרט פונעם דערשאַסענעם מילבורן, האָט ער ארויסגערופן דעם אונטער-  
אַפיצער שטומבאכן און אים באפוילן:

— גייט און מאכט א סאָף דערמיט.

— וועמען נעמען מיט זיך?

— קיינעם ניט. גייט אליין. דעם וואָלף איז אלציינס, וויפל שעפּסן  
ס'זיינען פאראן אין דער טשערעדע.

ליודקע האָט ליב געהאט נוצן אַט דעם אפּאַריזם, זיך בארימט, אז ער  
האָט אים צוגעטראכט, כאַטש אוועקגעלאקנט האָט ער אים בא ווערגיליען.

— אָבער, ציפּא... — האָט א פרוו געטאָן דערווידערן שטומבאך.

— ציפּא איז ניט קיין וואָלף. ער איז א סלאוו און א שיקער. ווי קומט  
ער צו אייך? איר זייט אן עכטער דייטשישער וואָלף. אַט האָט איר אן  
אויספרווו. טוט עס אַלץ אָפּ אליין. איר ווייסט, אז איך האָב ניט קיין  
מענטשן. אלע זיינען פארנומען מיט דער אקציע אין דער „לאנגער  
באלקע“.

איבער א מינוט צוואנציק האָט מען ראפּאַרטירט ליודקען, אז שטומ-  
באך איז דערהארגעט.

דאן האָט ליודקע ארויסגערופן דעם פעלדפעבעל בראַק, דערלויבט אים  
מיטנעמען מיט זיך אן אַפּטיילונג זעלנער, וואָס איז געווען פארנומען אף  
דער „אקציע“, און אים באפוילן ליקווידירן די „נעסט“.

— פארגעסט ניט מיטנעמען א צענדליק גראנאטעס. — האָט ער צוגע-  
געבן, — און פארענדיקט דערמיט אנטשיידן און גיך.



מאניקן האט מען נישט פארטרויט ניש קיין ביקס, ניש קיין רעוואלוער. ער האט זיך נישט באליידיקט, סיוויי האט ער נישט געוואסט, וויאזוי באגיין זיך מיטן געווער. איז ער געשטאנען און געווארט אף דער מינוט, ווען מע וועט אים הייסן עפעס טאן. אלץ, וואס קומט פאר, האט אים אויסגעזען נישט רעאל, ווי א כאלעם.

— איר קאנט הארגענען מענטשן? — האט ער געפרעגט בא שניען, וואס איז געשטאנען נישט ווייט פון אים מיט א ביקס אין דער האנט.  
— יא, כ'קאן.

— און איר האט שוין עמעצן געהארגעט?  
— אַהאָן דו האַסט נישט אזויפיל קליינען אפן פאָנעם, — האַט שניען, ווי זיין שטייגער איז זיך געוויצלט.

— און זיי כאלעמען זיך אייך נישט באנאכט?  
— שניען האט נישט באוויזן עפעס זאָגן, ווי ס'האָבן איינע נאָך דער אנ- דערער, זיך אָנגעהויבן אופרייסן גראנאטעס. מאַניק האַט דערזען, ווי שניען האַט זיך א שאַקל געטאָן און אנדערגעפאלן. מאַניק האַט זיך אָנגעבויגן צו אים און דאָ האַט ער דערהערט עמעס פארצווייפלטן געשריי.  
עמע האַט זיך אריינגעכאפט אף א רעגע צו זיך אין צימער. באַם וויגל איז געשטאנען, שטיל געשטאנען, דער אלטער מייער. זיי האָבן געקוקט איינער אפן אנדערן, דער סאמע עלסטער אין דער שטוב און דאָס סאמע יינגסטע, א זאָקן און אן אייפעלע. „זיי געזענענען זיך שווינגנדיק פארן טויט“ — האַט א טראַכט געטאָן עמע. פלוצעם האַט זיך דערהערט א קנאל און באלד נאָך דעם קינדערשע יעלאַלעס. זיי האָבן זיך דערטראָגן פון א ווייטן צימער, וווּ מע האַט באשטאט די קינדער. יענער צימער, האַט אָשער געהאלטן, איז דער סאמע זיכערסטער. די קינדער האַט מען באפוילן זיצן שטיל און שפילן זיך מיט ליאלקעס. ווען עמע איז אריינגעלאָפן, האַט זי דערזען אפן דיל ביידע סאָניעס, וואָס האָבן זיך פארכלינעט אין זייער אייגן בלוט.

די קינדערשע יעלאַלעס האַט מאַניק אויך דערהערט. ער האַט אופגע- הויבן די ביקס, וואָס איז ארויסגעפאלן פון שניעס טויטער האנט, זייער אופמערקזאם צוגעקוקט זיך, ווי ייסראַליק, וואָס האַט פארנומען שניעס אָרט, שיסט, אָנגעצילט זיך, אויסגעשאָסן, און דערשטוינט געוואָרן, ווען א מעגושעמדיקער זעלנער האַט זיך א שאַקל געטאָן און איז אנדערגעפאלן. מאַניק האַט געשאָסן נאָך און נאָך.

עמע איז ווידער געשטאנען באנאנד מיט בראַניען. די קינדער האַט זי געלאָזט אף גיטען. רעכטס פון בראַניען איז געשטאנען וואניא. ער האַט געשאָסן רויק, דערביי באוויזן אונטערצומונטערן בראַניען. מיטאמאָל האַט זיך איבער זייערע קעפּ אופגעריסן א גראנאטע. וואניא איז אומגעפאלן. עמע האַט געשאָסן און געציילט: „דאָס איז פאר סאָניען דער ערשטער. דאָס — פאר סאָניען דער פערטער...“ איז ער האַט איר באמערקט, אז זי זאל שאנעווען פאטראָנען. ער האַט געהאט אזא אויסזען, איז ער, גלייך ער וואַלט דאָס גאנצע לעבן זינס דורכגעפירט אין שלאכטן. דאָס האַט ער דער ער- שטער דערזען, אז דריי דיטשן פרווון מאַכן די פלייטע. זיבן זעלנער און דער פעלדפעבעל בראַק אליין זיגען געלעגן אפן ברוק. מיט שטאַלץ און

ביטערקייט האָט אָשער א טראכט געטאָן: בא זיי — אכט, בא אונדז — פיר. שייע, וואניא, רוגמאן און איציק... אָבער ס'איז נאָך פארבליבן א הייפל. עך, ווען לאָזער זאָל זיך א יאווע טאָן!

אז ליודקע האָט זיך דערוויסט וועגן דער מאפאָלע, האָט ער ארויסגע-רופן א גרופע סאָלדאטן און אליין אוועק מיט זיי צו מייערס שטוב. אויב ער וועט וואָס גיכער ניט מאכן קיין ענדע צו אָט דער געשיכטע, וועט ער כאפן א מיטן פּסאק.

אָשער האָט פארשטאנען, אז אצינד שטייט פאָר אויסצוהאלטן אן אנט-שיידענע אטאקע. ער האָט אָבער ניט דערווארט, אז דאָס וועט געשען אזוי גיך. ער האָט געמיינט, אז צו נאכט-צו וועלן די דייטשן גאַרנישט ניט פאַרנעמען.

— אזויארום, — האָט אָשער געייצעט זיך מיט איזיען, — וועלן מיר האָבן א גאנצע נאכט, איז עפּשער וועלן מיר עפעס צוטראכטן, עפּשער וועלן אונטערקומען די פארטיזאנער, עפּשער וועלן מיר אפילע אליין א פרוו טאָן זיך ראטעווען אין וואלד...

אָשער האָט אפּסנני צעשטעלט די מענטשן, דערלויבט זיי אפגיך עפעס איבערכאפן. זלאטע, גיטע און די פופציניאַריקע מילע האָבן פאנאנדערגע-טראָגן פאר די קריגסלייט (אזוי האָט זיי מילע שטאַלץ אָנגערופן, איינ-שליסנדיק אויך איר עלטערע שוועסטער, בראַניען) הייסע בולבעס אין שאַלעכץ, וואָס מ'האָט אין איילעניש אָפּגעקאַכט.

לעבן נאכמענס קיינער האָט מען אוועקגעלייגט שייען, וואניען און רוגמאנען. לעאָנס און וואניעס פארטונקלטע אומבאוועגלעכע פענעמער זיינען געווען ערנסט, אָנגעשטרענגט. בא שייען איז דאָס מויל געווען האלבראָפן, גלייך ער האָט געוואָלט אוועק פון דער וועלט מיט אן אייביקן שמייכל אף די ליפן. קוקנדיק אף אָט דעם פארגליווערטן שמייכל, האָט זיך בראַניע דערמאָנט: „אויב מיר וועלן מאַרגן ניט שטארבן, וועלן מיר איבערמאָרגן כאסענע האַבן“. עמע האָט געקוקט אף לעאַנען. ס'האָט זיך איר געוואָלט וויינען, און זי האָט ניט געקאָנט. דאָס האַרץ איז געווען ווי פארשטיינערט. דאָס קלעמעניש האָט זיך אָנגעהויבן ערשט שפעטער, ווען זי האָט איבערגעבונדן איציקן זיין פארווונדעטע האנט. איר האָט זיך מיטאמאָל לייַדנשאפטלעך פארוואָלט, אז עפעס וועגן אָט די לעצטע שאַען אירע זאָל אף וועלכן-ניט-איז אויפן דערגיין צו פיאַדאַרן. כאַטש א קליי-ניגן קוויטעלע. עפעס א פיצעלע יעדיע וועגן איר און וועגן זייער קינד. וויאזוי?.. דאָס האָט זי ניט געוויסט. און וואָס קאָן זי אים באשרייבן אף א פיצל פאפיר? גאַרניט. עפּשער נאָר דאָס: פון פיר סאַניעטשקעס איז קיין איינע ניט געבליבן...

בלויז איזיע איז געווען רויק. ער איז ארוף אף דער באריקאדע און וואכזאם נאָכגעשפּירט נאָכן וועג. פּלוצעם איז ער אראַפּגעשפּונגען און צוגעלאָפּן צו אָשערן. אפּן וועג האָבן זיך באוויזן סאָלדאטן, ניט ווייניקער, ווי א ווואָד. אָשער האָט באפוילן אלעמען פארנעמען זייערע ערטער. „וועלן מיר, הייסט עס, ניט האָבן אפילע קיין איין נאכט אין אונדזער רע-שוס, — האָט א טראכט געטאָן אָשער. — נו, ס'איז שוין אלציינס...“ די דייטשן האָבן זיך אָפּגעשטעלט גאנץ ווייטלעך פון דער באריקאדע.

אינגיכן האָט זיך פון צווישן זיי אָפגעטיילט איינער. ער האָט זיך דערנענטערט און עפעס אויסגעשריגן.

— וואָס שרייט ער? — האָט אָשער געפרעגט בא מאַטלען, וואָס האָט זיך אופגעהויבן אף דער באַריקאדע.

— זיי פאָדערן, מיר זאָלן זיך אונטערגעבן.

— אף וועלכע באדינגונגען? — האָט אף יעדן פאל געפרעגט אָשער.

מאַטל האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום דײַטש, דערנאָך צו אָשערן.

— קיינע באדינגונגען. פארלאָזן זיך אף זייער גנאָד. זיי גיבן אונדז

צען מינוט אף באַטראַכטן.

— שיקט אים צו אלדי רוכעס, — האָט אויסגעשריגן אָשער.

מאַטל האָט דאָס וואָרט אין וואָרט איבערגעזעצט דעם דײַטש.

די אַטאַקע האָט זיך אָנגעהויבן פינקטלעך אין צען מינוט ארום. די

דײַטשן האָבן פארוואָרפן די שטוב מיט אזויפיל גראַנאַטעס, און זי האָט אָן

אופהער זיך געטרייסלט, און ס'האָט זיך אויסגעוויזן אַטאַקע וועט זי אַ

פאל טאָן. אין די קורצע פאָרעם צווישן די אופרייטן האָט זיך געלאָזט

הערן דאָס פאַרצווייפלטע געוויין פון די קינדער.

אָשער האָט ניט געקאָנט באַנעמען, פארוואָס די דײַטשן, אָנשטאַט צו

אָנגרייפן די אַפּגריך אופגעשטעלטע שוואַכע באַריקאדע, אַטאַקירן די שטיי

נערנע געביידע. מיט עפעס אַ טיילוואַנישער אַנטשלאַסנקייט האָבן זיי גע

וואַלט פאַרניכטן, פאַרטייליקן, אָפּווישן פון דער ערד אַט די שטוב מיט

אירע ווידערשפעניקע אַינזווינער, וועלכע האָבן געוואַגט זיך קעגנשטעלן

דעם דײַטשישן ריך.

אינגיכן האָט ליודעק זיך איבערצייגט, אז דאָס וועט אים צו טייער

קאָסטן. דאָרטן, פון יענער זײַט באַריקאדע, שטייען, זעט אויס, טרעפלעכע

שיסער. די רײען פון די דײַטשן ווערן אלץ שיטערער. און ער האָט בא

פוילן ווענדן דאָס פּייער קעגן דער באַריקאדע.

אָשער האָט פאַרשטאַנען, אז דער סאָף איז נאָענט. די באַריקאדע איז

שוין קימאַט צעשמעטערט. קוילן זײַנען אויך געבליבן ווייניק. ער האָט

אוועקגעוואָרפן זײַן אווטאַמאַט, ווייל ער האָט מער ניט געהאַט מיט וואָס

צו שיסן. אַ ביסל העכער פון זיך האָט ער דערזען דאָווידס אונטערגעהוי

בענעם אַקסל. הייסט עס, ער שיסט. דאָוויד איז ווערט אַ צענדליק אַנדערע.

באַנאַנד מיט אים האָט געשאָסן אילקאָ. פּלוצעם האָט דאָווידס אַקסל אַ

ציטער געטאָן, ער איז אומגעפאלן. אילקאָ האָט אונטערגעכאַפט זײַן אווטאַ

מאַט און איבערגעוואָרפן אָשערן. ער דאַרף איצט, אָשער, שיסן פאַר צוויי.

אילקאָ האָט זיך אויך אַ וואַקל געטאָן און אַנידערגעפאלן. אַצינד דאַרף ער,

אָשער, שיסן פאַר דריי...

נאָר איין איזע האָט ניט פאַרלוירן זײַן קאַלטבלוטיקייט. ער האָט

אוואַדע ניט געריכט זיך אף קיין ניצאָכן. ער האָט אָבער געהאַט פאַר זיך

אַ קלאָרן ציל — דערשיסן וואָס מער דײַטשן. ער האָט זיך אַינגעמאַסטעט

אין אַ באַקוועם באַהעלטעניש און פון דאָרטן געצילט זיך, און יעדער שאָס

האַט אַנידערגעוואַלגערט אַ פאַשיסט. ליודעק איז געווען זיכער, אז אין

יענעם אָרט האָבן זיך צונויפגעזאַמלט די לעצטע באַריקאדע־באַשיצער,

און ער האָט באַפוילן פאַרוואַרפן עס מיט גראַנאַטעס. איזע איז געפאלן,

ניט ארויסלאזנדיק דעם אווטאמאט פון די הענט. ניט ווייט פון אים זיינען געפאלן מאָטל און ייִסראָליק. בלויז עטלעכע מענטשן זיינען פארבליבן לעם אָשערן, צווישן זיי — עמע און בראַניע.

„כאָטשבי איין מאָל נאָך א קוק טאָן אפן קינד, — האָט א בליץ געטאָן אין עמעס באווסטזיין. — ניין. ס'איז אומעגלעך“.

אָשער האָט אוועקגעוואָרפן דעם צווייטן אווטאָמאט. ס'האָבן זיך געענ־דיקט די פאטרָאָנעס. ער האָט אָבער נאָך געהאט א גראַנאַטע. דערווייל האָט ער ארויסגענומען פון דער קעשענע דעם בראַונינג, עטלעכע מאָל אויסגעשאָסן און אים איבערגעגעבן בראַניען:

— נעם. ס'איז נאָך פארבליבן איין קויל...

אצינד, ווען דאָס פֿייער פון דער באַריקאָדע האָט אופגעהערט, האָבן די דייטשן זיך געלאָזט לויפן צום הויף. דעמלט האָט אָשער א שליידער געטאָן אין זיי די גראַנאַטע און אנידערגעפאלן באַנאנד מיט עמען...

ווען די פאשיסטן האָבן זיך אַריינגעריסן אין הויף, האָבן זיי דערזען א סאך האַרוגים. צווישן זיי איז געשטאַנען אן איבערגעשראַקן מענטשל מיט אופגעהויבענע הענט. דאָס איז געווען מוישע גובער. ער איז אָבער באלד אומגעפאלן מיט א קויל אין האַרצן. די דייטשן האָבן זיך אומגעקוקט. הינטער דער באַריקאָדע, האָט זיך פארטייעט א מיידל. דאָס איז געווען בראַניע. מיט דער לעצטער קויל, וואָס זי האָט פארהיט פאר זיך, האָט זי דערשאָסן איר פאָטער. די דייטשן זיינען צוגעלאָפן צו איר. צווישן זיי און בראַניען איז פלוצעם אויסגעוואקסן רויטמאַן, א בלייכער, א שרעקלעכער.

— טשעפעט זי ניט, דאָס איז מיין קאלע.

ליודקע האָט אויסגעשאָסן א געלעכטער:

— אזוי גאָר?.. אנטשולדיקט, ביטע.

ליודקע האָט אַריינגעשטעקט רויטמאַנען אין די הענט א פיסטאַלעט:

— אנטשולדיקט אונדז, הער יודן־פּאַליציי. דערשיסט זי אליין.

ליודקע האָט א דריי געטאָן רויטמאַנען מיטן פּאַנעם צו בראַניען:

— נו?

רויטמאַן האָט אַראַפּגעלאָזט דעם קאַפּ.

ליודקע האָט מיט איין האַנט אָנגעכאַפט רויטמאַנען פאַרן קיין און מיט

דער צווייטער אים דערלאנגט אין פּאַנעם.

— דערשיסט זי באלדו אַניט...

רויטמאַן האָט אופגעהויבן זיין ציטערנדיקע האַנט, אָנגעצילט זיך. אַף עפעס אן אויגנבליק האָבן זיך זיינע אויגן באַגעגנט מיט בראַניעס, ער האָט דערזען אין זיי דעם אָפּגרונט, אין וועלכן ער געפינט זיך, און איר א וואָרף געטאָן דעם פיסטאַלעט. זי האָט אויסגעשאָסן זיך אין ברוסט. רויטמאַן איז אומגעפאלן באַנאנד מיט איר, א דורכגעשטעפטער פון אן אווטאָמאט.

כאָרעו מאַכן, אויסגלייכן מיט דער ערד סאַפירס שטוב און אלע אַרר־מיקע ייִדישע הייזער, האָט ליודקע באשלאָסן, וועט ער מאָרגן. ס'איז שוין געווען שפעטע נאַכט, און די סאַלדאַטן זיינען געווען מיד. איצט האָט זיך אים שטאַרק געוואָלט א קוק טאָן, וואָס אין שטוב טוט זיך, וואָס איז דאָרטן פאַראן, אין אַט דער פאַרשאַלטענער הייל? עפשער עפעס ציקאווע זאַכן?

ווי א זיגער האָט ער זיך אופגעהויבן אפן האלכ־כאַרעוון גאנעק. א שטופ  
געטאָן מיטן פוס די טיר, צוגעהערט זיך. שטיל. אריין. פינצטער. אָנגע-  
צונדן דאָס לאמטערנדל. די אויגן זיינען אים שיר ניט ארויסגעקראַכן —  
גלייך אף אים האָט אָנגעגריפן אן אלטער מיט א ווייסער באַרד און רויטע  
אויגן. אין די הענט האָט ער געהאלטן א שווערן האמער. מיט אלע זיינע  
קויכעס האָט דער אלטער א זעץ געטאָן מיטן האמער איבער ליודקעס קאָפּ,  
ווי איבער א קאָוואַדלע.

דער קאָמאנדיר פונעם ווואָד, קערנער, האָט געזען, ווי ליודקע האָט  
זיך אופגעהויבן אפן גאנעק, נאָר אויב ליודקע האָט אים ניט פארבעטן  
גיין צוזאמען מיט אים, האָט ער געמוזט פארבלייבן אף זיין אַרט. אָבער  
די צייט גייט, און ליודקע באווייזט זיך ניט, איז קערנער געוואָרן אומ-  
רויק. ער איז אָבער געווען מער פאַרזיכטיק און ווייניקער גיריק, ווי ליוד-  
קע. האָט ער גענומען מיט זיך צוויי זעלנער און מיט לאמטערנס און אַנ-  
געצילטע אווטאָמאטן האָבן זיי א שפּאן געטאָן אין דער פינצטערניש. ווי  
נאָר קערנער האָט איבערגעטראָטן די שוועל, האָט ער זיך פאר עפעס פאר-  
טשעפעט. אָנגעצילט זיין לאמטערנדל, האָט ער דערזען ליודקען מיט א  
צעשפּאַלטענעם קאָפּ און באנאנד מיט אים — א ווייטכערדיקן זאָקן מיט  
קראמפהאפטיק איינגעקלאמערטע פינגער אינעם הענטל פון האמער. אויס-  
געשעפט דאָס לעצטע ביסל קויכעס אף אַט דעם לעצטן קלאַפּ, איז מייער  
אויך געפאלן א טויטער.

קערנער האָט איבערגעשפּאַנט איבער ביידע מייסים און געלאָזט זיך  
ווייטער, ניט אופהערנדיק דורכשפיזן די געדיכטע כאשכעס מיט די שטראַלן  
פון זיין לאמטערנדל. די האנט האָט בא אים קעגן זיין ווילן א ביסל גע-  
ציטערט, האָבן די שטראַלן געטאנצט און אונטערגעשפרונגען. פלוצעם איז  
ער געבליבן שטיין. צוויי געשפענסטער! גלייך אף אים! צוויי געשפענ-  
סטער... א ביינערדיק-מאָגערע, ווי דער טויט אליין, זקיינע, מיט אויסגע-  
שרעקטע הענט און נאָך א פרוי מיט א טויטן שמייכל אפן פארוויינטן פאָ-  
נעם און מיט א שירעם אין דער האנט. קערנער האָט אויסגעשאַסן צוויי  
מאָל. אויב דאָס זיינען מענטשן — וועלן זיי אומפאלן. אויב געשפענסטער —  
איז קוילן פאר זיי ווי גאַרנישט מיט נישט.

זיי זיינען ניט אומגעפאלן. זיי זיינען נאָך אלץ געגאנגען אף אים. מיט  
ציטערנדיקע פינגער האָט קערנער ווידער אָנגעדריקט אפן צינגל. די  
געשפענסטער אָבער האָבן ווידער באוועגט זיך גלייך אף אים. קערנער  
האָט ווילד א געשריי געטאָן און איז אומגעפאלן.

אין זעלנער האָט זיך אָנגעבויען צו קערנערן. דער צווייטער האָט  
ארויסגעלאָזט א קוילן־ריי איבער די געשפענסטער. זיינען זיי אומגעפאלן.  
און אף גאָר דער וועלט, אף דער גרויסער שיינער וועלט, איז קיין איין  
לעבעדיקער סאפיר מער ניט פארבליבן.

אלע זיינען געלעגן טויט. געלעגן טויט בא זיך אין שטוב. אין א שטוב,  
ווי טאָג און נאכט האָט געברויט אמאָל א לעבן. אצינד איז דאָ געווען  
טויט־שטיל. ווי אף א בעסוילעם. געווען אמאָל א שטוב, ווי א שטוב. דער-  
נאָך געוואָרן א פעסטונג. און איצט — א בעסוילעם. שא. שטיל. וויינט ניט.  
יאַמערט. ביט. וועקט ניט קיין טויטע. ס'איז אומזיסט...

און פלוצעם האָט די טויטע שטילקייט דורכגעשניטן א לאנגדויערנדיגער געוואָי פון א הונט. דאָס איז געווען רעזוס. ער איז ארומגעגאנגען צווישן די טויטע קערפערס, באשמעקט זיי, און זיין געוואָי איז געווען פול מיט בענקעניש, פול מיט ווייטעק, פול מיט גרויל. קימאט א מענטשלעך געוויין. ביז איצט האָט ער נאָך ניט אָפגעזוכט דעם הויפט-באלעבאָס. די טיר פון דער שטוב איז געווען ברייט צעפראלט. רעזוס איז אריין אין הויז, א שמעק געטאָן, צוגעלאָפן צום אויסגעצויגענעם אפן דיל באלע-באָס, גענומען לעקן אים דאָס פאַנעם און ווידער צעוואַיעט זיך. פלוצעם האָט ער אָנגעשפיצט זיינע לאנגע אויערן. ער האָט דערהערט א ביטער קינדערש געוויין.

איז רעזוס אוועק אף אַט דעם קלאנג.

אין יענעם צימער איז געווען ליכטיקער, ווי אין אנדערע, ווייל די לעוואַנע האָט געשיינט גלייך אין פענצטער אריין. רעזוס איז צוגעלאָפן צום וויגל, פונוואנען ס'האָט זיך דערטראָגן דאָס געוויין, אופגעשפרונגען און אָנגעשפארט זיך מיט זיינע פאָדערשטע לאפּעס אפן ראנד פונעם וויגל. דאָס קינד האָט דערזען איבער זיך א מעשוונעדיקע בריע מיט א לאנגער רויטער צונג, וואָס הענגט אראָפּ פונעם מויל, האָט עס זיך צעיאַמערט נאָך שטארקער, נאָך ביטערער... דאָס איז געווען א צייט, ווען מ'האָט ניט געטאַרט האָבן קיין קינדער.

12

...ווער האָט עס אים דערציילט?.. שלוימקע?.. ער האָט דאָך אָבער ניט געקאָנט זען. עפּשער האָט ער אליין, זינטשענקאָ, אלץ צוגעטראכט. עפּשער אין כאַלעם געזען?.. דאָס קינד און רעזוס. און עפּשער טאקע שלוימקע?.. דאָס איז דאָך זיינע ווערטער: „...דער הונט האָט זיך ארויסגעוויזן מענטש-לעכער פון יענע „מענטשן“ זיינע ווערטער. ער, זינטשענקאָ, איז געשטאַ-נען צווישן די כורוועס. מער גאַרניט. כורוועס און שיימעס. כורוועס, פאַר-זייטע מיט שיימעס. און שלוימקע, וואָס האָט, אונטערטאנצנדיק, פאַרזיכטיק געשטעלט די טריט, ער זאָל כאסוועכאָלילע ניט אַנטרעטן אף קיין שיימע, און דערציילט אים זאכן, וועלכע ס'איז אפילע שווער געווען זיך פאַר-שטעלן...“

פון מידקייט אָדער פון גערוון-אַנשטרענגונג איז זינטשענקאָ אנדרעמלט געוואָרן. אצינד, אופעפענענדיק די אויגן, האָט ער זיך דערזען אין א פוסטער סוקע. נאָכן רעגן האָט זי אויסגעזען דערשלאָגן, פאַריאַסעמט. צו-ליב דעם, וואָס אלץ אף דער וועלט ציט זיך צו דער מיט, איז דער דיל פון דער סוקע געווען אינדערמיט (טויזנטער פיס האָבן אים געטאַפּטשעט) נידעריקער, ווי אף די ראנדן, און די רעגן-שטרעמעלעך, וואָס האָבן זיך דורכגעשלאָגן דורך די שפּאַרונעס אין די דינע ווענטלעך, זיינען גערונען אהער פון אלע זייטן. ער איז דאָך אָבער ניט געשלאָפן דעמלט ער גע-דענקט, ווי ער איז ארומגעגאנגען די קאליוזשע אינמיטן דער פאָדלאָגע. איז דאָס דאָך אומעגלעך אין שלאָף אים אָבער ווייזט זיך נאָך אלץ אויס.

אז ער שלאפט. אט הייבט אן צו דעמערן דער גרויער קאיאר. באלד וועט ער אופשטיין. זיך אפואשן. אפפרישטיקן און אוועק אף דער ארבעט. דער ריין-אויסגעגאלטער וויקטאר וולאדימיראוויטש וועט אים א פרעג טאן מיט א מילד-וויברירנדיקער שטים:

— איר זייט שוין געקומען?

— געקומען.

— נו, איר האט געפונען אייער טאכטער?

וואס זאל ער אים ענטפערן? ער ווייסט נאך אליין נישט.

אין א פוסטן צימער פון א פוסטער שטוב — א פוסט וויגעלע.

ניין. רעזוס ראטעוועט דאס קינד געשיקט און קלוג, ווי דאס וואלט געטאן די בארימטע „לעסי“. געראטעוועט און אויסגעהאדעוועט, ווי די נאך מער בארימטע וואלפֿיכע האט אויסגעהאדעוועט רעמען און ראָמולן...

און די מענטשן? ווו זיינען געווען די מענטשן? שלוימקע. ווו זיינען געווען די מענטשן?..

אצינד זעצט ער פאר דעם שמועס מיט שלוימקען. וואס ער האט אנה געהויבן נאך אין טויזנט ניין הונדערט פיר און פערציקסטן.

— שלוימקע, — זאגט ער אים און ווונדערט זיך אליין. ער רופט אים „שלוימקע“, און יענער איז גראו און אויסגעשמאכט. קרימען, קרימט ער זיך, עמעס, א ביסל ווייניקער, ער האט שוין פאשעט קיין קויעך ניט. — שלוימע, איר האט מיר דאך דעמלט געזאגט: „דערמארדעט, אלע דערמארדעט...“ איז אויב מע האט אלע אויסגעהארגעט, איז פונוואנען זשע האט מען זיך דערווייט וועגן די אומשטענדן פון זייער אומקום? שלוימקע ענטפערט אצינד רויק. ער שמייכלט אפילע א ביסל צו זיך טשענקא איילט אים ניט אונטער. זאל ער זיך ניט אופרעגן, זאל ער ווייניקער זיך קרימען. אניט, וועט ער ווידער א זאג טאן, ווי דעמלט: „שרעקט אייך ניט. איך בין נאך ניט מעשוגע“.

— איר זענט דאן געווען זייער צעמישט, — האט ער פאמעלעך אנגע-הויבן, — האט איר מיר פארשאטן מיט פראגן: „ווי איז מיין עמע? ווו איז מיין קינד?..“ דאס איבעריקע האט אייך, ווייזט אויס, ניט אינטערעסירט. איך האב אייך אנגעהויבן דערציילן וועגן אלעמען. איר האט אבער דעמלט קיין געדולד אדער קיין צייט ניט געהאט אויסהערן מיר, צווארטן, ביני וואנען איך וועל זיך אופהערן קרימען. איר געדענקט, ווי איר האט מיר דאן אנגעכאפט פאר דער האנט, מוירע געהאט, איך זאל ניט אנטלויפן, איך זאל פלוצעם ניט סטייען, ווי עפעס א געשפענסט. איך בין געווען הונד געריק, ווי א כייע. איר האט מיר געגעבן ברויט, קאנסערוון, איך האב גי-ריק געשלונגען אי דאס, אי יענץ, אויכעט ווי א כייע, וואס שטענדיק איילט זי זיך פרעסן, ווען ס'איז אפילע ניטאָ נאָענט קיין שטארקערע כייע, וואס קאן אוועקנעמען בא איר די רויב, און ווען איך האב זיך ענדלעך אנגעזעטיקט, האב איך אייך דערציילט דאס, וואס איך האב זיך אליין דערווייט פונעם רויטן מאַניקן.

— איז דען מאַניק דעמלט ניט אומגעקומען, ווי אלע?

— ניין. איך האָב עס אייך געזאָגט. איר האָט אלץ פאָרגעסן. מע האָט דאָך געמיינט. אז אויך איך בין אומגעקומען. מע קאָן ניט, ווייזט אויס, אַפּווישן פּון דער ערד, פּאַרטיליקן אלץ אזוי, עס זאָל קיין זייכער ניט בלייבן. אפּילע ווען מיט דעם באשעפטיקן זיך אזעלכע סאַדיסטן, ווי היט־לער, הימלער, אייכמאַן, עפעס בלייבט. עמעצער בלייבט לעבן. און אלץ ווערט באווסט...

אַצינד הייבט זינטשענקאַ אָן זיך דערמאַנען. יאָ, שלוימקע האָט אים ווירקלעך עפעס אזוינס דערציילט. ער שטרענגט אָן זיין זיקאַרן. ברויט... קאַנסערוון... יאָ, יאָ, ס'איז טאַקע ווירקלעך געווען אזוי. שלוימקע האָט אין איילעניש געשלונגען די שפּייז, דער הונגער האָט פאַרשטיקט די גרימאַסע־אימפּלוסן. ווען אָבער ער האָט זיך געמוזט א קרים טאָן, פּלעגט ער פאַר־שטעלן מיט דער האנט די באַנקע קאַנסערוון, גלייך ווי ער, זינטשענקאַ, וואָלט זיך אויך געקליבן אריין אהין מיט זיין לעפל. מיטן לעצטן שטיקעלע ברויט האָט שלוימקע זאַרגזאַם אויסגעווישט פּון אינווייניק די ווענטלעך און דעם דעק פּון דער בלעכענער פּושקע, דעם רעשט פעטס, איינגעשלוני־גען עס און ערשט דערנאָך גענומען דערציילן. נאָר זינטשענקאַ איז דאָן ניט בעקויעך געווען עפעס באַנעמען, („עמע... עמע... און דאָס קינד... דאָס אייפלע...“), האָט ער דעמלט קימאַט גאַרנישט ניט געהערט און גאַרנישט ניט פאַרשטאַנען. מוּז ער איצטער אויסהערן שלוימקעס דערציילונג נאַכאַמאָל.

13

שלוימקען האָט דאָן אופּגעהויבן טאַראס איוואַנאָוויטש מיראַשניטשוק. ער האָט אים אריבערגעפּעקלט צו זיך אין דאָרף, צו די עלטערן. און יענע האָבן אים געשטעלט אַף די פּיס. קאַלזמאַן שלוימקע איז געלעגן אין שטוב, א פאַרווונדעטער, א קראַנקער, איז געווען צו דערליידן. נאָר ווען ער איז געזונט געוואָרן און אָנגעהויבן באווייזן זיך אַף דער גאַס מיט זיינע שרעקלעכע גרימאַסן, האָבן די אלטע אָנגעשריבן טאַראסן, ער זאָל צוריק־נעמען „אַט דעם שלוימקען“, ווייל ער ווארפט זיך אלעמען אין די אויגן. טאַראס האָט ניט געווסט וואָס צו טאָן. ער האָט דאָן באַקומען א פאַר־אַרדענונג פונעם אונטערערדישן צענטער שטעלן זיך בעראַש פּון א גרוי־פע פאַרטיזאַנער אין די קרולעווטשאַנער וועלדער. ווהיזן זשע וועט ער אהינטאָן שלוימקען? נעמען אים מיט זיך? ווי קאָן מען שלעפּן מיט זיך אזאַ שוואַכן נעפעש מיט אזעלכע קרימענישן דערצו?

מיראַשניטשוק, א געבוירענער פּון קרולעווטשאַנע, האָט אין וואָלטשעוו געווינט ציטווייליק. ער האָט קימאַט גאַרניט געווסט וועגן שלוימקען, ווער איז ער, וואָס איז ער, צי לעבן זיינע עלטערן אָדער נאָענטע קרוי־וים. האָט ער טאַקע געמוזט נעמען שלוימקען מיט זיך. אומגעריכט האָט שלוימקע זיך גיך און גוט צוגעפאַסט צום פאַרטיזאַנ־נישן לעבן. ער איז געווען א ווילער, פאַרשטאַנדיקער באַכער. — קוקט ניט אַף מיינע ליפּן, — האָט ער געזאָגט די פאַרטיזאַנער, ווען



יענע האבן אָנגעהויבן גוטמוטיק אָפלאכן פון מיראַשניטשוקס „טראַפּיין“ — קוקט א ביסל העכער אָדער נידעריקער. איך וועל אייך צוויי קומען. און אינגיכן האָט זיך טאקע געפונען פאר אים די געהעריקע „אמפלווא“. ער האָט גוט באהערשט די ראָל פון א „נארעלע“, זיך פריי ארומגעדרייט איבער שטאַטישע גאסן, איבער די ביישטאַטישע וועגן, און קיינער האָט אף אים ניט געווענדט קיין אכט, און ווען עמעצער זאל יא געווען ווענדן, וואָלט ער א מאך געטאָן אף אים מיט דער האנט. נאך איידער ער וואָלט זיך דערשלאָגן פון אים עפעס א פארשטענדלעך וואָרט אין דער פאָווע צווישן די גרימאסן. און שלוימקע פלעגט דערווייל אויסשפירן אלץ, וואָס איז געווען מעגלעך, וועגן די דייטשישע מיליטערי־טיילן, און דערנאָך דער־ ציילן עס זײַן „צווייטן פּאַטער“, וואָס האָט אים פון טויט געראטעוועט, טאָראַ איוואנאַוויטשן.

איינמאָל האָט מיראַשניטשוק באקומען א פאַראנטוואָרטלעכע אופגאַבע, וועלכע ער האָט אויסגעפירט צוזאַמען מיט לאָזער סאַפירס פאַרטיאנאישן אַטריאַד. לאָזער האָט באלד דערקענט שלוימקען. ער האָט לאנג גערעדט מיט אים, אויסגעפרעגט וועגן מאַניקן, זלאטען, וועגן די עלטערן און דער גאַנצער מישפּאַכע, וועגן דער לאַגע אין וואָלטשעוו. שלוימקעס ענטפערן זײַנען געווען טרויעריקע. לאָזער האָט פעסט באשלאָסן, אז באלד נאָך דער אָפּעראַציע וועט ער אום יעדן פרייז זיך דערקלייבן אהיים כאָטש אף איין טאַג, עפשער קאָן מען א פרוווי טאָן זיי ראטעווען.

ער איז געקומען צו פאַרן קיין וואָלטשעוו אינײַנעם מיט מיראַש־ ניטשוק, איבערגעטאַנענע ווי פויערים, אף א דראַבינע, צו וועלכער ס'איז געווען צוגעבונדן א קו, וואָס מ'דאַרף זי, קלוימערשט, פאַרקויפן אפן יאַריד.

געקומען זײַנען זיי פרי, ווען ס'איז נאָך געווען פינצטערלעך. לאָזערן האָט עפעס שטאַרק דורכגענומען די קעלט. ער האָט געציטערט. נאָר עפֿ־ שער גאָר ניט פון דער קעלט, נאָר פון אופרעגונג. וויאזוי וועט פאַרקומען די באַגעגעניש?.. לאָזער סאַפיר, דער שרעקלאָזער פאַרטיאָן, האָט א ביסל מוירע געהאַט פאר דער באַגעגעניש מיט זײַן שטרענגן פּאַטער, וועלכער האָט געהייסן אויסמעקן אים פון צווישן די לעבעדיקע.

„א־האָ סקאַצַל קומט! — וועט זאָגן דער אלטער. — א שיינער זון, אן איבערגעגעבענער. שליאַנדערט ארום איבער פרעמדע הייזער, און די איי־ גענע שטוב געלאָזט אף העפקער. איך באדאַרף זײַן א טאטע פאר זײַן קינד און אויסהאַלטן אן אלמאַנע פון א לעבעדיקן מאַן...“

און באלד טאקע וועט אויך זלאטע אָנהייבן אויסלייגן אירע טײַנעס. „א מאַן אויך מיר א מאַן! בא אלעמען זײַנען די מענער ווי מענער. נאָר בא מיר, דער אומגליקלעכער שטרויענער אלמאַנע...“ און וועט זיך צע־ שלוכצן.

נאָר איין מאַניק וועט אים גאַרניט פאַרוואַרפן. ער וועט אים פאַשעט ארומנעמען און זאָגן: „אוי גוט, טאַטעלע, וואָס דו ביסט געקומען. מיר האָבן אזוי געוואַרט אף דיר. נו, אצינד, וועלן מיר זיך שוין ניט צעשײַדן, איאַ?..“

און ערשט דאן וועט זיך אנהייבן... ווייל ער וועט דאך מוזן זאגן מאך-  
ניקן, אז ער איז געקומען נאָר אף עטלעכע שאַ. באנאכט וועט ער אוועק-  
פאָרן. נאָר ער וועט זיך סטארען אריבערפירן זיי אינגיכן אין וואלד  
אריין.

מאָניק וועט אים עפשער גאַרנישט גיט זאָגן. דער אלטער אָבער וועט  
אים דורכלעכערן מיט די אַנגעצונדענע אויגן און שווינגנדיק אַנווייזן מיט  
דער האנט אף דער טיר. זלאטען וועט ער זאָגן:

— געדענק! ביסט טאקע אן אלמאַנע!

און זי וועט ענטפערן דעם שווער: קאנדיק מיט האס אפן מאן:

— כ'געדענק, כ'בין אן אלמאַנע. איך בין דאָס גאנצע לעבן געווען אן

אלמאַנע...

פונדערווייטנס האָט זיך שוין באוויזן דער מארק-פלאץ. טאראס איווא-  
נאוויטש לאָזט אראָפּ פונעם וואָגן די פיס אין די שווערע שטיוול, און  
לאָזער שטעלט זיך פאַר אן אנדער מין באגעגעניש.

אויב גלייבן שלוימקען, איז דער טאטע זייער אָפגעשוואכט געוואָרן.  
גיט אזוי פון די יאָרן, ווי פון די גרוילן. און דער טאטע וועט זיך דער-  
פרייען מיט אים. עס קאָן גאַר אנדערש גיט זיין.

— גוט, וואָס דו ביסט געקומען, — וועט ער אים זאָגן. גלייך ווי לאָזער  
וואַלט ערשט געכטן אוועק פון דער היים. — ווייניק מאנצבלען זינען בא-  
אונדן פארבליבן.

לאָזער וועט א וויילע שווינגן. אזוי זיך, צוליב כשוועס, קלוימערשט  
ער האָט שוין פון לאנג אלץ באטראכט, און וועט זאָגן:

— טאטע, איך בין זייער צופרידן, וואָס דו האָסט מיך אזוי גוט אופ-  
גענומען. איך בין אָבער געקומען גיט קעדיי איך זאָל פארבליבן מיט  
אייך. איר דארפט גיין מיט מיר...

— ווהיין?

— אין וואלד.

— און די שטוב?

אצינד, ווען די מוירע, וויאזוי עס וועלן אדורך די ערשטע מינוטן פון  
דער באגעגעניש, איז פארביי, וועט ער, לאָזער, שוין מעגן זאָגן:

— וואָס מיר שטוב! ווער מיר שטוב! וואָס האלט איר זיך אזוי פאר-  
אָדער אלטער כאלופעז. איר ווילט דאָ אלע אונטערשטעלן די קעפּ אונ-  
טער דער האק, ווי די שעפּסן. איך זאָג אייך — קאמף! לאָמיר קעמפן פארן  
לעבן! און איר קלייבט גאַר אויס דעם טויט. איז טוט ווי איר ווילט. איך  
נעם אראָפּ פון זיך די שולד. איך גיי אוועק.

דער אלטער וועט שטיל זאָגן:

— כאפּ זיך גיט אזוי אראָפּצווארפן די שולד פון זיך. ווארט א ביסל.  
עפשער וואַלסטו בעסער א פרעג געטאָן, ווי פילט זיך דיין מוטער, איידער  
דו וועסט איר זאָגן, זי זאָל זיך לאָזן מיט דיר אין וואלד?..

דער אלטער האָט געטראָפן גלייך אין פינגטל אריין. ער איז פולקום  
גערעכט. די מוטער איז די איינציקע, וואָס האָט זיך גיט אָפגעזאָגט פון  
אים, איבער אים איז זי דאָך אזוי קראנק געוואָרן. און ער האָט אפילו  
גיט קיין פרעג געטאָן וועגן איר.

גיין, ער וועט ניט זאגן „איך נעם אראפ פון זיך די שולד“. מע טאָר  
ניט אזוי.

ער וועט נאָך א טראכט טאָן. מעגלעך, אז די באגעגעניש וועט גאָר  
אויסזען אנדערש. ער וועט אָנהייבן פון דער מאמעס צימעל. דאָרטן וועט  
די פריינד פון דער באגעגעניש ניט געשטערט ווערן.  
— איך האָב דיך ליב. — וועט זאָגן די מאמע און וועט אים ארומנעמען  
מיט אירע שוואכע, אויסגעדארטע הענט.

ער וועט פאָרויכטיק פארפירן מיט איר א שמועס וועגן דעם ציל פון  
זײַן קומען, און זי וועט מיט אומרו, אפילע מיט מוירע אין די אויגן, זיך  
ארומקוקן:

— רעד שטילער. לעמאנהאשעם, רעד שטילער.

דעמלט וועט ער איר זאָגן:

— דאָס גאנצע לעבן דײַנס האַסטו מוירע. פרייער פארן טאטן. דער-

נאָך — פארן מאן. און אצינד...

אן אופגעבראכטע, וועט די מאמע א מאך טאָן מיט ביידע הענט.

— ווי רעדסטו עס אזוינס!.. ווי קאָנסטו פארגלייכן?.. דער טאטע, דער

מאן — דאָס איז איינס. און דאָס, וואָס ס'טוט זיך אצינד... ס'איז דאָך איי-  
מעס-מאָוועס!..

— איר זענט דאָ אלע באם פאכעד אין די הענט!

און דאן וועט די מוטער, דאָס ערשטע מאָל אין לעבן, א זאָג טאָן מיט  
איראַניע:

— וואָס פאר א העלד דו ביסט! וואָלסט א פרוו געטאָן לעבן אונטער

איין דאך מיטן פאכעד? דריי הונדערט טעג נאָכאנאנד... וואָלסטו געוואָרן

דער זעלבער... ווי מיר אלע. ס'איז דאָך קיין גרעסערע פּיין אף דער וועלט

ניטאָ! ער דרינגט אריין אין אלע דײַנע אייוורים. פארסאמט דײַן הארץ  
און דײַן מויעך...

14

און אַט איז ער געקומען, לאָזער. און קיין שום באגעגעניש איז ניט  
פאָרגעקומען. אומזיסט געווען דאָס טראכטן און באטראכטן. ס'האָט זיך  
אויסגעלאָזט א טײַך פון אלץ.

קײַנעם האָט ער ניט באגעגנט. אלע זײַנען געלעגן טויט.

ער האָט ארומגעבלאַנקעט איבערן הויף, א לעבעדיקער צווישן טויטע,  
און ס'האָט זיך אים געדאכט, אז ער אליין איז שוין אויך טויט. ווען די  
לעצטע שפורן פון דער נאכט וועלן פארשוונדן ווערן און אפן הימל וועט  
זיך באווייזן א שײַנענדיקע זון, וועט ער... יא. וואָס וועט ער?.. אלץ איז  
אין אים ווי אָפּגעשטאַרבן. כּוץ די פּיט. די פּיט האָבן נאָך געלעבט. זיי  
האָבן זיך ארומגעשלעפט צווישן מייסיים. עמע... בראַניע... אַשער... דאָויד...  
אילקא... שײַע... מאַטל... וואַניאַ... איזיע... איציק... יסראַליק... סטאַסיק...  
און נאָך... און נאָך...

דער הויף איז געווען ווי א בעסוילעם. א קליינער בעסוילעם צווישן

כורוועס. אָט איז א פרישער קייווער. ווער ליגט אין אימז דער טאטעז די מאמעז ולאטעז צי עפשער גאָר מאַניק, זיין זון, זיין רויטער מאַניק? שאל נעאַלעכאָ מעאל ראַגלעכאָ... וואַרף אַראָפּ די שיד פון דינע פיס, לאַזער. זאָג קאדעש. טרויער...

די קייכעס האָבן אים פארלאָזט, ער האָט קוים אַרופגעקלעטערט אפן גאַנעק, אַנמעכטיק זיך אַנידערגעזעצט אַף דעם אַייבערשטן טרעפל און פאַרדעקט דאָס פּאַנעם מיט די הענט. אים האָט ניט אופגעהערט צו בויערן א געדאַנק, וואָס וועט אים דערנאָך פאַרפּאַלגן און ניט לאַזן רוען לאַנגע יאָרן: פאַרשפּעטיקט!

ווען ער זאָל געווען קומען מיט א פּאַר טעג פּריערז אינגאַנצן צוויי טעג!

אים האָבן איצט אויסגעווען ביז גאָר לעפּיש זיינע אויסגעטראַכטע באַ-געגענישן און זיינע אַמפּערנישן. מיט וועמען האָט ער זיך געאַמפּערט? מיט מייסיס! איצט וואָלטן זיי געקאַנט זאָגן, אז דאַפקע זיי זיינען גער-ווען גערעכט. דערווייזן אָבער האָבן זיי עס צו שפּעט. דערווייזן מיט זייער טויט. מיט זייער אומקום. און ערז וואָס פאַר א זון איז ער, צו אַלדי רור-כעס! ניט קיין זון, ניט קיין טאטע, ניט קיין מאַן, ניט קיין ברודער... אָט ליגן זיי דאָ אַלע. איז וואָס האָט ער געטאָן אַף צו ראַטעווען זיי, וואָס? געקעמפט, געווען פאַרנומען, יאָ, געווען... און זיי?

— זייט מיר מויכל, מיינע ליבע, זייט מיר מויכל, וואָס איך האָב פאַר-שפּעטיקט. אזוי שוידערלעך פאַרשפּעטיקט.

מיטאַמאָל האָט ער דערפילט אַף זיינע הענט, וואָס זיינען געווען צוגע-דריקט צום פּאַנעם, עפעס פּייכטס, שאַרטקע. לאַזער האָט געעפנט די אויגן און דערווען רעזוסן. דער הונט האָט א קוויטשע געטאָן פון פּרייד און אַלץ געלעקט לאַזערס הענט. דער הונט, ווייזט אויס, האָט דעם אומ-באוועגלעכן לאַזערן אַנגענומען פאַר א טויטן און ער האָט זיך שטאַרק דערפרייט, ווען לאַזער האָט פאַנאַנדערגעעפנט די אויגן. כאַטש איין לעבע-דיקער אין שטוב.

לאַזער האָט א גלעט געטאָן רעזוסן, און דער הונט, פאַרלויפנדיק אַף א פּאַר שפּאַן פּאַרויס, האָט אים געוויזן דעם וועג צום פּאַטער, צום הויפּט-באַלעבאַס. און אָט איז פּאַרגעקומען די באַגעגעניש. א שטומע, א שטיל-שווייגנדיקע. אזא באַגעגעניש האָט לאַזער ניט פּאַרויסגעזען. א פאַרלאָרע-נער, א דערשלאַגענער, איז ער געשטאַנען מיט אן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ. ס'איז אים שווער געווען צו קוקן אפן טויטן טאַטן, אַף אָט דעם געזונטן, שטאַרקן קאַוועל, וואָס ליגט איצט אַנמעכטיק צעשפּרייט אַף דער ערד, גאָר דערנאָך ווי ער וואָלט זיך אין עפעס דערמאַנט, האָט לאַזער ווידער א קוק געטאָן אַף אים און פאַרשטאַנען, וואָס ס'האַט אים געצווונגען זיך אומ-קוקן. דער האַמער! דער שווערער האַמער אין די טויטע פינגערז הייסט עס, דער טאטע איז אומגעקומען, ניט ווי קיין שעפּס. ער האָט ניט אונטערגע-שטעלט דעם קאַפּ מיט האַכנאָע. נאַט, האַקט אים אפּ! אוממיסט האָט ער, לאַזער, אים געמוסטערט, טרייסלענדיק זיך אין וואָגן.

רעזוס האָט אים ווייטער געפירט איבער די כורוועס, לאַזער האָט דער-זען די מוטער. ווען זי וואָלט ניט געלעגן אפן דייל, גאָר אַף איר בעט.

וואָלט ער געמיינט, אז זי שלאָפט. צוויי לאנגע שווערע יאָר האָט זי גער האלטן אין איין שטארבן. דער טויט איז פאר איר אויסגעצערטן גוף ניט געווען אומדערווארט. זי האָט פאמעלעך, טראַט נאָך טראַט, זיך צוגעפאסט צום איבערגאנג פון קיים פולסירנדיקן לעבן צום אומפארמזדלעכן סאָף. לאָזער האָט אויסגעשפרייט א ליילעך און אריבערגעטראָגן די מוטער אפן בעט. אָף א צווייט בעט האָט ער אוועקגעלייגט וועכנען. און אפן דריטן — דעם פאָטער. באנאנד מיט אים, אָף א ריינעם ווייסן ליילעך, האָט ער אנדערגעלייגט דעם האַמער.

דערנאָך איז ער ארויס אין הויף, אראָפגעוואָרפן פון זיך דאָס פעלצל און, אופהייבנדיק פאָרזיכטיק יעדן קערפער, גליַיַך ווי ער וואָלט אים דאָס לעצטע מאָל ארומגענומען, אריבערגעטראָגן און אוועקגעלייגט אים לעבן נאכמענס קייווער.

באם פלויט האָט לאָזער דערזען ארויסשטעקן צוויי פאָר אומבאוועג- לעכע פיס. די קערפערס זיינען געווען פארוואלגערט מיט ברוכשטיקער פון דער באַריקאדע. לאָזער האָט זיך גענומען אָפרייניקן דאָס אָרט. פלוצעם האָט ער דערהערט א קרעכץ. מיט אלע קויכעס האָט ער א שליידער געטאָן עפעס א גוואלדיק־גרויסן קלאַץ, און דאָס האַרץ האָט אַנגעהויבן וואַרפן זיך, קלאַפן גיך־גיך, ווי א וואנטזייגער, בא וועלכן מ'האָט אראָפגענומען דעם אומרו. ער האָט דערזען מאַניקס רויטן קאַפּ. אָף מאַניקס קערפער, ווי וועלנדיק אים באַשיצן, איז געלעגן דער טויטער קערפער פון זיין מוטער, פון זלאַטען, — לאָזערס שטרויענע אלמאַנע.

15

ער האָט קיים געזשיפעט, מאַניק. דאָס פאַנעם — צענעריקט, פארקוילט. לאָזער וואָלט עפשער גאָרניט דערקענט זיין זון, ווען ניט די רויטע, צע- שויבערטע האָר. ער האָט אים גענומען מינטערן אזוי לאנג, ביז מאַניק האָט שוואַך א קרעכץ געטאָן און געעפנט די אויגן. דערזען דעם טאטן, האָט ער א צאפל געטאָן. פון אלע באגעגענישן, וואָס לאָזער האָט זיך פאָרגע- שטעלט, פון אלע רייד, וואָס ער האָט אויסגעשטעלט אין געדאנק, זיינען מעקויעם געוואָרן בלויז מאַניקס:

— אוי, טאטע, מיר האָבן אזוי געווארט אָף דיר! ארויסגעקוקט... ביז דער לעצטער מינוט, — האָט מאַניק ארויסגעשעפטשעט מיט די פארווא- טענע ליפן.

דוכט זיך, אלץ, וואָס לאָזער האָט געזען ביז איצט, אלץ, וואָס ער האָט איבערגעלעבט פאר די לעצטע מינוטן, האָט אים אזוי ניט א שניט געטאָן באם האַרצן, ווי מאַניקס עטלעכע ווערטער. און ווידער האָט א בליץ געטאָן אין מויעך: פארשפעטיקט, אזוי שרעקלעך פארשפעטיקט! ער האָט געוואָלט זאָגן עפעס מאַניקן, זאָגן עפעס אזוינס, וואָס זאָל אים פאָרענט- פערן. פאר די טויטע און פאר די לעבעדיקע...

לעבן פלויט האָט זיך באוויזן מיראַשניטשוק און א מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— שוין צייט!

לאָזער האָט אים א רוף געטאָן, און דאָס קאָל האָט בא אים געציטערט:  
— קומט אהער, טאראס איואנאוויטש! כ'האָב געפונען מיין זון. ער  
איז פארוונדעט.

— בארויף זיך. מיר וועלן אים מיטנעמען מיט זיך און אָפּפירן, ווהיין  
מע דארף.

„ווהיין מע דארף“— האָט געזאָלט הייסן. ווידער אין דאָרף צו מי-  
ראַשניטשוקס עלטערן.

— מיר קאָנען נאָך ניט פאָרן, — האָט לאָזער געזאָגט מיראַשניטשוקן.  
— פארוואָס?

— גייט אריין אין הויף, וועט איר זען פארוואָס.  
ווען מיראַשניטשוק האָט דערזען דעם קייווער און די טויטע קערפערס  
ארום אים, האָט ער אראָפגענומען דאָס היטל, געשטאנען עטלעכע רעגעס  
שטיל. דערנאָך האָט ער א פאָך געטאָן מיט דער פויסט.  
— כייעסו מענטשנפרעסער! מיר וועלן זיך צערעכענען מיט אייך פאר  
אלץ.

לאָזער האָט איבערגעבונדן מאַניקס פארוונדעטן אקסל. דאָס יינגל  
האָט פארקריצט מיט די ציין פאר ווייטעק, געקוקט אפן טאטן און אלץ  
ניט געקאָנט גלייבן, אז דאָס איז ניט קיין כאָלעם.

טאראס איואנאוויטש האָט ארוּפגעלייגט זיין האנט אף לאָזערס פליי-  
צע:

— וואָס זשע קלערסטו טאָן איצטער?

— מע דארף זיי ברענגען צו קוורע.

— וווי?

— כ'מיין טאקע דאָ, אפן הויף. קיין אנדער ברייע איז ניטאָ.

— ס'איז געפערלעך. די דייטשן קאָנען יעדע מינוט זיך אומקערן.

— כ'זייס, אז ס'איז געפערלעך. נאָר אנדערש קאָן איך ניט. איר

קאָנט פאָרן.

טאראס איואנאוויטש האָט א קוק געטאָן אף אים פון אונטערן שטערן,  
גאַרנישט ניט געענטפערט און אוועק.

— מאַניק, ליג רויף. איך קום באלד צוריק, — האָט לאָזער געזאָגט.  
ער האָט אָפגעזוכט אן אייזערנע לאָפעטע, די זעלבע, מיט וועלכער  
מייער האָט געגראָבן דעם קייווער פאר נאכמענען, און אָנגעצייכנט אן אָרט  
פאר א ברודער-קייווער. ער האָט ניט באוויזן א טראכט צו טאָן „אויב  
איך וועל: איינער אליין גראָבן, וועט עס פארנעמען עפשער א טאָג צייט“,  
ווי אין הויף איז אריין מיראַשניטשוק און נאָך אים עטלעכע  
פויערים.

דעם קייווער האָט מען אויסגעגראָבן גיך. אראָפגעלאָזט די מייסיס און  
פארשאַטן מיט ערד. דאָס אלץ האָט מען געטאָן שווינגנדיק און אין גרויס  
אילעניש. יעדע רעגע האָט געקאָנט אַנטראָגן די דייטשן.

אינצווייזען מיט טאראס איואנאוויטשן האָבן זיי אוועקגעלייגט מאַניקן  
אפן וואָגן. מיראַשניטשוק האָט א טרייב געטאָן די פערד. לאָזער האָט דאָס  
לעצטע מאָל געוואָרפן א קוק אף דעם הויף. רעזוס איז געשטאנען בא

דער פֿאַרטקע און זיי באגלייט מיט אומעטיקע אויגן. לאַזער האָט אַ סניף געטאָן. דער הונט האָט מיט אימפעט זיך אַ ריס געטאָן פֿון אַרט, דעריאָגט זיי אין איין אויגנבליק, אַרופגעשפרונגען אפֿן וואָגן.

נאָך דעם, ווי מאָניק איז מיט דער הילף פֿון מיראַשניטשוקס עלטערן געקומען צווייך, האָט לאַזער אים גענומען אין זײַן אַטריאַד. זיי האָבן געאַרבעט אינצוויינען, מאָניק און שלוימקע. מאָניק איז געוואָרן אַ גאַסן־פּידלער. און ביים ער האָט געשפּילט אפֿן סקריפענדיקן פּידל, פּלעגט שלוימקע, מיט אַ צעקנייטשט היטל אין דער האַנט, צונויפֿנעמען באַ די צוהערער די עטלעכע קופּערנע מאַטבייעס.

איינמאָל האָבן זיי באַקומען אַן אופֿגאַבע דערוויסן זיך, ווי ווערט באַ־וואַכט די איזנבאַן־בריק לעם וולאַטשעוו.

זיי זײַנען אוועק אַף דער באַן־סטאַנציע, דורכגעשמוגלט זיך אין אַ וואַגאָן. מאָניק האָט געשפּילט אפֿן פּידל, און שלוימקען האָט זיך אַינגע־געבן אומבאַמערקט אַראָפּגליטשן פֿונעם וואַגאָן־טרעפּל, ווען דער צוג האָט באַ דער בריק פֿאַרלאַנגזאַמט דעם גאַנג.

זיי האָבן זיך צונויפֿגערעדט זיך באַגעגענען באַ די הויכע טאַפּאַלן הינדער וולאַטשעוו.

אַפֿדערנאַכט, ווען מאָניק איז פֿאַרויכטיק, דורך די הינטערגעסלעך, קעדיי ניט באַגעגענען זיך מיט קיין פֿאַטרול, געגאַנגען צום אָפּגערעדטן אַרט, האָט ער אין איינעם אַ געסל פּלוצעם דערהערט פּידל שפּילן. מאָניק איז דערציטערט געוואָרן. ער האָט גלייך פֿאַרשטאַנען, ווער ס'שפּילט. אין דעם געסל האָט געוויינט באַקוטאַ.

מאַניקן האָט זיך לינדנשאַפּטלעך פֿאַרוואַלט אַ קוק טאָן אַף זײַן אלטן לערער, כאָטש אַ רעגע אַ שפּיל טאָן אַף אַן עכטן פּידל.

ער האָט אָנגעקלאַפּט אין דער טיר. אַ באַקאַנטע שטים האָט פֿון יענער זײַט טיר זיבן מאָל געפֿרעגט: „ווערז, ווערז, ווערז?“ מאָניק האָט צוגע־שמיכלט דער פּינצטערניש און זיבן מאָל געענטפֿערט: „איך! איך! איך!“ ווונדערנדיק זיך, וואָס באַקוטאַ דערקענט ניט דאָס קאַל פֿון זײַן באַליבטן שילער. דאָס קאַל איז געווען אַ ייִנגלש, קיין סאַקאַנע, הייסט עס, איז ניטאַ, און באַקוטאַ האָט ענדלעך אופֿגעעפֿנט די טיר. אַ פּרייִדיק־צעשמייכלטער, האָט מאָניק געוואַרט, אַז דער אלטער וועט אים אַרײַנכאַפֿן אין זײַנע אַרעמס, באַקוטאַ אָבער האָט געקוקט אַף אים מיט אַן אָפּגעפֿרעמדטן בליק.

— איר דערקענט מיך ניט, מיראַן אילאַריאַנאָוויטש?

באַקוטאַ האָט אַ מאַך געטאָן אַף אים מיט דער האַנט.

— גיי אוועקן גיי אוועקן גיכער! איך האָב דיך גיט געזען, און דו האַסט

מיך ניט געזען...

און מאָניק איז אוועק.

„גאַטעניז — האָט ער אַ צערודערטער געטראַכט. — וואָס איז געוואָרן מיט די מענטשן פֿאַר אַ יאַר? פֿאַר איין יאַר? ס'איז שרעקלעך, שרעקלעך...“ הינטער אים האָבן זיך פּלוצעם דערהערט הילכיקע טריט פֿון אַ נאַכט־פֿאַטרול. מע האָט אים אַ רוף געטאָן. ער האָט זיך גיט אָפּגעשטעלט. מ'האַט

אים באפוילן זיך אָפּשטעלן. האָט ער זיך געלאָזט לויפן. אָבער ווייט איז ער נישט אנטלאָפּן. א קויל האָט אים דעריאָגט. א סאָף געמאכט מיט מאַך־ניקן... און מיט זײַן שרעקלעכער פּאַרצווייפלונג.

שלימקע האָט נישט געטראָפּן מאַניקן בא די טאָפּאַלן. ער האָט לאנג געווארט, און מאַניק איז אלץ נישט געווען. הייסט עס, עפעס האָט געטראָפּן. האָט שלימקע זיך אומגעקערט אין שטאָט. געזוכט מאַניקן איבער די נאכט־גאסן. צוערשט — פּאַרויכטיק, ארומקוקנדיק זיך. דערנאָך פּאַרגעסן אין קאַני־ספּיראַציע. ער דארף אים געפינען. ער מוז זיך דערוויסן, וואָס איז געשען. ער מוז ער קאָן דאָך נישט אומקערן זיך אין וואַלד אָן אים. וואָס וועט ער זאָגן לאַזערן?

האָט שלימקע ווידער זיך פּאַרשטעלט פּאַר א נאַרעלע און אוועק צום פּאַליציי־באַצירק, אריינגעקוקט אין די באלויכטענע פענצטער. מע האָט אים פּאַרהאַלטן. געפּייניקט. דערנאָך אָפּגעשיקט אין א לאַגער. אלפּי־נעס איז ער לעבן געבליבן, נאָר פּאַרוואַנדלט געוואָרן אין א גראָוון זאַקן. ס'האָבן אים געראטעוועט די שטערן־סאַלדאַטן.

— די שטערן־סאַלדאַטן? — פּרעגט זינטשענקאַ.

— יא, די סאַלדאַטן מיט די שטערנדלעך אף די פּילאָטקעס, — ענט־פּערט פּאַרטראכט דער גראָווער שלימקע, — מיר, די געראטעוועטע, האָבן זיי אזא נאָמען געגעבן. מיר זײַנען שוין געווען מער טויט, ווי לעבעדיק. מיר האָבן געבעטן אף זיך דעם טויט. נאָר ער איז בעקויעך געווען אויס־לייזן אונדז פון אַט דעם לעבן, פון א לעבן, וואָס איז טויזנט מאָל ערגער, ווי דער טויט...

שלימקע האָט זיך פּאַרכליגעט, פּאַרקרימט זיך, א וויילע געשוויגן און פּאַרגעזעצט:

איינמאָל, איז פּלוצעם געוואָרן טויט־שטיל. מיר האָבן זיך צונויפּגערוקט אלע אייניגעם און אופּגעהויבן די אויגן צום הימל. מיר האָבן געמיינט, אז אויב ס'וועט געשען א נעס, וועט ער קומען פונעם הימל. איז ער אָבער געקומען פון דער ערד. נאָר עפעס פון אן אנדער ערד, פון אן אויסגע־שטערנטער ערד. דאָס האָט געזאָגט א גויסעס, וואָס איז געלעגן לעבן מיר. מיט אן איבערנאַטירלעכער אָנשטרענגונג האָט ער זיך אופּגעהויבן אף זײַנע געשוואָלענע פּיס, און מיר האָבן דערזען, מיט די אייגענע אויגן דערזען, ווי ס'איז געשען א נעס, ווי דאָס לעבן קערט זיך אום אין זײַנע אָפּגע־שטאַרבענע אייורים. מיט זײַן שוואַך קאַל האָט ער קוים ארויסגערעדט: „אזויפּיל יאָרן ווארטן, האָפּן, און אצינד ווען די שטערן־סאַלדאַטן זײַנען געקומען, שטארבן... ניין! ניין! ניין! און דער מאלכאַמוועס האָט געמוזט אָפּטרעטן. ווייל אויסלייזן קאָן נאָר דאָס לעבן. נישט דער טויט, נאָר דאָס לעבן..."

זינטשענקאַ האָט זיך אופּגעהויבן פונעם אָרט. די נאכט איז געווען א פּיכטע און א קאַלטע. עס האָט אים געפּיבערט. דאָ אין דעם פּאַרק, ווו ער האָט דאָס צווייטע מאָל אויסגעהערט שלימקעס טרויעריקע



געשיכטע, וואָס איז באשטאנען האלב פון קלאנגען און האלב פון קרימע-  
רייען, האָט ער נישט געהאט מיט וואָס צו אָטעמען.

דעמע, די לעבעדיקע עמע, מיט די שטראלנדיקע אויגן איז נישטאָ. שוין  
דרייסיק יאָר נישטאָ. פאַר אים אָבער איז זי דאָ. און ער האָט פאַרהיט זיין  
טריישאפט צו איר. אָט דאָס האָט זיך אים פאַרוואַלט איר זאָגן, ווען שלוימ-  
קע וואַלט איר אָפגעטראָטן דאָס אָרט. זיצט ער אָבער און זיצט „עמעו  
עמעלע מיינעו מאַניק האָט דערציילט שלוימקען און שלוימקע האָט מיר  
דערציילט, ווי דו ביסט געשטאנען מיט אָשערן און געשאַסן אין די מער-  
דער, און אונדזער מיידעלע איז דעמלט איין-אליין געלעגן אין וויגעלע.  
דו האָסט אמאָל זיך איבערגעשראַקן — דו געדענקסט? — ווען איך האָב  
פליצעם אָנגעצילט מייין רעוואַלווער אָף דיר, דו האָסט פאַרשטעלט די  
אויגן, האָב איך דיר באפוילן: „לאָז אראָפּ די הענט!“ האָסטו מיך געפרעגט:  
„דו ווילסט מיך דערשיסן, איך זאָל נישט אריינפאלן צו די פאַשיסטן?“ האָב  
איך דיר ווידער באפוילן: „לאָז אראָפּ די הענט! לערן זיך קוקן דעם טויט  
אין די אויגן“ און פונקט דעמלט איז אריינגעלאָפן סאַניע די ערשטע. זי  
האַט דערזען, ווי איך ציל זיך אין דיר און א קוויטשע געטאַן: „שיסט נישט  
די מאמעו“ ווייל אלע פיר סאַניעס האָבן דיך גערופן: „עמע-מאמעו“  
זינטשענקאָ האָט זיך געלאָזט גיין. געשפאַנט פאַמעלעך, פאַרזונקען  
אין טרויער, שוין קימאט באַם סאַמע ארויסגאַנג פון פאַרק האָט ער פלו-  
צעם פאַרקערעוועט אָף צוריק, פונקט ווי ער וואַלט עפעס פאַרגעסן אָף  
דער באַנק, וווּ זיי זיינען געזעסן מיט שלוימקען. ער קאַן זיך נאָך נישט  
דערמאַנען, וואָס ער האָט פאַרגעסן, נאָר ער איז זיכער, אז ער וועט זיך  
אומבאדינגט דערמאַנען, ווי נאָר ער וועט צוקומען אהין און א רוף טאָן  
שלויםקען.

און ווירקלעך, ווי נאָר ער איז צוגעקומען נענטער, האָט ער זיך דער-  
מאַנט, וואָס ער האָט דאָ איבערגעלאָזט — א קינד, וואָס פאַרגיסט זיך מיט  
ביטערע טרערן, און א הונט, וואָס פאַרוויגט עס. וווּ איז עס, דאָס קינד?  
צען מאָל האָט ער איבערגעפרעגט שלוימקען און צען מאָל האָט אים  
שלויםקע גאַרניש געקאַנט זאָגן. ער ווייסט נישט. מאַניק האָט אים גאַרניש  
נישט געזאָגט. אליין איז ער דאָך דאַרטן נישט געווען. נו, פרוּוו זשע, שלוימ-  
קע, נאָכאמאָל א גריבל טאָן זיך אינעם זיקאַרן. עפשער עפעס א שפור,  
עפעס א סימען... עפשער איז דאָס קינד פאַרט געבליבן לעבן? ס'האַט זיך  
דאָך געקענט געפינען א גוטע נעשאַמע, ווי מיראַשניטשוק, אשטייגער, וואָס  
זאָל דאָס נעמען און אויסכאַווען... זינטשענקאָ האָט זיך אנדערגעזעצט אָף  
דער באַנק. פונקט אָף דעם זעלבן אָרט, וווּ ער איז פריער געזעסן. ס'האַט  
זיך אים אפילע אויסגעוויזן, אז דאָס אָרט האָט נאָך פאַרהיט די וואַרעמקייט  
פון זיין גוף, ער האָט פאַרמאַכט די אויגן, זיך פאַרטראַכט. שלוימקע איז  
נישט געווען, וויפל ער האָט אים נישט גערופן, איז ער אלץ נישט געקומען.  
און עפשער איז ער ערגעץ יאָ דאָ פאַראַן, נאָר ער, זינטשענקאָ, זעט אים  
אָבער נישט. דער בלייכער גראַווער שלוימקע האָט דעם זעלבן קאַלייר, וואָס  
דער טריבער האַרבסטיקער קאַיאָר, זעט ער אים פאַשעט נישט. ער וועט  
זיך פרוּוו אָפּזוכן לאַזערן אָדער מיראַשניטשוק, עפשער ווייסן זיי עפעס  
וועגן גוירל פון דעם קינד.

און קאן זיין, אט דער אלטער שיקער איז טאקע יא ציופא? עפשער געדענקט ער עפעס, אויב זיין זיקארן איז נאך ניט אינגאנצן דערטרונקען געווארן אין בראנפן? ער וועט איצט פרעגן בא אלעמען, בא אלעמען. אפגעשטעלט זיך אף דעם, האט זינטשענקא זיך א ביסל בארויקט — און מעגלעך געווארן עטוואס מונטערער, ווייל ס'איז אַנגעקומען דער פריי-מאָרגן.

דער ווינט האָט אַנגעטריבן געלע בלעטער צו דער באַנק, זיי זיינען געשווומען איבער דער קאליוושע און זי קימאט אינגאנצן באדעקט, און ווען זינטשענקא האָט זיך אופגעהויבן, האָט ער א שפּאן געטאָן גלייך אף איר. דאָס קאלטע וואסער האָט דורכגענעצט די שיד, ער האָט א ציטער געטאָן און אוועק מיט גיכע טריט איבערן פּארק.

א ברייטער, א געדיכטער, האָט דער פּארק גאדלעסדיק געשאַקלט מיט די געבלעכע קרוינען, ס'האָט זיך געקאַנט דוכטן, אז ניט דער ווינט ווינט זיי און רוישט צווישן זייערע בלעטער, נאָר דאָס טאַנצן זיי אויס אן אייגנ-ארטיקן טאַנץ אונטער דער מזויק, וואָס זיי האָבן באשטעלט באם ווינט. און טאקע ווייל דאָ, אף אַט דעם אַרט, זיינען אמאָל געשטאַנען שטיבער און געלעבט האָבן אין זיי מענטשן, וועלכע ער האָט געקענט און ליב בא-קומען, — האָט זיך זינטשענקאָן אַנגעהויבן אויסווייזן, אז ער קען אַט דעם פּארק פון יאַרלאַנג, קען דאָ יעדן בוים באם נאָמען, ווי ער האָט געקענט די מענטשן בא די נעמען. יעדער מענטש האָט זיין נאָמען, יעדער בוים מוז האָבן א נאָמען... ווייל... וואָס ווייל?... ווארט. דער מויעך קאָן פּלאַצן, די געדאַנקען עגבערן דעם מויעך, דעם קאַפּ, דאָס האַרץ. ער מוז זיי אויס-שרייען, די געדאַנקען, אויסשרייען פאַר דער גאַנצער וועלט:

— וואכט און, מענטשן — ביימער! ביימער, אויסגעוואקסענע פון אומ-געבראַכטע מענטשלעכע לעבנס! עס גייט, עס דאַרף נאָך אלץ גיין דער מישפעט איבער די מערדער, מוזט איר זיך שטעלן פאַר איידעס. דערציילט דער וועלט דעם עמעס! דערציילט וועגן די אומגעבראַכטע מיליאָנען מענטשן...

שטייט און, מענטשן — ביימער! אַט וועל איך אייך אופּרופן איינער נאָכן אנדערן בא די נעמען:

— סאַפּיר! מייער סאַפּיר! דער קאָוועל מייער סאַפּיר!  
שטיל. קיינער רופט זיך ניט אַפּ. בלויז דער ווינט רוישט צווישן די בלעטער.

— אַשער! אַשער סאַפּיר! דו הערסט? עס קלינגט דער וועקזייגער! עס קלינגט דער גלאַק! שטיי און, מיין שרעקלאָזער אַשער!  
און ווידער שטיל. און ווידער בלויז דער געוואָי פונעם ווינט...

אַט דער בורער שטאַרקער דעמב — דאָס איז ער, דער פּאַטער, דער אלטער קאָוועל מייער סאַפּיר. און ניט ווייט פון אים — א פעסט יונג דעמבל. דאָס ביסטו, אַשער. דו זעסט אפּן ראַנד פונעם פּארק ווייסע דינע בערעזקעס — פּרעגט זינטשענקאָ זיך אליין. — דאָס זיינען עמע, בראַניע און מילע. קימאט באַנאַד מיט זיי ציען זיך אין דער הייך שטאַלטנע טאָ-פּאַלן. דאָס זיינען דאָויד, אילקאָ, איזיע, שיינע סטאַסיק, מאַטל, וואַניאַ. און אַנטקעגן, אף דער צווייטער זייט — צוויי יחפּע קאַשטאַנעס. דאָס זיינען

ייסראָליק און מאַניק. בא איינעם פון די קאשטאנעס לאָזט זיך זען פּונקט אזא רויטע קרוין, ווי בא מאַניקן די האַר. און לעבן דעם קאשטאן האָט צעשפּרייט אירע צווייגן א ליפע. דאָס איז מאַניקס מוטער, זלאַטע. זי פאַר שטעלט אים מיט איר ליב. און אַט איז נאָך א ליפע, אן אלטע, אַ פאַר טונקלע. דאָס איז עמעס קראַנקע מוטער. אַט שטייען צוויי איבערגעפלאַכטע טענע מיט זייערע צווייגלעך דינינקע ראבינעס, איבערגעפלאַכטענע. גלייך ווי זיי וואָלטן זיך גענומען פאַר די הענט, — דאָס זיינען ביידע סאַניעס. די ערשטע און די פּערטע. אַפּגעזונדערט אין א זייט שטייט א פאַרטראַכטער קליאַן. דו הערסט דאָך, ווי ער פליסטערט מיט די בלעטער אַף דער אוניווערסאלער עספּעראַנטאַ-שפּראַך: „אַלץ מוז זיך אַמאַל ענדיקן... ס׳גוטס, ס׳שלעכטס“. דאָס איז נאכמען מיט זײַן אויסגעצויגענעם קאַפּ. און אַט שטייט מיט אויסגעשטרעקטע אינדערלופטן הענט — צווייגן אן אַסינע אירע בלעטלעך האלטן אין איין צייטערן, כאַטש ס׳איז קיין ווינט ניטאָ. דאָס איז מוישע גובער. סיגאל איז דאָ ניטאָ. ער ליגט, יעפּים סיגאל, אין דער „לאַנגער באלקע“. זינטשענאַק האָט וועגן דעם פאַרגעסן. ער האָט אויך פאַרגעסן, אז מאַניק איז ניט דאָ אומגעקומען. ווי דער אלטער סאַפּיר, וויל ער, זינטשענאַק, אז דער גאַנצער שטאַם זאָל זײַן דאָ. זוכט ער דעם דאַקטער. זוכט די סאַפּירס...

מענטשן — ביימער! מענטשן — ביימער! פון די קדושים, וואָס לאָזער און מיראַשניטשוק האָבן מעקאַבער געזען אין מײַער טאַפּירס הויף, אין דעם הויף, וואָס מײַער און זײַן הויזגעזינד האָבן ניט פאַרלאָזט אַפּילע אין אַנבליק פון טויט, אַפּילע טויטע, אזוי טיף פאַרוואַרצלט זשיגען זיי דאַרט געווען, פון זיי, פון אַט די מוטיקע מענטשן זיינען זיי ארויסגעוואקסן, די שיינע ביימער, וואָס הייבן שטאַלץ זייערע קעפּ צום הימל און רוישן און רופן, רוישן און רופן אָן אופּהער, טאַג און נאַכט, ווי דער גלאַק אין בור כענוואַלד... זינטשענאַק איז צוגעגאַנגען צו דער ווייסער בערעזע, צו דער עמע-בערעזע, און צוגעטוליעט דעם קאַפּ צו איר שטאַלטנעם שטאַם...

17

דערנאָך איז ער צוגעגאַנגען צום אלטן דעמב. דער זאַקן האָט שטרענג א שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ. זינטשענאַק האָט א קוק געגעבן אין דער ריכט-טונג. ווהיין עס האָט געוויזן די האַנט — צווייג פונעם מענטשן — בוים און דערזען דערנעבן ניט קיין גרויסן הילצערנעם טאַנץ-פלאַץ. איצט האָט ער אויסגעזען פאַריאַסעמט, נאַס און וויסט. נאָר זומער... זומער טאַנצט מען דאָ, מע טאַנצט און מע טרייסלט זיך אונטער די קלאַנגען פון עפעס אן עכט-היינטצייטיק שייק-ניגנדל. אַט דאָ-אַ? אַף דעם אַרט טאַנצן?

זינטשענאַק האָט אַנגעכאַפּט א סטאַרטשענדיקן עק פון א ברעט, א שלעפּ געטאַן מיט קויעך און ארויסגעריסן, אַנגעכאַפּט א צווייטע ברעט... נאָר דאָ האָט ער פּלוצעם דערהערט שרייען:

131

— היי, וואָס טוט איר דאָרט?  
 זינטשענקאָ האָט זיך אומגעקוקט. א באיאָרטער פולבלעכער מענטש  
 האָט געקוקט אָף אים מיט בייזע אויגן.  
 — וואָס טוט איר? — האָט ער ווידער געפרעגט זינטשענקאָן.  
 — איר זעט דען ניט?.. איך צעשטער אָט דאָס-אַ...  
 — פארוואָס?  
 — דאָ איז ניט קיין אָרט פאר דעם.  
 — ווער זענט איר עס, וואָס איר נעמט אָף זיך לייזן אזעלכע זאכן?  
 — מיין פאמיליע איז זינטשענקאָ. איר קענט מאכן א פראָטאָקאָל.  
 — זינטשענקאָ-אַ?.. — האָט דער מענטש צעצויגן איבערגעפרעגט,  
 גריבלענדיק זיך אין זיקאַרן. — און ווי איז אייער נאָמען, דער פאָטער-  
 נאָמען?  
 — פיאָדאָר פיאָדאָראָוויטש.  
 דער מענטש איז געוואָרן עפעס שטארק צערודערט.  
 — פיאָדאָר פיאָדאָראָוויטש? און עפשער פעדיא פעדיאעוויטש?..  
 — פונוואָנען ווייסט איר עס? ווער זענט איר? פונוואָנען? — האָט איצט  
 זינטשענקאָ אָנגעהויבן זיך דערפרעגן באַם אומבאקאנטן.  
 — איך בין סאפיר. לאָזער סאפיר.  
 „ניט שוין זשע קומט עס ווידער פאַר אין שלאָף?“  
 זינטשענקאָ האָט אים אויסגעשטרעקט די האנט:  
 — איך בין פיאָדאָר זינטשענקאָ. דער מאן פון אייער שוועסטער עמע.  
 — כ'האָב געהערט. געהערט פון אייך. ווו זשע זענט איר געווען די  
 גאנצע צייט? און...  
 — דערנאָך, — האָט אים איבערגעשלאָגן זינטשענקאָ, — וועגן דעם דער-  
 נאָך. אצינד בעט איך אייך, ענטפערט מיר אָף איין פראַגע נאָר, איר ווייסט,  
 אז עמע האָט געהאט א קינד?  
 — פארשטייט זיך.  
 — און וואָס איז מיט דעם געשען?  
 לאָזער האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ.  
 — דאָס ווייס איך ניט.  
 — וואָס הייסט, איר ווייסט ניט? איר מוזט וויסן. ס'קאָן ניט זיין, איר  
 זאָלט ניט וויסן. איר זענט דאָך דער לעצטער אוועק פון אָט דער שטוב.  
 איר האָט דאָך אלעמען דאָ צו קווערע געבראכט.  
 לאָזער האָט זיך פארטראכט. געפרוּווט דערמאָנען זיך. דערנאָך גע-  
 ענטפערט:  
 — ווען איך בין דעמלט אהער געקומען, האָב איך קיין קינד ניט  
 געזען.  
 — איר געדענקט עס גוט?  
 — איך בין דעמלט דורכגעגאנגען דורך אלע צימערן, כאַטש כ'האָב  
 זיך זייער געזילט. ווען ס'וואָלט געווען ערגעץ דאָרטן א קינד, וואָלט איך  
 עס דערזען.  
 — און עפשער ווייסט עפעס מיראַשניטשוק?  
 — ער איז געווען צוזאמען מיט מיר און קאָן ניט וויסן מער, ווי איך.

— עפשער וויסט וועגן דעם עמעצער פון די היגע איינווינער? — האָט זינטשענקאָ אלץ געהאלטן אין איין פרעגן, און דאָס שטיקל האָפּענונג האָט אָנגעהויבן גויסעסן.

לאָזער האָט ווידער א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:

— ניין, ווען עמעצער וואָלט געוואָלט, וואָלט ער שוין לאַנג מיר גע-  
ווען געזאָגט וועגן דעם. ס'איז דאָך פאַריבער אזויפיל יאָרן!  
— איר האָט די גאַנצע צייט געווינט דאָ?

— יאָ, איך וווּין און אַרבעט דאָ קימאַט די גאַנצע צייט נאָך דער  
מילכאַמע.

— מיט מאַניקן? — האָט א פרעג געטאָן זינטשענקאָ און אליין ניט  
געוואָסט, צוליב וואָס ער פרעגט עס. אף דער סאַמע וויכטיקער פראַגע האָט  
לאָזער דריי מאָל געענטפּערט „ניין“, איז איצט שוין קיין אונטערשייד  
ניט, וואָס ער זאָל פרעגן:

— ניין, מאַניק איז אומגעקומען.

— לעבט איר, הייסט עס, אליין?

— ניין, איך האָב א ניי געזינד. א ווילב, צוויי קינדער.

— וויאזוי זשע... — האָט זינטשענקאָ אָנגעהויבן און זיך פאַרהאַקט.

סאַפיר האָט געענטפּערט פאַשעט:

— אז מע לעבט, מוז מען לעבן.

זיי זיינען ביידע אַנשוויגן געוואָרן. נאָר זינטשענקאָ האָט אין געדאַנק  
נאָך פאַרגעזעצט דעם געשפרעך מיט לאָזערן: „...און איך, אָט, לעב ביז  
איצט אליין. איך האָב ניט קיין צווייט געזינד. איך האָב אפּילע דאָס ער-  
שטע קימאַט ווי ניט געהאַט...“ און נאָך, און נאָך האָט ער אים געוואָלט  
זאָגן. וועגן די מענטשן — ביימער, וואָס רינגלען זיי ארום. און וועגן דער  
צעפעכערטער ליפע, וואָס האָט צוגעדעקט מיט אירע צווייגן דעם רויט-  
בלעטערדיקן יונגן קאַשטאַן. געוואָלט, — נאָר גאַרנישט ניט געזאָגט. גאַר-  
נישט ניט געפרעגט מער. צוליב וואָס? אף אלע פראַגן וועט קומען א פאַ-  
שעטער, איזערנער ענטפּער: אז מע לעבט, מוז מען לעבן.  
זינטשענקאָ האָט אויסגעשטרעקט סאַפירן די האַנט.

— זייט געזונט!

— וואָס הייסט? איר וועט אפּילע ניט אריינכאַפּן זיך צו מיר?.. מיר  
האַבן דאָך זיך אפּילע ניט דורכגערעדט, ווי עס דאַרף צו זיין. נו, און  
עפעס איבערבייסן...  
— א דאַנק, איך אײל זיך צום צוג.

אף דער באַן-סטאַנציע איז זינטשענקאָ צוגעגאַנגען גלייך צום פענצ-  
טערל פון דער בילעטן-קאַסע.  
— קיין בוגאַוו.

דאָס מיידל פון יענער זייט פענצטערל האָט אים דערלאַנגט א בילעט.  
זינטשענקאָ האָט זיך צעצאָלט. געוואָלט אריינלייגן דעם בילעט אין קע-  
שענע און זיך א כאַפּ געטאָן:

— איך האָב דאָך געבעטן א בילעט קיין ראדיטש, און איר האָט מיר  
געגעבן קיין בוגאַוו.  
— איר האָט געזאָגט בוגאַוו, ניט ראדיטש.

— ניין. כ'האב געזאגט ראדיטש, ניט בוגאוו, — האָט זינטשענקאָ א  
 געשריי געטאָן.  
 — איר זייט פון עפעס צערודערט זייער, — האָט אים ווייך געזאָגט  
 דאָס מיידל.  
 זינטשענקאָ האָט זיך אנטשולדיקט.  
 — האָט קיין פאריבל ניט. ניט געשלאָפן א גאנצע נאכט. מעגלעך, אז  
 איך האָב א טאָעס געהאט.  
 — איז פארבייטן דעם בילעט אף ראדיטש?  
 — יא. ביטע. אומבאדינגט ראדיטש.  
 דאָס מיידל האָט פארביטן דעם בילעט.  
 זינטשענקאָ האָט ארויסגענומען פון דער קעשענע דעם צייטונג־אויס־  
 שניט מיט דער פאָטאָ פונעם אומבאוויסטן מיידל און זאָרגזאם איינגע־  
 וויקלט אין אים דעם בילעט.





פון  
יענעם ברעג,  
פון  
קא'אָר'יקן

באַרעוילונג





1

יטל איז קראנק. האָב איך האַנאַע. זי זיצט די גאַנצע צײַט אין דער היים, גײט אין ערגעץ נײַט, לײַגט אין בעט. דער קאַפּ אירער איז פאַרוואַרפן אַף דער קישן, דאָס גריבעלע אפן האלדו זעט אויס טיפער און טינקעלער, גליַך ווי אלע שאַטנס פון איר פאַנעם, וואָס מינעט זיך און פיבערט, וואָלטן זיך דאַרטן צונויפגעזאַמלט. אַף די אויגן זײַנען טאַמיר אראָפגעלאָזט צוויי שוואַרצע פאַרהענגלעך, און לאַנגע לאַקן שלענגלען זיך איבער דער וויסער קישן. אײַנמאַל נעמט זי, אַט די גיטל, צעלאָזט אירע לאַקן און לאָזט זיך גײַן שפאַצירן איבערן דאַרף, א שטאַלטנע, א שטאַלצע, שײַן ווי די וועלט. טיר־און־טויערן עפענען זיך, מע קומט ארויס, קליין און גרויס, דערנאָך נעמט מען איר נאַכגיין, צוערשט אָפגעווייטערט, דערנאָך נעענטער און נעענטער, דעריקער דאָס קליינוואַרג. האָט דאָס אויסגעזען, ווי עפעס א קרייץ־פּראָצעסיע מיט א לעבעדיקער גאַס־מוטער, מאַריע, בעראַש. זי איז געווען אַנגעטאַן אין א ווייס קלייד, און זונען־שטראַלן האָבן זיך פאַר־פלאַנטערט אין אירע געדיכטע האַר.

אַצינד לײַגט זי צו בעט. האָב איך מיט איר קיין דײַגעס נײַט. צווישן דעם אוילעם איז דעמלט געווען אויך גאַרדי, אונדזער שאַכן. איז מיר נײַט געפּעלן געווען, מיט וואָס פאַר א באַלעכעס ער האָט אַף איר געקוקט.

מײַן שוועסטערקינד גיטל איז עלטער פון מיר אַף גאַנצע פיר יאָר. דײַגענען אָבער פאַר איר מוז איך. ווער דען? עפשער איר מוטער? זאָגט זי, אז זי איז אליין קראַנק, די מומע זעלדע. כּפאַרשטיי נײַט, צו וואָס דאַרף מען אזוי צײַטערן איבערן געזונט, ווען מ'איז נײַט זיכער מיטן לעבן? אוואדע האָט די מומע זעלדע שטאַרק ליב איר גיטעלען, אַניט וואָלט זי נײַט פאַרלאָזט די שטאַט און געקומען צו אונדז אין דאַרף, אין אויסרײַסעניש, קעדיי איר קינד, ס'הײַסט גיטעלע, זאָל אַטעמען מיט פּרישער לופט, וואָס דער דאַקטער האָט איר צוגעשריבן. אזוי זאָגט זי, די מומע זעלדע. איז ערשטנס, די שטאַט, פּונדאָנען די מומע האָט זיך אין אײַנעם א שײַנעם טאַג געיאָוועט, גאָר נײַט אזא גרויסע שטאַט, גיכער א גרויס שטעטל. און צווייטנס, איז דאָס דאַרף אונדזערס שוין נײַט אזא פאַרוואַרפנס, עס לײַגט אפן טראַקט, און די שטרעקע צווישן לײַבאַטש, ס'הײַסט די „גרויסע שטאַט“, און ראַקיטנע איז קאַרגע צען ווערסט. און דריטנס, סטאַרעט זיך די מומע אויסנוצן אזא געלעגנהײַט, קעדיי צו אַנ־



דעכען זיך מיט דאָרפישער לופט. זיצט די מומע מער באַם טייך צי אין סאָד, ווי באַ איר טאַכטערס בעט.

עפּשער דער זיידע? וואָרעם קיין פּאָטער האָט זי ניט, גיטל האָט ניט קיין פּאָטער, און איך האָב ניט קיין מוטער. מיר האָבן אַבער בעשוטפּעס א זיידן, ס'הייסט דער פּאָטער פון מיין טאטן און איר מאמען. נאָר ער איז פּאַרבליבן, דער זיידע, אין ליובאַטש, גיט אַכטונג אַף דער שטוב, מע זאָל זי כאָלילע ניט באַגאַנווענען. איר וואָלט געמעגט, אַף טשיקאַוועס, כאַפן א קוק אַף דער שטוב, אַף דעם זיידנס פּאַרמעגן א צימערל, פול מיט ביי-כער. קאַלערליי ביכער. אַף די פּאַליצעס פון א זייער אלטן, נאָר בעקאַ-וועדיקן שראַנק. פון אויבן — אפן שראַנק. אפן צעפּאַרענעם טיש, אַף די הינקעדיקע בענקלעך. ס'א סוואָרע, אז איבער די דאָזיקע ביכער האָבן די מומע זעלדע און גיטל געמאַכט די פלייסע צו אונדז, אין דאָרף. די מומע זאָגט, אז די ביכער נעמען אוועק די גאַנצע לופט פון דער שטוב, האָט נישט גיטל מיט וואָס צו דעכען. איז זי קראַנק געוואָרן אַף די לונגען. דעם זיידן, ווידער, שאַדט דאָס נישט. די ביכער קערן אים אום א ביסל לופט, וואָרעם ער פּאַרעט זיך מיט זיי טאַמיד, לייענט און גלעט זיי. אלע-מאַל, ווען איך קום צום זיידן, טרעף איך אים זיצן באַם טיש און לייענען עפעס א סייפער מיטן לינקן אויג. דאָס רעכטע אויג איז באַ אים דערביי פעסט פאַרשמורעט.

עפּשער מיין פּאָטער? וואָס זאָגט איר אזוינס! ער איז, נעבעך, אזוי פאַרטאַראַראַמט מיט זיין באַלעבאַטישקייט, פאַרהאַרעוועט. די מאמע איז געשטאַרבן, איז דער גאַנצער אַל געפאַלן אַף זיינע פלייצעס. קען ער דען האָבן אין זינען א פלעמעניצע?

נו, און דער קאוואַלער אירער, מאַקס רומער? ער מוז דאָך דינגענען פאַר זיין... וואָס זיין קאלע? געליבטע? — דאָס ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז ער טוט זיך אַמאָל א יאווע, א פאַרשטייבטער, א באַרוועסער. די שיד באַמבלען זיך אַף אַן אַקסל, ציוניפּגעבונדענע מיט שוואַרצע בענדלעך. אַט אזויאָ קומט ער צופּוס פון ליובאַטש און טוט א קאַמאַנדעווע:

— הער נאָר, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אַן עמער וואַסער, וועל איך א וואַש טאָן די פיס.

כ'האַב אים ניט ליב. דעם-אָ קאוואַלער. ערשטנס, וואָס רופט ער מיך עפעס „קונדעסעוויטש“? צווייטנס, נאָך דעם, וואָס ער וואַשט זיך אַפּ וויי-סע-ניט-איז די פיס מיט דער לינקער האַנט, גייט ער אַריין אין שטוב, צעזעצט זיך ברייטלעך באַ גיטלס בעט און כאַפּט אַף מיר א קוק מיט א מיין. ס'הייסט, טראָג זיך אַפּ, קונדעסעוויטש, פונדאנען. דו שטערסט אונדז. „אונדז“ — באַטייט: אים, דעם קאוואַלער, און גיטלען. די רעכטע האַנט רומערס בייגט זיך ניט — געווען פאַרווונדעט אינעם עלנבויגן, א שפּליטער פון א האַרמאַטן-קויל האָט אים געטראָפן בעשאַס א שלאַכט מיט די פעט-ליוראַוועס. די שלאַכט, דערציילט ער, איז געווען א שווערע, א פאַרביי-טערטע, פון האַרמאַטן איז מען אַריבער אַף קוילנוואַרפערס און פון קוילנ-וואַרפערס — אַף ביקסן, און פון ביקסן — אַף באַנגעטן, און ווען ער הייבט אַן אזויאָ דערציילן, בין איר גרייט מויכל זיין אים, וואָס ער רופט מיך קונדעסעוויטש. כ'מוז אַבער אַפּטראָגן זיך, וואָרעם זיי ווילן זיך א סוידע

טאן, עפשער ניט אזוי גיטל, ווי מאקס. דערווייל נעמט ער ארויס פון דער קעשענע מיט דער לינקער האנט א רויטן בליינער, שטעקט אים אריין צווישן די פינגער פון דער רעכטער האנט און הייבט אן פירן מיט אים איבער א שטיקל פאפיר. מיין איך, אז ער שרייבט עפעס גיטלען. גיי איך צו נעענטער, רוק קלוימערשט ארונטער אונטערן בעט א גלעזערנע באנקע מיט גיטלס שפינעכץ, סע פאסט ניט, פארט א גאסט, — כאפ איך א קוק מיט איין אויג. לאזט זיך אויס, אז ער מאלט גאר, רומער. מיט ברוינע פינגער מאלט ער רויטע פערדלעך. א סאך רויטע פערדלעך. און רויטע רייטערס אף די פערד. מיט רויטע שפיציקע היטלען. מאלט און טופעט אונטער אומגעדולדיק מיט די שיד אף די הוילע פיס. כ'מאך זיך אָבער נאך אלץ ניט וויסנדיק. ערשט ווען די טופערי ווערט ענלעך אף א קוילנוואר-פער-שיסער, טו איך א פרעג גיטלען מיט די אויגן: „דארף איך שוין ארויסגיין?“ ענטפערט זי מיר מיט א שמייכל: „יא“. פאר אַדעם בלייבן שמייכלע אירן בין איך גרייט אין פייער און אין וואסער. לויף איך באלד ארויס אין הויף אריין און נעם זיך האקן האַלץ.

2

האק איך האַלץ און טראכט זיך בעשאַסמיסע: וואָס טוט ער אַצינד, רומער, מיט גיטלען? ער קושט זיי און עפשער אפילע נעמט ער זי ארום? איך טו א צאָרנדיקן פאַכע מיט דער האק. טרעפט זי אָבער אין א סוק. די האק שפּרינגט אָפּ פונעם קלאַץ מיט א שאַרפן קלונג, און איך ווער ברויגעז אף זיך אליין. ביסט דאָך טאקע א קונדעסעוויטש! זי איז דאָך קראַנק, גיטלע. איז ווער קושט זיך און האַלדזט זיך, ווען מע איז שלאָף? איז וואָס זשע האָט ער געוואָרפן אף מיר אזא רעציקעדיקן קוק? און וואָס האָט גיטל א פינטל געטאָן מיר מיט א ליב בלייך שמייכלעלע? סוידעס האָבן זיי מיסטאמע און קאַלערליי סעקרעטן. ווילן זיי ניט, אז איך זאָל זיך דערוויסן וועגן זיי. ס'הייסט, איך בין נאָך יונג, א קונדעס. אזוי זאָגט מאַקס רומער, און גיטל שטימט איין מיט אים מיט א בלייך שמייכלעלע אף די ליפּן. בלויז אין דעם שטימען זיי איין. ביכלאל אָבער האַלטן זיי זיך אין איין שפּארן. כ'ווייס ניט גענוי, וועגן וואָס אמפּערן זיי זיך, נאָר עפעס האָבן איך פונדעסטוועגן גענאשט. ווען ער זאָגט, אז די ענדגילטיקע יעשוע וועט ברענגען די וועלט-רעוואַלוציע, — זאָגט זי, אז רעוואַלוציע שמעקט מעסוקן מיט בלוט. פרעגט ער זי: „און וואָס שמעקט ניט מיט בלוט?“ פאַרטראַכט זי זיך און ענטפערט מיט איין-און-אינציק וואָרט: „שיינקייט“.

כ'ווייס ניט, וואָס זי מיינט מיט דעם. נאָר עס געפעלט מיר. רומער ווילער ווערט אויסער-זיך. וואָס ארט עס אים, אשטיגער? ער איז אָבער א גרויסער אקשן און נאָך א היציקער דערצו. צינדט ער זיך אן, הייבט אן מאַכן ווילדע טועס מיט דער לינקער האנט, כ'פיל, אז ער וויל א הילך טאן אף א קאַל, טאָר מען דאָך ניט, רעדט ער אויס פאַרשטיקט: — שיינקע, גוטניקע, גוטמוטיקע גוטויליקייט...

פארשטיי איך ווידער ניט. וואס מיינט ער מיט די דריי מאָל אויסגע-  
רעדטע „גוט“? אזא וואָרט, מײן איך, דארף ארויסגעבראכט ווערן מיט א  
מילד קאָל. און ניט מיט א שטימע, וואָס איז אויסגעווייקט אין גיפט און  
אין איראַניע.

גיטעלע שווייגט. זי האָט, נעבעך, ניט קיין קויעך צו קריגן זיך מיט  
אַדעם בלוטדאַרשטיקן מאַקסן. און עפּשער וויל זי פּאַרלעשן דעם פּלאַם  
פון זײַן צאָרן מיט וואסער פון שטילשווייגן. איך האלט זיך אין איין כּי  
דעשן אָף דער טעמפּקײט פון דעם דאָזיקן רומערן, וואָס האלט זיך פאַר  
א גרויסן קאַפּמענטש. זאָל ער ניט קוקן אָף דעם מיידלס שײנעם האַלדז.  
זאָל ער אָף א ווײלע אראַפּלאָזן זײנע אויגן אפן דיל און א קוק טאָן אָף  
דער באַנקע מיט שפּײַעכץ, וואָס כּװאַב אַרונטערגערוקט אונטערן בעט.  
זאָל ער, דער בלינדער, דערזען די ראַזעווע הייטלעך, וואָס שווימען פון  
אויבן. וועט ער עפּשער דעמלט פּאַרשטיין, איבער וואָס גיטעלע האסט אַזוי  
אַלץ, וואָס שמעקט מיט בלוט.

מיטאַמאָל דערהערט זיך מיַקס האווקעריי. לאָז איך דאָס צוערשט דורך  
פאַרבני די אויערן. כּאָטש מיַק איז אַן ערנסטער הונט, נאָר ער האָט א  
טעווע אַ ביל טאָן אַמאָל גלאַט אַזוי, אין דער וועלט אריין. איבערהויפּט  
ווען ער דערזעט מיך אין הויף, כּווייס, וואָס ער וויל, ער וויל, אז איך זאָל  
צוגיין צו אים, אָפּבינדן פון דער לאַנגער קײט און דורכשפּאַצירן זיך מיט  
אים. מיַק איז שוואַרץ, ווי די נאַכט, און האָט צוויי גרויסע ברוינע אויגן.  
מיַק איז מײן בעסטער כאַווער, כּװאַב ביכלאַל ליב כּעסע. באַ אונדז אין  
הויף איז פאַראַן פיר באַלעכאַים. דער הונט — מיַק. א פּערד — ניק. א  
קעצל — טיק. און א קו — קאַלינע.

זײ זײנען אלע שײן, באַשײדן און שווייגן, אויב קײנער טשעפּעט  
זײ ניט.

ניק איז א בולאַנער, א געבלעכער, מיט א שוואַרצן וויידל און א  
שוואַרצער גרוינע. ער זעט אויס, ווי א בלאַנדינקע מיט שוואַרצע האָר.  
טיק איז א ווייס ברײעלע מיט א גרויסן גרויען פּלעק איבער בײדע  
זײטן פונעם רוקן, גלייך ווי עס וואָלט געווען אַנגעטאָן, דאָס קעצל, אין  
א קראַליק־פּעלצעלע. אַמאָל איז דאָס אויך געווען באַשײדן, נאָר פון זײנט  
גיטל איז געקומען צו פאַרן, איז דאָס געוואָרן צעפּעסטעט און ליגט טאָג  
און נאַכט אונטער דער קאַלדרע צוזאַמען מיטן שוועסטערקינד. גיטל גלעט  
דאָס מיט אירע ווייסע דורכזיכטיקע פינגער, און דאָס קעצל מורקעט זײס  
און זײנגט איר א לידל. דאָס לידל איז א ביסל ענלעך אָף דעם סאַמאַוואַרס  
זעמערל, ווען ער הייבט אָן זיך.

די קו רופט מען קאַלינע, וואָרעם זי איז דורכזיכטיק רײטלעך. זי האָט א  
פאַר גרויסע קײלעכיקע גרויסאַרטיקע הערנער, און ווען זי פאַריסט אַמאָל  
שטאַלץ דעם קאַפּ און טוט א מעקע, איז א מעכניע א קוק טאָן אָף איר.  
מיַק אָבער נעמט זיך ווידער האווקען, טו איך א הייב די האַק אינדער-  
לופטן, לאָז זי אראַפּ מיט קויעך אפן קלאַץ, בלייבט זי שטעקן אין אים,  
און איך גיי צו צום הויף־טירל. מיַק סטאַרעט זיך, שפּרינגט ארום מיר,  
קלינגט מיט דער קײט און ווײזט מיר אַן מיט זײנע ברוינע פאַרשײטע  
אויגן, וועמען ער מײנט מיט זײן בילעריי. ערשט אַצינד דערזע איך פון

יענער זײט פלױט, אונטער די צווייגן פון א וויינשלבױם, וואָס הענגען אריבער איבער די שטאכעטן מיט רױטע געשמאקע שמייכלענדיקע וויינשל צווישן די בלעטער, — דערװע איך, הייסט עס, גאַרדען. מיך האלט זיך אין איין דרייען אונטער די פיס, קלינגט מיט דער לאנגער קייט, אין וועל-כער ער פארפלאַנטערט זיך, מאכמעס גרויס פלייס זײנעם און אייפער. גלעט איך אים איבערן שווארצן קאַפּ און זאַג אים: „וואָס איז דער טארא-ראם? וואָס ארט דיך? גאַרדי וויל מיסטאמע קוויקן דאָס הארץ מיט זױער-לעכע וויינשל נאָכן ביטערן טראָפּן. איז זאָל אים וויל באקומען. וואָסי, עס וועט אונדז ניט סטייען?“

מיך הערט מיך אױס און נעמט זיך ווידער האווקען. אפּאַנעם, אז ער איז מער קריגעריש געשטימט, ווי איך.  
טיינע איך צו אים ווייטער:

— הער מיך אױס, מיך. דו ביסט דאָך א קלוגער קעלעוו. מיר טאַרן זיך ניט צעקריגן מיט אונדזערע שכינים. און ביכלאל מיט קיינעם ניט אין דאָרף. ווייסט דען נישט, אין וואָס פאר א צײט מיר לעבן? ווערט מיך אנשוויגן.

איך, ווידער, קוק נאָך אלץ אף גאַרדען. ניין, ער רייסט ניט און עסט ניט קיין וויינשל. איז וואָס האָט ער זיך דאָ פארטייעט? ער שטייט אומ- באוועגלעך, ווי א בױם אונטער א בױם. ער איז טאקע קרעפטיק, ווי א דעמב, ברייטפלייציק און געזעצט. דאָס פאַנעם איז אָנגעשטרענגט, די ברע-מען שווארץ און געדיכט, די אויגן פארלאָפּן און שיקער. דעריקער — די אויגן. זיי קוקן עפעס מיט טיװע און רעציקע אין אָפענעם פענצטער. איצט טוט מיר באנק, וואָס כ'האַב פארהויבן דאָס פאַרהענגל. כ'האַב דאָס געטאַן צוליב גיטעלען. לופט! פרישע לופט! וואָס מערער פרישע לופט, ריינע לופט זאָל פליסן פונעם שמעקנדיקן סאָד צו גיטעלעס בעט, צו גיטעלעס לונגען. פונדאנען האָב איך געקאַנט וויסן, אז צוזאמען מיט דער לופט וועט אריינפליסן אין צימער שיקערער אָטעם? וואָלט כאַטש רומער אָנגע-שטויסן זיך און אופגעהערט גלעטן גיטעלעס הענט! וואָלט כאַטש גיטל אָנגעשטויסן זיך און פארשטעלט איר שוואנען-האלדז מיט דעם ווייס-גרױען קעצל! נעם איך ארום מיך פארן האלדז און רױם אים איין אין זײן שווארצן סטארטשענדיקן אויער:

— טרייב אים אוועק! זאָלסט אָבער אים ניט בייסן.  
דערנאָך בינד איך אָפּ דעם הונט פון דער קייט און כאזער ווידער איבער.

— בייס אים ניט! טרייב אים נאָר אוועק.  
כ'עפן דאָס טירל. מיך רייסט זיך ארויס מיט א האווקעריי און פאלט אָן אף גאַרדען. דער באַכער מאכט די פלייטע. ניט אויס פאכעד, פארשטייט זיך, נאָר מאכמעס בושע, וואָס מע האָט אים געכאפט פאר דער האנט. וואָ-רעם אין פענצטער באווייזט זיך רומערס גרויסער קאַפּ מיט בלאַנדע קרוי-זעלעך בא די שליפן. ער שפארט זיך אָן אף דער פענצטער-ברעט מיט צעשפרייטע פינגער, קוקט זיך ארום, דאָס פאַנעם איז בא אים פארויטלט. זעט מען ניט די שיטערע קליינע ארום דער נאָז.  
— מיך! — טוט ער א רוף. — וואָס איז געשען?

צינד באמערקט ער, ווייזט אויס, גארדיען, וואָס שפּאַנט האַסטיק  
אוועק. טוט ער א ברומ:

— האו

ער איז א קייסן, מאַקס. וואָס עפעס — צינדט ער זיך גלייך אָן און דאָס  
פּאַנעם ווערט אים רויט. נאָר באלד טוט ער א שמייכל. זייער מילד  
צעשמייכלט זיך פּלוצעם זיין קלייננדיק פּאַנעם. א סימען, הייסט עס, אז  
ער האָט כאַראַטע אף זיין היציקייט, נאָר מוידע זיין זיך אין דעם שטייט  
אים פּונדעסטוועגן ניט אָן. פּאַרענטפּערט ער דאָס מיט א שמייכל. איך קען  
די דאָזיקע מידע זינען. גיטל — אויך. גארדי אָבער קען זי ניט. מוז איך  
וואַרענען מאַקסן, ער זאָל זיין פּאַרזיכטיקער. עס קען זיך מאַכן, אז גארדי  
ווייסט, איבער וואָס רומערס רעכטע האַנט בייגט זיך ניט.

3

פּריער פּלעג איך גיטעלען מוסערן. ס'הייסט, א ביסל געמוסערט, א  
ביסל געוואַלט איבערבעטן. פּאַרוואָס עפעס איבערבעטן? איז די מייסע  
דערפון געווען אזא. איינמאָל, ווען כ'האָב דערזען רומערן א פּאַרשטויבטן,  
א באַרוועסן, מיט די שיד, וואָס באַמבלען זיך אפּן אַקסל, צונויפגעבונדענע  
מיט שוואַרצע בענדלעך, בין איך צוגעלאָפּן צו מיקן, אים אָפּגעבונדן פּון  
דער קייט, אים ארומגענומען פּאַרן האַלדז און איינגערוימט אין זיין  
שוואַרצן אויער:

— טרייב אים אוועק צו אלדי רוכעס! נאָר בייס אים ניט.

מיק האָט אָפּגעטאָן זיין שטיקל ארבעט גאָר פּיין. איך, ווידער, האָב  
זיך געוואַלט מאַכן ניט וויסנדיק. ס'האָט מיר אָבער ניט געהאַלפּן. די מומע  
האָט געטיינעט א ביסל צו הויך און צו קוויטישק פּאַר א גרויסשטאַטי-  
שער:

— וואָדען! דער הונט האָט זיך אוואַדע אליין אָפּגעבונדן... הער נאָר,  
גערשן, — טוט זי א זאָג צו מיין טאַטן, — אויב דו וועסט ניט געבן קיין  
פעטש, נאָר טאַקע באלד, דיין קאַדעש, פּאַר איך מיר טייקעף אוועק מיט  
גיטעלען.

מיין פּאַטער איז א גרויסער שווייגער. און ביפּראַט, או ער עסט וואַר-  
מעס. האָט ער פּאַרטראַכט אונטערגעכאַפּט מיט דער אויסגעשטאַרצטער  
אונטערשטער ליפּ א לאַנגן לאַקש, וואָס איז אַראַפּגעהאַנגען פּונעם לעפּל,  
און פּויל א זאָג געטאָן מיר:

— וואָס טראַכטו זיך?.. ביסטעך שוין א באַרמיצווע, ביסטעך...

קיין פעטש אָבער האָט ער מיר ניט געגעבן, נאָר צוגעזאָגט זיין שוועס-  
טער, אז ער פּירט א גענויעם כעזשבן פּון מיינע אווירעס, וועט ער שוין  
צערעכענען זיך מיט פּאַר אלץ איינינעם. ער האָט פּאַשעט ניט קיין  
צייט איצטער לערנען מיט מיר באַלעך.

זאָגט אים די מומע זעלדע מיט א כיינדל:

— אז דו ביסט שטאַרק פּאַרנומען — ווייס איך. ווער איז דיר אָבער  
שולדיק? וויפּל מאָל האָב איך דיר געזאָגט, אז זאָלסט כאַסענע האַבן. א

שטוב קאן זיך דען פירן אן א פרויז ס'איז אפילע ניטא ווער עס זאל די  
קו אויסמעלקן, מיינע סאָנים.

דער פאָטער שווייגט.

בעט איך זיך באַם פאָטער אין מיינע געדאנקען;

„הער זי ניט, די מומע. האָב ניט כאסענע, מע דארף ניט. קאלינען וועל

איך אליין מעלקן.“

ערשט דערנאָך, ווען ער האָט זיך שוין אָפגעפארטיקט מיט די לאַקשן,

האָט דער טאטע א כאפ געטאָן זיך מיט דער האנט פארן קין און געפרעגט

שטילערהייט די שוועסטער:

— און דוז וואָס האָסטו ניט כאסענע? אן א מאנצבל קאן זיך דען פירן

א שטוב?

פרעגט — און האָט באלד כאראָטע. וואָרעם די מומע הייבט אן גלייך

וויינען. איר מאן איז אומגעקומען, קעמפנדיק אין א זעלבשוין-אַטריאד.

עפשער איבער דעם אויך טראָגט גיטל ניט איבער, ווען עס נעמט שמעקן

מיט בלוט.

ס'איז אף כידושים, וואָס אליין מאַקס, דער היציקער מאַקס, האָט זיך

באצויגן צו מײן שפיצל קאלטבלוטיק. ער האָט אראָפגעכאפט פון דער

פלייצע די שיך און א מאך געטאָן מיט זיי אפן הונט. דאָס האָט מעסוקן

צערייצט מיקן, און ער האָט זיך א וואָרף געטאָן נאָך מיט א גרעסערער

רעציקע אף רומערן. האָב איך זיך געמוזט אריינמישן, וואָרעם ווער ווייסט,

ער האָט אים נאָך געקאָנט צעבייסן, דער שווארצער שעד. האָב איך אים

אוועקגעשלעפט, צוגעבונדן צו דער קייט, און רומער האָט א קאָמאנדעווע

געטאָן גלייך ווי גאַרנישט:

— אנו, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אן עמער וואסער. אָבער אף איין

פוס!

גיטל האָט זיך דעמלט פלוצעם באוויזן אף דער שוועל, דאָס פאָנעם

שמאַל און בלייך, ווי בא א הייליקער, און די אויגן — שיינענדיקע. זי

האָט אָבער ניט קיין שמייכל געטאָן צו מיר, ווי געוויינלעך. האָב

איך פארשטאנען, אז זי איז ברויגעז אף מיר. זי האָט א כאפ געטאָן דאָס

קעצל, וואָס לויפט איר שטענדיק נאָך, און אוועקגעזעצט זיך איז סאָד אף

א באַנק. מאַקס, ווי נאָר ער האָט אָפגעוואשן די פיס, האָט זיך באלד צו-

געזעצט צו איר. מע זיצט אף דער באַנק, די זון שיינט און ברייט, רוקט

מען זיך און מע רוקט זיך אף דער באַנק, מע ראטעוועט זיך פון דער

גליענדיקער זון, אהיין, ווו אן אראָפהענגענדיקע צווייג פארהיט א ביסל

שיטערן שאַטן, מע רוקט זיך אזוי לאַנג, ביזוואנען ס'איז שוין ניטא ווהיין

צו רוקן זיך, זיצט מען אינצווייען אף א שטיקעלע באַנק, וואָס אפילע

איינער קאן זיך ניט איינמאַסטען, מע זיצט אזוי ענג צוגעטוילעט, אז איצ-

טער האָב איך שוין ניט קיין כאראָטע, וואָס כ'האָב אָפגעבונדן מיקן און

אַנגערייצט אים אף רומערן.

אפדערנאכט אָבער, ווען מאַקס האָט אראָפגעצויגן די שיך און געלאָזט

זיך גיין באַרוועס צוריק אין שטאָט אריין, האָב איך זיך אריינגעכאפט צו

גיטלען, קעדיי א ביסל מוסערן זי און א ביסל איבערבעטן. ס'איז שוין

געווען פינצטערלעך. שוין לאַנג, ווי די זון איז פארגאנגען, דער הימל-

ראנד אָבער האָט נאָך אלץ געפלאַקערט, און דער גויסעסדיקער טאָג ווערט זיך און וויל נישט אָפטרעטן זיין אָרט דער יונגער שוואַרצקיינעוודיקער נאכט, און די שוואַרצקיינעוודיקע גיטעלע שטייט, ווי א שטיקעלע נאכט, ווי א דינינק טיילעכל אירע, און שניידט מיט א מעסער א דינינק ריפטער לע לימענע. א. די לימענע! ס'האָט זיך געטאָן כוישער, ביזוואנען מע האָט זי געקראָגן. און איך האָב געמוזט מאַטריען זיין ניקן און א פאַר טאָן רייטנדיק אין שטאָט אריין צוליב איין-און-איינציקער לימענע, וואָס די מומע האָט ערגעץ אָפגעזוכט. האָב איך פאַרגעסן, וואָס איך דארף זאָגן גיטלען, און אויסגעשטאַמלט עפעס אומעגריכט:

— פארן שטארבן האָט מיין מאמע זיך אלץ געבעטן: „גיט מיר א שטיקל ציבעלע, כ'בעט אייך...“ ס'איז איר, ווייזט אויס, זייער ניט גוט געווען אפן האַרצן. איר איז אפילע אפן זינען ניט געקומען, אז ס'איז פא-ראן אף דער וועלט לימענעס.

גיטל האָט געכאַפט אף מיר א מאַדנע קוק, און איך — אויכעט. אף זיך אליין, צוליב דעם אָבער האָב איך געמוזט צוגיין צום שפיגל, וואָס איז געהאַנגען אף דער וואנט. דאָרטן האָב איך דערזען גיטעלעס האַלדז, מיט א מאַלעטאַמעדיקן אויסבייג, זייער א ווייסן, א בלייכן, האָב איך באקומען ראַכמאַנעס אף איר. שטיי איך אזוי אקעגן דעם שפיגל און ווארט, ביז איר געשטאַלט ווערט פאַרשווונדן, ווייזט אויס, צוגעלייגט זיך א ביסל. אָפרווען זיך? וואָס דארף זי זיך אָפרווען, אז זי טוט גאַרניט, נאָר מוסערן מוסער איך זיך, אַנשטאַט זי: „ביסטעך טאַקע א קונדעסעוויטש! וואָס, האָסט פאַר-געסן, אז זי איז, נעבעך, קראַנק.“ עט, קראַנק-שמאַנק, אלע שלאַפקייטן נעמען זיך פון צעפעסטעטקייט.

און טראַכטנדיק אזוי, קערעווע איך זיך אום מיטן רוקן צום שפיגל, יא, זי ליגט טאַקע אף דער סאַפּע. זי איז עלטער פון מיר אף פיר יאָר, דאָס בלייכקייט אָבער מאַכט איר פאַנעם קינדעריש-אומבאהאַלפן. זי איז העכער פון מיר, דעריקער איבערן האַלדז און די האַר. זי האָט א לאַנגן האַלדז און געדיכטע געקרויזלטע האַר. און איך האָב א מיטלמעסיקן האַלדז און בין קורץ געשוירן. און כּוץ דעם — איבער די שיך. זיי זיינען מיט זייער הויכע אָפצאַסן, און אז גיטל טוט זיי אָן, ווערט זי מיטאַמאַל העכער עפ-שער אף צוויי ווערשקעס. אצינד אָבער ליגט זי, און איך שטיי לעם דער סאַפּע און קוק אף איר פון אויבן-אַראָפּ. דערנאָך פאַרקאַטשע איך דעם אַרבל אף מיין רעכטער האַנט, נעם איר האַנט און לייג אוועק אירע נאָכ-גיביקע פינגער אפן עלנבוין-אויסבייג פון מינער. דערנאָך דריק איך צונויף מיין האַנט שטאַרק פעסט, קעדיי אירע פינגער זאָלן דערפילן, וואָס פאַראַ גרויסע שטייפע מוסקולן איך פאַרמאַג. ניט מאַכמעס באַרימער. כּאַטש... ניי... כּויל פאַשעט, אז זי זאָל זיך אַנשטעקן מיט מיין געזונט, וועט איר ווערן גרינגער, איך זאָג איר:

— קום, גיטל, מיט מיר. כּויל דיר ווייזן, וויאזוי דו זאָלסט זיך אויס-היילן.

גיטל פרעגט מיך:

— ביסט דען א דאָקטער?

ענטפער איך איר ניט באשטימט:

— וועסט שוין זען.

איך העלף איר אופהייבן זיך. דער קאפ פארדרייט זיך מיר פונעם ריי-  
עך פון אירע האַר. כ'נעם זיך אָבער פעסט אין די הענט, שטעל זי אוועק  
אפן דיל און זאָג שטרענג:

— קום מיט מיר.

גיטל פּאָלגט מיך. זי שמייכלט. זי רופט מיך גיט „קונדעסעוויטש“, ווי  
איר קאוואלער. כ'פיל אָבער, אז זי האלט מיך פאר א קינד. א סימען—  
דאָס שמייכלעלע אירס.

אין סאָד איז אפּדערנאכט מעכניעדיק פריש. גיטל זעצט זיך אוועק אף  
דער באנק פראנק-און-פריי, אין דער סאמער מיט, וואָרעם מע דארף זיך  
אצינד גיט ראטעווען פון דער סארפענדיקער זון. זי פארווארפט איר קאָפּ  
און קוקט דער לעוואָנע גלייך אין פּאַנעם אריין. ביידע פענעמער זינגען  
בלייך, און ווייך, און לויכטנדיק—גיטלס און דער לעוואָנעס. עפעס ווי  
צוויי אויסטערליש-שיינע בילדער. איינס איז אָבער ווייט אין הימל. און  
דאָס צווייטע... דאָס צווייטע איז אויכעט ווייט. זייער ווייט. א מערכעק  
פון פיר יאָר, און עפשער נאָך מערער. מיין האנט איז אָבער פעסט. פעסט  
און לאנג. ריר איך זיך ווילנדיק גיט ווילנדיק צו מיט איין פינגער צו איר  
כיינעווידיק אויסגעבויענעם האלדז און אייל זי צו:

— קום ווייטער, גיטל.

אין עק סאָד, צווישן צוויי פעסטע צווייגן, איז איבערגעלייגט א לאַג-  
גער גראָבער דראָנג. ער ליגט א ביסל הויך פאר מיין ווקס. איז וואָס?  
כ'צעלויף זיך, שפרינג אונטער, כאפ זיך אָן מיט ביידע הענט פארן דראָנג,  
וואָס דינט מיר, ווי אן עמעסער טורניק, צי זיך אונטער און פיל, ווי די  
מוסקולן אונטער מיין דין העמדל גיסן זיך אָן מיט פריילעכער שפילנדי-  
קער קראפט. פארווארף איך די פיס איבערן דראָנג און זע, אז זיי זאָלן  
דערבני זיין אויסגעצויגן גלייך און שטייף, ווי א ווירע, וואָרעם גיטעלע  
שטייט באנאנד און שפירט מיט שיינענדיקע שמייכלענדיקע אויגן נאָך  
מיינע איבונגען. דערנאָך שפרינג איך אראָפּ פונעם „טורניק“ און זאָג גיט-  
לען:

— האָסט געזען? אצינד פרוו דו. ס'איז די בעסטע רעפוע פאר דיר.

גיטל שטרעקט אויס אירע הענט. זי איז העכער פון מיר, נאָר אלציינס  
דערלאנגען גיט די פינגער ביזן דראָנג. טו איך א קאָמאנדעווען:

— שפרינג אונטער, נ-נו!

דאָס קען זי גיט. דער שפּרונג באקומט זיך בא איר לעפישעוואטע. אז  
מע שפרינגט, דארף מען שפרינגען מיטן גאנצן קערפער, עלעהיי וואָלט  
געוואָלט זיך אַנשטויסן מיטן קאָפּ אין הימל. בא איר, ווידער, שפרינגען  
נאָר די פיס אליין. באקומט זיך גיט. לויף איך אין שטוב און ברענג איר  
צו טראָגן די שיק מיט די הויכע אַפּצאסן. איך זעף אנדער גיטלען אף  
דער באנק, שלעפ אראָפּ פון אירע פיס די פאנטאָפּל און גיב איר די שיק.  
נאָר עס העלפט אָבער גיט, ווער איך אין קאס און ברענג צו טראָגן פונעם  
הויף א קלאָץ.

— שטעל זיך אפן קלאָץ און צי זיך אונטער!— באפעל איך ווידערא-

מאָל און אזוי הויך, אז מיק רופט זיך אָפעט מיט א בילעריי.



מיין שוועסטערקינד סטארעט זיך, נעבעך, מיט אלע קויכעס, און ווען זי ציט זיך א ביסל אונטער, וואלגער איך אוועק דעם קלאץ, שלעפ אראפ די שיד פון אירע פיס, בלייבט זי הענגען אינדערלופטן.  
— סימרכעלע! — שרייט זי, — כ'פאל אראפ. העלף מיר אראפלאזן זיך. לויף איך צו, כאפ זי אן מיט די הענט, און זי גליטשט זיך אראפ אין מינע אַרעמס. גיטל לאכט, מיק בילט, און איך קאן שוין ניט מער אויס-האלטן און טו זי א קוש אין האלדז. גיטל זאגט מיר גארניט. כ'פיל אָבער, ווי דאָס בלוט האָט זיך מיר א וואָרף געטאָן אין פאַנעם אריין, א גליק, וואָס ס'איז געוואָרן פינצטערער, שטארק איך זיך און רעד ארויס מיט א פרעמד קאַל:

— אַט אזוי... דארפט איר... איבן זיך... יעדן טאָג... גיי...  
כ'האָב געוואָלט זאָגן — „גיטעלע“, און געשעמט זיך. אזא אַנשיקעניש!  
כ'בין מיט איר די גאנצע צייט אף „דו“, און איצטער הייב איך פלוצעם אָן זי אירצן, זאָג איך איר אומיסטן:  
— דו פארשטייסט, גיטעלע... דו פארשטייסט, גיטעלע... ווען דו ביסט געהאנגען אינדערלופטן, האָט זיך דיר ניט אויסגעוויזן, אז דינע לונגען אַטעמען פרייער?

אומיסטן און באטאָנט רעד איך אויס דרײַ מאָל „דו“, און ניט ווארטנ-דיק אף איר ענטפער, גיב איך צו:  
— אצינד לאַמיר א לויף טאָן צום טייכל באַדן זיך. דאָס וואסער איז מעכנידיק ווארעם.

איך רײס אראפ פונעם וויינשלבויס צוויי פאַרלעך וויינשל מיט שטענר געלעך, טו זיי אָן גיטעלען אף די אויערן, ווי רויטע אוירינגלעך, וואָס מיר נען זיך אין דער לעוואַנע-שיין. מיר נעמען זיך פאר די הענט, לאָזן זיך צו דער פירטקע, הייבט אָן מיק שפרינגען און האווקען און סקאווטשען, ניט ער האווקעט, נאָר ער וויינט פאַשעט. בינד איך אים אָפּ פון דער קייט, שפרינגט ער אזש אונטער פון פרייד, און מיר לאָזן זיך אינדרײַען צום טײך, וואָס רופט זיך ניט מער און ניט ווייניקער, ווי גרויס-סאטע, קעדי צו אונטערשיידן אים פון קליין-סאטע, וואָס איז נאָך קלענער פון גרויס-סאטע, רינט אָפּגעזונדערט עטלעכע ווערסט און פאלט אריין אין גרויס-סאטע.

ווען מיר זײנען ארויס אין דרויסן, האָט מיק א האווקע געטאָן. זאָג איך אים:

— הער אף פראווען דינע שטיק, אַניט בינד איך דיך באלד ווידער צו. כ'זאָג דאָס אָבער אף יויצע-זײן. און עפּשער אויך צוליב באוויזן גייטעלען, וואָס פאר א מאכט כ'האָב איבער מיקן. וואָרעם די האווקערײ פונעם הונט איז געווען אָנגעזאפט מיט גרויסער פרייד. מיק בילט ניט טאַמיד אלצײנס. אויב דו, גיטעלע, מיינסט אזוי, האָסטו א גראָבן טאַעס, ווייל דו ביסט א שטאַטישע און פארשטייסט ניט די הינטישע שפראך. איך אונטערשייד עפּשער א שאַק מינים בילערײ. ווען מיק איז דערצאָרנט — איז דאָס איין מין האווקען, ווען ער איז הונגעריק — א צווייטער. ווען ער בענקט א צוגעבונדענער און קוקט אף דער לעוואַנע מיט טריבע אויגן, — א דריטער. ווען סע הייבט אָן דוגערן און בליצן און ער באהאלט זיך גע-

שווינד אין זײַן קאַנורע, — א פערטער. ווען ער דערועט א פרעמדן, — א פינפטער. ווען ער דערועט אן אייגענעם, — א זעקסטער... אצינד אין ער מאַלע גדולה, וואָס ער פילט ניט אפן האלדו דעם פארהאסטן אייזערנעם האלדזבאנד, שפרינגט ער און וויל זיך ארומנעמען מיט זײַנע שווארצע לאפעס.

ער איז אָבער שטענדיק אף דער וואך, דער טרייער הונט. איך באַ-  
מערק באלד, איבער וואָס ער האָט פלוצעם א האווקע געטאָן. לעבן שאַכנס  
פלוט שטייט א וועגעלע. אינעם וועגעלע זיצט מיט זײַנע געליימטע פיס  
וואסיל, גאַרדיס עלטערער ברודער. זײַנע פיס האָט ער געפאטערט אף דער  
מילכאַמע. ער האָט זיך צוקאראבקעט מיט זיי ווייַעס־איז אהיים און אליין  
אויסגעמיסטערט זיך דאָס דאָזיקע וועגעלע, קעדיי מיט צאַרעס קאַנען זיך  
באוועגן איבערן הויף און פראווען מיט זײַן באלעבאטישקייט. דער הויף  
איז צעטיילט אף צוויי טיילן, און די שטוב — אויך. איין האלב שטוב איז  
אָפגעפארבט ווייס, די צווייטע — געל.  
וואסיל באגריסט אונדז מונטער און מיט סימכע:

— דאָברי וועטשער!

מיר ענטפערן אים, און איך טראכט זיך דערביי — הערט א מייסע!  
צוויי ליבלעכע ברידער זאָלן זיך אזוי אונטערשיידן! גאַרדי איז א כמור־  
נער און א פארביסענער. זײַנע גרויע אויגן קוקן פון אונטער די געדיכטע  
צונויפגעוואקסענע שווארצע ברעמען עפעס וואָלפיש, מיט אומצוטרוי. וואָ-  
סיל, ווידער, האָט אן אָפן פאַנעם, א פארברוינטס, — כּוּך דעם שטערן, וואָס  
זעט אויס וויסלעך, מאכמעס אים פארשטעלט פון דער זון א פאסמע בלאַג־  
דע האָר, — און צוויי קארע שמייכלענדיקע אויגן. די ברידער זײַנען צע-  
קריגט צווישן זיך, איז דערפאר טאקע דער הויף צעטיילט, און די שטוב  
זעט אויס ווי א קלאָן.

כ׳האַב ליב זיך דורכשמועסן מיט וואסילן איבערן פלוט. עפעס איינ-  
מאַל, דאָ ניט לאנג, רופט ער מיך צו און טוט א פרעג:

— ווען דארף קומען מאקס רומער?

פונדאנען זאָל איך וויסן? אז כּוּך „אנו, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אן  
עמער וואסער“ זאָגט ער מיר גאַרנישט ניט.  
זאָג איך אים א ביסל ברויגעזלעך:

— כ׳ווייס ניט.

כ׳ווייס טאקע בעמעס ניט. און וואסיל מיינט, אז איך מאך זיך ניט  
וויסנדיק, פרעגט ער מיך מיט א שמייכלעלע:

— אָבער גיטל מוז דאָך געוויס וויסן?

ער איז בעפיררעש גערעכט. לויף איך צו גיטלען. פרעגט זי מיך:

— וואָס דארפסטו וויסן?

ווער איך אף איר אין קאס. א סאָד פאר גאנץ בראָדו מע וואָלט געקאַנט  
מיינען...

וויל מיך גיטל איבערבעטן. זאָגט זי בענימעסדיק, מיט א שמייכל:

— כ׳ווייס אליין ניט.

גיי ווייס, צי זי ווייסט טאקע ניט, צי זי מאכט זיך ניט וויסנדיק. מיך

קארטעט אָבער שטארק טאָן א טיווע וואסילן. לויף איך צו צו וואסילס  
וועגעלע און זאָג אים שטילערהייט:

— אָדער מיטוואָך, אָדער דאָנערשטיק, אָדער פרייטיק.

לאכט ער און זעצט פאַר מיט דעם זעלבן גוסעך:

— אָדער שאַבעס, אָדער זונטיק...

דערנאָך טוט ער מיך א קלאַפּ איבער דער פלייצע און זאָגט:

— דו ביסט א פיין באַכערל. פּונוואַנען ווייסטו, אז מע דאַרף רייַדן

וועגן דעם שטילערהייט?

כ'ווייס ניט. איך שטויס זיך פאַשעט אָן. מאַקס און וואסיל שמועסן  
טאַמיד צווישן זיך שטילערהייט. איבערהויפט, ווען גאַרדי סטאַרטשעט אין  
זיין האַלבן הויף, כ'האַב אליין געהערט, ווי וואסיל האָט געזאָגט מאַקס,  
אז גאַרדי איז א פאַרברענטער פעטליוראַוועץ. כ'האַב זיך דעמלט אומיסטן  
גענומען פלייסיק האַקן האַלץ, קעדיי כ'זאָל זיין נעענטער צו זיי. וואסיל  
האַט מיר דעמלט געמאַכט אפילע א באַמערקונג, אז כ'זאָל ניט האַקן איר  
בערן סוק, אַניט וועל איך נאָך צעברעכן די האַק און מער גאַרניט. כ'ווייס  
דאָס אליין. איך בין אָבער דעמלט געווען מעסוקן אין קאַס אף דער מור  
מען, וואָס האָט געוואָלט אוועקפאַרן און מיטנעמען מיט זיך גיטעלען.  
וויילסטו אוועקפאַרן? מאַכעטייסע, גיטעלען אָבער לאַז אונדז איבער. זי איז  
געזעסן מיט מיין פאַטער, די מומע, און אלץ איינגעטיינעט:

— מיר דאַרפן אלע אריבערפאַרן קיין ליובאַטש. דאָ, אין דאַרף, איז

ניט בעספּעטשנע. יעדן טאָג קאָן עפעס טרעפן.

די מומע זעלדע איז נאָך שיין. זי האָט שוואַרצע אויגן, וואָס שיינען

קימאַט אַזוי, ווי באַ גיטעלען. אַצינד זיינען זיי א ביסל פּיכטלעך,

בלישטשען זיי נאָך מער.

דער טאַטע טוט זיך פּויל א גלעט איבערן קין און פּרעגט זיין שוועס-

טער:

— אייסעך-וואָס... נו, און אין ליובאַטש איז שטאַרק בעספּעטשנע?

די מומע ענטפּערט אים א ביסל צערייצט:

— פאַרט א שטאַט. און ווינסט צווישן יידן. איז טאַקע היימלעכער.

דאָס איז ערשטנס. און צווייטנס...

שלאָגט זי דער טאַטע איבער. כ'מיין, ער האָט זיך פאַשעט איבערגע-

שראַקן, וואָס זי האַלט ערשט באַם „צווייטנס“ זאָגט ער איר:

— מיר איז דאָ אויכעט היימלעך. אין א דאַרף זענען מענטשן בעסער,

צוגעלאַזטער, ווי אין א שטאַט.

— וואָדען? — זאָגט די מומע זעלדע מיט א כיינדל. — כ'זאָג דיר — אזוי

צוגעלאַזט, כאַטש לייג זיי צו צו א מאַקע. ערשטנס, לאַמיר טאַקע אָנהייבן

פון דיין שאַכן, פון גאַרדיען, דער רועך זאָל אים נעמען ס'אי גענוג נאָר

איינמאַל כאַפן א קוק אף אים, אף אַט דעם כוליאַגאן, אף זיין געמבע, אף

זיינע רעציכישע באַלעכעס, בעשאַס ער קוקט אף מאַקסן אָדער אף גיטע-

לען, קעדיי צו האַבן א פאַרשטעלונג וועגן זיין צוגעלאַזטקייט, מיטטיינס-

געזאַגט, וועגן זיין טייערער נעשאַמע. צווייטנס...

מיין פאַטער אָבער האָט דאָס מאַל אויך געהאַט אן „ערשטנס“ און א

„צווייטנס“. ערשטנס — האַבן מיר געווינט דאָ דאָס גאַנצע לעבן אונדזערס,

מיר, אונדזערע פאטערס, אונדזערע זיידעס, איז וויאזוי נעמט מען און מע רייסט ארויס פון אזא איינגעפונדעוועטער טיפעניש די צעצווייגטע ווארצ- לעזן צווייטנס, וואס וועט זיין מיט גיטעלעזן? ווו נאך וועט זי קענען אטער מען מיט אזא פרישער ריינער לופט?

דאס „צווייטנס“ האט, זעט אויס, רעכט פריטשמעליעט די מומע. זי איז אנשוויגן געווארן. אין אירע נאך שיינע אויגן האט זיך באוויזן א שטילע טרער. אט אזא פלעגט מיר די מומע געפעלן, כ'בין אבער געווען זיכער, אז מארגן וועלן זיך ווידער אנהייבן פונקט אזעלכע ריידערייען. ס'הייסט, מיר דארפן אלע אריבערפארן קיין ליובאטש. דא אין דארף איז ניט בעספעטשנע. יעדן טאג קאן עפעס טרעפן...

4

האָבן מיר זיך, הייסט עס, אינדרייען געלאָזט צום טיין, גיטל, איך און מיק. ס'איז געווען נאך דעמלט, ווען אין דער גלעזערנער באנקע מיט גיטלס לייכעץ האָבן זיך נאך ניט באוויזן קיין ראָזעווע הייטלעך, און די גאנצע היילונג איז באשטאנען אין דעם, וואָס דאָס אָפגעשוואכטע מיידל האָט געדארפט אריינאַטעמען וואָס מער פרישע לופט און אויסטרינקען דריי מאָל אין טאָג א גלאַז קאלינעס נאַרוואָס אויסגעמאַלקענע מילך. איז ווו קאָן א לופט זיין פרישער, ווי זומער־לעבן אפדערנאכט באם טיין גרויס־סאטע?

ווען מיר האָבן זיך א ביסל דערווייטערט פון אונדזער שטוב, האָב איך זיך פלוצעם אין עפעס דערמאָנט און געזאָגט גיטלען און מיקן: — ווארט צו א רעגע, כ'קער זיך באלד אום.

כ'האָב זיך א לאַז געטאַן צוריק. דאָס וועגעלע איז נאָך געשטאנען לעבן פלויט. האָב איך געפרעגט וואסילן:

— עפשער ווילט איר אויך צום טיין?

וואסיל האָט א גלעט געטאַן מיט זיין אָדערדיקער אויסגעהאַרעוועטער האנט די בלאַנדע פאסמע האָר אפן פארברוינטן שטערן און א קוק געגעבן אף מיר מיט שמייכלענדיקע אויגן.

— מיט פארגעניגן. כ'וועל אייך אָבער פארהאלטן. מיין וועגעלע רירט זיך קוים.

— גישקאַשע, כ'וועל אייך העלפן. — האָב איך אים געענטפערט און גענומען זיך אונטערשטופן דאָס וועגעלע פון הינטן.

אַט אזוי האָבן מיר זיך געלאָזט אינפירען צום טיין. פון פאַרנט איז געלאָפן, ווי א שווארצער שאָטן, מיק. אלעמאַל שטעלט ער זיך אָפ, לאַזט אראָפּ דעם קאַפּ, טוט א שמעק אף רעכטס און אף לינקס און נעמט זיך גלייך ווידער לויפן א צופרידענער, מיט א באשיידענער הינטישער פרייד, וואָס ער איז פריי פון דער קייט, און ער לויפט מיטן גלייכן ווייך־שטוי- ביקן וועג, און טאַמער פארגלוסט זיך אים, קאָן ער אף א רעגעלע פאר- קערעווען צו עפעס א פלויט, א שמעק טאַן, וואָס עס הערט זיך דאַרטן, און ווידער ארויס מיט א האסטיקן שפרונג אפן גרוי־ווארעמעלעכן, פון דער

לעוואַנע באשטימטן שליאך, אומקוקן זיך, צי איך גיי אים נאך, און נעמען זיך ווידער יאָגן.

גיטעלע האָט פאמעלעך שפאצירט אפן וועג־ראנד, דעם קאַפּ א ביסל פאריסן צום הימל, געקוקט אף דער לעוואַנע, וואָס האָט זיך ליכט גע־שיפלט צווישן ווייסע קימאט דורכויכטיקע פּוּכיקע כּמארעלעך. אירע שווארצע לאַקן האָבן זיך צעשיט איבערן ווייסן קלייד. איך שטופּ אונטער וואסילס וועגעלע פון הינטן און פרעג זיך פארכידעשט, ווער איז זי, אַט דאָס אומבאקאנט־אומבאגרייפלעך מיידל, וואָס פאר א קישעף, פאר א צוי־בער באזיצט זי, אויב טיר־און־טויער עפענען זיך און קליין און גרויס קוקן ארויס מיט ברייט־צעפענטע פארכידעשטע אויגן אף דעם שפּרייזנדיקן ווונדער, און אפילע וואסיל אליין רייסט איבער פּלוצעם זיין מילכאַמע־געשיכטע וועגן אַקאַפּעס, באדעקטע מיט א שיטערן שניי, וואָס זעען דע־ריבער אויס פון אויבן ארמשולדיק־ווייס, און אינווייניק זינען זיי רויט, רויט פון בלוט, וואָס רינט פון די ווונדן פון די נאָרוואַס פארווונדעטע סאָלדאטן, וועלכע האָבן זיך קעגנגעשטעלט דער אטאקע־כוואליע פונעם אַנגרייפנדיקן סוינע. ער רייסט איבער, דער בלאַנד־פארברוינטער וואסיל, זיין מילכאַמע־געשיכטע און קוקט מיט פארכאַלעמטע אויגן אפן פּרעכטיקן ווייסן געשעפענט, וואָס זעט אויס אזוי זויבער־ווייס איבער די שווארצע געקרויזלטע האָר, וואָס זעען אויס אזוי פּעך־שוואַרץ איבערן בלייך־ווייסן קלייד, וואָס איז ווי אויסגעוועבט פון לעוואַנע־שיין, באקומט זיך, אז איר שלאנקער דינער קערפער שווימט ווי אן איינגעהילטער אין ליכט, וואָס באשטייט פון שטילע און מילדע לעוואַנע־שטראַלן. וויל איך אראַפּוואַרפן פון זיך אַדי קינדערשע כאלוימעס, עס פאסט שוין עפעס ניט, כּיבין דאָך שוין א גרויסער, טו איך א געשריי צו גיטלען פון הינטער דעם וועגעלע: — מאַרגן זאָלסטו זיך ניט וואלגערן אין בעט. שטיי אוף גאַנצפרי און מעלק אויס די קו.

מיר שטייען אינפירען לעבן א בריקל, דרייען מיט די קעפּ אף רעכטס און אף לינקס און קוויקן זיך מיט די בלישטשענדיקע פינטעלעך, וואָס טאַנצן אף די ראנדן פון שוימיקע כוואליעלעך. ווען אומעטום איז שאַ־שטיל, בלאַזט קיינע באם טייך א ווינטעלע. עס קומט צו פליען פון יענעם ברעג און נעמט שויבערן גיטעלעס שווארצע און וואסילס בלאַנדע האָר. ווען מיר האָבן זיך אראַפּגעלאָזט צום טייך, האָט מיר גיטל געהאַלפן, וואָרעם דאָ האָט מען ניט געדארפט אונטערשטופּן דאָס וועגעלע. נאָר, פארקערט, איינהאלטן עס מיט אלע קויכעס, עס זאָל זיך ניט אראַפּקייקלען שוואליאַם. דערנאָך האָבן מיר זיך צעטיילט: וואסיל און איך זינען פאר־בליבן באם אַפענעם ברעג, און גיטל האָט זיך געלאָזט גיין צום אַטשערעט. מיקן האָב איך געהייסן גיין מיט גיטעלען, קעדיי צו באוואכן זי. איך האָב געשווינד אראַפּגעוואַרפן פון זיך דאָס העמדל און די מייט־קעס, צעלאָפּן זיך, א שפרונג געטאָן אין טייך און גענומען זיך כּלויפּען אין דעם מילד־ווארעמען וואסער. מיטאַמאַל האָב איך זיך אַפּגעשטיסן מיט ביידע פיס פונעם זומפיקעוואטן גרונט און זיך א לאַז געטאָן שווימען צום אַטשערעט, וואָרעם מיך האָט א ביסל באומרויקט די פּולקומע שטילקייט, וואָס האָט דאָרטן געהערשט. קיינע קלאַנגען.

פונדערווייטנס באמערק איך א שטאלטנע זויבער-ווייסע סטאטוע, וואָס שטייט אומבאוועגלעך אין פליטקע וואסער, אומבאוועגלעך און אומאנט-שיידן: צי לאָזן זיך ווייטער, צי נייזן און פונקט אזוי שטיל-אומבאוועג-לעך איז געשטאנען באַם צופוסנס פון דער סטאטוע א שווארצער שוימער, וויבאלד אזוי, באַרויך איך זיך, פארקערעווע צוריק, שווינס צו צום ברעג, טרייסל אָפּ פון זיך, פונקט ווי מיק טוט עס, פליסנדיקע טראָפנס וואסער, העלף וואסילן אראָפּשלעפּן פון זיך די פארשטויבטע בגאָדים און טו א שטופ דאָס וועגעלע אין טיך אריין, וואסיל זיצט, ווי א קינד אין א וואנע, קוועלט פון נאכעס און מיט פריידיקע אויסגעשרייען אף יידיש און אוק-ראיניש נעמט ער זיך שעפן מיט האלב-צוגעמאכטע דלאָניעס פולע זשמע-ניעס וואסער און באַגיסט מיט זיי זיין קרעפטיקע ברוסט און געזעצטן רוקן, דורכזיכטיקע טראָפנס רינען אראָפּ פון זיינע בריינע מוסקולן, ווי פערל, איז מיר אן אויירע, כ'באדויער זייער, וואָס אזא גוורעדיקער קערפער שטייט אף א געליימטן פאַסטאמענט.

— אוי, גוט! איך דאָברע! א מעכניע! האַראוד! טשודוואָן! — שרייט אויס וואסיל און פליעסקעט זיך מיט זיינע גרויסע הענט אינעם זילבערנעם ווא-סער, וואָס איז דורכגעוועבט מיט מילדער לעוואָנע-שיין.

זאָג איך אים אף האַלב אוקראיניש און האַלב יידיש:

— יאק בי טא דאָברע בולאָב, קאַליב זאווזשדע בולאָב, יאק טעפערן? מילדע וואסער, פרישע לופט, א הימל איבערן קאָפּ, איינגעהילט אין א גרוילעך-בלויען לעוווש, באַצירט מיט א לעוואָנע, און...

כ'האָב נאָך געוואַלט צוגעבן: און א שטאלטנע זויבער-ווייסע סטאטוע, א פאָרגאַסענע מיט לעוואָנע-שיין... נאָר איך האָב זיך מעיאשעוו געווען, וואָרעם כ'האָב זיך געשעמט מוידע זיין, אז איך האָב געזען גיטעלען א נאָקעטע.

5

ווען איך האָב ארויסגעשטויסן דאָס וועגעלע אפן ברעג און געהאַלפן וואסילן אַנטאָן זיך, האָט ער מיר געזאָגט:

— הער נאָר, סימכעלע, ווילסט זיך א שיפל טאָן?

כ'האָב אוש א שפרונג געטאָן פון פרייד:

— אוי, וויל איך?

האָט וואסיל אויסגעשטרעקט די האנט און געוויזן מיר:

— אָט זעסטו דאָרטן, באַם ברעג, צוויי צוגעקייטלטע שיפלעך?

— כ'זע, יא, כ'זע.

— איינס, פון רעכטס, איז מיינס, און דאָס צווייטע איז גאָרדיעס.

— איך פארשטיין — שלאָג איך אים איבער מאַלע-גדולע, טו זיך גע-שווינד אָן און לויף צום שיפל.

1 גוט, ווויל, ווונדערלעך; " ווי גוט וואָלט געווען, ווען סע וואָלט שטענדיק געווען, ווי איצטער. (אוקר.)

כ'פאר ארויס מיטן שיפל אפן טייך, לייג אוועק די וועסלעס, מאך פון דער האנט א רערל און שריי צום אַטשערעט:  
— גיטע-לעו טו זיך און! מיר וועלן זיך שיפל-לע-ען...

נאכדעם פארקערעווע איך דאס שיפל און באם סאמע ברעג טו איך א האסטיקן שטויס מיטן רודער איבערן טייך-גרונט, און דאס שיפל קאטשעט זיך גלאטיק ארויס אפן ברעג אקוראט לעם וואסילס וועגעלע. כ'מוז אבער צווארטן אף גיטלען, זי זאל מיר העלפן ארופשטעלן דאס וועגעלע אפן שיפל.

גיטעלע טויכט פלוצעם ארויס פונעם אַטשערעט ווי א טייך-נימפע, מיט צעלאָזטע פייכטע האַר, א באַרוועסע, מיט די שייך אין די הענט, מיק האָט זי איבערגעיאָגט און א שפרונג געטאָן מיט די פאָדערשטע לאַפעס אף מיין ברוסט, מיר האָבן זיך לאַנג געמאַטערט, איך און גיטל, ניט געקאָנט אָבער איינמאַסטען וואסילס ברייטלעך וועגעלע אינעם שמאַלן שיפל, האָט וואסיל גוטמוטיק געזאָגט:

— האַדי! שיפלט זיך אליין, און איך וועל אף אייך דאָ צווארטן.  
ווען גיטעלע איז מיט ניט זיכערע טריט, אין די שייך אף די הויכע אַפצאָסן, אריינגעטראָטן אין שיפל, האָט זי זיך א וואקל געטאָן, און כ'האָב געמוזט זי ארומכאַפן, קעדיי זי זאל ניט פאלן, כ'האָב זי אוועקגעזעצט אף דער קאַרמע, און אליין זיך איינגעמאַסטעט אף דער ברעט אינמיטן שיפל, איינגעקלאַמערט זיך פעסט מיט די פיס אין א ברעטל פון דעק, שאַרף א בייג געטאָן זיך אף אהיינטער מיטן גאַנצן קערפער און טיף א גראַב געטאָן מיט ביידע וועסלעס אין דעם רויקן וואסער, דאס שיפל האָט זיך לייכט א גליטש געטאָן פונעם אַרט, און אַט זינען מיר שוין אינמיטן טייך צווישן הימל און וואסער, גיטעלע און איך, צוויי מענטשן נאָר אף דער גאַנצער וועלט, וואָס ליגט צווישן צוויי ריוויקע ברייטע פלאַכן, אלציינע קימאַט, כאָטש טונקל-גרויע, נאָר עטוואָס דורכזיכטיקע, פאַרשפּיליעטע אף בלי-שטשענדיקע, פּינטלענדיקע שטערן-קנעפלעך, מיט א העלער לעוואַנע-שפּראַנצקע אינדערמיט, א וועלט, וואָס איז איינגעהילט אין א שיינענדי-קער שטיקלייט, א מילדע, ווי גיטעלע.

ווען עס וואַלט געווען געווענדט אין מיר, וואַלט איך זיך געשיפלט אזוי שווייגנדיק דאס גאַנצע לעבן, נאָר כ'פיל הינטער מיין רוקן גיטעלעס אַטעם, רייס איך זיך ארויס פון דער געבענטשטער פאַרגליווערטקייט, דריי אויס דעם קאַפּ צו איר און פרעג:

— נאָך וואָס האָסטו געדאַרפט די שייך מיט די הויכע אַפצאָסן? ביסט דאָך געגאַן באַדן זיך, ניט אף קיין שפּאַציר.

ענטפערט מיר גיטל מיט א געלעכטער:

— כ'האָב געוואַלט געפעלן וואסילן.

פאַרטראַכט איך זיך עפשער אף פינף מינוט און זאָג איר:

— האָסט דען געוואָסט, אז וואסיל וועט גיין מיט אונדז?

ענטפערט זי מיר מיט א גלעקל-געלעכטערל:

— כ'האָב געוואַלט געפעלן די שטערן.

פאַרטראַכט איך זיך נאָך מער, דערנאָך פרעג איך זי:

— נו, און אז דו וועסט געפעלן די שטערן?

אפאנעם, אז זי האָט גאנץ גוט פארשטאנען מיין מיין. וואָרעם זי האָט מיר געענטפערט, און שוין אָן א געלעכטער:

— שיינקייט ברויכט ניט קיין נוצ, סימכעלע.

ווען כ'האָב זיך ווידער פארטראכט, האָבן זיך צווישן די ווימלענדיקע מאכשאַוועס אויסגעטיילט צוויי: זי האָט מיך אָנגערופן „סימכעלע“, איך פארגיב איר נארישע פראגעס („וואָס האָסטו געדארפט די שיד מיט די הויכע אָפּצאסן?“), און זי ענטפערט מיר מיט טיפזיניקע ווערטלעך („שיינ-קייט ברויכט ניט קיין נוצ“). האָב איך זיך אופגעהויבן פונעם אָרט און געזאָגט גיטעלען:

— זעץ זיך איבער צום רודער.

דאָס מיידל האָט פארווונדערט געקוקט אף מיר.

— וואָס פּלוצעם?

האָב איך פארטייטשט:

— עס באקומט זיך, אז איך רעד צום לאַמפּ. ס'הייסט, צום טיך, און דו — צו מיין רוקן. ניט גוט אזוי. כ'מוז זען דיין פאָנעם, קעדיי דיך צו פארשטיין.

איך האָב אוועקגעזעצט גיטעלען מיטן פאָנעם צו זיך, גענומען זיך ווידער פאר די וועסלעס און איינצייטיק א פרעג געטאָן:

— גיטל, האָסט ליב רומערן?

די פראגע האָב איך אויסגעשאַסן מיטאמאָל, קעדיי דערווייזן זיך אליין, אז איך בין שוין בארמיצווע און קען כאַפן אן ערנסטן שמועס. גי-טעלע אָבער האָט זיך גענומען אזוי לאַכן, אז זי האָט זיך אויף פארכלינעט פאר געלעכטער, און איר שמאָל בלייך פענעמל האָט זיך צערוויטלט.

כ'האָב געווארט און געווארט אף אן ענטפער, און זי האָט געלאכט און געלאכט. האָב איך זיך אָנגעלייגט אף די וועסלעס מיט אזא אומגעלומד פערטן אימפעט, אז דאָס שיפל האָט זיך שיר ניט איבערגעקערט. גיטלס פאָנעם איז ווידער בלייך געוואָרן פון שרעק, און זי האָט גלייך אופגעהערט לאַכן.

זי האָט דערנאָך לאנג געשוויגן און שפעטער געענטפערט מיט א פרא-גע:

— פארוואָס האָסטו ניט ליב מאַקסן?

גיב איך א טראכט און ענטפער איר אויך מיט א פראגע:

— פארוואָס מאַלט ער רויטע פערד מיט רויטע רייטער?

ענטפערט זי מיר ווידער מיט א פראגע:

— וואָס, זיי געפעלן דיר ניט?

ענטפער איך אויך מיט א פראגע:

— און דיר?

און אָט אזוי פירן מיר א שמועס, וואָס באשטייט פון הוילע פראגעס. א גליק, וואָס וואסיל האָט פארצויגן א לידל. זיינען מיר אנשוויגן גע-וואָרן און אויסגעקערט די אויערן צום ברעג, און די אויגן — אויכעט. ער האָט א שייך קאָל, וואסיל, א הארציקס. אָט זיצט ער אין זיין וועגעלע, זיצט און זינגט א לייבעזאנג דער שיינער וועלט. פארגעס איך, אז ווא-סיל מיט אנדערע סאָלדאטן האָבן געמוזט אריבערגיין אף יענער זייט



טיך איבער דעם דינעם אייז, ווייל די בריק האט מען אומגעריסן. דאס אייז האט ניט אויסגעהאלטן, געפלאצט, און וואסיל האט אנגעהויבן זיך קען אין דעם אייזקאלטן וואסער. נאָר וואסיל איז ניט גיטל וואסיל קען שווימען. האָט ער זיך ווידער ארויסגעדראפּעט אפן גלאַטן אייז. און ווי דער האָט דאָס אייז געפלאצט. וואסיל אָבער האָט זיך ווידער ארויסגע- קאראבקעט, צוגעקראָכן צום ברעג און געלאָזט זיך לויפן צום נאָענטן וועלדל. און דאָ האָט אים אָנגעיאָגט דעם סוינעס קויל. איז ער געבליבן ליגן אין אַ דורכגענעצטער שינעל און אין שטייול פול מיט וואסער. איבער דעם איז ער געקומען אהיים מיט געליימטע פיס. הער איך זיך צו וואסילס בענקענדיק קאַל און שוויג. ער זינגט:

Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться...  
Ой, як болять моє серце, а сльози не ллються!

ווערט מיר אומעטיק אפן הארצן, אומעטיק און זיס. אומדערווארט כאפט גיטעלע אונטער מיט איר דין און קלינגעוודיק קעלכל:

Де ти, милий, чорнобривий? Де ти? Озовися!  
Як я, бідна, тут горюю, прийди, подивися!<sup>2</sup>

און אָט אזוי זינגען זיי — וואסיל אפן ברעג, גיטעלע אפן טיך, און איך — צווישן זיי. און ס'איז מיר גוט אין דער קילבלעכער פינצטערקייט. וואָס איז ניט איבעריק פינצטער, ווייל זי גרענעצט מיטן הימל פון איין זייט, און מיטן טיך — פון דער צווייטער, מיט גיטעלען אינעם ווייטן קלייד — פון דער דריטער, און מיט אן אומעטיקער, נאָר ליכטיקער אוק- ראנישער ליד — פון דער פערטער. איך אָטעם מיט דער לופט, וואָס שמעקט מיט אָטשערעט. א פארשייט ווינטל בלאָזט ארום מיטן לייב דורכן צעשפיליעטן קאַלנער, און דאָס שיפל גליטשט זיך איבערן וואסער לייכט, שוועבנדיק, עפעס ווי פון זיך אליין, אזוי אז איך קאָן אפילע צומאכן די אויגן און א טויך טאָן זיך אין מיינע כאלוימעס, וואָרעם פון א יידיש בארמיצוועי-ינגל ווער איך מיטאמאָל פארוואנדלט אין אן אוק- ראנישן באַכער מיט שווארצע ברעמען, ניט אָבער אזעלכע געדיכטע און צונויפגעוואקסענע ווי בא גאַרדיען. מוז איך זיך אָפרופן אף מאַרזעס צי אַקסאנעס פארייעשטן געבעט, און ענטפער איר מיט א ליד, וואָס האָט ניט קיין ניגן, וואָרעם דאָס הארץ זינגט, ענטפער איך איר מיט א ליד, וואָס כ'האָב נאָרוואָס צוגעטראכט, ס'הייסט, דו פרעגסט די נאכט. *Де ти? Озовися!* איז אָט בין איך! איך קום, איך פלי צו דיר אף אַדלער- פליגל! צעשפרייט די אָרעמס דינע, ליבע מיינע, און פריידיק זיי! איך קום, איך פלי צו דיר, איך בין דיר טרייני... טרייני... ווייזט אויס. כ'בין טאקע

<sup>1</sup> בלאָזן ווינטן, בלאָזן שטורמישע, אזש די ביימער בייגן זיך... אוי, ווי ס'קלעמט דאָס הארץ און ווייטעקט, און קיין טרערן גיסן זיך גיט <sup>2</sup> ווו ביסטו, א, ליבער, מיט ברעמען מיט שווארצע ווו ביסטו? רוף זיך אָפּ קום צו מיר און טו א קוק, ווי איך ליד און פייניק זיך! (אוקר.).

אף אן עמעס אנדרעמלט געוואָרן, וואָרעם איך זאָג גיטלען: „וואָס דארפֿ-  
סטו קאָקעטירן מיט אלע, אפילע מיט וואסילן, וואָס האָט, נעבעך, גע-  
ליימטע פּיסזי“, און באַ גיטלען איז דאָס שמאַלע פענעמל פארקרימט  
פון גרויל. גלייך אף אונזו טראַגט זיך האסטיק א צעיאַגט שיפל, ווי א  
לעבעדיקע בריע, וואָס האָט גאַרדיעס פאַנעם מיט שוואַרצע געדיכטע  
ברעמען און וויסע שטשירענדיקע ציין. וואסיל שרייט עפעס פונעם  
ברעג און פאַכעט מיט די הענט. כ'האַב זיך פארלוירן, ווייל אף אזא מין  
שטורעם האָב איך זיך ניט געריכט, און איידער כ'האַב באוויזן קומען  
צוזיך, האָבן מיר שוין ביידע—גיטל און איר,—געבאַברעט זיך אין  
וואסער אינמיטן טיף. גאַרדי האָט זיך גאלאנט אראַפגעלאָזט אף די קני  
אין זיין שיפל, אונטערגעכאפט מיט ביידע הענט דאָס איבערגעשראַקענע  
מיידל און ארופגעשלעפט זי אף זיין שיפל. מיר האָט ער אויסגעשטרעקט  
די וועסלע. כ'האַב אַפגעשטויסן די וועסלע, האסטיק א שוויס געטאָן צום  
איבערגעקערטן שיפל, אופגעשטעלט עס, אריינגעקראַכן, אפגיך אויסגע-  
שעפט דאָס וואסער פון דעק און גענומען זיך אַניאַגן גאַרדיעס שיפל.  
וואסיל האָט נאָך אלץ עפעס צאָרנדיק געשריגן און געפאַכעט מיט זיינע  
פויסטן. גאַרדי האָט פאַרקערעוועט צום ברעג און צוגעשטאַנען הארט  
לעבן זיין ברודערס וועגעלע. האָב איך זיך באַרויקט, ניט געניילט צושיפֿ-  
לען זיך צום ברעג, ווייל ס'איז מיר געווען א בושע צו קוקן אין גיטע-  
לעס אויגן. א העלדז א רעטער, מישטיינסגעזאַגט! און אַט דער נימעסער  
גאַרדי, ניט נאָר ער האָט איבערגעקערט דאָס שיפל, נאָר קלוימערשט גע-  
ראטעוועט גיטלען.

ווען כ'האַב צוגעטריבן דאָס שיפל צום ברעג, איז גאַרדי שוין גע-  
שטאַנען אף דער ערד. ער האָט אויסגעשטרעקט זיין האנט און געהאַלפֿן  
גיטלען אראַפגיין פונעם שיפל. פון איר קלייד און פון די צעשויערטע  
האַר רינען אראַפ שטרעמעלעך וואסער. דאָס פאַנעם אירס איז געוואָרן  
נאָך בלייכער, און זי האָט געציטערט מיט איר גאַנצן קערפער. כ'האַב  
זיך געשעמט א קוק געבן אף איר. האָב איך אראַפגעלאָזט די אויגן. אין  
דעם וואסער האָב איך דערזען גיטלען און גאַרדיען. זיי זיינען געשטאַנען  
מיט די קעפ אראַפ און מיט די פיס ארוף. כ'האַב דערהערט, ווי גאַרדי  
שטאַמלט צום מיידל, מיט א שיקערן שמייכל:

— וויבאַטשטע, בוד לאסקאַ, דאָראַגענקאַ... יא זאַנאַדטאַ ראַזיגנאַוו  
טשאַווען... נע אַבראַכוואוו יאַק סליד...<sup>1</sup>

גיטל האָט א שמייכל געטאָן מיט פאַרבלאָוטע ליפן, כ'האַב אליין  
געזען, ווי זי האָט א שמייכל געטאָן, און געזאַגט אים:

— ניטשאַהאַ. מאַגלאַ בוטי הירשע.<sup>2</sup>

האַב איך א געשריי געטאָן צו גיטלען:

— קום גיכער! קאַנסט זיך נאָך צוקילן.

און גענומען אונטערשטופן דאָס וועגעלע.

וואסיל האָט געהאַלטן אין איין זידלען זיך:

<sup>1</sup> אנטשולדיקט, מיין טייעריקע... כ'האַב שטאַרק צעטריבן דאָס שיפל... ניט  
אויסערעכנט ווי געהעריק...<sup>2</sup> נישקאַשע, ס'האַט נאָך געקאַנט זיין ערגער (אוקר).

— אזא מענווולו אזא שיקערער כאזער!  
מיק איז געלאפן פון פאָרנט מיט אן אראָפגעלאָזטן שוואַרצן קאַפּ און  
געשמעקט זיין אייגענעם שאַטן.

6

אפן דריטן טאָג האָט גיטעלע אָנגעהויבן שפּייען מיט בלוט. צוויי טעג  
אַבער האָט זי נאָך אויסגעזען נישקאַשעדיק, כאַטש זי האָט געהוסט אָפּ-  
טער ווי פּריער מיט א טרוקענעם הוסט.

ניט די מומע, ניט דער פּאַטער האָבן ניט געווסט וועגן דעם, וואָס  
עס האָט מיט איר געטראָפּן אפּן טיך. און איר האָב בישטיקע געהיילט  
גיטעלען אזוי, ווי מײן שוויגנדיקער פּאַטער פלעגט היילן מײן מוטער.  
ס'איז אים געווען מעסוקן שווער ארויסריידן אן איבעריק וואָרט, פלעגט  
ער איר זאָגן קורץ:

— וואָס מער מע האַרעוועט, אלץ ווינציקער ציט פארבלייבט אף צו  
קרענקען.

אויב אזוי, וואָלט מײן מאמע געדארפט לעבן הונדערט און צוואַנציק  
יָאָר, וואָרעם זי האָט, נעבעך, שווער געהאַרעוועט דאָס גאַנצע לעבן אירס.  
כ׳האַב זיך אופגעכאַפט גאַנצפרי, ניט געוואשן זיך, ניט פאַרקעמט, און  
אריינגעשטעקט מײן צעשוּיבערטן קאַפּ צו גיטעלען אין איר אלקער.  
כ׳בין צוגעלאָפּן צום בעט מיט אומיסטן האַסטיקע טומלדיקע טריט און  
געטראָפּן זיך מיט צוויי פּאַר פאַרשלאָפענע אויגן. איין פּאַר — גרויסע,  
שוואַרצע, און די צווייטע — קלייניקע, גריניקע. האָב איך געכאַפט דאָס  
קעצעלע און, בימכילע, ארויסגעוואָרפּן פונעם בעט. דאָס קעצעלע האָט  
זיך ווייך אראָפגעלאָזט אפּן דיל מיט די סאַמעטענע לאַפקעס און באליי-  
דיקט א ניאַווקע געטאַן. כ׳האַב אָנגעצויגן גיטעלעס קאָלדע — אַזש ביון  
קיין אירן. — זי האָט געשמייכלט צו מיר, ווי א קינד צו דער מאמען.  
כ׳האַב ברייט צעפראַלט דאָס פענצטער. דערנאָך כאַפּ איך ארויס פון אונ-  
טערן בעט די גלעזערנע באַנקע מיטן לייכעץ — ביכלאל בין איך א  
גרויסער מעפונעק, איך קערעווע זיך אוועק, ווען עמעצער טוט א שפּי  
אַדער שנייצט די נאָז, דאָ אָבער הייב איך זיך אפּילע ניט אן צו מיעסן, —  
לויף ארויס אין הויף, גיס דאָס אויס לעם אַפּטריט, וואש אויס די באַנקע,  
קער זיך אום צוריק אין אלקער, פאַרמאַך דאָס פענצטער, עפּן אוף די  
פּאַרטקע און באַפעל גיטלען:

— טו זיך אן און מאַרש מעלקן די קו. און זאָלסט ניט פאַרגעסן אויס-  
טרינקען א פאַרנע גלאָז מילך.

די מומע זאָגט, אז דער דאָקטער האָט איר געזאָגט, אז דער בעסטער  
לונגען-רויפּע איז א קו. שטעל איך זיך פּאַר אונדזער רויטלעכע קאַלינע  
מיט ריזיקע ברילן אף אירע קיילעכיקע גרויסאַרטיקע הערנער.

פונדעסטוועגן האָב איך יעסורים, וואָס דער קורדאָקטער קאַן אמאָל א  
דוצקע טאָן מיטן הינטערשטן פּוס, אויב עס געפעלט אים ניט, וויאזוי מע  
מעלקט. בין איך צופרידן און שעפּ אפּילע נאַכעס, ווען איך דערזע גיטע-

לען, ווי זי שווימט ארויס פון דער שטאל מיט אן עמער שוימענדיקער מילך. איך בין זיכער, אז איידער גיטל האָט זיך גענומען מעלקן די קו, האָט זי א גלעט געטאָן קאלינען אונטערן האלדז. זי איז זייער א ליב-לעכע, גיטעלע, און קען זיך צולאשטשען צו אלעמען, און זי טוט דאָס מיט עפעס א נאטירלעכער פּינקייט אָן שום מייך.

דערנאָך האָבן מיר זיך געלאָזט גיין אין סאָד אריין צו אונדזער „טורניק“. אונטערוועגס בייג איך אָן צווייגן, באשאַטענע מיט וויינשל, פייכטלעכע נאָך פונעם פרימאָרגן-טיי, און גיטעלע רייסט אָפּ א וויינ-שעלע מיט די ציין גלייך פון א שטענגעלע.

— היינט מוזסטו זיך אונטערציען שוין צען מאָל, — זאָג איך גיטלען.  
גוט, וואָס די מומע שלאָפט נאָך, אביט וואָלט זי באלד געזאָגט:  
— וואָס מוטשעסטו דאָס קינד?

כיוואָלט געצווונגען די מומע, זי זאָל זיך אויכעט פארנעמען מיט גימנאסטיקע. וואָרעם ווי נאָך זי כאַפט זיך אָף, הייבט זי זיך גלייך אָן קלאָנגן, אז עס ברעכן איר אלע ביינער. מײן טאטע הערט זי אויס קלוי-מערשט מיט איין אויער און שווייגט. און איך וואָלט ניט געשוויגן. איך וואָלט איר געזאָגט: אויב איר ציטערט אזוי איבער גיטעלען, איז טראַכט ווייניקער וועגן אייערע ביינער.

פינף מאָל האָט זיך גיטעלע ווייניט איז אונטערגעצויגן. די ארבל האָבן זיך איר פאַרקאטשעט, און איך האָב דערזען צוויי קיילעכיקע צייכנס פון פאַקן אף איר רעכטער האַנט. דערנאָך האָט זי זיך פאַרהוסט. האָב איך זי געלאָזט צורו, צוגעווארט, ביז זי האָט זיך אויסגעהוסט, און דערלאנגט איר א גרויסן בעזעם מיט א שטעקן. אליין האָב איך גע-כאַפט די גראַבלע, און מיר האָבן זיך גענומען אפראַמען דעם הויף.  
— איי, ארבעטסטו היינט פליסיקן! — לויב איך גיטעלען. — דערפאַר וועל איך דיך מעכאכעך זיין מיט יונגע קארטאָפּל. דו מוזסט מיר אָבער העלפן אויסגראָבן זיין.

ס'הייסט, כ'האָב זיך געקענט באגיין אָן איר. כ'האָב אָבער געוואָלט, אז אירע זאַרטע הענטעלעך זאָלן ווערן גרעבער, די פינגער שטייפער, און דער אַטעם טיפער. אן אנדערשמאָל האָט די מומע געזאָגט, אז דער דאַקטער האָט איר געזאָגט, אז דער בעסטער לונגען-רויפּע איז לופט. האָבן מיר, הייסט עס, שוין צוויי דאַקטוירים — די קו און די לופט.  
מיר האָבן פאַרזיכטיק אונטערגעגראָבן די קארטאָפּל-קלובניעס — אן אווירע, זיי זייגען נאָך קליין און נאַקעט, זייערע העמדעלעך זיינען דין און דורכזיכטיק. — און די היינער גייען אונדז נאָך פוסטריט און פיקן קונציק אויס מיט זייערע שנאַבלען די ווערעם, וואָס באווייזן זיך מיטא-מאָל אף דער שוואַרץ-פייכטער ערד. ס'איז בא זיי, אפאַנעם, א גרויסע נאשער, וואָרעם וויפל איך טרייב זיי ניט אוועק, קערן זיי זיך באלד אום צוריק, גייען אונדז נאָך פוסטריט און פיקן די ווערעם מאמעש פון אונטער די הענט, ס'הייסט פון אונטער דער אייזערנער לאַפּעטע, וואָס איז ארומגעקלעפט מיט פרישער ערד.

דאָס ביסל קארטאָפּל האָב איך אָפּגעטראָגן דער מומען אין קיר. זי

האָט געכאַפּט א שטעלן קוק אָף מיר מיט אירע נאָך שיינע אַיגן און גע-  
זאָגט בענימעסדיק:

— ביסט טאַקע א ווילער באַכער, סימכע. כ'בעט דײך, זע, אן גיטלעך  
זאָל זיך כאַלילע ניט צוקילן. זי הוסט עפעס הינט מער ווי געוויינלעך.  
די מומע זאָגט עס, גלייך ווי איר טאַכטער וואָלט געווען ניט עלטער,  
נאָר יינגער פון מיר. פונדעסטוועגן האָב איך גאַרנישט ניט געענטפערט,  
געכאַפּט דעם גרויסן מעשענעם סאַמאָואַר פאַר די הענטלעך, אַרויסגע-  
טראָגן אים אין הויף אַריין און געזאָגט גיטלעך:

— ט'האַסטו דעם סאַמאָואַר, און אָט איז זאַמד. פּוץ אים אויס, אן  
ער זאָל בלישטשען ווי א נייער.

און אָט אזוי האָב איך געצוווגען גיטלעך אַרבעטן אַזש ביזן וואַר-  
מעס. נאָך דעם האָב איך שוין אָף איר קיין שליטע ניט געהאַט, וואָרעם  
אין הויף האָט זיך באַוווּן מאַקס רומער, א פאַרשטויבטער, א באַרוועסער,  
מיט שיך, וואָס באַמבלען זיך פון ביידע זייטן פלייצע, צונויפגעבונדענע  
מיט שוואַרצע בענדלעך. ער האָט א קאַמאַנדעווע געטאָן:

— הער נאָר, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אן עמער וואַסער, וועל איך  
זיך אָפּוואַשן די פּיס.

ווער איך אָף אים באַרויגעז און זאָג אים קימאַט מיט דעם זעלבן נור-  
סעך, מיט וועלכן כ'האַב נאָרוואָס געזאָגט זיין קאַלע:

— אָט איז די קרענעצע, און אָט איז אן עמער. ברענגט זיך אליין  
וואַסער און וואַשט זיך אליין אייערע פּיס.

ווען כ'האַב אַבער דערזען, ווי ער שלעפט אַרויס אומגעלומפערט דעם  
עמער מיט דער לינקער האַנט, האָב איך כאַראַטע באַקומען, צוגעלאָפּן  
צו דער קרענעצע, אַרויסגעריסן באַ אים דעם שטריק און אַרויסגעצויגן  
ניט קיין פּוּלן עמער, ווייל כ'האַב זיך געזיילט צו פאַרגלעטן מיין זינד,  
און צעכליפּעט עפשער א העלפט. רומער האָט געכאַפּט אָף מיר א  
מאָדנע קוק, דערנאָך אַרויסגעשלעפט מיט דער לינקער האַנט פון דער רעכט-  
טער קעשענע א צונויפגעלייגט צעקנייטשט פאַפּירל און געזאָגט:

— הער נאָר, סימכע! (שוין! דאַנקען גאָט! אויס קונדעסעוויטש!)  
טראָג אָפּ דאָס קוויטל וואַסילן. גיב אַכטונג, אן גאַרדי זאָל דײך ניט באַ-  
מערקן.

אָט דאָס איז עפעס אַנדערש. כ'בין מיטאַמאָל געוואָרן סטאַטעטשנע,  
אַריינגערקט דאָס פאַפּירל טיף אין דער הויזן־קעשענע און אויסגערעדט  
נאָר איין־און־אַינציק וואָרט:

— גוט.

כ'האַב געוואָלט גלייך לויפן צו וואַסילן. פאַסט דאָך אַבער ניט. האָב  
איך מיט פאַמעלעכע סאַלידע טריט געלאָזט זיך גיין צום שאַכנס שטוב,  
וואָס איז געווען ענלעך אָף א קלאָן, וואָרעם איין העלפט איז געווען  
ווייס און די צווייטע — געל. וואַסיל האָט געווינט אין דער ווייסער  
העלפט. די טיר איז געווען אָפּן, ווי דער שטייגער איז. אפּילע אין יענע  
ציטן, ווען קיינער איז ניט געווען זיכער מיטן לעבן, זיינען באַ וואַסילן  
די טירן געווען אָפּן. בין איך אַריינגעגאַן און אויסגעשריגן גלייך אָף דער  
שוועל:

— דאָברי דען

ס'האָט מיר קיינער ניט געענטפערט, ווייל קיינער איז ניט געווען אין צימערל. אין דרויסן איז געווען העל-ליכטיק. דאָס קליינע פענצטערל האָט קאָרגלעך דורכגעזיט די דרויסנדיקע שיין. איז געווען א ביסל פינצ-טערלעך. פון דער וואַנט האָט אָף מיר געקוקט די יונגפרוי מאַרצע מיט איר שמאַליגן פאַנעם, טונקעלע אויגן און זייער ווייסן לענגלעכן האַלדז איז זי געווען שטאַרק ענלעך אָף גיטעלען.

כ'האַב פאַרשטאַנען, אז דער באלעבאַס פאַרעט זיך ערגעץ אין הויף. בין איך אַרויסגעגאַן און דערזען וואַסילן אין זיין וועגעלע באַ דער שטאַל. ער האָט צורעכט געמאַכט לייצעס.

וואַסיל האָט מיך באַמערקט, ברייט צעשמייכלט זיך, און מיר האָבן זיך באַגריסן. איך האָב געכאַפט אַ קוק אָף דער געלער העלפט שטוב און דערלאַנגט וואַסילן רומערס קוויטעלע. וואַסיל האָט אוועקגעלייגט די לייצעס אין אַ זייט, צעוויקלט דאָס פאַפירל און גענומען זיך לייצען מיט אַ פאַרקנייטשטן שטערן. נאָכדעם האָט ער אונטערגעהויבן די רעדנע, מיט וועלכער ס'איז געווען אויסגעבעט דאָס וועגעלע, אַרונטערגעשטופט דאָס פאַפירל און געזאַגט צו מיר מיט אַ שמיכל:

— וואַרט צו אַ ביסל, סימכע. באלד וועט קומען די באלעבאַסטע פּוּר נעם פעלד, וועלן מיר עפעס איבערכאַפן. מיין גאַליע קאָן פאַר אַ וויילע אויסמיסטרעווען עפעס אזוינס ווי אזעלכס.

איך האָב געמאַכט אַ פאַרדייגעט פאַנעם.

— אַ דאַנק. כ'קאָן ניט וואַרטן. כ'האַב קיין צייט ניט. כ'אַייל זיך.

„כ'אַייל זיך“ וואָס? וועזן ווהיין אייל איך זיך אזוי? אז עס הייבט זיך ניט אָן און עס לאָזט זיך ניט אויס.

וואַסיל האָט אָף אַ רעגע אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ. מיר האָט זיך אויס-געוויזן, אז ער באַקוקט מיט פּרעמדע אויגן זיינע געליימטע פּיס. דער-נאָך האָט ער אויסגעגלייכט דעם ברייטן, נאָר אַ ביסל איינגעהאַרבעטן רוקן, אַופּגעהויבן זיין פאַנעם, אַ פאַרברוינטס, כּוֹץ דעם שטערן, וואָס זעט אויס ווייטלעך, וואָרעם אַ פאַסמע בלאַנדע האָר פאַרשטעלט אים פון די זונען-שטראַלן, און האָט מיר געזאַגט:

— גיב איבער מאַקסן, אז אלץ וועט זיין אין אַרדענונג.

כ'שטיי באַם וועגעלע און וואַרט. איך פּיל, אז וואַסיל וויל מיר נאָך עפעס זאָגן, כּאַטש ער נעמט זיך ווידער פאַר די לייצעס.

— זאָג מאַקסן, אז ער זאָל זיין פאַרויכטיק. בעסער, אז ער זאָל זיך ניט לאָזן אין וועג שפעט באַנאַכט.

שווייג איך און פאַרגעדענק.

וואַסיל טוט אַ שלידער אוועק די לייצעס און פּרעגט מיך:

— דו גלייבסט אין ווונדער?

פאַרטראַכט איך זיך אָף אַ רעגע און ענטפער אַנטשיידן:

— יאָ.

וואַסילן געפעלט מיין ענטפער.

— אויב אזוי, — זאָגט ער מיר, — ביסטו אַ וויל באַכערל. כ'גלייב

אויך.

דערנאך כאפט ער ווידער א ביטלדיקן קוק אף זיינע אומבאוועגלעך צונויפגעלייגטע פיס און זאגט מיר:

— אצינד באפעל מיר...

און ווערט אנשוויגן. פרעג איך אים:

— וואס באפעלן?

ענטפערט ער מיר הארב און קורץ:

— באפעל מיר: „שטעל זיך אָף, וואסיל, אף דינע פיסו“

באפעל איך אים:

— שטעל זיך אָף, וואסיל, אף דינע פיסו

טוט זיך וואסיל א ריר, פונקט ווי ער וואלט טאקע געוואלט שטעלן זיך גלייך אף זיינע פיס, און זאגט מיר:

— העלף מיר ארויסקריכן פונעם וועגעלע.

האָב איך אים געהאַלפן. אצינד זיצט ער אף דער הוילער ערד:

— כאזער איבער.

באפעל איך אים ווידער:

— שטעל זיך אָף, וואסיל, אף דינע פיסו

הייבט ער זיך אָן אופשטעלן. דאָס פארברוינטע פאַנעם ווערט אַזש טונקל־רויט פון אַנשטרענגונג. פלוצעם דערהער איך, ווי עמעצער כליי פעט. קוק איך זיך אום. צוגעשפארט מיט דער פלייצע צו דער וואנט פון דער שטאל, שטייט וואסילס פרוי, גאליע, שטייט און וויינט.

וואסיל זיצט אף דער הוילער ערד און שרייט אף גאליען:

— וואָס וויינטו, גארעלע?

גאליע ווישט אויס די אויגן מיטן עק טיכל און לאָזט זיך שווינגנדיק אין שטוב אריין. איך גיי איר נאָך. וואָס גיי איך איר נאָך? כּווייט אליין ניט. איך מוז עפּשער זאָגן עפעס א הארציק וואָרט דער דאָזיקער פרוי, וואָס טראָגט אף אירע וויבערשע פלייצעס א שווערן אַל. איז וואָס זאָל איך איר זאָגן? זיי שטייט שווינגנדיק אנטקעגן דער יונגפרוי מאַריע, וואָס הענגט אף דער וואנט און וואָס איז אזוי ענלעך אף גיטעלען, שטייט און ציילעמט זיך. גיי איך ארויס שטילערהייט. וואסיל זיצט אף דער ערד און מאַכט צורעכט די לייצעס. ער זעט שוין ווידער אויס רויק און שמייכלט.

— א ראַכמאַנעס אף גאליען, — זאָגט ער.

דערנאָך כאזערט ער איבער:

— זאָג מאַקסן, אז אלץ וועט זיין אין אַרדענונג.

ער זיפצט אָפּ און טוט עמעצן א פרעג:

— ווו נעמט מען געזונטע פיסו?

7

א גרויער הימל, שיטער באדעקט מיט שטערן, אין הויף איז ליכטיג קער, אין סאָד — טינקעלער, די ביימער פארשטעלן דעם הימל מיט זייערע געדיכטע קרוינען. א שטילקייט, אן אומבאוועגלעכקייט ארום־און־ארום. איינינעם מיט דער זון פארגייט דאָס לעבן אין דאָרף. דאָס פענצטער איז

אָפּן, אָבער גאַרניט הערט זיך ניט פונעם צימער. וואָס טוען זיי, גיטל און רומער, אין דער האלב־פינצטערניש? אָדער זיי קושן זיך, אָדער זיי קריגן זיך...  
דערנאָך דערהערט זיך א נישט, און איך דערקען רומערס שטימע. ער זינגט שטיל און באגייסטערט:

От пролитой крови заря заалела,  
Могучая всюду борьба закипела...!

איך שטיי צוגעשפארט מיטן רוקן צו דער וואנט, אז מע זאָל מיך ניט זען דורכן צעפראלטן פענצטער, שטיי און הער זיך צו. גיטל שלאָגט איבער זיין ליד און בעט זיך בא אים:  
— זינג עפעס אנדערס, מאַקס.

רומער באליידיקט זיך און ווערט אנשוויגן. נאָכדעם טוט ער א פרעג, און איך הייב ניט אָן צו פארשטיין צוליב וואָס:

— האָסט ליב געהאט דיין פאָטער?

„יאָ, — זאָג איך אונטער גיטעלען. — וואָדען?“

— יאָ, — ענטפערט זי.

— דו שאנעוועסט זיין אַנדענק? — פרעגט ער ווייטער.

„יאָ, — זאָג איך אונטער גיטעלען.

— יאָ, — ענטפערט מיין שוועסטערקינד.

— איז געדענקסטו, איבער וואָס ער איז אומגעקומען?.. איבער וואָס ער האָט זיין בלוט פארגאָסן?

מיר שווייגן ביידע, איך און גיטל, וואָרעם מיר ווייסן ביידע, וואָס ער מיינט. מאַקס שווייגט אויך. אפּאָנעם, אז ס'איז אים אלציינס, צי דאָס מייזל וועט אים ענטפערן, צי ניין. ס'זאז פראגע, וואָס אנטהאלט אין זיך אן ענטפער. כּיבין זיכער, כאָטש כּיקאַן דאָס ניט זען, אז ער באַ-קומט ארויס פון דער קעשענע מיט דער לינקער האנט א רויטן בלייער, שטעקט אים אריין צווישן די פינגער פון דער רעכטער האנט און נעמט זיך מאַלן רויטע פּערד. א סאך רויטע פּערד. מאַלט און טופּעט אונטער מיט די פיס איבערן דיל, ווי א געקאוועט פּערד מיט די פידקאוועס.

— דו שווייגסט, ווייל האָסט ניט וואָס צו ענטפערן, — דערהער איך רומערס צערייזט קאַל.

קומט אויס, אז ס'איז אים טאקע ניט אלציינס.

פּלוצעם דערהער איך אַ כליפּעריי, ווער איך מאַלערע ציכע אף רוי-מערן. זאָס שייט ער איר זאליך אף די ווונדן, וואָס א קלייניקייט! פאר-לאָרן א טאטן, דאָס האַרץ בלוטיקט נאָך, און ער... לויף איך, גלייך אריין אין צימער און זאָג רומערן:

— כּדאַרף אייך עפעס זאָגן.

מיר גייען ביידע ארויס, רומער און איך, נאָך פאר דעם כאפּ איך א יאָכן בליק אף גיטעלען. זי וויינט שוין מער ניט. זי קוקט אף מיר מיט

י דער באגינען איז רויט געווארן פונעם פארגאסענעם בלוט. און אומעטום א מעכטיקער געראנגל קאָסט... (101).



פייכטע אויגן און שמייכלט. ווען זי שמייכלט, גיטעלע, ציטערן א ביסל  
אוף בא איר די ליפן, גלייך ווי זי וואלט געוואלט לאכן און זי האלט  
זיך איין. זי וויל מיר עפעס זאגן און פארהוסט זיך מיטאמאל.  
ווען מיר זינען ארויסגעגאן, האב איך געזאגט מאקסן:  
— וואסיל האט געזאגט, אז אלץ וועט זיין איך ארדענונג.  
רומער פארקנייטשט אומצופרידן די גאז מיט די שיטערע קלייטען  
ארום איר.

— האסט עס געקאנט מיר זאגן אין גיטלס אנוועזנהייט אויכעט.  
האט איר געזען אזא לעקישן איך סטארע זיך שאשטיל בעטאד-סוי-  
דעס, און ער האט גאך צו מיר טיינעס. זאג איך אים:  
— וואסיל האט אויך געווארנט, אז איר זאלט זיין פארזיכטיק. בע-  
סער, אז איר זאלט זיך ניט לאזן אין וועג שפעט באנאכט.  
מאקס טוט מיט ביטל א מאך מיט דער לינקער האנט:  
— אייסעך-וואס! צו וואס דארף איך זיי, די ווארענישן  
זאגן איך אים:

— איר קענט דאך זיך שלאגן גאר מיט איין האנט.  
כאפט ער אף מיר א נייגעריקן קוק. כ'פיל, אז סע ווילט זיך אים א  
וויצל טאן: „הער גאר, קונדעסעוויטשן. וואס דיגעסטו פאר מיר? האסט  
דען גיט מער פאר וועמען צו דיגענען?“  
און אזוי האט ער טאקע אנגעהויבן:  
— הער גאר, קונדעסעוויטשן..

און פארהאקט זיך. א קלאפ געטאן מיך מיט דער האנט איבער דער  
פלייצע און א זאג געטאן מיט א שמייכל:  
— און דינע צוויי?

ס'איז מיר מעסוקן געפעלן. ער פארלאזט זיך אף מינע הענט, פאר-  
לאזט ער זיך. כ'מאך זיך אבער גיט וויסנדיק. און פרעג אינמיטנדערינען:  
— וואס הייסט עס — אט פראליטאיי קראווי זאריא זאאליעלא? ווי קומט  
עס בלוט צום באגינען?

קוקט ער מיך אן גאך נייגעריקער. ער טוט א טראכט און ענטפערט  
מיר, אצינד שוין אן א שמייכל:

— ווען מע פארגיסט א סאך בלוט, גרייכט עס אוש ביז צום הימל.  
פרעג איך אים איינגעשפארט:

— וואס דארף מען עפעס פארגיסן אזויפיל בלוט?  
ענטפערט ער מיר ערנסט, ווי זיין גלייכן:

— ליידער, קען מען זיך דערווייל אן דעם גיט באגיין.  
רומער איז א מעסוקענער קייסן. גאר ווען מיר קערן זיך אום אין

צימער, זאגט ער בענימעסדיק גיטלען:  
— אויב דו ווילסט, וועל איך דיר עפעס איבערלייענען.

גיט ווארטנדיק אף איר האסקאמע, צעפענט ער עפעס א בוך און  
נעמט זיך ליענען. כ'וואלט גערן אויך געהערט. מוז איך אבער לויפן  
שטעלן דעם סאמאואאר. כ'צעהייץ די קוילן, טו אן אפן „קאפ“ פונעם  
סאמאואאר דעם טאטנס שטייול און נעם זיך רודעווען מיט אים, ווי מיט  
א בלאזזאק. כ'ווארט צו, ביז ער נעמט זיך זינגען א געמיטלעך נינגדל.

און דערמאן זיך אין מיין מאמען. אלעמאל, ווען דער סאמאואר הייבט אן זיין זעמערל, דערמאן איר זיך אין איר. עפשער איבער א כאראטע- געפיל, וואס הייבט אן טראכען אין הארצן. אפטמאל פלעג איך ניט פאלגן די מוטער, ווען זי פלעגט מיר הייסן שטעלן דעם סאמאואר. כ'פרעג זיך און שטראף זיך: ווער דען האט געזאלט שטעלן? כ'האב גע- האט א קליין ברודערל, וואס איז געבוירן און געשטארבן אין איין טאג, אזא קליינס, אזא פיצל, האט דאס מיטגעשלעפט מיט זיך אף יענער- וועלט די מוטער. שטארבנדיק, האט די מאמע שטארק געבעטן, מע זאל איר געבן א שטיקל ציבעלע, ס'האט זי, ווייזט אויס, מעסוקן גענודיעט. גאליע, וואסילס ווייב, האט אונדז געבראכט צו טראגן, דעם טאטן און מיר, א גרויסן טאפ מיט הייסן בארשטש, אפדערנאכט, ווען זי האט זיך אומגעקערט פונעם פעלד. מיר האבן אפגעגעסן, דערנאך האב איך איר אפגעטראגן דעם ליידיקן טאפ, האט זי מיך באגעגנט אין הויף, א גלעט געטאן מיר דעם קאפ און אנגעוויזן מיר מיטן פינגער אפן הימל. „זעסט, — האט זי מיך געפרעגט, — אדי צוויי שטערן איבער אייער כאטעז איי- נער א גרעסערער און דער צווייטער א קלענערער. ס'איז, — זאגט זי, — די נעשאמעס פון דיין מאמען און דיין ברודערל...“ נו, דער מאמעס נע- שאמע — פארשטיי איך, נאר וואס פאר א נעשאמע קאן האבן א פיצל אייפעלע, וואס איז אלט געווען איין טאג? זיי האבן אויסגעזען רויט, די שטערן... יא, איך מוז פרעגן רומערן, צי קאן ער הארגענען א מענטשן, ווען אפילע דער מענטש איז א פעטליוראוועץ...

כ'האב געבראכט צו טראגן דעם סאמאואר און מעכאבעד געווען מאסקן און גיטלען מיט טיי. מאקס האט געטרונקען אן צוקער. דאס ביסל ברוינע זאמדצוקער, וואס איז געווען אין א שעלכל, האט ער ניט גע- טשעפעט, ווארעם ס'איז געווען באשטימט פאר דער קראנקער קאלע זיינער, אזוי האט ער באשלאסן, כאטש כ'מיין, אז איין לעפעלע וואלט ער זיך געקאנט פארגינען. ער האט געהאט ניט קיין וואזשנע אויסזען, עפשער איבער גריזאטע, און עפשער איבער עפעס א כאלאס, וואס איז איבערגעגאן צו אים פון גיטעלען דורך די הייסע קושן.

ווען רומער האט זיך געלאזט גיין אהיים, זיינען מיר אים נאכגעגאן, איך און מיק, א שיינעם שטיק וועג. מיר זיינען אים נאכגעגאן פונדער- ווייטנס, אבייט, ווען ער וואלט אונדז דערזען, וואלט ער גלייך א געשריי געטאן:

— אנו, קונדעסעוויטש! מארש אהיים אבער טאקע באלד!

ער איז א מעסוקענער קיטן, מאקס, עמעס, סע גייט בא אים גיך איבער. וואלט ער דערנאך א שמיכל געטאן צו מיר, קעדיי צו פארגלעטן זיין היציקייט, און וואלט געזאגט:

— זארג ניט, ברודערל, מיין לינקע האנט איז פעסט.

מיר זיינען אים נאכגעגאן פונדערווייטנס אזש ביזן עק דארף זיין האב איך זיך מעיאשען געווען און געלאזט זיך גיין ווייטער אזש ביזן וועלדל. דא האבן מיר זיך אפגעשטעלט, איך און מיק, נאכגעקוקט, ווי מאקס שפאנט מיט פעסטע זיכערע טריט, און זיין שאטן, וואס האט אויס- געזען מאדנע איבער די שיך, וואס האבן זיך געבאמבלט אף דער פלייצע

אהין און אהער, קריכט נאך אפן בויד נאך אים, ווי א שווארצע שלאנג, ווען ער איז צוגעקומען צום וועלדל, האָבן מיר פארקערעוועט אהיים. די נאָט איז געווען א ליכטיקע, א ווארעמע. מ'ק איז געלאָפן פון פּאַרנט מיט אן אַראָפּהענגענדיקער לאַנגער צונג. כ'האָב געקוקט מיט גרויסע פארכידעשטע אויגן אף דער וועלט, וואָס רינגלט מיך ארום. עפעס האָט מיר אָבער געקלעמט דאָס האַרץ. עפּשער איבער דער סוידעספּולער אַנגעשטרענגטקייט פונעם וועלדל, וואָס האָט זיך געשוואַרצט ניט ווייט פונעם וועג. האָב איך זיך אויסגעדרייט צו דעם מיטן רוקן, איבערגע-שפרונגען איבערן ריוו. דאָ הייבט זיך אַן א ברייט פעלד, א יאם מיט זאנגען. ערשט דאָ האָב איך דערפילט א ליכט ווינטעלע. מ'ק האָט זיך פארציקאוועט, וואָס בין איך פלוצעם געבליבן שטיין. ער האָט אימפעט-דיק א שפרונג געטאָן צו מיר און אפּגעוויבן זיינע דרוינע קלוגע אויגן. ער איז געווען שוואַרצער פון זיין שאָטן, וואָרעם דער שאָטן האָט זיך געוואַלערט פון אונטן אין גרויען שטויב. די רויטע צונג איז אים איצט ניט נאָכגעהאַנגען, דאָס מויל איז געווען פארמאכט, האָט זיין שוואַרצע געמבע אויסגעזען. פיין און כיינעוודיק. כ'האָב א גלעט געטאָן דעם שוואַרצן קאָפּ פונעם הונט און די געלע קעפלעך פון די זאנגען. דאָס האַרץ האָט מיר אפּגעווערט קלעמען. כ'האָב פארושמורעט די אויגן, ווי דער זיידע, ווען ער לייענט א סייפער, און צוגעהערט זיך, ווי דאָס פעלד דעכעט. דאָ האָב איך זיך טייקעף דערמאָנט אין גיטעלעס לונגען און א טראכט געטאָן, אז עס וואַלט געווען א סייכל ארויספירן גיטעלען אהער און אוועקשטעלן צווישן די זאנגען. און...

א נאכט־פויגל, וואָס יאָגט זיך נאָך פלאטערלעך, האָט זיך פלוצעם צעצוויטשערט אף א קאָל און געשטערט מיר דערטראכטן, וואָס וואַלט גיטעלע געדארפט טאָן צווישן די זאנגען. וואָס הייסט וואָס? דאָס פעלד איז מילד. ס'איז ברייטהאַרציק. עס וועט אָנפילן אירע לונגען מיט פרי-שער, מיט ריינער לופט.

ווען מיר האָבן זיך אומגעקערט אהיים און כ'האָב אָפּגעפירט מ'קן צו זיין בודע און צוגעבונדן אים צו דער קייט, האָט ער פלוצעם א ברום געטאָן און אָנגעשפיצט זיינע אויערן. איבערן פלויט איז איבערגעשפרונג-גען עפעס א שאָטן. כ'וועל ניט שווערן, אז ס'איז געווען גאַרדי, ווייל כ'האָב באמערקט גאָר דעם רוקן פונעם מענטשן. ווייס איך אליין ניט, וואָס עפעס איז מיר גלייך געקומען אפן געדאנק גאַרדי. דאָס האַרץ אָבער האָט ווידער אָנגעהויבן קלעמען. נאָך מיין שמועס מיט וואסילן איז דאָס די גאַנצע צייט אָנגעשטרענגט. עפעס א פאָרגעפיל האָט געדריקט. א שווערער פאָרגעפיל און א מעטושטעשער אומרו. דער שפרונג פונעם אומבאוויסטן האָט צעפאַלאָכעט דאָס קעצל אונדזערס, וואָס האָט ווייך שפאצירט בא די שטאכעטן און געשמעקט דאָס גראָן. ס'איז ארויסגע-לאָפן מיט א הויך אויסגעבויגענעם רוקן און מיט א מעסוקענער צישערי, וואָס איז באלד פארטויבט געוואָרן פון א לאַנגדויערנדיקן טרוקענעם הוסט, וואָס האָט זיך דעהערט דורכן אָפּענעם פענצטער.

כ'נעם דאָס קעצל, גיי אריין אין אלקער, הייב א קאפּעטשקעלע אוף די קאָלדער, מיט וועלכער גיטעלע איז צוגעדעקט, און לייג אַנידער דאָס

קעצל. גיטל הערט אוף הוסטן... כ'פארמאך דאס פענצטער און עפן אוף די פארטקע. דאס פענצטער וואלט איך עפשער ניט געדארפט פארמאכן. נאָר דער שפרונג איבערן פלויט... כ'ווייס... כ'וועל בעסער אופשטיין גאנצפרי און אופעפנען דאס ווידער, ווען אין דרויסן וועט שוין זיין ליכטיק.

באנאכט האָב איך זיך פלוצעם אופגעכאפט. כ'האָב אָנגעטאפט דעם טאטנס ביינערדיקע פלייצע און בארויקט זיך. ס'איז געווען שטיל. וואָס זשע האָט מיך אופגעוועקט? אפאָנעם, א בייזער כאַלעם. איבערן דאָרף, איבער דער באנאכטיקער שטילקייט האָט זיך מיטאמאָל א קניקל געטאָן א האווקעריי פון הינט. עס טרעפט זיך אָפט. עפעס איינעם א הונט דאכט זיך אויס א געשפענסט אין דער פינצטערניש, טוט ער א ביל, די שכניי נישע הינט זען גאַרניט. זיי האָבן אָבער דערהערט אן אליארעם-סיגנאל פון זייער כאווער, האלטן זיי אים גלייך אונטער, און איבערן דאָרף צע-טראָגט זיך א מעסוקענע בילעריי. כ'דערקען מיס קאַל אויכעט. ער האוור קעט סטאטעטשע, באסאָווע און דראַענדיק, מיט א כריפענדיקן שאל-שעלעס צום סאָף. מיס היימישע בילעריי בארויקט מיך, און כ'ווער ווידער אנדרעמלט.

8

ווען כ'האָב גאנצפרי דערזען אין דער באַנקע די ראַעווע הייטלעך, בין איך געוואָרן דערשיטערט. בלוט! בלוט! זעט מען ניט פון אויבן. עס רינט ערגעץ אינווייניק, און קוים באווייזט עס זיך, הייסט עס, אז עפעס אינווייניק איז קאליע געוואָרן.

איך האָב זיך שטארק איבערגעשראָקן.

— וואָס קוקסטו עפעס אזוי אף מיר? — האָט מיך גיטעלע געפרעגט מיט א בלייכן שמייכל.

איך בין געוואָרן צעמישט.

— גאַרניט... גלאַט אזוי... וואָס! מע טאַר ניט קוקן אף דירן עפשער

ביסטו מיר געפעלן?

כ'בין ארויס מיט דער באַנקע אין הויף און א טראכט געטאָן: מע דארף באלד זאָגן דער מומען. זי פאַפט אָבער נאָך. זי האָט ניט ליב, די מומע, אז מע וועקט זי. זי קאָן ניט, זי טאַר ניט אופשטיין, — זאָגט זי, — איבער אירע קראַנקייטן. האָב איך א סגולע: מיך.

כ'גיי צו צו אים, טו אים א ווונק, ווערט ער מאַלע-גדולע, הייבט אָן האווקען און גרימפלען מיט דער קייט מיט אזא אימפעט, אז א טויטן וואָלט ער געקאָנט אופוועקן. די מומע באווייזט זיך אף דער שוועל אין א כאלאטל, זייער א דערצאַרנטע:

— ניט קיין הונט, מינע סאַנים, נאָר א בייז אַנשיקעניש! קענסט אים

ניט זאָגן, אז ער זאָל פארמאכן דעם פּיסק?

באפעל איך מייקן:

— פארמאך דעם פּיסקו

ווערט ער אנשוויגן.

זאג איך דער מומען:

— כ'מוז אייך עפעס זאגן.

שלאגט זי מיך איבער:

— אצינד וועט מיר שוין דער קאפ וויי טאן א גאנצן טאג. כ'מוז נאך

כאפן א דרעמל.

אט אזוי טוט זי א ווארטשע און קערט זיך אום אין שטוב אריין.

דערציילן דעם טאטן? איז ער שוין אוועק אין פעלד אריין. איז וואס?

ווען איך בין געקומען צו לויפן צו אים א פארטאפעטער, האט דער

טאטע אויסגעהערט מיך שווייגנדיק. נאכדעם זאגט ער מיר:

— שפאן איין דעם בולאנעם און פאר נאכן דאקטער.

האב איך זיך געלאזט לויפן צוריק איבער סטעזשקעס, איבער מע-

זשעס, אבי גיכער, געלאפן פיל-אויסן-בויגן דורך א שמאלן קארידאר

צווישן צוויי זאנגען-ווענט, און ווי נאך כ'בין געקומען צו לויפן, האב איך

גלייך איינגעשפאנט ניקן און מיט דער בייטש אין דער האנט אריין אין

שטוב צו דער מומען:

— גיט אכטונג אף גיטלען, כ'פאר אין שטאט אריין.

די מומע האט אופגעהויבן דעם קאפ פון דער קישן:

— וואס עפעס אזוי פרי?

— נאכן דאקטער.

די מומע זעלדע האט זיך האסטיק א הייב געטאן און אוועקגעזעצט

זיך אין בעט:

— וואס הייסט נאכן דאקטער? נאך וואס? נאך וואס?

— גיטל כראקעט מיט בלוט.

כ'האב דאס ווי אויסגעשאסן. און גלייך כאראטע געהאט. צוויי אויגן,

פול מיט גרויל און ייעש, האבן זיך איינגעשטאכן אין מיר:

— וואס? וואס זאגסטו?

האב איך א פאכע געטאן מיט דער בייטש און גענומען טרעטן אף

צוריק.

— גיט אזוי מעסוקן. נאך א ביסעלע... כ'מיין, נאך א קאפעטשקעלע

בלוט.

די מומע איז שוין געשטאנען אף די פיס, געציטערט און בעשום-אויפן

ניט געקאנט טרעפן מיט דער האנט אינעם ארבל פונעם כאלאט. האב איך

איר געהאלפן אנטאן אים, און די מומע האט בעשאסמיסע געשלונגען

טרערן. זי האט זיך געלאזט גיין צום אלקער. האב איך זי פארהאלטן און

געזאגט, אז זי זאל אויסווישן די אויגן, גיטל דארף ניט זען אירע טרערן.

און עפשער האב איך איר דאס ניט געזאגט. כ'געדענק שוין ניט. נאך

אצינד, מיט א פופציק יאר שפעטער, האלט איך, אז כ'וואלט דאס גע-

דארפט איר זאגן, אניט וואלט זי געמוזט דערציילן איר טאכטער די

סיבע פון אירע טרערן. און גיטעלע, ווידער, האט ניט געדארפט וויסן,

אז איר בלוט רינט ארויס פון א צעבראכענעם געפעס. די מומע האט מיך

געפאלגט, אויסגעווישט די אויגן און געהאלטן אין איין אונטערזיילן מיד:

— פֿאַר גיכער! פֿאַר גיכער! און קער זיך ניט אום אָנעם דאָקטער! און  
איך וועל דערווייל יִשעלן באַנקעס.

אין אלקער האָב איך ווידער א מאך געטאָן מיט דער בייטש און  
געפרעגט גיטלען:

— כ'פֿאַר קיין ליובאַטש. וואָס ברענגען דיר?

די מומע איז צוגעגאָן צום בעט, אינגעזויגן זיך מיט די ליפן אין  
שטערן פון איר טאַכטער און געזאָגט:

— קיין היץ, דאַנקען גאָט, האָסטו ניט...

איר שטימע איז געווען טרוקן, קיין סימען פון טרערן. דערנאָך ענט-  
פערט זי מיר אַנשטאַט דער טאַכטער:

— ברענג איר דאָס סעקל און די מופטע. די נעכט זיינען שוין קילע.  
די מומע זעלדע געפעלט מיר איצטער בעפֿיירעש. זי האָט, אפּאָנעם,  
פאָרגעסן אין אלע אירע קראַנקייטן. געשטאַנען לעבן דער טאַכטערס  
בעט, געקוקט אָף איר מיט טרוקענע, שמייכלענדיקע, נאָך גאָר שיינע  
אויגן און געשוויגן אזוי טיף, ווי נאָר מיין טאַטע קען שווייגן.

כאָטש כ'האָב געהאַלטן די בייטש אין דער האַנט, איז דאָס געווען ווי  
אָף יויצע־זיין. ניקן האָב איך ליב געהאַט ניט ווינציקער פון מיקן, און  
כ'וואָלט קיינמאָל ניט געפֿויעלט בא זיך א שמיץ טאָן אים מיט דער  
בייטש. און נאָך וואָס ס'איז מיר גענוג געווען א צי טאָן די לייצעס, האָט  
ער שוין אליין פאַרשטאַנען, אז מע דאַרף אונטער־ליין זיך. א קלוג פערדל  
געווען און נאָך א שיינס דערצו. א געלבליעכס, מיט א שוואַרצן וויידל  
און א שוואַרצער גריווע, זעט עס אויס, ווי לעהאוודל, א בלאַנדיקע  
מיט שוואַרצע האָר. כ'קאָן אָבער ניט טראַכטן וועגן ניקן. מיין מויעך  
עגבערן שווערע געדאַנקען. ראָזעווע היטלעך... בלוט... בלוט... געשיקט  
זיך, אז גיטלע קאָן נעמען און שטאַרבן? עס ווערט מיר ניט גוט אפן  
האַרצן פון דער דאָזיקער פראַגע. זידל איך זיך מיט די ערגסטע זיד-  
לעריינען; וויאזוי האָט דיר געקאַנט קומען אָף דיין גאַרישן סייכל אזא  
שוידערלעכע מאַכשאַווע... איך בין געווען גרייט שענקען גיטלען א  
העלפט פון מיין בלוט, אבי זי זאָל געזונט ווערן. דערמאָן איך זיך אין  
דער מומעס פאַריינעשטן אָנזאָג: „קער זיך ניט אום אָנעם דאָקטער“, —  
טו איך א צי פאַר די לייצעס, נעמט דאָס פערדל לויפן מיט אזא אימ-  
פעט, אז די שוואַרצע גריווע זיינע הייבט אָן אונטערטאַנצן. כ'ווייס גוט  
די בייטש פון „קער זיך ניט אום אָנעם דאָקטער“. כ'האָב געהאַט א קליין  
ברודערל, וואָס איז געבוירן און געשטאַרבן אין איין טאַג, אזא קליינס,  
א פיצל, האָט דאָס מיטגעשלעפט מיט זיך אָף יענער־וועלט די מוטער. דאָס  
ערשטע מאָל אין מיין לעבן האָב איך דעמלט א שמיץ געטאָן ניקן, ער  
זאָל יאָגן גיכער. ס'האַט אָבער ניט געהאַלפן. ניק איז ניט שולדיק, דער  
דאָקטער איז שולדיק. ניט געוואָלט פאַרן אין דאַרף ראַטעווען מיין מא-  
מען און מיין ברודערל. און עפּשער איז דער דאָקטער אויך ניט שול-  
דיק? עפּשער האָט ער ניט געקאַנט פאַרן? ס'איז געווען אקוראַט נאָך  
דער פאַגראַם־נאַכט. א סאך פאַרווונדעטע געווען, און ער איז דער אייך-  
און־איינציקער דאָקטער — אזוי האָט ער מיר געזאָגט. צווישן די שווער-  
פאַרווונדעטע איז געווען גיטלס פאַטער, וואָס האָט צוזאַמען מיט רומערן

און נאך עטלעכע יונגען פארטיידיקט די יידן מיט געווער אין דער האנט. איז וואס זשע האט ער געדארפט טאן, דער דאקטערן פארלאזן די פאר- ווונדעטע און פארן מיט מיר אין דארף צו מיין מאמען און דעם אייפעלען ווען איך בין געקומען צו פארן מיטן פוסטן פורל, האט גאליע, ווא- סילס ווייב, ארויסגעריסן פון מינע הענט די בייטש, ארוף אף דער קעל- נייע און א שמייס געטאן ניקן מיט אזא רעציקע, אז דאס הארץ האט זיך מיר אפגעריסן. וואס? אויב אזוי, — זאגט זי, — איז צו אלדי רוכעס דעם דאקטערן מיר פארן צום זנאכאר, צו דעם שפרעכער, צו דעם מעכאשעף, וואס? ווען? ווער? גאליע האט זיך א ביסל בארוקט. זי זיצט באנאנד מיט מיר אף די קאזעלס און דערציילט מיר, אז אין בערעזיווקע, אין שטיי- נישן כוואר, הייסט עס, לעבט א בארימטער זנאכאר, אזוינס ווי אזער לעכס, מע פארט צו אים, ווי צו א הייליקן, אפילע פון ווייטע דערפערן און ער היילט אלעמען אויס. מע רופט אים „גאט פון דער ערד“, אזוי דערציילט מיר גאליע און האלט אין איין אונטערטריבן דאס פערד. ניק דערפילט א פרעמדע האנט און נעמט זיך בריקעווען.

באלד צעשפילט זיך מיין דימיען, און כ'שטעל זיך פאר דעם מעכא- שעף, ווי עפעס א גוואר, א ריו מיט א לאנגער בארד און מיט צוויי ברענענדיקע אויגן. און עפשער נאר מיט איין ברענענדיק אויג? בין איך געווארן שטארק אנטוישט, ווען מיר זיינען אריינגעפארן מיט א טראסק אין בערעזיווקע און אפגעשטעלט זיך קעגן דעם מעכאשעפס „פאלאץ“, א כאטקעלע מיט א שטרוענער סטרעכע. גאליע איז גלייך אנשוויגן גע- ווארן און מיט גרויס דערעכערעץ אנגעוויזן מיר אפן מעכאשעף, וואס איז געזעסן איינזאם אף דער פריזבע. א דאסא נעפעשל איז דער גרוי- סער מעכאשעף? עפעס א קאליקע, א קליינס, אן איינגעשרומפנס, מיט א גרויסן קאפ און א קלייניטשקן קערפער, פיצניקע פיסעלעך און הענר טעלעך, מיט א בלייך פאנעם אן א סימען פון א בארד, נאר מיט לאנגע אראפהענגענדיקע בלאַנדע וואַנצעס. דאס איקערדיקס אין זיין פאנעם זיינען געווען צוויי גרויסע העלע בלויע אויגן. ווי נאר כ'האב זיך פאר- טשעפעט פאר זיי, האב איך גלייך פארגעסן, וויאזוי ער זעט אויס, און ווען ניט די לאנגע וואַנצעס, וואלט איך אים באטראכט, ווי א יינגל פון מיין עלטער, ווי עפעס א „קונדעטעוויטש“, א ביסל א פארשייטער, א ביסל א קאפריזער, ווארעם ער האט זיך אפגעזאגט פארן מיט אונדז, ווייל — זאגט ער — זיין היילונג-קויעך איז גילטיק נאר פאר פראווא- סלאוונע.

גאליע, א געזונטע פרוי מיט שטארקע מענערישע הענט — זי איז דאך געווען דער מאן אין איר באלעבאטישקייט, — האט א כאפ געטאן מיט קני- עך דעם, מיטשיינסגעזאגט, גאט פון דער ערד און גערעדט צו אים, ווי מע רעדט צו א צעפעסטעט קינד:

— אייוואנציה, דו טארסט אונדז ניט אפזאגן. דו מוזט ראטעווען צוויי

לעבנס.

אייוואן האט עפעס נעבענדיק געשטאמלט, כ'האב קוים פארשטאנען; — וואס ווילט איר פון מיר? כ'בין אליין קראנק. כ'שטיי קוים אף די

פיס.

ער איז טאקע, נעבעך, קוים געשטאנען אף זיינע דינע פיסלעך.  
גאליע איז געווארן רעכט אופגעבראכט. זי האט אים א הייב געטאן,  
אריינגעשמיצט אין פורל, אוועקגעזעצט זיך לעבן אים, אנידערגעלייגט  
איר שווערע האנט אף זיין פלייצע און א קאמאנדעווע געטאן מיר:  
— נאָ, פאַר שוין גיכער!

האָב איך א צי געטאָן פאַר די לייצעס. ניק האָט דערקענט מיין  
האנט און א יאָג געטאָן גלייך פונעם אָרט.

ווען מיר זיינען ארויסגעפאָרן פונעם כוּטאַר, האָט איוואן געהייסן  
אַפּשטעלן זיך. ניט ווייט פונעם וועג האָב איך דערזען א קליינע לאַנקע,  
וואָס האָט אויסגעזען ניט גרין, נאָר שוואַרץ איבערן לאַנגן פאַרנאכטיקן  
שאַטן פונעם שכיינעדיקן בערגל, וואָס האָט זי באַדעקט. גאליע האָט  
געהאַלפן איוואנען ארויסקריכן פונעם פורל און געלאָזט זיך גיין מיט  
אים, גלייך ווי זי וואַלט מוירע געהאַט, אז איר גאָט זאָל ניט מאַכן די  
פלייטע. ער האָט אָבער שטרענג באפוילן איר אומקערן זיך צוריק צו  
דער פּור און אליין געלאָזט זיך צום בערגל. ווי נאָר זיינע פיסלעך האָבן  
אַנגעטאַפט די פייכטלעכע באַגראַזטע ערד פון דער לאַנקע. זיינען זיי  
געוואָרן ספּריטוער. פונדעסטוועגן האָב איך מוירע געהאַט, אז ביז ער  
וועט זיך דערקלייבן צום באַרג, וועט אונדז אויסקומען נעכטיקן אין  
פעלד. באַם באַרג־פּוס האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט אָף די קני— אין דער  
שטילער סוידעסדיקער ביינהאַשמאַשעס האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז ער  
נעמט זיך דאוונען.— ער האָט אָבער ניט אופגעהויבן דעם קאַפּ צום  
הימל, נאָר אַראָפּגעלאָזט אים נידעריק צו דער ערד, גלייך ווי ער וואַלט  
געוואַלט איינעטעמען די רייכעס, וואָס זי דעמפּט אויס. איצט האָב איך  
פאַרשטאַנען, פאַרוואָס די דאַרפסלייט האָבן אים א נאָמען געגעבן „גאָט  
פון דער ערד“. זיינע פייניקע הענטעלעך האָבן גענומען רייסן פאַרשייִ  
דענע גראַזן און פעלד־קווייטן. געטאן האָט ער דאָס פּאוואַלינקע. גאליע  
איז ארויס פון די וקיילים און אים אַנגעהויבן זידלען. דערנאָך האָט זי  
טאקע ניט אויסגעהאַלטן, א לויף געטאן צו אים און געבראַכט אים צו  
שלעפּן איינינעם מיט די פּריש־אַנגעריסענע קרייטעכצער.

מיר זיינען פאַרפאַרן צו גאליען. זי האָט זיך גלייך גענומען קאַכן  
די קרייטעכצער לויט איוואנס אַנווייזונגען, און איך בין איבערגעשפּרונג  
גען איבערן פּלויט. אריין אין שטוב צו מיין מאמען און מיין קליין ברור  
דערל, וואָס האָט אָפּגעלעבט זיין לעבן אף דער וועלט, ווי א פּלאַטערל,  
פאַר איין מעסלעס.

די מאמע איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן און האָט געקרעכצט. דער  
טאָט איז געשטאַנען באַם בעט און האָט געשוויגן. ווען כ'בין צוגעגאַנגען  
צום בעט, האָט די מאמע אופגעפנט די אויגן, און דריבענע טרערעלעך  
האַבן זיך א קייקל געטאָן איבער אירע אויסגעמאַגערטע באַקן.  
— קום אהער... יאַסעמל מיניס...

כ'האַב זיך איינגעהאַלטן מיט אלע קויכעס. כ'זאָל זיך ניט צערעווען.  
מע טאָר ניט, כ'קאָן נאָך אופוועקן מיין ברודערל. מע הערט עס עפעס  
ניט. עפשער שלאָפט עס? כ'האַב אריינגעלייגט דער מאמעס הייסע האנט  
אין מינער, וואָס האָט נאָך פאַרהיט אין זיך דאָס פעלד־קילבלעכקייט, —



וועט דער מאמען זיין אנגענום. שטיל. ס'איז צו שטיל. פארוואס שוויגט  
דער טאטען פארוואס זאגט ער גארניט? מע מוז דאך צעווייען א ביסל די  
טויטע שטיילקייט. זאג איך דער מאמען:

— מיר האבן געבראכט אן אנדער דאקטער.

די מאמע שוויגט, און איך הער זיך צו: פארוואס שוויגט דאס ברודער?  
דער? מע שלאפט דען אזוי שטיל? ערשט איצנד באמערק איך אין א  
ווינקל, אף א ברייטן טאבורעט, ליגט עפעס איבערגעדעקט מיט מיין  
מאמעס יאָמטעוודיקער זינדענער שווארצער שאל.

אף דער שוועל באווייזט זיך דער „דאקטער“ איוואן מיט זיין „אסיס-  
טענטקע“ גאליע, וואָס טראָגט אים נאָך א פולע גלאָז מיט עפעס א פלי-  
סיקייט, אפּאָנעם, פון די געקאָכטע קרייטשכצער, כּוּהאַב געזען, ווי די  
מאמע האָט געכאפט א האַסטיקן קוק אפן קריפּל, און אירע אויגן האָבן  
זיך אָנגעפילט מיט א גרויליקער בענקעניש. זי האָט געשווינד אָפּגע-  
ווענדט דעם בליק פונעם מעשוועדיקן מענטשעלע, און טאקע דעמלט  
האַט זי, געבעך, אויסגערופן:

— גיט מיר א שטיקל ציבעלע, כּיבעט איך... עס מעלויטע מיך אזוי

אפן האַרצן, אז איך קאָן שוין ניט אויסהאלטן...

איוואן האָט ניט פארשטאנען, וואָס זי זאָגט, נאָר ער האָט זיך, ווייניג  
אויס, אָנגעשטויסן, ווי ביטער ס'איז איר אפן האַרצן, איז ער צוגעגאנגן  
גען האַרט צום בעט און אָנגעשטעלט אף מיין מאמען זינע גרויסע בלויע  
ליכטיקע אויגן, וועלכע האָבן געשניגט אף זיין קינדעריש-אומבאהאַלפן  
געזיכט, וואָס איז געווען לעכערלעך פארגרימירט מיט צוויי לאנגע אראָפּ-  
הענגענדיקע וואַנצעס. דער מוטערס בליק איז געוואָרן ווייכער, איוואן  
האַט גענומען בא גאליען די גלאָז, דערלאנגט דער מאמען און געזאָגט  
איר שטיל און ווייך, ניט אראָפּלאַזנדיק פון איר זינע בלויע שניגענדיקע  
אויגן:

— טרינקט אויס לעס וועט איך ווערן גרינגער.

די מאמע האָט אים געפאַלגט, ווי א קינד, זי האָט אויסגעטרונקען די  
גלאָז מיט א טיפן זיפן, און ס'איז איר, אפּאָנעם, טאקע געוואָרן גרינגער.  
די אָנגעשטרענגטע קנייטשן אפן שטערן האָבן זיך אויסגעגלעט, דער  
אַטעם אירער איז געוואָרן ליכטער און רויקער. נאָר ווען איך האָב זיך  
אומגעקערט צוריק אהיים נאָך דעם, ווי כּוּהאַב אָפּגעפירט איוואנען אין  
זיין כּוּטאַר, האָב איך געטראפן די מאמע א טויטע, דער טאטע איז גע-  
שטאנען אָנגעלענט מיט ביידע הענט אף דעם בעט-ווענטל און געשוויגן,  
כּוּהאַב געזען, ווי זיין ברוסט ציטערט אוף פון אינווייניקסטע שלוכצן.  
כּוּהאַב אים געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר בא מיר אליין זינען געשטאנען  
טרערן אין האַלדז, ערשט העט שפעטער, נאָך דעם ווי איך האָב זיך גוט  
אויסגעוויינט און פאמעלעך אנדרעמלט געוואָרן, זיצנדיק בא דער מאמעס  
בעט, האָב איך זיך פלוצעם אופגעכאפט, דער טאטע איז נאָך אלץ גע-  
שטאנען און געשוויגן, דעמלט בין איך צוגעגאן צו אים און געזאָגט:

— טאטע, גיי, שלאף זיך אויס א ביסל, כּוּהועל דא אליין וואכן.

דער טאטע האָט מיר גארנישט ניט געענטפערט, האָב איך צוגעגעבן:

— עס זיך ניט אפּ אזוי דאָס האַרץ, טאטע.

ער האָט אָבער אלץ געשוויגן, און איך האָב שוין ניט געהאט וואָס צו זאָגן אים. ערשט דערנאָך האָב איך זיך דערמאָנט און געפרעגט:  
— טאטע, די קו איז שוין געמאַלקן?

דער טאטע האָט געכאַפט אָף מיר א מעשונעדיקן קוק און מיטאַמאַל זיך מעסוקן צעוויינט. און מיר איז געוואָרן שטאַרק פאַסקודנע אפן האַרצן, וואָרעם כ'האַב קיינמאַל ניט געזען, אז מיין טאטע זאָל וויינען.

9

דאָס האַרץ האָט מיר געזאַגט, אז כ'וועל נישט טרעפן דעם דאָקטער אין דער היים. כ'האַב זיך געשעמט אופהייבן די אויגן אָף דער שלאַנקער פרוי, וואָס האָט מיר אָפגעעפנט די טיר. כ'בין געשטאַנען א צעמישטער אָף דער שוועל. ניט געוואַלט פאַרשטויביקן מיט מינע שטיוועלעך דעם ציכטיקן דיל, און דערנאָך האָב איך זי שטיל געפרעגט:

— זייט אזוי גוט... זאָגט מיר, ווען וועט זיין דער דאָקטער?

די פרוי איז געשטאַנען מיט דער האַנט אָף דער קליאַמקע. זי האָט אומגעדולדיק געענטפערט:

— כ'ווייס אליין ניט. א סאך קראַנקע פאַראַן, און ער מוז זיי אלע באַזוכן.

כ'האַב מירע געהאַט, אז באלד נעמט זי און טוט א פאַרמאך די טיר. האָב איך געשווינד און אָפגעהאַקט א געשריי געטאָן.

— איז וואָס זאָל איך טאָן?!

די פרוי האָט אַראָפגעלאָזט די האַנט פון דער קליאַמקע, און איך האָב שטילער צוגעגעבן:

— מע האָט מיר באַפוילן ניט אומקערן זיך צוריק אָנעם דאָקטער. גיטעלע און מעסוקן קראַנק...

די פרוי איז אָפגעטראָטן פון דער שוועל.

— גיי אַריין, יינגעלע. דו ביסט ניט קיין היגער?

— ניין. כ'בין פון ראַקייטנע.

— און ווער איז גיטעלע? דיין שוועסטערל?

כ'האַב זיך א קווענקל געטאָן און געענטפערט:

— יאָ.

א שוועסטער צי א שוועסטערקינד — וואָס איז דער כילעק?

נאָר „שוועסטערל? א שוועסטערל, וואָס איז עלטער פונעם ברודער אָף פיר יאָר. כ'האַב אָבער געוואַלט, אז די פרוי זאָל מיר מיטפילן, ווען זי מיר העלפן אפזוכן דעם דאָקטער. זי האָט א טראַכט געטאָן און געזאָגט:

— ארום דריי אזייגער וועט ער קומען צום מיטיק. דעמלט וועסטו אים טרעפן.

איז מיר געוואָרן א ביסל גרינגער אפן האַרצן. איך בין ארויס אָף דער גאַס כאַפן א קוק, וואָס ניק טוט. כ'האַב אנידערגעלייגט די האַנט אָף זיין

גריווע און זיך געהאלטן מיט אים אן איינע. וואָס טוט מען ווייטער. ביז דרין אזויגער האָבן מיר נאָך קימאט גאַנצע צוויי שאַ צייט. וואָס זשע וועלן מיר זיך מאטערן דאָ צוויי שאַ? לאָמיר צופאַרן צום זיידן. האָט וועלן מיר געוויירע ווערן. וואָס ער מאכט זיין שטיבל שטייט אין אַ קליין הייפל. וועלן מיר אריינפאַרן. כוועל דיך אויסשפאַנען. געבן דיר אין טאַרבע אַ ביסל האָבער. עס זאל דיר ניט נאָגן דאָס האַרץ. און נאָכ־דעם וועלן מיר זען.

דעם זיידן האָב איך געטראָפֿן ווי טאַמיד אינעם צימערל. וואָס איז פול מיט קאַלערליי ביכער. אַף די פּאַליצעס פון אַ זייער אלטער. נאָר בעקאוועדיקער שאַפע. פון אויבן—אָף דער שאַפע אַפֿן צעפּאַרענעם טיש. אַף די הינקעדיקע בענקלעך. זיצט ער דער זיידע. באַם טיש און קוקט אַריין אין עפעס אַ סייפּער מיטן לינקן אויג. דאָס רעכטע איז באַ אים פעסט פאַרקוועטשט. אדהימעס ווייס איך ניט. צי ס'איז געווען בלינד. צי ער פלעגט דאָס פאַרושמורען. קעדיי עס זאל אים זיין באַקוועמער ליינענען מיטן לינקן.

ער איז שוין אלט. דער זיידע. זיין לאַנגע גראָווע באַרד איז צוויי מאָל גרעסער פונעם איינגעשרומפּענעם פּאַנעם. וואָס באַשטייט פון היילע טונקעלע קנייטשן. ער איז געזעסן פאַרטיפּט אינעם סייפּער. און עפשער האָט ער פּאַשעט געדערעמלט און ער האָט ניט געהערט. ווען איך בין אַריינגעגאַנגען.

— אַ גוט־העלף, זיידע!— האָב איך אויסגעשריגן אַ ביסל העכער. ווי מע דאַרף. — וואָס זינען עפעס די טירן באַ אייך אָפֿן? מע קאָן נאָר. כאַלילע. אייך באַגאַנווענען.

דער אלטער האָט אופּגעהויבן דעם קאַפּ. דאָס רעכטע אויג איז באַ אים נאָך אלץ געווען פאַרושמורעט. האָט ער מיך אָנגעקוקט מיט איין אויג אזוי גלייכגילטיק. ווי ער וואָלט מיך ערשט נעכטן געזען. און אַ שטאַמל געטאַן מיט עפעס אַ פאַרדומפּט־אָפּגעהאַקט קאַל פון אַ מענטשן. וואָס האָט שוין עפשער אַ וואַך צייט מיט קיינעם ניט אויסגערעדט קיין איין וואָרט.

— אַ ראַכ־מאַ־נעס. אַ ראַכמאַנעס. נעבעך. אַף די גאַנאוויס... וואָס... וואָס האָבן זיי באַ מיר צו גאַנווענען?

שוין אָפּגערעדט. הייסט עס. און ווידער אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ צום סייפּער. עפשער וויל ער עפעס דערלייענען? עפשער האלט ער באַ אַ פאַרדרייטער הילכטע. וואָס מע טאַר ניט מאַפּטיק זיין? פאַרבעט איך זיך אליין: „זיי אזוי גוט און זעץ זיך אוועק אַף אַ הינקעדיק בענקל און ווארט צו געדולדיק. ביז דער זאַקן וועט קומען צו־זיך.“ און כ׳האַב טאַקע אזוי געטאַן. כ׳האַב זיך אַנידערגעזעצט מיטן פּאַנעם צום אלטיטשקן וואַנטזייגער מיט דעם פאַרגעלטן ציפּער־בלאַט. פּאַשעט אַף ציקאוועס. גע־וואָלט וויסן. וויפּל צייט דאַרף האָבן מ׳זיין זיידע. קעדיי צו אומקערן זיך פון יענער־וועלט.

האַב איך געווארט און געווארט. און מיטאַמאַל האָט מיר פאַרדראָסן אַפֿן זיידן. און איך האָב אַף אַ קאַל אויסגע־טריגן:

כיבן נעקומען צו פארן נאכן דאקטער! גיטל כראקעט מיט בלוטן אויסגעשריגן און גלייך כאראקטע געהאט. צו וואס האב איך געדארפט אנהאן דעם זיידן אזא גוטע בסוד? ער פארמאגט אזוי ווייניק לעבן אין זיך, אזוי שלאבעריק שוואך איז דאס פערטל, וואס טלועט. — אז דאס מינדסטע ווינטעלע קאן דאס פארלעשן.

דער זיידע האט שווער אויפגעהויבן דעם ווייסן קאפ אין דער שווארץ צער יארמלקע. א קער געטאן צו מיר פאמעלעכן דאס פאנעם מיט דער לאנגער בארד און ארויסגעשטאמלט עפעס. כהאב ניט פארשטאנען וואס עפעס א געמיש פון אומדמטלעכע הערסער, און צווישן זיי איינס אונזלעס, וואס האט געמאכט אף מיר א מעשוועדיקן אינדדוק. ווארעם עס האט אנטהאלטן אין זיך אזש פיר סווישטשענדיקע סאמעכן, האט עס דורכגעזי ליאסקעס מאדנע ווילד און דראגנדיק.

דער וויזער פונעם זיגער האט זיך גיט קיין זיך געטאן פונעם ארט אפילו אף א האר. עפשער איבער דעם געדיכטן שטויב, וואס האט באי דעקט דעם זיגערס קלילעכיק פאנעם. איך שטויבן אומעטום איך ער געווען. און איבערהויפט אף די טאוועלעך פון די פילצאליקע ספרות, מיט ליבע צו ציטטיקסט האב איך זיך אנגעשטעקט פון מיין מאמען. אין מיט ליבע צו ביכער — בא רומערן אלעמאל פלעגט ער ברענגען גיטעלעך עפעס א בוך, פלעגט אים לויבן אין טאג אריין. האט שוין געטל געמוזט אים העפלעכקייט איבערלייענען. און ערשט דערמלט פלעגט זיך אנהויבן א סעדיע וויקובים צווישן זיי מיכוען דעם בוך. איך ווידער, האב און עסט געוואלט וויסן איבער וואס עסארן זיי זיך אזוי, פלעג איך ארויס לאקענען בישטיקע דעם בוך און אים איבערלייענען. האבן מיר, ווייסט עס, דאן באם זיידע פיל ביכער און א סאך שטויב. מו איך א קלער, אז מיט איין ארשט קאן מען דערגרייכן צוויי צילן: אויסווישן דעם שטויב און איינצוטיק באפענען זיך מיט די ביכער, איך וויש ארום בוך נאך בוך און פרעג באם זיידע, ווי איז גיטלס סעקל און איך מומטע, ווארעם כהאב נאקומען א שטרענגן באפעל פון דער מוטע ברענגען זיי צוזאמען מיטן דאקטער. איינצעט מיר דער זיידע, אז איך זאל אליין א זוך טאן. הארעם ער ווייסט גיט ווי. ווען מע זאל אים פרעגן וועגן עפעס א סיי סער, וואלט ער געוויסט וואס צו ענטפערן. טעקלעך און מופאטעס אכער האבן צו אים קיין שטיקע ניט. האב איך געמוזט אליין אפזוכן זיי זאכן אין א שאפע. וואס שטייט אין אלקערל. ווען כהאב אן עפן געטאן דאס טייל פון דער שאפע, האב איך דעריילט א שטארקן רייעך פון אדרום און נאכטאלין. ערשט נאך דעם, ווי דער גערוד האט זיך אויסגעווישט, האב איך דערשטעקט גיטעלעם רופט. אי דאס סעקל, אי די מומטע האבן אויסגענוען פארעם קליין און צארט.

הונקט זידי אויבער ציך איך ווידער געווען באם דאקטער. איך האב געוילדיק געווארט. ביז ער האט געוואסן און אויסגעווישט די הענט, און ערשט דערנאך אויפגעהויבן אף מיר א פאר מילדע אויגן און א קוק געגעבן אף מיר גלייכגילטיק זיידן די גלעזלעך פון די פענסע.

— מנוואנען ביטער —

- פון ראקיטנע. —  
 און וואָס ווילסטו? —  
 איר זאָלט פאַרן מיט מיר צו מיין קראַנק שוועסטערל. —  
 כ'קאַן ניט פאַרן. —  
 די מומע האָט געזאָגט, אז אַן איינז זאָל איר זיך ניט דערוועגן  
 אומקערן. —  
 האָסט א שטרענגע מומע? ווער איר זי? —  
 זעלדע גרויבער. —  
 אז כ'קען זי. מ'האָט איר מאַן דערהאָרגעט? —  
 יאָ. —  
 איז וואָס איז מיט איר? —  
 מיט איר איז גאַרניט. מיט איר טאַכטער. —  
 איז וואָס איז מיט איר טאַכטער? —  
 זי איז קראַנק אַף די לונגען. —  
 איז נאָך וואָס דאַרף איר פאַרן קיין ראקיטנע? זיי וווינען דאָך דאָ. —  
 ניין. אצינד זינען זיי אין ראקיטנע. —  
 וואָס זי? —  
 איר האָט געזאָגט דער מומען, אז דער בעסטער דאַקטער איז  
 פרישע לופט און א קו. —  
 ערשט אצינד איז דער דאַקטער געוואָרן א ביסל ווייכער. ער האָט  
 אפילע א שמיכל געטאַן. —  
 האָט איר שוין צוויי דאַקטוירים. וואָס זשע דאַרפט איר נאָך א  
 דריטן? —  
 האָב איר אים שוין געמוזט זאָגן:  
 גיטל כראַקעט מיט בלוט. —  
 אצינד וועט ער אַ פּרעג טאַן. „ווער איז גיטל?“. ניין. ער פּרעגט ניט  
 געדענקט, ווייזט אויס. עס קען דאָך ניט זיין, אז די מומע זאָל ניט געווען  
 זיין בא אים. אַניט, איז וואָס האָט ער איר געדאַרפט זאָגן, אז פרישע לופט  
 איז דער בעסטער דאַקטער?  
 ער זעצט זיך צום טיש און פּרעגט:  
 זי ליגט?  
 יאָ. —  
 ער שניידט זיך אַפ א ריפּטל ברויט און זאָגט:  
 ניין. כ'קאַן ניט פאַרן, כ'האָב קיין צייט ניט.  
 לאַזט זיך אויס א בוידעם וואָס זשע האָט ער מיר געדרייט דעם קאַפּ  
 און אזוי גענוי אויסגעפּרעגט? ס'איז מיר דערווידער געוואָרן קוקן, ווי  
 זינע קינבאַקן באוועגן זיך, בעשאַס ער קייט.  
 וואָס הייסט איר קענט ניט פאַרן?..  
 כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז איר האָב קיין צייט ניט.  
 איר קאַן זיך שוין מער ניט איינהאַלטן, און ניט איר זאָג, נאָר איר  
 שרײַ אויס אזוינס, וואָס כ'האָב זיך אליין ניט געריכט:



די בייטש האב איך אוועקגעלייגט אין א זייט — ניק ווייסט גוט זיין ארבעט און קען זיך באגיין אן איר. אריינגעשטעקט ביידע הענט אין דער מופטע, איז מיר געווארן מעכייעדיק ווארעם.

10

מיק האט אונדז דערשמעקט נאך פונדערווייטנס און זיך צעהאווקעט. אלע זיינען ארויסגעלאפן באגעגענען דעם כאשעוון דאקטער. די מומע, דער טאטע, די שכיינים. מע האט געהאלפן דעם דאקטער אראפקריכן פונעם פורל און פייערלעך אריינגעפירט אים אין שטוב אריין. ער האט זיך געהאלטן גייוועדיק און ארומגעקוקט אלץ און אלעמען דורך זיינע קאלטע גלעזלעך.

די מומע האט געהאלפן גיטלען אראפלאזן די טאשמעלעך פון איר העמד, דער דאקטער האט דערזען אף גיטלס לייב די פלעקן פון די באנד קעס און איז געווארן מעטוקן אין קאס. ער איז אָנגעפאלן אף דער מו-מען:

— וואָס פאר אַן אידיאָט האָט אײַך געהײסן שטעלן באַנקעס? עפּשער דער־אָ אײוואן, דער זנאכאר?

די מומע האט זיך נעבעכדיק פארענטפערט:

— קיינער האט מיר ניט געהייסן... כ'האב אליין... כ'מייך, אז באַנקעס

מאכן קיינמאָל ניט קאליע...

דער דאקטער האט זי איבערגעקרימט:

— קיינמאָל ניט! ווען א קראַנקער כראַקעט מיט בלוט, איז דאָס פאר

אים געפערלעך, איר פארשטייט?

די מומע האט גאַרנישט ניט געענטפערט. זי האט זיך גלייך גענומען ברעכן די פינגער. דער טאטע איז געשטאנען און האט געשוויגן. גיטלע איז געלעגן מיטן פאָנעם אראָפ און מיטן געפלעקטן רוקן ארוף, געלעגן רויק, געלאסן, גלייך ווי ניט זי מיינט מען. דערנאָך האט זי זיך איבער-געדרייט מיטן פאָנעם צום דאקטער, א שמייכל געטאָן צו אים און געזאָגט:

— די מאמע האט געוואָלט וואָס בעסער, פונדוואנען קאָן זי וויסן,

וואָס מע מעג און וואָס מע טאָר ניט.

דערזענדיק א שייך שמייכלענדיק פאָנעם, איז דער דאקטער געוואָרן ווייכער, און ער האט זיך גענומען פארטיפט אויסקלאפן מיט די האַריקע פינגער גיטלעס ברוסט.

דער דאקטער האט לאנג געוואשן די הענט אין קיך. די מומע דער-לאנגט אים א פרישן האנטעך און פרעגט אים אויס בעשאַסמיסע:

— וואָס זשע איז בא איר, הער דאקטער? עפּשער וואָלט גלייכער געווען אָפּפירן זי צוריק אין שטאָט אריין, איר זאָלט זי קענען היילן? וואָס וועט זיין מיט איר, הער דאקטער?

דער דאקטער ווישט די הענט, קוקט אף דער מומען דורך די קאלטע גלעזלעך און שווייגט. די מומע צעיאַמערט זיך מיטאמאָל:

— וואָס שווייגט איר, דאקטער? וו-וואָס זי-זאָגט איר גאַרנישט? וואָס...

וואָס איז מיט איר, דאקטער?

דער דאָקטער האָט צוגעמאכט די טיר פון דער קיך און געזאָגט:  
— כ'האָב מוירע... סקאַראַטעטשנאיא טשאַכאַטקא...  
די מומע האָט זיך אַ שאַקל געטאָן. דער פּאָטער האָט זי שווייגנדיק  
אונטערגעהאלטן.

ניק איז נאָך אַלץ געשטאנען איינגעשפּאַנט, וואַרעם איך דאַרף אָפּ-  
פירן דעם דאָקטער אהיים. דער טאַטע האָט אוועקגעזעצט די קרעכצנדיקע  
מומע אָף אַ בענקל, שעמענדיק אריינגערוקט דעם דאָקטער אין פּידושאַק-  
קעשענע געלט און אים געפרעגט, עפּשער וואָלט ער זיך ניט אָפּגעזאָגט  
פון אַ הון. דער דאָקטער האָט געשוויגן, האָט דער טאַטע פּאַרשטאַנען, און  
ער וואָלט זיך ניט אָפּגעזאָגט און האָט מיר גלייך אַ ווונק געטאָן. האָב  
איך אויך פּאַרשטאַנען, און מע דאַרף כאַפּן אַ הון. ס'איז שוין געווען  
שפּעט אפּדערנאַכט, די הינער זיינען געשלאָפּן אָף דער סידעלע. מיר  
האַבן געהאַט צוועלף הינער. איינע פון זיי האָט געדאַרפּט אריין אינעם  
דאָקטערס אַ טעפּל. וועלכע? כ'האָב געהאַט ראַכמאַנעס אָף אלע. מאלע-  
וואָס עס איז געווען שטאַקפּינצטער אין הינערשטאַל, האָב איך נאָך פעסט  
פּאַרשמורעט די אויגן, ווי דער זיידע, און אויסגעשטרעקט מיין האַנט.  
און מיין האַנט איז געווען ווי אליין דער בלינדער גוירל. אַט אַדי הון,  
וואָס איך זע זי אפּילע גיט, וועט זיין דער קאַרבן. זי האָט אופּגעהויבן אַ  
מעסוקענעם גוואַלד, און אירע עלף כאַווערטעס, האָבן זי אונטער-  
געהאַלטן. האָב איך טייקעף געמאַכט די פּלייטע פון דער שטאַל, איבער-  
געבונדן דער הון די פּיסלעך און די פּליגל און אנדערגעלייגט אין פּורל.  
דער דאָקטער איז שוין געזעסן אָף אַ ווייד-אויסגעבעט בערגעלע היי.

— וואָס זאַמסטו זיך? — האָט ער אָנגעהויבן. נאָך דערזען די הון, איז  
ער שטיל געבליבן.

ערשט אַצינד באַמערק איך גאַליען. עפעס דרייט זי זיך אַרום דעם  
פּורל. האָב איך זיך גלייך אָנגעשטויסן און געהענדט זיך צום דאָקטער,  
ווי די מומע זעלדע:

— הער דאָקטער! כ'האָב צו אייך אַ גרויסע באַקאַשע...

— דעהיינען?

— עפּשער וואָלט איך זיך מאַטרילעך געווען און אריינגעגאָן צו אונ-  
דער שאַכן. ער וווינט אַט אַדאַ, באַנאַנד מיט אונדו.

— וואָס איז אים דען?

— די פּיס זיינען באַ אים געלימט.

— איז מיין וואָס קאָן איך אים העלפּן?

— טוט אַ קוק! כ'בעט אייך. עפּשער וועט איר אים קענען געבן און

הייצע.

דער דאָקטער האָט שוין גענומען אַראַפּלאָזן די פּיס פּונעם פּורל, און  
די דערפרייטע גאַליע איז טומליק צוגעלאָפּן העלפּן אים. מיטאַמאַל  
אַבער האָט ער אוועקגעזעצט זיך צוריק.

— מע שיסט ערבעך. דאָ גיט ווייט. — האָט דער דאָקטער ארויסגע-  
שטאַמלט.



איך האָב אויך דערהערט אַ שאַס. נאָר כּוּהאַב זיך געמאַכט ניט ווייטן  
דיק און אויסגערופן מיט אַ מונטער קאַל:

— וואָס ווערו קיינער שיסט גיט.

די קלוגישקע גאליע האָט מיך גלייך אונטערגעהאַלטן:

— ס'האָט זיך אייך אויסגעוויזן.

דער דאָקטער אָבער האָט זיך פאַראקשנט:

— ניין. כּוּהאַב אליין געהערט. לאָמיר פּאַרן. ס'איז שוין שפּעט.

גאליע אָבער שטייט און בעט:

— קומט אַריין, פּאַניע. אָף אַ רעבעלע.

איך, ווידער, אַייל זיך ניט אַרופקלעטערן אָף די קאַהלעס.

האָט ער פאַרשטאַנען, דער דאָקטער, אַז ס'איז גלייכער פאַר אים

אַריינכאַפן זיך צו וואַסילן אָף אַ וויללע. אַניש וועט אים קאַסטן

טייערער.

וואַסיל איז געזעסן אין זײַן וועגעלע. ווען די סיד האָט זיך געשפּונט,

האָט ער אויסגעדרייט צו אונדז דאָס פּאַנעם. ער האָט זשחאַחזע אַ בלייק

געטאַן אָף אונדז מיט זײַנע קאַרע שמיכלענדיקע אַייגן. דעם דאָקטער

איז, ווייזט אויס, געוואָרן אַ ביסל גרינגער אַפּן האַרצן, וואָרעם ער

האָט זיך געגרייט צו אַ טרעפּונג מיט אַ וויסטן קאַליקע, אַ פּאַרטישעכטן.

ער האָט זיך באַגריסט מיט וואַסילן און געפרעגט:

— מילכאַמע?

— מילכאַמע, — האָט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ וואַסיל.

— איר האָט זיך געווענדט צו עמעצן?

— ניין.

גאליע האָט געפרעגט:

— צו וועמען?

דער דאָקטער האָט געפרעגט:

— פאַרוואָס?

וואַסיל האָט געענטפּערט:

— ניטאָ קיין צייט.

גאליע האָט צוגעגעבן:

— און קיין געלט.

דער דאָקטער פרעגט:

— עס טוט אייך ערגעץ וויי?

וואַסיל, קוים וואָס ער איז זיך מוידע:

— יאַ.

גאליע גיט צו:

— נאָך וויאזוי.

זאָגט דער דאָקטער:

— גוט, וואָס סע טוט וויי...

שלאָגט אים איבער גאליע:

— נאָך אַ מיין גוט! בעסער קאַן שוין ניט זײַן.

זאָגט איר וואַסיל:

— מיט זיך ניט גאליע.

ווייל גאליע עפעס ענטפערן. פארלויפט איר דער דאקטער דעם וועג:  
— אז סע טוט וויי — הייסט עס, אז סע לעבט. דאט, וואס איז טויט.

טוט קיינמאל ניט וויי...

אט אזוי ריידן זיי איגדרייען, ביז דער דאקטער כאפט א קוק אף זיין זיגערל, הייסט גאליען אראפציען פון וואסילן די הויזן. איך העלף איר, דער דאקטער קוקט ארום וואסילס געליימטע פיס, קוועטשט זיי קונציק ערטערווייז מיט די פינגער. וואסיל פארקרימט זיך פון ווייטעק, ער טוט אבער אפילע ניט קיין קרעכץ. דערנאך, וואשנדיק און ווישנדיק די הענט, זאגט דער דאקטער, אז ער איז ניט קיין ספעציאליסט אף אזעלכע קראנקייטן, ער מיינט אבער, אז עס וואלט קענדי געווען אראפ כאפן זיך קיין קיעוו, דארטן עפשער וואלט מען פון די פיס געמאכט א לייט.

וואסיל דאנקט דעם דאקטער און זאגט אים:

— עפשער וואלט געווען בעסער, אז איר זאלט בא מיר איבערנעכר

טיקן?

— וואס? — פרעגט דער דאקטער און פרווט א שמייכל טאן. עס בא

קומט זיך אבער ניט בא אים.

וואסיל ענטפערט אים רויק:

— גארניט. היינטיקע צייטן איז באנאכט בעסער זיצן אין דער היים.

דער דאקטער ענטפערט אים מיט א בלייך שמייכעלע:

— גיין. ס'איז אויסגעשלאסן. מיין פרוי קאן נאך אראפ פון זינען.

ווארטנדיק אף מיר... הינדא, — זאגט ער מיר, — פאיעכאלי.

פאיעכאלי — איז פאיעכאלי. כ'טו א צי פאר די לייצעס, און ניק

נעמט זיך גלייך לויפן, ווי געוויינלעך. דעם דאקטער געפעלט עס אבער

ניט.

— א פויל פערדל האסטו.

— וואס? — פרעג איך באליידיקט. ניט פאר זיך, פאר ניקן.

— סע לויפט פאמעלעך. גיכער קאנסטו ניט?

זאג איך אים:

— איך קאן. ניק אבער קאן נישט.

פרעגט ער מיך:

— ווער איז ניק?

ענטפער איך אים:

דאס פערד.

טוט ער א צוק מיט זיין פלייצעס:

וואס עפעס גיק?

זאכעס גיט ער צו:

— האסט אים שלעכט אויסגעכאנעט. ניקן, אס וועל איך דיר בארד

זיין. וויאזוי מע דארף פארן

ער דייסט ארויס בא מיר די בייטש און טוט א שמייך דעם בולאנעס.

אך שפרינגט אויף אונטער. בימיין ניט אזוי פון ווייטעק, ווי פון פאר-

דראס פאר דער אומגערעכטיקייט. נעם איך צו די בייטש באם דאקטער  
און זאג אים:

— ניטע, ניק האט זיך מעסוקן באליידיקט.

כ'האב אים געוואלט אריינזאגן הארבער, אַדעם גייוועדיקן און פאכר  
דאָנעסדיקן דאָקטער, נאָר כ'האָב נישט געטאָן צוליב דעם געשפּרעך,  
וואָס כ'האָב געדארפּט מיט אים האָבן.

ווי נאָר ניק האָט זיך באַרויקט, און מיר זיינען אַרויסגעפּאַרן פּונעם  
דאָרף, האָב איך געפּרעגט:

— גיטעלע וועט שטארבן?

געפּרעגט און געבעטן גאָט, אז ער זאָל מיר נישט ענטפּערן. און ער  
האָט מיר טאַקע נישט געענטפּערט. עפּשער איז ער אַנדערעמלס געוואָרן.  
ערשט דערנאָך האָט ער זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ געטאָן, ווי פּונעם שלאָף.  
ער האָט אויסגעשטערעקט די האַנט צו דער בייטש, האָב איך זי אליין געד  
נומען אין דער האַנט אַרײַן. האָט ער גענומען בורטשען:

— אַ פּאַסקודנע צײַט! אוי, אַ פּאַסקודנע... אז מע ווייסט גאָר נישט,  
אַף וואָסער וועלט מע לעבט! נעכטן זיינען געווען די רויטע, היינט—  
די פּעטליראַוועס, מאָרגן— די דעניקינצעס...

כ'מוז דאָך אָבער וויסן. ס'איז זייער וואַזשנע. פּרעג איך אים ווי  
דעראַמאַל:

— הער דאָקטער, גיטעלע וועט שטארבן?

איך פּרעג— און בעט גאָט, אז ער זאָל מיר נישט ענטפּערן. און ער  
ענטפּערט נישט. איצטער אָבער דרעמלט ער דאָך באַשטימט נישט.

ערשט אין אַ צײַט אַרום, ווען לינקס פּונעם וועג באַווייזט זיך דאָס  
שוואַרצע וועלדל, טוט ער אַ זאָג, דער דאָקטער:

— זי איז זייער שײַן... אַן אויירע, אז זי זאָל שטאַרבן. מע דאַרף  
זי ראַטעווען...

פּלוצעם האָט זיך ניק אָפּגעשטעלט. ס'איז מיטאַמאָל געוואָרן אזוי  
שטיל, גלייך ווי נישט נאָר גיטעלע, נאָר די גאַנצע וועלט איז אויסגע-  
שטאַרבן. כ'האָב פּאַרשײַעט דעם אָטעם, אײַנגעצויגן די פּלייצעס. אָט וועט  
זיך באלד אַ וואַלגער טאָן אַף מיר אַ שוידערלעכע לאַסט— כ'ווייס אליין  
נישט פּונדאָנען. פּונעם וואַלד? פּונעם הימל? נאָר כ'פּיל, אז עס וועט געשען  
אַ צאָרע. כ'ווייס אליין נישט פּאַרוואָס. עפּשער דערפּאַר, וואָס ניק האָט זיך  
פּלוצעם אָפּגעשטעלט. אזוינס טרעפט מיט אים נישט. און עפּשער דערפּאַר,  
וואָס ווען כ'האָב אויסגעקערעוועט דעם קאַפּ און געכאַפּט אַ קוק אַפּן  
דאָקטער, האָב איך דערזען, אז זײַן פּאַנעם איז שרעקלעך  
ווייס.

שווייגנדיק בין איך אַראָפּ פּון די קאַולעס. אינמיטן וועג, מיט צע-  
שפּרייטע הענט און פּיס, איז אומבאוועגלעך געלעגן אַ מענטש. מע האָט  
געקאַנט מיינען, אז ער שלאָפּט, ווען נישט דאָס בלוט, וואָס איז צערונגען  
געווען איבערן פּאַנעם. ס'איז שוין פּאַרבאַקן געוואָרן, דאָס צערונגענע  
בלוט, און באַ דער קאַלטער שײַן פּון דער לעוואַנע האָט דאָס פּאַנעם  
אויסגעזען מעשוועדיק, ווי טאַטוירט. כ'האָב נישט געקענט אַפּרײַסן דעם

בליק פון דעם דאזיקן פאנעם. כ'האָב געזוכט אף דעם א ווינקעלען אָן בלוט. ארום דער נאָו האָב איך דערזען עפעס שטארק באַקענטע שיטערע קלײען. זיי האָבן אויסגעזען באַנאנד מיט די צערזענע בלוט־שפורן. ווי צוויי רויטע פערדלעך.

דער דאָקטער האָט שוויגנדיק זיך אָנגעבויגן צום קערפער.

— טויט?

— טויט.

און שוין. וואָס נאָך האָבן מיר געהאט צו ריידן?  
דערנאָך האָבן מיר אופגעהויבן מאַקסן און אנדערגעלייגט אים אין וועזעלע. זײַן רעכטע, שטייפּע, פאַרשטאַרטע האַנט האָט זיך שווער אראַפֿ־געלאָזט אף דער געבונדענער הונד. וואָס האָט זיך צעפּאַלאַכעט און מע־סוקן צעקוואַקעט זיך.

11

גיטלען האָב איך, נאַטירלעך, ניט דערציילט וועגן רומערס טויט. נאָר ווען ס'אריבער עטלעכע טעג, האָט מיך גיטל צעמישט א פרעג געטאָן:  
— דו ווייסט ניט?.. כ'מיין, עפּשער האָסטו עפעס געהערט. מאַקס קומט עפעס ניט...  
האָב איך איר געענטפערט געלאָסן:

— כ'ווייסט ניט. כ'ווארט אף אים אויך.

גיטל האָט אָנגעשטעלט אף מיר אירע שטראַליקע אויגן, וואָס האָבן אַצינד אויסגעזען נאָך שוואַרצער איבער דער דורכזיכטיקער בלייכקייט פון איר פּאַנעם.

— וואָס עפעס וואַרטסטו אף אים?

ענטפער איך איר נאָך געלאַסענער:

— כ'האָב אים געוואַלט פּרעגן, וויפּיל ביכער האָט ער איבערגעליינעט. גיטל האָט אלץ געקוקט אף מיר מיט די שטראַליקע פאַרכידעשטע אויגן.

— וואָס עפעס פּלוצעם? וואָסי, סע גייט דיר אין לעבן דערוויסן זיך

דאָס אָז?

האָב איך איר געענטפערט:

— גלאַט אזוי.

און ווייל ב'האָב גערעדט צו געלאָסן, האָט זי זיך, אפּאַנעם, אָנגע־שטויסן, אז ס'איז ניט אזוי גלאַט. זי האָט א שמייכל געטאָן — א ביסל מאַדנע האָט זי א שמייכל געטאָן, וואָרעם די ליפּן האָבן בא איר געציר־טערט מער ווי אלעמאָל, און געזאָגט:

— א שאַד, וואָס דו האָסט זיך ניט אַרײַנגעכאַפּט צו אים, ווען דו ביסט געפאַרן נאָכן דאָקטער. דאָס האַרץ קלעמט מיר עפעס. ס'האָט נאָך קיינ־מאַל ניט געטראָפּן, אז ער זאָל אזוי לאַנג נישט קומען. עפעס איז גע־שען...  
180

און ווייל די אויגן מיינע זיינען אראפגעלאזט. באמערקן זיי אפן דיל, לעם דער באנקע, עטלעכע טראפן בלוט. און אין דער באנקע רויט- לען זיך געדיכטע היטלעך. ניט אומזיסט איז זי אזוי בלייך, מיין שוועס- טערקינד. יעדן טאג פארלירט זי בלוט. דאס הארץ רייסט מיר, קוקנדיק אף איר. גיטלע ליגט. אירע אויערן זיינען אָנגעשפיצט. אָטראָט וועלן זיך דערהערן מאַקס' טריט. ניין. קיינמאָל ניט. און איך האָב נאָך ניט צוגע- טראַכט ביז אהער קיין טערעץ, פארוואָס ער קומט ניט, מאַקס. מיר האָבן אים דעמלט אָפּגעפירט אהיים, קיין ליובאַטש, און די מוטער זיינע האָט געריסן אף זיך די האָר. און איך שטיי אַצינד לעבן גיטלעס בעט און קען ניט צוטראַכטן קיין טערעץ...

עס ווערט מיר מעסוקן שווער אפן הארצן. לויף איך ארויס אין הויף און נעם זיך האקן האַלץ. דערהער איך פלוצעם וואסילס קאַל פון יענער זייט פלויט:

— סימכע! קום אהער אף א ווילע.

איך האק אריין די האק אין קלאַץ און לויף צו וואסילן. זיין קאַל געפעלט מיר ניט. עפעס זייער אן אופגערודערטס. און דאָס פאַנעם זיינס געפעלט מיר אויכעט נישט. זייער א פארדייגעטס.

— וואָס איז געשען? — פרעג איך אים.

— ס'איז שלעכט, סימכעניו. פאַרט אוועק.

בין איך געוואָרן צעמישט:

— וואָס הייסט פאַרט אוועק! וואָס פלוצעם? און ווען? און ווהיין? טוט וואסיל א שעפטשע:

— באלדו! טייקעף פאַרט אוועק. זאַל זיין, קיין ליובאַטש. פאַרט א שטאַט. איר וועט מוזן דאָרטן איבערווארטן, ביז אונדזערע וועלן זיך אומקערן.

שטיי איך א צעמישטער און ווייס ניט וואָס צו טאָן, וואָס צו זאָגן, וואָס צו טראַכטן. צעדרויבלטע געדאנקען שטויסן זיך, אמפערן זיך, שטיקן זיך אין קאַפּ— און וואָס וועט זיין מיט גיטלעען? און וואָס וועט זיין מיט מיקן? מיט ניקן? מיט טיקן? מיט קאלינען? מיט די עלף הינער? שטיי איך אזוי. וואסיל קוקט אף מיר פארזאָרגט און שעפטשעט:

— זוך אָפּ טייקעף דעם טאטן און זאָג אים דאָס אין מיין נאָמען.

דאָס פינפטע מאָל כאזערט ער איבער דאָס וואָרט „באלד“ און „טיי-"

קעף“. לויף איך אין פעלד צום טאטן און דערצייל אים.

דער טאטע האָט מיך אויסגעהערט, געשטאנען, געווישט דעם שווייס פונעם שטערן און געשוויגן. עפשער פינף מינוט איז ער געשטאנען אומ- באוועגלעך, ווי א פריטשמעליעטער, און געשוויגן. דערנאָך האָט ער גע- זאָגט:

— כ'פאַר אין ערגעץ ניט. ס'אי מיין היים.

אפדערנאכט האָב איך אָפּגעבונדן מיקן. דער הונט האָט גלייך גענומען שפרינגען אף מיר. דער הימל איז געווען טונקל, און די שטערן העל. צווישן זיי— צוויי באקאנטע, היימישע, די-א, וואָס גאליע האָט געזאָגט אף זיי, אז דאָס זיינען די נעשאַמעס פון מיין מאמען און מיין ברודערל.

כ'האב זיך געלאזט גיין אין סאך אריין. נאך וואס? כ'האב דאך עפעס  
 געהאט אין זינען? יא. געוויס. נאך עפעס אן איימעדיק פייער האט מיר  
 איבערגעשלאגן די געדאנקען. צווישן די ביימער און איבער זיי האב איך  
 דערזען א העל באשניטע שטאט, וואס הענגט אינדערלופטן, א צוגע-  
 באגלטע צום מייערעוויקן הימל-ראנד מיט גילדענע גויסעסדיקע זונען-  
 שטראלן. שווארצע רייטער אף רויטגרוויקע אופגעשטיגענע אף. די היב-  
 טערשטע פיס פערד. האב איך זיך גלייך דערמאנט, וואס כ'האב געהאט  
 אין זינען. גוורעו אט איז ער, דער טורניק מינער. וועל איך באלד א  
 פרווז טאן, וויאזוי די מוסקולן מינע שפילן, גוט. פעסט. גייענדיק, האב  
 איך אפגעריסן פון א ווייניגשלבויים צוויי רויטע אוירינגלעך, דערנאך האב  
 איך פאריגלט די פירטקע, ארויסגעשלעפט די האק פונעם קלאץ און  
 שטרענג אָנגעזאגט מיקן, ער זאל ניט שלאפן אין זיין קאָנורע, נאך וואכן  
 באם טויער. נאָכדעם האב איך א שטופ געטאן מיטן פוס די טיר — ביידע  
 הענט זיינען בא מיר געווען פארנומען, איינע האט פעסט פארקוועטשט  
 די האק, און אין דער צווייטער האב איך זאָרגעוודיק געהאלטן צוויי  
 ווייניגשלאַ-אויירינגלעך — אזוי בין איך איבערגעטראָטן די שוועל. איך האב  
 א טראכט געטאָן: וואסיל האט געקאָנט זיך טויע זיין, מאלע-וואָס דער  
 שיקערער באַרימער גאָרדי האט געקאָנט אַנבאלעבעשטען. און עפשער  
 האָט ער ניט געוואָלט ריזיקירן, וואסיל? ער האט מעסוקן איבערגעלעבט  
 רומערס טויט און ער האט. מיסטאמע, געוואָלט, מיר זאָלן אויסמיידן  
 יעדער מין סאָקאָנע, וואָרעם וואָס קאָן ער אונדז העלפן מיט זיינע גע-  
 ליימטע פיס?

צוערשט בין איך אריינגעגאנגען אין קיך און אומבאמערקט אוועקגע-  
 שטעלט די האק אין א טונקל ווינקל, וואָרעם ווען די מומע זעלדע וואָלט  
 מיך דערזען מיט דער האק אין דער האנט, וואָלט זי גלייך אָנגעהויבן  
 כאלעשן. דערנאָך בין איך אריינגעגאנגען אין אלקער און אופגעהאנגען  
 אף גיטעלעס אויערן די צוויי ווייניגשלאַ-אויירינגלעך, און קימאט באלד האט  
 זיך דערהערט מיקס האווקעריי און א הילכיק קלאפעריי אינעם טויער.  
 גיטעלע איז געוואָרן בלייך.

ניין. גיטעלע איז ניט געוואָרן בלייך. גיטעלע איז געווען בלייך.  
 ס'האט זיך מיר עפשער אזוי אויסגעוויזן די ערשטע רעגע. אין דער  
 צווייטער רעגע האט זיך, פארקערט, איר פאָנעם צערויטלט, און ווען  
 די איבערגעשראָקענע מומע, און נאך איר — דער טאטע זיינען אריינג-  
 געלאָפן אין אלקער, זיינען זיי געוואָרן געפלעפט: דאָס מיידל איז גע-  
 שטאנען קעגן שפיגל, געפארבט די פארטריקנטע ליפן, געפודערט דעם  
 שווייסיקן שטערן און די נאָז, זי האט צעקעמט אירע לאָקן און צעלאָזט  
 זיי איבער די פלייצעס. ס'האט זיך דערהערט א געפערלעכער טראסק —  
 דער טויער האט געפלאצט. מיק איז שוין הייזערדיק געוואָרן פון בילערני,  
 דערנאָך האט דורכגעשאלט א שאַס, די האווקעריי האט זיך מיטאמאָל  
 איבערגעריסן, איך האב פארשטאנען, אז זיי האָבן דערשאָסן מיקן. ס'האט  
 זיך דערהערט א טופעריי איבערן הויף, די מומע איז נאך אלץ געשטאנען  
 פארגליווערט-געפלעפט, מיט ברייט צעעפנטע אויגן, דער טאטע האט  
 אָנגעשטרענגט געשוויגן, איך בין אריין אין קיך, געכאפט די האק און

געשטעלט זיך לעבן דער שוועל. גיטעלע אָבער האָט מיך מיט קויעך אָפגעשטופט. געפנט די טיר, איבערגעטראָטן איבער דער שוועל, ארויס אין הויף און געלאָזט זיך גיין גלייך אָף די צעיושעטע שיקערע קוילערס. און ווען זיי האָבן פּלוצעם דערזען קעגן זיך א ווייסע זענען מיט צעלאָזטע שוואַרצע האָר, זיינען זיי מיטאַמאַל געבליבן שטיין. א שוואַרצע וואַנט קעגן א ווייס געשפּענסט. א וויילע, ניט מערער, האָט געדויערט די פּאַר-גליווערטע שטיל-שווינגעניש, און ווען גאַרדי האָט זיך שווער אָפּגע-טיילט פון דער וואַנט, אַנטשלאָסן א שפּאַן געטאָן צו דער ווייסער זענען און רעציקעדיק א כאַפּ געטאָן גיטעלען פאַר בייַדע הענט, און מיר אלע דריי האָבן זיך א וואַרף געטאָן צו אים, איך — מיט דער האַק, די מומע — מיט א שרעקלעכן קוויטש, און דער פּאַטער, שווינגנדיק, מיט זיינע שווער-רע פּויסטן, האָב איך פּלוצעם פאַרשטאַנען, אז מע וועט אונדז האַרגענען. נאָר גאַרדי האָט סייַוויסי פאַרשפּילט, די שוואַרצע וואַנט האָט זיך גע-שפּאַלטן, און אין דער שפּאַרונע האָט זיך באַוויזן גאַליע. זי האָט האַס-טיק אונטערגעשטופּט דאָס וועגעלע, וואַסיל רייסט זיך פון דעם און שרייט, טרייסלענדיק מיט די פּויסטן, מיטן גאַנצן וועזן זיינעם:

— גאַרדי! גאַרדי! האָב גאָט אין האַרצן! איין מאַמע האָט אונדז גע-בירן!

גיטעלע האָט זיך פּלוצעם צעהוסט. א שטרעמעלע בלוט האָט זיך א גאָס געטאָן דורך איר האַלדז און פאַרפּלעקט דאָס ווייסע קלייד. עטלעכע טראָפּן בלוט האָבן א שפּריץ געטאָן אָף גאַרדיס פּאַנעם. ער האָט אָפּגע-לאָזט אירע הענט און פאַרקערעוועט צו דער פּירטקע. דאָס געזעמל איז אים נאָכגעגאַנגען, און אינעם הויף איז ווידער געוואָרן געראַם, שטיל. מיר האָבן אַרייַנגעפּירט גיטעלען אין שטוב און באַלייגט זי אין בעט. איך בין טייקעף ווידער אַרויסגעלאָפּן, געשווינד אַייַנגעשפּאַנט ניקן און צע-פּראַלט דעם טויער. אין אַיילעניש האָב איך זיך פאַר עפעס פאַרטשעפּעט. כּהאַב זיך אומגעקוקט — מיק. כּהאַב זיך אַנגעבוּיגן, א גלעט געטאָן זיין שוואַרצן קאַפּ, ניט געקאַנט מער אויסהאַלטן און צערעוועט זיך, ווי א קינד. דערנאָך בין איך אַרום אפּן פּורל, א צי געטאָן די לייצעט און שטאַרק געבעטן ניקן, ער זאָל לויפּן וואָס גיכער, וואַרעם מע דאַרף ראַ-טעווען גיטעלען.

ווען איך בין געקומען צו פּאַרן מיטן דאָקטער, איז גיטעלע שוין גע-ווען טויט. זי איז געלעגן אין בעט, ווי א לעבעדיקע. דאַפקע די בלוטיקע פּלעקן אפּן ווייסן קלייד האָבן געמאַכט זי לעבעדיק. די ליפּן אירע זיינען געווען נאָך רויטלעך פון דער פאַרב, און די רויטע ווינשלאַ-אויַרינגלעך האָבן באלעבט איר זייער ווייס געזיכט. די מומע זעלדע טרייבט פּונעם בעט דאָס קעצל, וואָס האָט זיך פאַרטשייט צופּוסנס און געקוקט אָף אונדז פון ווינקעלע מיט גרינע אויגן. זי טרייבט עס און הערט ניט אָף שטיקן זיך מיט די טרערן. אלעמאַל שלעפט זי ארויס דאָס נאַסע טיכעלע, וואָס איז אַרייַנגעשטעקט אונטערן אַרבל פון איר קאַפּטל, און דריקט דאָס צו די אויגן. דער טאַטע שטייט און שווינגט, איך קוק שטאַר אָף דעם ראַזעווע מופּטעלע, וואָס וואַלגערט זיך אפּן דיל, קוק שטאַרק אַנגע-שטרענגט און דערמאַן זיך פּלוצעם דאָס וואַרט, וואָס דער זיידע האָט

אויסגערעדט מיט א פארושמורעט אויג, א מעשונעדיק ווארט מיט פיר  
סווישטשענדיקע סאמעכן... מיס-בויי-סע-סעס... וואָערע אויסאך מיסבויי-  
סעסעס בעדאָמאָך... דער זיידע פלעגט נאָך צוגעבן: וואָוימאר לאַך בער  
דאָמיין כּיין? וואָוימאר לאַך בעדאָמיין כּיין? צוויי מאל פלעגט ער  
דאָס איבערכאָזערן. ווי עפעס א רעפרען פון א ליד. ניט שטארב, גיי  
טעלע, נאָר לעב מיט דיין בלוט...

דער דאָקטער איז געשטאנען און פארכידעשט געקוקט אף מיר דורך  
די פענסנע, געכידעשט זיך, וואָס איך רעד מיט זיך אליין און סווישטשע  
צו דערביי. ער האָט אפאָנעם, איבערגעטראכט, אז איך קאָן נאָך אראָפּ  
פון זינען, וועט ניט זיין, ווער סע זאָל אים אָפּפירן אהיים.



י און ביהאב דערזען, ווי דו וואלגערסט זיך אין דיין בלוט... האב איך דיר  
געזאגט: מיט דיין בלוט זאלסטו לעבן... (העבר).





נִיקָע,  
מִיַּן דְּרִיסְטֵעֶר,  
מִיַּן אָרַע־מַעֲרָה  
בְּרוֹדֶעֶר

347 "1/17





מישמאש. יאָרן, מענטשן, געדאנקען, געשע-  
ענישן.

יאָרן, צוויי לעבנס, און צווישן זיי — פופציק אויסגעמאטערטע יאָר.  
מענטשן, דעריקער, מענטשן, יאָרן זינען קאלט. זיי שווימען אָן אופ-  
הער, גלייכגילטיקע, שאַטנס פון אייביקייט. ווי כמארעס אפן הימל, שווי-  
מען זיי אין איין ריכטונג, אין איין ריכטונג, אומבעראכמאַגעסדיק אין  
איין און דער זעלבער ריכטונג, קיינמאָל ניט אף צוריק.  
מענטשן — ניין, מענטשן זינען ווארעם. זיי זינען צאפלידיק ווארעם.  
די סאמע קלענסטע — אויך, וואָס זאָל איך טאָן, אז איך האָב א הארץ.  
און איך האָב א מויעך, און זיי לעבן דאָרט, די קליינע מענטשעלעך. פופ-  
ציק יאָר לעבן זיי דאָרט און ווילן ניט שטארבן. איך וויל אויך ניט, אז  
זיי זאָלן שטארבן. אויב יא, איז עפּשער נאָר אייניגעם מיט מיר, ווען  
ס'וועט אַפּשטארבן מיין נעשאַמע און פארטריקנט ווערן מיין מויעך. קליי-  
נע מענטשעלעך, לעכערלעכע: קונצענדאָרף מיט די שווערע בליינע  
פיס, פראַים פלוי מיט איין האנט און מיט א פאַנעם פון גאַלע קנייטשן,  
דאָדיע טאַטער, א פארשייטער ווייסערקעוורעניק, א פארברוינטער אי  
זומער, אי ווינטער, דאָקטער פינבערג מיט די העלע און געדיכטע וואַג-  
צעס, אין וועלכע ס'איז באקוועם פארבאהאלטן א שמייעלע, וועלוול  
מירלאס, א גוואר מיט ברייטע פלייצעס... נו איז וואָס? נו איז וואָס, אז  
לעכערלעכע?.. אזא איז דאָס לעבן. אָדער מ'לאכט, אָדער מ'וויינט. ס'איז  
דאָך לעבעדיקע מענטשן. זייט מויכל, געוועזענע לעבעדיקע. ניטאָ, קיינער  
פון זיי ניטאָ מער. זיי זינען פארבליבן נאָר אין מיין הארצן, ווארעמע,  
צאפלידיקע, זיי שרייען פון אומבאווסטע טיפענישן. מיט וואָס קאָן איך  
זיי העלפן? עפּשער א מאַצייווע אוועקשטעלן?.. א קלייניקע מאַצייווע  
פאר קלייניקע מענטשעלעך פון א קלייניק שטעטעלעז ס'האַט זיך  
פלוצעם אַפּגעריסן דער פאָדעם. פארפאלן. ניטאָ, גאַרגישט ניטאָ, די מא-  
צייווע האָט א געשטאלט פון א גרויסן ניין. א לעכערלעך געשטאלט. און  
א שרעקלעכס. ווי פראַים פלוי, וואָס האָט געהאַט צוויי פיס, איין האנט  
און א פאַנעם פון גאַלע קנייטשן... ייזקאָר אדויניו!

1

דאָס שטעטל איז געשלאָפן. ס'האַט גאַרניט כוישעד געווען, אז אַליין  
דער גרויסער קונצענדאָרף, דער וועלט־טשעמפּיאָן, דער שימשן האַגיי-  
בער פונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, קלייבט זיך עס באַזוכן, און ווען

דאס שטעטל האָט אינדערפרי אופגעוואכט, איז עס מאמעש געווען צערדערט. א העלע שרייענדיקע אפישע איז געהאנגען אף דער געביידע פונעם קלוב, וואָס האָט צייטנווייז געהייסן אויך טעאטער; „בלויז איין פאָרשטעלונג! איילט זיך, אויב איר ווילט ניט פארשפּעטיקן קונצענדראָרף — קלימענקא! פראנצויזישער רינגען-קאמף“.

ווייטער איז שוין אין א מער רויקן טאָן געווען געמאָלדן די פּראָגראַם פון דער פּאָרשטעלונג. מ'האָט זי געקאָנט לייענען אָן א באַזונדערער רער האַרצקלאַפּעניש. אָבער דאָס איז בלויז געווען אַ כּיטרער קונץ פון דעם וועלט־טשעמפּיאָן קונצענדאָרף. ווייל באלד נאָך דעם האָט די אפּישע מיט רויע, גוואַלדיק גרויסע אויסזעס מעוואַסער געווען: דער וועלט־טשעמפּיאָן קונצענדאָרף, „סאמסאָן“ פונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, וועט אופעסן א לעבעדיקן מענטשן

אזוי גאָר! דער אוילעם האָט געלאַכט. מ'האָט געהאַלטן אין איין לאַכן. א יימאַכשמיניק, אַט אָדער קונצענדאָרף! נארט די וועלט, און שוין אלע האָבן געלאַכט, אָבער נויקע, מיין עלטערער ברודער, האָט זיך געבייזערט:

— א שאַר־לאַטאָן ער מיינט, דער דאָזיקער שווינדלער, אז אויב ס'איז א שטעטל, איז וווינען דאָ גאַלע יאָלדן.

אזריל האָט אים גוטמוטיק דערווידערט:

— ווילסט ניט, גלייב ניט, וואָס מעשאיעט עס דיר? אפּדעראַף איז ער א קונצנמאַכער..

אזריל האָט געהאַט צוויי צונעמען: אזריל דער פעמפּיק און אזריל דער נעפּמאַן. ער איז געשטאַנען באַנאנד מיט נויקען, געפירט מיט זיינע קורצע גראַביטשקע פינגער איבער די רויטע שורעס, פאַמעלעכן, אף א קאַל, איבערגעלייענט זיי פון דער ערשטער ביז דער לעצטער, א גלעט געטאָן זיין בייכעלע און, שמייכלענדיק, געזאָגט:

— נארן קען איך אליין. אָבער פון דער אנדערער זייט, וואָס ארט מיך?.. יעדערער פאַרדינט זיין שטיקל ברויט, אזוי ווי ער קאַן. איז פריי טשאַם טוט שאַרלאַטאַן?

מיר איז אויך ניט געפּעלן נויקעס גאַדלאַנעס. אזא מאַניר האָט ער שוין געהאַט, נויקע: זיך געהאַלטן גרויס. ער, הייסט עס, איז ערנסט און קלוג, שטייט הויך אף א באַרג, און אונטן, ערגעץ גאָר נידעריק, איז דאָס קליינשטעטלדיקע געמיוזעכץ. פלעגט ער אמאָל זיך יא אראַפּלאָזן פונעם באַרג און שענקען מיר א פּאַר ווערטער, האָט זיך אים, ווייזט אויס, געדאַכט, אז ער האָט מיר געטאָן די גרעסטע טיווע. ער איז, עמעס, געווען עלטער פון מיר אף גאַנצע פינף יאָר, נאָר ער איז נאָך ניט אלט געווען אפּילע אלע ניינצן. איך בין געווען שטאַלץ מיט אים, דאָס איז עמעס. ער האָט שוין באוויזן זיין אפּן פּראָגנט, און ניט ווייט פון לווּאוּ האָט אים א פּוילישע קויל דורכגעשאָסן א לונג. איך פלעג זיך אַינהערן צו זיינע זעלטענע ווערטער און צו זיין אַפּטן הוסטן, ווי צו די ווערטער און הוסטן פון א דערוואַקסענעם און דערפאַרענעם מענטשן. ער אָבער האָט מיך געהאַלטן א סאַך קלענער פון זיך, נאָך קלענער, ווי

איך בין אינדערעמעסן געווען. און נאָר קעדיי צו באווייזן אים, אז כ'קען  
האַבן מיין אייגענע מיינונג, האָב איך זיך א דריי געטאָן אָף איין פּוס  
און א זאָג געטאָן, אָבער אזוי, אז אלע, אי ער, אי אוריל פעמפיק, אי די  
איבעריקע נייגעריקע כעווערעלייט, וועלכע האָבן זיך פאראמלט בא דער  
אפישע, זאָלן הערן:

— און עפשער טאקע איז ער נישט קיין שארלאטאן... עפשער איז  
ער אן ארטיסט. פונדאנען ווייסטו?

נויקע האָט אפילע ניט א קוק געגעבן אין מיין זייט. דאָס האָט מיך  
אינגאנצן ארויסגעפירט פון גלייכגעוויכט, און דרייענדיק זיך נאָך אלץ  
אָף איין פּוס, בין איך פּלוצעם אנידערגעפאלן אָף דער ערד. אלע האָבן  
זיך היליכיק צעלאכט. נו, און איך?.. איך האָב זיך לאנגזאָם אופגעוויבן  
און מיט פארניכטנדיקער איראַניע— אזוי האָט זיך מיר געדאכט— צו-  
געגעבן:

— מיר וועלן שוין זען, ווער וועט דער ערשטער פארנעמען די ריי...  
יא, דער ערשטער... צו דער בילעטן-קאסע... צוליב דעם... צוליב דעם  
שארלאטאן...

כ'האָב טאקע קיין טאָעס ניט געהאט. ס'איז געווען א גרויסע ריי.  
א לאנגע און בייגעוודיקע, ווי א שלאנג, און איינס פון די ערשטע ער-  
טער האָט טאקע פארנומען נויקע, ביכווידוי אוועאצמוי, אָט האָסטו דיר?  
עמעס, אויסגעזען האָט ער גלייכגילטיק, אפילע א ביסל אומעטיק, כ'האָב  
אומיסטן הויך באגריסט זיך מיט דאָדיע דעם טאָטער, וועלכער האָט,  
פארשטייט זיך, ניט געקאנט ניט זיין דאָרט, ווו עס נעמט זיך צונויף א  
כאליאסטערע. אין ווען נויקע האָט זיך אימגעקוקט, האָב איך באמערקט,  
אז זיינע גרויסע שווארצע אויגן קוקן עפעס טרויעריקלעך. כ'האָב געהאט  
בעדייע א זאָג טאָן: „אהא! כ'האָב טאקע געטראָפן“. נאָר איך האָב דאָס  
פארשלונגען, ווייל די גרויסע שווארצע אויגן פון מיין ברודער נויקע  
זיינען געווען פול מיט אומעט. האָב איך אים געדארפט פרעגן— פאָר-  
וואָס?.. כאַלילע! אויב אזוי, קענט איר, הייסט עס, ניט נויקען. ער האָט  
פיינט, ווען מ'באדויערט אים, און איך האָב פיינט, וואָס ער האָט פיינט,  
ווען מע באדויערט אים. א טעווע פון א גאדלען. זאָל איך אים טאקע  
זאָגן: „אהא! כ'האָב געטראָפן. ווער איז געקומען פריער פון אלעמען?..“  
נו איז וואָס וועט זיין?

נויקע וועט אפילע ניט א קנייטש טאָן מיט די אקסל. ער שטייט אין  
דער ריי, זעלבסטפארשטענהלעך, ניט צוליב זיך, אים, נויקען, אינטערע-  
סירט ניט לאכלוטן דער דאָזיקער שאכריי. נאָר זיסעלע...

אָט, גרינג געפונען א טערעץ. אלע פארענטפערן זיך אזוי. אוריל  
פעמפיק האָט אויך פארויכערט, אז ער נעמט א בילעט פאר זיין קאדעש.  
וועלוול מירלאס— פאר זיין אלטיטשקער מוטער. נו, און פענימאָר פלוין?  
צוליב וועמען לאנגווייליקט ער זיך אין דער ריי? ער לעבט דאָך איינער  
אליין. האָט ניט קיינעם. צוליב וועמען?.. איילט זיך ניט. אָט וועט ער א  
קרים טאָן זיין בלייך אויסגעשיקערט פאַנעם, — ניט קיין פאַנעם, נאָר א  
מאסקע, מ'קאָן שווערן, אז ער וויל א שמייכל טאָן, נאָר ס'באקומט זיך  
ניט, דער שמייכל זינקט צווישן די קנייטשן, — און וועט א וונק טאָן מיטן

לינקן אויג, ווי איינער זאגט: אזוי, הייסט עס, דארף זיין, איר וועט נאך זען, וואָס ס'וועט ארויסקומען און אף וואָס איך בין פייניק...

כ'הייב גאר ניט אָן צו פארשטיין, צוליב וואָס איז אַט אַדער טאַטער געשטאנען אין דער רייז באַ אים, ווי באַ מיר, איז קיין גראַשן ניט גע- ווען אין קעשענע. אין דעם בין איך געווען זיכער.

יא, דאָס איז טאקע געווען אונדזער צאַרע, מיין צאַרע אויך. און אפ- דערנאכט האָב איך זיך געמוזט דערנידעריקן פאַר גויקען און בעטן זיך באַ אים אזוי לאנג, בין טרערן האָבן זיך ניט באוויזן אין מיניע אויגן, אז ער זאָל אומבאמערקט מיר איבערגעבן דעם צווייטן, זיסעלעס, בילעט. ערשט נאָכדעם האָבן זיך אָנגעהויבן לאנגע וויקוכים צווישן אונדז און מאַניע ליפשיץ, וואָס האָט קאָנטראָלירט באַם אריינגאנג די בילעטן. ער האָט געטיינעט, אז מיין בילעט איז שוין אָנגעריסן. הייסט עס, עמעצער איז שוין דורכגעגאנגען אף דעם בילעט. און מיר, פארשטייט זיך, האָבן געלייקנט שטיין און ביין. מיר זיינען געשטאנען ביידע, איך און גויקע, פארלאָרענע, פארשעמטע. און פונקט דאן האָבן זיך באוויזן אף דער שוועל אזריל מיט זיין ווייב, ביידע זיינען זיי געווען נישקאַשעדיק פולב- לעך, פארנומען מיט זייערע קערפערס דעם גאנצן אריינגאנג. האָט גויקע מיטאמאָל מיך אַ שטופ געטאָן איבער דער שוועל, הינטער זייערע פליי- צעס, אזוי אז דער פליכעוואטער מאַניע זאָל מיך ניט באמערקן. איך בין גרייט געווען ארומנעמען און צעקושן גויקען, אזריל דעם פעמפיק, זיין פרוי און די גאנצע וועלט, אזוי גליקלעך האָב איך זיך געפילט, ווען כ'בין ענדלעך אריין אין די קאָדשיי-קאָדאָשים.

וואָס איז שיינעך מאַניע ליפשיץ, בין איך אים געוואָרן א דאם-סויי נע. הערט נאָר אַ ביסל! אמאָל האָט ער זיך געכאווערט מיט גויקען. איצ- טער פארייסט ער די נאָז. רופט זיך אליין אָן ניט מער און ניט ווייני- קער, ווי „סטאַרשי קאָנטראָליאַר“, כאַטש אלע ווייסן גאנץ גוט, אז די דאָזיקע הויכע שטעלע ברענגט אים ניט קיין קאַפעקע האכנאַסע. וואָלט ער פאַשעט געזאָגט, אַט אַדער איינער, אז ער איז אַ קאָנטראָליאַר — אַ ליבהאַבער, איז ניין. „סטאַרשי“ — דער עלטסטער, ניט אנדערש. וואָס דען?

כ'האָב פארטייט דעם אַטעם, פארבאָרגן אין זיך די פרייד און דאָס גליק, גליק אָן אַ שיר און אָן אַן עק. דערווייל, בין די געפאַר וועט ניט אדורך. כ'האָב נאָך אלץ מוירע געהאַט פאַר מאַניעס שאַרפן בליק. ער קאָן מיך נאָך דערזען צווישן אוילעם. עמעס טאקע, אַ געדיכטן אוילעם. כ'האָב זיך לאנגזאַם דורכגעשטופט צווישן די ענג צונויפגעשטעלטע בענק. פאַר מיניע אויגן איז געווען גויקעס רוקן. ער איז געווען ווי אַ פאַנצער. דאָך האָב איך וואָס טיפער אריינגעצויגן דעם קאַפּ צווישן די פלייצעס. נאָר זיסל, די גוטע זיסעלע, וועלכע האָט אָנטיילגענומען אין אונדזער פארשווערונג קעגן מאַניע ליפשיץ, האָט אונדז באגעגנט מיט אַ ליב שמייכלע אפן ברוינעם פענעמל, און איך האָב זיך טייקעף באַרוקט. זי האָט פארנומען צוויי פלעצער פאַר אונדז, אוועקלייגנדיק אף דער באַנק, לינקס פון זיך, איר האנט-טאַש און רעכטס, באַ דער וואַנט, אַ קליין ווייס נאָזטיכעלע.

נוקע האָט אַראָפּגענומען דעם טאש, אַנידערגעזעצט זיך און אוועקגע-  
לייגט אים אָף די קני. איך האָב אַראָפּגענומען דאָס נאַזטיכעלע. ס'האָט  
געשמעקט מיט פאַרפּוּם און מיט זיסעלען. כ'האָב פאַרהאַלטן דאָס נאַזטי-  
כעלע אין מיינע הענט, און גיט איך, נאָר די הענט, מיינע הענט אליין,  
האָבן עס געהויבן אלץ העכער און העכער צו מיינע ליפּן. נוקע האָט  
עס א ריס געטאָן פון מיינע הענט, פאַרבאַהאַלטן אין טאש, גענומען, מי-  
טע באלעבאַס, זיסעלעס האַנט אין זיינער און אָנגעהויבן עפעס דער-  
ציילן זייער שטיל.

איך האָב זיך באַשיידן אויסגעדרייט צו דער וואַנט. נאָר דאָס האָט  
גיט געהאַלפּן. ווייל די וואַנט האָט געהאַט אויגן. און א צונג איז געווען  
בא דער וואַנט, א לאַשן, א שאַטן-לאַשן. און זי האָט מיר אלץ דערציילט,  
די וואַנט. ווען צווישן נויקען און זיסלען האָט געהערשט ליבע און שאַ-  
לעם, פלעגט זיסלעס שאַטן אריינזויקען אין נויקעס און ווערן זיינע א ריפּ.  
נאָר אז די שאַטנס פלעגן זיך פאַנאנדערוואַרפּן און נעמען שפּרינגען, ווי  
דולע, איבער דער וואַנט, האָב איך פאַרשטאַנען, אז בא זיי איז גיט אלץ  
גלאַט. דאן פלעגט די שטילקייט געבראַכן ווערן דורך דעם קרענקלעכן  
הוסטן פון מיין ברודער, און מיין האַרץ האָט געווייטעקט פון ראַכמאַנעס  
אָף אים. איך בין געווען גרייט בייטן זיך מיט אים מיט מיינע לונגען.  
צוליב אים, און צוליב זיסעלען אויך. ווייל א גוטע ליבע פאַדערט גע-  
וונטע לונגען. אין דעם האָב איך זיך שפּעטער איבערצינגט.

דער וועלט-טשעמפּיאָן קונצענדאָרף האָט טאַקע אויסגענוצט די לאַגע  
און באַפוילן פאַרקויפּן צוויי מאָל מער בילעטן, ווי ס'איז געווען ערטער  
אין זאַל. אויב נאָך צוגעבן דאָס שייין ביסל „זיצעס“, וואָס האָבן, ווי איך,  
אָף דעם אָדער יענעם אויפן דורכגעשמוגלט זיך אין טעאַטער, וועט זיין  
גרינג זיך פאַרצושטעלן די ענגשאַפט און דאָס שטופעניש, וואָס האָט  
געהערשט אינעם זאַל. ס'האָט גיט געהאַלפּן דאָס, וואָס מאַניע איז נעבעך  
געוואָרן הייזעריק, שריינדיק, מע זאַל זיך אויסזעצן. קיינער האָט אים  
גיט געהערט. דאָס קליינוואַרג האָט זיך גאָר געפילט אויסגעצייכנט. אין  
אזא מיין שטופעניש זיינען די שנעקעס פאַר מאַניען געווען אומדערגרייכ-  
באַר, האָבן זיי געוואלדעוועט נאָך העכער ווי שטענדיק. דעריקער האָט  
זיך געסטאַרטע דאָדער דער טאַטער. ער האָט טאַקע זיך אויך דורכגע-  
שמוגלט אין טעאַטער. ער איז געזעסן הינטער מיר און געהאַלטן זיך אין  
איינ באַרימען. דערציילט א גאַנצע געשיכטע וועגן דעם, וויאזוי ער האָט  
אָפּגעטראָטן זיין ריי דעם דאָקטער פיינבערג, און יענער האָט אים, דאָ-  
דיען, גאַנץ פריי דורכגעפירט אין זאַל, אזוי אז מאַניע ליפּשיץ האָט גיט  
געוואַנט אפּילע אַ פיפּס צו טאָן, ווייל צום דאָקטער פיינבערג האָבן אלע  
געהאַט אַפּשיי. קיינער איז דאָך גיט גאַראַנטירט פון קראַנק ווערן. מאַניע  
אליין, ווען ער איז געווען קראַנק אָף אינפּלוענציע, האָט זיך אַמאַל אויך  
געהיילט באַם דאָקטער פיינבערג.

אין דרויסן איז געווען ווינטער. א קאַלטער ווינטער, א פּראַסטיקער,  
און יעדער איינער האָט אריינגעבראַכט אין די פּאַלדן פון זיין מאַנטל  
שטיקלעך פאַרגליווערטע קעלט. אָבער דאָ, אין זאַל, אין דער געדיכטער  
היץ, האָט זיך די קעלט גיך אויסגעוועפּט, און די צושייער האָבן זיך

גענומען אויסטאן די מאנטלען, די רעקלעך, אנדערעגלייגט די היטלען אף די קני, און דערפון האט די ענגשאפט זיך נאך מער פארגרעסערט. איך בין געזעסן א גליקלעכער, א פריילעך-אופגערעגטער, מינע אויגן זיינען געלאפן איבער די קעפ פון די מענטשן, וואס האבן זיך געהאלטן אין איין אויסטאן. — אט צו דעם אראפגעלאזטן פארהאנג, אט צו דער שאטן-שפיל אף דער וואנט. איצט האט זיך דער קאפ פון איין שאטן אַנ-געברייגן צארט צו דעם צווייטן, און איך בין געווען צופרידן פאר נויקען. און פאר זיסעלען אויך.

שטראלן פון גרויען ליכט האבן זיך קוים דורכגעשלאגן אין דער אלץ מער געדיכט ווערנדיקער לופט. „דער אנהייב פון דער פאָרשטעלונג וועט זײַן פונקט אכט אויגער“ — אזוי האט צוגעזאָגט די אפישע. נאָר ס'איז שוין באלד געווען ניין, און דער פאָרהאנג איז נאָך אלץ געווען אראפגע-לאָזט. דער וועלט-טשעמפּיאָן, דער „סאמסאָן“ פונעם צוואנציקסטן יאָר-הונדערט קונצענדאָרף האָט אויסגעפרוווט די נערוון פון די צו-שויער.

דאן איז אויסגעבראָכן אין זאל א גרויסער וואַיצאקו. דעם סיגנאל האָט געגעבן — ווער? נו, פארשטייט זיך, דאָדיע דער טאָטער. ער איז געווען קוים אף א יאָר עלטער פון מיר, אָבער אועס האָט ער געהאט מער ווי אפילע פענימאָר פלוי. אויב ס'איז דיר יאָ געלונגען אריין אין טעאטער, ווי א „האַז“, טאָ זיך שוין שטיל, ווי א האָז. אשטייגער, ווי איך. איז ניין, האָט דער טאָטער אריינגעלייגט צוויי פינגער אין מויל און א סוויטשע געטאָן אזוי הילכיק, אז די שאַטנס אף דער וואנט האָבן א ציטער געטאָן פון אומגעריכטקייט, און איינער פון זיי האָט זיך אַזש פארכלינעט פון א לאנגן ווייטעקדיקן הוסטן. ווינטערצייט פלעגט נויקע ווייניקער הוסטן, נאָר דאָ, אין דער דושנער שטיקעניש, ווו ס'האָט ניט געקלעקט קיין פרישע לופט אפילע פאר געזונטע לונגען, איז דער הוסט אים אָפט בא-פאלן, און זיסעלע האָט אלץ אַפטער אָפגעקערעוועט איר פיין קעפעלע פון די קלייניקע טראַפנס, וואָס זיינען דערפלויען צו איר, כאַטש נויקע האָט פארשטעלט זיין מויל מיט איר קליין זויבער-ווייס שמעקנדיק נאָזטי-כעלע.

באלד נאָך דעם טאָטערס סיגנאל האָט א הילך געטאָן א שטארקע אומגעדולדיקע הונדערטפּוסיקע טופּעריי. יעדערער האָט אָנגעהויבן אויס-דריקן זיין אופגעבראכטקייט אזוי, ווי ער האָט געקענט. איינער האָט געפּייפט, דער צווייטער — געפליעסקעט, דער דריטער — געטופּעט מיט די פיס איבער דער הילצערנער פּאָדלאָגע. אמערסטן האָבן געטומלט דאָפּע יענע, וואָס זיינען געקומען שפּעטער פון אלעמען. די ערטער זיינען ניט געווען נומערירט, בילעטן האָט מען פאָרקויפט א סאך מער, ווי מ'האָט באַדארפט, די וועלכע זיינען געקומען שפּעטער, האָבן געמוזט שטיין אין די דורכגאַנגען. זיינען זיי געשטאַנען און געזידלט קונצענדאָרפן. דער געשריי פון די צושויער, האָט זיך געדוכט, וועט באלד אופהייבן די פּא-רייכערטע געוועלבעטע סטעליע און דערגרייכן ביזן הימל. אָט דעמלט ערשט האָט דער וועלט-טשעמפּיאָן געגעבן א קאָמאַנדע אפּצוהייבן דעם פּאָרהאנג.

דעם עמעס זאָננדיק, זײַנען מיר געווען א ביסל אנטוישט. די אפישע האָט צוגעזאָגט פיל מער. אף דער סצענע זײַנען געשטאנען און געשמייכלט צוויי רינגיקעמפער, איינער פון מיטעלן וווקס, א מאָגערער, אן אָדערדיי־קער — קלימענקאָ, און דער צווייטער, דער וועלט־טשעמפּיאָן אליין, דער גוואלדיק גרויסער און גראָבער קונצענדאָרף. מיין האָבן באלד דערזען די מײַלעס און כעסרוינעס פון זיי ביידע. קלימענקאָ האָט אויסגעזען ווי א קארליק אין פארגלייך מיטן ריז קונצענדאָרף, אָבער זײַנע מוסקולן האָבן געשפילט אונטער דער דינער שטייפער הויט און די געטאָקטע פיס זײַנע זײַנען געווען ווי פון קוועקוילבער, געהאלטן אין איין וויברירן, קוים צורירנדיק זיך צום דיל. די ריזיק גראָבע פיס־טומבעס פונעם וועלט־טשעמ־פיאָן זײַנען, פארקערט, געווען ווי אָנגעגאָסן מיט בליי, ער האָט אויסגע־זען שווער, ווי א העלפאָנד, און כאָטש אין זײַנע לאַנגע און זיקע הענט — לאפעס האָט זיך געפילט א גוואלדיקע קראפט, האָט ער אָבער געמוזט, ווי א שפּין, ווארטן אין געדולדיקער אימבאוועגלעכקײַט, ביי עפעס א פליג וועט אליין קומען צו פליען אין זײַנע געפערלעכע אַרעמס.

אונדזערע סימפאטיעס האָבן מיר טאקע באלד און אָן שום קווענקלעניש אָפגעגעבן דעם שטשופלען קלימענקאָ. מיר האָבן מיט גרויס פארגעניגן גע־פליעסקעט מיט די הענט, ווען ער פלעגט מיטאמאָל אַנשפּרינגען אף דעם אימבאוועגלעכן שווערלייביקן טשעמפּיאָן, און זייער איבערגעלעבט, ווען אים האָט ניט געלונגען באצײטנס אָפצושפּרינגען, און קונצענדאָרפס ריזי־קע לאפעס פלעגן זיך דאן ארומשליסן ארום זײַן יינגלשן קערפער און פרווון אַפּרייסן אים פונעם דיל. איינמאָל, ווען קונצענדאָרף האָט מיט א שטארקער האנט ארומגעכאפט דעם האלדז פון זײַן קעגנער און אָנגעהויבן לאַנגזאָם איינבייגן זײַן קאָפּ צו דער ערד, האָב איד, פארהאלטנדיק דעם אַטעם, פארגעסן, וווּ איך בין. וואָס איז דאָס פאר א שרעקלעכע כײַע, אָן א פעל און אָן א געשטאלט, א מיסטישע כײַע מיט צוויי קעפּ און פיר פיס? זיי האָבן זיך איינגעקלאַמערט איינער אינעם צווייטן. כײַהאָב זיך שטארק דערשראָקן פאר קלימענקאָס ביינער און אליין, איך ווי א כײַע, ארויסגעלאָזט פון מײַנע געדערים עפעס א ווילדן געבריל. כײַהאָב זיך פאר־שעמט. מײַן אויסגעשרייי האָט אָפגעשראָקן די שאַטנס אף דער וואנט, וועלכע האָבן מער געקוקט איינער אפן צווייטן, ווי אף דעם, וואָס עס קומט פאַר אף דער סצענע. און דאָדיע דער טאַטער, וואָס איז געזעסן הינטער מיר, האָט מיך ביי א שטורכע געטאָן מיטן עלנבויגן:

— שויטע איינער! וואָס רעוועסטו, ווי אן אָקס, וואָס מע קוילעט אים! זיי נארן אונדז אַממיסטן, און דו, שויטע, לעבסט איבער.

...אוי, וואָס רעווע איך טאקע, ווי אן אָקס, וואָס מע קוילעט אים! א מיסטישע כײַע! א מישמאַש פון מאכשאָוועס! סײַבט זיך שוין אָן... גאָ־טעניו געטרייער, סײַבט זיך שוין אָן מײַקאָן פון זינען אראָפּ. ניטאָ, ניטאָ גאַרניט. וווּ איז ער, דאָדיע דער טאַטער, דער פארברוינטער דאָדיע? ניי־טאָ. וווּ זײַנען זיי, מײַן דרייסטער, מײַן אַרעמער ברודער נויקע און זיי־



סעלען ניטאָ. ניט זיי, ניט זייערע שאַטנס, די טאנצנדיקע שאַטנס אף דער וואנט. אפילע אין כיראָסימע זינען שאַטנס געבליבן, שאַטנס — סילוועטן, מענטשלעכע געשטאלטן. געקומען א כײַע, א בלוטדאַרשטיקע כײַע, און איינגעשלונגען מיין שטעטעלע. איינגעשלונגען מיט די מענטשן, מיט זייערע שאַטנס צוזאמען. און ס'איז גאַרניט פארבליבן. אלץ איז פארשווונדן. אף אייביק פארשווונדן. איר פארשטייט, וואָס דאָס הייסט? אף אייביק פארפאלן. אף אייביק פארפאלן. יאָרן זינען קאלט. זיי קאָנען זיין קאלט. זיי שווימען גלייכגילטיקע אָן אופהער, ווי פופציק קאלטבלוטיקע פיש, ווי שאַטנס פון אייביקײַט, ווי כמארעס אפן הימל, אין איין ריכטונג, נאָר אין איין ריכטונג, אומבעראַכמאַנעסדיק אין איין און דער זעלבער ריכטונג. קיינמאַל אף צוריק. פארפאלן!

וואָס זשע דאַרף איך זיך שעמען, אז איך רעווע, ווי א געקוילעטער אַקס?

קומט, וועלן מיר אלע רעווען, ווייל ס'איז אומדערטרעגלעך. ווארט א ביסל, דאָדיע. כ'קום באלד צוריק. מיין דימען איז שנעל ווי א בליץ. וואָס זעט זיך אָן פאר אים א שטרעקע פון פופציק יאָר?

אַט זיך איך שוין ווידער באנאנד מיט דיר. ניין, דו זיצסט הינטער מיר. דיין באמערקונג האָט אָפגעקילט מיין היץ. עמעס, מיר איז טאקע ניט געפעלן דיין אזעס. אָבער, ווייזט אויס, דו ביסט טאקע געווען גערעכט. יא, זיי נארן אונדז אומיסטן. דער געראנגל צווישן קונצענדאַרפן און קלימענקאַן האָט נאָך לאנג געדויערט. ס'קאָן זיין אפילע צו לאנג. און אָן שום רעזולטאַט.

זייער לאנג... ווייל אלע האָבן מיט אומגעדולד געווארט אף דעם הויפט-נומער: וויאזוי „סאמסאָן“ פונעם צוואנציקסטן יאָרהונדערט וועט אופרעסן א לעבעדיקן מענטשן.

נאָך א לאנגדויערנדיקן אנטראקט, ווען דער פאָרהאנג האָט, ענדלעך, זיך אופגעהויבן, ווי פונעם אַטעם פון דעם אופגערעגטן אוילעם, האָט זיך פון הינטער די קוליסן באוויזן קונצענדאַרף. מיט א שווערן, נאָר מונטערן טראַט איז ער ארויס אף דער סצענע און, ווענדנדיק זיך צום „הויכגעשעצטן פובליקום“, מיט א ליבן שמיכל אף די גראָבע פליישיקע ליפן א פרעג גער-טאָן, ווער פון די „כאַשעווע צושויער“ וויל, אז מ'זאָל אים אופעסן? אין זאל איז געוואָרן שטיל, ווי אפן בעסוילעם. קיינער האָט זיך ניט געזיילט ארויסזאָגן זיין הייסן ווונטש אריבערקלייבן זיך אין קונצענדאַרפס מאָגן.

דער וועלט-שעמפּוּאַן האָט זיך אויך ניט געזיילט. ער האָט זיך מעכניע געווען. זיין פאַנעם האָט אַזש געשניט פון נאכעס, פונעם עפעקט, וואָס ס'האָט ארויסגערופן זיין פראגע. האָט ער ווידער א פרעג געטאָן דאָס זעלבע, שמעלצנדיק זיך פון פארגעניגן. און נאָכאמאַל. און אָבעראמאַל. פארוואָס ניט? ער איז דאָך געווען זיכער, אז קיין ענטפער אף זיין פראגע וועט ער דאָס מאָל אויך ניט באקומען. האָט ער זיך ארומגעשפּאַצירט אף

דער סצענע, אלע מאל אויסגעדרייט זיין קאפ, א קילעכדיקן, ווי א קעסל, און געשטשירעט די ציין.

איצט האבן זיי ביידע געשוויגן: דער וועלט־טשעמפלאן קונצענדארף און דאס „כאשעווע פובליקום“ רעכענענדיק, אז די פאווע האט גענוג געדויערט, האט קונצענדארף ווידער א פרעג געטאן:

— נו, ווער איז דער סאמע דרייסטער?

אזריל פעמפיק פלעגט גיין אין טעאטער איין מאל אין א יאר, צוליב דעם פלעגט ער דאן אנטאן זיין יאמטעוודיק רעקל. איצט איז אים געווארן שטארק דושנע, ער האט שווער געאטעמט, ווי א פיש, וואס מ'האט געכאפט אין נעץ. האט ער זיך פאמעלעך אפגעשטעלט און גענומען אראפציען פון זיך דאס רעקל.

קונצענדארף האט אנגעוויזן מיטן פינגער אף אזרילן און אויסגערופן: — טאקע א נישקאשעדיק בייכעלע, בענעמאנעס, ניט קיין שלעכט מיכל, אנה, גיכער, טוט אויס די קאפאטע און מארש אף דער סצענע ס'האבן א דונער געטאן אפלאדיסמענטן.

אזריל, א רויטער, א פארלארענער, האט זיך אייליק אראפגעלאזט אף זיין פלאץ — דאס רעקל האט ער ניט אויסגעטאן — און ניט אנגעהויבן צו פארשטיין, מיט וואס האט ער פארדינט אזא מין אוואציע. ער האט אפגע-הויבן די האנט, קעדיי אפצווישן דעם שווייס פונעם שטערן, האט ווידער א דונער געטאן. זיין ווייב האט ביין אים א צי געטאן פארן ארבל.

— נו, זיך שוין רויק, שלימאזל, א בושע פאר דער וועלט. איצט, קעטויוו ליבוי, איז קונצענדארף געווארן נאכגיביקער. גוט, זאל דאס פובליקום וויסן, אז ער, קונצענדארף, איז א גרויסמוטיקער מענטש. ניט אבי ווער. הערט זשע אויס מיט סייכל, ער, קונצענדארף, איז גרייט צו גאראנטירן דאס לעבן פון דעם אפגעעסענעם מענטשן. דאס הייסט, ער וועט אים טאקע אופעסן, אבער נאכדעם וועט ער אים אויסברעכן א גאנצן און אומבאשעדיקטן.

— נו, איז שוין גוט?.. איצט, מיין איד, וועט זיך צווישן אייך געפינען א באלז?

ס'הייבט זיך ניט אָן. קיינער וויל ניט. קונצענדארף איז טאקע א באַ-טונעך, פרעגט ניט, מ'קאן זיך טאקע פארלאזן אף זינע „גאראנטיעס“, אינשלינגען — עפשער טאקע יא, אבער אויסשלינגען קאן ער אף א וויילע פארגעסן, מעגט איר גיין מיט אים צו מענטשן. אזוי ווי קיין באלאנים האבן זיך פאָרט ניט געמאלדן, האט קונצענ-דארף „דערלויבט זיך צו באמערקן“, אז דער דאָזיקער וויכטיקסטער נומער פֿון זיין פראָגראם קאָן ניט ווערן אויסגעפירט. אבער ניט איבער אים, קונצענדארפן.

— טא הערט זשע, מינע טייערע, איך וועל ציילן ביז צוואנציק, אויב פאר דער צייט וועט זיך קיינער ניט אופהייבן אף דער סצענע, טא דארף מען רעכענען, אז די היינטיקע פארשטעלונג איז פארענדיקט. „פאניסנאָז!

1 פארשטאנען? (רוט).

פארשטאנען. אוואדע פארשטאנען. אבער אזא מין סאָף איז קיינעם ניט געפעלן. און ביים קונצענדאָרף האָט פאמעלעך, צעצויגן געציילט „איינס, צוויי, דריי, פיר...“, האָב איך מיט א שווער געמיט זיך ארוימגעקוקט: קיינער גער האָט זיך ניט געציילט אופצוהייבן פונעם אָרט און לויפן אָף דער סצע גע. „זעכצן, זיבעצן, אכצן, נייגן... צן... צוואַן... אנצן...“. און דאָ האָט זיך ארויסגערײסן פון הונדערטער ברוסטן א זיפּץ פון דערליכטערונג, ווייל פלוצעם האָט זיך אופגעהויבן פון זײַן אָרט פענימאָר פלוי.

מאכט א וועג

ער האָט נאָר איין האנט, פענימאָר פלוי, איז אים טאקע, געבעך, שווער דורכשטופן זיך צווישן די ענגע רײען. אָבער... יא. ער מאגיפולירט גאנץ ענערגיש מיט איין האנט איך. דאָרטן, וווּ ס'האָט געדארפט זײַן די צוויי טע, באַמבלט זיך נאָר א לײדיקער ארבל. אָט דער דאָזיקער ארבל, פאר קערט, שטערט אים. ווייל, יעדער מאָל בלייבט ער שטעקן צווישן אנדערע פרעמדע הענט און פארהאלט פלויס טרוימפירנדיקן גאנג צו דער סצענע. נו, טאָ מאכט זשע א וועג, דער רועך זאָל אייך נעמען! מאלע-וואָס דער דאָזיקער קרענקלעכער מענטש איז זיך מאפקיר פאר דער גאנצער איידע, מוז ער נאָך, געבעך, זיך שטופן.

פענימאָר פלוי איז געווען א דאר מענטשעלע מיט א בלייך פאַנעם פון גאַלע קנייטשן, און געהאט האָט ער אין שטעטל א שעם פון א גרויסן שיקער. געווען אָבער א צײט, ווען ער האָט געהאט ניט קיין קליינע אמ-ביציעס, גראָד דעמלט האָט ער זיך צוגעטראכט אָט אָדעם פרעכטיקן „אויסלענדישן“ נאַמען; „פענימאָר“. ס'קאָן זײַן דערפאר, וואָס אָט דער נאַמען איז געבליבן אין זײַן זיקאַרן נאָך פון די קינדער-יאָרן, ווען ער האָט איבערגעלייענט „דעם לעצטן מאָהיקאנער“ פון פענימאָר קופער. אָפגעפאָר-טיקט זיך מיטן נאַמען, האָט ער אָבער געלאָזט צורו זײַן ניט גאָר שײנע פאמיליע, און איך דער דאָזיקער מעשוועדיקער קאַמבינאַציע — „פענימאָר פלוי“, האָט זיך אים געדאכט. איז פאראן עפעס א מאָדנער שיק.

אופשטייענדיק פון זײַן אָרט, האָט ער א מורמל געטאָן צו זײנעם א שאַכן, אז ער מוז זיך אָפּרעכענען מיט אָט אָדעם „מאזוריק“. נאָר איך בין זיכער, אז אים האָט זיך לײדנשאפטלעך פארוואָלט ארוף אָף דער סצע גע. אלע זאָלן אָף אים קוקן. וויאזוי לאָזט מען דורך אזא געלעגנהײט, אָף וועלכער ער האָט געווארט. ס'קאָן זײַן, יאָרן און יאָרן?

קונצענדאָרף האָט אפגענומען פענימאָרן גוטמוטיקפריינטלעך. ער האָט אים אפילע אויסגעשטרעקט זײנע קרעפטיקע פאָר יאָדאים און געהאַלפן אים ארופקריכן אָף דער סצענע. קיינער וואָלט ניט געקאָנט זאָגן, צי קונ-צענדאָרף איז צופרידן, וואָס, ענדלעך, האָט זיך געמאָלדן אן איש כאַייל, וועלכער האָט אים, קונצענדאָרפן, ארויסגעפירט פון דער שווערער לאגע און איצט וועט ער טאקע קענען דעמאָנסטרירן זײַן גלענצענדיקן נומער. מיך האָט אָבער איצט שוין אינטערעסירט עפעס אנדערס: די פראַטים פון דעם נומער. וויאזוי וועט ער אים עסן? א נאקעטן, צי אינײנעם מיט די שטיולן פון א וואָסער אייווער וועט קונצענדאָרף אָנהייבן איינשלינגען זײַן קאַרבן, פונעם קאַפּ צי פון די פיס, צי עפּשער גאָר פון זײַן איין-אָרן איינזיקער האנט?

קונצענדאָרף האָט אַ פליעסקע געטאָן מיט די הענט, און פון צווישן די קוליסן איז ארויס זיין אסיסטענט, טאקע דער זעלבער קלימענקאָ. ער איז צוגעשפרונגען צו פענימאָרן, פאָרגעלייגט אים אויסטאָן זיך ביי האלב, ביזן פאסיק, בייסמיטע האָט זיין שעה, קונצענדאָרף, הייסט עס, זיך גענומען פאוואָליעטשקע שאַרפן אף אַ שלייפּשטיין אַ גוואלדיק לאנג מעסער. צי דערפאר, וואָס פלוי האָט געהאט נאָר איין האנט, צי עפשער דערפאר, וואָס צו זינע אויערן האָט אָנגעהויבן דערגיין דער קרייך פונעם מעסער-שאַרפן, אָבער פענימאָר האָט עפעס זייער פאמעלעך אָפגעשפיליעט די קנעפלעך פון דעם פארפלעקטן רעקל. קלימענקאָ האָט אים אלץ אונטערגעטריבן, געהאַלטן אים אראָפּשלעפּן איבערן קאָפּ דאָס קויטיקע העמד, אפגיך צונויפֿ-גענומען פענימאָרס טראַנטעס און אוועקגעשלעפּט זיי הינטער די קוליסן. ווי אַ רויבער האָט קונצענדאָרף מיטן לאַנגן מעסער אין דער האַנט זיך אַ וואָרף געטאָן אף דעם האלב נאקעטן, מיט טשעכיקע אַקסלביינער, צע-קנייטשטן מענטשעלע. פענימאָר האָט אַ שפרונג געטאָן אף צוריק, פלינק, טאַנט ווי אַ פלוי. ער האָט דעריאָגט קלימענקאָ, אַרויסגעריסן פון זינע הענט דאָס פארפלעקטע רעקעלע, אַ טאַפּ געטאָן אין קעשענע, אַרויסגע-שלעפּט פון דאָרטן עטלעכע מעשענע מאַטבייעס און איבערגעלייגט זיי אין דער הויזן־קעשענע, אוואַדע האָט דאָריע טייקעף מיר אַ שעפּטשע געטאָן: — האַסטו געזען עפעס אזא מין שויטעו מ'וועט אים באלד אָנהייבן פּרעסן, און ער דינגעט נאָר, אז זינע פאָר גראַשן זאָלן נישט פארפאלן ווערן.

קונצענדאָרף האָט אַ צווייט מאָל אַ שפּיי געטאָן אפן שלייפּשטיין, צע-שמירט די סלינע מיטן שפּייץ מעסער און מיט אימפעט זיך גענומען שלייפּן און שלייפּן, כאַפּנדיק אלעמאָל אַ קוק, וויאזוי רעאַגירט די „פלוי“ אף זינע מוירעדיקע צוגרייטונגען. דערנאָך האָט ער פאוואָלינקע, מיטן מעסער אין האַנט, אומבאדינגט מיטן מעסער, אמאָל אין דער רעכטער, אמאָל אין דער לינקער האַנט, געמאַכט אַ קרייז ארום פענימאָרן, ווייזט אויס קעדיי צו דערלערנען פון אלע זייטן דאָס מיכל, וואָס ער מוז אופעסן. דערוועגנדיק די זאַרע שפּיציקע ביינער, האָט זיך דער טשעמפּיאָן פארקרימט. אזא מין פלייש קאָן ער טאקע ניט עסן אָן געווירצן. ער האָט אַ ווינק געטאָן צו זיין אסיסטענט, און טאקע באלד האָט קלימענקאָ געבראַכט צו טראָגן דריי טעלערלעך: מיט זענעפּט, מעסער און זאַלץ.

ערשט דאן האָט סאַמסאָן — קונצענדאָרף פּינערלעך געמאַלדן, אז איצט קאָן ער צוטריטן דירעקט אויספילן זיין נומער, נאָר, — האָט ער צוגע-געבן, — ער קאָן גאראנטירן די געפארלאַזיקייט פון זיין נומער נאָר אין פאל, ווען עס וועט זיין אין זאל טויט־שטיל, ווייל, זאָגט ער, דער קלענער סטער ראש ווירקט קאָנוולסיוו אף זיין מאָגן, און ער וועט ניט קענען אויסברעכן די „פלוי“ אפצוריק, אף גאַסט וועלט, הייסט עס. דעמלט אין אין זאל געוואָרן אזוי שטיל, אז איד האָב דערהערט נויקעס אַנפּגערינגט שעפּטשען:

— כ'פארשטיי... כ'פארשטיי אלץ... ווען איד בין געווען געזונט, בין איך געווען גוט פאר דיר. און איצט איז וועלול מירלאס אוואדע בעסער טון מיר...

און א שאַטן, נויקעס שאַטן, האָט אופגערעגט א שפרונג געטאָן איבער דער וואנט.

אומזיסט האָב איך אָנגעשטרענגט מיין געהער, ווארטנדיק אף זיסלס ענטפער. נויקע, פארשטייט זיך, ווי אלע קראנקע, איז געוואָרן שטארק נערוועז. נאָר וואָס האָט דאָ צו טאָן וועלוול מירלאסן. זיסל האָט ליב אים, נויקען. אוואדע אים. זי ליבט אים. ווי פריער. די קראפט פון איר גרוי-סער ליבע וועט אים אויסהיילן פון דער שווערער קרענק, און דעמלט וועלן זיי אָנהייבן א ניי, שיין לעבן. איז עס דען אומעגלעך?

מיטן גאנצן הארצן האָב איך געגלייבט, האָב איך געמוזט גלייבן, אז ס'וועט זיין אזוי. נאָר אזוי. ווייל כ'האָב ראכמאַנעס געהאט. כ'האָב זייער ראכמאַנעס געהאט אף מיין ברודער נויקע. און אף זיסעלען אויך.

טאקע דערפאר האָב איך גיריק געפאנגען יעדן שאַרף, יעדן געפליסטער, יעדע באוועגונג פון די שאַטנס. ענטפער זשע אים, זיסעלען גיב אים צו מוט. נו, וואָס שוויגסטו גאָר? זאָג זשע אים: „איך האָב דיך ליב, נויקעלע. איך וועל דיך אייביק ליב האָבן. נאָר וואָס באדארף איך וועלוולען, אז דו האָסט אזעלכע שיינע שווארצע אויגן? דו ביסט שענער פון מירלאסן. דו ביסט דרייסיטער פון אים. דו, אזא יונגער, האָסט שוין באוויזן צו קעמפן פאר אונדזער היימלאנד. דו ביסט אזא... עפעס..." ס'באקומט זיך ניט בא מיר, זיסעלען. דו ווייסט דאָך בעסער פון מיר, וואָס מ'דארף זאָגן אין אזעלכע פאלן דיין געליבטן. ניט אזוי. ווען ס'זאָל זיין א רייד... כ'מיין, ווען איך זאל דארפן אונטערזאָגן נויקען ליבע ווערטער פאר דיר, וואָלט מיר עפּשער גרינגער געווען. „זיסעלע, — וואָלט איך אים אונטערגעזאָגט. — כ'האָב דיך ליב. כ'האָב דיך שטארק ליב. דו פּיסט פאר מיר, ווי אן אוי-צער. אן אויצער פון ליכט און פון גליק". זאָג זשע עס, נויקע, זיסעלען... הער אוף הוסטן. נעם זי אָן פאר דער האנט. בעט זיך בא גאָט... נו. גוט. כ'ווייס. דו גלייבסט ניט אין גאָט. אָבער אין זיסעלען גלייבסטו דאָך. בעט זיך בא זיסעלען. זאָל זי זאָגן: „יא". האָט כאסענע. האָט קינדער. א סאך קינדער. איר דארפט האָבן א סאך קינדער. איר דארפט האָבן צען קינדער. אויב נישן וועלן אומקומען, וועט עפּשער דאָס צענטע בלייבן לעבן. ווי איז צו אייך..."

ווידעראמאָל. א מישמאש פון יאָרן. איך זאָג נויקען איצט דאָס, וואָס כ'האָב געדארפט זאָגן מיט פּופציק יאָר צוריק. און זיסעלען אויך. זי האָט דעמלט געהאלטן אין איין שוויגן. עפעס האָב איך יאָ דערהערט. נאָר דאָס זיינען ניט געווען קיין ווערטער. דאָס איז געווען א געוויין. א שטיל שלוכצן. און איך האָב דערפילט א שארפן ווייטעק, גלייך ווי קונצענדארפס לאנג מעסער האָט אָנגערירט מיט זיין שפיץ מיין הארץ. נויקע האָט זייער גרויסע, זייער שווארצע, זייער שיינע אויגן. נאָר אויב אויסטאָן אים ביזן פאסיק, וועלן זיך אנטבלויזן בא אים דארע שפיציקע ביינער, פונקט ווי בא פענימאָרן. אָבער בא מירלאסן...

איך האָב זיך פלוצעם דערמאָנט. יא, א דערציילונג. ניט לאנג איבערער-לייענט, וועגן א קליינעם הויקער. צווישן אים און זיין געליבטער איז געשטאנען דער האָרב. ער האָט זיי געשטערט צו פארבינדן זייער לעבן. וואָס זשע טוט דער מעכאבערן ער פירט זיין העלד, זיין הויקער, צו א

דערפארענעם כירורג, און יענער מאכט אים מיט האצלאַכע און אַפּעראַציע. און דער קליינער הויקער ווערט פארוואנדלט אין א שיינעם שטאלטנעם יונג. און די געליבטע, דערזענדיק אים, האָט פאר פרייד א פליעסקע גע- טאן מיט אירע הענט. און זי האָט זיך אן אייל געטאָן צו אים, ארומגענו- מען, געקושט. און אלץ האָט זיך פארענדיקט אזוי, ווי עס דארף זיין — גוט, שיין, העל. איז פארוואָס ניט פרווון אריינשטעלן נויקען נייַע לונגען?.. אויב ניט, איז ווער ווייסט, ווער קען זיך איינשטעלן פאר זיסלען?.. שיין. גוט. העל. נאָר דערטראַכטן ביזן סאָף האָב איך ניט געקענט. ווייל מיר, אפילע מיר, דעם דרייצניאַריקן יינגל, מיט דער שטענדיקער גרייטקייט גלייבן אין אלץ אף דער וועלט, אפילע מיר האָט זיך דאָס אויסגעוויזן פאר אר- מעגלעך. פונקט אזוי ווי דאָס, אז קונצענדאַרף וועט אופעסן דעם לעבעדיקן פענימאַרן.

איצט האָט דער שווערגופיקער שימשן זיך אָנגעהויבן רירן. בעיאד כא- זאַקע האָט ער א בייג געטאָן פלויס קאַפּ. א מאך געטאָן מיט דער האנט קלימענקאָן, און יענער האָט אים דערלאנגט דאָס טעלערל מיט זענעפט. קונצענדאַרף האָט מיטן שפיץ מעסער אָנגעלייגט וואָס מערער זענעפט און גענומען צעשמירן און אריינרייבן אין פענימאַרס נאקעטן רוקן. באלד האָט ער ווידער א מאך געטאָן מיט דער האנט, און זיין אסיסטענט האָט אים דערלאנגט דאָס צווייטע טעלערל — מיט פעפער. דער אַרעמער פענימאַר איז געשטאנען אָנגעבויגן קימאט אונטער א גראַדן ווינקל. ער האָט גע- קוקט פון אונטער דעם שטערן, אומעטיק, נעבעך, געקוקט אף קונצענ- דאַרפס שוואַרצער מאַגיע און איז אזש פארציטערט געוואָרן פון דעם זייער שטאַרקן, זייער בייסנדיקן זענעפט. ווען אָבער קונצענדאַרף האָט זיך גענו- מען צושיטן מיט פעפער דעם רויט געוואַרענעם רוקן, האָבן זיך בא פע- נימאַרן אָנגעהויבן טרייסלען די פיס. דער אוילעם, ווידער, האָט געקוקט מיט הונדערטער אויגן אף דער סצענע, אינהייטנדיק א בעסוילעם-שטיל- קייט.

און דאָס דריטע מאל האָט דער גרויסער צויבערער א מאך געטאָן מיט דער האנט. קלימענקאָ איז, וויזט אויס, געווען טאקע א גוטער באהעלפער, ער האָט באלד געבראכט דאָס דריטע טעלערל מיט דער קויטיק-גרויער זאלץ. קונצענדאַרף האָט גענומען בא אים דאָס טעלערל, א שמעק געטאָן, ווער ווייסט צוליב וואָס, — זאלץ שמעקט דאָך ניט, — וויזט אויס, ער האָט געצויגן די צייט, בא וועמען וועט דאָס געדולד גיכער פלאצן, בא דעם נישטיקן שטשוּפּלען מענטשעלע, צי בא אים, דעם גרויסן קונצענמאכער, און פאמעלעך, אָבער טאקע זייער פאמעלעך, אָנגעהויבן שיטן זאלץ אף פעני- מאַרס וונדן, אזוי אז דער רויטער רוקן זיינער איז געוואָרן גרוי.

דאָ האָט פענימאַר שוין ניט געקאָנט אויסהאלטן מער, ער איז אזש אונ- טערגעשפרונגען, עלעהיי א שלאנג האָט אים א בייס געטאָן. ער האָט מיט אלע קויכעס א שליידער געטאָן קלימענקאָן, וועלכער האָט אים געפרוּווט, קלוימערשט, פארהאלטן, און איז אראָפּגעשפרונגען פון דער סצענע, שיר ניט אומגעוואָרפן דעם דאָקטער פיינבערג, וועלכער האָט אָפּגעטראָטן זיין אַרט עפעס א דאמע און איז דערפאר געשטאנען אינעם דורכגאנג און גע- שמייכלט אין זיינע פּרעכטיקע וואַנצעס.

דעמלט האָט א הילך געטאָן אזא מין דונערדיקער געלעכטער, גלייך ווי א מיינע וואסערפריער וואָלט דורכגעקנאקט איבער דעם באנאכטיקן שאַסי מיט זייערע ליידיקע פעסער. מ'האָט זיך געקאטשעט פון געלעכטער, מ'האָט זיך פארכלינעט פון געלעכטער, מ'האָט געוויינט פון געלעכטער. אָט אזוי, מ'זעט טייערע. ווער קאָן זאָגן, ווי איז די גרענעץ צווישן לאכן און וויינען? אפילע מאָניע, דער שטארק ערנסטער מאָניע, האָט אף א ווילע פארגעסן, אז ער איז פאַרט א סטארשי קאָנטראָליאַר, און צושפארנדיק זיך צו דער טיר, האָט ער זיך שטיל געטרייסלט, ווי אין קאדאַכעס. דאָס האָט באלד אויסגענוצט א באנדע ווייסעכעוורעניקעס און האָט זיך דורכגעריסן פון דרויסן אין זאל, וואָס איז אויך אָן זיי געווען פולגעפאקט.

קונצענדאָרף האָט טרוימפירט. ער האָט מיט די בליינע פיס געשפאנט שווער, ווי א העלפאנד, איבער דער סצענע, געשטשירעט די ציין און זיך געבוקט אף אלע זיטן.

כ'האָב ניט געטוישטשעט פון אנציקונג, ווי דער הולטיי, דאָדיע דער טאָטער. אָבער כ'האָב אויך געלאכט, הויך, פריילעך, פונעם גאנצן הארצן. אז הונדערט מענטשן לאכן, מוז דער הונדערט ערשטער אויך צושמייכלעך, ווען אפילע די נעשאַמע זינע איז פארפרוירן פון אומעט. און אויך האָב מיט א ווארעמער האָפענונג געכאפט א קוק אף דער וואנט. דאָרט איז געווען נאָר איין שאַטן. נאָר איין-און-איינציקער.

זיסל איז אוועק. טאקע אוועק. נויקע איז געזעסן אליין. דער קאָפּ אראָפגעלאָזט, די אויגן אראָפגעלאָזט. כ'האָב מיט געדולד געווארט. ביז ער וועט זיי אופהייבן. דעם קאָפּ. די אויגן, זיך דערווארט. און דאן האָב איך אנשדעקט, אז נויקע איז דאָ דער איינציקער צושויער, וואָס לאכט ניט. וואָס שמייכלט אפילע ניט. דער איינציקער.

באמערקט, אז איך שפיר אים נאָך, האָט ער זיך אייליק אופגעהויבן און, הויקערנדיק זיך, אוועק צום ארויסגאנג. מ'זעט צונויפגעדריקטע קני האָבן דערפילט א ראכועס און זיך צעקראַכן אין ביידע זיטן. מיר איז עפעס געוואָרן ניט מיט אלעמען. כ'האָב איינגעלאדן דאָדיען, ער זאָל זיך זעצן לעבן מיר. ער איז גערן אריבערגעקראַכן איבער דער באַנק.

קונצענדאָרף האָט עפעס נאָך געדאבערט. זיין פעט פאַנעם האָט געבליי- שטשעט. איצט האָב איך אים גאַרניט געהערט. און ווי נאָר דער פאַרהאנג האָט זיך אראָפגעלאָזט, האָב איך זיך א וואָרף געטאָן צום ארויסגאנג. דאָדיע האָט געהאלטן אין איין כידעשן זיך אף מ'זיך געשיקטקייט און מיטן אקסל פאַרויס האָט ער זיך באמיט ניט אָפּשטיין פון מיר.

אין דרויסן איז געווען א מעכניע. פונעם הימל איז פויל געפאלן א פוכקער שניי. פאר דער צייט, וואָס קונצענדאָרף האָט אונדז פארוויילט, איז אויסגעפאלן א גרויסער שניי, און איצט איז ער געלעגן א גרינגער, א ווייכער, א טיפער. דאָדיע האָט טאקע באלד אָנגעהויבן זיך שלאָגן מיט צוויי אנדערע קונדייסים, וועלכע האָבן אים פארוואָרפן מיט שנייקוילן. פילנדיק, אז ער איז שלעכט אריינגעפאלן, האָט ער מיך גערופן צו הילף. אוואדע, אז דיין כאווער איז אין א נויט. קאָן מען ניט שטיין פון דער זייט. כ'האָב פארגעסן וועגן נויקען, א שטעק געטאָן ביידע הייסע הענט אינעם קאלטן שניי און זיך א לאָז געטאָן ארויסהעלפן דאָדיען. די צוויי יינגלעך

האָבן ניט אויסגעהאלטן אונדזער פארייניקטן אָנגריף און באלד אונדז באַי וויזן זייערע שוואַרצע פלייצעס מיט וויסע שניי-שפורן. און פונקט אין דעם מאָמענט האָט אַ גרויסע שנייקויל מיך אַ פאטש געטאָן אין אויער. אַ פארווונדערטער האָב איך זיך אַרומגעקוקט. דאָדיע דער טאָטער, אָט אַי דער פרעכער קאַלבוניק און פאַרעטער, איז געשטאַנען היפש ווייט פון מיר און געשטשירעט די ציין.

כ'בין געווען מאַמעש דערשיטערט פון דעם טאָטערס ברוטאלן פאַראט. ניט דער אויער האָט מיר וויי געטאָן. נאָר דאָס האַרץ. וואָס הייסט עסט? איז פאַראן געטריישאפט אף דער וועלט צי ניין? יאָ צי ניין? האָז וווּ ביסטו, דאָדיע? דו האָסט מיר דעמלט ניט געענטפערט אף מיין אופגערעגטער פראַגע. עפשער וועסטו מיר איצט, אין פופציק יאָר אַרום, ענטפערן?.. וווּ באַ דאַרף איך דיך זוכן? ניטאָ. דאָדיע איז ניטאָ. קיינער ניט געבליבן. ניטאָ זיי. ניטאָ אפילע זייערע שאַטנס. ניטאָ אפילע קיין מאַצייוועס, באַ וועלכע מ'וואָלט געקענט קניען און אויסוויינען זיך. פאַרפאלן.

כ'געדענק נאָר, אז איך האָב דאָן אויסגעקנאָטן פון צאַרטן ווייכן שניי אַ האַרטע הליבע און אַ שלידער זי געטאָן דעם טאָטער אין פאַנעם אַרײַן, אין זיין פרעכער נימעסער צורע, וואָס איז געווען פאַרברוינט סיני זומער, סיני ווינטער. ער אָבער האָט נאָך אַלץ געקוועלט. אַ געדולע אף אים! אונטערשפּרינגענדיק אף איין פוס, אָפּטרייסלענדיק פון זיך דעם שניי, האָט ער זיך פּלוצעם גענומען דעקלאַמירן: „שטילער, כאַוויירים, די היט לען אַראָפּ...“

כ'בין געווען אף אים מאַלע-כיימע. נאָר איך מוז אַנערקענען, אז דער דאָזיקער גאַזלען האָט ניט געקענט צוטראַכטן קיין בעסער מיטל, קעדיי איך זאָל טאַקע באלד נעמען די פיס אף די פלייצעס און פאַרשוונדן ווערן. אָט איז ער, דער סאָד פון מיין פלייטע. איינמאָל האָט מען מיר אָפּ געגעבן גרויס קאָוועד. באַ אונדז אין קלוב האָט דאָס דראַמקרייזל איינגע-אַרדנט אַן אָוונט, האָט מען מיר פאַרטרויט דעקלאַמירן אַ ליד. איך האָב אליין זיך אויסגעקליבן די ליד. אַ קליינע, אַ גרינגע, מע זאָל זי קענען לייכט פאַרגעדענקען. איך האָב זיך דעריבער ניט געדאַרפט גרייטן צו מיין אַרויסטרעטונג. איז דאָך גוט. אָבער...

ווען איך בין אַרויס אף דער סצענע, דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן, האָב איך דערזען פאַר זיך אַ שלאַל וויסע פענעמער און גלאַנצנדיקע אויגן. פאַמעלעך, דורך עפעס מאַדנע, כוואליקע קרייזן, האָט זיך די מאַסע געזיכטער צוזאַמענגעגאַסן און געוואָרן ווי איין מעשווע גרויס פאַנעם מיט הונדערטער אויגן-פּיגטעלעך, אַקוראַט ווי באַ אַרגוסן. איך האָב זיך אַ ביסל פאַרלאָרן, נאָר אָנגעהויבן, צוערשט עטוואָס פאַכ-דאַנעסדיק, דערנאָך וואָס אַמאָל זיכערער, דעקלאַמירן:

שטילער, כאַוויירים,  
די היטלען אַראָפּ,  
אַ רויטער אַרמייער  
געלייגט האָט זיין קאַפּ.  
געגאַנגען אין שלאַכט,  
דאָס האַרץ ווי פאַרקלעמט.



מיט אן אייזערנער ביקס  
אין שטאלענע הענט.  
געשלאגן זיך דרייטט.  
אן מוירע, אן שרעק...

איז אַט. אף דעם אַרט האָב איך זיך פּלוצעם פּאַרהיקעט. פּאַרגעסן, וואָס  
גייט ווייטער, אזא מין גוילעם, האַז?.. וואָלט עס כאַטשבי געווען א שווערע  
לידו אָבער דאָס איז דאָך געווען אזוי גרינג, אזוי פּראַסט, א דרייַאַריק  
קינד וואָלט עס געקענט איבערכאַזערן פּונעם ערשטן מאָל.

וואָס ווייטער? פּרעגט בעסער ניט. ס'האַט זיך אָנגעהויבן אזא סוויש-  
טשעריי, אז מ'האַט געקאַנט טויב ווערן. העכער פון אלעמען האָט, פּאַר-  
שטייט זיך, געסווישטשעט דאָדיע דער טאַטער.

איך בין אנטלאָפן הינטער די קוליסן, פאַרבאַהאַלטן זיך אין א פינצ-  
טער ווינקל, צוגעדריקט די דלאַגניעס צו מיין ברענענדיק געזיכט. דאָס איז  
געווען פאַר מיר אן עמעסע קאַטאַסטראַפּע. אזוי מעס אריינפאלן! דאָס  
גאַנצע שטעטל וועט האַלטן אין איין לאַכן. די שטעטלדיקע כעוורע האָט  
ליב אויסלאַכן. קיין טעלעוויזאָרס זיינען דאן ניט געווען, פּלעגט מען זיך  
פאַרוויילן מיט אלץ, וואָס גאַט האָט צוגעשיקט.

איך בין ניט ארויס פון מיין באהעלטעניש אזש ביז דער אַוונט האָט זיך  
ניט פאַרענדיקט און דער לעצטער צושויער איז ניט אוועק פּונעם קלוב.  
דעמלט האָב איך, ענדלעך, פאַרלאָזט מיין פינצטער ווינקל, ארויסגעגאַנ-  
וועט זיך פּונעם קלוב, געזוכט שטילע קליינע געסלעך, אז איך זאָל, כאַס-  
וועכאַלילע, קיינעם ניט באַגעגענען אהיים גייענדיק, מער פון אלץ האָב  
איך מוירע געהאַט פאַר דער שייַן, אפילע אין דער היים. דערפאַר האָב איך  
זיך אויסגעטאַן אין דער פינצטער, זיך שטיל אוועקגעלייגט אפן בעט און  
ארופגעצויגן אפן קאַפּ די קאַלדרע.

די נאַכט איז געווען לאַנג, גלייך ווי זי וואָלט זיך געצויגן א כוידעש  
צייט. כ'האַב ניט געקאַנט ניט איינשלאָפן, ניט איינדרעמלען, אף א רעגע  
ניט. נאַכאַמאַל און ווידעראמאַל האָב איך זיך שווער געמוסערט, האַלעמיי  
בין איך אזא טויגעניכץ, אזא שלימאזל, אזא נאַרישע בעהיימע. ניט געקענט  
אויסלערנען אף אויסווייניק אזא קליין קינדערש לידעלע, דערלאָזט אזא  
שענדלעכן אומגעעהערטן דורכפאלו וואָס טוט מען?.. איך האָב זיך דערמאַנט  
אין פאַרגעסענעם גאַט. ריבוינעשעלויילעם! זיי אזוי גוט און מאַך אזוי,  
ס'זאָל מיר, צוזאַמען מיטן בעט, אף וועלכן איך מאַרדעווע זיך א גאַנצע  
נאַכט, פאַרשלינגען די ערד, און אן עק! און א סאַף זאָל זיי צו מיניע  
ליידן! מאַך דאָס טייקעף, באווייז א נעס! לערן זיך אפּסני אויס באווייזן  
ניסים. ס'וועלן קומען גרויזאַמע צייטן, זאָלסטו ניט קוקן פּונעם הימל ווי  
א כאַלעש. מאַך דאָס באלד. ביזוואנען ס'טאַגט נאָך ניט. ווייל וויאזוי וועל  
איך ארויס אף דער גאַס, דאָרטן איז דער טאַטער און אנדערע מאַזיקים,  
וואָס וועלן שפעטן פון מיר אזוי לאַנג, ביז דאָס לעבן וועט מיר נימעס  
ווערן און וועט זיך אויסדאַכטן שוואַרצער פּונעם טויט...

דאָס איז געווען די ערשטע שלאָפּלאָזע נאַכט אין מיין לעבן. דאָס בעט  
האַט געסקריפעט אונטער מיר. מיין מאמע, א באַרוועסע, אין א ווייט  
העמד, איז שטיל, אף די שפיץ פינגער, צוגעגאַנגען צו מיין בעטל. כ'האַב

זיך געמאכט שלאָפּנדיק. טיפּער אָנגערוקט די קאָלדרע אפּן קאָפּ. די מאמע האָט מיט ווארעמע הענט געטאפּט, ווי א בלינדע, אונטער דער קאָלדרע, אָנגעטאפּט מיין פּאָנעם, צוגעדריקט איר האנט צו מיין הייסן שטערן.

טרערן האָבן זיך א גאָס געטאָן פון מיינע אויגן.

— אז מ'לאָזט ניט שלאָפּן גאנצע נע-ע-עכט, — האָט זיך צעבורטשעט נויקע און זיך אויסגעדרייט אף דער צווייטער זייט.

איך האָב זיך שטארק באליידיקט אף אים. אויב איר ווילט וויסן, איז טאקע ער, נויקע, שולדיק אין מיין דורכפאל. עמעס, אומגערן. און דאָ האָט פּלוצעם א בליץ געטאָן אין מיין פארמאטערטן מויעך עפעס א געדאנק און אלץ איז געוואָרן בילעט.

א רויטער ארמייער געלייגט האָט זיין קאָפּ...

כ'האָב ארויסגעזאָגט די דאָזיקע ווערטער, ווען דאָס גוואלדיק גרויסע ווייסע פּאָנעם אין זאל פון קלוב האָט זיך ווידער אָנגעהויבן טיילן אף פיל באזונדערע געזיכטער. איך האָב דערזען דאָדיעס פארברוינט און פאר-קרימט פּאָנעם (— וואָס איז דו ביסט מיר מעקאנע, דאָדיע, וואָס איך בין געוואָרן אן „ארטיסט“?), דעם דאָקטער פיינבערגס געדיכטע וואָנצעס, צווישן וועלכע עס האָט געשפּילט א שמייכלע, מאָניע ליפּשיצעס ערנסטן פליך. היינט האָט ער ניט געשפּילט די ראָל פון א סטראשנע סטארשי קאָנטראַליאָר, וויל קיין בילעטן האָט מען ניט פארקויפט אפּן אָונט, דער אריינגאנג איז געווען פריי, — נאָר ווי זיין געוויינהייט איז, האָט ער גע-דרייט מיטן קאָפּ אהין און אהער, און דערפון האָט זיין פליך אויסגעזען נאָך גרעסער, ווי ער איז.

איך האָב אָבער געזוכט מיט די אויגן מיין ברודער נויקע, וויל כ'האָב געוויסט, אז באנאנד מיט אים דארף זיצן זיסל, די דארינקע, צארטע, מיל-דע זיסעלע. זי באדארף מיט אירע אויגן — אזעלכע טיפע, פארווונדערטע, מיט שיין, מיט גלויבן, מיט בענקשאפט האָבן זיי שטענדיק געקוקט פאר-טראכט, ווי פון דער זייט, און אויסגעזען דערפאר א קאפעלע קאסאָקע — זי באדארף מיט אירע אויגן קוקן אף דער סצענע, דאָס הייסט אף מיר, און מיך לויבן; אך, ווי שיין ער דעקלאמירט, ווי באגייסטערט!

און ווען כ'האָב, ענדלעך, געפונען נויקען, האָב איך דערזען, אז זיין געזיכט איז בלאסער ווי געוויינלעך, און זיסל זיצט ניט לעבן אים.

פאראטו וווּ איז זי? וווּ קאָן זי זיין? נו, פארשטייט זיך. אָט איז זי. איר קעפל איז א סאך נידעריקער, ווי וועלוולס קורץ-אָפּגעשוריענער קאָפּ. ס'לייגט קימאט אף זיין ברייטן אקסל.

איז אָט. כאָטש איך האָב פּאָרגעזעצט מעכאניש דעקלאמירן אָט די לייכטע פערזן „געגאנגען אין שלאכט, דאָס הארץ ווי פארקלעמט...“ נאָר איך האָב שוין געטראכט גאָר וועגן עפעס אנדערש.

מיין דימיען האָט גיך-גיך אויסגעמאָלט א שלאכטפעלד. א פעלד נאָך דער שלאכט. באנאכט. טויטע קערפערס, פארגליווערטע אין פארשיידענע פּאָזעס. און צווישן זיי בלאַנקעט ארום אן איינזאמע פרוי. די פרוי האָט צוערשט געהאט א דארינק פּענעמל מיט טיפע פארטראכטע אויגן. אָבער ווען כ'האָב דערזען זיסעלען באנאנד מיט מירלאסן, האָט זיך דאָס פּאָנעם פון דער איינזאמער פרוי אזוי פארענדערט, אז זי איז געוואָרן ענלעך אף

מיין מוטער, אונדזער מוטער, נויקעס און מינע. בלאַנקעס ארום מיין מור  
טער איבער דעם שטילשווייגנדיקן שלאכטפעלד, קוקט זיך איין אין די טויר  
טע פענעמער פון די אומבאוועגלעכע זעלנער, און פלוצעם... יאָ, דאָס איז  
איר זון, איר נויקעלע. אַט ליגט ער, ברייט פאנאנדערגעוואָרפן די הענט,  
פונקט אזוי, ווי ער פלעגט שלאָפן קינדווייז, ווען ס'פלעגט אים ווערן הייס.  
לעבן אים, אף דעם צעטראַטענעם גראַז און אליין א צעטראַטענע וואל-  
גערט זיך זיין בודיאָנאָוקע... ער ליגט אָבער ניט אליין, נאָר מיט אן  
איזערנער ביקס אין שטאַלענע הענט...

ווער זשע וועט קומען דערציילן מיין מוטער, אונדזער מוטער, נויקעס  
און מינער, אז דער זון אירער, נויקע, האָט געשלאָגן זיך דרייסט, אָן  
מוירע, אָן שרעק, נויקע — און שרעק? דאָס איז אומעגלעך! ס'איז ניט גע-  
ווען אין אונדזער שטעטל א מער מוטיקער שלאכטמאן, ווי נויקע, מיין  
דרייסטער, מיין אָרעמער ברודער.

ווען אָבער איך האָב ווידער אָפגעזוכט צווישן שלאַל פענעמער דאָס  
געזיכט פון מיין איינזאמען ברודער, האָט עס מיך דערשיטערט מיט זיין  
דרייסטקייט, כ'האָב געוואַלט זאָגן — בלאסקייט... און כ'האָב זיך פארהיקעט.  
אָבער גיי דערצייל דאָס אלץ דעם טאַטער! ניט ער, ניט אן אנדערער  
וועט ניט אָנהייבן צו גלייבן אין דער דאָזיקער „געשיכטע“. אוואדע, אויס-  
געטראכט, קעדיי צו בארעכטיקן דעם דורכפאל. אַט האָסטו דיר א בערע-  
לע, א מאַיקו קאָן איינרעדן א קינד אין בויד.

האָב איך נאָך לאנג געמוזט זיך גאנווענען איבער פינצטערע געסלעך,  
אבי ניט ווארפן זיך קיינעם אין די אויגן. כ'בין געווען איבערצינגט, אז  
קליין און גרויס ווייסט וועגן מיין ביזאיען, און ניט מע ווייסט, נאָר מע  
זוכט ספעציעל א געלעגנהייט, קעדיי צו לאָזן א ניי וויצעלע אף מיין אד-  
רעס. און אז איך פלעג צופעליק באגעגענען עמעצן, וואָס האָט מיט מיר א  
שמועס געטאָן ניט וועגן דעם, וואָס האָט געטראָפן מיט מיר אין קלוב,  
נאָר וועגן גאָר אנדערע זאכן, בין איך אים געווען אזוי דאנקבאר, אזוי  
אופריכטיק דאנקבאר, פונקט ווי ער וואַלט מיר גאָט ווייסט וואָס פאר א  
כעסעד געטאָן.

דער טאַטער אָבער איז געווען א פרעכער אזעספאַנעמניק, אָן הארץ  
און אָן געוויסן. ער האָט בעשום-אויפן ניט געקאָנט דורכלאָזן אזא געלעגנ-  
הייט, און מיך ניט א שטאָך טאָן אין סאמע אָנגעווייטעקטן אָרט.

2

אונדזער שטעטל האָט אין יענעם ווינטער בעפירערש אָפגעליקט. קונ-  
צענדאָרף, דער בארימטער וועלט־שעמפּיאָן, האָט נאָך ניט באוויזן פאר-  
לאָזן דאָס שטעטל, ווי ס'איז אָנגעקומען א גאנצע דראמאטישע טרופע. און  
ווידער האָט זיך די ווייט־גרויע וואנט פון אונדזער קלוב באפוצט מיט  
אפּישן, עמעס, ניט אזעלכע שרייענדיקע, ווי קונצענדאָרפס. וואָס איז דען  
קונצענדאָרף? א קוריאָז, א וויץ. ניט מער. אונדז, אָבער, האָבן אימפּאַנירט  
דראמעס, טראגעדיעס, ווייל די צייט אליין, אין וועלכער מיר האָבן גע-

לעבט און ס'האט זיך פאָרמירט אונדזער באוויסטזיין, איז געווען א דראַ-  
מאטישע.

אַבער וויאזוי קריגט מען בילעטן? קיין געלט איז בא מיר ניט געווען.  
ניט נאָר בא מיר. בא אונדז — אייך. נויקע האָט, עמעס, געארבעט אין א  
ווארשטאט צוזאמען מיט וועלוול מירלאסן, זיי האָבן געמאכט רעדער, נאָר  
די קויכעס זיינע האָבן געצאנקט מיט יעדן טאָג. און דער מאמען פלעגט  
קיינמאָל ניט קלעקן אף עסנווארג. זי פלעגט אָפט באוויינען איר אלמאַנע-  
גוירל און מיד געשטראָפט מיט רייד פאר מיין ליידנשאפט צום טעאטער.

און איך?.. איך האָב זיך ארומגעשלעפט לעבן קלוב, אמאָל אליין און  
אמאָל צוזאמען מיט דאָדיען דעם טאָטער, מיט וועלכן איך האָב שאַלעם  
געמאכט צוליב אזא הייליקן איניען. מיר פלעגן זיך דרייען ארום דער גע-  
ביידע, געזוכט עפעס א געהיים טירל אָדער פאָשעט א גרויסע לאַך, דורך  
וועלכער מיר וואַלטן געקענט אריינדרינגען אין דעם פארקישעפטן שלאָס.  
באטאָג פלעגן מיר ווי מעגלעך שטיל אַפרייסן עטלעכע ברעטער בא דער  
הינטערטיר, אפדערנאכט אָבער האָט אונדז דערווארט א ביטערע אנטווי-  
שונג: די ברעטער זיינען ווידער געווען צוגעקלאפט מיט גרויסע צוועקעס.  
מאַניע, אַט אָדער פערזענלעכער טוינע אונדזערער, האָט אויסגעצייכנט  
געוויסט אלע אונדזערע שפיצלעך און וואכזאם געהיט דעם שלאָס, ניט בא-  
קומענדיק פאר זיין מי קיין קאָפעקע, ווייל ער האָט איך ליב געהאט דעם  
טעאטער און אים באוואכט, ווי א ריטער, פון די ווילדע האַרדעס ווייסע-  
כעוורעניקעס.

גאנץ אָפט האָבן מיר זיך ארומגעדרייט אויך בא דעם איינפאַר-הויז,  
ווי ס'האָבן זיך אָפגעשטעלט די אקטיאָרן. ס'איז אונדז געווען אינטערע-  
סאנט כאפן א קוק, וויאזוי זעען זיי אויס באם טאָג-ליכט. ווען עס פלעגט  
אונדז געלינגען, און עמעצער פון די שוישפילער איז ארויסגעגאנגען פונעם  
הויז, האָבן מיר אים לאנג געבויערט מיט די אויגן. אונדז איז געווען א  
פארדראַס, וואָס זיי זעען אויס, די אקטיאָרן, אזוי בלאַס, מיד, ניט פריש,  
גאַרניט אזוי שיין, פּרעכטיק, ווי אף דער בינע. אָפטמאָל פלעגן מיר זיי  
באגלייטן ביז צום מאַרק און שטארק באוונדערט זייער אפעטיט. זיי פלעגן  
קויפן זייער א סאך פּראָדוקטן. אַנגעלאָדענע מיט טאשן און קוישן, פלעגן  
זיי, אַט אזוי גייענדיק, קייען און שלינגען. ווער א בולקעלע, ווער אן עפּע-  
לע, ווער ס'האָט געקנאקט ניס, צעקוועטשנדיק מיט ביידע הענט איין נוס  
אַן צווייטן. דער הונגער האָט געטריבן די דאָזיקע אַרעמע שוישפילער  
פונעם „אָפגעברענטן טעאטער“ פון גרויסע שטעט אין קליינע, נאָר זאטע  
שטעטלעך, און זיי האָבן זיך געזילט אַנשטאָפן זייערע מאַגנס מיט וואָס  
גרעסערע שפּיירזעווערוון. ווען ניט דער הונגער, וואַלטן מיר געוויס ניט  
געזען קיינמאָל בא אונדז אין שטעטל אזעלכע גוטע שוישפילער. איז וואָס?  
גאַרניט, א צעדרייטע וועלט.

איז אַט, איינמאָל האָט מיר אָפגעגליקט.

ווען איך האָב ארומגעשפּאַצירט אין איינעם א פרימאַרגן לעבן דעם  
איינפאַר-הויז, האָט זיך פון דאָרטן באוויזן עפעס א מענטש, זייער א הוי-  
כער, זייער א דארער, מיט זייער א לאנגער, נאָר א גאנץ סימפאטישער  
נאָז. ער האָט געוואָרפן אף מיר א בליץ-בליק און אוועק ווייטער. דערנאָך

האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, אימגעקערט זיך צוריק, א שמעק געטאָן מיט דער נאָז, און, אלץ שווינגנדיק, צוגערופן מיך מיט זײַן לאַנגן מאָגערן פינגער. איך בין צוגעגאנגען צו אים, און צווישן אונדז איז טאָרגעקומען אזא געשפרעך:

- דו האָסט ליב טעאטער?
- יאָ, כ'האָב ליב.
- שטארק?
- זייער.
- נו, איז וועלן מיר טאקע גיין היינט אין טעאטער?
- כ'וואָלט געגאנגען מיט פאָרגעניגן.
- מיט פאָרגעניגן וועט ביט אויסקומען.
- וויאזוי דען?
- מיט א קישן.
- א קישן?
- נו, יאָ. דו האָסט א קישן?
- כ'האָב.
- נו, טאָ ברענג זי וואָס גיכער אהער. באקומסטו באלד א קאָנטראַ-מאַרקע.

ווי א פּייל אויסן בויגן, האָב איך זיך א לאָז געטאָן אהיים.

— מאמע גיב מיר א קישן. אָבער גיכער.

די מאמע האָט געוואָרפן אָף מיר אזא מאָדנעם בליק, אז מיין פרייד, מיין גרויסע פרייד, איז מיטאמאָל אנטרונען געוואָרן. זי האָט אנטשלאָסן זיך אָפּגעזאָגט צו געבן מיר א קישן, און מיין ערשטע האַסטיקע אטאקע האָט געליטן א מאַפּאַלע.

האָב איך זיך דערנאָך גענומען דערקלערן מיין מאמע, לאַנג און גע-דולדיק, אז די דאָזיקע קישן גיבן מיר ניט אָפּ אָף שטענדיק, נאָר אָף איין אפּדערנאכט. צוליב וואָס דארפן זיי אונדזער קישן?.. כ'ווייס צוליב וואָס? וויזט אויס, אז זיי גיבן אזא מיין פאָרשטעלונג, וווּ איינער פון די העלדן שלאָפט אָף א קישן.

— א העלד? וואָס פאר א העלד? איך מיר א העלד, שלאָפן אָף א קישן? נו, און אייב פון דעם דאָזיקן העלד וועלן אָנהייבן קריכן לײַז אפן קישן, האַז?.. כ'גיב נישט און שוין?

מיין מאמע האָט געשרייען און זיך געבייזערט טאקע אָף אן עמעס, און דערביי ניט אופגעהערט שייַלן בולבעס. אירע אויגן האָבן געקוקט ניט אָף מיר, נאָר אָף אירע אייגענע פינגער, צווישן וועלכע ס'האָט זיך געצויגן, געשלענגלט און שטיל געפאלן אפן ערדענעם דיל די לאַנגע ווייס-ברודיקע שאַלעכץ. זי האָט, וויזט אויס, געמיינט, אז איך וועל אויך אָנהייבן שרייען און בייזערן זיך, וואָלט זי דאן רויק פאָרגעזעצט איר ארבעט. נאָר איך האָב געשוויגן. דאָס האָט זי געכידעשט. זי האָט געכאפט א קוק אָף מיר און דערזען אין מיניע אויגן טרערן.

דאן האָט זי איבערגעריסן איר ארבעט, אָפּגעטרייסלט דעם פארטעך פון דער שאַלעכץ, צוגעגאנגען צום וואַשבֶּעקן, אָפּגעשווענקט די הענט, אָפּגע-ווישט זיי מיטן האַנטעך פון גראָבן לײַוונט, און מיטן האַנטעך אפן אַקסל

איז זי צוגעגאנגען צום קאסטן, אופגעפנט אים, ארויסגענומען א פארוואשן ציכעלע, דערנאך אופגעהויבן די געלע אָפּגעקראַכענע דעק אפן הילצערנעם בעט, א כאפ געטאָן פון אונטער איר איינע פון די צוויי קישנס, אראָפּגערשלעפט פון איר דאָס ציכל און אָנגעצויגן א ניס, דאָס זעלבע, וואָס זי האָט ארויסגענומען פונעם קאסטן, און דאָ האָב איך באַמערקט, אז אפן ציכל שיינט א גרויסע לאטע.

— מאמע! ווער זשע וועט נעמען א קישן מיט אזא מין לאטעז? — האָב איך זיך שיר ניט צעווייגט.

— וואָדעזן? זיי זאָלן צערייסן מיין איינ-און-איינציקע ציד, די העלדן דיניעז סיגעפעלט דיר ניט, דארף מען ניט. שוין.

כ'האָב פאַרשטאַנען, אז דערווידערן איר ווייטער איז געפערלעך. איר פאָנעם האָט בוילעט אויסגעדריקט באַדויערונג, וואָס זי האָט מיר נאָכגעגעבן און מוז זיך שידן מיט דער קישן, זאָל זיין אפילע אין אן אלט צייכלע. וועל איך פרווון דערווידערן, קאָן זי נאָך כאַראַטע האָבן. האָב איך שווער אַ זיפּץ געטאָן, גענומען די קישן אונטערן אָרעם און א טראַסקע געטאָן מיט דער טיר א ביסעלע העכער, ווי געוויינלעך.

— אַ סקאַזל קומט!

כלעבן, א גוטער מענטש, דער אדמיניסטראַטאָר. גאָט האָט אים געשענקט אזא לאַנגע נאָז, אז ס'איז אַ ביזאָיען צו באַווייזן זיך מיט איר אף דער גאס. און דאָך איז ער אזא געלאַסענער, גוטמוטיקער. אָבער איצט דארף מען מיט אים זיין פאַרוזיכטיק. איך האָב איבערגעקערט די קישן מיט דער לאטע אף אראָפּ און אים דערלאַנגט.

ער האָט אָבער אָנגעהויבן דרייען די קישן פון אלע זייטן. ווער האָט מיך שוין געמאַסערט? ניט אנדערש, ווי דאָדיע דער טאַטער, נאָר פּונדאָר נען האָט ער עס געקענט וויסן? אָבער וואַרט! אַט הערט ער אָף, דער אַדמיניסטראַטאָר, צו דרייען די קישן. זיינע קלייניקע אייגעלעך האָבן זיך איינגעצויגן אין דער אומגליקלעכער לאטע. דאָס האַרץ האָט מיר שיר ניט געפלאַצט. פאַרפאַלן!

מיטאַמאָל האָב איך באַמערקט, ווי זיין נאָז און נאָכדעם דאָס גאַנצע בלאַס גרינבלעכע פאָנעם האָט אַ שיינ געטאָן.

— טאַקע אַ פּיין לאַטקעלע!

כ'האָב ניט געוויסט, וואָס מיינט ער, נאָר אפן האַרצן האָט נאָך אַלץ עפּעס געשקראַבעט.

— הער נאָר, קוציפּערידיק איינער! פּונדאָנען האָסטו געוויסט, אז מיר דאַרפן אַ קישן מיט אזא מין לאטעז?

ער האָט אַ שמיכל געטאָן, מיט צוויי לאַנגע טרוקענע פינגער ארויס-געשלעפט פון דער הויז-קעשענע צוויי צעקנייטשטע פאַפּירלעך.

— אַט האָסטו צוויי קאַנטראַמאַרקעס. איינע — פאַר דער קישן, די צוויי-

טע — פאַר דער כיינעוודיקער לאטע.

— אַ דאַנק אייך. אַ שיינעם דאַנק.

צוויי דאַנקען. פאַר צוויי קאַנטראַמאַרקעס.

כ'בין שוין געלאָפן אהיים, ווען ער האָט מיך ווידער א רוף געטאָן:  
— נו, און קיין קאָלדרע האָסטו נישט, קוציפערדיק? אויב יאָ, טאָ שלעפּ  
זי גיכער אהער, בעסער מיט לאַטעס.

אַנשטאָט צו לויפן אהיים, בין איך איצט געלאָפן צו דאָדיען.  
— האָסט א קאָלדרע, קוציפערדיק? אויב יאָ, טאָ שלעפּ גיכער. בעסער  
מיט לאַטעס. באַקומסטו באלד א קאָנטראַמארקע. נו?

דער טאָטער האָט נישט אַראָפּגעלאָזט פון מיר זינע גנייווישע באַלעכעס.  
ער האָט שטארק זיך געוונדערט אף מיין טאָן. נאָר דערוואַס זיך וועגן  
וואָס עס גייט א רייד, האָט ער מיר פעסט געדריקט די האַנט. ער האָט גוט  
געפילט, דער מאַמוזער, אז ער איז שולדיק, שטארק שולדיק, איז אים גע-  
ווען שווער צו פאַרשטיין, וויאָזוי קאָן מען עס צאָלן מיט גוטס פאַר  
שלעכטס. פונקט ווי מיר איז שווער געווען צו פאַרשטיין, וויאָזוי קאָן  
מען עס אזוי פאַרעטעריש, פון הינטער דעם רוקן, א קלאַפּ טאָן דיינעם  
א כאַווער. ער האָט נאָך געקאָנט מיינען, אז איך כאַנפע אים אונטער. אף  
דעם האָט ער געמעגט לאַנג וואַרטן!

שוין וועט דער דאָזיקער טאָטער עפּשער מיך לאָזן צורו און וועט מיך  
מער נישט מוטשען מיט זיין „שטילער, כאַווייריס...“

3

אַ! גוט! באלד קומט נויקע פון דער אַרבעט, וועל איך אים אונטער-  
טראָגן אף א טעלערל א קאָנטראַמארקע. וועט ער זיין דערבין גענוג ליב-  
לעך מיט מיר, וועל איך מיט אים זיין נאָך איידעלער. נויקע, וועל איך  
אים זאָגן, אַט האָסטו ביידע קאָנטראַמארקעס, איינע, — דיר, די צווייטע —  
זיסעלען. און ווייס מיין גוט האַרץ! ווירקלעך. דאָס וואָלט געווען פון מיין  
זייט א גרויסער קאַרבן. גאָט איז אן איידעס.

עמעס, טיף אין האַרצן האָב איך געגלייבט, אז מיין כּמורנער, נאָר  
יוישערדיקער ברודער וועט מיר נישט טאָן אזא אַוולע און נישט צונעמען  
ביידע קאָנטראַמארקעס. הייסט עס, אז איך ריזיקיר ווייניק. נאָר...

וואָס נאָר?.. אַט איז שוין זעקס אזיגער, זיבן, האַלב אכט — און נויקע  
איז נישטאָ. וווּ קאָן ער זיין?.. דער פאַרדראָס וואַקסט אין האַרצן, ס'זיידט  
מאַמעש. אָבער נויקע איז נישטאָ. וואָס וועל איך זיצן און וואַרטן אף אים?  
ס'איז דאָך בעסער א זוך טאָן. איך האָב מוירע פאַרשפּעטיקן אין טעאַטער.  
אזויפיל איבערגעלעבט, ביז כ'האַב געקראָגן דאָס טייערע פאַפּירל, און  
פּלוצעם — פאַרשפּעטיקן!

כ'גיב איין קאָנטראַמארקע דער מאַמען.

— דאָס איז פאַר נויקען. באלד ווי ער וועט קומען, זאָל ער טייקעף  
לויפן אין טעאַטער, אז נישט, פאַרשפּעטיקט ער.

די מאַמע ברומט ברויגעז:

— וואָס עפעס לויפן? סע ברענט דען?.. האָט איר געזען אזא ליידיק-  
גייער? אַט דאָס איז דער גאַנצער נאַכעס פון אים, שליאַנדערן זיך איבער-  
טראַטערס...

אן אנדערשמאל וואלט איך זיך באליידיקט אף מיין מאמען, אבער איצט בין איך געווען מאלע גדולע שוין אליין פון דעם פארגעפיל, אז כוועל באלד דערוען דעם אפענעם פארהאנג מיט א שטיק ווונדערלעכער פאנטא-סטישער וועלט אף דער בינע, און כוץ דעם, האב איך דערפילט אין מיין מאמעס ברויגעזון ברומען איר ערנסטע דיגע פארן גוירל פון אונדזער קישן, האב איך א געשריי געטאן פון דער שוועל:

— ניט געדייגעט, מאמעניו. נאך היינט אפדערנאכט וועל איך דיר צושטעלן דיין קישן גאנץ און געזונט.

איך גיי, איך לויף, דער פראסט איז שטארק. די פרייד איז גרויס. עמעס, עפעס עגבערט מיך אין הארצן. נויקע?.. ניין, ווייזט אויס, אז ניין. יעדנפאלס, איצט ניין, איז וואס?.. הער זיך אויף צו גריבלען. אט א מאניר! קאפע ניט גאל אין דער פרייד. ס'קאן זיך דאך טרעפן אמאל אין א יאר: גאלע פרייד! איז ניין. א מעסער כאראקטער!

איז וואס זשע קימערט מיך? א, מאמעניו וואס פאר א ליב, וואס פאר א צארט קינד דו האסט! א וויכס, א זיס. כאטש לייג עס צו א טשערעק. און אט דאס ליבע צארטע, ווייכע, זיסע קינד האט אפילע ניט א טראכט געטאן, קיין איין מאל ניט א טראכט געטאן, עפשער איז קעדיי כאטש איין מאל אין לעבן זאגן דער מוטער אזוי:

— מאמע! (מעג זיין אזוי, ניט „מאמעניו“) טו אן דאס זיידענע טיכל, און לאמיר גיין אין קלוב. ווען ניט דיין קישן, וואלט איך אויך געזעסן אין דער היים. מ'האט מיר געגעבן צוויי בילעטן, איינעם פאר דער קישן און דעם צווייטן פאר דער לאטע. דו קענסט לייגן שיינע לאטעס, מאמע. נו, איך גייען מיר, האז דו ביסט דאך נאך קיינמאל ניט געווען אין אונדזער שיינעם קלוב. ער איז אזוי גרויסארטיק, אז מ'רופט אים אפילע טעא-טער, אדער „טריאטער“, ווי דו זאגסט...

איז ווידעראמאל. איך וואלט עפשער מיט גארניט ריזיקירט. די מאמע וואלט אלציינס אין ערגעץ ניט געגאנגען. א זיידן טיכל, וואס איז דריי-סיק יאר אלט, אפן קאפ? גוט. און אף די פיס — וואס? און אפן לייב? און ביכלאל, וואס איז עפעס אינמיצקעדעריגען א טריאטער! וואס פאר א סימ-כע אף מיר, אף א בידנער אלמאנע, האז?..

גוט, מאמעניו. זיך אין דער היים און שייל קארטאפליעס. און בעסער זאלסט ניט דערלעבן צו דער צייט, ווען מ'וועט דינע קינדער פירן צו דער שכיטע. שטארב שוין בעסער פריער. דו מוזסט שטארבן פריער, ווייל אלציינס וועט בא דיר דאס הארץ פלאצן. זאלסטו כאטש שטארבן אין איי-גענעם בעט און קומען צו קוורע אף אונדזער אלטיטשקן בעסוילעס.

4

דערווייל האב איך זיך לוסטיק געמאכט. א דיגע מיר, וואס ס'וועט זיין אין צוואנציק יאר ארום, דערווייל איז כייגעלעכט. מיין פריילעכע שטימונג האט מיך ניט פארלאזט. פארקערט, זי האט זיך פארשטארקט פונעם פראסט. א מונטערנדיקע לופט, א מעכטיגע דער



פראַסט איז טאקע אומגעהייער ביז, נאָר ווער האָט זיך איצט פאר אים דערשראָקן? מ'הערט אים פאר א פירער! זיין צייט איז אריבער. דער וויגל טער האלט בא נילע. כ'האָב נאָר טיפער אַנגערוקט דאָס היטל אף די שפיץ אויערן און א לאָף געטאָן, אזש דער שניי האָט זיך צעסקריפעט.

דער אוילעם האָט געדיכט געשפארט אין טעאטער. איך האָב פעסט פארדריקט די קאָנטראַמארקע אין פויסט. באהאלטנדיק זיך הינטער דעם דאָקטער פּינבערגס ברייטע פלייצעס, האָב איך געמאכט אן אַנשטעל, אז איך וויל זיך דורכגאנווענען אומבאמערקט. מאָניע ליפשיץ, ווידער, האָט געמאכט אן אַנשטעל, אז ער הייבט מיך ניט אָן צו זען. נאָר ווען איך האָב געוואָלט אריבערשפאָנען איבער דער הייליקער שוועל, האָט ער מיך א כאפ געטאָן פארן קאָלנער. שטיי! ערשט דעמלט האָב איך מיט א נאכלעסי-קער טנוע אופגעמאכט די פויסט: אָט האָסטו דיר, מאָניע, פרעס! ליפשיץ האָט לאנג געדרייט די קאָנטראַמארקע אין די הענט, אונטערגעטראָגן זי צו זיינע קורצזיכטיקע אויגן, אפילע א שמעק געטאָן מיט דער נאָז. און איך מאך זיך אזוי טאמעוואטע, כ'שטיי און וואקס פון האנאָע. ענדלעך, האָט ער אַנגעריסן די קאָנטראַמארקע און זי מיר אָפגעגעבן, ס'האָט זיך מיר אויס-געוויזן, אז אפילע מיט עפעס א דערעכערעץ. כ'האָב זי פאָרזיכטיק און צארט צונויפגעלייגט און פארבאהאלטן טיף אין דער הויזן-קעשענע, ווייל דאן, צום ערשטן מאָל אין מיין לעבן, האָב איך געקענט אָפשאַצן די קראפט פון א געזעצלעך פאפירל, וואָס אפילע מאָניע ליפשיץ, דער סטרא-שנע סטארשי קאָנטראָליאָר, דער מוירעדיקער פארפאָלגער פון זייצעס, האָט געמוזט זיך דעם אונטערגעבן.

דער פארהאנג האָט זיך שוין אופגעהויבן, און נויקע איז ניטאָ. עפעס האָט ווידער מיך אַנגעהויבן עגבערן. כ'האָב געפרוּווט אָפּזוכן זיסלען. עפֿ-שער דורך איר וועל איך אנטפלעקן די שפורן פון מיין ברודער. איך האָב גענישטערט מיט די אויגן אין אלע זייטן. מיטאמאָל האָב איך דערזען איר קעפעלע באנאנד מיט מירלאסעס ברייטער פלייצע. איך ווייס ניט פאר-וואָס, צי דערפאר, וואָס מיך האָט ארומגעכאפט א געפיל פון ראכמאָנעס צו מיין ברודער, צי דערפאר, וואָס ס'האָט מיך פארדראָסן, האלעמיי זי האָט ניט דערפילט מייןע הייסע בליקן און ניט אויסגעדרייט איר קאָפּ אין מיין זייט, — אָבער איך מיין נעשאַמע איז אלץ געוואקסן און געזאָטן א גרויסער צאָרן און אפילע א סינע צו זיסלען. ס'האָט מיך פארדראָסן, וואָס נויקע, דער קעמפער, דער זעלנער, דער דרייסטער ברודער מייןער, ווערט אזוי צעקראַכן אין דער אָנוועזנהייט פון דער קליינער זיסעלע. פאָשעט, ניט צו פארשטיין. ווען איך זאָל זיין אף זיין אָרט, וואָלט איך איר שוין געוויזן ערשטנס... אָבער דאָדיע דער טאָטער, וואָס איז געזעסן לעבן מיר, האָט מיך ניט געלאָזט דערטראַכטן מיין געדאנק. ער האָט מיך א שטורכע גע-טאָן מיט דער האנט און אויסגעשרייען:

— זע נאָר, זע! דאָס איז דאָך מיין קאָלדרע...

כ'האָב זיך א קער געטאָן צו דער סצענע. ווירקלעך. אין רעכטן ווינקל איז געשטאנען א שמאָל אייזערן בעטל, אפן בעט — מיין קישן מיט דער גרויסער לאטע אויבנאָן, אף דער ווייסער קישן — א שווארצער קאָפּ פון, ווייזט אויס, א קראנקן מענטשן, אפן מענטשן — דאָדיעס צעריסענע קאָל-

דרע. לעבן בעט שטייט אף די קני א יונגע פרוי. און אף דער גאנצער סצענע — אזא אַרעמקייט, אזא מין דאלעס, וואָס נאָר איצט האָב איך פאר- שטאנען, פארוואָס האָט זיך דער לאנגער אדמיניסטראַטאָר אזוי דערפרייט, קוקנדיק אף דער גרויסער לאטע, אזא גרויסע, אז איצט האָט זי זיך גע- לאָזט זען אפילע פון אונטערן קאָפּ פונעם קראַנקן.

מיך האָט שטארק דערשיטערט דער אויסזען פון דעם דאָזיקן, ווייזט אויס, טויט-קראַנקן מענטשן. דאָס געזיכט זיינס איז געווען בלאַס, ווייס, ווי דאָס ציכעלע פונעם קישן, אף וועלכן ס'איז געלעגן זיין קאָפּ. ס'האָט אויסגעזען נאָך בלאַסער מאכמעס דעם, וואָס די פעך-שוואַרצע געקרייזלטע האָר זיינע זיינען געווען ווי א מין ראם פארן פאַנעם. און וואָס מיך האָט דערהויפט דערשיטערט — איז געווען דאָס, וואָס דער דאָזיקער מענטש אפן בעטל איז געווען ווונדערלעך ענלעך אף נויקען. אזוי ענלעך, אז מיר איז געקומען אפן געדאנק א ווילדע האַשאַרע... נאָר איין גאָט ווייסט, וויאזוי און פינאוואנען זי האָט פאַרבלאַנדזעט אין מיין פיבערהאפטן מויעך.

גיט א קוק אף דער סצענע! די דעקאָראַציעס, די גאנצע אויסשטאַטונג, איז מאמעש א פיזיש אריבערגעטראָגענע אף דער בינע שטיק שטעטל. אלע זאכן, וואָס אייערע אויגן זען, זיינען אייך ניט נאָר גוט באקאנט, דאָס איז, פאַשעט, אייער אייגנס. זיי געהערן אייך, די צושויער, איך, אשטייגער, האָב דערקענט מיין קישן, אף וועלכן איך שלאָף. דאָדע — זיין קאָלדרע, מיט וועלכער ער דעקט זיך איין. מאַניע ליפשיץ — זיין אלט אייזערן בעטל, מיט וועלכן ער איז זיך צוזאמענגעוואקסן פיל פריער, ווי מיט זיין פליך, ווייל ער איז געשלאָפן אפן בעטל נאָך דעמלט, ווען אין זיין געדיכטער שוועלירע איז נאָך קיין סימען ניט געווען פון קיין ליסינע.

אואדע האָב איך גוט פאַרשטאנען, אז די אַרעמע בלאַנדזענדיקע טרו- פעס האָבן דאָס געמוזט טאָן, ווייל זיי האָבן ניט געהאט קיין אייגענעם רעקוויזיט. אָבער כ'האָב געמיינט, כ'האָב געוואַלט מיינען, אז זיי טוען דאָס אומיסטן, מיט א ספעציעלער קינסטלערישער קאוואָנע, אז די קינסט און דאָס לעבן זאָלן זיין ווי א צווילינג, אז דאָס, וואָס זיי באווייזן אף דער בינע, זאָל זיין וואָס נעענטער, וואָס פאַרשטענדלעכער דעם צושויער, אז ס'זאָל געשאפן ווערן א ווירקלעך היגער קאָלאָריט, וועלן דעמלט די בינע און דער צושויער-זאל זיין פולקום איינהייטלעך. צוליב וואָס דארף מען דאן דעם פאַרהאנג? מ'דארף אים טאקע ניט.

דאָ ניט לאנג האָבן די ברידער רובין אונדז באגליקט מיט א בליץ- וויזיט. די אפישע האָט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, גערייצט: נאָר איין אָוונט! בלויז איין קאַנצערט! זיי זיינען געקומען צוויי אזייגער באַטאַג. ביז פינף האָבן זיי זיך דערוווסט און פאַרגראַמט אין קופלעטן אלע שטעטלדיקע ניסן און פליאַטקעס. און זיבן אזייגער אפדערנאכט האָבן שוין די ברידער רובין געזונגען פון דער סצענע, דער א פערז און דער אנדערער א פערז:

— קומט אהער! אי טאָ וואָס גיכער!  
— ווי א וויכער! ווי א וויכער!  
— וואָס אזוינס? וואָס האָט פאַסירט?  
— איי, ניט פרעגט! מ'האָט די פלוי  
אופגעסן. אוי-אוי-אוי!

— טאקע אזוי?  
 — ניין. זי לעבט דאך, עקויסטירט.  
 — כאפט א קוק אף איר.  
 — אך, ווי פליגק זי שפרינגט!  
 טא פארשפארט זשע שנעל די טיר?

אזאדע האבן מיר „געכאפט א קוק“ אין דער זייט, ווהיין ס'האט אַנ-  
 געוויזן איינער פון די רובינס, און זיך געקאטשעט פון געלעכטער. דאָרטן  
 איז געזעסן פראַם פּלוי. געזעסן און ניט געוואוסט, צי זאָל ער לאַכן, צי  
 זאָל ער פראַטעסטירן. דערנאָך האָט ער טאקע זיך אָנגעשטויסן, אז קליגער  
 איז לאַכן. האָט ער אָנגעהויבן צו קוועלן מיט אונדז צוזאמען.

איך האָב א טראכט געטאָן: ניט אנדערש, ווי מײן באקאנטער אדמיניס-  
 טראטאָר האָט איינגערעדט נויקען, ער זאָל שפּילן די ראָל פונעם גויסעס,  
 שפּילן זײן אייגענעם טויט אף דער אייגענער קישן.

אַבער וווּ איז דאן זיסל? פארוואָס האָט ער ניט פארבעטן זיסלען שפּילן  
 די ראָל פון אַט אָדער יונגער נאָבעלער פרוי? צי קאָן מען אַבער פאר-  
 גלייכן די קאלטע גלייכגילטיקייט פון זיסעלעס פאָנעם מיט די איידעלע גע-  
 זיכט־שטריכן פון אַט דער פרוי?

כ'האָב צוגעמאכט די אויגן און איינגעלאָדן זיסלען אף א דינטוריע. זי  
 מוז זיך פארענטפערן. וואָס איז פאָרגעקומען מיט מײן ברודער נויקע?  
 און מיט איר — אויך?

נאָר ווען איך האָב ווידער אופגעפנט די אויגן, איז זיסל שוין ניט  
 געזעסן אף איר אָרט. זי איז ערגעץ פארשוונדן. ניין, אַט איז זי, דאכט  
 זיך. באַם ארויסגאנג. כ'האָב זיך א ריס געטאָן פון מײן אָרט.  
 — וואָס אנטלויפסטו? — האָט מיך געפרוווט פארהאלטן דאָדיע.  
 — איך מוז גיין זוכן מײן ברודער.

— נו, און די קישן?  
 — וועסט זי צונעמען איינינעם מיט דיין קאָלדרע.  
 — אויב אזוי, איז גוט. מעגסט זיך ניט זאָרגן.  
 דאָדיע סטארעט זיך איצט נויסע־כײן זײן בא מיר אין די אויגן.  
 עפשער איז נויקע אין דער היים? — האָב איך א טראכט געטאָן. ס'איז  
 א סאָפעק, פארשטייט זיך. נויקע האָט אויך זייער ליב טעאטער און וואָלט  
 ניט דערלאָזט, אז די קאָנטראַמארקע זאָל פארפאלן ווערן, סײַדן ער איז  
 קראַנק געוואָרן.

די מאמע האָט מיך באגעגנט אן אומרוי־ק־פארווונדערטע:  
 — וואָס אזוי פרי? און וווּ איז נויקע?  
 כ'האָב רוֹק געענטפערט:  
 — איך בין געקומען צו לויפן נאָך דער קאָנטראַמארקע. נויקע ווארט  
 אף מיר באַם טעאטער.

וואָס דען האָב איך געקענט זאָגן מײן מאמען?  
 איך האָב לאנג געבלאָנקעט איבער די נאכטיקע וויסטע גאסן און געס-  
 לעך און געהאלטן אין איין פרעגן זײ: וווּ איז מײן ברודער?  
 דער שניי האָט ברויגעזע געסקריפעט אונטער די פיס. וואָס? ער פאר-

טויבט זיך אליין. שטעל איך זיך אָפּ צו הערן פון אים אן ענטפער, פֿור  
נעם שניי, — ווערט ער אנשוויגן.

וון זשע איז ער, נויקע?

אין איינס בין איך געווען זיכער: אויב נויקע איז ניט אין דער היים,  
איז ער אין א צווייטער היים. דאָרטן, וון זיסל איז. ער איז ברויגעז אָפּ  
איר. איך ווייס. אָבער כּווייס איך, איך ווייס גאנץ גוט, אז ער האָט זי  
שטארק ליב. אז ער קאָן ניט לעבן אָן איר. ער האָט מיר וועגן דעם, פֿאר-  
שטייט זיך, גאַרנישט ניט געזאָגט, אָבער איך האָב דאָס אויסגעלייענט אין  
זינע גרויסע טרויעריקע אויגן.

און איך בין ווידער אוועק צו זיסלס שטיבל. דער שניי האָט רוישיק  
מאסקים געווען מיט מיין באשלוס. מיר האָט זיך אפּילע אויסגעוויזן, אז  
דער שניי באווייזט מיר די שפורן פון נויקעס טריט.

ווירקלעך. ווען איך האָב זיך דערנענטערט צו דער שטוב, וון ס'האָט  
געוויינט זיסל, האָב איך דערזען נויקען. מיט ניט קיין זיכערע טריט איז  
ער פונקט דעמלט אויך צוגעגאנגען און א קוק געגעבן אין א באלויכטן  
פענצטער. דאָס פענצטער איז געווען דאָס זעלבע, אָבער נויקע איז ניט  
געווען דער זעלבער. נאָך דאָ ניט לאנג פלעגט ער אָנקלאפן אין אַט דעם  
פענצטער זיכער, פעסט, ווי א באלעבאָס. איצט גאנוועט ער זיך, ווי א  
שאָטן. דארער נאָך און פֿארשווארצטער ווי אלעמאָל, איז ער איצטער  
טאקע געווען געראָטן אין א שאָטן.

נויקע האָט מיר ניט באמערקט. איך האָב אָבער דערזען, ווי ער האָט  
זיך פּלוצעם א וואָרף געטאָן פונעם פענצטער און גיך, קימאט לויפנדיק,  
אועקגעשפּאנט. וואָס האָט אים דאָרט געקאָגט אזוי אַנשרעקן? פֿאַרזיכטיק  
און שטיל, אזוי שטיל, אָף וויפּל דער שניי האָט מיר עס דערלויבט, בין  
איך צוגעגאנגען צום פענצטער, אופּגעהויבן זיך אָף די שפיץ פינגער,  
אריינגעקוקט צווישן די פּראָסטיקע קווייטן, וועלכע האָבן נאָך ניט פֿאר-  
לירן די ווארעמע שפורן פון נויקעס אַטעם. גאַרניט אזוינס אויסערגע-  
וויינלעכס האָב איך ניט דערזען. וועלוול מירלאס האָט געהאָלפן זיסלען  
אראָפּנעמען פון זיך דעם מאנטל. ער האָט דערביי, ווייזט אויס, דערציילט  
איר עפעס לעכערלעכס, ווייל זי האָט פּריילעך געלאכט. זי האָט געלאכט,  
און איך האָב א טראכט געטאָן, אז אַט די זיסל איז א שיינ באשעפעניש,  
נאָר אָן געפּילן, אָן געוויסן, אויב אזא דין גלאַז האָט געקאָגט זיין פֿאר  
איר ווי א מין שטאַלענער פּאנצער, אז ס'זאָלן ניט דערגרייכן צו איר הארץ  
די לעצטע שטראַלן פון א גויסעסדיק לעבן.

מיטאמאָל האָב איך דערהערט מיין מאמעס שטימע:  
— נויקע!

זי האָט געמיינט, אז איך בין נויקע. ווער דען נאָך וועט זיין אין אזא  
פּראָס אונטער זיסלס פענצטער?.. די מאמע האָט געבראָכן די פינגער.  
— וויי איז מיר... וון ביסטו געווען? וון איז נויקע? דאָזיע האָט מיר  
געבראכט די קישן און מיר געזאָגט, אז דו ביסט שוין לאנג אוועק פונעם  
טאטער, און נויקע איז דאָרט ניט געווען...

איך האָב בארויקט די מאמע, ווי כ'האָב געקענט. נויקע איז שוין  
געוויס אין דער היים, אַט וועסטו זען.

ווען מיר זיינען געקומען אהיים, איז נויקע, ווירקלעך, געווען שוין אין שטוב. ער איז געלעגן אין בעט. זיין קאפ האט זיך געשווארצט אף דער ווייסער קישן מיט דער גרויסער לאטע. זיין געזיכט איז געווען בלאס. ווייס, ווי דאס קישן־צייכעלע, און אייסגעזען נאך בלאסער, מאכמעס דעם, וואס זיינע פעך־שווארצע געקרייזלטע האָר זיינען געווען ווי א מין ראם פארן פאָנעם. מיך האָט פאָשעט דערשיטערט די איבעראשנדיקע ענלעכקייט פון מיין ברודער מיט יענעם גויסעסדיקן מענטשן אף דער סצענע. עס האָט אויסגעזען, פונקט ווי דאָדיע וואָלט צוזאמען מיטן קישן געבראכט דעם קראנקן אליין, אז ער זאָל שטארבן אין א יידישער שטוב.

איד האָב אפגיך אראָפגעכאפט די קישן פון מיין בעטל.

— נויקע?

מיין ברודער האָט געעפנט די אויגן.

— נויקע, לאָמיר זיך בייטן מיט די קישנס.

נויקע האָט ווידער ברייט צעעפנט די אויגן. א קנייטש געטאָן מיט אן אקסל.

די מוטער האָט א מאך געטאָן אף מיר מיט די הענט.

— לאָז אים שלאָפן, וואָס ווילסטו פון אים?

— מאמע... דאכט זיך... כ'האָב געזען, דאכט זיך... אפן ציכל קריכן לייז...

— וואָס זאָגסטו?... וואָס רעדסטו נארישקייטן...

וואָס נאָך האָב איך געזאָלט זאָגן מיין מאמען, אז דאָס זאָל דערגיין צו איר... איך האָב דאָך איר ניט געקאָנט זאָגן, אז דער שווארצער קאָפּ פון יענעם מענטשן האָט איבערגעלאָזט אפן ציכל טויט־מיקראָבן... און אז איך האָב מוירע, איך האָב שטארק מוירע פארן לעבן פון מיין אָרעמען ברודער.

ווי נאָר די מאמע האָט זיך געלייגט שלאָפן, איז נויקע אופגעשטאנען, צוגעגאנגען צו מיין בעט, אָנגעבויגן זיך צו מיר און מיר שטיל געזאָגט: — אינדערפרי זאָלסטו גיין צו מירלאסן און אים זאָגן, אז כ'וועל ניט קומען מאָרגן אף דער ארבעט.

איך האָב געקוקט אף אים מיט דערשראָקענע אויגן און געשוויגן. נויקע איז געוואָרן אין קאס.

— נו, וואָס קוקסטו אף מיר, ווי א גוילעם? האָסטו מיך ניט פארשטאָרען געזען וואָס?... זאָלסטו אים מאָרגן זאָגן, אז ער זאָל ניט ווארטן אף מיר. נו, שוין. שלאָף.

5

כ'האָב געדרעמלט. אָבער איינשלאָפן האָב איך ניט געקאָנט. איך בין געלעגן. אָבער אוועקלייגן זיך אינגאנצן האָב איך ניט געקאָנט. פענימאָר פלויס האנט האָט מיך געהאלטן אינדערלופטן פאר א הויט־פאלד פון דעם רוקן, ווי א קאץ האלט אין די ציין איר קעצעלע, ווען זי טראָגט עס איבער אף אן אנדער אָרט. האָט מיך די האנט געהאלטן אינדערלופטן און ניט געלאָזט מיך ניט לייגן זיך, ניט איינשלאָפן.

213

איך האָב געוואָלט א געשריי טאָן צו פענימאָרן, אז איך וועל זיך זשאַ-  
לעווען אף אים נויקען, נאָר ער האָט מיך אויסגעלאַכט, געדראַעט מיט זיין  
ליידיקן אַרבל. כ'האָב זיך איבערגעשראַקן און בין אנידערגעפאלן אף דער  
ערד. דעמלט האָט פלוי אָפּגעריסן א ברעט פון דער טיר, אוועקגעלייגט זי  
מיר פאַפּערעק אפן רוֹקן, אוועקגעשטעלט זיך אף איין עק ברעט, און דאָ-  
דיע דער טאָטער אפן צווייטן עק, און היידענדיק זיך, האָבן זיי ביידע גע-  
שריגן אין טאַקט: סאַם-סאַם, סאַם-סאַם...

כ'האָב זיך אופגעכאַפט פון געשרייען. ניט געקאַנט צו-זיך קומען. אונד-  
זער שטוב איז געווען פול מיט מענטשן. אלע האָבן אויסגעזען ווי פרעמ-  
דע. כּוּץ מײן פעטער געדאַליע. ער און נאָך עפעס א מאַנצל האָבן גע-  
האַלטן מײן מוטער פאר די הענט. זי האָט זיך געריסן, געשלאַגן זיך מיטן  
קאַפּ אין זייערע ברוסטן, אָן אופהער געשריגן:

— נויקע! נויקע-לע... לאָזט מיך צו מײן זון... לאָזט מיך, לעמאַנ-  
האַשעם...

איך בין אראָפּגעשפרונגען פונעם בעט, א לאָז געטאָן זיך צו מײן ברוד-  
דער. עמעצנס שטאַרקע הענט האָבן מיך געכאַפט פאר די פלייצעס. איך  
האָב זיך א ריס געטאָן מיט אלע מײנע קויכעס. מײן העמד האָט זיך צע-  
ריסן, נאָר איך האָב זיך באַפרייט פון די אַיזערנע הענט, דורכגעשטופט  
זיך צווישן די מענטשן, וואָס האָבן ארומגערינגלט נויקעס בעט.

ער איז געלעגן אזא, ווי איך האָב אים געזען נעכטן אפּדערנאַכט: א  
שוואַרצער קאַפּ אף א ווייסן קישן. נאָר די אויגן זײנע זײנע זײנען געווען בריי-  
טער ווי געוויינלעך, זיי האָבן פיבערדיק געבלישטשעט, און די הויט אף  
זײנע ליפּן איז געווען פאַרטריקנט און פאַרקנייטשט. איך האָב געוואָלט  
כאַפּן זיין בליק, נאָר ער האָט געקוקט איבער מײן קאַפּ אין עפעס א  
ווינקל אף דער סטעליע. דעמלט בין איך צוגעפאלן צו דעם בעט. נאָכאַמאַל  
האָבן עמעצנס הענט געפרוּווט אוועקשלעפּן מיך. איצט האָב איך זיך ניט  
געווערט. דאָ בין איך איצט איבעריק. איך מוז זיין ערגעץ אנדערש. און  
ווען די מאמע האָט זיך א ביסל באַרויקט, און דער פעטער געדאַליע איז  
אוועק נאָכן דאַקטער, האָב איך זיך שנעל אָנגעטאָן און בין אויך אוועק.  
איצט איז מיר אלציינס. איך מוז איר זאָגן דעם עמעס. דעם גאַנצן עמעס.  
איך מוז איר ארויסזאָגן אלץ, וואָס איך פיל. מײן האַס, מײן לייַדנשאַפּט-  
לעכע סינע צו איר. כּוּץ דעם, איז מײן כּויוו איר דערציילן, וואָס עס איז  
געשען. זאָל זי וויסן. זאָל זי זיך מוטשען דאָס גאַנצע לעבן. זי און איר גע-  
וויסן.

מיט א טראַסק האָב איך געעפנט די טיר און אריינגעריסן זיך אין  
צימער. זיסל איז געוועסן אין א בלוי שלאַפּרעקל, באַשפרענקלט מיט קוויי-  
טעלעך. א פאַרוונדערטע, האָט זי אופגעהויבן דעם קאַפּ פונעם געניי, וואָס  
איז געלעגן אף אירע קני, און געוואָרפן אף מיר א פּרעגנדיקן בליק. איך  
האָב געשוויגן, גערעדט האָבן מײנע אויגן, אזוי ביי, אזוי אופגערגעגט, אז  
אירע הענט זײנען מאַכטלאָז אנדערגעפאלן אף די קני.

אַלץ שטיל, אַלץ שווייגנדיק, האָב איך זיך דערנענטערט צו איר מיט  
א הויך פאַרהויבענער שווערד אין דער האַנט. זי האָט זיך א הייב געטאָן

פונעם אַרט. איר שלאַפֿרעקל האָט זיך צעכראַסטעט און א ביסל אַנטבלויזט איר ברוסט. מיין האַנט האָט א ציטער געטאָן, ווי בא מענעליצען, די שווערד איז מיט א קלאַנג געפאלן אַף דער ערד, און איר האָב אַרויסגע- דריקט פון זיך נאָר פיר טרויעריקע ווערטער:  
— נויקע האָט זיך געסאַמט.

דאָס דאָרינקע פּענעמל זיסלס איז געוואָרן אזוי בלייך, אן ס'האָט אופֿ- געהערט זיין ברויזן. אירע אויגן האָבן זיך פאַרברייטערט פון גרויל און פאַרנומען א האַלב געזיכט. איר האַנט האָט געכאַפט די לופט, זוכנדיק אן אָנשפאַר. מיר האָט זיך פאַרוואַלט זיין אזא אָנשפאַר. איך בין צוגעגאַנגען צו איר. זי האָט אַרומגענומען מיין קאַפּ און צוגעדריקט צו איר ברוסט. איר האָב זיך צעווייגט.

זי האָט, ווי א מוטער, געגלעט מיניע האָר.  
— וויין ניט, מיין ינגעלע... מיין אָרעם ינגעלע... וויין ניט... מ'דאַרף ניט...

אַבער זי האָט אליין געשלונגען טרערן.  
און איר האָב זיך צעכליפּעט, ווי א קליין קינד. איר האָב באַדויערט נויקען. איר האָב באַדויערט זיסלען. זיסלען עפּשער נאָך מער, ווי נויקען. איר שעם זיך מוידע זיין, נאָר איר בין געווען גרייט מויכל זיין איר אלץ. אַלצדינג. אפּילע דעם טויט פון מיין ליבליעכן ברודער.  
ווייזט אויס, אז איר האָב טאַקע דערפּילט א בושע, ווייל איר האָב זיך באַפּרייט פון אירע אָרעמס. איר האָב אַנטשלאָסן גענומען זיסלען פאַר דער האַנט.

— לאַמיר גיין.  
א דערשראַקענע האָט זי א קוק געגעבן אַף מיר.  
— וווּהיין?  
איר האָב איר געזאָגט, זי זאָל זיך אַנטאָן, און אָפּגעקערט זיך אין א זייט.

זי האָט זיך אפּגיך אָנגעטאָן. מיר זיינען אַרויס אַף דער גאַס. זיסל איז געווען העכער פון מיר, און ווייל זי איז געווען דין און שלאַנג, האָט זי אויסגעזען נאָך העכער, — נאָר איר האָב זי גענומען פּעסט פאַר דער האַנט, ווי א טאַטע זיין פאַרשולדיקט מיידעלע, און מיטגעשלעפט זי איבער די פּרימאַרגנדיקע, נאָרוואַס אופּגעוואַכטע, שטעטלידיקע גאַסן.  
דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן דערזען, ווען מיר זיינען צוגעקומען צו אונדזער שטוב, איז געווען א בריטשקע. יוינע דער באַלעגאַלע איז שוין געזעסן אַף איר, און דער דאָקטער פּיינבערג האָט ערשט גענומען שווער אַרופּקלעטערן, ווען מיין מאַמע איז צוגעפאלן צו אים און אלץ דערפּרעגט זיך: „ער וועט לעבן? ער וועט לעבן?“. זי האָט זיך געבעטן באַם דאָקטער, ווי בא גאַט. מאַמען אין די דאָזיקע שטילעס דינע האָב איר צוזאַמען מיט דיר געפּילט א פּוד שרעק און א לויט האַפּענונג.

דאָקטער פּיינבערג האָט גאַרנישט ניט געענטפּערט. די מאַמע האָט אים געכאַפט פאַרן אַרבל, פאַרהאַלטן אים. אַריינגעקוקט אים אין די אויגן און געהאַלטן אין איין פּרעגן: „ער וועט לעבן?“, „ער וועט לעבן?“. איבערכא- זענדיק אָן א שיר און אן אן עק איינע און די זעלבע פּראַגע, פּונקט ווי

זי וואלט מיטאמאל פארגעסן די שפראך און פארגעדענקט נאר אט אַדי דרני ווערטער.

דאָקטער פֿינבערג איז שוין געזעסן אף דער בריטשקע און אופמערק־ זאם באטראכט די נעז פון זײַנע פֿיין אויסגעפּוצטע שטיוועלעך. ער האָט אריינגערוקט אין דער האַנט, וועלכע האָט אים געכאַפט פֿאַרן אַרבל, עפעס א פּאַפּירל מיט א רעצעפט און געברומט אין זײַנע העלע פרעכטיקע וואַנ־ צעס: „סאַמסאָן פּונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט! ווערטער! ווערטער פּונעם צוואַנ־ ציקסטן יאָרהונדערט! דער רועך ווייסט, וואָס עס טוט זיך אין שטעטל... ער וועט לעבן? ער וועט לעבן? קטאָ יא? גאַספּאַד באַג, טשטאָ לי...“<sup>1</sup>.

דאָקטער פֿינבערג פּלעגט אמערסטן ריידן רוסיש. מיט ייִדישע פּאַ־ ציענטן פּלעגט ער געברויכן געציילטע ייִדישע ווערטער: „סאַפע יאָ. סאַפע ניט. עפּן דאָס מויל. פּאַרמאַך דאָס מויל. באַוויזן די צונג. באַהאַלט די צונג. זאַג: אַ־אַ... נו, גענוג. שוויג שטיל. האָסט געכאַפט אן אינפּלוענציע.“ דער דאָקטער האָט א ביסל צוגעפּאַנפּעט דערביי, פּונקט ווי ער זאָל שפּרעכן פּראַנצויזיש. איך האָב געמיינט, אז ער פּאַנפּעט צו, ווייל זײַנע געדיכטע וואַנצעס פּאַרשטעלן אים די נאַזלעכער. ער האָט געוויינט ווייט, אין עק שטעטל, האָט ער אונטערגעײלט דעם באלעגאַלע. יוּנע האָט א צי געטאַן מיט די לײַצעס.

די מאמע האָט פּאַרלירן נאַכגעקוקט, ווי די בריטשקע פּאַרקערעוועט און ווערט פּאַרשוונדן. איר פּלייצע האָט פּאַר איין נאַכט זיך אזוי איינ־ געבויגן, אז זי האָט אויסגעזען ווי א האַרבאַטע. זי האָט געריבן מיט די פּינגער דעם רעצעפט, און אירע אויגן, רויטע פון געזאַלצענע טרערן, זײַ נען איצט געווען געווענדט אף מיזרעך, זי האָט געבעטן הילף. זיסל האָט געמאַכט עטלעכע טריט צו איר. די מוטער האָט זי באַמערקט, בלאַס גע־ וואָרן פון סינע. זיסל האָט זיך אָפּגעשטעלט. איך האָב זיך געשטעלט באַ־ נאַנד מיט איר. די מאמע האָט זיך אָפּגעקערט.

איך האָב ווידער גענומען זיסלען פּאַר דער האַנט און געלאָזט זיך מיט איר אין שטוב אריין. די מאמע האָט זיך א ריס געטאַן פּונעם אָרט, אי־ בערגעיאַגט אונדז, אוועקגעשטעלט זיך פּעסט, אנטשלאָסן אף דער שוועל, צעשפּרייט די הענט.

— נאַר איבער מײַנע טויטע ביינער!

מײַן מאמע האָט געהאַט א שרעקלעכן אויסזען. איך האָב איר געזאַגט ווי מעגלעך ווייכער:

— מאמע... מאמעניו... לאָז אונדז... לאָז זי...

נאַר די מאמע האָט איבערגעכאַזערט הויך, אנטשיידן, פּאַרצווייפּלט:

— נאַר איבער מײַנע טויטע ביינער!

ס'איז געוואָרן טויט־שטיל. פּונקט ווי צווישן טויטע ביינער.

ביינער! טויטע ביינער!

וואַרף אַראָפּ די שיד! דו ביסט אף א הייליק אָרט. דאָס זינדיקע לע־

<sup>1</sup> ווער בין איך? גאַט צי וואָס? (רוט).



בעדיקע שטעטל איז געוואָרן א טויט הייליק אָרט. ס'איז טויט־שטיל. ניטאָ  
 קיין לעבעדיקער נעפעש. ניטאָ. קיינער ניט. ניט נויקע. ניט זיסעלע. ניט  
 וועלוול מירלאס. ניט דאָדיע דער טאָטער. ס'איז ניטאָ מאָניע ליפשיץ.  
 ס'איז ניטאָ אזריל פעמפיק. יוינע באלעגאַלע איז אויך ניטאָ. ניטאָ דאָך־  
 טער פֿינבערג. ניטאָ פראַים פלוי. ניטאָ קיינער ניט. קונצענדאָרף וועט  
 ניט קומען צו פאָרן מיט קלימענקאָן. צו וועמען? צו ביינער? צו טויטע  
 ביינער? די ברידער רובין וועלן אויך ניט קומען. ווייל זיי זיינען ניטאָ.  
 ניטאָ. און דער גוטמטיקער אדמיניסטראַטאָר וועט אויך ניט קומען. ער  
 איז ניטאָ. ער האָט געהאַט צו א לאַנגע נאָז.

דארף מען קלאַנג, קינע זאָגן? באוויינען, ווי יירמעיאָהוּ? אייכאָ?..  
 וויאזוי?..

ניין. מ'דארף ניט. כ'קאָן נאָך אליין אָנהייבן וויינען און וועל ניט זען,  
 ווי צו שרייבן. כ'זעל בעסער זינגען א ליד. א וויגלידעלע. כ'האַב דאָס  
 געזונגען לייעלען.

אמאָל איז געווען א שטעטעלע.  
 דאָס שטעטעלע האָט געהאַט...  
 וואָס האָט עס געהאַט?  
 גאַרניט. שמוץ, קויט. קונצענדאָרפן.  
 מ'טאָר ניט אזוי...  
 דאָס שטעטעלע איז ווי א מאמע.  
 דאָס שטעטעלע איז ווי א וויגעלע.  
 אונדזער אלעמענס וויגעלע.  
 דאָס שטעטעלע איז געווען מילד,  
 איז לירלי, מיין קינד.  
 וויי איז דיר און ווינד.  
 אָבער וואָס קאָן מען טאָן?..  
 גאַרניט. ניטאָ. פארפאלן.  
 פארפאלן? וויאזוי זשע, גאַטעניו געטרייער?  
 מ'קאָן דאָך פון זינען אראָפּ?..

גו שוין. גענוג. ווילסט זיך אויסוויינען, טאָ וויין זיך אייס. נאָר שטיי־  
 לערהייט. טויט־שטיל. מאַך ניט א טעל די שטימונג בא אנדערע...  
 ...

אָבער. ביינער! טרוקענע ביינער!  
 איר קאָנט דאָך ווונדער באווייזן!  
 און ער האָט מיך אוועקגעשטעלט אין מיטן פעלד.  
 און דאָס פעלד איז געווען פול מיט ביינער.  
 און די ביינער זיינען געווען טרוקן.  
 און ער האָט מיך געפרעגט:  
 צי וועלן אופלעבן די דאָזיקע טרוקענע ביינער?..  
 ניין, ניין, ניין ביינער!  
 אזאמין ווונדער קאָן ניט געשען.

ס'איז דאָך, אפילע, קיין ביינער ניט געבליבן. מ'האַט זיי צעקלאַפט.  
 מ'האַט זיי צעברעקלט. מ'האַט זיי צעמאַלט. מ'האַט זיי פארברענט. מ'האַט  
 געמאַכט פון זיי אש. און דאָס אש איז אויך ניט פארבליבן. א ביסעלע אש



אין אן אורנע איז ניט פארבליבן פון א גאנצער שטאָט. גאַרניט. גאַרניט. גאַרניט. גאַרניט. צוליב וואָס זשע טרייסטן זיך מיט קינדער־מיסעלעך?.. און ס'האָט זיך אָנגעהויבן א ראש, און די ביינער האָבן זיך א ריר געטאָן פונעם אָרט, און זיי האָבן זיך דערנענטערט, איין ביין צו דעם צווייטן... גאַרניט. פארפאלן. אויסגעלאָשן. אָבער מ'קאָן ניט פארגעסן. מ'טאָר ניט פארגעסן. איבעריקנס. כ'האָב צו אייך קיין טינעס ניט. אויב איר קאָנט — רייסט עס ארויס פון אייערע הערצער. איך קאָן ניט. שמוציק אָדער ניט שמוציק — ביסטו מיין שטעטעלע. מיין היים. מיין וויגל. און איך וועל דיר זיין טריי ביזן טויט! ביז דער שווארצער מענטש וועט אָנקלאפן אין טיר...

6

און ווען עס איז געוואָרן אזוי שטיל, איז זיסל געשטאנען מיט אן אראָפגעלאָזטן קאָפּ און די פלייצע האָט זיך בא איר געהויקערט קימאט אזוי, ווי בא מיין מאמען. געהויקערט און געטרייסלט זיך פון אינווייניקסטע שלוכצן. זי האָט זיך אָפגעקערט און לאנגזאָם זיך דערווייטערט. די מאמע האָט מיר אריינגעשטעקט אין דער האנט דעם רעצעפט: — לויף גיכער אין אפטייק. ס'ט נעמען די רעפוע.

כ'האָב א קוק געגעבן איר גלייך אין די אויגן:

— די בעסטע רעפוע גייט אוועק פון אונדז...

די מאמע האָט זיך פארטראכט. אוועקגענומען בא מיר דעם רעצעפט. האָב איך דעריאָגט זיסלען, נאָכאמאָל גענומען זי פאר דער האנט, געפירט זי צוריק. די מאמע איז נאָך אלץ געשטאנען א פארלאָרענע. ווען זי האָט אונדז דערזען, האָט זי זיך מיטאמאָל א קער געטאָן, און דאָס ווארעמע טיכל, וואָס איז נאכלעסיק אראָפגעהאנגען פון די פלייצעס, האָט זיך אראָפֿ־געגליטשט אף דער ערד. זיסל האָט ארויסגעריסן איר האנט פון מינער, צוגעלאָפן צו מיין מאמען, אָנגעבויגן זיך, אופגעהויבן דאָס טיכל, ארופגע־וואָרפן איר אף די אקסל און זייער שטיל געזאָגט:

— איר וועט זיך נאָך צוקילן... איר טאָרט ניט שלאָף זיין... איר זינט נייטיק נויקען...

מיין מאמע האָט זיך אויסגעקערעוועט צו איר. זי האָט זיך א וואקל געטאָן. זיסל האָט זי אונטערגעהאלטן, ארומגענומען, צוגעדריקט צו זיך, טרערן האָבן זיך א גאָס געטאָן איבער איר בלאס פאָנעם. מיין מאמע האָט זיך אויך צעוויינט. איך בין צוגעגאנגען, ארומגענומען זיי ביידן. טרערן זיינען געשטאנען אין מינע אויגן, נאָר איך האָב זיך איינגעהאלטן. פאָרט א מאנצבל. און איך האָב גיכער זיך אָנגעשטויסן, ווי דערהערט דאָס, וואָס מיין מאמע האָט געשעפטשעט זיסלען:

— ראטעוועט מיין יינגעלע...

אינגיכן איז געקומען דער פארדייגעטער פעטער געדאליע, און ביידע, די מאמע און ער, זיינען אוועק אין אפטייק.

און איך בין צוגעגאנגען צו דער טיר, ברייט אופגעעפנט זי, דורכגע-  
לאזט פארויס זיסלען אין צימער, און אליין געבליבן שטיין אף דער שוועל.  
מיט ניט זיכערע טריט, אין האלב פינצטערן צימער, ווו זי איז נאך  
קיינמאל ניט געווען און אין וועלכן זי האט נאך ניט באוויזן ארומקוקן  
זי, האט זיך זיסל געלאזט גיין צום בעט. אַנגעבויגן זיך, אראפגעלאזט  
זיך אף די קני. כ'האב באמערקט, ווי נויקעס ברייטע האנט, א שוואכע,  
א ציטערנדיקע, האט זיך אראפגעלאזט אף איר קאפ. כ'האב שטיל פאר-  
מאכט די טיר און בין ארויס אין דרויסן.

7

איך האב זיך דערמאנט וועגן נויקעס שליכעס צו מירלאסן און אוועק  
צו אים.

די ערעוו־פּרילינגדיקע זון האט זיך הייס צעשפילט. דער שניי איז נאך  
ניט צעגאנגען, אָבער געוואָרן געדיכטער, טינקעלער, קלעפיקער, און זיין  
סקריפ איז איצט געווען צוגעטויבט. איך האב דערפילט מיט דער פלייצע  
די ווארעמקייט, אָבער ניט געווען די העלע שניין פון די זון־שטראלן, ווייל  
מיט טרויער־שאַרן זינען געווען פארשאַטנט מינע אויגן. איך האב געזען  
איינס און דאָס זעלבע, איך האב געהערט איינס און דאָס זעלבע, איך האב  
געטראכט נאָר וועגן נויקען, און מיין קורצער שווארצער שאַטן אפן ווייסן  
שניי איז געווען פאר מיר, ווי א שווארצער קאפ אף א ווייסער קישן.  
דער ווארשטאט איז געווען ווייט, אין עק שטעטל, און ביז איך בין  
דערגאנגען, איז מיר געוואָרן הייס. איך האב צעשפילעט מיין רעקל.  
נאך פונדערווייטנס האב איך דערזען מירלאסעס ברייטע פלייצעס, דער־  
הערט זיין באס. ער איז ארומגעלאָפן איבערן הויף אין אן אלט שמוציק  
לייבל און געזידלט עמעצן. ווען ער האט מיך באמערקט, האט ער געוואָרפן  
אף מיר א בייזן אומגעדולדיקן בליק.

— נוז..

איך האב געשוויגן. ער האט גאַרניט איבערגעלייענט אף מיין פאַנעם,  
ער האט ניט געקאָנט לייענען אף מענטשלעכע געזיכטער. ער האט ביכלאל  
ניט ליב געהאט לייענען.

— נוז ווו איז ער? — האט ער מיך אונטערגעפילט.

כ'האב אים געענטפערט זייער פאמעלעכן:

— נויקע האט געהייסן איבערגעבן, אז ער וועט ניט ארויסגיין היינט  
אף דער ארבעט.

וועלחול איז צוגעלאָפן צו מיר, א ריס געטאָן פארן קאַלנער אזוי, אז ער  
האט מיר שיר ניט צעריסן דאָס רעקל.

— וואָס?.. וואָס האָסטו געזאָגט?

איך האב צורעכט געמאכט דאָס רעקל, פארשפילעט עס אף אלע קנעפֿ-  
לעך און איבערגעכאזערט:

— נויקע האט געהייסן איבערגעבן, אז ער וועט היינט ניט ארויסגיין  
אף דער ארבעט.

— וואָס הייסטו?.. וואָס הייסט ער וועט ניט ארויסגיין?.. די הילצערנע  
באלקעס האָבן זיך שוין צעפארעט, זיי זיינען שוין ווייך, ווי וואַקס, זיי  
טאָרן מער ניט ליגן אין גרוב, זיי וועלן דאָך ווערן ווי פּאַלאָוע... האָ  
איך האָב געשוויגן. געשוויגן און געכידעשט זיך. אָט אַדער טעמפּער  
מירלאַס קאָן זיך אפּילע ניט אַנשטויסן א פּרעג טאָן מיך, פּאַרוואָס קאָן ניט  
נויקע קומען אָף דער אַרבעט. ער האָט נאָר אומגעלומפּערט געמאַכט מיט  
די הענט און שיר ניט געוויינט:

— פּאַרפּאַלן. דער גאַנצער זאָדעל וועט א טעל ווערן.  
פאַר אזעלכע גרויסע יאָדאָים האָבן די מאָדנע הילפּלאָזע זשעסטן אויס־  
געזען קאָמיש און אפּילע נעבעכדיק. מיר איז געוואָרן א ביסל גרינגער  
אפן האַרצן.

אַבער מירלאַס האָט, וויזט אויס, אַנגענומען עפעס א באַשלוס.  
ער איז אוועקגעלאָפּן אין ווייטן עק פונעם הויף, דאָרט, וווּ ס'האָבן זיך  
געפּאַרעט די באלקעס אין א גרויסער פּאַרדעקטער גרוב. אין א צוויי־דריי  
מינוט ארום האָט ער זיך באַוויזן. ער האָט געשלעפּט א באלקע, א הייסע,  
א צעפּאַרעטע, ווי נאָך א באַד.

באלד האָט ער זיך גענומען פּאַרפעסטיקן איין עק פון דער באלקע אין  
א הילצערנער אומבאוועגלעכער ראָד, וואָס איז געשטאַנען אָף קאָולעס אין  
מיטן הויף. דערנאָך איז ער שווער און אַנטשיידן צוגעגאַנגען צו דעם  
צווייטן עק פון דער באלקע. די פּיס איז לאַנגע שווערע שטיינעל האָט ער  
צעשטעלט ברייט און א ביסל אָף צוריק, און מיט די הענט און דעם גאַנצן  
קערפּער אַנגעדריקט אָף דער באלקע מיט אזא רעציקע, אז די ראָד האָט  
אזש א סקריפע געטאַן. נאָר די באלקע האָט בעשום־אויפן ניט געוואָלט זיך  
אונטערגעבן איין מענטשלעכן קויעך דאָרט, וווּ עס האָבן זיך געפּאַדערט  
ניט ווייניקער, ווי צוויי.

אַבער וועלוול מירלאַס האָט זיך אויך ניט געוואָלט אונטערגעבן. ער  
האָט אַנגעשטרענגט זיינע מוסקולן, אזוי ווי קלימענקאָ. זיין פּאַנעם איז  
געוואָרן טונקל־רויט. די באלקע האָט פּאַמעלעך זיך אַנגעהויבן בייגן. נאָר  
עס האָט אויסגעזען, אז מירלאַס האָט לאַנג ניט געקאַנט אויסהאַלטן אזא  
אַנשטרענגונג. ריטשקעלעך שווייס האָבן אַראָפּגערוזען פונעם ברוינעם  
פּאַרקנייטשטן שטערן, מאַכנדיק נאס די אופּגעשוואָלענע אַדערן אָף זיינע  
שלייפּן און אַריינדריןגענדיק אינעם אַפענעם מויל.

גענוג. איך בין צוגעלאָפּן צום איינגעשפּאַרטן מירלאַסן, געשטעלט זיך  
לעבן אים, אַנגעשפּאַרט זיך מיט אלע מיניע קויכעס אָף דער באלקע.  
ס'האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז דער ווידערשטאַנד פונעם האַלץ איז אַפּגע־  
שוואַכט געוואָרן, אז די אַרבעט איז אוועק לעבעדיקער. איך האָב דערהערט  
וועלוולס קלוימערשט ברויגעזע אויסגעשריייען:

— דאוויי־דאוויי, נויקעלעו... ניט געפּוילט זיך, נאָר געפּאַראַצוועט.  
אַרבעטן דאַרף מען. רעדער מאַכן דאַרף מען. דאוויי־דאוויי... אָט אזוי  
איז גוט. דאוויי. איך האָב טאַקע אַנגעשטרענגט אלע מיניע קויכעס,  
גאָט איז אן איידעל. מיר האָט אפּילע ניט געאַרט, וואָס וועלוול רופּט מיך  
אַן מיטן נאָמען פון מיין ברודער. ער איז פּאַשעט פּאַרטומלט. נו, און טאַקע

געוויינט, אז באנאנד מיט אים זאל שטיין נויקע. ער האָט עפשער א טראכט געטאָן; גוט, וואָס נויקע האָט א ברודערל. גוט, וואָס דאָס ברודערל איז מיר געקומען העלפן. ער איז פאר מיר, ווי נויקעלע, רוף איך אים טאקע אזוי...

ווען די צוויי עקן פון דער איינגעשפארטער באלקע האָבן זיך ענדלעך באגעגנט, האָט וועלוול פעסט פארבונדן זיי מיט דראָט.

איך בין געווען שטאַלץ מיט זיך. איך ארבעט. מירלאס האָט מיך א קלאפ— א גלעט געטאָן איבער דער באק, און איך האָב דערפילט, אז ער איז צופרידן מיט מיר. ער האָט זיך געווענדט צו מיר, ווי צו א דערוואקסענעם:

— נעמט מען, הייסט עס, א קלאָץ, און מ'פארעט אים ווי אין באַד, און מ'מאכט אים ווייך, ווי וואקס, און מ'בייגט פון אים, וואָס דו ווילסט. ווילסטו א רייף, האָסטו דיר א רייף...

און טאקע באלד האָט ער ווידער אָנגעהויבן קאָמאנדעווען מיט מיר, ווי מיט זיין געזעל:

— נעם אראָפּ דאָס רעקל.

איך האָב אראָפּגעוואָרפן פון זיך דאָס רעקל.

— אָט אזוי! נו, פארקאטשע די ארבל! קום!

אף זיין איינעם א שפאן האָב איך געמוזט מאכן צוויי, נאָר איך האָב זיך געסטארעט ניט אָפּשטיין פון אים. מיר זיינען צוגעגאנגען צו דער גרוב, ארויסגעשלעפט א צעפארעטע שמעקנדיקע באלקע, צוגעטראָגן זי צו דער ראָד. מירלאס האָט זי פארפעסטיקט. מיר האָבן זיך ביידע איינגע-שפאנט. דאָס האַלץ האָט זיך געהאַרכזאם געבויגן. שפאנענדיק שווער, ווי מירלאס, האָב איך ביז געברומט און זיך אליין געמוסערט:

— גענוג א ליידיקייטער צו זיין, גענוג צו שליאַנדערן איבער טריאַ-טערס. ארבעטן דארף מען, רעדער מאכן דארף מען! דאוויי-דאוויי אָט אזוי!

\* \* \*

א קלונג, א שניידנדיקער קלונג האָט מיך אפגעוועקט פון א פופציקיאַ-ריקן דרעמל.

ווי בין איך?

אַ! איך ווייס, איך זיך אף א קלאָץ אין מירלאסעס הויף, א מידער, א צופרידענער. וועלוול האָט אף קאטאָועס א קלונג געטאָן אין א קליין גלעקעלע. שאבאש, הייסט עס. אַנבייסן.

אַבער די קלונגען ווערן וואָס אָפטער.

אַ! איך ווייס, דאָס איז לייעלע. איך דערקען איר אומגעדולדיקע מאניר פון קלינגען. וואָס איילט זי זיך אזוי?

צווישן צוויי קלונגען— פופציק יאָר.

איצט בין איך שוין וואך. איך עפן די טיר. געטראָפן. לייעלע. מיט די ליוזשעס אין די הענט, א פארויטלטע פונעם פראָסט, שטופט זי זיך דורך

דער טיר מיט דער זייט, און ווייל די לאנגע שטעקנס שטערן איר באם אריינגאנג, ווערט זי אף זיי ברויגעז און שלאגט איין שטעקן מיטן צווייטן.

— ליעלע, צוליב וואָס האָסטו גענומען די ליוזשעס? קיין שניי איז דאָך קימאט ווי נישטאָ.

ליעלע קלינגט איצט מיט איר קעלכל:

— א שניי! ווען זשע קאָן איך זיך דערווארטן אפן שניי?  
זי האָט אראָפגענומען פון זיך דאָס פוטערל, ברייט פאנאנדערגעשפרייט אירע הענט. אָ קלאָר. באלד וועט זי צוגיין צום בעט און נעמען א קישן. די קישן איז גרויס, און די הענט זיינען קליין. צעשפרייט זי די הענט באַ צייטנס, נאָך ווייט פונעם בעט. געטראָפן. געכאפט א קישן, א שללידער געטאָן אף דער קאנאפע, אוועקגעלייגט זיך. שלאָפן? ניין. ניט גע־טראָפן.

— ליעלע! וואָס איז עפעס מיט דיר?  
נאָר ווי א מענטש, וועלכן מ'האָט ראפטאָם אופגעוועקט פון א טיפן שלאָף, קאָן איך נאָך אלץ ניט קומען צו־זיך. איך קוק אפן מיידעלע מיט פרעמדע אויגן.

ליעלען איז נימעס געוואָרן ווארטן, זאָגט זי שוין אליין:

— זיידע, איך בין קראנק.

כ'האָב זיך צוגעזעצט לעבן איר. אָבער עפעס שטייף, פונקט ווי אף א קלאָץ, און ניט ווי אף א קאנאפע.

— וואָס איז מיט דיר?

— איך האָב געזען א מאשין מיט א רויטן קרייץ.

— נו איז וואָס?

— וואָס הייסט — וואָס?

ניט געווארט קיין רעגע אף מיינ ענטפער, און באלד זיך גענומען פלוין דערן. אָבער גיך־גיך. אז שטענדיק איילט זי זיך. פונקט ווי איך אמאָל. פארוואָס?

— אז ס'פאָרט דורך א מאשין מיט א רויטן קרייץ, דארף מען באלד צונויפנעמען די האנט אין א פויסט, אויב ניט, ווערסטו קראנק. און מ'דארף אים האלטן, און האלטן, און האלטן, אזש ביז די מאשין וועט ניט דורכ־פאָרן, און נאָכדעם נאָכאמאָל האלטן און האלטן, ביז דו וועסט ניט באגע־געבען א מענטשן אין ברילן, ערשט דעמלט מעג מען צעעפענען דעם פויסט און ביסט זיכער, אז דו וועסט ניט קראנק ווערן. נאָר איך האָב אים גע־עפנט פריער, און איצטער וועל איך קראנק ווערן...

איך האָב זיך צעלאכט. געלאכט און געלאכט. ביז טרערן אין די אויגן.

— ווער זשע האָט דיר דאָס געזאָגט?.. ניט קונצענדאָרף?

ליעלע האָט זיך באליידיקט.

— וואָס פאר א קוצידאָף!.. דאָס האָט מיר מישקע לויטמאן אליין גע־

זאָגט.

נו, אז מישקע לויטמאן אליין, — איז דאָך קיין פראגע ניט.

— פונוואנען ווייסט ער עס, דיין מישקע?  
— וואָס הייסט — פונוואנען?.. ער האָט אויך געעפנט דעם פויסט פריער,  
איז ער קראנק געוואָרן אף געלזוכט.

קלאָר.  
נאָר וויל איך האָב ווידער אָנגעהויבן שמייכלען, האָט לייעלע אויסגע-  
דרייט זיך צו דער וואנט.  
איך האָב ארויסגערוקט דעם טיש-שופלאָד, גענומען דעם טערמאַמעטער.  
— הייב אוף די האנט.

— ניין, גיב מיר, איך וועל אליין.  
אליין איז אליין.  
מיטאמאָל איז זי שטיל געוואָרן, זי הערט זיך צו, וויינט אויס, ווי דאָס  
קוועקזילבער הייבט זיך אוף אין דעם טערמאַמעטער. מוז מען אָבער אכ-  
טונג געבן, אז די קליינע זאָל אים ניט צעברעכן אָדער ארויסווארפן. האָב  
איך גענומען א קליין קישעלע אין אן אויסגענייט ציכעלע און צוגעלייגט  
זיך אף דער קאנאפע לעבן לייעלען. דאָס איז איר, דאפקע, געפעלן. זי האָט  
זיך אויסגעדרייט מיטן פאָנעם צו מיר און געוויזן מיר דעם טערמאַמעטער.  
איך האָב געכאפט א קוק אף אים און א זיפץ געטאָן:  
— יאָ, לייעלע, דו ביסט טאקע קראנק. האָסט זייער גרויסע היץ. אזש  
פינף און דרייסיק!..  
לייעלע האָט זיך דערפרייט.

— אָט זעסטו איך האָב דאָך דיר געזאָגט...  
מער פון צוויי מינוט האָט לייעלע ניט געקאָנט שטיל זיין. האָט זי  
זיך ווידער גענומען פלאַלען. איצט שוין וועגן עפעס אנדערש.  
— דינע פיס, זיידע, זינען לענגער פון מינע אף גאנצע צוויי מע-  
טער. איין פוס — אף איין מעטער און דער צווייטער פוס אויך אף א  
מעטער...  
איך האָב געשמייכלט און געשוויגן. לייעלע האָט פאָרגעזעצט אירע  
באָבאכטונגען:

— בא דיר איז א גרויסער קאָפּ און א קליין קישעלע, און בא מיר איז  
א קליין קעפעלע און א גרויסע קישן, דאָס איז עפעס ניט ריכטיק...  
זי האָט מיר אונטערגערוקט איר קישן.  
— לאָמיר זיך בייטן מיט די קישנס, גוט?  
איך האָב גאָרניט געענטפערט. ס'איז געוואָרן שטיל. אין דער שטיל-  
קייט און עפשער פון דער שטילקייט — א טיק-טאק פון א זיגער. און  
עפשער א זשומען פון א פליג. זשום-זשאָם. סאם-סאָם. סאם-סאָם...  
ווי קומט א פליג אינמיטן ווינטער?  
זי איז געווען פארפרוירן. פופציק יאָר איז זי געלעגן ערגעץ אין א  
לעכעלע, א פארפרוירענע. איצט האָט זי אופגעלעבט. געקומען צו פליען  
פון א ווייט טויט שטעטעלע. ביסט געשטאַרבן, נויקע? צי ביסט געבליבן  
לעבן? עפשער וואָלט גלייכער געווען זאָלסט טאקע געווען שטאַרבן? וואָס  
שוויגסטו, נויקע, מיין דרייטער, מיין אַרעמער ברודער?  
לייעלע האָט פארווונדערט געקוקט אף מיר.

— וואָס ביסטו אזוי בלאס געוואָרן, זיידעז? עפשער האָב איך דין אָנ-  
געשטעקט?

זי האָט מיך אָנגעהויבן טרייסטן:

— זאָרג זיך ניט, ס'קאָן אפילע זיין, אז איך בין גיט קראַנק, ווייל די  
מאַשין איז אַריבערגעפאָרן איבער דער בריק, און אויב זי איז אַריבערגע-  
פאָרן איבער דער בריק, האָב איך שוין געמעגט עפענען דעם פּויסט, ווייל  
א בריק...

בריק. בריק. בריק. איך האָב זיך דערפרייט מיט אַט דעם וואָרט, ווי...  
יא, ווי דער לאַנגנאַזיקער אדמיניסטראַטאָר מיט דער לאַטע. יאַ-יא. ס'איז  
פונקט דאָס וואָרט, דאָס קליינע טרעפלעכע וואָרט, וואָס איך האָב געדארפֿט  
האַבן, קעדיי צו פארענדיקן מיין דערציילונג. א בריק איבערן טיין. איבערן  
טיין פון א מענטשלעך לעבן. פון זיין ווינטער-ציט ביזן צווייטן  
פּריילינג.





נֶאֱכַזְמִקֶּז  
עִסְדֵּעַג

כְּאֵלֶּךָ





## 1. קאפ'ין

ען נאָכעמקע עסרעג האָט זיך דערוויסט וועגן דעם פּאַלקאָוויק פּלאַוויצקיס אולטימאַטום. אַז קאָפּין דאַרף אין מעשעך פון פּיר און צוואַנציק שאַ אַרויסגעבן דעם שולדיקן, וואָס האָט געטויט דעם פּוילישן סאַלדאַט, און אויב ניט, וועט דאָס שטעטל אָפּגעווישט ווערן פון דער ערד, איז ער, נאָכעמקע, ניט דערשיטערט געוואָרן. מיסטאַמע דערפאַר, וואָס ער האָט זיך פּאַשעט ניט געקאַנט פּאַרשטעלן, וואָס דאָס באַטייט. אָט אַווייַאָ געמט מען און מע ווישט אָפּ פון דער ערד אַ גאַנץ שטעטל מיט אַ גרויזן מאַרק, מיט אַ שול, אַ קלויסטער און אַ קאַסטיאַל, מיט דרייַ בעסוילעמס, אַ ייִדישן, אַ קאַטוילישן און אַ פּראַוואַסלאַוונעם, מיט שטיבער און הויפּן, און מיט פּיר טויזנט אַינזווינער?

ווען מע האָט אָבער צעשטעלט באַ אלע וועגן, וואָס האָבן געפּירט פון קאָפּין, האַראַטאָן און קוילנאוואַרפּערס, האָט זיך נאָכעם פּאַרטראַכט. און אויב טאַקע יאָ? וואָס זשע וועט פּאַרבליבן פּונעם שטעטל? אַ ביסל אש? און מער גאַרניט? ניין, ס'איז אומגעלעך! עפעס אַן אָנדענק מוז דאָך בלייבן, אַ זייכער לעדוירעט.

ער האָט געהאַפּט, אַז דאָס וועט אופּטאָן דער פעטער אַיזיק. ער שרייבט אַ פינקעס וועגן די לייַדן פּונעם ייִדישן פּאַלק מייעמי פּאַרעמעלעך־מיצראַים און ביז פעטלירען און דעניקינען, וועט דאָס לעצטע קאַפיטל הייסן — „כּורבן קאָפּין“.

עס טייַג אָבער ניט. פּאַרוואָס עפעס נאָר „וועגן די לייַדן“? און וועגן די פּרייַדן? און וועגן דעם פּולבּלוטיקן לעבן פון די בניִיקאָפּין ביכלאַל? האָט ער אַ פּרוּוו געטאָן, נאָכעמקע, פּאַרקריצן אין זײַן מויעך גאַנץ קאָפּין. ס'איז אָבער אומגעלעך, דער קאָפּ קאָן פּלאַצן פון די טויזנטער קאָפּ־פּינער, יונגע און אלטע, שייַגע און מינעסע, טונקעלע און העלע, קלוגע און נאַרישע, וואָס פּלאַנטערן זיך אין זײַן זיקאַרן. איז זאָל זײַן ניט אלע. זאָל זײַן אַ טייל. אַ קליין טיילכל כאַטש פון נאָענטע און אַייגענע. נאָר, ניטאָ קיין ברייַרע. מע מוז ראַטעווען דאָס, וואָס סע לאָזט זיך.

## 1. די באַבע

מײַן באַבע האָט מיר געוואָגט, אַז איך זאָל צוגיין צו אַלטערן דעם באלענאַלע, כאַפּן אַ קוק אף זײַן גאַסט. — אלע גייען, איז גיי אױכעט. מע זאָגט, אַז ער איז געקומען צו פּאַרן פון אמעריקע. עפשער האָט ער עפעס געהערט וועגן טאַטן.

און אויב ער וועט זיך נעמען מיך אויספרעגן וועגן מיין טאטן, איז  
וואס קאן איך אים זאגן?

מיין פאטער איז אוועקגעפאָרן, ווען איך בין אלט געווען קנאפע דריי  
יאָר. און אויך פון דיראַ דריי יאָר איז ער צוויי, אָדער אפילע עפעס מערער,  
ניט געווען אין דער היים. דאכט זיך, אז ער איז געווען אין קיעוו, דער-  
פאר געדענק איך אים קימאט אינגאנצן ניט. אויסער דעם האָב איך ניט  
ליב שלאָנדערן איבער פרעמדע שטיבער. כּוץ איינער. דאָרטן, וווּ אָקסאנע  
וויינט.

„בעסער וואָלסטו אליין געגאנגען צו אים“, — האָב איך געוואָלט זאָגן  
דער באַבען. נאָר כ'האָב זיך מעיאשעוו געווען, אלציינס וועט די באַבע ניט  
גיין צום כּאָשעווין גאסט פון אמעריקע. וואָרעם זי איז בלינד אף איין אויג.  
שעמט זי זיך. ווען די באַבע גייט ארויס אין גאס, ציט זי אָן דאָס טיכל,  
ווי עפעס א דאשעק, אפן לינקן אויג און קוקט אף דער וועלט פון אונטער  
דעם טיכל מיט איין אויג. מיטן רעכטן.

— גוט, — ענטפער איך דער באַבען, — כ'גיי שוין.

די באַבע שרייט מיר נאָך דורך דער אָפענער טיר:

— זאָלסט אָבער זיין געהיט, נאָכעמקע. ט'האָסטו די בעקעשע, טו זי אָן,  
ס'איז קילבלעך.

גלייך ווי זי וואָלט מיך ארויסבאגלייט אין א ווייטן וועג. אז טאָמיד  
ציטערט זי, ס'זאָל זיך מיט מיר, כּאָלילע, עפעס ניט טרעפן. אוי, האָב איך  
א ווילע באַבע. און איך בין א פריקער, כ'מוז זיך מוידע זיין, כ'פאָלג  
ניט די באַבע. איך פויל זיך אפילע אמאָל ברענגען נאָך אן עמער וואסער  
פון דער קרענצע.

— כ'וואָלט אזוי ניט געציטערט איבער דיר, ווען דו וואָלסט, נעבעך,  
ניט געווען קיין יאָסעם. כ'בין דיר א באַבע, א מאמע און א טאטע.

אזוי זאָגט מיר מיין באַבע. און זי איז גערעכט. זי איז ווירקלעך מיר  
א מוטער, א פאָטער און א באַבע. דער טאטע, אויב ער לעבט, איז ערגעץ  
זייער ווייט, אין אמעריקע. און די מאמע ליגט אפן דעק פונעם אָקעאן. זי  
איז געפאָרן צום פאָטער און ניט דערפאָרן. זי האָט געוואָלט מיך אויך  
מיטנעמען, נאָר די באַבע האָט זי אָפּגערעדט. „ער איז צו א שלאַבעריקער,  
נאָכעמקע, ער וועט ניט אויסהאלטן אזא מין ווייטע ריזע“. די מאמע גע-  
דענק איך. וואָרעם ווען זי האָט זיך געלאָזט אין וועג, בין איך שוין געווען  
צוויי מאָל עלטער ווי דעמלט, ווען דער טאטע איז אוועקגעפאָרן. מיין  
מאמע איז געווען א שיינע. א פיגור האָט זי געהאט ווי אָקסאנע, א דינע,  
א שלאַנקע. נאָר אָקסאנע האָט העלע האָר. די מאמע איז געווען א שוואַרצ-  
כיינעוודיקע, געהאט גרויסע טונקעלע אויגן. ווען זי האָט זיך געזעגנט מיט  
מיר, האָט זי מיך פּלוצעם געפרעגט: „פאָרוואָס ביסטו אזא קאלטער מאַ-  
לעך?“ כ'מיינ, אז איר האָט זיך עס אויסגעוויזן איבער דעם, וואָס זי האָט  
געקוקט אף מיר דורך טרערן. זי האָט געמיינט, אז איך ברויגען זיך, מאַכ-  
מעס זי לאָזט מיך איבער. זי האָט מיך געקושט און אינגערעדט: „איבער-  
יאָר, נו, אין מערסטן, איבער צוויי, ווען דו וועסט א ביסל געווינטער  
ווערן, וועלן מיר קומען צו פאָרן נאָך דיר, איך אָדער דער טאטע“. איז  
אָט ווארט איך און ווארט. שוין באלד אכט יאָר אריבער, און קיינער קומט

ניט נאך מיר. גוט, וואָס איך האָב אזא באַבע, אניט וואָלט איך פארפאלן געוואָרן. איך באדויער ביו איצט — איך האָב די מאמע אפילע קיין קוש ניט געטאָן. פאָשעט צוגערייט זיך מיט די ליפן צו איר נאָז — און שוין. ערשט שפעטער האָב איך זי געקושט הונדערט מאל. אף אונדזער גרויט סער פאמיליען־פאָטאָגראפיע. די באַבע האָט דעמלט שרעקלעך געוויינט. ווען מיין מאמע האָט געלעבט, האָט די באַבע ניט זייער זי ליב געהאט. „מיין שנור איז צו שיין. צו שיינע קאָנען ניט זיין קיין איבערגעגעבענע מאמעס...“ אזוי פלעגט זאָגן די באַבע.

נאָר ווען ס'איז אָנגעקומען די יעדיע, אז איר שנור איז דערטרונקען געוואָרן צוזאמען מיטן „טיטאניק“, האָט די באַבע עטלעכע טעג נאָכאנאנד ניט אוּפגעהערט צו וויינען. דערנאָך איז זי אוועק אפן אלטן בעסוילעם און ווידעראמאל גענומען קלאָגן. די באַבע זאָגט, אז דאָרטן איז איר גרייט גער אויסוויינען זיך, ס'הייסט, אפן קייווער פון מיין זיידן, וועלכן איך האָב קיינמאל ניט געזען. דאָס איינציקע, וואָס איך האָב געוויסט וועגן אים, איז אז מע האָט אים גערופן פראַים עסרעג. מערער וואָלט איך גאָרנישט ניט געוויסט, ווען ניט די באַבע. זי האָט ליב מיר דערציילן וועגן אים. שוין לאנג, אז דער זיידע איז געשטאָרבן, נאָך אין אָנהייב פונעם יאָרהונדערט, א יאָר צוואנציק צוריק. די באַבע ווידער דערציילט וועגן אים אזוי, גלייך ווי עס וואָלט ערשט נעכטן געשען. ווען דער זיידע וואָלט ניט געשטאָרבן, וואָלט ער אצינד געווען א בען־שוויים. זינט ער האָט איבערגעוואנדערט אפן אלטן בעסוילעם, האָט זיך די צייט ווי אָפגעשטעלט. עס טרעפט, אז די באַבע נעמט אראָפּ פון דער וואנט די גרויסע פאמיליען־פאָטאָגראפיע, בלאַזט אראָפּ פון איר דעם שטויב, טייט אָן מיט א טרוקענעם פינגער אף דעם זיידנס געזיכט און זאָגט:

— כאפּ נאָר א קוק אף אים, ווי יונג ער זעט אויס!  
וואָלט זי כאַטשבי געזאָגט „אויסגעזען“. איז גיין — „זעט אויס“.  
פרעג איך די באַבע:

— קאָן דען א זיידע זיין יונג? און אויב דער זיידע איז יונג, איז פאר־  
וואָס ביסטו אלט?  
צעלאכט זיך די באַבע. גלייך ווי עס גייט ניט וועגן א געשטאָרבענעם,  
נאָר א לעבעדיקן זיידן, וועלכן זי קאָן באלד א רוף טאָן פונעם שכייעס־  
דיקן צימער און א זאָג טאָן אים:

— אוי, פראַים, האָבן מיר אן אייניקל! אן אלטער קאָפּ!  
מיין באַבע האָט ליב א לאַך טאָן און א שפּאס טאָן. דאָס לאכן פאסט  
איר זייער. א ביסל מאכט קאליע דאָס פארמאכטע אויג. עס באקומט זיך ווי  
א טונקעלע לאטע אף א העלן געלעכטער. מיר זיינען אָבער אלע צופרידן,  
ווען די באַבע קוועלט. כּוּץ דעם פעטער אייזיק. ער זאָגט, אז פאר א אלטן  
מענטשן איז ניט אָנשטענדיק צו לאַכן, ווי עפעס א דאָרפס־מויד.  
די באַבע באליידיקט זיך ניט. זי ווישט אויס דאָס טרערנדיקע אויג  
מיטן עק פונעם טיכל און זאָגט, אז זי האָט זיך אָנגעשטעקט פון איר פראַג־  
מען. דער זיידע האָט ליב געהאט א געשמאקן געלעכטער. איז וואָס האָב  
איך געוואָלט זאָגן.. ווידער פארפלאַנטערט זיך. ס'איז, אפּאָנעם, דערפאר,  
וואָס איין געדאנק לויפט אָן אפן צווייטן, ווי א כּוואליע אף א כּוואליע.

די באַבע האָט געוויינט און געוויינט און דערנאָך אוועק אפן בעסוילעם און גענומען ווידער קלאַגן אפן זיידנס קיווער. זי טוט שטענדיק אזוי, ווען ס'איז איר שווער אפן האַרצן. ווען זי מוז זיך אויסוויינען אָדער זיך אן אייצע האַלטן. אויסוויינען זיך — דאָס לאַזט זיך פאַרשטיין. דאָס קאָן מען אומעטום. און אף א הייליק אַרט אוואַדע. טרערן רינען דאָרט פון זיך אליין. אָבער אן אייצע האַלטן זיך? וויאזוי איז דאָס מעגלעך? מיט א טויטזן? כווייס ניט, וואָס פאַר א שמועס איז דאָרטן פאַרגעקומען צווישן דער באַבע און דעם זיידן, נאָר זי האָט אָנגעהויבן אזוי, גלייך ווי זי וואַלט געהאַלטן באַם פאַרענדיקן דעם געשפּרעך מיט אים.

— ווען כוואַלט געווען וויסן, וואָס פאַר א סאָף ס'וועט ארויסקומען, וואַלט איך דען געלאָזט עלקען פאַרן?

ווען אירע ווערטער וואַלטן געווען געווענדט נאָר צו מיר, וואַלט די באַבע דען אָנגערופן מיין מוטער באַם נאָמען?

— כוואַלט שוין בעסער אליין געפאַרן. נאָר ווער האָט געקאָנט וויסן? ס'איז דאָך פאַרט „טיטאניק“!

מיין טאטע האָט בעשאַסמייסע געכאַפט א גוטן פּסאק פון איר. — ווען יויסעף זאָל געווען זיין א לייטישער זון, וואַלט ביכלאל גאָר-נישט ניט געשען. אלע צאָרעס און שלעך זינען איבער אים. ווען ער פאַרנעמט זיך ניט מיט די דאָזיקע געשעפטן, וואַלט ער ניט באַדאַרפט זיך ראַטעווען, פאַרן קיין אמעריקע, און עלקע וואַלט אויך פאַרשפּאַרט זיך לאַזן צו אים. און איך אויך. איך וואַלט אויך ניט געדאַרפט אָנציען דאָס טיכל איבער די אויגן.

יויסעף — דאָס איז מיין טאטע. ווידער, ווען זי ווענדט זיך צו מיר, וואַלט זי זיך אויסגעדריקט אנדערש: „ווען דיין פאָטער זאָל געווען זיין א לייטישער מענטש...“ זי וועט מיר אָבער דאָס קיינמאַל ניט זאָגן. פאַרקערט. טאָמיד זאָגט זי מיר, אז איך האָב געהאַט זייער א לייטישן טאטן. פאַר-וואָס — געהאַט? ער לעבט דאָך ערגעץ. כ'האָב אויך ניט פאַרשטאַנען, וואָס הייסט — „די דאָזיקע געשעפטן“? אצינד ווייס איך. און דאן האָב איך ניט געוואָלט. איך פאַרשטיי אויך ניט, וואָס האָט דאָ צו טאָן — „איך וואַלט ניט געדאַרפט אָנציען דאָס טיכל אף די אויגן“.

איצטער נעמט די באַבע מיט ציטעריקע הענט די גרויסע פאַמיליען-פאָטאָגראַפיע. כווייס, צוליב וואָס. זי וועט זיך נעמען אויסמעקן מיין מאַ-מען פונעם צעטל פון די לעבעדיקע. זי איז פול מיט זאַבאָבאַנעס. מיין באַבע. מע דאַרף, הייסט עס, אָפטיילן די טויטע פון די לעבעדיקע. איך האָב פאַרגעדענקט די דאָזיקע ווערטער. כאָטש ניט איבעריקס אריינגעדורן-גען אין זייער זין. כ'האָב נאָר געזען, ווי די באַבע שטעכט דורך מיט א נאָדל צוויי קלייניקע לעכעלעך פון ביידע זייטן פון מיין מאמעס שיינעם קאַפּ. אזעלכע לעכעלעך האָט די פאָטאָגראַפיע פאַרמאַנט ניט ווינציק. לעבן זיידן. לעבן דעם פעטער מענדל... עפעס ענלעכס אפילע לעבן טאטן. צי עפשער האָט זיך מיר דאָס נאָר אויסגעוויזן. כאָטש די ווייטע אמעריקע אף יענער זייט אָקעאַן איז קימאַט פונקט ווי אף יענער-וועלט.

די באַבע איז מעסוקן ביז אף מיין טאטן. צוליב וואָס האָט ער גע-דאַרפט אויסשרייבן עלקען צו זיך קיין אמעריקע? וואַלט דען ניט געווען

טוינט מאל בעסער, ווען ער וואלט זיך געווען אומגעקערט אהער, אין דעם פאטערס שטוב מיטן אלטן עפלבויס?

א, דער עפלבויס! ער איז ווירקלעך מעסוקן אלט. קוים וואס ער לעבט. דער שטאם האט זיך אויסגעקרימט, האַרבאטע געוואָרן, צעשפענדלט זיך און האלט זיך „אף די פיס“ נאָר אדאנק זייער א קונציקן אונטערשפאר, וועלכן די באַבע האָט אויסגעמיסטערעוועט מיט אירע אייגענע הענט. וואָר דען? זי קאָן זיך דען פאַרלאָזן אפן פעטער אייזיק! מײן באַבעניו האָט זייער ליב דעם עפלבויס. א קוק טאָן אף אים, איז דאָס ניט מער ווי א טשאַלעע ביימל. אָבער ווי פרוכטבאַר דאָס איז! ביים א גערעטעניש ברעכן זיך די צווייגן פון דער שעפע רויטע עפעלעך. יעדן פרימאָרגן ברענגט די באַבע א פולן פארטעך, פארווּך, הייסט עס, נאַכעמקע, וואָס פאַר א געשמאַקע עפלו! דער דאָזיקער עפלבויס איז ווי א מיטגליד פון אונדזער מיטשפאַכע. ער האָט זיך אריינגעפאַקט אפילע אין אונדזער פאַטאָגראַפיע. טאַקע אדאנק דער באַבען. קוים איינגערעדט דעם פאַן קאזימיר קאַרפּאָוועצקין, אונדזער פאַטאָגראַף, וועלכער האָט גוואלדיק־גרויסע רויטע וואַנצעס, ער זאָל קומען צו אונדז. ער האָט געזאָגט, אז ער וועט ניט שלעפן דעם שווערן אפאַראַט צוליב „דעם־אָ עפלבויס“. בא זיך אין הויף האָט ער א פיל בעסערן פאַן. א גאַנצן גאַרטן, און ניט עפעס א נישטיק ביימל. גוט, וואָס דער פעטער מענדל האָט זיך אריינגעמישט. אויב, זאָגט ער, דעם פאַן קאזימיר איז ניט באַקוועם שלעפן זיך מיטן אפאַראַט, וועט ער אים אליין ברענגען צו טראָגן. „וויאזוי אָבער וועסטו דאָס טאָן, אז דו ביסט קימאַט פאַראַליזירט?“ — פּרעגט מיך די באַבע, דערציילנדיק וועגן דעם, גלייך ווי איך וואָלט געווען דער פעטער מענדל. מײן באַבע פאַרבייט אָפּט די יאַצערעס. זי זאָגט, אז די פראַגע האָט זי דעמלט פאַרגעבן הויך אף א קאַל, וואָרעם זי האָט גע־מיינט ניט דעם פעטער מענדל, נאָר דעם פעטער אייזיק. ער אָבער, דער פעטער אייזיק, האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק. אזא טעווע האָט ער. אפילע ווען ער שווייגט, האָט ער אָדער אן איראַניש, אָדער א באַליידיקט פאַנעם. דעמלט האָט ער אויכעט איראַניש געשמייכלט: „אן עפלבויס! א מעשוּגאַס פון אן אלטער יידענע, מיטטיינסגעזאָגט...“ דער פעטער אייזיק האָט א בלייכע בלאָוּקייט אונטער די אויגן. ער איז געווען יינגער פונעם פעטער מענדל, נאָר אויסגעזען האָט ער עלטער.

דער פעטער מענדל האָט טאַקע אויסגעפירט זײַנס. ער איז ניט געווען אינגאַנצן געליימט. מיט דער הילף פון א שטעקעלע פלעגט ער זיך באוועגן גאַנץ נישקאַשעדיק. דער רעכטער פוס האָט אָבער ניט געשפאַנט, נאָר נאָך געשלעפט זיך. ווען ער האָט פעכענדיק און סאַפענדיק געבראַכט צו שלעפן דעם אפאַראַט, האָט ער געזאָגט דער באַבען:

— שוויגער, כ׳מײן, אז כ׳האָב פאַרדינט בא אייך א פרישן פיפאַלעך מיט סמעטענע, נו זאָל כאַטש זײַן מיט פידסמעטענע.

דער פעטער מענדל האָט געהאַט א ברייט פאַנעם און א ברייט מויל, ווי אלע וואסערבערס. ווען ער פלעגט שמייכלען, האָט זײַן פאַנעם זיך צעטיילט אף צוויי כאַלאַקים — דער אונטערשטער איז געווען באשײַנט מיט א שמייכל, דער אייבערשטער אָבער איז באדעקט געווען מיט א שאַטן, וואָרעם ער האָט געליטן פון שטאַרקע ווייטעקן. די באַבע האָט ליב

געהאט איר איידעם און אונטערגעהאָדעוועט אים יעדן פרייטיק, ווען זי האָט געבאקן ברויט, מיט א הייסן, געשמאקן פיפאלעק.  
טשיקאווע, ווען דער עפּלבוים וועט שטארבן, וועט אים די באַבע אוי-  
כעט אויסמעקן פונעם צעטל פון די לעבעדיקע מיט גאָדל-שטעכץ?  
כ'ווייס, וויאזוי די באַבע וועט מיר ענטפערן אף דער פראגע:  
— דער עפּלבוים וועט איבערלעבן מיך. אלע אונדז...  
ווייל דער בוים איז טיף איינגעגראָבן אין דער ערד מיט זיינע וואַרצ-  
לען.

## 2. דער פּאַטער

קאַפּין רוישט. אלטער דער באלעגאַלע האָט געבראכט אף זיין בריטשקע  
עפעס א האלב טויטן מענטשן פונעם וואַקזאל. ווער דאָס איז, ווייסט קיי-  
נער ניט. פונדאנען? „מע זאָגט...“ פון פּראַסקוראַוו. פון קיעוו. און  
אפילע — אזש פון אמעריקע. אלטער, ווידער, שווייגט. ער ווייסט אליין  
ניט, זאָגט ער. ער דערציילט מיט א פארטייעט פניערל אין זיינע צעפּאַלאַ-  
כעטע אייגעלעך:

— הערט א מיסעו נעמט ער, מיין פארשוידל, הייסט עס, און פאלט  
אינמיצקעדערינען כאלאַשעס. אינמיטן וועג, הייסט עס. קוים דערפירט אים.  
— וואָסי?

— כ'ווייס וואָס? דאָקטער טויבעס זאָגט — דאָס הארץ איז שולדיק.  
וויבאלד די באַבע האָט דערהערט „אמעריקע“, זאָגט זי מיר:  
— גיי, נאָכעמקע, כאפ א קוק אף אים. עפּשער ווייסט ער עפעס וועגן  
דיין טאטן.

גיי איך צו אלטערן. כאָטש כ'מיין, אז ס'איז פוסטע כאלוימעס, פליאַט-  
קעס. „מע זאָגט...“ וואָס פּלוצעם פון אמעריקע? ס'איז פּאַלג מיך א גאנג.  
און נאָך היינטיקע צייטן. און אויב אפילע יאָ, איז דאָך אמעריקע ניט  
קאַפּין. א מענטש איז דאָרטן א זעמדעלע. איז וואָס זשע קאָן ער וויסן,  
דעראַ גאסט, וועגן מיין טאטן?

אינעם צימערל איז געווען פוסט און שטיל. א קליין לעמפל האָט שוואך  
געלויכטן און ארויסגעלאָזט א שאַרפן נאפּט-רייעך. כ'האָב ניט באמערקט  
צוערשט, אז אף דער קושעטקע ליגט א מענטש. און ווען איך האָב אים  
דערזען צווישן די לאנגע שאַטנס, האָב איך ניט געקאָנט אונטערשיידן, צי  
ער שלאָפט, צי די אויגן זיינען בא אים פארמאכט אָדער אָפן. אף יעדן פאל  
האָב איך א זאָגעטאָן מיט א קאָל, וואָס שעמט זיך פאר זיך אליין:  
ניט אונט.

און נעטוראכט. אויב איך וועל ניט דערהערן קיין ענטפער, הייסט עס,  
אז ער שלאָפט. וועל איך גלייך זיך אָפּטראָגן.  
דאָס הארץ אָבער האָט בא מיר געקלאפּט ווי אין א פיבער. כ'ווייס ניט  
פארוואָס. געדאנקען באַברען זיך אין קאָפּ א גאנצן טאָג. און פון דעם  
שאַרפן נאפּט-רייעך האָט ער זיך אצינד פארדרייט. האָב איך זיך צוגע-  
שפּאָרט מיט אַן אַקסל צו א שאַפע.

— גוט אױנט, — האָט זיך דערהערט פון ערגעץ װײַט, װי פון יענער זײַט פענצטער.

גלייך װי איך װאָלט זיך באַמיט װאָס גיכער פּאָטער װערן פון עפעס אומאַנגענעמס, האָב איך אַפּגײַך אױסגעשאַטן דאָס, װאָס איך האָב פאַר־גרייט, גײענדיק אַהער.

— איך בין נאָכעם עסרעג. מײַן טאַטן האָט מען גערופּן יױסעף עסרעג. ער איז אױעקגעפּאַרן אין טױזנט נײַן הונדערט זיבעטן יאָר קײן אַמע־ריקע. אין פּינף יאָר אַרום איז מײַן מאַמע געפּאַרן צו אים. זי איז אָבער נײַט דערפּאַרן װײַל... װײַל...

— מאַך צורעכט דעם לאַמפּ, ס'איז פּינצטער, — האָט זיך דערהערט, אײַצט שױן פון דער זײַט פענצטער.

איך האָב זיך צוגעײַלט, אַרױסגעדרייט דעם קנױט אַזױ, אַז דעם פּלאַם איז געװאָרן ענג אײנעם לאַמפּ־גלעזל, דאָס רױטע צינגל האָט א צײַ געטאַן זיך אין דער הײך, שײַר נײַט אַרױסגעריסן זיך פּונעם גלעזל.

— גײ צו נעענטער.

בין איך צוגעגאַנגען. דער מענטש האָט אונטערגעהויבן דעם קאַפּ פּונעם קישן, שאַרף אַ קוק געגעבן אַף מײַר מיט שײַנענדיקע אױגן און געזאַגט:

— דערצײל װײַטער. נאָר מע דאַרף נײַט...

„כײַהאַב זיך אַנגעשטױסן, אַז ער האָט געװאָלט זאָגן, „נאָר מע דאַרף נײַט װײַנען.“ כײַהאַב אָבער אַזױ אױך נײַט געװײַנט. כײַהאַב זיך פּאַשעט פאַרהיקעט. דאָס טרעפט זיך מיט מײַר אַלעמאַל, װי נאָר כײַדערצײל װעגן דעם זינלאַזן טױט פון מײַן מאַמען.

— זי איז דערטרונקען געװאָרן. פּונעם פּאָטער האָבן מײַר גאַרנײַט באַ־קומען. מײַר װײַסן נײַט, װאָס ס'איז מיט אים. מע האָט אונדז געזאַגט, אַז אײַר זײַט געקומען פון אַמעריקע. האָט מײַר מײַן באַבע געהײסן, אַז איך זאָל באַ אײַך פּרעגן, עפּשער האָט אײַר עפעס געהערט פון מײַן טאַטן.

דער מענטש האָט געשוויגן. האָב איך װידער אײַבערגעכאַזערט:

— מײַן טאַטנס נאָמען איז יױסעף עסרעג.

כײַהאַב געװאָרט אַף אַן ענטפּער א גאַנצע מײַנוט, און עפּשער צװײ. נאָר אַנשטאַט אַן ענטפּער, האָט ער מײַך פּלוצעם א פּרעג געטאַן:

— נאָכעמקע, דו ביסט א מאַנספאַרשױן?

פּונקט אַזא מײַן פּראַגע האָט מײַר אַנומלטן פאַרגעבן גרײַשע װאַסערבער. אַלע פאַרגיבן מײַר די דאָזיקע פּראַגע. אַלע צװײפּלען, צײַ איך בין א מאַנצבל. אַקסאַנע אױכעט. עמעס, זי פּרעגט מײַך נײַט. נאָר איך פּיל דאָס. און נאָר דערפאַר, װאָס איך בין אַף א יאָר ייַנגער פון אײַר.

ענטפּער איך קורץ און שאַרף, װי א מאַנצבל, און אפּילע א קאַפעלע גרױסהאַלטערײַש:

— יאָ.

— איז גוט. װעסטו קאַנען, הײַסט עס, האַלטן די צונג הינטער די צײַן?

ער האָט װידער געכאַפּט א שאַרפּן קוק אַף מײַר און אַרױסגעבראַכט:

— איך בין דײַן טאַטע.



ער האָט מיר שטרענג אָנגעזאָגט, אז איך זאָל קיינעם קיין וואָרט וועגן אים ניט דערציילן, אפילע דער באַבען, ביז א געוויסער צייט, „ווען מיר וועלן פארטרייבן די וויספאָליאקן, וועל איך אליין צו אייך קומען“. קומט אויס, אז דער פאָטער איז ארויסגעפאָרן פון אמעריקע נאָך אין 1917, ווי נאָר ס'האָט אויסגעבראַכן די רעוואָליוציע אין רוסלאַנד און די בסורע וועגן איר איז דערגאנגען קיין אמעריקע. דערקליבן האָט ער זיך אהיים ערשט אין א יאָר ארום. פון דעמלט אָן איז ער געווען אין א סאך ערטער פון רוסלאַנד, געקעמפט די גאנצע צייט ווי א פאָשעטער „רעוואָליוציע-סאָל-דאט“. וויאזוי האָט ער זיך פלוצעם געיאוועט אהער, קיין קאָפּין, האָט ער מיר ניט אופגעקלערט. און איך האָב אים ניט אויסגעפרעגט. אויב ער דער-ציילט ניט, איז עס, געוויס, א סאך. ער האָט זיך מעסוקן געבייזערט אף זיין האַרץ, וואָס האָט אים „אונטערגעפירט אין אזא מאַמענט“, און אויס-געפרעגט מיך וועגן די שטימונגען און ריידערייען אין קאָפּין און אין די ארומיקע דערפער. צי ארבעט דער קאלך-קאריער, די אַליארניע, די מיל? צי ס'איז פאראן א סאך ארבעטער, און ווער פון די אלטע ארבעטער איז דאָרטן פארבליבן? כ'האָב געענטפערט אף זיינע פראגעס אזוי, ווי כ'האָב געקאָנט. דערנאָך האָט ער מיר געהייסן קומען צו אים איבערמאָרגן אפ-דערנאכט. ער דארף מיך בייטיק האָבן.

— נו, און אצינד גיי אהיים. — האָט מיר דער טאטע געזאָגט.  
 מער האָב איך אים ניט געזען. כוץ איין מאָל, נאָר אף א ווילע. ווען דער פאָלקאָוויק סלאוויצקי האָט אים דערשאָסן.  
 אלטער האָט דערציילט, אז עטלעכע באוואַפנטע מענטשן האָבן זיך אריינגעריסן באנאכט צו אים אין שטוב אריין, און זיין פארשוין איז אנט-לאָפן. „ניט טויט, ניט לעבעדיק“.

### 3. דער פעטער

מיר וויינען מיטן פעטער אייזיק צוזאמען. ער רעכנט, אז איך און די באַבע זיינען בא אים אף קעסט. נאָר דאָס איז ניט עמעס. כוץ אלע אירע בעריעשאפטן איז די באַבע נאָך א שטיקל נייטערן אויך. באשטייט זי אליין איר שטעטל. ער זאָגט דאָס ניט, עס פאסט ניט, נאָר ער שווייגט איראַניש און גיט אַנצוהערן: „ווער ביז איך דען? אן אַרעמער לערער, ניט מער“. ער איז טאקע אן אַרעמער לערער, נאָר זיין קאָרגשאפט איז נאָך גרעסער פון זיין אַרעמקייט. דאָס איינציקע, אף וואָס ער קאָרגט ניט, דאָס איז אף ביכער. די מומע באַסיע, דאָס ווייב זיינס, וואָס טוט אלץ פאמעלעך און צעקראַכן, אפילע זי גייט ארויס פון די קיילים, וויבאלד עס האנדלט זיך וועגן די ביכער.

— כ'רעד שוין ניט וועגן זיך. כ'זע אויס, מישטיינסגעזאָגט, ווי א שלע-פערקע, נאָר האָסט דאָך צוויי טעכטער. איידער פאטערן די לעצטע גראַשנס אף ספאָרימלעך, וואָס קיינער לייענט זיי ניט, וואָלט דאָך גלייכער געווען צוקליידן א ביסל די טעכטער.

דער פעטער ענטפערט גארנישט ניט, ער שווייגט. ווארט, ביו זיין „פלוניעסטע וועט אויסשעפן איר מינעלאשן“. דערנאך נעמט ער ארויס פון דער שאפע א באנד גיוא און לייענט איר. „...די שטעכיקע בלעטער פון אן אגאווע. איידער זיי צעלאזן זיך און ציען זיך אויס אין לאנגע פאסן, פארבלייבן א לאנגע צייט צונויפגעלייגט איינע מיט דער צווייטער און בילדן אויס ווי עפעס איין הארץ. פאר דער דאזיקער צייט דרוקן זיך אָפּ די שטעכלקעס פון יעדער בלאט אף דער שכינעסדיקער. שפעטער צע- וואקסן זיך די בלעטער פראכטפול און טיילן זיך אָפּ. די צייכנס אָבער פארבלייבן און וואקסן צוזאמען מיט זיי. דער דאזיקער שטעמפל ליגט אף זיי דאָס גאנצע לעבן. דאָס זעלבע קומט פאָר אין אונדזער הארץ, ווו עס פארקריצן זיך נאָך אין דער מוטערטראכט אלע פארגעניגנס און אלע ליידן פונעם מענטשן-שטאם: אף יעדערן פון אונדז, וואָס מיר וואָלטן ניט געטאָן, פארבלייבט דער דאזיקער שטעמפל“.

ווען דער פעטער לייענט אזעלכע זאכן, ווערט בא אים לאכלוטן פאר- פאלן דער איראָנישער נוסעך. עס פילט זיך נאָר א מין אומעט אין קאָל. דער פעטער לייענט, און די מומע באסיע הערט זיך צו און פארגעסט וועגן דעם, אז זיי האָבן צוויי דערוואקסענע טעכטער, פאניע און סאַניע, און אז ס'איז שוין פון לאנג צייט צוקליידן זיי א ביסל. נאָר פלוצעם טוט זי זיך א ריס פונעם אָרט:

— אוי, די מילך איז שוין מיסטאמע אויסגעלאָפן!

די טרויעריקע ווערטער פונעם בוך זינען מיר דעמלט געפעלן געווען. איך האָב זיי ארויסגעשריבן און אויסגעלערנט אף אויסווייניק. שפעטער האָב איך פארפאסט א ליד, אין וועלכער יעדער פערז הייבט זיך אָן מיט די ווערטער „אגאוועס שטעכיקע בלעטער“. אומבאמערקט האָב איך זי פא- רוקט אונטער אַקסאנעס קישן, ווען זי איז געלעגן קראנק. כ'ווייס ניט, צי זי האָט דאָס געלייענט. כ'מייך, אז ניין. אניט וואָלט איך עס דערקענט אין אירע גרויע אויגן.

ביכלאל באציט זיך דער פעטער איינזיק איראָניש צו אלעמען אף דער וועלט. אפילע צום אייבערשטן אויך. ער איז בעפיירעש באנקראַט, גאָט. זינע פייערלעכע האוּטאַכעס, וואָס ער האָט ברייטהארציק געגעבן אונדזער רע אָוועס, זינען מער ניט, ווי א זייפנבלאָז, ווי א פוסטער בלאָף, און די ניסים זינען — ווי רויך, עס טוט א בלאָז א ווינט, וועפן זיי זיך אויס און עס בלייבט גארניט. אייגנטלעך, האָט ער ניט געגלייבט אין גאָט, געקוקט אף אים פון אויבן אראָפּ (וויאזוי אָבער קאָן מען קוקן אפן הימל פון אויבן אראָפּ?) מיט א שמייכל פון א געלערנטן מענטשן, א געבילדעטן. נאָר אין אזא געפערלעך-שרעקלעכער צייט קאָן מען דאָך ניט אויסקומען מיט א גוטמוטיק שמייכלע. פלעגט ער זיך ווענדן ניט צו גאָט, נאָר צו אן אָפּ- גאָט. צו זעווסן. ווי זעווס, נעמט ער שיטן פעך און שוועבל, דונערן און בליצן. אין געדאנק, פארשטייט זיך. אָדער אף פאפיר. ער שרייבט א „גע- שיכטע פון די ליידן פונעם יידישן פאָלק פון פארען ביו פעטלירען און דעניקינען“. כ'לייען זינע שרייבעכצן אמאָל ביגנייווע. ווערט מיר סזמנע אפן הארצן. עפעס א מעשוועדיק-גרויליקע אויסשטעלונג פון ליידן, פני- ניקונגען, בלוט און גוואלדטאטן.

איין געבאָט גאָטס אָבער פּילט ער אויס מיט גרויס דערעכערעץ —  
קיבעד-אָוו. וואָס עפעס טיינעט ער:

— מיין טאטע האָט מיך אזוי ניט דערצויגן...

ער פארופט זיך אָפּט אף זיין פּאָטער. כאַזערט איבער זיינע ווערטלעך.  
א היפש שטיקל צייט איז שוין אריבער, זינט ער איז געשטאַרבן. פאַר  
האַלביקן איז דאָס אָבער גאַלע גאַרניט. פאַרקערט, זיין פּאָטער, א געוויינ-  
לעכער שטעטלידיקער ייד, ווערט באַ אים בעהאדראַגעדיק פאַרוואַנדלט אין  
א הייליקן. מע וואָלט געקאָנט מיינען, אז אלע זיינע צוויי און זעכציק יאָר  
האַט ער זיך פאַרנומען נאָר מיט טוירע און כאַכמע, ניט געגעסן, ניט  
געטרונקען. ניט אַרומגעלאָפּן מיט אַן אויסגעשטרעקטער צונג, קעדיי צו  
מעפאַרנעס זיין דאָס גרויסע הויזגעזינד, נאָר געלעבט בלויז מיט גייסט-  
זאַכן.

#### 4. פּאַניע

שטיל האָב איך זיך אַריינגעגאַנוועט אינעם פעטערס כיידער. כ'מוז פּאַקן  
דאָס ביכל וועגן שטיין, וואָס מיינט, אז ער פּליט לויט זיין ווילן. מע קאָן  
אים אויסלאַכן, דעם שטיין. ער וועט זיך ניט באַליידיקן. אף דערוף איז ער  
דאָך אַ שטיין. נו, און אַ מענטש? ער לעבט דען לויט זיין ווילן? מע שטופּט  
אים פּון אלע זייטן, און ער, דער נאַר, מיינט, אז ער מאַכט די אומגעלומ-  
פערטע טנועס לויט זיין באַגער.

שטילניקערהייט עפּן איך די טיר און וואַרף אַ זשעדנעם בליק אף דער  
שאַפּע. אפּן טיש, וואָס איז צוגערוקט צו דעם צעעפּנטן שראַנק, שטייט  
מיטן רוקן צו מיר אַ מיידל אין אַ שוואַרץ קלייד און ווישט אָפּ מיט אַ  
שמאַטע דעם שטויב פּון די ביכער. עפעס אַ שטיינערנע אומבאוועגלעכ-  
קייט איז אין איר פּיגור. און ווען ניט די פאַמעלעכע מעכאַנישע באַוועגונ-  
גען פּון אירע הענט, וואָס קלייבן איבער די ביכער, וואָלט מען געקאָנט  
מיינען, אז דאָס האָט דער פעטער אַינזיק געבראַכט פּונעם צווינטער אַ  
שוואַרצן דענקמאַל און אוועקגעשטעלט אים אפּן טיש. ער זיצט באַנאַנד,  
דער פעטער, מיט איראַניש צעצויגענע גרויע ליפּן, שווינגט, און דער ציי-  
מער איז פּול מיט אַ בעסוילעם-שטילקייט, וואָס עס הויכט ארויס פּון זיך  
דער שוואַרצער דענקמאַל. האָב איך זיך אויך אונטערגעגעבן דער שטיל-  
קייט און פאַרטייעט זיך אינעם טונקעלן ווינקל, און ביידע — דער טאטע  
מיט דער טאַכטער האָבן מיך ניט באַמערקט.

— זע נאָר זע, וואָס פאַר אַ געטרייע טאַכטער איך האָב, — האָט דער  
פעטער געזאָגט צו די פיר ווענט, — ווי נאָר זי איז געקומען צו פּאַרן, האָט  
זי זיך גלייך גענומען צו דער אַרבעט.

דעם מיידלס קאַפּ מיט די הויך אופגעקעמטע שוואַרצע האָר האָט אַ  
צאַפּל געטאַן און קוים-קוים אַ קער געטאַן זיך צום פּאָטער. ער האָט אָבער  
אַלץ אַיינגעטיינעט מיט די טויבע ווענט וועגן זיין טאַכטער, גלייך ווי זי  
וואָלט דאָ ניט געווען.

— ווו האָט איר עס געזען אזא איבערגעגעבענע טאַכטער, האָז כ'האָב  
עפעס קיינמאָל ניט געהאט דעם נאכעס צו זען, אז זי זאָל זיך פון דער  
הוילער הויט נעמען אליין ראמען דעם פּאַטערס שאפע.  
וואָס עמעס, איז עמעס, זי האָט ווירקלעך ניט געהאט אזא מידע. פּאניע  
פלעגט אויסמיידן טאָן עפעס פאר איר טאטן.  
— זע נאָר זע, ווי באשיידן זי איז געוואָרן! קיין איין גראָב וואָרט האָט  
זי נאָך ניט באוויזן צו זאָגן איר פּאַטער, זינט זי האָט זיך אומגעקערט  
אהיים, די באלטשוועניצע.

דאָס האָט מיך אויך געכידעשט. ער עסט זי, און זי שווייגט. קיין איין  
וואָרט. ס'איז אויך ניט איר גאנג. זי האלט זיך איינ?  
מיטאמאָל טוט זי א טרייסל מיטן קאָפּ, די לאנגע האָר אירע צעשיטן  
זיך איבער די פלייצעס און איבערן פּאַנעם. זי ציט אויס די האנט צו דער  
סאמע איבערשטער פּאַליצע און טוט זיך מיטאמאָל א וואקל. דאָס הארץ  
איז מיר אָפגעשטאַרבן. דער פעטער האָט זיך אפילע ניט קיין ריר געטאָן.  
ער זאָגט:

— פון אזא הייך קאָן מען ניט געהארגעט ווערן. אויב דו ווילסט בא-  
גיין זעלבסטמאָרד, איז פאראן מער זיכערע מיטלען. ס'איז ווינטשנסווערט,  
אז דאָס זאָל ניט פּאַרקומען אין דער היים. גלייכער ערגעץ-וווּ אין אן אנ-  
דער אָרט. וואָס ווייטער פון קאָפּין.

דער פעטער איז אפגעשפרונגען פונעם אָרט. גענומען לויפן איבערן  
צימער. איך האָב זיך פעסטער צוגעדריקט אין מיין ווינקל צו דער וואנט.  
פלוצעם איז ער געבליבן שטיין אינמיטן צימער. אריינגעכאפט אין די  
פינגער דעם שמעכיקן קיין. אף דעם-אָ אָרט איז אמאָל געוואקסן אן אקור  
ראט בערדל. דאָס איז געווען שוין פון לאנג, ווען ער איז נאָך געווען  
אין גוטע באציונגען מיט גאָט. דאָס בערדל האָט ער אָפגעשוירן, די טנוע  
איז אָבער פארבליבן.

— וואָס זשע שווייגסטו, דו זוי... זוי...  
ווען דער פעטער ערגערט זיך שטארק, הייבט ער זיך אן פארהיקען.  
און עפשער האָט ער ניט געוואָלט דערזאָגן דאָס וואָרט, אפּאַנעם, ניט קיין  
גוטס.

פּאניען פארשטיי איך, ווידער, אויך ניט. נו, זאָג זשע עפעס? זאָג שוין!  
א וואָרט, וואָס ווערט באצייטנס ארויסגעבראכט, קאָן אמאָל ראטעווען פון  
א סאקאָנע. איז ניין. זי שווייגט פארביסן, ווי זי וואָלט, מיינע סאָנים,  
שטום געוואָרן.

און ווען דער פעטער אייזיק האָט ווידער אפגעעפנט דאָס מויל, האָט ער  
גאָר פארגעסן, אז מע דארף ריידן איראַניש, ער האָט קוויטשיק א געשריי  
געטאָן:

— באסיעו! באסיעו!

די מומע באסיע איז אריינגעלאָפן מיט א בעזעם אין דער האנט.

— וואָס? וואָס איז געשען?

דער פעטער איז געווען א ביסל נידעריקער פון דער מומען. האָט ער  
געמוזט פארייסן דעם קאָפּ.

— וואָס איז געשען? גאַרנישט איז ניט געשען! גרייט צו ווינדעלעך.  
מיר וועלן שוין, מירצעשעם, האָבן אן אייניקל, א מאַמ...  
— וואָס פלאַפּלסטו נאַרישקייטן, וואָס?  
— איך — נאַרישקייט? און עפּשער דוז וואָס איז דאָס, מישטיינסגע-  
זאָגט, פאַר א מוטער, וואָס דערוויסט זיך אַמלעצטן, אז די טאַכטער אירע...  
— פאַניע! — האָט די מוטער ווילד אויסגעשריגן.  
און אזוי הויך, גלייך ווי די טאַכטער וואָלט ניט געשטאַנען באַנאַנד  
מיט איר, נאָר וואָלט געווען ערגעץ אין פּראַסקוראַוו.

פאַניע האָט זיך צעווייגט.  
— קרייך אַראָפּ פונעם טיש, — האָט באַפוילן דער פּאַטער.  
פאַניע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט.  
— טו זיך אָנעט.  
פאַניע האָט אַרופּגעוואָרפן אַף זיך א שאל.  
— קום מיט מיר.  
פאַניע האָט זיך געלאָזט גיין נאָכן פּאַטער.  
די מוטער האָט זיך אַנידערגעשטעלט אַף דער שוועל. פאַרשטעלט דעם  
וועג מיט זיך און מיטן בעזעם.  
— ווהיין?

דער פעטער האָט געזאָגט:  
— כּוועל זי האַרגענען.  
די מומע באַסיע האָט געכאַפט אַף אים א מעשונעדיקן קוק און פּלוצעם  
אויסגעשאַסן א געלעכטער.  
— דוו? וועסט האַרגענען?.. כאַ-כאַ-כאַ...  
דער פעטער אייזיק האָט געקוקט אַף איר מיט אויגן פון א רעציעך און  
געשוויגן. ער האָט ניט געקאַנט, ווייזט אויס, אַפּזוכן קיין געהעריקע ווער-  
טער אַף אויסצודריקן דעם צאָרן.  
די מומע באַסיע, ווידער, האָט געקייכט, ווי קיינמאַל ניט אין איר לעבן.  
— „כּוועל זי האַרגענען?..“ כאַ-כאַ-כאַ... ווען עס קריכט אַרויס פון  
צווישן די ביכער א שפּין, רופט ער מיך, כּוואַל זי דערהאַרגענען... כאַ-  
כאַ-כאַ...

## 5. סאַניע

זיי ניצן איצט ביידע, דער פּיסקעוואַטער כאָסן אַרקאַדי לייבאַוויטש און  
דער פעטער, און דינגען זיך. וועגן וואָס? וועגן סאַניען, וועגן סאַניע-  
לען, וואָס דרייט זיך שטענדיק קעגן דעם שפּיגל, מאַכט פון צוויי צעפּ  
איינעם, נאָכדעם צעפּלעכט זי אים ווידער אַף צוויי, און מיינט, אז די  
וועלט איז באַשאַפן צוליב דעם, אז זי, סאַניע, זאָל נאָר שפּען נאַכעס, ניט  
געקוקט אַף די זיבן מיסע-מעשונעס, וואָס לויפּערן באַ דער שוועל. זי וויל  
ניט וויסן ניט פון די האַרמאַטן און קוילנאַרפּערס, ניט פון די ביקסן  
און פון די פּאַגראַמען, ניט פון די סרייפּעס, עפּידעמיעס און גוואַלדטאַטן...

ווען פאניע, איר עלטערע שוועסטער, איז אוועקגעפארן קיין פראסקו-ראוו, האבן מיר זי באגלייט, איך און סאָניע, צו דער סטאנציע בעלענזשא-נע. סאָניע האָט, פארשטייט זיך, אָנגעטאָן דאָס שענסטע קלייד אירס און, שפאנענדיק מיט גיכע דריבע טריט איבערן פּעראָן, האָט זי געשאָסן מיט די אויגן ארום-און-ארום זיך און איינציטיק טמימעסדיק קאָקעטירט. הויך, אָף אַ קאַל, הייבט זי אָן שיטן מיט פראגעס: „ווען וועט, ענדלעך, אָנקומען דער צוג? פארוואָס פארשפעטיקט ער?“, גלייך ווי ניט פאניע, נאָר טאָקע זי אליין פאָרט קיין פראַסקוראַוו, און אויב דער צוג וועט, כאַלילע, ניט אָנקומען צו דער צייט, וועט אויסברעכן אן ערדציטערניש. ווען די צוג-טעמע איז אויסגעשעפט געוואָרן, האָט זי זיך גענומען פארן פּרילינג. זי האָט דאָס אָפּגעטאָן פאַשעט: געשטעלט די זעלבע פראגעס, נאָר אָנשטאַט דעם וואָרט „צוג“ האָט זי אריינגעשטעלט „פּרילינג“. „ווען וועט, ענדלעך, אָנקומען דער פּרילינג? פארוואָס פארשפעטיקט ער, דער פּרילינג? ווען זי האָט זיך אָפּגעפארטיקט מיטן פּרילינג, האָט זי זיך גענומען פאר דער לעוואָנע. איך האָב דערזען, אז ס'איז אַ מייסע אָן אַ סאָף, אז מע הייבט זיך אָן אומקוקן אָף אונדז... האָב איך שוין געמוזט זאָגן, קימאט מיט איר פאָטערס נוסעך:

— סאָניעטשקע, מע קוקט שוין אָף אונדז.

— טאָקע? — האָט זי אויסגעזונגען, גלייך ווי איך וואָלט איר געזאָגט גאָט ווייסט וואָס פאר אַ קאָמפּלימענט. זי האָט מיך ניט געהערט און גע-וואָרפן בליקן אָף אַ יונגן כעוורעמאן, וואָס איז געשטאנען אָף זיינע ברייט צעשטעלטע פיס, מיט די הענט אין די קעשענעס און געגלאַצט די אויגן אָף איר.

— סאָניע, — זאָג איך צו איר מיטן זעלבן נוסעך, — פרעס ניט די וועלט מיט דינע אויגאנעס, א מענטש איז דען בעקויעך איינשלינגען א וועלט?

— וואָס? מע קאָן זיך נאָך דערוואַרגן? — האָט סאָניע אויסגעצוי-טשערט.

— יאָ. כ'מיין טאָקע אזוי. און איך מיין נאָך, אז דו שטעלסט נאָרישע פראגעס. אבי פלוידערן. „פארוואָס פארשפעטיקט דער פּרילינג? וווּ זשע פארשפעטיקט ער, אויב אָף דיין נעזל האָבן זיך שוין אויסגעשאָסן קלייען? דאָס אַ איז דאָפּקע יאָ דערגאנגען.

— דו ליגסט. כ'האָב ניט קיין שום קלייען. ביסט אליין אַ קלייען, — האָט סאָניע זיך באליידיקט, אקוראט ווי אַ קליין קינד.

כידעשט מיך טאָקע ניט, וואָס דער פעטער אייניק האלט אין איין מו-סערן סאָניען; זיי שטילו זיי באשיידן! זיי-זיי-זיי... און איצטער וועט סאָניעלע געהערן דעם „פיסקעוואטן כאָסן“, און ער דינגט זיך נאָך.

איך קען אים. ער איז עטלעכע מאָל געווען בא אונדז. מע רופט אים ארקאדי לייבאוויטש. נאָר „לייבאוויטש“ איז ניט זיין פאָטער-נאָמען. ס'איז זיין פאמיליע. זיין פאָטערנאָמען איז סאמסאָנאוויטש. הייסט עס, אז דער גאנצער טיטל זיינער איז ארקאדי סאמסאָנאוויטש לייבאוויטש, אָט אזוי געיאוועט האָט ער זיך קיין קאָפּין דאָ ניט לאנג. מע האָט אים אפילע נאָך

ניט באוויזן צוטראכטן קיין צונעמעניש. דערווייל האָט אים פּערעץ דער שוואַרצער צוגעטראַכט — „פּיסקעוואַטע“. נאָך דער־אַ צונאַמען האָט נאָך ניט באַקומען באַ די קאַפּינער זיין אַנערקענונג. אייניקע האַלטן אים פאַר אַן אָנגעזעענעם, אפּילע שטאַלטנעם מאַנצבל. ער איז אַ הויכער, דערפאַר וואַרפט זיך ניט אין די אויגן זיין בייכל. ער האָט אַ היפש פּולבלעך און בלייך פּאַנעם. טוט זיך אָן, ווי אַן עמעסער פּראַנט. ער טראָגט אַ ברוינעם מאַנטל אַ בלוילעכען קאַפּעליוש, עסיק־גרינע שיד. ווען ער רייכערט, האַלט ער נאַכלעסיק דעם פּאַפּיראַס צווישן צוויי שוואַרצע פינגער, וואַרעם ער נעמט ניט אַראָפּ פּון די הענט די לעדערנע הענטשקעס. ער איז אַלט צוויי און דרייסיק יאָר, און דאָס פאַרשאַפט גריזאַטע דער מומע באַסיע. „עפּשער האָט ער שוין ערגעץ אַ ווייב און אפּילע קינדערלעך? היינטיקע צייטן אין אַלץ מעגלעך...“ די מומע באַסיע האָט ניט ליב, אז מע אַיילט זיך, זי איז ניט קיין אַנטשלאָסענע. דאָך האָט זי אַנומלטן גענומען אים אויספּרעגן מיטוועג דעם. פאַרשטייט זיך, זייער פּאַרויכטיק. האָט איר לייבאַוויטש גע־ענטפּערט, צולייגנדיק צום האַרצן די האַנט אין דער לעדערנער הענטשקע: — איר קענט מיר ניט, האָט איר די רעכט צו טראַכטן וועגן מיר וואָס איר ווילט. מענטשן אָבער, וואָס קענען מיר, ווייסן גוט, אז אַרקאַדי סאַמ־סאָנאוויטש וועט קיינמאַל ניט אָפּטאָן אזאַ געמיינהייט.

— איז וואָס פאַראַ מענטשן קענען אייך? — פּרעגט די מומע באַסיע פאַמעלעך, אָבער אַף כּידושים איינגעשפּאַרט. עס גייט דאָך וועגן גוירל פּון איר באַליבטער טאַכטער.

— מיך? — האָט זיך לייבאַוויטש פאַרווונדערט. — מיך קענען די גודעל־מאַנס, די קרענבערגס, די זאַלצבערגס, די קירשנבוים, די קאַנטאַרס, יא־קאַוו שרייבמאַן און יעפּים מאַרקאַוויטש פּילשטינסקי...

— איך קען דאָך אָבער זיי ניט, — שלאָגט אים איבער די מומע באַסיע. — נו, פאַרשטייט איר מיך, דאָס ביזן איך שוין ניט שולדיק, ווער זשע קען ניט יעפּים מאַרקאַוויטש פּילשטינסקי?

— וווּ זשע איז ער, יעפּים... ס'הייסט, וווּ זשע וווינט ער? — וואָס הייסט, וווּ? — ווערט לייבאַוויטש שטאַרק פאַרכידעשט, וואָס באַסיע איז אזאַ אָפּגעשטאַנענע יידענע, אז זי ווייסט אפּילע ניט, וווּ יעפּים מאַרקאַוויטש פּילשטינסקי וווינט. — אין קיעוו, פאַרשטייט זיך. — איר אליין זייט אָבער ניט פּון קיעוו.

— איז וואָס? מע קען מיר, דאַנקען גאָט, אין קיעוו אויך. — איז דאַרף איר, הייסט עס, ספּעציעל זיך אַראָפּכאַפּן קיין קיעוו? — שטייט ניט אָפּ פּון לייבאַוויטשן די מומע באַסיע. — ווייסט איר וואָס? שיקט אים אַ דעפּעש, וועט ער עפּשער קומען צו פּליען צו אייך קיין קאַפּין.

ער כאַכמעט זיך, לייבאַוויטש, און דער מומען איז אָנגעזאַליעט אפּן האַרצן. זי פּרעגט אים אָבער מער ניט אויס. זי האָט מוירע פּאַרן מאַן. אויסערלעך זעט די מומע אויס מענערישער פּונעם פעטער. זי איז העכער פּון אים, לייביקער און אפּילע ברייטער אין די פּלייצעס. זי שרעקט זיך אָבער פּאַרן גאַליקן כאַראַקטער פּון איר שטשופּלען מאַן. ער קאַן נאָך

אויסברייען, אז זי האָט קאליע געמאכט דעם שידעך. ביפראט אז מע דינגט זיך נאך.

דער פעטער טיינעט:

— אויב איר זייט אזוי רייך, איז נאך וואָס דארפט איר האָבן נאך געלט?  
— כ'דארף עס טאקע ניט. דאָס געשעפט אָבער דארף עס. כ'האָב פאַר-  
טראכט א היפש געשעפט. און צוליב וועמען סטארע איך זיך דען? אַליב  
אניער סאָניעטשקען טאקע. דער דאלעס פאסט איר ניט צום האַנעם. זי  
דארף האָבן א גוט לעבן, דארף זי.

דער פעטער האָט איראַניש געשוויגן א וויילע און נאָכדעם געפרעגט:  
— צי האָט איר צופעליק ניט פארגעסן, אין וואָס פאר א צייט מיר  
לעבן? ווער דארף איצט גאָלד?

— איז אויב איר דארפט עס ניט, טאָ גיט עס מיר.

פון יענער זייט טיר איז געוואָרן שטיל. כ'שטויס זיך אָן פארוואָס. דער  
פעטער אייזיק נעמט אראָפּ די פענסנע, ווישט אויס די גלעזלעך מיטן נאָז-  
טיכל, נאָכדעם טוט ער זיי ווידער אָן און שטעלט זיי איראַניש אָן אף  
לייבאַוויטשעס פארצעף.

— האָט איר דען ניט געהערט, אז פון גאָלד וועט מען מאכן קלאָזעטן?  
— געהערט. פארוואָס האָב איך ניט געהערט? ווען וועט דאָס אָבער

זיין?

איצט האָט דער פעטער גערעדט מיט אזא טאָן, אז איך האָב זיך אליין  
פארבידעשט, וואָס ער קאָן אזוי ריידן, אָן קרימענישן.

— כ'וואָלט איך געגעבן נאדן, וויפל איר ווילט. כ'האָב אָבער גאַרניט.  
ס'איז עמעס. דער פעטער אייזיק איז ווירקלעך א קאפצן אין זיבן פאַ-  
לעס. ער האָט קוים געצויגן די כאינוע פון האנט צום מויל. ווער האָט  
עס אייגנד אין זינען לערנען? ווער דארף דאָס האָבן? און אז ער פלעגט  
שוין כאפן א פאַר קאָפעקעס, האָט ער זיי גלייך געפאטערט אף ביכער.  
דעריקער בין איך געוואָרן מעסוקן אופגעבראכט, ווען לייבאַוויטש האָט  
א פרעג געטאָן:

— נו, און די ביכער?

דער פעטער הייבט זיך אָן פארהיקען, כ'האָב ראכמאַנעס אף אים.  
— ב'ביכער? איר ווייסט, וואָס די ביכער באטייטן פאר מיר?.. און  
אף ורוואָס טויגן זיי אייך? איר פארשטייט דען עפעס אין זיי?  
לייבאַוויטש באליידיקט זיך ניט. ער ענטפערט רויק און זאכלעך.

— כ'דארף זיי טאקע ניט. כ'וועל זיי פארקויפן.

דער פעטער שווייגט. דערנאָך שטאמלט ער עפעס. איך זע ניט, נאָר  
איך שמעל זיך פאַר, אז דורך די פענסנע-גלעזלעך האָט א בלישטשע געטאָן  
א טרער.

— פ'פארקויפן? איר ווילט פארקויפן מיין ביבליאָטעק? כ'האָב דאָך  
געזאמלט זי דאָס גאנץ לעבן מיינס, א ביכל צו א ביכל...  
ווען די באַבע האָט מיר אָנגעזאָגט די בסורע, אז באלד האָבן מיר א  
כאסענע, האָב איך געפרעגט:  
— נו, און סאָניע? ער געפעלט איר?



— סאָניע! קענסט דען ניט סאָניעטשקען? אבי א כאסענע. מע וועט איר אופנייען א שיין ווייס קלייד. און עס וועלן זיין א סאך געסט. און זי וועט זיך דרייען אין דער סאמע מיט — פאָרט א קאלע. וועגן דעם, וואָס עס וועט זיין נאָך דער כאסענע, טראכט זי לעסאטע ניט.

דערנאָך האָט די באַבע צוגעגעבן:

— כוץ דעם, דו מיינסט, אז ס'איז איר שטארק זיס מיטן טאטן? זי פילט דאָך, אז ער וויל וואָס גיכער זי אויסגעבן, עס זאָל זיך ניט באקומען א צווייטע פאניע...

## 6. גרישע וואסערבער

ער האָט א ברייט פאָנעם, גרויסע שווארצע באַלעכעס. אזעסדיקע און צוציענדיקע, און נאָך עפעס האָבן זיי אין זיך די אויגן — עס דוכט זיך, אז עס שפילט זיך אין זיי א שטראל פון דער זון. ער איז עלטער פון מיר אף צוויי יאָר און זיכער אין זיך — אף צען. גלייך ווי ער וואַלט צו אלץ זיך שוין דערגרונטעוועט, און אלץ איז אים קלאָר. אלע וואסערבערס זיי נען געווען ברייטפענעמדיקע, זיכערע אין זיך און מעסוקן איינגעשפארטע. גרישעס פאָטער, מענדל וואסערבער, האָט אויסגעהויכט זיין פריילעכע און פאראקשנטע געשאַמע איבער א שרעקלעכן רעוומאטיזם, וואָס ער האָט אריינגעפאקט אינעם קאלך-קאריער, ווו ער האָט געארבעט. ער האָט גע- זאָגט זייניקע:

— אַט האָט איר הייס ברויט, ערשט פונעם אויוון. איז נעמט אראָפּ די סקאַרינקע און לייגט צו דאָס ווייכס צו מיינע פיס און מיינע הענט. טאַמער וועל איך אָנהייבן גוואלדעווען, טאָ מאכט זיך טויב. בינדט מיך צו צום טאַפּטשאַן, כּוּזאַל ניט קאַנען אנטלויפן. איר זאָלט ניט האָבן קיין טראַפּן ראכמאַנעס אף מיר. און דערפירט, זייט מויכל, די אָפּעראציע ביזן סאַף. די מומע רייזל האָט שרעקלעך געקלאָגט, געריסן אף זיך די האָר, וויאזוי נעמט א מענטש און ברענגט זיך אליין אראָפּ דעם מאלכאמאַ- וועס! מיינ באַבע האָט געטרייסט די טאַכטער, געטרייסט, און אליין געוויינט דערביי. זי האָט ליב געהאט איר איידעם, מענדלען, ווי א „לייבלעכן זון“. דער פעטער אייזיק, ווידער, א כמורנער, א ברויגעזער, טיינעט צו זיי, קנייטשנדיק דעם שטערן:

— הערט אוף יאַמערן! געשטאַרבן איז געשטאַרבן. א נאפקעמינע! היינט — ער, מאַרגן — איך.

נאַכדעם טוט ער איראַניש א פרעג:

— עפשער קענט איר מיר אויסטייטשן, וואָס שטעלט מיט זיך פאַר דאָס לעבן בא היינטיקע צייטן? פוּף-ף! א בלאַז, ניט מער. קעדי זיך אויסרייסן דאָס הארץ איבער דעם?

אזוי טיינעט ער און דריקט בעשאסמייסע צו צו דער באק א שטיקל פארבלוטיקט פאפיראַס-פאפיר. דער פעטער אייזיק פלעגט אָפט צעשניידן דאָס פאָנעם מיטן גאַלמעסער. אין אזעלכע פאלן קלעפט ער צו שטיקעלעך פאפיר צו די איינשניטן.

ווען איך לייען א ביכל, האָב איך ליב זיך שטעלן אפן אַרט פונעם העלד. אויב דאָס, וואָס ער טוט, געפעלט מיר, בין איך צופרידן, טו איך אים א פאטש איבער דער פלייצע און בין גרייט נאָכמאכן אים. אויב ניט, פארקרים איך דאָס פאָנעם און זאָג זיך: אָף זײַן אַרט וואָלט איך געהאנדלט אנדערש. דעהיינע... כ׳האָב שוין באוויזן איבערלייענען א סאך ביכער, דעם פעטערס א האלבע שאפע, געוויס מער פון דעם פעטער אייזיק אליין, טאקע דערפאר רינגלען מיך פון אלע זייטן ארום פארשיידענע פארשווונען. ס׳איז ניט קיין מוז, אז די העלדן זאָלן זײַן פון דעם פעטערס ביכער זיי קאָנען זײַן גלייך פונעם לעבן, זיי זײַנען מיר אפילע נעענטער און טייערער, ווייל איך האָב זיי אָנגערירט מיט מינע הענט און געבליבן לעבן. און די הענט זײַנען געבליבן גאנץ.

אָט אזא מין העלד איז געווען פאר מיר גרישע וואסערבער. ער האָט אליין געברענגט און אופגעפלאמט אנדערע, זײַן עלטערער ברודער וועלוול, איז בעליסאָפּעק געווען ערנסטער פון אים, נאָר וועלוול איז אָבער געווען א בוך־מענטש. גרישע פלעגט זאָגן, אז וועלוולען פעלט אויס „רעוואָלייר ציִאָנערער ברען“. בא גרישען, ווידער, איז דער דאָזיקער ברען געווען איבערגענוג. זײַנע גרויסע שווארצע אויגן האָבן געקוקט אָף דער וועלט קלאָר און פריידיק. אָפטלעך איז ער געווען גראָב, אזעסדיק. מיט מיר אויכעט, נאָר ניט דערפאר, וואָס ער האָט געוואָלט זײַן אזעסדיק־גראָב, אנדערש האָט ער פאָשעט ניט געקאָנט. קיין איינגעשטעלטע דערעכערעך־קלאָלים פלעגט ער ניט אנערקענען. ער האָט געהאלטן, אז דאָס זײַנען נאָ־ענטע קרויוויס מיט צווייטע. ער האָט געקאָנט אייך באליידיקן און אפילע זיך ניט פאָרשטעלן, אז ער באליידיקט אייך. ס׳איז אים ניט געווען קיין נאפּקעמינע, צי זײַט איר ברויגעז אָף אים, צי נײַן. מיר אָבער איז דאָס ניט אלצייגס. איך לעב מעסוקן איבער, ווען עמעצער באליידיקט זיך אָף מיר. ניט נאָר אָקסאנע צי די באָבע. אפילע דער פעטער אייזיק. אפילע מויר שעלע, דער באָבעס מיזיניק, וועלכן קיינער פלעגט ניט רופן באם נאָמען. אלע, כּוץ דער באָבען, האָבן פארגעסן, אז ער האָט א נאָמען, מע פלעגט אים רופן גוילעם, אידײַאָט. ער איז טאקע געווען א גוילעם, א קליינינקער, מיט א באוואקסן פאָנעם, מיט ארויסקריכנדיקע אויגן. ער פלעגט שטענדיק שמייכלען מיט נאסע רויטע ליפן. דער פעטער אייזיק האָט געפאָדערט, מע זאָל אים האלטן פארמאכט אין קעמערל, ער זאָל זיך ניט באווייזן אָף די גאסן און ניט „מעווייעש זײַן די מישפּאָכע“.

געוויינלעך ווערט מען אנציקט פון דעם, וואָס מע האָט אליין ניט. מיר איז שטארק געפעלן, וואָס גרישע איז אזא שטארקער. די שעפע פון קויר כעס גייט בא גרישען פיל מאָל איבער אין אזעס. ער האָט איינמאָל גע־שיקט „צו אלדי רוכעס“ ייסראַעל כאָנעס אליין, דעם רעבן אונדזערן. מיר האָבן צוזאמען מיט גרישען געלערנט בא איין רעבן. זיצן גאנץ צענע טעג אין כיידער איז פאר אונדז געווען א פינלעכע זאך. האָבן מיר ביגנייווע ארויסגעקוקט דורכן פענצטער און, שוויגנדיק, געבעטן זיך באם שאָטן, וואָס איז געלעגן אָף דער וואנט פון דער אנטקעגנדיקער שטוב, ער זאָל זיך צוויילן און אראָפּלאָזן זיך וואָס נידעריקער. לויטן אַרט, וואָס דער שאָטן פארנעמט אָף דער וואנט, פלעגן מיר פינקטלעך וויסן די שאָ, אפילע

א האלבע און פערטל שאַ. מיר האָבן אומגעדולדיק געווארט, ביז דער  
שאַטן וועט פארדעקן די גאנצע וואנט פון אויבן ביז אראָפּ. און דעמלט —  
הינדא! ביסט פראנק־אין־פריי!

מיר האָבן נאָכגעשפּירט נאָכן שאַטן ביגנייווע, וואָרעם מיר האָבן מוירע  
געהאט פאר א צווייטן שאַטן, וואָס האָט נאָכגעשפּירט נאָך אונדז. דער  
רעבע האָט ליב געהאט זיצן ווייטער פונעם פענצטער אין דער נעפלדיקער  
טיפעניש פונעם צימער מיט דער נידעריקער סטעליע. אין זיין שוואַרצער  
קאפּאַטע איז ער געווען אליין ענלעך אף א שאַטן, וועלכער האָט אָבער  
געהאט א שווערע האנט, וואָס איז שטענדיק גרייט געווען געבן מוירעדיקע  
פעטש.

גרישען איז עס איינמאָל נימעס געוואָרן. דאָס איז געשען דעמלט, ווען  
דורכן אָפענעם פענצטער איז אין כּיידער פּלוצעם אריינגעפּלויגן א ליד.  
מאכמעס דעם, וואָס דעם זינגער האָט מען ניט געזען, האָט זיך אויסגעוויזן,  
אז די ליד זינגט זיך אליין...

Смело, товарищи, в ногу!  
Духом окремем в борьбе.  
В царство свободы дорогу  
Грудью проложим себе!

גרישע האָט אף א קאָל, אן אנציקטער, איבערגעכאזערט די לעצטע  
צוויי שורעס. און ניט באמערקט, ווי דער רעבע האָט זיך אונטערגעגאנגן  
וועט צו אים מיט אן אופגעהויבענער שווערער האנט. גרישע האָט די האנט  
אָנגעכאפט, א מעסט געטאָן דעם רעבן מיט זיינע באַלעכעס פונעם קאָפּ ביז  
די פּיס און א געשריי געטאָן צום רעבן: „שוין לאנג צייט, אז איר זאָלט  
זיך אָפּטראָגן צו אלדי רוכעסו“, און א קלאפּ געטאָן מיט דער טיר אזוי  
שטארק, אז דער ווייטער קאלך פון דער סטעליע האָט פארפּודערט די צע-  
עפנטע פארגעלטע ספּאַרים.

גאנץ קאָפּין האָט געקאַכט. גרישעס מאמע, די מומע רייזל, האָט גע-  
פרעגט דעם זון:

— וואָס זאָל איר אצינד מיט דיר טאָן?

האָט גרישע געענטפּערט:

— ארויסטרייבן.

— ווהיין? ווהיין וועסטו גיין?

— אין דער פּרייער וועלט אריין.

די מוטער האָט זיך צעווייגט.

— דער טאטע איז געשטאַרבן, טוסטו וואָס דו ווילסט. ניטאָ ווער

ס'זאָל דיר געבן פעטש.

זאָגט גרישע:

— מאמע! גיב מיר גיכער עסן.

1 דרייטסט, כאוויירים, טראַט אין טראַט! אונדזער גייסט וועט זיך שטארקן אין  
קאמף, אין קיניגרייך פון פרייהייט מיר וועלן מיט דער ברוסט זיך דורכלייגן א  
וועג (פון א רעוואָלוציאָנערער ליד (רוס)).

— וואס האַסטו עס פארטראכט?  
 — כ'פאַר אין ארמיי.  
 — וואס הייסט? וואס טראכטו זיך?  
 שלאַגט זי גרישע אומגעדולדיק איבער.  
 — מאמע, גיכער עסן, זאָג איך. אַניט גיי איך גלייך אורעק אזוי. ס'וועט  
 דיר גאַרניט העלפן. כ'האַב אזוי באשלאָסן, פארשטייט?

## 7. אַקסאַנע

ווען כ'הייב אָן קלינגען מיט דער לאנגער קייט, וואָס דרייט זיך אָן אַף  
 דער קאָרבע, ווייסט שוין אַקסאַנע, אז איך בין באַם ברונעם. דאָס איז ניט  
 קיין צייכן, מיר האָבן זיך ניט צונויפגערעדט. ס'הייסט, איך וואָלט געווען  
 גערן, נאָר זי לאַכט. און נאָר דערפאַר, וואָס זי, אַקסאַנע, איז אַף א יאָר  
 עלטער פון מיר. און מיר ביידע זינען אלט דריי און דרייסיק יאָר.  
 איך בין גליקלעך, וואָס אַקסאַנע איז איצט קראַנק. זי ליגט מיט פאַר-  
 מאַכטע אויגן. די קאָלדרע האָט זי אָנגערוקט אזש בין נעזל, און איך  
 לייען איר פאַר „אָדיסייע“, א שיינעם בוך, וואָס כ'האַב צוגעלאַקנט פון  
 דעם פעטער אייניקס גרויסן ביכער-שראַנק. לאַנגע שורעס, שאַרסטקע  
 מיט אומדערווארטע אַפּשטעלן אינדערמיט. „...זיי האָבן דאָרט לאַטאַפּאַגן  
 געפונען, קיין שלעכטס ניט געטאָן האָבן זיי די מענטשן אונדזערע, ליבלעך  
 און פריינטלעך באַגעגנט און לאַטאַס פאַרווכן געגעבן. ווי נאָר זיי האָבן  
 דעם לאַטאַס פאַרווכט דעם זיס-האַניקדיקן, האָבן זיי גלייך וועגן אלץ פאַר-  
 געסן, פאַרלוירן דעם כיישעק אהיים צוריק זיך אומקערן, אין לאַנד לאַטאַ-  
 פּאַגן האָט זיך פאַרוואָלט זיי פאַרבלייבן, קעדיי מיטן לאַטאַס געשמאַקן זיך  
 אַנזעטיקן, אַף אייביק פונעם פּאַטערלאַנד זייערן זיך אַפּגעזאָגט...“  
 אַקסאַנע האָט פאַרכידעשט אופגעפנט אירע גרויסע גרויע אויגן, גלייך  
 ווי זי וואָלט ניט געקאָנט, צי ניט געוואָלט פאַרשטיין דעם באַטייט פון  
 די ווערטער — „אַף אייביק פונעם פּאַטערלאַנד זייערן זיך אַפּגעזאָגט“.  
 — מע דאַרף ניט. לייען ניט ווייטער. נעם אן אנדער ביכל. אַט טו א

קוק אַף דער טומבע.  
 איך האָב איר דערלאַנגט דאָס ביכל.  
 „מיין פּאָלק פאַרפייניקט און פאַרפּלאַגט, ווי איינער א געליימטער  
 אפן שידוועג...“

כ'האַב זיך אופגעכאַפט, ווי פון שלאָף.  
 — וואָס לייענסטו?  
 אַקסאַנע האָט א שמיכל געטאָן.  
 — איוואן פראַנקאָס פּאַעמע — „מוישע“.  
 — ווי באַגייסטערטו מיין פּאָלק פאַרפייניקט און פאַרפּלאַגט... כ'האַב  
 קיינמאַל דאָס ניט געלייענט.

— אויב דו ווילסט, וועל איך דיר א ביסל לייענען.  
 — גיין, אצינד ניט. דו ביסט דאָך קראַנק. ליג רוּק.

געזאגט און כאראטע געהאט. כ'האָב אזוי געוואָלט, אז זי זאָל מיר  
לייענען, און איך זאָל קוקן אָף די גריבעלעך פֿון אירע באַקן, וואָס אָס  
באווייזן זיי זיך און אָט ווערן זיי פֿארשווינדן.

אין עטלעכע טעג ארום, ווען זי איז געזונט געוואָרן, האָב איך טאָקע  
געפֿויעלט באַ איר, זי זאָל זיך אַרײַנכאַפֿן צו מיר מיטן ביכל.  
— לייען, כ'בעט דיך.

כ'האָב פֿאַרמאַכט די אויגן, כ'זאָל קענען בעסער הערן, און פֿלוצעם האָט  
זיך דערהערט אָקסאַנעס אויסגעשריי:  
— אוי!

כ'האָב פֿאַרכידעשט געעפֿנט די אויגן.  
אָקסאַנע איז געשטאַנען מיטן פֿאַנעם צו דער טיר.  
אָף דער שוועל האָב איך דערזען מײַן פעטער מוישעלע מיט אַ פֿאַר-  
גליווערטן שמייכל אָף די ליפֿן. אַ נידעריטשקער, מיט אַ ינגלשער פיגור,  
אין אַ פֿאַרשמאַלצן רעקל, מיט אַ ווייס-בלייך פֿאַנעם אין אַ שוואַרץ רעמל  
פֿון צעשוּיבערטע האָר. שטייט ער אזוי און שמייכלט נאָר מיט זײַנע רויטע  
נאַסע ליפֿן, און אליין דער שמייכל זײַנער איז פֿאַרגליווערט ווי אָף אַ  
מאַסקע.

— שרעק זיך ניט, אָקסאַנעלע, ער איז אַ רויקער, — האָט זיך באַ מיר  
אַרויסגעכאַפֿט, גלייך ווי עס וואָלט געווען אַ רייד וועגן אַרגוסן, דעם  
הונט אירן.

כ'האָב זיך געשטעלט צווישן זיי, צווישן דעם מיידל און דעם גוילעם,  
און ווי אַנטשולדיקנדיק זיך געזאָגט:  
— מוישעלען איז אומעטיק צו זײַן אַ גאַנצן טאָג אין זײַן קעמערל,  
כאַפֿט ער זיך אַמאָל אַרײַן צו מיר.

אָקסאַנע האָט צוגערקט מוישעלען איר בענקל. האָב איך איר געזאָגט:  
— אלע ווייסן, אז דו האָסט אַ שײַן פֿאַנעם, און נאָר איך ווייס, אז דו  
האַסט אַ שײַנע נעשאַמע.

אלץ וואָלט געווען גוט, ווען פֿאוולאַ ווערעטע וואָלט ניט געזונגען קיין  
שײַנע אוקראַינישע לידער הינטער אָקסאַנעס פענצטער.

Ой, умру я, мила...  
Як ты будеш жива...  
Чи згадаєш, мила,  
Де моя могила?  
Чи згадаєш, мила,  
Де моя могила? <sup>1</sup>

ער וויינט זיך אויס דאָס האַרץ פֿאַר איר. „אוי, כ'וועל, ליבע,  
שטאַרבן...“ טאָקע אַ צאַרבאַלעכאַים, און זי קאָן נאָך אַמאָל אים גלייבן. אַ  
שטים האָט ער דאַפֿקע, דער ייִמאַכשמויניק, אַ שײַנע. ער קאָן לאָזן אַ

<sup>1</sup> אוי, כ'וועל ליבע, שטאַרבן, און דו וועסט בלייבן לעבן, צי וועסטו זיך דער-  
מאַנען, ליבע, וווּ מײַן קייווער איז? (אוקר.).

טרער. „צי וועסטו זיך דערמאָנען, ליבע, וווּ מיין קייווער איזו.“ זי ווייסט אָבער ניט, אז די זעלבע ליד זינגט ער אייך אנדערע מיידלעך, אפילו עס איז ניעטשקען אויך. איך אָבער ווייס עס. כ'האָב אליין געהערט.

## 8. דער קריפל

פֿלוצעם דערפיל איך, ווי צוויי אויגן זייגן זיך אַינן אין מיין רוקן. קער איך זיך אום און טו א צאפל פון אומדערווארטקייט. אף א גאנעקל זיצט מיט אומבאוועגלעך צונויפגעקרייצטע פיס דער קריפל. ער האָט ניט קיין נאָמען. זיין נאָמען איז קריפל. יעדן אינדערפרי טראָגט מען אים ארויס און מע זעצט אים אוועק אף די ברעטער פונעם גאנעק. און אפדערנאכט טראָגט מען אים אריין אין שטוב. נעכטן אפדערנאכט האָט מען אים, זעט אים. פארגעסן אריינטראָגן, איז ער אָפגעזעסן אף די ברעטער די גאנצע נאכט. א גרויסקעפיקער, מיט אף טויט איבערגעקרייצטע פיס, איז ער ענלעך אף אן אָפגאַט. ער האָט גוואלדיק גרויסע אויגן. כ'ווייס ניט, וויפל יאָר לעבט ער שוין אף דער וועלט — פופצן, צי עפּשער הונדערט פופצן. — עס כ'אלעמט זיך אייך אמאָל א שווארצער כ'אלעם? — פּרעג איך דעם קריפל.

איך איריץ אים, ווייל כ'ווייס ניט, וויפל יאָר איז ער אלט. ער שווייגט. זיין גרויסער קאָפּ איז ווי א קיילעך, און די גרויסע אויגן זיינע — ווי צוויי ליכט, וואָס שטראלן אויס שווארצע שיין. ער איז ווירקלעך ענלעך אף א שווארצן כ'אלעם, ווען ניט דאָס ווייסע העמד, וואָס איז ווי צוגעוואקסן צו זיין ליב, גלייך ווי דאָס וואָלט געווען זיינע א צווייטע הויט. די שווארצע שיין, וואָס רינט ארויס פון זיינע אויגן, ווי צוויי שטרעמעלעך, איז א רוי-קע, א געלאסענע.

— ס'איז אייך קאלט?

ענטפערט ער ווידער ניט. עפּשער איז ער א שטומער? עפּשער איז ער א טויבער? עפּשער שלאָפט ער גאָר? שלאָפט מיט אָפּענע אויגן, וועלכע שטראלן אויס שווארצע שיין.

שווייג איך אויך. שווייגן מיר ביידע. שווייגן און קלערן. לויט די אויגן זע איך, אז ער פארשטייט מיר. מינע געדאנקען.

ווייזט אים, אז ער דארף עס ניט, דאָס וואָרט. ער נעמט און יענעמס געדאנק דירעקט. האגאם אומגערן האָט ער ארויסגעלאָזט פון מויל עטלעכע באַזונדערע קלאנגען. כ'האָב גאַרניט פארשטאנען. זיי זיינען ניט געווען ענלעך ניט אף יידישע, ניט אף אוקראינישע, ניט אף רוסישע, ניט אף פּוילישע ווערטער. קלאנגען. קאלטע ווילדפּרעמדע קלאנגען.

די קינדער מיידן אויס דעם קריפל. זיי שרעקן זיך פאר אים. און ער איז אזא ווילער. די מוטער האָט ניט געהאט קיין צייט צו פארפירן מיט אים ריידערייען. פון א לערער האָט ער קיינמאָל ניט געוואוסט. קיין פריינט, וואָס זאָלן זיך מיט אים דורכשמועסן, האָט ער אויך ניט געהאט. האָט ער זיך אויסגעלערנט פילדייטיק שווייגן.

ס'האבן זיך ווידעראמאל דערהערט עטלעכע איינזאמע קלאנגען. דער קריפל האט זיי ארויסגעבראכט, ניט עפענענדיק דאס מויל. איך האב זיך איינגעהערט אין זיי. זיך אנידערגעזעצט אנטקעגן דעם קריפל, אף די ברע-טער, פייכטע פון טוי. אנידערגעזעצט זיך אומבאוועגלעך מיט צונויפגע-קרייצטע פיס. אונדזערע בליקן האבן זיך באגעגנט און פארגליווערט גע-ווארן. ער האט, וויינט אויס, דערזען אן אומעט אין מיינע אויגן. אניט וואלט ער מיך ניט געטרייסט מיט א ווארעמען אָפּשיין פון זיינע. „כ'ווייס, אז רו עקסט זיך אויס ליבע... האסט אָבער א גרויס גליק — געזונטע פיס...“

## 9. דער בלינדער

די זאווייע האט מיך א קערעווע געטאָן צוריק. זי האט געריסן פון מיר שטיקער. כ'האב געבויערט מיטן קאָפּ די זאווערוכע. פאר א קאָמפּאָס האבן מיר געדינט די ווייט-גאַענטע. שוואכע פּייערלעך פונעם שטעטל. דערגאנגען צום ברעג, האב איך מיט גרויס מי זיך ארופגעקאראבקעט אף אים און צוגעזעצט זיך אף אן איבערגעקערט שיפל איבערכאפן דעם אָטעם. דעמלט האב איך דערזען דעם בלינדן, א שווארצער, א באוואקסענער, א פארשוואַלענער. מע זאָגט, אז ער איז בלינד געוואָרן פון „די נירן“, האט ער אויסגעזען אי מוירעדיק, אי אומבאהאַלפן מאכמעס דעם, וואס דער שניי האט אים פארדרייט, און ער האט פארלוירן דעם אַרְיֶענטיר — ניט געוואוסט, אין וואס פאר א זייט זאל ער זיך לאָזן גיין.

— ס'איז עמעצער דאָ? מענטשן! ס'איז עמעצער דאָ? — האט ער פאר-צווייפלט געשריגן אין דער ווייטער פינצטערניש. נאָר דער שטורעם כאפט אונטער זיינע געשרייען און טוט א שלינדער זיי צוריק אין זיין בלינד גע-שוואַלן פּאַנעם אריין.

איך האב אירך ניט פארשטאנען, וואס ער וויל. פונדעסטוועגן האב איך זיך אָנגעשטויסן, אין וואס עס קאָן זיך נייטיקן א בלינדער אין אזא זאווע-רוכע. האב איך זיך געלאָזט לויפן צו אים. נאָר מע האט מיך איבער-געיאָגט. א כאליאסטרע באַכערים איז געשטאנען אפן ברעג. זיי האבן גע-טופעט מיט די פיס, דערלאנגט טערעבענצן איינער דעם צווייטן און אלע מאל אויסגעשאָסן א געלעכטער אין דעם פּאַנעם פון דער זאווייע. מיר איז דאָס געפעלן. צווישן זיי האב איך באמערקט פאוואָ ווערעטען. ער איז דער ערשטער צוגעלאָפן צום בלינדן. דאָס איז מיר נאָך מער געפעלן, און איך האב גלייך באשטימט דערציילן וועגן דעם דער באַבען, און זאל זי ענדערן איר מיינונג וועגן אים. און ניט אזוי וועגן אים, ווי וועגן זיין פּאַטער, וואס איז אנטלאָפן פון דער שטאָט, ווי נאָר ס'האט זיך באוויזן דער ערשטער רויטארמיער.

פאוואָ האט גענומען דעם בלינדן אונטערן אָרעם און געלאָזט זיך גיין מיט אים. נאָר א מאַדנע זאך, אָנשטאָט דעם, ער זאל אים אוועקפירן צום ברעג, איז ער אוועק מיט אים אין דער אנטקעגנדיקער זייט, ווייטער צום טייך. נאָר עפּשער האט אים דער בלינדער אזוי געבעטן?

ווערעטע האָט אַרויסגעפירט דעם בלינדן אפן הוילן אייז, און אליין  
איז ער צוגעלאָפן צו זיינע כעווערע. איך האָב דערהערט, ווי ער האָט  
קוועלנדיק אויסגערוּפן:

— באלד וועט איר זען א באלעט — „דער בלינדער אפן אייז“.

אומבאהאַלפן באוועגט זיך דער בלינדער, גליטשט זיך אויס און פאלט  
אנידער, פאלנדיק פארלירט ער זיין שטעקל, נעמט ער טאפן מיט די הענט  
ארום-און-ארום. דערנאָך, קרעכצנדיק און זיפצנדיק, הייבט ער זיך אָף  
און מיט אויסגעשטרעקטע הענט נעמט ער זיך שלעפן פאמעלעך, פאַרזיכ-  
טיק, ניט אַפרייסנדיק די פיס פונעם אייז. די כעווערע אפן ברעג לאַכן, קריי-  
מען זיך און טומלען ווי די שיידים.

בין איך געשווינד אראָפגעלאָפן אפן טייך, גענומען דעם בלינדן אונטערן  
אַרעם. האָט ער אָבער מיך אָפגעשטויסן.

„כ׳האָב אָנגעשטרענגט דעם זיקאַרן. איצטער רופן אים אלע, „דער בלינד-  
דער“. נאָר ער איז דאָך ניט געווען שטענדיק קיין בלינדער. און א נאָמען  
האָט ער אוואַדע אויך געהאַט, ווי אלע מענטשן. דאכט זיך, לייזער? יאָ,  
טאקע לייזער.

זאָג איך אים:

— האָט פאר מיר קיין מוירע ניט, לייזער. דאָס בין איך, נאָכעם.

טוט ער א שמייכל און ענטפערט:

— כ׳האָב ניט קיין מוירע פאר דיר, מיין טייער קינד. הינט האָב איך  
פאר קיינעם ניט קיין מוירע.

כ׳האָב אים ארויסגעפירט אפן ברעג און א פרעג געטאָן:

— ס׳איז איך קאלט?

ענטפערט ער מיר:

— ניין, ס׳איז מיר ווארעם.

און כאזערט ווידער איבער:

— היינט איז מיר ווארעם. כ׳האָב היינט געהערט א געזאנג, „לאַמיר

אַפזאָגן זיך פון דער אלטער וועלט...“ האָב איך זיך געלאָזט גיין נאָכן ניגון.  
בין איך געגאנגען און געגאנגען, ביזוואנען כ׳בין...

— ווער זשע האָט געזונגען?

— צוערשט — א מענטש. דערנאָך — די ערד. נאָכדעם — די זאווייע...

— די זאווייע אויך?

— יאָ, די זאווייע אויך.

— זי זינגט אצינד אויך?

— יאָ, זי זינגט אצינד אויך. דו הערסט דען ניט?

הער איך זיך אייז אין דער זאווייע. און מיר האָט זיך גענומען דאכטן,  
אז איך הער...

מיר איז דעמלט געווען ניט מער ווי דרייצן. נאָר איך געדענק גאנץ  
גוט, אז איך האָב א קלער געטאָן: „אלע פארנעמען זיך היינט מיט רעוואַ-  
ליזציע“. אפילע די באַבע, אפילע דער-אַ בלינדער. טאקע דעריבער האָט  
ער געזאָגט: „היינט האָב איך ניט מוירע“.

און כ׳האָב זיך אויך דערמאָנט, וואָס מע דערציילט אין שטעטל וועגן  
בלינדן. ער איז בלינד געוואָרן „סוף די נירן“. און די נירן האָט ער פאר-



קילט אין א קארצער. איך ווייס ניט פינקטלעך, וואָס איז אזוינס א קאר-  
צער. די באַבע זאָגט, אז ס'איז נאָך ערגער פון א טפיסע.  
זאָג איך דעם בלינדן:

— לאַמיר זיך אָפּשטעלן אָף א ווילע. כוועל אָפּטרייסלען פון אייך דעם  
שניי.

דער בלינדער האָט דריי מאָל איבערגעכאזערט דאָס וואָרט — „אָפּ-  
טרייסלען“ כווייס ניט, וואָס איז דאָס אים אזוי געפעלן. א געוויינלעך  
וואָרט, ניט אזוי?

איצט אָבער פארשטיי איך, פארוואָס עס האָט יעדעס וואָרט דעמלט  
געקלונגען יאָמטעוודיק. נאָך דעם ווי ער האָט איבערגעכאזערט דריי מאָל  
דאָס דאָזיקע וואָרט, האָט ער געזאָגט:

— גוט, קינד מיינס. טרייסל אָפּ. לאַמיר אָפּטרייסלען דעם שטויב פון  
די פיס!

דעם שטויב פון דער אלטער וועלט...

## 10. דער קארליק

„שוין יענע כאסענעו געפונען א צייט פאר כאסענעס!“

אָט אזוי טיינעט מען אין שטעטל און מע זיפצט דערביי טיף.  
טראָץ דעם זיינען אלע געקומען אָף דער כאסענע. אלע פארבעטענע.  
און אייניקע ניט-פארבעטענע אויך. אין א צייט פון צאָרעס טוליעט מען  
זיך איינער צום צווייטן. מע שטייט רעדלעכווייז אָף די גאסן, מע זיצט  
אָף בענק צי אָף קעסטלעך ענג — איינער לעבן אנדערן. זיין אָף א כא-  
סענע הייסט זיין מיט מענטשן.

צווישן די ניט-פארבעטענע האָט זיך דער ערשטער באוויזן צאלע דער  
קארליק אין א שאבעסדיקער קאפאָטע און מיט א צעקעמט בערדל. קיינער  
פלעגט אים קיינמאָל ניט פארבעטן. ער באליידיקט זיך אָבער ניט און קומט  
צו לויפן אָף א סימכע פריער פון אלעמען.

צאלע האָט זיך סטאטעטשנע אָפגעשטעלט בא דער שוועל, אונטערגע-  
הויבן זיך אָף די שפיץ פינגער, א צי געטאָן זיך מיט דער האנט צו דער  
מעזוזע, קוים בארירט זי מיט צוויי פינגער און א קוש געגעבן זיי. און  
טאקע באלד איז ער הענדעם-פענדעם אריינגעלאָפן אין קיך, געכאפט צוויי  
עמער און אוועק צו דער קרענצע.

באם ברונעם זיינען געלעגן שטיינער — טרוקענע אינדזעלעך צווישן  
בלאָטע און קאליוזשעס. צאלע בייגט זיך אָן פאָרויכטיק, קעדיי ניט פאר-  
שמירן די שאבעסדיקע קאפאָטע, וואָס האָט זיך געטעלעפעט אוש ביו צו  
די פיאטעס, לייגט אוועק אייז שטיין אפן צווייטן, דערנאָך קלעטערט ער  
ארוף אפן בערגל פון די צונויפגעוואלגערטע שטיינער, טוט א טופע מיט א  
פיצל פיסל, קעדיי צו איבערצייגן זיך, אז סע שטייט פעסט, לאָזט אראָפּ דעם  
עמער אין דער קרענצע, בייגט זיך אָן איבער איר שווארצן כאַלעל, ער  
וויל בוידעק זיין, צי דער עמער האָט זיך שוין פארנירעט אינעם וואסער,  
און נעמט זיך אים ארויסשלעפן, אָבער זייער פאמעלעך, קעדיי ניט אויס-

גיסן קיין טראָפן. אַט אזוי שעפט ער אָן צוויי פּולע שעבעפּולע עמער און לאַזט זיך מיט זיי צו דער שול.

פּיס האָט ער קורצינקע, און הענט — לאַנגע. איז קעדיי די עמער זאָלן זיך ניט שלעפּן איבער דער ערד, מוז ער זיי טראָגן מיט אונטערגעהויבענע אָנגעשטרענגטע הענט, דערפּון ווערט ער גיך מיד. שטעלט ער זיך אָפּט אָפּ. אין דער זעלבער צייט שטעלט מען אוועק א סאמעטענע כופע אפן פלאץ, וואָס אנטקעגן דער שול, און ארקאדי לייבאָוויטש, וואָס איז אויס־געפּוצט אין א שוואַרצן אַנצוג מיט א ווייס־רויטן שניפּס, אין א העל־בלויזען קאפעליש און אין עסיק־גרינע שיד, ברענגט ארויס אין דער אַני־וועזנהייט פון דער קאלעס עלטערן און קרויוויס און דעם ראָזו רעב נאכ־מען־בער אליין די פּאַרציטיקע כאסענע־פּאַרמולע: „האריי אט מעקודע־שעס לי בעטאבאאס זו קעדאס מוישע וועייסראָעלי“, אַנטווענדיק דאָס פינ־גערל אף דער קאלעס פינגער. געטאָן האָט ער דאָס נאכלעסיק, אפּילע א קאפעלע אָפּשעטעריש, ס'הייסט, נארישע זאבאָבאַנעס, נאָר וואָס קאָן מען טאָן מיט די־א קליינשטעטלדיקע ייִדעלעך? — און דאָס פינגערל האָט זיך ארויסגעגליטשט פון זיינע גראָבע פינגער און אראָפּגעפּאַלן אף דער ערד. אלע האָבן אזש אן אויקע געטאָן. נאָר איין סאָניע האָט זיך ניט פּאַרלוירן. זי האָט זיך האסטיק אָנגעבויגן, אופּגעהויבן דאָס פינגערל און אליין עס אָנגעטאָן זיך אפּן פינגער.

סאָניעטשקען איז געווען ניט צו דערקענען. די באָבע האָט געווישט דאָס רעכטע אויג מיט די שוואַרצע פּראָנדין פונעם זיידענעם טיכל, וואָס איז אלס געווען עפּשער פּופציק יאָר. זי האָט זייער ליב געהאט סאָניען. נאָר אצינד האָט זי אויך קימאט ווי ניט דערקענט איר אייניקל. די צעפּ זיינען פּאַרשווונדין געוואָרן אין איין מאָמענט, גענומען א שער און אָפּגע־קאַרנייעט זיי. נאָך דער אָפּעראַציע איז סאָניע אָפּגעשטאַנען א פּאַר שאַ אַנטקעגן דעם שפיגל און טאַקע אויסגעמייסטערט זיך א קורצע געקרייזל־טע פּריזור.

צו אזא מין פּריזור דאַרף מען האָבן גאָר אנדערע אויגן. אויגן אָבער זיינען ניט קיין צעפּ, אָפּשערן זיי קאָן מען ניט. סאָניע דערקלערט, אז זי איז פּלוצעם געוואָרן קורצזיכטיק, און שוין.

לויט איר פּאַרשטעלונג זשמורען קורצזיכטיקע די אויגן. און זי, זי האָט צו גרויסע אויגן. זיי פּאַסטן ניט פאַר א קורצער פּריזור. הייבט זי זיך אָן ווידעראמאָל דרייען אַנטקעגן דעם שפיגל און לערנט זיך זשמורען די אויגן אזוי, אז די ווייסלעך ווערן פּאַרלאָרן און סע פּאַרבלייבן הוילע שוואַרצאָפּ־לען. אזעלכע העלע, אזעלכע שיינענדיקע, ווי צוויי פּיצניקע שוואַרצע שטערנדלעך.

סאָניעס נעזל האָט א קליין האַרביקל. זי האָט אָבער נאָך ניט באשלאָסן, צי אזא נאָז פּאַסט צו א קורצער פּריזור און צו שמאָלע כינעזישע אויגן. לאַזט זי עס דערווייל צורו. דערפאַר אָבער האָט זי באשלאָסן, אז פאַר טונקעלע שטערנדלעך דאַרף מען האָבן שוואַרצע ברעמען. וואָס קאָן מען אָבער טאָן, אז זיי זיינען אזוי אויכעט שוואַרץ־שעבעשוואַרץ?

האַקלאַל, ווען זי וואָלט געהאַט גענוג צייט, וואָלט זי אויסגעמייסטערט־וועט פון זיך שוין איינמאָל א קאַלע! אלע וואָלטן געגאַפּט און געכידעשט

זיך. וואס קאן מען אבער אפטאן אין אזא איילעניש? גלייך ווי מע וואלט זיך געקליבן אף א יאריד פארקויפן זי.

און סאָניעטשקע, אין א זויבער־ווייס קלייד מיט געהאפטעטע זוימען, האָט געמאכט דעם לעצטן קרייז פארן שפיגל און פלוצעם געבליבן שטיין, ווי פארגליווערט. דאָרטן, אינעם שפיגל, האָט זי דערזען ניט נאָר זיך. פון הינטער אירע פלייצעס האָבן געקוקט פארכידעשט־אנציקטע פענעמער: יונגע, אלטע, אפילע קינדערשע. זעט נאָר, זעט, ווער סע גייט! ס'איז דאָך סאָניעטשקע זלאַטקיס, די ערשטע יעפייפע אונדזערע! זי האָט היינט כאסע־נע. איז איילט אייך, קומט צו לויפן און כאפט א קוק, ווי די קאלע זעט אויס אונטער דער כופע. מאַלע כייז!

ווען די כופע־צערעמאָניע האָט זיך פארענדיקט און סאָניע איז ארויס־געשווומען פון אונטער דער ווייניש־קאָליריקער סאמעטענער כופע און איז אריינגעשווומען אונטערן בלויען הימל, האָט זי פאריסן דעם קאָפּ ארופצו — די הימל־כופע איז געווען אומגעהייער העכער, ראַכוועסדיקער פון דער סאמעטענער. ארומגעקוקט זיך פון אלע זייטן מיט צוגעזשמורטע אויגן, האָבן אירע צוויי קליינע שטערנדלעך זיך געטראָפן מיט נאָכעמקעס בליק. זי האָט א שמייכל געטאָן, מיטאמאָל פארגעסן, אז זי איז שוין אַ כאסענע־געהאטע, פארלאָזט דעם פארכידעשטן מאן אף דער באַבעס באַ־ראַט, צוגעלאָפן צו נאָכעמען און אויסגעשטרעקט איר האנט.

— גיב א קוק, וואָס פאר א שיין פינגערל כ'האַב! א גאָלדנס.

— יא, אן אַנטיקל, מאַלטאָו דיר, סאָניע!

— א שיינעם דאַנק דיר, מיין טייערער.

אף כידושעם! זי פלעגט קיינמאָל ניט ריידן מיט אים אזוי צארט. וואָס זשע איז געשען?

— נאָכעמקע, די פריזור פאסט מיר?

— די צעפ האָבן דיר בעסער געפאסט.

— אז וואָס פארשטייטו! האָסט א קליינשטעטלדיקן געשמאַק.

סאָניע האָט מיטאמאָל אָנגעווירן דעם כיישעק פאָרזעצן דעם שמועס מיט דעם אָפגעשטאַנענעם באַכער. זי האָט דעריאָגט די באַבע און גע־פרעגט זי:

— באַבעניז! וויפל דאַרף מען ווארטן, ביז ס'וועלן אונטערוואקסן נייע צעפ?

די באַבע האָט געענטפערט קורץ און שאַרף.

— פינף יאָר.

— אז־זוי לאַנג?

— עס קאָן זיין, אז גיכער. אויב דו וועסט נאָר ווערן א ביסל ערנסטער.

בא ערנסטע פרויען וואקסן די האַר גיכער.

אפן פלאץ האָט זיך באוויזן צאלע.

דער קלייניקער צאלע אפן אָפענעם פלאץ, א באלויכטענער פון דער פארגייענדיקער זון, האָט אויסגעזען, ווי א בערדיקער גנאָם. מאכמעס דעם וואָס ער האָט געשטעלט קליינע טריט. האָט זיך פונדערווייטנס אויסגע־וויזן, אז ער באוועגט זיך ניט. די שווערע פולע עמער האָבן קימאט באַ־רירט די ערד. האָט ער באשלאָסן אַפרוען זיך נאָכאמאָל, דאָס לעצטע מאָל

פארן פניערלעכן מאַמענט. לאַזט ער אַראָפּ פּאַרזיכטיק די עמער אָף דער ערד, נעמט אַרויס פֿון דער קעשענע אַ גרויס רויט טיכל און ווישט אויס די פּאַרשוויצטע האָר, אונטערהייבנדיק דערביי דאָס היטל, גלייך ווי ער וואָלט זיך געזעגנט מיט דער פּאַרגייענדיקער זון. ער האָט אָבער מוירע פּאַרשפּעטיקן און קומען נאָך אלעמען, כאַפט ער איםפּעטדיק די עמער און לאַזט זיך שפּאַנען.

סאָניע האָט אַ פּליעסקע געטאָן מיט די הענט:

— ווּנדערלעך! ווי אַ שייַן מייַסעלע!

זי האָט ניט באַמערקט, ווי אפֿן פּלאַץ האָט זיך פֿון ערגעץ באַוווּן פּאַוואָל אַ ווערעטע. אַנדערע האָבן באַמערקט. און לייבאַוויטש אויך. ער האָט זיך אָבער געמאַכט ניט וויסנדיק.

מיט אַ פּאַריסענעם קאַפּ, מיט אַ פּאַריסן ברוין בערדל, איז צאלע גע- שטאַנען און געגאַפּט אָף דער ווּנדערבאַרער קאַלע. עמעס, ס'איז טאַקע אַן אווירע פּאַרקוקן זיך אָף פּרויען. נאָר דאָס איז דאָך ניט קיין פּרוי. ס'איז די שייַנהייַט אליין! פֿון דער הייליקער טוירע, פֿון שיר-האַשירים...

נאָר גאָט, דער אַייפּערזיכטיקער, נעקאַמעדאַרשטיקער גאַט, האָט גלייך געשטראָפּט דעם אַרעמען קאַרליק פּאַר זיין, מישטייַנסגעזאַגט, פּיצל נאָ- כעסרועך. ווען ער, צאלע, האָט געמאַכט אַ ניט זיכערן טראַט אַנטקעגן שולאַמיסן, האָט ער אָף אַ וויללע פּאַרגעסן, אז אין זייַנע הענט האַלט ער צוויי פּולע עמעס, פּאַרגעסן, וואָרעם אלץ אַרום האָט אויסגעזען מייַסעדיק- לייכט, לופּטיק, און פּאַרגעסנדיק, האָט ער זיך אַ שטאַרקן בייַג געטאָן אַנט- קעגן דער קאַלע, ווי ער וואָלט געוואָלט אַניאַגן מיטן קערפּער דאָס, וואָס עס קאַנען ניט אַפּטאַן זייַנע ליאַלקע-פּיסעלעך. האָט ער פּאַרלוירן דאָס גלייַכגעוויכט און איבערגעקערט אַן עמער...

אַלע האָבן ווידער נאָך העכער אַן אויקע געטאָן, קוקנדיק אָף די קאַ- ליוזשעס פֿונעם צעגאַסענעם מאַזל. אפּילע סאָניע אליין איז געבליבן אַ מעווילוועלע שטיין, אַרומקוקנדיק זיך אומבאַהאַלפֿן-דערשראַקן. לייבאַ- וויטש איז איר ניט געקומען צוהילף. ער האָט געשמייכלט מיט זייַנע פּולע ליפֿן און צוגעזשמורעטע אויגן.

מיטאַמאָל האָט זיך באַוווּן פּאַוואָל. ער האָט אַרויסגעריסן דעם פּולן עמער וואַסער, באַ דעם גנאַם, פּעסט אַ דריק געטאָן סאָניעס האַנט און, קוקנדיק אָף איר מיט זייַנע שייַנע ברוינע אויגן, פּרייַנטלעך געזאַגט:

— מאַזלְטאַוו!

ערשט אַצינד איז צאלע געקומען צו-זיך. ער האָט אויסגעשטרעקט אַיי- זיקן די האַנט. יענער האָט בייז אים אַרייַנגערוקט אַ מאַטבייע. צאלע האָט זיך אַ קראַץ געטאָן אין דער פּאַטיליצע און געזאַגט:

— ווינציק.

אַייזיק האָט מיט פּאַראַכטונג אַ קוק געגעבן אפֿן קאַרליק און געלאָזט זיך גיין ווייטער. וואַקלענדיק זיך, ווי אַ קאַטשקע, האָט צאלע אים אַנ- געיאָגט, און, אַרייַנקוקנדיק אים אין זייַנע פּענסנע פֿון אונטן אַרום, האָט ער צו אים געזאַגט מיט אַ קינדעריש-קוויטשיק קעלעכל:

— ס'אַ סוואָרע, אז איר האָט מיר באַצאָלט פּאַר איין עמער וואַסער. און

איך האָב דאָך פּאַרט געטאַסקעט צוויי.

איזויק האָט אים שווינגנדיק אריינגערוקט אין דער האנט נאָך א מאַט־  
 בייע. געמאכט האָט ער דערביי אזא בייז־אומצופרידענע מינע, אז צאלע  
 האָט א פרוו געטאָן איבערבעטן אים מיט א טשיקאווע פראגע.  
 — פונדאנען ווייסט ער דאָס וואָרט „מאזל־טאָוו“?  
 איזויק איז ארויס פון די קיילים און מיט רעציקע א געשריי געטאָן  
 אפן קארליק:  
 — וואָס האָט איר זיך צוגעטשעפעט! גייט און פרעגט אים אליין.

## 11. הערש ל גלייזער

פערעץ דער שווארצער האָט גלייך פאָרגעלייגט איזויקן, אז ער זאָל  
 פארנעמען זיין בעקאוועדיק אָרט אויבנאָן באַם טיש. נאָר איזויק האָט  
 געענטפערט, ווי זיין שטייגער איז געווען:  
 — מיין פאָטער האָט מיך אזוי ניט דערצויגן. זייט מיר מויכל, כּמוֹן  
 ארויסגיין אף א וויילע.  
 באלד האָט ער זיך אומגעקערט. די טיר האָט זיך צעעפנט און אף דער  
 שוועל האָט זיך באוויזן א גראָווע זקיינע. איזויק האָט זי זאָרגעוודיק  
 אונטערגעהאלטן.  
 דאָס איז געווען זיין מוטער. זי איז געווען מעסוקן אלט, מעסוקן  
 שוואַך, מיט א רוקן, וואָס איז געווען איינגעבויגן קימאט אונטער א גראָד  
 ווינקל אזוי, אז ווען זי לאָזט אראָפּ אירע לאנגע הענט, וויזט זיך אויס,  
 אז זי איז אלט א מיליאַרד יאָרן און אז זי איז געבוירן געוואָרן נאָך אין  
 דער צייט, ווען דער מענטש האָט ווי א קינד געמאכט די ערשטע פרווון  
 שטעלן זיך אף די פיס.  
 די געסט האָבן טומלדיק זיך א הייב געטאָן פון די ערטער און גע־  
 מאכט א ווארע דער אלטיטשקער און איר זון. איזויקן איז דאָס געפעלן,  
 א שטילע צופרידנקייט האָט זיך אויסגעלייגט איבער זיין פאַנעם.  
 ער האָט אוועקגעזעצט די מוטער אויבנאָן באַם טיש, אף דעם זעלבן  
 אָרט, וואָס פערעץ האָט אים פאָרגעלייגט. באַנאנד מיט איר האָט ער פאר־  
 בעטן זעצן זיך פון איין זייט דעם ראָוו, רעב נאכמען־בער, און די שווי־  
 גער, און פון דער צווייטער זייט — סאַניען און לייב־אָוויטשן. אליין האָט  
 ער זיך באשיידן אנדערעגעזעצט באַ דער זייט.  
 דעם ערשטן לעכאים האָט אויסגעשטאַמלט די זקיינע. אף דעם איז  
 באשטאנען איזויק. קיינער האָט גאָרנישט ניט געהערט. מע האָט נאָר  
 געזען, ווי אירע פּיאָלעטעווע ליפן באוועגן זיך פון דער גרינג. דער איינ־  
 געבויגענער רוקן האָט זי ניט געלאָזט אויסגלייכן דעם קאַפּ, איז ער גע־  
 האנגען מעשוונעדיק אראָפּגעלאָזט, נאָר די ברעמען האָבן זיך געהויבן,  
 געקראַכן אפן שטערן, און די פארטרערטע אויגן האָבן זיך געדרייט אין  
 אלע זייטן, באַמיענדיק זיך באַקוקן די געסט. זי האָט ווייניק וועמען דער־  
 קענט. די האנט האָט געציטערט, און די אויסגעטריקנטע פינגער האָבן זיך  
 געגליטשט איבערן גלעזל מיט וויין. צונויפּשליסן זיי ארום דעם האָט זי  
 ניט געקענט.

סאָניע איז אופגעשפרונגען פון אַרט און האָט געוואָלט מיט עפעס העלפן דער באַבען. נאָר כּוץ דעם, האָט זי געהאט א ביסל פארדראָס, וואָס ניט זי, סאָניע, וועלכע האָט היינט כאסענע, איז אין צענטער פון די גע- שעענישן, נאָר איר באַבע גאָר, וואָס האָט געפראוועט איר כאסענע מיט א שאַק יאָרן צוריק.

סאָניע האָט פלינק אונטערגעטראָגן די קויסע צו דער אלטערס איינגע- פאלן מויל. די זקיינע האָט באנעצט די ליפן אינעם היימישן זיסלעכן וויין, די אָנגעשטרענגטע ברעמען האָבן זיך באלד אראָפגעלאָזט אף זייער אַרט און ס'האָט אויסגעזען ווי זי וואָלט איינגעדערעמלט. זי האָט אָבער פאמעלעכן אופגעהויבן די ציטערנדיקע האנט און ארופגעלייגט זי אף סאָניעס קאָפּ. דאָס אייניקל האָט נידעריקער אָנגעבויגן דעם קאָפּ. קעדיי דער באַבען זאָל לייכטער זיין א גלעט טאָן אים. אין דער זעלבער צייט האָט זי מירע געהאט. אז די טרוקענע האנט זאָל ניט קאליע מאכן איר געקרייזלטע פרייזר.

מיטאמאָל האָט זיך האסטיק געעפנט די טיר. אלע האָבן א צאפל גע- טאָן און אויסגעדרייט די קעפּ. מע האָט אָבער קיינעם ניט געזען. די פרויען האָבן געקוקט אף די מענער. די מענער האָבן זיך דורכגעקוקט צווישן זיך.

די באַבע האָט זיך אופגעהויבן און אָנגעצויגן דאָס טיכל אפן ליינקן אויג. סאָניע האָט א ווונק געטאָן צו איר מאן. לייבאָוויטש האָט זיך שווער אופגעהויבן און געלאָזט זיך גיין נאָך דער באַבען.

— ס'אי מיטאמע א שפעטער גאסט, — האָט די באַבע געזאָגט.

— איז אויב אזוי, טאָ וווּ איז ער? — האָט געפרעגט ארקאדי.

— דורך דער אָפענער טיר האָט זיך דערהערט א טעמפער באס.

— גענענדל! קום גיכער. מיר האָבן אזוי אויך פארשפעטיקט, האָבן

מיר!

סאָניע האָט זיך אופגעכאפט פון אַרט.

— ס'איז דאָך גלייזער.

— טאקע ער אליין מיט זיין אייגענעם קאָוועד, — האָט הערשל גלייזער

א הילך געטאָן, באוויינדיק זיך אף דער שוועל.

דאָס איז געווען א וווקסיקער ברייטפלייציקער מאנצבל, מיט א רויט-

פארווייניטיקט פאָנעם, מיט א געדיכטן הייזעריקלעכן באס. ער איז געווען

אָנגעטאָן אין א ברוין פליסן רעקל, די שווארצע פארקאטשעטע הויזן האָבן

אנטבלויזט א פאָר באַרוועסע פארשטויבעטע פיסילעס. איבער דעם אקסל

זיינען, צונויפגעבונדענע מיט בענדלעך, געווען אריבערגעוואָרפן אָנגע-

וועקלטע שטיוועלעך.

הערשל איז געווען א ווייטער קאָרעו פון די עסרעגס. ער האָט גע-

וויינט אין א דאָרף. אף דער כאסענע איז ער געקומען מיט זיין ווייב

גענענדל, א דארע פרוי מיט א ברייטלעך פאָנעם און מיט גרויסע ציין,

וואָס האָבן זיך קיים איינגעמאָסטעט אין איר מויל און וואָס האָבן איר

צוגעגעבן אן איימעדיקן אויסזען. געווען איז זי אָבער א שעמעווידיקע,

וויילע פרוי. זי האָט געהאלטן אין די הענט א גרויסן געפלאַכטענעם קויש,

וואָס איז פול געווען מיט קאָלטווי.

פערעץ האָט זיך אָפּגערוקט און געמאכט לעבן זיך אן אָרט פאר גליי-  
זערן. ער האָט דאָס געטאָן מיט א מיין. וואָרעם ער האָט שוין אפּרירער זיך  
פאַרגעשטעלט, וואָס פאר א פאַרגעניגן ער וועט האָבן פון דעם שמועסל  
מיט דעם דאָזיקן גוואלדאָונעם רענדאר, וואָס טראָגט די שטיינעלעך אף  
די פלייצעס און ניט אף די פיס.

— פּונדאָנען איז א ייד? — פּרעגט אים ליבלעך פּערעץ.

— פון דובנעווקע.

— אן דובנעווקע. געהערט. איז מיט וואָס זייט איר געקומען צו פּאַרן?

— מיט די פיס.

— צופּוס?

— נו, יאָ.

דער רענדאר איז בעפיררעש געפעלן געוואָרן פּערעצן. האָט ער אים  
געפּרעגט נאָך ליבלעכער:

— איז פּאַרוואָס האָט איר ניט געדונגען קיין פּור?

— נאָך וואָס? כ'האָב אליין א פּערד.

— איז וואָס זשע גייט איר צופּוס?

— ווייל איך שאַנעווע זי.

— וועמען? — האָט פּערעץ העפעלעך איבערגעפּרעגט, פּאַרבעטנדיק מיט

די פינטלענדיקע אויגן דעם אוילעם אפּן טשיקאוון ספּעקטאַקל.

— וואָס הייסט, וועמען? די שקאַפּע, מיין איך.

— נו, און אייערע פיס, און די פיס פון אייער פּלוינעסטע שאַנעוועט

איר ניט?

— וואָס עפּעס דאַרף מען זיי שאַנעווען? מיר זיינען דאָך געקומען צו-

ליב א פאַרגעניגן. ס'הייסט, א הוילע טאָן אף א כאַסענע. אָבער נאָך וואָס

דאַרף זי זיך מאַטערן א גאַנצע נאַכט און וואַרטן אף אונדז?

— ווער — זי? — שטעלט אונטער פּערעץ אן אויער, און מיט זיין פּאַ-

נעם, מיטן לעכערלעך-פאַרקנייטשטן פּאַנעם פון אן אלגעמיין-אַנערקענטן

שטאַט-לעץ, טוט ער זיך א קער צום אוילעם. עס שיסט טאַקע באלד אויס

א געלעכטער. נאָר הערשט גלייזער ענטפּערט רויק, גלייך ווי דער דאָזי-

קער געלעכטער האָט צו אים קיין שום שייכעס ניט.

— וואָס הייסט, ווער? מיין שקאַפּע.

— אייער שקאַפּע איז אזוי איידל געפּאַצקעט, אז זי קאָן זיך ניט מא-

טערן?

— וואָדען? איר וואָלט געמעגט כאַפּן א קוק אין אירע אויגאַנעס. זיי

זעען אמאָל אויס אזוי אומעטיק, אז סע רייסט פּאַשעט אויס דאָס האַרץ אף

איר קוקנדיק. אפּילע בא מיין גענענדל זעען זיי אזוי ניט אויס.

פּערעץ דער שוואַרצער האַלט זיך קוים איין. נאָר ער שטיקט דעם

געלעכטער אין זיך און פּרעגט מעסוקן ערנסט:

— זי האָט ליב מוזיק?

— אצינד פּרעגט גלייזער:

— ווער — זי? גענענדל?

— ניין, אייער טייערע שקאַפּע.

— כ'ווייס ניט. כ'האָב זי ניט געפּרעגט. וואָס איז דען?

— זי וואָלט אויך געקאָנט כאַפֿן אַ פֿריילעכס, קעדיי נישט מאַטערן זיך.  
— אַ פֿריילעכס? כ׳זע אָבער, אז ס׳אַ כאַסענע אָן קלעזמער.  
— פֿאַרוואָס? פֿאַראַן. אַ גראַמפֿאָן.

— אַ וואָס? אַ גראַמפֿאָן? וואָס הייסט עס — גראַמפֿאָן?  
פֿערעץ איז אַפֿן זיבעטן הימל. ער פֿילט, ווי די געסט דרייען אויס די  
קעפֿ אין זיין זייט. און ער האָט ביז גאַר ליב, ווען עס רינגלט אים אַרום  
אַן אוילעם, וואָס שטיקט זיך פֿון געלעכטער.

— גראַמפֿאָן, — כאַזערט איבער פֿערעץ פֿונקט אזוי, ווי הערשל האָט  
עס אויסגעזענדט. — איז אזא... נו, ווי אַ גרויסער טאַפֿ, אָדער אַ קעסל.  
— אויב אזוי, — שלאָגט איבער גלייזער, — האָט מיין גענענדל אַ סאַך  
גראַמפֿאָנס. באַ איר אין קיך איז עפֿשער אַ האַלבע וואַנט פֿאַרהאַנגען מיט  
טעפֿ און קאַסטרוֹליעס... נאָר וואָס פֿאַר אַ שייכעס האָט עס צו קלעזמער?  
— אָדאַס איז דאָך עס, — שיינט פֿערעץ מיט אלע זיינע דריבנע קליי-  
טשעלעך. ער זעט בעפֿירעש, ווי רעב נאַכמען־בער אליין האָט אונטער-  
געשטעלט זיין טויבלעכן אויער און הערט זיך איין.

— אָדאַס איז דאָך עס, — כאַזערט איבער פֿערעץ, גלעטנדיק ליבלעך  
הערשלס קני. — ס׳איז נישט קיין געוויינלעכער קעסל, וואָס אייער גענענדל  
פֿרעגלט אין אים אינגעמאַכטס, נאָר אַ מוזיקאַלישער. ער איז זייער גרויס,  
אַט אזא. — צעשפֿרייט פֿערעץ די הענט. — דאָרטן קאָן זיך פֿריי איינמאַס-  
טען די שקאַפּע אייערע מיטן לאָשעקל אייניגעם.

— אַהאַ — האַלט הערשל אין איין כידעשן זיך.  
— און דאָרטן, אינווייניק הייסט עס, זיצט אַ קופּערן מענטשעלע און  
האַקט אַ טשייניק. ס׳הייסט... כ׳האַב געוואָלט זאָגן, אז ער האַקט אין קעסל  
מיט העמערלעך.

— וואָס זאָגט איר? איי־איי־איי אַ קופּערן מענטשעלע, זאָגט איר? און  
טאַקע איר אליין האָט אים, דעם גראַמפֿאָן?  
— אוואַדע.

— איז וויינט זשע מיר אים, כ׳בעט אייך זייער.  
פֿערעץ האָט אַ קלער געטאַן, אַז אין פֿאַרגלייך מיט אַט דעם רענדאַר,  
איז אפֿילע ניוניע איינבערג אַ גרויסער כאַכעם.

— מע קאָן אים אַנקוקן נאָר מיט פֿאַרבונדענע אויגן.  
— וואָס זשע וועל איך זען מיט פֿאַרבונדענע אויגן?

— אָדאַס איז דאָך עס, — האָט דער שוואַרצער לעץ ווידער איבערגע-  
כאַזערט פֿילדייטיק. — באַלד וועט איר זיך אין דעם איבערצינגן.  
ער האָט אַרויסגענומען פֿון דער קעשענע אַ נאָזטיכעלע, אַ גרויס־אָגן  
ניט גאַר קיין ריינס, צונויפגעלייגט עס און גענומען פֿאַרבינדן הערשלען  
די אויגן. גלייזער האָט זיך אָפּגעהויבן, אָפּגעשטופּט פֿערעצעס האַנט און  
אַ ברומ געטאַן מיט זיין הייזעריקלעכן באַס:

— נו, טייערינקער, עפֿשער וואָלט שוין געווען גענוג פֿראַווען אַ קאַ-  
מעדיע. וואָס מאַכסטו זיך נאַריש וואָס?!

פֿערעץ האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַף זיין אָרט מיט אַן אָפֿן מויל.  
— וואָס? וואָס הייסט? דאַס האָט איר דאָך זיך נאַריש געמאַכט.



הערשל האָט אויסגעשאַסן מיט א דונערדיק געלעכטער.  
— כ'האָב פאַשעט געהאט אף אייך ראכמאַנעס. איר זיצט, נעבעך, און  
נודיעט זיך. ניט קיין כאסענע, נאָר טישעבאַוו. איז פארוואָס זאָל איך זיך  
ניט מאכן פאר א נארעלע, וויבאלד איר האָט פון דעם נאכעס?  
— האָסטו געזען א רענדארטשוק, האו! — האָט אויסגערופן אלטער דער  
באלעגאַלע.

גלייזער האָט א קאָמאנדעווע געטאָן.  
— גענענדלו אנו, גיב אהער דעם קויש.  
אלטער האָט א צי געטאָן מיט דער נאָז. ער האָט דערפילט, דער באלע-  
גאַלע, א קרויווישע נעשאַמע, אין דעם-אַ פעסטן רענדאר, און געקייכט,  
בין טרערן האָבן זיך ניט באוויזן אין זיינע קליינע אייגעלעך. הער א  
מייסע! גאָר אזא מין רענדארטשוק! נעמט און לאכט אויס דעם גרעסטן  
כויזעמאכער אליין! דעריקער איז אים געפעלן, וויאזוי גלייזער האָט  
געלויבט אין טאָג אריין זיין שקאפע.  
— אצינד, טייערער פריינט, — האָט גלייזער בענימעסדיק געזאָגט צו  
פערעצן. — העלף מיר מאכן א פרייען פלאץ אף דעם דאָזיקן פארעווען  
טיש.

הערשל האָט אוועקגעשטעלט דעם קויש פונויבן אָן, אופגעהויבן דאָס  
דעקל און ארויסבאקומען פון דאָרטן א גרויסן בוטל.  
— איר טרינקט, איך בעט איבער אייער קאָוועד, עפעס א בורדא  
אנו, גיט אהער די קויסעס. איר וועט, כלעבן, לעקן די פינגער. באסיע,  
האָסט ניט קיין גרעסערע קעלישעקלעך? כאַטש איינס, טאקע פאר מיר.  
כ'קאָן ניט טרינקען פון קיין פינגערוט. וואָס, האָסט ניט? איז דערלאנג  
א גלאָז.

גלייזער האָט אָנגעגאָסן אלעמען.  
— נו, לעכאיים!  
— הארב מיט רוקעס! — האָט א דריי געטאָן מיטן קאָפּ דער באלעגאַ-  
לע. — אפאָנעם, סאמאָגאַן, נאָר ריין און געשמאק, ווי שנאפס.  
הערשל האָט א געשריי געטאָן אזוי הויך, אז מע זאָל אים דערהערן  
אין קיך.

— גיסיעו! דערלאנג צום טיש די געפילטע פיש. נו, און איך וועל אויך  
עפעס צוגעבן.  
ער האָט ארויסגענומען פונעם קויש סלאַקעס מיט שוואַמען, געזייער-  
טע אוועקעס, קרויט, און נאָך, און נאָך... איין קלומעקל האָט ער אוועק-  
געלייגט באזונדער, נעענטער צו זיך.

די פארויטלטע גיסיע, אן אַרעמע פארזעסענע מויד, א קרעפטיקע, א  
הויכברוסטיקע, וואָס האָט געהאַלפן באסיען גרייטן די כאסענע-סודע, איז  
געקומען צו לויפן מיט א גרויסער טאץ אף די אויסגעצויגענע הענט.  
די קויסע סאמאָגאַן, וואָס די געסט האָבן גענומען, האָט צעבונדן בא  
אלעמען די צונגען. מע איז געוואָרן אופגעלעבט, גענומען פלאפלען.  
פאר גלייזערן, ווידער, איז א קויסע צו א קליינע קיילע. ער האָט  
אויסגעזויפט א האלבע גלאָז מיטאמאַל, א קנאק געטאָן מיט דער צונג,  
אויסגעווישט די ליפן. מיט איין האנט האָט ער גענומען צעוויקלען דאָס

פעקעלע, און מיט דער צווייטער פארשטעלט עס פון ניגעריקע בליקן.  
א נישקאשעדיק פעקעלע, א געשמאקס. א פיין שטיקל כאזער־פעטס, א  
צוויי פונט ניט ווייניקער, קנאָבל, ציבעלעס, זאלץ און א האלב לעבל  
שווארץ ברויט.

פערעץ האָט געקוקט אָף דעם, ווי א פארקישעפטער.  
— פּעו! — האָט ער ענדלעך געזאָגט. — ס'איז דאָך טרייף... ווי שעמט  
איר זיך ניט?

שלאָגט אים הערשל איבער.  
— שישו זיי ניט קיין כניאַק, איך בעט דיך.  
ער כאפט א קוק אפן ראָוו און גיט צו:  
— כוועל שטילינקערהייט. אז רעב נאכמען־בער זאָל, כאָלילע, ניט  
באמערקן. נא דיר אויכעט. אנו, גיב א פרווו. וואָס פאר א ווערט האָבן  
אניערע בלייכע מייכאָלים און די בולקעלעך. אַדאָס איז טאקע עפעס  
עמעסדיקס. ווי זאָגט יענער: פון כאזער מיט ברויט ווערן די באקן רויט.  
אלטער באלעגאַלע לאָזט ניט אראָפּ זיינע שיקער־אנציקטע איגעלעך  
פון גלייזערן.

— איר האָט ניט מער די־אָ... די־אָ...  
הערשל קערט איבער דעם בוטל.  
— קיין טראָפן. אויסגעזשליאַקעט.  
זאָגט אים אלטער ליבהארציק:  
— כ'האָב אייך אלציינס ליליב... הערט נאָר, כ'וויל אייך פרעגן... איר  
האָט דען ניט מוירע וווינען צי־צווישן... כ'מיינ איז דאָרף, אין אזא  
צי־צייט... הא?

ענטפערט אים גלייזער און האלט נאָך אלץ דעם בוטל אין דער האנט:  
— וואָס דארף איך עפעס מוירע האָבן? און פאר וועמען? עס וווינען  
דאָרטן פונקט אזעלכע פינע ליט, ווי דאָ בא אייך.  
נעמט אלטער און טוט אים א שטורכע אין דער זייט.  
— ביסט א מאזיק! א כ'כוואט! האָסט מער ניט די־אָ...  
צעקוועלט זיך הערשל.

— כ'האָב דאָך שוין געזאָגט, אז עס איז ניטאָ.  
טוט אים אלטער א פאטש איבער דער פלייצע.  
— מייילע. ניטאָ איז ניטאָ. כ'האָב אָבער אלציינס אייך ליב. הערט נאָר.  
כ'האָב, הייסט עס, צו אייך א פראגע. איר זייט ניט טשאסאָם א גער, הא?  
איר זייט עפעס ניט געראָטן אָף קיין יידן.  
ענטפערט אים גלייזער מיט א פאטש אָף א פאטש.  
— נאָך א מין ייד! פון יידנלאַנד.  
— טאקעז... הערט א מייסעו און איך האָב געמיינט... הערט נאָר. כ'האָב  
צו אייך, הייסט עס, א פראגע. אייער שקאפע איז עפשער א שווארצע?  
— יא. איז וואָס?

— זייער גוט. איז גיט מיר אייער לאפע.  
דער באלעגאַלע האָט הילכיק א פאטש געטאָן מיט דער האנט איבער  
הערשלס ברייטער דלאָניע.

— איז לאַמיר זיך בײַטן מיט די סוסים, האז איך אייך — די צעדריי-  
טע, און איר מיר — די שווארצע שקאפע. גוט? מיינט ניט, אז אויב זי  
האַט אזא מין צוגאַמען, טויג זי ניט. ס'א פליער, ניט קיין פערד!  
— איז וואָס דארפט איר דעם בײַט?  
— כ'דאַרף א שווארצע. ס'הייסט, מיט א שווארצער גריווע. זי זאָל  
פלאטערן.

— ע'הען ווען כ'וואָלט געהאַט אזא פערדל, וואָלט מען שוין דאָס פון  
לאנג צוגענומען אף דער מילכאַמע.

— נו, אויב ניין — איז ניין. זאָגט מיר אָבער, וואָס לייגט איר צו-  
נויף די טעלער וואָס? ס'דען אן אייסעק פאר א מאנצבל? טוט א רוף גי-  
סיען, וועט זי זיך שוין געבן אן אייצע.  
גלייזער האָט צוגעלייגט די פינגער צו די ליפן, אָנגעבויגן זיך צו  
אלטערס האַריקן אויער און אריינגערוימט אים עפעס.  
אלטער האָט זיך ברייט צעשמייכלט.

— גוט, כ'שווייג.

אין א וויילע ארום האָט דורכגעשאלט א הילכיקער טראסק פון צעבראַ-  
כענע טעלער. אלע האָבן זיך פארכידיעשט, דערשראָקן זיך אומגעקוקט אף  
די ווייסע שערבלעך.

צושמייכלענדיק, האָט הערשל אויסגערופן:

— איי-איי! כ'האַב פארטשעפעט מיטן עלנבויגן

— מאולטאוו זאָל זיין מיט מאזל און מיט גליק! — האָבן זיך דער-  
הערט פון אלע זייטן פריידיקע אויסרופן.

און קימאַט טייקעף האָבן זיך דערטראָגן פארטויבטע געשרייען.

— גוואלד! גוואלד! ראַטע-וועט! ראַטע-וועט!

די געשרייען האָבן זיך אהער אריינגעריסן פון דרויסן, פון דער טי-  
פער נאכט.

אין שטוב איז געוואָרן שטיל מיט עפעס א פארטייעטער שטילקייט.  
— ס'הייבט זיך שוין אָן, — האָט די שטילקייט צעריסן גלייזערס באס.  
ער האָט אָפגעזוכט מיט די אויגן אלטערן און א מאך געטאָן צו אים  
מיט דער האנט.

— קום, אלטער, וויבאלד מע דאַרף ראטעווען.

צוזאמען מיט זיי זיינען אוועק נאָך עטלעכע מאנצבלען.

אצינד איז אלץ פארוואנדלט געוואָרן אין איין גרויסן אויער — אלע  
האָבן זיך צוגעהערט צו דער נאכט, וואָס איז געלעגן הינטערן פענצטער.  
מע שיסט אין שטאַט, עמעצער גרייפט שוין ווידער אָן און עמעצער  
טרעט אָפּ.

הערשל גלייזער, אלטער דער באלעגאַלע, בענציע דעם פישערס צוויי  
זין — עליע און עזרע, וועלוול וואסערבער, נאָכעם עסרעג, געדאליע קוי-  
הען, אייוואן וואַראַניאַק, ביניאַמין דרילבערג מיט עטלעכע ארבעטער פון  
צימעסמאַנס אָליאַרניע, די קאָוועלס און די ליוועראנטן פון דער טאַרהאַ-  
וויצע — אלע זיינען זיי ארומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב. די גוואלד-  
געשרייען האָבן אופגעהערט. נאָר די מענטשן האָבן באשלאָסן ארומגיין

אלע שטיבער נאכאנאנד, מיט די דרענגלעך אין די הענט, וואָס זיי האָבן אַרויסגעריסן פֿונעם פֿלויט באַ כאַים כאַוועס סאָד.

פֿון אָנפֿאנג זיינען זיי געגאנגען אלע צוזאמען, נאָכדעם אָבער, ווען עס האָבן זיך פֿאַרייניקט צו זיי די אַרבעטער פֿון דער אַליאָרניע און די ליוועראַנטן, האָבן זיי זיך צעטיילט אַף צוויי גרופּעס. דער אָנפֿירער פֿון דער ערשטער גרופּע איז געווען הערשל גלייזער, פֿון דער צווייטער — ביניאַמין דרילבערג, אַ דאַרער מאַנצבל, וואָס זעט אַויס רויק, ווען ער שטייט צו אַיך מיט דער רעכטער זייט. וויבאלד אָבער ער קערט זיך אַויס מיט דער לינקער זייט פֿאַנעם, ווערט איר דערשטוינט פֿון דעם גרויסן בלוטיקן רייך, וואָס פֿלאַמט איבער דער גאַנצער באַק.

אין אייניקע שטיבער זיינען געלעגן אפֿן דיל הויפּנס שערבלעך פֿון צעבראַכן געפּעס, צעטאַפּטשעטע קליידער און צעטאַפּטשעטע לעבנס. זעט אַויס, אז די פֿאַגראַמטשטיקעס האָבן זיך געלייט. געמאַכט די פֿלייטע. אזעלכע שטיבער זיינען געווען ניט קיין סאך און ווייט פֿונעם מיט שטעטל.

ווער זיינען זיי, די באַנדיטן? גיי ווייס, אז זיי זיינען שוין אַנטרווען געוואָרן. עפּשער אַרומשליאַנדערנדיקע דעניקינצעס, און עפּשער אָפּטרעטן-דיקע פעטליראָווצעס, גיי ווייס!..

דרילבערג מיט אַ טייל מענטשן איז פֿאַרבליבן העלפֿן די פֿאַרווינדעטע. עליען האָט מען געשיקט אַפּזוכן דעם דאַקטער טויבעס. און גלייזער מיט אַ קליינעם אַטריאַד האָט זיך אוועקגעלאָזט איבער דער אומגעגנט, וואָס גרענעצט מיט דער טאַרהאַוויצע.

## 12. די שווע

אַ פֿריטולעך פֿאַניען? יא, אוואַדע, אַקסאַנע וועט איר געבן. איר און איר קינפּטיק קינד. זי וועט צייטווייליק וווינען באַ איר און אויסבאַהאַלטן די כאַרפּע.

ליגט זי, פֿאַניע, אַף אַ קושעטקע, און דער קאַפּ שפּאַלט זיך באַ איר. און אלע מאָל הייבט זיך אָן פֿון אים. „ווער איז ער?“ זי ווייסט קימאַט אליין ניט. ער איז געקומען אזאַ, ווי זי האָט אים אליין אויסגעטרוימט: אַ הויכער. אַ שלאַנקער. האָט זי שוין ניט געוויסט, וואָס מיט איר קומט פֿאַר.

אינעם שטאַט־פֿאַרק, אין פֿראַסקוראַוו, זיינען די ביימער געשטאַנען נאַקעט. דער הימל איז געווען גרוי. די ערד — געל. האַרבסט באַפֿאַלט אַ שטילער אומעט און אַ זיסע בענקשאַפּט. אַ בענקשאַפּט נאָך אַ גרויסער העלער ליבע, אז דער גאַנצער הימלאַנד זאָל פֿלאַקערן. ער האָט איר צוגעזאַגט אזאַ ליבע. כאַטש ער האָט אויסגעזען מיד... פֿונעם לעבן? צי עפּשער טאַקע פֿון דער ליבע?

...ווען די פֿאַגראַמטשטיקעס האָבן זיך אַריינגעריסן אין שטוב אַריין, האָבן זיי גענומען אפֿן צימבל אַקסאַנע און נאַסטיען, באַ וועלכער אַקסאַנע האָט געווינט.

— וווהין האָבן זיך אהינגעטאָן די זשידעס?  
אָקסאנע האָט טמימעסדיק געפרעגט:

— פּינוואנען ווייסן מיר?

נאסטיע, ווידער, האָט זיך שיר ניט ארויסגעכאפט:  
— זיי באהאלטן זיך מיסטאמע אויס אין ק...

פלוצעם האָט זיך דערהערט:

— יאָ-יאָ, זיי באהאלטן זיך אינעם קאריער.

נאסטיע האָט זיך פארכידעשט אומגעקוקט. אף דער שוועל איז גע-  
שטאנען פאניע מיט אן איינגעצויגענעם גרויסן בויך. דאָס האָט זי איבער-  
געשלאָגן נאסטיען און געזאָגט: „יאָ-יאָ, זיי באהאלטן זיך אויס אינעם קאר-  
יער.“ אין וואָס פאר אַ קאריער? וואָס האָט דאָ צו טאָן דער קאריער?  
און זי אליין, נאסטיע, איז אויך א נארישע בעהיימע. שיר ניט ארויסגע-  
כאפט זיך. „אין קעלער“.

פאניע, ווידער, האָט געהאלטן אין איין קוקן אפן מיידל מיט אירע  
גרויסע שווארצע אויגן, ביז נאסטיע האָט טאקע איבערגעלייענט אין זיי  
דאָס, וואָס מע האָט געדארפט איבערלייענען, און האָט געזאָגט:

— יאָ. ווי נאָר אן אליאָרם, באהאלטן זיי זיך שטענדיק אינעם קאלך-  
קאריער.

— איר ווייסט ווו? — האָט דער באנדיט געפרעגט פאניען.

— יאָ. כ'ווייס. דאָרטן אין פעלד איז פאראן א קאריער, ווו מע גראָבט  
קאלך. באהאלטן זיי זיך דאָרטן.

— ס'איז ווייט?

— ניין, נאָענט. לעבן שטעטל.

— איז לאָמיר גיין. אָבער געשווינד. מיר האָבן ניט קיין צייט.

פאניע איז ארויסגעאנגען אן ארומגערינגלטע מיט מאנצבלען, גע-  
ווער, בראנפן און מאכאָרקע.

אָקסאנע האָט זיך אָנמעכטיק אראָפגעלאָזט אפן בעט. וואָס זאָל זי  
טאָן?

זיצט זי אזוי פארגליווערט, אפילע דאָס הילכיקע שיסעריי האָט זי  
ניט אופגעמונטערט פון דער פארגליווערטקייט. ס'האָט זיך איר אויסגע-  
וויזן, אז דאָס אלץ קומט פאָר ערגעץ ווייט, העט ווייט...

פלוצעם דערמאָנט זי זיך, אז פארן אוועקגיין האָט פאניע ווידער א  
קוק געטאָן מיט א פילדייטיקן בליק. זי האָט אָבער ניט באוויזן איבער-  
לייענען אין אירע אויגן דאָס, וואָס פאניע האָט געוואָלט זאָגן. די באנ-  
דיטן האָבן אונטערגענילט דאָס אומגליקלעכע מיידל.

איצטער אָבער האָט אָקסאנע, דאכט זיך, דערלייענט דאָס, וואָס זי  
האָט דעמלט ניט באוויזן. זי האָט ארופגעוואָרפן אף די פלייצעס א שא-  
לעכל און געלאָזט זיך לויפן צו נאָכעמען. זי איז זיכער, אז נאָכעמקע  
באהאלט זיך איצט ניט אין קיין קעלער, ווי אנדערע. גיכער, גיכער, —  
איילט זי זיך אליין אונטער, — מע דארף ראטעווען דאָס שטעטל און  
פאניען.

פאניען האָט מען אָבער ניט באוויזן צו ראטעווען.

...נאָכעם שטייט און קוקט אף איר טויטן קערפער, אף איר ווייס, שיינ פאָנעם, וואָס איז באווימט מיט א רעמל פון שווארצע האָר, אף איר גרויסן סטארטשענדיקן בויך, ער וויינט ניט, ווי די ווייבער, וואָרעם ער פילט זיך שולדיק. ער איז א מאנצבל, און ער האָט געדארפט שטיין אף דער וואך פון זיין שוועסטערקינדס לעבן און ערע. ווער באדארף עס זיינע ביכער און זיינע שיינע כאלוימעס וועגן גליק? הערשל גלייזער איז נוצלעכער פון אים, יענער האָט א פאָר געזונטע יאָדאים און טוט מיט זיי, וואָס ער טוט. ער איז א מענטש פון טאט. און עפשער אפילע פון העלדנטאט. דאָס פאָלק דארף האָבן וואָס מער אזעלכע, ווי הערשל... קאָן ער זיך אָבער, נאָכעמקע, ניט באפרייען אינגאנצן פון אַט די ביי-כער, פון זיין פעטערס גרויסן שראַנק. דעריבער גייט ער, לעסאטע, איין אף א פּשאַרע און ברענגט ארויס שטיל און פייערלעך די שווע, וואָס ער האָט שוין פון לאַנג פארפאסט אין די געדאנקען, נאָר געשעמט זיך ארויס-ברענגען זי מיט פּאַשעטע ווערטער.

„איר, נאָכעם עסרעג, גיב א פייערלעכע שווע אויסנוצן די ערשטע געלעגנהייט, וואָס גאָט אָדער דער גוירל וועט מיר צושיקן, קעדיי אויס-פירן א גרויסן אופטו אָדער א העלדנטאט צום מענטשנס גונסט, אָן וואַך-לונגען, אָן ספייקעס, ניט רעכענענדיק זיך מיט קיין שום געפאר און סא-קאָנע, איינשליסנדיק א טויט-סאקאָנע“.

## 11. פארשטיינערונג

1

אפן צווייטן טאָג איז נאָכעמקע אופגעשטאנען מיט א קאָפּווייטעק. די נאכט איז געווען א לאַנגע, א טומלדיקע, א שלאָפּלאָזע. ער האָט זיך גע-לייגט שלאָפן זייער שפעט, און אין זיין מידן מויעך האָבן לאַנג נאָך זיך געפלאַנטערט עפעס צעצויגענע קלאַנגען פון א טרויעריקן ניגון. ווען ער האָט זיך אופגעכאפט, האָט ער דערהערט א פיגל-געזאנג, און ס'איז אים געוואָרן גרינגער אפן האַרצן.

די באַבע איז ניטאָ. זי כלאַפּאַטשעט שוין מיסטאמע אין איר באלעבא-טישקייט. נאָכעמקען האָט זיך מיטאמאָל אויסגעדאכט, אז ער הערט עפעס א טופערני פון טויזנטער פיס. האָט ער זיך אפגיך אָנגעטאָן, איז ארויס-געגאנגען אין דרויסן און זיך געלאָזט צום שאָסיי.

איבערן שאָסיי האָבן מאַרשירט סאָלדאטן. אזעלכע האָט ער נאָך ניט געזען. און געזען האָט ער שוין פארשיידענע: אין היטלען, אין פאפאכעס, אין קובאנקעס... און דיאַ האָבן געטראָגן אף די קעפּ עפעס מעשוועדיקע פירעקיקע היטעלעך. זיסקע ווול, וואָס איז געקומען אהער שוין פון לאַנג, האָט אים דערציילט, אז דורכן שטעטל איז פארבייגעגאנגען א גאנצער פאָלק פוילישע סאָלדאטן, אז זיי באוועגן זיך אין גרויס אַיילעניש צו מי-ליסטיןצו, ווו עס דארף פאַרקומען א גרויסע שלאכט מיט „אונדזרע

טיילן". זיסקע האָט אויסגערעדט „אונדזערע טיילן" מיט אזא נוסעך, עלעהיי ער וואָלט געווען אן איבערגעטאָנענער רויטארמייער, וועלכן מע האָט אריבערגעוואָרפן קיין קאָפּין אלס אויסשפּירער, קעדיי צו אָרגאניזירן דאָ א מאכנע פון געוואגטע כעוורעלייט, וואָס זאָלן אָנפאלן אף די וויספּאָליאקן „פונעם טיל".

איבערן שאַסיי האָבן זיך געצויגן און געצויגן אָן א שיר סאָלדאטן און פון ביידע זייטן זיינען געשטאנען די בני־קאָפּין און האָבן געגאפּט. ס'איז טאקע געווען אף וואָס א קוק צו טאָן! דאָס איז שוין, זייט מייכל, ניט קיין באוואָפנטע גאזלאַנים, באנדעס קוילערס און פאָגראַמטשיקעס, נאָר אן עכטע דיסציפלינירטע ארמיי. א ווואָד נאָך א ווואָד, א ראַטע פון נאָך א ראַטע, און צווישן זיי — גרויסארטיקע אָפּיצערן. אף איינעם פון זיי האָט זיך נאָכעם באזונדערס פארקוקט. ער איז געווען א ווקסיקער, א שלאנקער, מיט אן ערנסט פארטיפט באברילט פאָנעם, און ער האָט גע- שפאנט, ווי אן עכטער מיליטערמאן. און דאָך האָט נאָכעמקע א טראכט געגעבן, אז די ברילן פארמינערן זיין מיליטערישע בראווקייט. נאָכעמקע איז געווען זיכער, אז מאנצבלען מיט ברילן נעמט מען ניט אין קיין שום ארמיי.

די סאָלדאטן זיינען דורכגעגאנגען, דער שאַסיי איז געוואָרן פוסט, און די קאָפינער האָבן מיט א פארלייכטערונג אָפּגעזעפּצט. טאקע א וויג- דער! א גאנצער פּאָלק סאָלדאטן האָט דורכגעמארשירט, און קיין בייז האָט ניט פאסירט.

אין א צייט ארום האָבן אפן פוסט געוואָרענעם שאַסיי זיך באוויזן צוויי סאָלדאטן אין פירעקיקע היטעלעך. געוויס האָבן זיי זיך ערגעץ פאר- האלטן און אצינד יאָגן זיי אָן דעם פּאָלק, צי עפּשער האָבן זיי געהאט עפעס א ספעציעלע פארגעבונג, — דאָס האָט קיינער ניט געקאָנט וויסן. זיי האָבן זיך ניט גענילט, גלייך ווי זיי וואָלטן געקלערט: אלציינס שוין פארשפּעטיקט, אלציינס וועט מען שוין אריינכאפּן, איז וואָס דארף מען זיך יאָגן?

זיי האָבן זיך ארומגעקוקט פון אלע זייטן, קיין איין ליטיש שילדל פון עפעס א שענק צי א קרעטשמע, וווּ מע וואָלט געקאָנט כאפּן א טרונק, איז דאָ ניט געווען. איינער פון די סאָלדאטן — א מעגושעמדיקער, א פאר- שוויצטער האָט א ווונק געטאָן צו זיסקען און אים געפרעגט:

— הער נאָר, קונדעס! וווּ קאָן מען דאָ איבערבייזן?

זיסקע וויל האָט גערן א ווייז געטאָן מיט דער האנט אף שימען קוי- הענס שטוב.

פארוואָס עפעס גערן? ווייל אין זיסקעס קאָפּ האָט אויגנבליקלעך אופ- געברויזט א גרויסארטיקער סטראטעגישער פּלאן: פארכאפּן די צוויי שי- קערע פוילישע סאָלדאטן אין געפאנגענשאפט.

שימען קויהען איז געדאליעס פאָטער. און געדאליע איז אייזיק זלאַט- קיסעס באלביטער טאלמיד. שימען איז אויך אזא הויכער, ווי געדאליע, אזא לעפּישער. מיט פּיס, ווי שטאַלצן, וואָס בייגן זיך ניט, דער כילעק איז נאָר אין די יאָרן און אין דער באַרד. דער זון איז אלט זיבעצן יאָר. דער פאָטער — קימאט דריי מאָל זיבעצן.

שימען קויהען האָט געהאלטן א קליין קרעמל. די איקערדיקע סכּוירע איז דאָרטן געווען געפראזשעטע קערלעך. די קערלעך פלעגט פארקויפן ניט שימען, נאָר דאָס ווייב זינס, כאנעלייע. כּוץ די צוויי נעמען, האָט זי געהאט א מעגושמעדיק לייב מיט שלאבעריקע מוסקולן, וואָס האָבן עס ניט געקאנט איינהאלטן — עס פלעגט זיך צעקריכן. זי איז אָבער געווען א קלוגע פרוי, א באדאכטע, געהאט זשוואווע ברוינע אויגן, זי האָט זיך געגרויסט מיט איר זון, מיט געדאליען, וועלכער „האָט, קיין איינהאָרע, א געזונטן קאָפּ“. דעם זון, ווידער, פלעגט זי זאָגן פונקט קאפויר. „דו ביסט בא אונדז עפעס ניט קיין פראקטישער, ניט קיין פיייקער צו לעבנס-זאכן. כּווייס ניט, מיט וואָס איז בא דיר דער קאָפּ פארטומלט...“ זי האָט ספעציעל גערעדט צו אים אזוי, קעדיי ער זאָל זיך ניט איבערנעמען.

אונטערמונטערנדיק איינער דעם צווייטן, האָבן די סאָלדאטן א שטופ געטאָן די טיר, אריינגעריסן זיך און שטרענג באפוילן דערלאנגען מאשקע און צובייסעכץ. כאנעלייע האָט אף זיי א קוק געטאָן מיט אירע ווארעמע אויגן און געזאָגט:

— ניעך פאנאָווע וויבאטשאיוט...! קיין מאשקע איז בא אונדז ניטאָ.

אף פארבייסן וועל איך עפעס געפינען.

— וואָס הייסט ניטאָן — האָט א געשריי געטאָן דער דיקער.

דער כאווער זינער, א יונגער באַכער מיט העלע אויגן אפן פאר-

ברוינטן פאָנעם, האָט אים א שלעפּ געטאָן פארן ארבל.

— פילדער ניט, קאראַל. כּהאָב נאָך עפעס אין פלעשל.

ער האָט ארויסבאקומען פון דער קעשענע א פליאגע און א טרייסל

געטאָן זי פאר קאראַלס דערפרייטע אויגן.

אין א מינוט פינף ארום איז שוין געשטאנען אפן טיש א געשמאקע

פרעזשעניצע.

— יאנעקו דערלאנג אהער די פליאגע.

קאראַל האָט אויסגעווישט די ליפן, א זופּ געטאָן פון דער פליאגע,

דערנאָך א טשמאָקע געטאָן מיט די ליפן און גענומען זשליאָקען מיט פאר-

מאכטע אויגן, אף וועלכע עס זיינען אראָפּגערווען טראָפנס שווייס פונעם

פארקנייטשטן ברוינעם שטערן און פון די ווייסע איבערגעברענטע ברע-

מען. ס'איז אים א שאַד געווען אָפצורייסן זיך פון דער פליאגע, נאָר ער

האָט עס געמוזט טאָן, וואָרעם יאנעק האָט אים שווינגנדיק א שלעפּ גע-

טאָן פארן ארבל.

— גאַרניט איבערגעלאָזט, — האָט זיך יאנעק אָנגעברויגעזט, טרייס-

לענדיק די פליאגע.

— נישקאָשע, סע וועט דיר סטייען. ביסט נאָך יונג, קענסט זיך נאָך

פארכלינען.

קאראַל האָט שעלמיש א ווונק געטאָן צו יאנעקו, צעטיילט די פרע-

זשעניצע אף צוויי ניט גלייכע טיילן. די קלענערע האָט ער גענומען זיך,

און די גרעסערע אונטערגערוקט יאנעקו.

— נא, פרעס, און זאָג ניט, אז כּיבין א זשעדנער.

<sup>1</sup> זאָלן די הערן מויכל זיין (פויליש).



שטופנדיק דאָס עסן אין מויל, האָט קאראָל זיך געווענדט צו דער באַ-  
לעבאָסטע:

— ווו קאָן מען דאָ כאַפן א דרעמל?  
— בא אונדז איז קיין האָטעל ניט פאראן.  
יאנעק האָט זיך צעלאכט.  
— ער מיינט, מיט וועמען קאָן מען דאָ כאַפן א דרעמל.  
כאנע-לייע האָט זיך אָבער געמאכט ניט וויסנדיק. עס קאָן ניט זיין,  
אז אזעלכע כאָשעווע הערן זאָלן האָבן אין זינען עפעס ניט פיינס.  
— אין קאָפּין איז קיינמאָל ניט געווען קיין האָטעל.  
קאראָל הייבט זיך אנטשלאָסן אויף.  
— לאַמיר גיין, יאנעק. זי איז גראָב און נאריש, ווי א בעהיימע...  
ווען די סאָלדאטן האָבן אונטערגעצויגן די רימענס און צוגעפאסט די  
ביקסן, האָט כאנע-לייע געווענדט זיך צו יאנעק, וואָס האָט איר אויסגע-  
זען צו זיין לייטישער פונעם גראָבן קאראָל.  
— נו, און ווער וועט זיך...  
יאנעק האָט א גריבל געטאָן אין דער קעשענע. קאראָל האָט אָבער  
געזאָגט:

— איר וועט אונדז צושיקן א כעזשבן לויטן אדרעס: בעלאָוועזשער  
וואלד, זיבעטער פראָסעק, דעמב נומער דרייצן...  
ער האָט זיך צעלאכט און א קלאפ געטאָן מיט דער טיר.  
ניט ווייט פון דער שטוב האָט געוואכט זיסקע וויל.  
— היי, קונדעס! — האָט אים א רוף געטאָן דער סאָלדאט.  
זיסקע איז צוגעלאָפן צו אים.  
קאראָל האָט ארופגעלייגט זיין שווערע האנט אף זיסקעס פלייצעס,  
אַנגעבויגן זיך און אַינגערוימט אים עפעס אין אויער.  
פון דעם סאָלדאטס שיקערן אָטעם האָט זיך בא זיסקען פארדרייט א  
ביסל דער קאָפּ. נאָר ער איז געווען צופרידן. אלץ גייט ווי עס דארף צו  
זיין. זיי זינען שוין שיקער, מע דארף זיי פארהאלטן, ביז עס וועט ווערן  
פיינצטער, און דעמלט...

— נו, איז וואָס, קונדעס? האָסט פארשטאנען, וואָס איך דארף?  
— פארשטאנען. קומט, וועל איך אַיך ווייזן.  
— כלעבן, ביסט א כוואט! רייכערן ווילסטו?  
— ביין.

— א שאַד, כ'וואַלט דיך מעכאבעד געווען... נו, איז לאַמיר גיין.  
זיסקע האָט זיי געפירט דורך פארפלאַנטערטע געסלעך. אומיסטן, אז  
זיי זאָלן ניט קאָנען אָפּזוכן דעם וועג צוריק. דערנאָך האָט ער זיי ארויס-  
געפירט אף עפעס א פוסטן פלאץ, אַנגעוויזן מיטן פּינגער אף עטלעכע  
אלטע היזלעך, וואָס האָבן זיך געזען פונדערווייטן, און אליין זיך גע-  
שווינד אָפּגעטראָגן.  
...גיסיע האָט געקוקט מיט איבערגעשראָקענע אויגן אף די ניט-פאר-  
בעטענע געסט. נאָר ווען דער אומגעדולדיקער קאראָל האָט זיך גלייך גע-  
לאָזט אין אטאקע, האָט זי אים אָפּגעשטופט מיט אזא קויעך, אז ער איז  
קוים געבליבן שטיין אף די שיקערע פּיס:

— איר האָט זיך טויע געווען מיטן אדרעס, הער סאַלדאט. איך בין אן  
ערלעכע פּריי. און אויב איך האָב ניט קיין מאן, בין איך אין דעם ניט  
שולדיק.

קאַראַל האָט זיך אָנגעגאַסן מיט שיקערער רעציקע. ער האָט זיך גלייך  
א כאַפּ געטאַן פאַר דער ביקס.

— אַט שייט איך דיך באלד, ווי א הונט!

גיסיע איז בלייב געוואָרן, אָפּגעשטופּט יאַנעקן פון דער שוועל און  
איז אַרויסגעלאָפּן מיט א גוואַלד. קאַראַל האָט צוויי מאָל אויסגעשאָסן  
דורך דער אָפּענער טיר און האָט זיך גענומען יאַגן נאָך איר אזש בין צו  
דעם שטאַט-פּלאַץ. גיסיען איז אָבער געלונגען ראַטעווען זיך.

זי האָט זיך אַרײַנגעריסן צו די זלאַטקיסעס מיט א געשריי:

— ראַטעוועט מירן! באַהאַלט מירן!

אַיזיק האָט זי נערוועז געפּרעגט:

— וואָס האָט געטראָפּן?

— זיי יאַגן זיך נאָך מיר.

— ווער — זיי?

— צוויי פּוילישע סאַלדאַטן.

— האָט איר ניט געקאַנט געפּינען קיין אנדער אָרט, וווּ צו באַהאַלטן  
זיך, כּוּץ ווי באַ אַיזיק זלאַטקיסן? נו, שוין. קריכט אַרויף אפּן  
בוידעם!

קאַראַל, ווידער, האָט געבושעוועט אפּן פּלאַץ. ער האָט געמאַלדן, אז  
ער וועט, „פּסיא קרעוו“, צעשיסן אלע „זשידווי“, אויב מע וועט אים גלייך  
ניט צושטעלן אַט דיראַ. ער וועט איר באַווייזן, וואָס הייסט באַליידיקן א  
פּוילישן סאַלדאַט.

יאַנעק האָט אַרומגעכאַפּט קאַראַלן, געפרוּווט באַרויקן אים, ער האָט  
זיך אָבער אליין קוים געהאַלטן אַף די פּיס. האָט ער א שפּי געטאַן און  
געמאַלדן זײַן קאַלעגע, אז ער נעמט פּולקאַם פון זיך אַראָפּ די אַכרייעס  
פאַר זײַן ס'הייסט, קאַראַלס, אופּירונג.

קאַראַל איז נאָך בייזער געוואָרן. ער האָט אָנגעשטעלט די ביקס און  
געזאַגט, אז ער וועט ציילן בין דריי, און אויב... דאָ האָט ער זיך פאַר-  
היקעט און גלייך אָנגעהויבן ציילן. איינס, צוויי... מיטן זעלבן דערפּאָלג  
האַט ער געקאַנט ציילן בין דרייצן, בין דרייסיק, בין דריי הונדערט אפּי-  
לע. קיינער איז שוין ניט געווען דערבײַ און קיינער האָט ניט געהערט,  
ווי ער ציילט. מאלעוואָס א שיקערער סאַלדאַט קאַן אָפּטאַן! און בּפּראַט,  
אז ער האַלט נאָך א ביקס אין דער האַנט. כאַפּט אים דער טייוול, זאָל  
ער שרייען אַף די צייַן. ברעכט ער דעם קאַפּ. ער מוז דאָך אַמאַל אָפּטראָגן  
זיך, דעריאַגן זײַן פּאַלק... נאָר איין זיסקע האָט זיך פּאַרטייעט פון יענער  
זײַט שטוב און צוגעקוקט, וואָס וועט ווייטער זײַן.

קאַראַל, ווידער, האָט זיך גענומען נאַכאַמאַל ציילן. איינס, צוויי, דריי...  
און טאַקע אויסגעשאָסן. די קויל האָט דורכגעקלאַפּט א פענצטער אין  
איינעם פון די הײַזער און איז אַרײַנגעפּלויגן אין צימער. און באלד האָט  
זיך פון דאָרט דערטראָגן א געשריי פון א פּרוי און א קינדערש געוויין.

הערשל גלייזער האָט זיך גראָד דעמלט געזעגנט מיט זלאַטקיסן. „כ׳בין זיך, — זאָגט ער, — שוין פאַרזעסן. און די באלעבאטישקייט מיינע איז אַן אַן אַפּוזיט. כ׳דאַרף שוין גיין...”

דערהערט דעם שאַס אין די גוואַלדן, האָט ער אַ געשריי געטאָן:  
— גענענדל! כ׳וועל אַף אַ רעגע אַ לויף טאָן. וואַרט צו אַף מיר.  
— זײ געהיט, הערשל! — האָט גענענדל קוים באַוויזן אים נאַכשרייען.  
הערשל האָט זיך אַבער ניט שטאַרק געהיט. ער האָט זיך געלאָזט גיין גלייך אַף דער ביקס־רער. ניט איבערטראַכטנדיק, און דער סאַלדאַט קאָן זיך נעמען שיסן אין אים פון דער העלער הויט. וואָס פּלוצעם? ניין, אַזע־ לעכס קאָן ניט זיין.

אזוינס קאָן ווירקלעך ניט זיין, ווען מע האָט צו טאָן מיט אַ ניכטערן. נאָר קאַראַל איז געווען שיקער, און דערצו מאַלער־רעציקע. כּוּך אַלעמען, האָט אים מעסוקן אַפּגעבראַכט, וואָס עפעס אַ ייִדליק מאַכט זיך פאַר אַ גאַנצן גיבער און גייט גלייך אַף דער ביקס. און קאַראַל האָט אויסגעשאַסן. די קויל איז דורכגעפּלויגן האַרט לעבן אויער און דורכגעשאַסן דעם ראַנד פּונעם היטל, וואָס הערשל פּלעגט טראָגן אַנגערוקט אַ ביסל אַף אַ זייט, ווי די דאַרפישע באַכערים.

אַצינד האָט שוין גלייזער מעסוקן זיך צעבייזערט. ער איז צוגע־ שפּרונגען צום זעלנער, אַרויסגעריסן באַ אים די ביקס, אַ שליינדער געטאָן זי, און זיסקע וויל, וואָס איז באלד אויסגעוואַקסן, ווי פון דער ערד, האָט די ביקס אונטערגעכאַפט. דערנאָך איז הערשל צוגעגאַנגען צום צווייטן סאַלדאַט.

— גיב אַהער די ביקס! — האָט ער אים באַפּוילן.  
דער זעלנער האָט אַנגעשטעלט די רער אַף גלייזערן.  
זיסקע האָט גלייך פאַרשטאַנען די לאַגע. ער איז פאַרגאַנגען דעם סאַל־ דאַט „פּונעם פּלאַנג“ און אַ שפּרונג געטאָן אַף אים, ווי אַ כּייע. יענער איז אַנידערגעפאַלן און אַרויסגעלאָזט די ביקס פון די הענט.  
הערשל גלייזער האָט אַראָפּגענומען פון זיך דעם רימען. דער שאַרף־ אויגיקער זיסקע האָט אויך געטאָן דאָס זעלבע, אַראָפּגענומען פון זיך דעם רימען און אים איבערגעגעבן הערשלען. מיט דער הילף פון זיסקען און אַ פּאַר מאַנצבלען, וואָס זיינען צוגעלאָפּן, האָט הערשל פאַרבונדן די הענט באַ ביידע סאַלדאַטן און אַוועקגעשטעלט זיי אין שאַטן באַם פּלויט פון קלויסטער.

עס האָט זיך צונויפּגעזאַמלט אַ גרויסער אוילעם. איצט האָט יעדערער אַריינגעשטעלט אַ וואָרט, געגעבן אַן אייצע, אַ זידל געטאָן די סאַלדאַטן, אפּן פּלאַץ האָט זיך אפּגעוויבן אַ האַרמידער, ווי בייס אַ יאַרד.  
הערשל איז געשטאַנען אַ ביסל צעמישט. ער האָט זיך אַ קראַץ געטאָן אין דער פּאַטיליצע. „גוט, ער האָט זיי געבונדן... וואָס טוט מען אַבער ווייטער מיט זיי?“ ער האָט ווידער אַ קראַץ געטאָן די פּאַטיליצע. צוגע־ גאַנגען צו די געפּענטעטע סאַלדאַטן, צעבונדן זיי די הענט, אומגעקערט די ביקסן, און געזאָגט:  
— גייט און ברעכט אײַך די קעפּ אָן אונדז.

די זעלנער האָבן זיך ניט געלאָזט לאנג בעטן און זיינען אוועק מיט ברייטע און גיכע טריט.

ווען זיי האָבן זיך דערווייטערט אף א היפשער שטרעקע, האָט איינער פון זיי, דער דיקער קאראָל, פּלוצעם א קער געטאָן זיך, אָנגעשטעלט די ביס, אָנגעצילט זיך און אויסגעשאָסן. גלייזער האָט זיך א כאפּ געטאָן פאר דער ברוסט און איז אנדערגעפאלן.

דער אוילעם האָט אן אויקע געטאָן, ווי איין מענטש. און גלייך, ווי מע זאָל האָבן זיך צונויפּגערעדט, האָט מען זיך א וואָרף געטאָן נאָך די סאָלדאטן, וואָס האָבן זיך געלאָזט לויפן. די שטרעקע צווישן די אנט-לויפנדיקע און דעם אוילעם איז געווען א היפשע, נאָר מיט יעדער מינוט זיך פארקירצט. לויפנדיק, האָט מען אונטערוועגנס געכאפט שטיינער, וואָס האָבן הויפּנווייז זיך געוואלגערט אפן פלאַך, אָנגעטאסקעטע דורך צוויי מאכנעס וויסעכעוועניקעס, וואָס פּלעגן שפּילן „אין מילכאַמע“, און אלץ געשליידערט זיי אף די זעלנער. ס'האָט אויסגעזען, ווי דאָס גאַנצע שטעטל וואָלט זיך געשטעלט קאפּויר, קליין און גרויס...

שטיינער זיינען געפּלויגן אינדערלופּטן, ווי גרויע קראַען. פּאלנדיק, האָבן זיי ארויסגעלאָזט טעמפע קראַקנדיקע קלאנגען. די מערהייט האָט אין ציל ניט געטראָפּן, וואָרעם דער מעהאלעך צווישן די פּאַרפּאָלגער און פּאַרפּאָלגטע איז געווען נאָך גאַנץ א היפשער. נאָר וואָס קלענער די שטרעקע איז געוואָרן, אלץ מער שטיינער זיינען געפאלן אף די קעפּ פון די זעלנער, און דעריקער אפּן מעגושעמדיקן קאראָל. דער צווייטער סאָל-דאט איז געווען יינגער, דארער, און דעריבער גיכער געלאָפּן.

פונעם האמוין האָבן זיך ארויסגעריסן די צוויי ברידער, די קאָוועלס לייבוש און פּיוווש. זיי זיינען געווען העכער און ברייטפלייציקער פון אלעמען. ביידע האָבן זיי געהאלטן אין די הענט גרויסע קאַמעניאַקעס. גאָר גיך האָבן זיי אָנגעיאָגט קאראָלן און מיט קויעך א שלידער געטאָן די שטיינער אף זיין קאַפּ. דער סאָלדאט איז אנדערגעפאלן אף דער ערד מיט א צענעריקטן קאַפּ, און דער האמוין איז פּלוצעם געבליבן שטיין פּאַרגליווערט, א דערשיטערטער פון זיינע מייסע-יאָדאים. פונעם סאַמע עק פון דעם זיך צעצויגענעם אוילעם האָט זיך דערהערט אן אויסגעשריי:

— וואָס האָט איר זיך אָפּגעשטעלט?! מע דאַרף דעריאָגן דעם צווייטן! דעם צווייטן! מע טאָר אים ניט לאָזן אנטלויפן!

עטלעכע יונגעלייט האָבן זיך געלאָזט לויפן נאָכן צווייטן סאָלדאט, וואָס איז שוין איצט געווען פּולקאַם נייכטער. ער איז צוגעלאָפּן צו דער בריק, באלאנסירנדיק מיט די צעשפּרייטע הענט, זיך געלאָזט שפּאַנען איבער דער איין-און-איינציקער גאַנץ פּאַרבלעבענער ברעט, וואָס איז גע-ווען איבערגעוואָרפּן איבערן וואסער. אריבער אפּן צווייטן ברעג, האָט ער געלאָזט זיך לויפן ווייטער. קיינער פון די פּאַרפּאָלגער האָט זיך ניט געלאָזט נאָך אים. אף דער ברעט האָט מען געקאַנט גיין נאָר איינציקווייז, און צווישן אוילעם האָט זיך ניט געפונען אזא איינער, וואָס זאָל דאָס טאָן דער ערשטער. צווישן א צעווילדעוועטן האמוין איז יעדער איינער אויך צעווילדעוועט. וויבאלד אָבער עמעצער טיילט זיך אָפּ, ווערט ער גלייך באזינקטער און באדאכטער.

א שווארצער שאַטן האָט ווידעראמאָל זיך אויסגעשפּרייט איבערן שטעטל. מע האָט באקומען אן אולטימאטום פון דעם פּאַלקאָוויק סלאַ-וויצקי: ארויסגעבן אין מעשעך פון פיר און צוואנציק שאַ דעם שולדיקן אינעם מאָרד פונעם פוילישן סאַלדאַט. אויב ניט, וועט קאָפּין אָפּגעווישט ווערן פון דער ערד. אף די ראנדן פונעם שטעטל זיינען געשטאנען קוילנ-ווארפערס. אפן שטעטל זיינען געווען אָנגעצילט הארמאטן-רערן, וועלכע האָבן געזאָלט אויספירן סלאוויצקיס באפעל — אָפּווישן קאָפּין פון דער ערד. קאָפּין איז אלט בא דריי הונדערט יאָר. עס לעבן דאָ פיר טויזנט נעפאשעס, האלב פון זיי — קינדער. צווישן די פיר טויזנט קאָפּינער זיי-נען געווען קלוגע און בארישע, שיינע און מיסעס, טונקעלע און העלע. דאָס אָבער האָט אצינד ניט געהאט קיין שום באדייטונג. אף אלעמענס קעפּ איז איצט געהאנגען די שווערד. מע האָט געוואוסט, אז סלאוויצקי וועט פון זיין באפעל ניט אָפּטרעטן.

באם ראָוו, בא נאכמען-בערן, האָט מען זיך געייצעט אָן אופהער. דער ראָוו האָט קוידעמקאָל געמאָלדן אן אלגעמיינעם טאָנעס און אוי-לעס, און מע האָט מיספאלעל געווען א גאנצן טאָג. ריבינישעוילולעם — האָבן זיך געווענדט די זקיינים צום אייבערשטן. — דו האָסט זיך באדעקט מיט א וואָלקן, קעדיי אונדזער טפילע זאָל צו דיר ניט דערגיין. ביזווא-נען וועסטו אונדז שטראָפן און אויספרוויי? פארוואָס ווילסטו אונדז פאר-טליקן? און מיט וואָס האָבן זיך פארווינדיקט פאר דיר אונדזערע קינדער און אייניקלעך?

גאָט? וואָס גאָט?.. עט! ביזוואנען ער וועט זיך... מע מוז זיך ראטע-ווען! פיר און צוואנציק שאַ מע דארף דרינגענדיק טאָן עפעס מאמאָ-שעסדיקס...

אזוי האָבן זיך מעיאשעו געווען די ניט אלטע קאָפּינער. אלע האָבן אונטערגעשטראָכן — פיר און צוואנציק שאַ, און פונדעסטוועגן איז קווי-דעמקאָל אוועק א סעדרע „פארוואָס“. פארוואָס האָט מען געדארפט טשע-פען די סאַלדאַטן? וויאזוי עפעס נעמט מען און מע הארגעט אוועק א סאַלדאַט? וואָס, יידן האָבן זיך שוין אויכעט אויסגעלערנט פארגיסן בלוט? דער-אַ פּאַלקאָוויק איז נאָך א ליטישער מענטש! ווען אף זיין אָרט וואָלט געווען עפעס אן אטאמאן צי א דעניקינישער גאַרגלשניידער, וואָלט טאקע פון קאָפּין ניט פארבליבן קיין סימען אין געציילטע רעגעס. און אָן שום וואָרענישן

אַט אזוי האָט מען זיך געאמפערט, באשולדיקט איינער דעם צווייטן, און די ווייזערס אפן געלן ציפערבלאט פון נאכמען-בערס אלטן וואנט-זייגער האָבן זיך אומבעראכמאַנעסדיק באוועגט. האָט זיך מיטאמאָל אופ-געוויבן פון זיין בענקל מאקס צימעסמאן און אנטשלאָסן געזאָגט, ווענדנ-דיק זיך צום אלטן נאכמען-בערן:

— רעבען וואָס פארא מאכליקעסן קאָנען זיין אצינד? געווען טאָעסן? געווען. דער ערשטער טאָעס, וואָס מע האָט דערהארגעט א סאַלדאַט. דער צווייטער — וואָס מע האָט אָפּגעלאָזט דעם אנדערן. וואָלט ניט געווען קיין

איידעסזאגער. דער דריטער — וואָס מע האָט דאָס אָפגעמאכט מיט אזא טאראראם, און מיר קאָנען דאָס איצטער ניט אָפלייקענען. צו וואָס אָבער פאטערן מיר אומזיסטע צייט אף פוסטע וויקוכים, ווען מיר האָבן אין אונדזער רעשוס נאָר פיר און צוואנציק שאַ. פינקטלעכער איז אונדז פאַר- בליבן שוין נאָר קנאפע צוואנציק שאַ.

— גוט. וואָס לייגט איר פאַר? — האָט אים איבערגעשלאָגן נאכמען- בער.

— אַנרופן די שולדיקע. ריכטיקער — דעם שולדיקן. מע קאָן זיך בא- גיין מיט איינעם.

— איר קאָנט אים טאקע אַנרופן באם נאָמען? — האָט מיט איראַניע געפרעגט אייזיק זלאטקיס.

מאקס צימעסמאן האָט א גלעט געטאָן זיין גלאט אָפגעגאַלטע באק און געזאָגט:

— עס גייט ניט אין דעם, צי איך קאָן אַנרופן. עס גייט אין דעם, אז מע מוז אַנרופן.

— איז אויב אזוי, דארף מען אַנרופן אונדז אלעמען. און אייך אויך, כאַשעווער צימעסמאן, — האָט אים געענטפערט אייזיק.

— כ'מיי, רעב אייזיק, — האָט צימעסמאן א קער געטאָן זיך צו זלאט- קיסן, פריטשמעליענדיק אים פאַשעט מיט זיין צעוואקסענער פיגור און ווויל-צוגעפאסטן אַנצוג. — כ'מיי, אז ס'איז גענוג איין שולדיקער, קעדיי צו ראטעווען אלעמען.

איז וועמען מיינט איר?

— הערש גלייזערן. מיר וועלן ניט האָבן אפילע קיין געוויסנביסן.

ער איז דאָך ווירקלעך געווען דער רעדלפירער.

אייזיק זלאטקיס האָט, זעט אויס, פארגעסן וועגן זיין באשטענדיקן איראַנישן נוסעך. ער האָט צערודערט אויסגעשריגן:

— ניט קיין רעדלפירער איז ער, נאָר א פארטיידיקער! איר פארשטייט,

א באשיצער איז ער! כוץ דעם, איז ער שוין אזוי אויך קימאט טויט.

— איז דאָך גוט, וואָס ער איז קימאט טויט. עס וואָלט געווען נאָך

בעסער, ווען ער וואָלט געווען אינגאנצן טויט. איר האָט גערעדט מיט טויבעסן? וויפל קאָן ער נאָך גויסעסן?

— טויבעס וועט אייך גאַרנישט ניט זאָגן. און אויב ער וועט אייך יאָ

עפעס זאָגן, איז דאָס, אז גלייזער וועט באשטימט לעבן מער פון צוואנציק שאַ. און עפשער וועט אים, טויבעסן, נאָך געלינגען שטעלן אים אף די

פיס.

נאכמען-בער האָט זיך א קער געטאָן צו די שטרייטנדיקע מיט זיין טויבלעכן אויער. דאָס האָט געזאָלט הייסן, אז דער וויקועך איז פאַרענ- דיקט. ווי טאָמיד האָט ער ארויסגעבראכט קורץ און א ביסל נעפלדיק:

— לאָמיר א קערעווע טאָן אפן צווייטן וועג. אויב סע וועט ניט גע-

לינגען, וועלן מיר זיך אומקערן אפן ערשטן.

דער צווייטער וועג איז — אונטערהאנדלונגען. עפשער אן אויסקויף. וועט מען שוין זען טאָך-קעדיי-איניען...

מע וואָלט געקאָנט מיינען, אז דער ראָוו האָט אויסגעבראכט דאָס רעשט ביטל קויכעס אָף אויסצורעדן דעם דאָזיקן באשלוס זיינעם, און ער איז ווידער איינגעזונקען ווי אין א דרעמל.

יעזעריצקי, דעם נאָגיד קרישטולס איידעם, האָט פאָרגעלייגט אויסנוצן די פארמיטלונג פונעם פאָטאָגראַף קאזימיר קארפאָוועצקי, וואָס איז א פאָליאַק. צימעסמאן, דער צווייטער איידעם, האָט אים דערווידערט אָן צערעמאָניעס, ווי א נאָענטן קאַרעוו.

— וואָס איז אזוינס קארפאָוועצקי? א דריבנע פעשקע. אויב שוין יאָ א פארמיטלער, איז פאסט עס אמבעסטן פאר דעם קסיאַנדז.

אלע האָבן איינגעשטימט מיטן דאָזיקן פאָרשלאָג. דער קסיאַנדז איז זייער אן אָנגעזעענער, גוטוויליקער און בעקאָוועדיקער מענטש.

אליין רעב נאכמען־בער האָט זיך געוואקלט. ער האָט ניט געזאָגט „גייך“. נאָר „יאָ“ האָט ער אויך ניט געזאָגט. צו צימעסמאנען, וועלכער האָט דאָס פאָרגעלייגט, קערט ער זיך ניט אויס ניט מיטן טויבלעכן, ניט מיטן הערנדיקן אויער. ס'איז פאר אים פאָשעט געווען א מעשוונעדיקע זאַך, פונקט אזוי, ווי ס'איז אומעגלעך פאָרשטעלן זיך, אז די שול און דער קאסטיאַל זאָלן זיך פלוצעם א רוק טאָן פון זייערע פונדאמענטן און זאָלן זיך לאָזן גיין איינער אנטקעגן דעם צווייטן, אזוי איז שווער געווען אויסמאַלן זיך, אז ער, דער ראָוו, זאָל זיך פארגייגן פארן קסיאַנדז און בעטן בא אים ראכמים.

„אַבער, — האָט ער זיך געזאָגט מיט א קלעמעניש אין זיין אלט שלאָ — בעריק האַרץ, — איבער די שטאָט־טויערן הענגט א כערעו־פּיפּיעס. טאָר מען זיך ניט וואקלען און קלערן א סאך. ס'איז אן אייס־לאַאסויס, אדווי־גי...“

און ער האָט געגעבן זיין האסקאָמע.

מע האָט באשטימט א דעלעגאציע אין באשטאנד פון נאכמען־בערן, צימעסמאנען, זלאטקיסן, יעזעריצקין און דעם דאָקטער טויבעס. אָף אים האָט מען באזונדערס געהאַפט, וואָרעם ער האָט קורירט דעם קסיאַנדזס פאָדאָגרע.

רעב נאכמען־בער, וואָס איז ווידער אריינגעפאלן אין א דרעמל, האָט פלוצעם אופגעהויבן זיינע אויסגעווייקטע, אָפגעבליאקעוועטע אויגן און באפוילן:

— שליסט איין אין דער דעלעגאציע דעם קריפל, דעם גוילעם, דעם בלינדן, דעם מעשוגענעם, דעם קארליק און א פאָר בעטלער.

אלע האָבן זיך איבערגעקוקט דערשטוינטע — ס'הייסט, ער, דער אל־טער, איז שוין, זעט אויס, ניט בא אלע געדאנקען. עפשער פון אלטקייט און עפשער פון שווערע אַנשיקענישן, וואָס קומען איינע נאָך דער אנ־דערער.

דער אלטער האָט אפאָנעם באמערקט, וואָס פאר א רוישעם זיינע ווערטער האָבן געמאכט, און ער האָט צוגעגעבן עטלעכע געציילטע ווער־טער:

— זאָלן זיי זען, מיט וועמען זיי וואָיעווען.

דער קסיאָנז, פאן ליטאַשינסקי, איז געווען א מעגושעמדיקער מענטש פון מיטעלן ווקס, מיט א פולבלעך גלאט ראזירט פאָנעם, וואָס איז טאָ-מיד גרייט א שמייכל צו טאָן.

דערזעענדיק אים פונדערווייטנס, פלעגן זיך די יינגלעך וועטן, צי דער קסיאָנז וועט זיך באַגריסן מיט זיי צי ניין. און שטענדיק פלעגט אויסשפילן דער, וואָס האָט געזאָגט, אז דער בעקאוועדיקער פאן וועט זיך מיט זיי באַגריסן. דאָס יינגל בייגט אָן דעם קאָפּ און איינציטיק דרייט ער אויס די אויגן, אז ער זאָל קאָנען זען, ווי דער קסיאָנז טוט א הייב זיין שוואַרצן קאפּעליוש און בוקט זיך העפלעך. אינגליכן פלעגן שוין קיי מאט אלע יידישע יינגלעך באַגריסן זיך מיטן פריסטער, און ער, נאָך ניט קיין אלטער, א זשוואווער, א רירעוודיקער, ניט קוקנדיק אף זיין מעגור-שעמדיקייט, פלעגט א צופרידענער שפאנען איבערן שאַסיי מיט א שטע-קעלע אין דער האנט. די פיס טוען אים וויי, ווי לאַנג ער שטייט אף איין אַרט אָדער זיצט און טראכט וועגן זיין פאָדאָרע. ווי נאָר אָבער ער נעמט שפּרייזן מיט גרויסע ריטמישע טריט, ווערט דער ווייטעק אנטרוי-נען, שפאנט ער אזוי און קוקט אין אלע זייטן, ער זאָל, כאַלילע, ניט דורכלאָזן א באַקאָנטן, קעדיי צו באַגריסן זיך מיט אים. ער האָט זיך געד-פרייט מיטן גאנצן האַרצן, וואָס די יינגלעך קוקן אף אים מיט נייגער, פון זיי, האָט ער געטראכט, וואָלטן זיך באַקומען ניט קיין שלעכטע קא-טויליקער, ווען מע וואָלט געקאָנט איבערגעבן זיי גאָטס וואָר וואָרט. ווען צו נאכמען-בערס טויבלעכן אויער זינען דערגאנגען פארשיי-דענע פליאַטקעס, האָט ער זיך פארטראכט און נאָכדעם א זאָג געטאָן קורץ און נעפלדיק:

— מיין נעשאַמע וועט שוין גיך אוועק אף דער עמעסער וועלט. נאָר קאָלזמאן איך לעב, זאָלן מיינע אויגן ניט צווען אַדי טומע. גאָטס קינע האָט זיך אָנגעצונדן אין זיין קאלט ווערנדיקן האַרץ. אויב זיי דארפן ווערן מעשומאָדים, ווען זיי וועלן אויסוואַקסן, טאָ זאָלן זיי בעסער שטארבן קליינערהייט.

די יינגלעך אָבער האָבן ניט געלייגט קיין אכט אף די דראָנגען, און ווי נאָר עס פלעגט זיך באווייזן די שוואַרצע ברייטע פיגור מיטן שטעקע-לע אין דער האנט, פלעגן זיי זיך ווידער נעמען וועטן אף ניס: ער וועט זיך א בוק טאָן צי גיין?

און אצינד, ווען די שטאַט-דעלעגאציע האָט זיך געדארפט טרעפן מיט ליטאַשינסקי, איז מען געווען געצווינגען אַנקומען צו דער הילף פון די דאָזיקע מאַזיקים.

ציימעסמאן האָט געשיקט דעם פלינקן זיסקע, ער זאָל גיין זיך דער-וויסן, צי דער קסיאָנז איז אין דער היים און צי קיינער איז בא אים ניטאָ. פּייל-אויסן-בויגן האָט זיסקע א יאָג געטאָן, און אין צען מינוט ארום איז ער געקומען צו לויפן א פארסאָפעטער. ווישנדיק מיט דער דלאָניע דעם שווייס פון זיין פארברוינט פאָנעם, האָט ער ארויסגעבראכט



נאָר צוויי ווערטער: „אינדערהיים. קיינער“. ווייל אָף מערער האָט אין  
ניט געסטייעט קיין אָטעם.

ערשט דעמלט האָט זיך די דעלעגאציע גערירט פון אָרט.  
בעראַש פון איר זיינען געגאנגען נאכמען-בער און מאַקס צימעסמאָן.  
דער קאַפּ און די צונג פון דער דעלעגאציע. נאָך זיי — צוויי בעטלער,  
וועלכע האָבן געטראָגן אָף א טראַג-בעטל דעם קריפּל מיט די צונויפגע-  
קרייצטע פּיס. דערנאָך זיינען געגאנגען יעזעריצקי און טויבעס. פונגהינטן  
האָבן זיך געשלעפט בערל דער מעשוּגענער און מוישע דער גוילעם, וואָס  
האָט זיך אלע מאָל פארטשעפּט פאר די אייגענע און פּרעמדע פּיס. אין  
סאמע עק האָבן זיך נאָכגעשלעפט אייזיק זלאַטקיס, מייער דער בלינדער  
און צאלע דער קארליק.

אייזיק האָט פּרייוויליק גענומען אָף זיך די דיגע גיט נאָר וועגן  
בלינדן, וועלכן ער האָט געפירט אונטער דער האנט, נאָר אויך וועגן  
גוילעם, וואָס קער אים אָן א שוואַגער.

בערל דער מעשוּגענער פלעגט זיך פירן פולקאָם נאָרמאל, ווען אין  
דרויסן איז געווען קאלט. ער איז דעמלט ארומגעגאנגען ריין געקליידט,  
ראזירט. און אויסערלעך האָט ער אויסגעזען גאנץ אַנשטענדיק. מע זאָגט,  
אז ער איז אראָפּ פון זיינען איבער דעם, וואָס ער פלעגט זיך מעסוקן אָפּ-  
געבן מיט קאַלערליי וויסנשאפטן. דעריבער האָבן זיינע נערוון גיט אויס-  
געהאלטן.

זומער-צייט, ווען עס פלעגט ווערן הייס, האָט ער מארשירט מיט האס-  
טיקע טריט איבערן שאַסיי, גלייך ווי ער וואָלט עמעצן פארפאַלגן, אָדער  
עמעצער וואָלט אים פארפאַלגט, דערביי האָט ער געבעבעט מעשוּנעדיקע  
ווערטער:

איך גיי אין יאם,  
איך גיי אין יאם,  
און זע גיט קיינעם,  
און זע גיט קיינעם.  
יא-מא-קר-טע!

וואָס איז דער טייטש פון „יאמאקוטע“ — האָט קיינער גיט געוואוסט.  
בערל אָבער האָט זיך אזוי געטרייסלט און געציטערט מיטן גאנצן קער-  
פער, ווען ער פלעגט ארויסברענגען דאָס דאָזיקע וואָרט, אז מע האָט גע-  
קאָט מיינען, אז עס באטייט עפעס סאקאָנעס-נעפאַשעסדיקס.

ער האָט געהאט הימל-בלויע בלאַנדושענדיקע אויגן. יינגלעך-קונדיי-  
סיס פלעגן אויסמיידן צו קוקן אים אין די אויגן אריין — זיי האָבן פאָ-  
שעט מוירע געהאט פאר אים.

מוישעלע, א באוואקסענער מיט שווארצע שטעכיקע האַר, א יינגל —  
א זאָקן, איז נאָכגעגאנגען. ער האָט צוגעדעקט די אויגן מיט דער האנט,  
די שניין זאָל גיט שניידן. פאר דעם דאָזיקן נעפעש, וואָס איז צוגעוויינט  
געוואָרן צו א פינצטער קעמערל, איז אצינד געווען צופיל שניין אונטערן  
פּרילינגדיקן הימל. אָט אזוי האָבן זיי זיך ביידע געשלעפט: איינער מיט  
א פארגליווערטן שמייכל אָף די נאסע רייטע ליפן, און דער צווייטער, אן

ערנסטער, א פארטיפטער, אן אינגאנצן אריינגעטאָנענער אין א גרונטלאָזן טהאָם פונעם איימעדיקן וואָרט „יאמאקוטע“.

אייזיק האָט געפרוּווט דערווידערן, אפילע זייער איינגעשפארט. קעגן מוישעלעס אַנטייל אין דער דעלעגאציע, קעדיי ער זאָל ניט שענדן זייער פאמיליע פאר א גרויסן אוילעם. ס'האָט אים אָבער ניט געהאַלפן, וויבאלד אליין דער ראָוו האָט אזוי באפוילן!

איצט האָט ער געשפּאַנט מיט קליינע ניט זיכערע טריט, נאָכער-קוקט מיט האלבפארמאכטע אויגן נאָך די רוקנס און פיס פון בערלען און מוישעלען, נאָכעקוקט אויטאָמאטיש. דער פארשטאַנד זיינער איז אָבער געווען אינגאנצן פארנומען מיט איינעם און דעם זעלבן. ער האָט גע-טראכט וועגן די אמערסטן דערשיטערנדיקע זיטלעך פון זיין ניט פארענ-דיקטן פינקעס וועגן די ליידן פונעם יידישן פּאָלק. און איינציטיק פאר-פאסט א ניי קאפיטל: וויאזוי מע האָט דערהארגעט א פוילישן סאָלדאַט אין דער שטאָט קאָפּין און וועגן דער סאָקאַנע, וואָס דראַעט איצט אלע איינוווינער, אלס עפיגראַף צו דעם-אַ נייעם קאפיטל האָט ער אויסגע-קליבן א פּערז פון יעשינע האַנאָווי: היילילו שער, זעק עיר, ס'הייסט — יאַמערט. טויערן, שריי, שטאַט!

4

דער קסיאָנזו ליטאַשינסקי האָט אַרומגעשפּאַצירט אין זיין סעדל. קעדיי ניט קלערן וועגן דעם ווייטעק אין די פיס, האָט ער אופגעהויבן דעם קאַפּ און געקוויקט זיך מיטן בלויען הימל. צוליב אים לוינט צו לייזן שמערצן. ער האָט איינגערעדט זיין לייב, אז עס טוט אים גאַרנישט ניט וויי, און דאָס פּאַנעם זינסט האָט אצינד אויסגעשטראַלט רויקייט און וויל-מוטיקע געלאַסנקייט, וואָס זיינען דורכגעדרונגען פון זיין נעשאַמע דורך די ברייט צעפּנטע אויגן.

ווען דער פריסטער האָט דערזען די מעשוועדיקע פּראַצעסיע, וואָס דערנענטערט זיך צו זיין שטוב, האָט ער זיך שטאַרק פּאַרווונדערט. ס'איז אומגלייבלעך, אז די יידן, און נאָך בעראַש מיט זייער ראָוו, זאָלן אָנעמען אים, דעם קאַטוילישן פריסטער, פאר א הייליקן און זאָלן ברענ-גען צו אים צוליב טרופע-וועגן בלינדע און געליימטע!

פּלוצעם האָט ער זיך אַנגעשטויסן. אים איז געוואָרן שווער אפן האַרצן — ער קוויקט זיך מיט די הערלעכע העלע בילדער פון גאָטס נא-טור און באַנאַנד מיט אים גיסט זיך בלוט, און מענטשן לייזן און שמאַכטן. ער האָט זיך אָפּגעצוימט אין זיין בליענדיקן סאָד, אופגעשטעלט אַרום אים הויכע טויבע ווענט, קעדיי עס זאָל ניט דערגיין צו אים דער מענטש-לעכער וויי, זייערע יעלאַלעס. אָבער וואָס קאָן ער העלפן? ער איז דאָך נאָר גאָטס נישטיקער זיינער!

און דער קסיאָנזו האָט זיך א לאָז געטאָן אנטקעגן דער דעלעגאציע.

<sup>1</sup> היילילו שאַר, זעאק איר (העבר).

דער ראון האָט שווינגנדיק אופגעהויבן די אויגן אפן קסיאָנזו. ער האָט געוואָלט זיך א בוק טאָן, נאָר באַמערקט אף דער ברייטער שוואַרצער ברוסט א ווייסן ציילעם, האָט דער קאַפּ זינער אין דער לעצטער ווילע זיך א ניג געטאָן אין א זייט.

דערפאר אָבער האָט מאַקס צימעסמאַן א הייב געטאָן מיט אן עלעגאַנטער טנוע זיין קאפּעליוש, נידעריק פאַרנייגט זיך און ליבלעך אויסגע-  
רופן:

— דויען דאָברי, פאַנע קסיאָנזו!

יעזעריצקי האָט איבערגעכאזערט צימעסמאַנס באַגריסונג.

דאָקטער טריבעס האָט אַנשטאָט א „גוטמאַרגן“, געפרעגט:

— ווי האלט עס עפעס מיט די פיס?

איזיק זלאַטקיס האָט אָנגעשטרענגט געזוכט א ווירדיקע באַגריסונג-פאַרמול, וואָס וואָלט געפעלן דעם קסיאָנזו, נאָר ניט דערנידעריקן קיינעם. ער האָט געזוכט און ניט געפונען. דעריבער האָט ער נאָר א ניג געטאָן דעם קאַפּ מיט כשויועס און ווירדע.

צאלע קאַרליק האָט זיך גענומען איבערקאטשען פון איין פוס אפן צווייטן און האָט זיך פאַמעלעך ארויסגעקאטשעט סאַמע פונפאַרנט. אצינד האָט קיינער אים ניט פאַרשטעלט דעם וואַזשנעם פאַרשוין, האָט ער אים באַגריסט מיט א קוויטשיק-פּישטשענדיק קעלעכל:

— שאַלעם-אַלייכעם אייך, רעב קסיאָנזו!

מוישעלע האָט זיך געלאָזט גיין נאָך צאלען, ער איז געווען א קאפּע-לע העכער פונעם קאַרליק, צוגעקומען צום שוואַרצן מענטשן מיטן ווייסן שפּילכל אף דער ברוסט, האָט ער, ווי א קינד, אויסגעשטרעקט די האַנט און א שאַקל געגעבן די בלישטשענדיקע צאַצקע. איזיק האָט ביזן אוועק-געשלעפט מוישעלען. דער קסיאָנזו, ווידער, האָט גוטמוטיק צוגעשמייכלט. די צוויי בעטלער האָבן אראָפּגעלאָזט דאָס טראָגבעטל אף דער ערד, קעדיי אָפּצורוען זיך א ביסל. זיי האָבן אויסגעווישט דעם שווייס פון די פענעמער און זיך געלאָזט צום קסיאָנזו מיט אויסגעשטרעקטע הענט. זלאַטקיס האָט זיי רוגזעדיק איינגערוימט עפעס, דאן האָבן זיי אראָפּגע-לאָזט די הענט און געבליבן שטיין אפן אָרט.

דער בלינדער איז געשטאַנען א שוואַרצער, א באַוואַקסענער, א פאַר-שוואַלענער, און שטיל געקלאַפט מיט זיין שטעקעלע איבער דער ערד, גלייך ווי ער וואָלט אריסגעקלאַפט עפעס א ניגן פאַר די, וואָס האָבן ניט קיין אויגן. ער האָט געוואוסט, וועגן וואָס ס'האַנדלט זיך דאָ, נאָר גערעכנט דאָס פאַר א נישטיק פּלעקעלע אף דער זון.

בלויז דער קריפּל, א גרויסקעפיקער, מיט אומבאוועגלעך-ציוניפּגע-קרייצטע פיס, איז געוועסן אפן טראָגבעטל, ווי אן אָפּגאַט, ווי בודא.

דער קסיאָנזו האָט פאַרבעטן אלעמען אין שטוב אריין. נאַכמען-בער האָט א שפּאַן געטאָן צו דער שוועל, נאָר דערפּילט, אז עמעצער האָט אים א צי געטאָן פאַרן אַרבל, האָט ער זיך אומגעקוקט. דאָס איז געווען צי-מעסמאַן, וועלכער האָט אים שווינגנדיק אָנגעוויזן מיט די אויגן אפן טרע-

1 א גוטמאַרגן, הער קסיאָנזו (9ויליי 1910).

טער, וואָס איז געלעגן פאר דער שוועל. נאכמען-בער האָט אויסגעווישט די פיס און איז אריינגעגאנגען אין שטוב. אים האָבן נאָכגעפאָלגט די איבעריקע.

דער ראָוו האָט זיך ניט געוואָלט אנידערזעצן. ער האָט אויסגעקליבן א וואנט. אף וועלכער ס'איז ניט געווען ניט יעזוס, ניט די הייליקע מן-טער זינע מאריע און ניט קיין אנדער הייליקער, אָנגעשטעלט זיך מיט די אויגן אף דער וואנט, און, פארקנייטשנדיק דעם שטערן, זיך גענומען דערמאָנען דאָס, וואָס ס'האָט געטראָפן, ווען ער איז געווען נאָך גאָר א קלייניקער, מיט קנאפע פיר טויזנט יאָר צוריק. דערנאָך האָט דער אל-טער אויסגערעדט קורץ און נעפלדיק, ווי שטענדיק.

— ווען ס'האָט ניט געקלעקט קיין טאָג, האָט יעשוע-בין-נון זיך גע-ווענדט צו דעם, וואָס לעבט אייביק, און באפוילן; זון, בלויב שטיין אין גיוואָן, און לעוואָנע— אין איימעק איאָליון. איז די זון געבליבן שטיין, און די לעוואָנע אויך. ביזוואנען דאָס פאָלק האָט זיך נויקעם געווען אין זיינע סאָנים... מיר האָבן זייער ווייניק צייט. די זון אָבער קאָנען מיר ניט אָפּשטעלן, ניט איר, ניט איך. ס'איז ניט יענע צייטן און ניט יענע מענטשן. דערפאר מוז איך ריידן קורץ. וויזט אונדז ארויס כעסעד! זייט אונדזער סאניגער פארן פאָלקאָוויק, און זאָל ער אראָפּנעמען די שווערד, וואָס הענגט איבער אונדזערע קעפּ, און אריינלייגן זי אין דער שייד. מאַקס צימעסמאן איז געווען צופרידן, וואָס דער אלטער איז ניט קיין באריידעוודיקער. אניט, וואָלט ער נאָך געקאָנט עפעס אָנפלאָנטערן אָדער קאליע מאַכן. כּוּץ דעם, האָט זיך אים שוין אליין פארוואָלט ריידן, ער האָט דאָך פאָרט יורידישע בילדונג, עמעס, ניט קיין פאָרענדיקטע, אָבער די צונג איז באַ אים, דאנקען גאָט, ווי אף שרייפלעך. דעריקער — וואָס מער בענימעסדיקייט און אפילע כניפע. זאָגט אייך, וואָס איר ווילט, נאָר מענטשן האָבן ליב, ווען מע רייכערט זיי וויירען. אפילע די באשיידנסטע. — גנעדיקער הער! גוט האַרציקער פריסטער! — הייבט ער אָן, קוקנדיק דעם קסיאָנזו גלייך אין די אויגן אריין. — אלע ווייסן, וואָס פאר א טייערע, הערלעכע, בעמעס קריסטלעכע נעשאַמע איר פארמאָגט. דער-פאר טאקע האָבן מיר געוואָגט זיך ווענדן צו אייך; הערט אונדז אויס און טוט אונדז א כעסעד! מיר צווייפלען ניט, אז איר וועט טאָן פאר אונדז אלץ, וואָס איר וועט נאָר בעקויען זיין צו טאָן, וואָרעם מיר צווייפלען ניט אין אייער גרייטקייט קומען צוהילף יעדן ליינדניקן און גויט-באדערפטיקן. איר האָט דאָך שוין אזויפיל געטאָן פאר אונדז...

דאָס פול-בלייכלעך פאָנעם פונעם קסיאָנזו ווערט אלץ העלער. אווא-דע פארשטייט ער, אז מע כאַנפעט אים אונטער. „איר האָט דאָך שוין אזויפיל געטאָן פאר אונדז...“ ער אָבער קאָן זיך בעשום-אויפן ניט דער-מאָנען, וואָס האָט ער עפעס אזוינס געטאָן, זעט אויס, אז דאָס איז פאָ-שעטע מעליצער-רייד פון אַדעם אָנשטענדיקן יידן, און עפשער אן אדע-רוף, ס'הייסט, עס רעדט זיך אזוי: „איר האָט שוין אזויפיל געטאָן פאר אונדז...“, און מיינען מיינט מען: „איר וועט אזויפיל טאָן פאר אונדז...“ דאָך איז אים געווען ווארעם אפן האַרצן, וואָס מענטשן האָפן און גלייבן אין אים. און האָפענונג און עמונע — צי זיינען זיי ניט צוויי ברייטע

שליאכן צו דער וואָרער יעשווע? און עס וועט זיין פריקער, זייער שלעכט, אויב ער וועט ניט בארעכטיקן זייערע האָפענונגען, ווייל אנטווישונג איז ערגער ווי אָפּוועזנהייט פון האָפענונג. ער מוז זיי וואָרענען.

— איר שעצט אָבער איבער מיניע קויכעס און מעגלעכקייטן, טייערע מיניע פריינט! דער פּאַלקאָוויק קאָן זיך רעכענען מיט מיין מינונג. ער קאָן אָבער אויך דורכלאָזן מיניע רייך פארביי די אויערן. נאָך מער, ער קאָן זיך אפילע צעבייזערן. ס'הייסט, פאר וועמען נעמט איר זיך אָן? פאר די מערדער פון אונדזערן א זעלנער? און ווער זיינען זיי, די מער... ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אפן האלבן וואָרט און אנשווינג געוואָרן. דעמלט האָט צעעפנט זיינע בלוילעכע ליפן אייזיק זלאטקיס. ער האָט זיך דורכגעשטופט, געשטעלט זיך באַנאנד מיט צימעסמאנען און ארויסגע-בראכט מיט א געמיש פון איראַניע און ווירדע:

— אלע רופן צו כעסעד. און איך — צו יוישער. איר האָט ניט פארענ-דיקט איינער געדאנק. אויס איידלקייט, פארשטייט זיך, איז דערלויבט מיר, וועלמאָזשני פאן, אז איך זאָל אים פאר אייך פארענדיקן. פאר וועמען נעמט איר זיך אָן? פאר די מערדער פון אונדזערן א זעלנער? און ווער זיינען זיי, די מערדער? יידן! הערט א מיסע! אנדערע מאכן פּאַגראָמען. מיר — ניט. אנדערע באַגייען גוואַלדטאטן. מיר — ניט. איז נעמען זיי און האַרגענען נאָך אונדזערע סאַלדאטן. איז דען דאָס ניט קיין אומגעהער-טע כּוּצפּעז? כ'האַב ריכטיק אויסגעדריקט איינער מאכשאַווע, פאן ליטאַ-שינסקי?.. כ'בעט מעכילע, וואָס איך האָב זיך דערלויבט אריינבליקן אין איינער נעשאַמע.

— איך בין גרייט אנטהוילן פאר אייך מיין נעשאַמע. — האָט ווייך און א ביסל צעמישט געענטפערט דער קסיאַנדז. — עס גייט אָבער אַצינד ניט אין מיין נעשאַמע, נאָר אין דעם פּאַלקאָוויקס. און ער, מעגלעך, קלערט גראַד אזוי, ווי איר האָט אויסגעלייגט. איז וואָס ווילט איר זאָגן, עפשער איז דאָס ניט לאַגיש?

— פארוואָס עפעס ניט? גאַנץ לאַגיש. פון זיין שטאַנדפונקט איז דאָס בעפירערש לאַגיש. איר ווייסט דאָך אָבער זייער גוט, אז אלץ אף דער וועלט, כּוּץ גאַט, האָט זיין גרענעץ. אזא גרענעץ האָט אויך אונדזער גע-דולד. ס'איז מיסטאמע א צופעליקייט, וואָס די דאָזיקע גרענעץ איז אריי-בערגעטראָטן געוואָרן גראַד בענעגייע די פּוילישע זעלנער. נאָר ס'איז א פאקט. עס זיינען געקומען צוויי סאַלדאטן. זיי האָבן זיך אָנגעזויפט, אָנגעפרעסן, איז דערלאנג זיי נאָך נעקייועס. אַניט הייבן זיי אוף א שי-סעריי. האָט מען זיי, בימכילע, אנטוואָפנט, פארהאלטן, דערנאָך בא-פרייט, אָפּגעלאָזט געזונטערהייט, אומגעקערט זיי די ביקסן צוזאמען מיט דער פרייהייט. נעמט איינער פון זיי און שיסט אויס פון דער אומגע-קערטער ביקס און פארווונדעט שווער א יידן. האָט דען ניט געקאָנט פלאצן דאָס געדולד בא יעטווידן, און ביפראט בא א האמוני?

דער איראַניש-עסעריקער טאָן פון אַט-דעם דארינקן מענטשן מיט די צוגעקלעפטע שטיקלעך פאפיראַס-פאפיר צו דער אייבערשטער ליפ איז דעם קסיאַנדז בעפירערש ניט געפעלן. מע וואָלט געקאָנט מיניען, אז ער

איז געקומען ניט בעטן, נאָר פּאָדערן. די פענסנע האָט ער אראָפּגענומען, אַרױסגעױשט די גלעזלעך מיט אַ נאַזטיכעלע. די בלאָױקױט אונטער די אױגן איז געװאָרן מערקבאַרער, די ברעמען — צעשױבערטער, די געלױט פונעם ניט גלאַט אָפּגעראַזירטן פּאַנעם — קרענקלעכער. „שױן זשע איז אַ דאָס פאַרשוואַרצט, נישטיק, גאַליק מענטשל אַ לײבלעכער ברודער פון אונדזער העלן הערלעכן גאַט יעזוס קריסטוס?“

— אױב איר מײנט, אז דאָס איז אזױ לײכט צו דערווייזן, טאָ וואָס האָט איר געדאַרפּט קומען צו מיר? בעסער גײט אײך דירעקט צום פּאַל-קאַױניק און דערווייזט אומיטלבאַר אים, — האָט געזאָגט דער קסיאַנדז מיט אַ ביסל אַ באַליידיקטן טאָן.

מאַקס צימעסמאַן האָט אַ קוק געגעבן אַף זלאַטקיסן מיט אױגן פון אַ גאַזלען.

— גלײבט מיר, אז ער האָט דאָס ניט געמײנט, — האָט ער בענימעס-דיק געזאָגט, — איר זײַט אונדזער אײנציקע האָפּענונג. אָן אײך זײַנען מיר אָנמעכטיק, װי קלײנע קינדער. װײַזט אונדז אַרױס גאַטס כעסעד... אײזיק האָט געװאַלט אײבערשלאָגן צימעסמאַנען. נאָר נאַכמען-בער האָט שטרענג אַ קוק געגעבן אַף אים. האָט ער אײבערגעכאַזערט מאַקס' װער-טער, װאַרט באַ װאַרט:

— גלײבט מיר, אז אײך האָב דאָס ניט געמײנט... איר זײַט אונדזער אײנציקע האָפּענונג. אָן אײך זײַנען מיר אָנמעכטיק, װי קלײנע קינדער. װײַזט אונדז אַרױס גאַטס כעסעד... — זלאַטקיס האָט מיט זײַן קלײנער בײנערדיקער האַנט אָנגעװיזן אַפן גױלעם, אַפן מעשױגענעם, אַפן קרײפל, אַפן בלינדן, אַף די צװײ בעטלער און דעם קאַרליק. — װײַזט זײ אַרױס אײער כעסעד. אַדאָס מענטשן-מיסט איז דאָ אַרױסגעשטעלט מיטן אײך-און-אײנציקן ציל — אַרױסרופן באַ אײך ראַכמאַנעס, באַ אײך און באַם פּאַלקאַױניק. אױב, װידער, עס װעט אונדז ניט געלינגען, װעלן מיר זײ אַרױסגעבן דעם פּאַלקאַױניק, װי די שולדיקע אײנעם פּאַרגעקומענעם בונט. אזױ, רעב נאַכמען-בער?

דער ראָוו האָט װידער אַ קוק געטאָן אַף אײזיקן מיט אַ צאַרנדיקן בליק און אַרױסערעדט קורץ און נעפּלדיק:

— אז מע פאַרלירט דעם פאַרשטאַנד... טרעט אַרױס די כּױפּע. דער קסיאַנדז האָט נאַכאַמאַל אַרױסגעװיזן זײַן אײדלױטיג. ער האָט װי ניט באַמערקט די מאַכלױקעסן צװישן די ייִדן, אײבער די קעפּ פון װעלכע עס הענגט די שװערד. אלנפאַלס, קײנער דאַרף ניט מײנען, אז אַף זײַן באַשלוס האָבן געקאַנט װירקן די רײד פון אַדעם שלאַבערײקן מענטשל.

— הער דאָקטער, — האָט ער זיך אומדערוואַרט געװענדט צו טױ-בעסן. — ער איז שטערבלעך פאַרווונדעט?

טױבעס האָט געענטפּערט אומבאַשטימט:

— כּװײַס... װאַסי דען?.. טױט צי לעבעדיק — װאַס פאַר אַ באַדײַטונג האָט עס?

— ס'האַט אפּילע פונעם שטאַנדפונקט פונעם ייִדישן דיין, אן אױג פאַר אן אױג. אַ מאַרד פאַר אַ מאַרד.

— דער קריסטלעכער דין איז אָבער גנדיקער.  
 — פון צוויי דינים גיבן מיליטערלייט א פאַרצוג דעם מער הארבן.  
 — איז אויב אזוי, רעכנט, אז ער איז שטערבלעך פארווונדעט.  
 — ווי לאנג קאָן ער נאָך אנטקעגנשטיין דעם טויט?  
 — ס'איז א געזונטער כעוועמאן. ער איז א דאָרפישער. דער טויט  
 וועט אים נישט גרינג בייקומען.  
 דער קסיאָנדז האָט זיך פארטראכט. זיינע געדאנקען ווערן אומעטיק.  
 דאָס פּאָנעם — באטריבט.  
 אייניק זלאטקיס האָט זיך ווידער דערלויבט כאפן א קוק אפן דעק פון  
 נעם פריסטערס נעשאַמע. ער האָט, זעט אויס, גענומען אף זיך די פליכטן  
 פון א פרייוויליקן אויסטייטשער פון דעם קסיאָנדז געפילן און ראיווי-  
 נעס.  
 — איך מיין, — האָט ער געזאָגט, — אז דער כאַשעווער פריסטער האָט  
 אין זינען, אז אויב ער איז אלציניס פארווונדעט אף טויט, איז... סע גייט  
 דאָך אין ראטעווען א גאנצע איידעו!  
 דער קסיאָנדז האָט שאַרף דערווידערט:  
 — ס'איז נישט מיין געדאנק.  
 — זאָל ער דאן זיין מיינער, — האָט זלאטקיס נאָכגיביק געזאָגט, —  
 איז וואָס, רעב טויבעס?  
 דער דאָקטער האָט אומבאהאַלפן צעפירט מיט די הענט.  
 — איך קאָן נאָר היילן.  
 דער קסיאָנדז האָט געכאפט זיין שטעקל.  
 — איך גיי. מע טאָר נישט מער פאטערן קיין צייט. איך וועל קעמפן  
 פאר אייך, ווי פאר מיינע ברידער און שוועסטער. בעט גאָט, אז איך זאָל  
 מאצליעך זיין.  
 ס'איז געוואָרן שטיל. מע האָט געשוויגן. און פון דער שטילקייט, פון  
 דער שווייגעניש האָט זיך פלוצעם דערהערט א שארפער און א קאלטער  
 איינזאמער קלאנג. אלע האָבן א קער געטאָן די קעפ צום קריפל. ער,  
 ווידער, האָט אף קיינעם נישט געקוקט.

5

איך בין געלאָפן איינינעם מיט אלעמען. כ'האָב געשליידערט שטיינער,  
 ווי אלע. ס'האָט מיר געדוכט, אז איך בין שוין נישט נאָכעם. כ'בין געוואָרן  
 א ווילנלאָן טיילכל פון דער מאטע. זי האָט מיך מיטגעשלעפט, ווי א  
 וויכער א שטרויעלע. און ווען איך וואָלט געוואָלט אפילע ארויסרייסן זיך  
 פון די קלאמערנדיקע אַרעמס פון אַדעם וויכער, וואָלט איך סיווי נישט  
 געקאָנט דאָס טאָן.  
 נאָר איך האָב נישט געוואָלט. די צערייצטקייט פונעם האמוין האָט זיך  
 איבערגעגעבן מיר אויך. מיר האָבן אלע געמיינט, אז הערשל גלייזער איז  
 דערשאַסן אף טויט. ער איז אנידערגעפאלן, ווי אן אונטערגעהאקטער בוים.  
 ווי אן ארויסגעריסענער מיט די וואַרצלען דעמב. איך האָב אים זייער ליב

געהאט, הערשלען. „ער איז אזוי הויך, אזוי שטארק, טאמער שטעלט ער זיך אפ, זעצן זיך אף זיין קאפ שפערלעך. ווי אף א טעלעגראפנעם סלופ...“ אזוי זאגט גענענדל, דאס ווייב זינס. א הויכער, א ברייטער, מיט א פאר- ווינטיקט-בראנזעווע פאנעם, מיט א מעכטיקער ברוסט, מיט א פאר יא- דאים, ווי צוויי אייזערנע לאפעטעס, איז ער געווען אין מינע אויגן די פארקערפערונג פון קויעך, דער גאט פון געזונט, זעוס! באלייטער זון... איז אט ליגט ער אצינד אין שטוב, א פארשניטענער דורך א קויל פון א שיקערן סאלדאט. איך האב ניט געווסט, צי ער איז דערהארגעט, צי נאר פארוונדעט. כ'האב געזען, ווי ער איז אנידערגעפאלן. א דעמב איז אנידערגעוואלגערט געווארן. און א דעמב פאלט נאר איין מאל אין לעבן. און וויבאלד ער איז געפאלן, וועט ער שוין זיך ווידער ניט אופ- הייבן... האב איך געשליידערט איין שטיין נאכן אנדערן. די שטיינער זיינען הילכיק געפאלן. דאס זיינען געווען פארשטיינערטע שטיקער צארן. נאר ווען דער אוילעם איז פלוצעם געבליבן שטיין פארגליווערט פאר דעם טויטן קערפער פונעם סאלדאט, דערציטערט פון זיינע מיסע-יאדאים, האב איך זיך אויך אפגעשטעלט א פארשטארטער, א צעמישטער. מיר האבן גענומען נעקאמע פאר הערשל גלייזערן. און ווייטער? ווייטער איז אן אפגרונט. די ערד האט זיך געשפאלטן ארום קאפין און ארומגערינגלט דאס שטעטל מיט א טיפן אפגרונט. ניט דורכצוגיין, ניט ראטעווען זיך. די שיף טרינקט זיך. אלע בליקן זיינען געווענדט צום קאפיטאן. און ער, דער אלטער טויבלעכער קאפיטאן מיטן ווייסן שטערן בערדל, האט געמאלדן א טאנעס... ער האט געהערט און אויסגעפילט א פקודע, וואס האט דורכגעשאלט מיט טויזנט יאר צוריק, אויב א צארע—איז א טאנעס. אויב א שלאק—איז א טפילע. דער באפעל אבער, וואס געוועלטיקט היינט, דערגייט ניט צו אים. ער קערט זיך אויס צו אים מיט זיין טויבן אויער. כ'מייך, עפשער איז ער געבליבן באם קינדערשן סיכל, דער קאפי- טאן. אזוי קאנען דאך זיך נויהעג זיין נאר קינדער. קיין שום אכרייעס. פאר אלץ איז ארעוו דער ריבויעשעלויילעם. קיין שום אייגענער ווילן. טאנעס און טפילע, ווידער, זיינען נאר צוליב דעם, קעדיי ארויסצורופן גאטס ראכמאנעס, גאטס לויטערע טרער, מיט זייערע טאנעסדיקע אויסגע- צערטע פענעמער, מיט זייער קרעכצן און זיפצן. „איך בין שוין מיד פון מיין קלאגעריי. יעדע נאכט פארגיס איך מיט טרערן מיין געלעגער. ניטא שוין קיין טרערן. די אויגן זיינען פארטריקנט געווארן פון אצוועס...“ גאט האט ניט ליב קיין געזונטע, הויכע, ברייטע. גאט האט ניט ליב די, וואס האבן רויטע באקן. גאט האט ליב בלייכע פארוויינטע געזיכטער. ערשט דעמלט וועט עפשער טרעפן א נעס. „נאר אין גאט בארויך זיך, נעשאמע מינע. ווארעם אף אים איז מיין האפענונג. נאר ער איז מיין פעסטונג. די רעטונג מינע און מיקלעט... בני-אדאם זיינען העוול, און בני-געווער זיינען שעקער. לייג זיי אלע אף דער וואג, וועט זי זיך ניט א ריר טאן, ווארעם זיי זיינען אלע גרינגער פון פוסטקייט...“

איך האב זיך נאכגעשלעפט נאך דער דעלעגאציע. א סאך האבן מיר זיך נאכגעשלעפט. כ'ווייס ניט, וואס אנדערע האבן געפילט. איך אבער האב געקלערט פון פוסטקייט.



נו, זאגט מיר, כ'בעט אייך, וואָס איז דאָס אזוינס? א לעווייע? צי אן אויסשטעלונג פון פארזענישן און אומאכט? פונפאַרנט שפּאַנען מיט שלאַבעריקע פּיס נאכמען־בער און מאַקס צימעסמאַן—דער קינדערש־געוואָרענער קאַפיטאַן און זײַן צונג. נאָך זיי—צוויי בעטלער, וואָס טראָגן אַף א טראָגבעטל דעם קריפּל, יעזעריצקי און טויבעס, מוישעלע דער גוי־לעם און בערל דער מעשוגענער, וואָס פּאַרטשעפּען זיך פאַר די אייגענע און פרעמדע פּיס. דער פעטער אייזיק פּירט אונטער דער האַנט דעם בלינדן. באַנאנד מיט אים קאַטשעט זיך, ווי אן ענטל, צאלע דער קאַרליק. און אינעם הימל שטייט א גרויסע העלע זון, מע קאָן אַף איר ניט קוקן, סײַדן ווען מע פאַרזשמורעט שטאַרק די אויגן. דעמלט שטעלט זיך איין צווישן דער זון און דיר, דעם נישטיקן בען־אַדאַם, א דירעקטע פאַרבינדונג דורך גאַלדענע רעגנבויענדיקע פעדעס. אָן דער צעגליטער זון זײַנען ניטאָ אזעלכע פעדעס. נאָר אָן דיר, מענטש איינער, מעגסט זײַן א גאַרנישט, מעגסט זײַן א גאַרנישט־שעבעגאַרנישט, אָן דיר זײַנען זיי, די פעדעס, דאָך אויך ניטאָ!

איז דעמלט האָט זיך פּלוצעם צעשפּאַלטן דער הימל, און איך האָב דערזען רייניקע וואָגשאַלן. זיי זײַנען געהאַנגען אַף גאַרנישט. מעצענס א קרעפּטיקע האַנט כאַפּט אונטער און וואַרפט ארוף אַף דער וואָגשאַל נאכ־מען־בערן, צימעסמאַנען, די בעטלער, דעם קריפּל, יעזעריצקי, דעם פע־טער אייזיק און אַנדערע. די וואָגשאַל אָבער לאַזט זיך ניט אַראָפּ. זי טוט זיך אפּילע ניט קיין ריר. האָב איך זיך געדאַרפט פאַרקרימען—ניט אזוי באַקומט זיך דאָס ניט באַ מיר. פאַרקערט, איך דערשפּיר עפעס א פאַרגע־פּיל פון א נאָך אומבאוואוסטער פּרייד, וואָס איז געווען אַדער וועט ערשט זײַן. וואָס פאַר א סימכע אינמיצקעדערינען? כּווייס ניטו עפשער איז מיר פּאַשעט געוואָרן לעכערלעך פון דעם, וויאזוי דער בעקאוועדיקער ראָוו, דער אפּטייקער, דער אַליאַרניק און מײַן געלערנטער פעטער האָבן אומגע־לומפּערט אופּגעצאַפּלט, ווען מע האָט זיי אַרופּגעוואָרפּן אַף דער וואָגשאַל. האָב איך גענומען און פון זיך צוגעגעבן אַף דער וואָגשאַל הערשל גליי־זערן, נאָך א לעבעדיקן, דערנאָך דעם פּאַטער מײַנעם, דערנאָך די באַבע, דערנאָך, כּווייס אליין ניט פאַרוואָס, אַקסאַנען, און דערנאָך האָב איך באַפוילן, אז עס זאָלן זיך יאווען צו מיר דרינגענדיק גרישע וואַסערבער, נעסטערענקאָ, דרילבּערג, וואַראַניאַק, נאָכדעם... סטאַפּ! גענוג! מער דאַרף מען ניט, די וואָגשאַל האָט זיך שוין אזוי אויך אַראָפּגעלאָזט...

„האַב איך באַפוילן...“ וואָס זאָגט איר עפעס אַף מיר!

וואָרעם אין צעווילדעוועטן דימיען מײַנעם האָב איך אָפּגעשיקט אין דעמיסיע דעם אלטן אָפּגעלעבטן קאַפיטאַן. און איך האָב אָנגערופּן נייע קאַנדידאַטן. מײַן פּאַטער, וואַסערבערן, נעסטערענען... א פאַרשיקערטער, ווי בערל דער מעשוגענער, פון דער הייסער פּרילינג־זון, מיט וועלכער איך האָב איינגעשטעלט א דירעקטע פאַרבינדונג דורך די גאַלדענע רעגן־בויגנדיקע פעדעס, האָב איך מיט גאַלדעס אָנגערופּן נאך איין קאַנדידאַ־טור—נאָכעם עסרעג. און פאַרוואָס ניט? „איך, נאָכעם עסרעג, גיב פּרײַ־וויליק און מיט דער גאַנצער אכרייעס אזא שווע...“ כּ״האַב דערפּילט. אז איך נעם זעלבּסט צומעסטן, צופאַסן די געשעענישן צו זיך...

עפשער דערפאר טאקע האָב איך געשפירט די טראגישקייט פון די דאָ-  
זיקע געשעענישן, נאָר ניט געפילט קיין ייִעש.  
און עפשער נאָך דערפאר, וואָס די גזיירע איז געפאלן אפן גאנצן  
שטעטל. אזא צאָרע, וואָס וואלגערט זיך אָן אף פיל מענטשן, טראַגט  
איבער יעדער איינער גרינגער. זי האָט זיך צעטיילט, די גזיירע, אף פיר  
טויזנט כאלאַקים. און אף יעדן באזונדער פאלט אויס א פירטויזנטל.

6

ביזוואנען די דעלעגאציע האָט זיך פארהאלטן באם קסיאַנדז, האָב איך  
באשטימט א לויף טאָן צו אַקסאנען, קעדיי צו וואָרענען זי וועגן דער  
דראַענדיקער סאקאַנע. אויב גאנץ קאַפּין וועט אָפגעווישט ווערן פון דער  
ערד, וועט דאָך אַקסאנע אויך... כ'האָב געקלערט וועגן דעם רויק. מיר  
איז געפעלן געווען, וואָס מיר, אַקסאנע און איך, זינען צוגעשמידט צו  
איין קייט. און אויב אזוי, קאָן זי ניט אוועק פון מיר ווייט. מיר וועלן  
אומקומען. שרעקלאַז, ארומגענומען — ווען מע וועט זיך נעמען אָפּווישן  
אונדז פון דער ערד. אַקסאנע מוז פונדעסטוועגן וועגן דעם וויסן. עפשער  
וועט מען זי ארויסלאָזן פונעם שטעטל. זי איז דאָך ניט קיין ייִדישקע.

„זאָל זי זיך ראטעווען“ — האָב איך גרויסמוטיק באשטימט.

איך האָב זיך אראָפגעלאָזט אף א בענקעלע לעבן אירע פיס.

„אַקסאנאַטשקע... דו מוזסט טייקעף אוועקפאַרן. קאַנסט זיך אפילע ניט  
פאַרשטעלן, ווי שווער איז מיר געווען דיר דאָס צו זאָגן, גלייך ווי איך  
וואָלט זיך געקליבן הונדערט יאָר נאַכאנאנד, ביזוואנען כ'האָב זיך ענדלעך  
אינגעשטעלט. צעשיידן זיך מיט דיר איז מיר שווערער, ווי שטארבן  
מעגסט מיר גלייבן. עס גייט אָבער אין דיין לעבן. עפשער וועט די צע-  
שיידונג זיין א קורצע. אויב עס וועט טרעפן א נעס און מיר ביידע וועלן  
בלייבן לעבן...“

אַקסאנען האָב איך נאָך גאַרנישט ניט געזאָגט. כ'האָב לעסאטע נאָר  
געדאַנקלעך אונטערגעקליבן די נייטיקע ווערטער, הוילע ווערטער. זי  
אָבער האָט מיך שוין פאַרשטאַנען. עפשער מאכמעס דעם, וואָס איך האָב  
זיך צוגעדריקט מיט דער באק צו איר פאַרברוינטן פוס, און מיין געדאַנק  
האָט זיך איר איבערגעגעבן דורכן הייסן בלוט.

— איך פאַר מאַרגן אוועק.

— ווהיין?

— אהיים.

— פאַר אוועק היינט.

אַקסאנע האָט געמיינט, אז איך האָב דאָס געזאָגט אויס פאַרדראָס.  
עפשער גאָר מיט אן איראַניע. פּונוואנען האָט זי געקאַנט וויסן, אז איך  
זיך בא אירע פיס און האלט אין איין טראכטן וועגן דעם.

— כ'קאָן היינט אויך.

— אומבאדינגט היינט. אויב נאָר עס וועט דיר געלינגען ארויסכאַפן  
זיך פון דער שטאַט.

— ווער קאן דאָס מיר פארבאָטן?  
 — דו ווייסט דען ניט? אלע וועגן ארום שטעטל זײַנען בלאַקירט.  
 אן אויסזען באַ אַקסאנען — גלייך ווי זי הערט ניט, וואָס איך זאָג איר.  
 די האַנט, וואָס האָט אַן אופהער געצופט די פאטשערקעס, האָט זיך  
 קראמפהאפטיק א ריס געטאָן, דאָס פעדעמל האָט זיך איבערגעריסן, און  
 די פאטשערקעס האָבן זיך א קייקל געטאָן איבערן דיל. מיר האָבן זיך  
 ביידע אראָפגעלאָזט אף די קני און גענומען ציוניפקלייבן די צעפלוֹיגענע  
 קארעלן.  
 איינס האָט זיך ארונטערגעקייקלט אונטער א טומבעלע. איך האָב דאָס  
 טומבעלע אונטערגעהויבן, האָט זיך צעעפנט דאָס טירל און ס'האָבן זיך א  
 שאָט געטאָן פון דאָרטן בריוו. א סאך בריוו. און אף יעדן קאָנווערט אן  
 אופשריפט מיט א הארטן מאַנצבלשן קסאוו: „אַקסאנע ליצני“.  
 — דו פאַרסט צו אים? — האָב איך געפרעגט אַקסאנען.  
 — איך פאַר אהיים.  
 איך האָב איר אָפגעגעבן די שיר ניט פארפאלענע פאטשערקע און  
 געזאָגט:  
 — זײַ געזונט.

7

יעכיעל מאַטעסעס איז אונדזערער א קאָפינער מעוואסער, יעדן פריי-  
 טיק פארנאכט שפאנט ער אין זײַן גרוי־אַפגעקראַכענער קאפאָטע, מיט א  
 שטעקן אין דער האַנט איבער די גאסן און רופט אויס אף א הויך און א  
 ביסל הייזעריק קאָל:  
 — גייט אין שול אריין!  
 ווען כ'בין געווען נאָך גאָר א קליינער, האָב איך ניט געוואוסט, אז  
 יעכיעל איז בעסאקאל נאָר א בידנע שאמעס. דערהערנדיק זײַנע אומ-  
 געוויינלעך־הויכע אויסגעשרייען איבער די פארשטילטע געסלעך, האָב  
 איך געמיינט, אז ער איז א מעוואסער פונעם הימל, ער איז, הייסט עס,  
 נאָרוואָס געקומען צו פליען פונעם הימל, רייטנדיק אף זײַן סוקעוואטן  
 שטעקן, קעדיי מעוואסער זײַן די גאַטספאַרכטיקע קאָפינער יידן, אז די  
 זעקס טעג פון האָרעוואניע, טומל און לויפעניש האָבן זיך שוין פארענ-  
 דיקט און עס קומט שוין אָן דער שאבעס־קוידעש, דער טאָג פון רה, פון  
 שאלווע און פון הייליקן נאכעס־רועך.  
 היינט איז דאָך אָבער ניט פרייטיק, היינט איז מיטוואָך. און אצינד,  
 איז ניט אפדערנאכט, נאָר ווייטער טאָג נאָך. איז פארוואָס האָט זיך פל-  
 צעם באוויזן אף די קרומע געסלעך אָדער מעוואסער און רופט צונויף די  
 יידן אין שול אריין? הייסט עס, אז ס'איז עפעס געשען. כ'צווייפּל, צי אַק-  
 סאנע אפילע וואָלט מיך געקאָנט פארהאלטן אין דער־אָ וויילע. כ'האָב דאָך  
 געגעבן א שווינע...  
 דער הימל איז געווען אלציינס בלוי און גלייכגילטיק. פונקט ווי  
 נעכטן, אייערנעכטן, מיט א יאָר צוריק, מיט טויזנט יאָר צוריק. ס'ארט

אים דען דער גוירל פון א נישטיק שטעטל, צי מינע פלאַגן? ער איז קאלט און גלייכבילטיק, ווען ער וואָלט געהאט א ווארעמען באוויסטזיין און הייס בלוט, וואָלט ער נישט געווען אזוי בלויזגלייכבילטיק. ער וואָלט געווען באדעקט מיט שווארצע כמארעס און וואָלט זיך פארגאסן מיט א מאבל טרערן...

איך פיל, אז דאָס גאדלעס וואקסט אין מיר — איך מעסט צו, הייסט עס, צו זיך נישט נאָר די געשעענישן, נאָר דעם הימל אליין. גיב איך זיך א וואָרט זיין באשיידן. „כ׳בין אינגעבויגן, און מיין קאָפּ איז אראָפּגעלאָזט צו דער ערד...“

ווערט מיר אָנגענעם אפן הארצן, ווען איך דערנע צאלען. איצטער וועל איך זיך דערוויסן די לעצטע ניס. ער איז דאָך אויך געווען אינעם באשטאנד פון דער דעלעגאציע.

ווען איך שטיי באגאנד מיט צאלען, זע איך אויס ווי א ריז. סע וואָלט געווען נישט שלעכט, ווען אָקסאנע וואָלט אונדז זען אינאיינעם. עפּשער וואָלט איך דאן אויסגעוואקסן בא איר אין די אויגן.

— ווהיין איילט איר זיך, רעב צאלע? — פארשטעל איך אים דעם וועג און די זון.

צאלע בלייבט מיטאמאָל שטיין אין מיין שאַטן. פון אומדערווארטקייט טוט זיין קאָפּ א ניג זיך פאָרויס. כ׳זע, אז ס׳איז אים אָנגענעם, וואָס איך האָב אָנגערופן זיין נאָמען מיטן בעקאוועדיקן צוגאָב „רעב“.

— ווהיין איך אייל זיך? אהיין, ווו אלע. אין שול אריין. האָסט דען נישט געהערט?

לויט צאלעס יעדעס קומט אויס, אז דער פאַלקאָוויק סלאוויצקי האָט אָפּגעזאָגט דעם קסיאָנדז אין זיין הישטאדלעס. שארף אָפּגעזאָגט. כ׳פאָרר שטיי, הייסט עס, אייער גוט הארץ. כ׳וואָלט געווען אפילע גרייט מיטפילן אייך. איר דארפט אָבער פארשטיין מיך אויך. די זעלנער וועלן זיך צעבונדן טעווען, אויב דער מאָרד פון זייער כאווער וועט בלייבן אומבאשטראָפּט. און עס שטייען פאַר שווערע שלאכטן. און די שלאכטפייקייט פון מיין פאַלק איז אָפהענגיק דערפון. כוץ דעם, זאָגט אליין, צי איז דאָס נישט קיין נידערטרעכטיקער טאט? און ווען? קריגס־ציט? און מיצאד וועמען? מיצאד די יידן, וואָס ווערן נישט מיד אפישירן זייער ווידערגעפיל צו בלוטפאָר־גיסונג!

צאלע גיט איבער דעם פאַלקאָוויקס ווערטער, גלייך ווי ער וואָלט אליין געווען דערבלי, ס׳הייסט, צוזאמען מיטן קסיאָנדז. און עפּשער איז ער טאקע געווען. ער איז אזוי קליין, אז ער קאָן זיך דורכשמוגלען אומע־טום.

— נו, איז וואָס אצינד?

— דער לטימאטעם בלייבט א לטימאטעם...

צאלע רעדט קוים אויס אַדאָס מעשוועדיקע און שרעקלעכע וואָרט. — ס׳איז פארבליבן געציילטע שאַ. מע דארף געפינען און ארויסגעבן די מערדער. כאָטש איינעם — אזוי האָט מעראמעז געווען דער קסיאָנדז. מע וועט אים דערשיסן לויטן גואר פונעם קריגס־טריבונאל אין דער אַנ־וועזנהייט פונעם גאנצן פאַלק. וועלן זיך די סאָלדאטן בארויזן און אַף

דעם, זאגט מען, וועט זיך די געשיכטע פארענדיקן. אבי אן אויג פאר אן אויג.

כ'האב זיך געלאזט לויפן. דער פארכידעשטער צאלע האט מיך א רוף געטאן:

— איז גייסטו ניט?

— ווהיין?

— וואס הייסט, ווהיין? אין שול אריין? אלע דארפן דארטן זיין.

— כ'קום באלד.

„אלע דארפן דארטן זיין“.

אלע. כוץ הערשל גלייזער.

ער ליגט, ווי א דעמב. די קאלדרע איז פאר אים קורץ, און זינע פיס מיט אויסגעקרימטע פינגער און שווארצע נעגל סטארטשען ארויס פון אונטער איר, ווי צוויי ארויסגעריסענע וואַרצלען פון דער ערד. זיין פאָנעם איז זייער בלייך, גלייך ווי דאָס גאנצע בלוט וואָלט אויסגערונען דורך דער אָפּענער ווונד. באַם בעט זיצט זיין ווייב, גענענדל, זיצט און שמייכלט. ס'איז אומעגלעך, זאָג איך זיך, אז א ווייב זאָל זיצן באַם צו קאָפּס פון שטארבנדיקן מאַן און זאָל שמייכלען. עפּשער האָט זיך מיר אויסגעוויזן. וואָרעם כ'האָב פּאַשעט קיינמאָל ניט געזען גענענדלען פּאַרוויינט. זי איז א ווונדער צווישן די ווייבער — ניט זי וויינט, ניט זי קרעכצט.

עס קאָן זיך אויך מאַכן, אז דער דאָקטער טויבעס האָט איר אין גרויס אַיילעניש, ווי זיין שטייגער איז, אונטערגעוואָרפן א זיס צוקערקעלע: „מעגלעך, אז ער וועט גרויער זיין...“ נאָר כ'וואָלט געקאָנט שווערן, אז זי האָט ווירקלעך געשמייכלט. איבער די רויט געוואָרענע באַקן זינען גערונען דריבנע טרערעלעך, און די ברייטע ליפּן האָבן געשעפּטשעט: „ער איז אזא מין יוישערדיקער מענטש... דאָס לעצטע וועט ער אָפּגעבן, דאָס טייערסטע, אפּילע דאָס לעבן אליין, אבי צו אונטערהאלטן א שוואַכן, אָנער מען זיך פאַר א באַליידיקטן...“

ווען זי האָט מיך באַמערקט — כ'האָב זיך דערנענטערט שטיל, אף די שפיץ פינגער צום בעט, האָט זי אופּגעהערט צו שמייכלען. עס האָבן זיך אַ גאָס געטאָן טרערן פון אירע גרויסע אויסגעבלייטע אויגן, זי האָט צו מיר א זאָג געטאָן מיט א שטאָך:

— אָט האָסטו דיר א כאַסענע! אף קאַפּאַרעס האָבן מיר געדאַרפּט אזא

כאַסענע!

אזוי האָט זי מיר אַריינגעזאָגט, גלייך ווי איך פּערזענלעך וואָלט באַ- שטאַנען, אז זיי, זי מיטן מאַן, זאָלן אומבאַדינגט קומען צו פּאַרן אף דער כאַסענע פון מיין שוועסטערקינד.

הערשל איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן. עפּשער שלאָפט ער. און עפּשער גויסעסט ער שוין. ווען ניט גענענדל, וואָס איז געזעסן באַנאַנד ווי מיט א צעשפּרייטן פּליגל איבער זיין קאָפּ, וואָלט איך צוגעטוילעט מיינע ליפּן צו זינען. קעדיי אַריינאַטעמען אין זיך זיין לעצטן אויסהויך. לויטן מיהעג פון די אוראלטע רוימער, קעדיי ווערן קידמויסוי. ס'איז מער סוקן וויכטיק אַצינד, ווען די שאַ פון א העלדנאַטא דערנענטערט זיך.

ווי איינזאם זיצט די שטאָט.  
אמאל א לעבעדיקע.  
רייך מיט מענטשן.  
איז זי איצטער.  
ווי אן אלמאָנע געוואָרן...

די גרויסע שול איז געווען איבערגעפולט. איבערהויפט האָט מען זיך געשטיקט אין דער ווייבערשער. כּוץ די ווייבער, די מאמעס, די שווער-סטער, זיינען דאָרטן געווען פיל קינדער, וועלכע האָבן, קוקנדיק אף די פארוויינטע פענעמער פון זייערע מאמעס, אויך גענומען יאָמערן אף א קאַל, און ס'איז געווען דאָרט אזא ענגשאפט און דערשטיקעניש, אז על-טערע און שוואכערע פרויען זיינען געפאלן כאלאָשעס, און איבער דעם האָט זיך דאָס קלאַגערני נאָך מער פארשטאָרקט. ווען גאָט וואָלט זיך ניט פארשטעלט מיט קיין וואַלקן, וואָלט געווען אומעגלעך, אז אזא געוויין זאל ניט דערגיין צו זיינע אויערן, אויב זיי זיינען אָפן.

אזא מין צונויפגעלויף פון מענטשן איז אין קאָפּין נאָך קיינמאל ניט געווען. עפשער בלויז יאָמקיפער, ווען אלע יידן גייען אין שול, אפילע די, וואָס א גאנץ יאָר זעט מען זיי דאָרט ניט, ווי, אשטייגער, דער אפ-טייקער ארנאלד יעזעריצקי, דער ציין-דאָקטער ליבשטיין און אנדערע. יאָמקיפער פלעגן זיי נעמען זייערע קליינע שמאַלע טאלייסמלעך, וואָס זיינען ענלעך אף ברייטע געשטרייפטע האנטעכער, מיט לאנגע ציצעס, אף יעדן פאל — ווער ווייסט, עפשער איז טאקע דאָ א גאָט אף דער וועלט — פלעגן זיי איין מאָל אין א יאָר קומען אף א זעונג מיטן ריבוינעשעלוי-לעם...

פאר אזא מין אוילעם, פאר אזא דערשטיקעניש האָט זיך געפאָדערט א שטארק קאַל. דער אלטער נאכמען-בער, ווידער, אָדער קרענקלעכער קא-פיטאן, האָט זיך קוים געהאלטן אף די פיס. ער האָט אָנגעשטרענגט אלע זיינע קויכעס, קעדיי איבערגעבן, ווי עס דארף צו זיין, אן אוראלטע פקודע, וואָס איז פארפאסט געוואָרן מיט דריי טויזנט יאָר צוריק. אָבער וואָס? ווען? איצט האָט זיך געהאנדלט וועגן אן אומגעוויינלעכער זאך, אזא זאך, וואָס די אָוועט האָבן ניט פאָרויסגעזען. וואָלט מען געדארפט אָפּזוכן כאַטש א קאפעלע ענלעכס. האָט זיך דער אלטער גענומען פאר „אייכאַ“. עמעס, דאָרטן גייט א רייד וועגן קיראַס-מעלעך, וועגן דער הייליקער שטאָט יערושאלאָים, וועלכע ס'האָבן כאַרעו געמאכט נעוויכאדנעצערס גרויזאמע כאיאָלעס. דאָ אָבער גייט אין עפעס א פארוואָרפן שטעטל קאָפּין, וואָס דער געבילדעטער פאַלקאָוויק סלאוויצקי וויל אָפּווישן פון דער ערד. פאר די פארזאמלטע איז אָבער געווען אלציינס, וואָס דער בלייכער זאָקן שטאמלט. זיי האָבן שוין געפילט איבער די קעפּ די שאַרף פון דער אראָפהענגענדיקער שווערד.

פאר די אייגן האָבן זיי שוין געזען דעם טויט. אין די געדאנקען האָבן זיי שוין גענומען שטארבן. וואָס טוט מען אָבער מיט די פרויען און מיט

די קינדער? אימברענגען זיי מיט די אייגענע הענט, ווי זייערע ארויזידעס פלעגן טאן, אבי זיי זאלן ניט אריינפאלן אין דעם סוינעס ראַצכישע הענט, צי פארלאָזן זיך אף גאָטס גנאָד? זיי גרייטן זיך צום טויט. מע דארף באוויינען, אליין דארף מען באוויינען דעם אייגענעם טויט, וואָרעם עס וועט ניט זיין, ווער עס זאָל דאָס טאָן. היינט, נאָר היינט, דארף מען באַ-וויינען, וואָרעם מאָרגן וועט שוין זיין שפּעט. זיינען די אויגן געווען איבערגעפולט מיט טרערן, און וואָס דער אלטער וואָלט ניט געפרעפלט, וועלן זיי סיוויסטי פארגיסן זיך מיט ביטערע טרערן, ווייל זיי האָבן זיך געמוזט אויסוויינען פארן טויט. געציילטע שאַ זיינען פארבליבן. אַטאַט וועט זיך איבערייסן דער דינער פאָדעם, אף וועלכן ס'הענגט די שווערע שווערד.

און דער זאָקן, דער אלטיטשקער קרענקלעכער קאפיטאן, באמיט זיך מיט אלע זיינע שוואכע קויכעס, איבערגעבן די אייכאַשטאפעט.

ווי אייזנאם זיצט די שטאַט,  
אמאָל א לעבעדיקע,  
רייך מיט מענטשן,  
איז זי איצטער  
ווי אן אלמאָגע געוואָרן,  
וויינען וויינט זי באנאכט,  
און טרערן גיסן זיך איבער אירע באקן.  
ווי זיינען די, וואָס האָבן זי אמאָל געליבט?  
ניטאָ קיינער ניט. קיין איין מענאכעם.  
אלע פריינט האָבן זי פאראטן,  
אירע סאָנים געוואָרן  
די טויערן אירע זיינען פוסט,  
די קויהאנים אירע זיפצן,  
טרויעריק זיינען אירע בסולעס  
און ביטער איז איר אליין...

נאָכעם עסרעג איז געשטאנען מיט פארמאכטע אויגן און געהערט.  
ס'האָט זיך אים אויסגעוויזן, אז ער שלאָפט, און דאָס, וואָס עס זידט  
און קאָכט ארום אים, איז ניט מער, ווי אַ כאַלעם. און דאָס, וואָס ער  
שלאָפט שטייענדיקערהייט, איז ניט ווייל ער ווייל אזוי, נאָר ווייל ער  
מוז אזוי שלאָפן. פון אלע זייטן דריקן אף אים פלייצעס, עלנבוויגנס, דריקן  
און האלטן אונטער זיין קערפער. וואָס איז שנייד די אויגן, האָט ער זיי  
פארמאכט, קעדיי בעסער צו הערן. ער דארף איינזאפן אין זיך אלץ, גאָר-  
נישט ניט דורכלאָזן, אלץ פארגעדענקען, ס'איז זייער וויכטיק פאר אים,  
גוירלדיק איז אַט דאָס, וואָס עס קומט דאָ פאָר, כאַטש די ווערטער זיינען  
עפעס מעשוועדיק, ווייטע און שוואכע, טאקע גאָר ווי אין כאַלעם. עפשער  
מאכמעס דעם, וואָס די ווערטער זיינען זייער אלט און אָפגעריבן, ווי  
אוראלטע מאטבייעס. פארוואָס זיצט זי, די שטאַט? וויאזוי קאָן א שטאַט  
ווערן ווי אן אלמאָגע? עפשער ווי ציפע טראכטערמאן? איר האָט אמאָל  
געזען, א שטאַט זאָל וויינען? וויפל טויערן זיינען פאראן אין קאָפיין? און  
וויפל קויהאנים?  
...טרויעריק זיינען אירע בסולעס...

גֶּדָאָס פֿאַרשטיי איך. ס'איז פֿאַשעט און פֿראַסט. ווי פֿאַניע, אשטיי גער... א שוואַרצער מאַנאָמענט אפֿן טיש. און סאַניע, איר שוועסטער, איז אויך טרויעריק, ווייל דער גוירל האָט זי צונויפגעפירט מיט לייבאַוויטשן. און אַקסאַנע איז טרויעריק, ווי פֿאַניע, איז זי אנטלאָפֿן פֿון דעם-אַ. נאָר אין א פֿאַרקערטער ריכטונג... אוי, גאַטעניו, נישטיקע געדאַנקען, פֿוסטע... און נאָר דערפֿאַר, וואָס ער מעסט אָן אָף זיך אַ-די אוראלטע ווערטער: זיי פֿאַסטן פֿאַר מיר צי ניין?

דער אלטער נאַכמען-בער סטאַרעט זיך, נעבעך, ער קרעכצט און זיפצט: „טו א בליק, טאַטע-פֿאַטער, וואָרעם מיר איז ענג, מיינע געדערעם רעגן זיך אין מיר, דאָס האַרץ מיינס האָט זיך איבערגעקערט...“ די קאַפּינער זיינען שוין מיד געוואָרן וויינען. איצט האָבן זיי נאָר געזיפצט מיט טיפע זיפצן.

„...שווער זיינען מיינע קרעכצן און דאָס האַרץ מיינס עקט זיך...“ — האָט קיים-קוים ארויסגעהויכט פֿון זיך נאַכמען-בער. ס'איז אים געוואָרן נישט גוט. האָט מען אים אוועקגעזעצט און גענומען אים אָפּפאַכן מיט סידורים.

זיין אַרט אפֿן בעלעמער האָט פֿאַרנומען ייִסראַעל כּאַנעס. אליין זיך מיסנאדעו געווען. אויס קינע צום האשעם-ייִסבאַרעך. ווי אָף א שלאַכטפֿעלד האָט ער אונטערגעכאַפּט די פֿאַן, וואָס איז ארויסגעפֿאַלן פֿון די הענט פֿונעם פֿאַרכאַלעשטן קאַפיטאַן. א טונקעלער, גלייך ווי ער וואָלט זיך פֿאַרוואַנדלט אין זיין אייגענעם שאָטן, האָט ער באלד גענומען שיטן פֿעך און שוועבל.

הימל — הער! און ערד — באנעם!  
ס'האָט זיך ווידער דערהערט א כליפֿעריי, און נאַכדעם א ווייבערש געוויין.

נאַכעם עסרעג האָט שווער געאַטעמט מיט דער איבערגעוואַרעמטער דושנער לופֿט. ייִסראַעל כּאַנעס שיט פֿעך און שוועבל, און ער, נאַכעם, באנעמט נישט דעם זין פֿון די איימעדיקע בייטשנדיקע ווערטער, וואָס שאלן דורך אין די הויכע שול-געוועלבן און פֿאַלן אָף די קעפֿ פֿון די אומגליק-לעכע קאַפּינער, וואָס זיינען, נעבעך, אזוי אויך געפֿלאַגט און דערשלאָגן. זיי האָבן, הערט איר, געזינדיקט, א סאַך און שווער פֿאַרזינדיקט זיך, און די לעצטע אווירער איז דאָך א לוי נישמאַ בעייסראַעל, א וואָרע מער-דעריי, אז יידן זאָלן נעמען און פֿאַרגיסן בלוט! האָבן זיי, הייסט עס, דערצאַרנט אונדזער גרויסן גאַט, און ער האָט אויסגעוויילט דעם פֿאַל-קאַוויק סלאַוויצקי אלס זיין געצינג, אלס אן אויספֿילער פֿון זיין גזירע. א שטאַרקער טומל און ווילדע אויסגעשרייען האָבן איבערגעריסן דעם ייִנגלס געדאַנקען און אומגעקערט אים צו דער ווירקלעכקייט. ער האָט דורכגעשטופֿט דעם קאַפּ צווישן עמעצנס הויכע פֿלייצעס און דערווען אפֿן דיל א זוניקן פֿירעק, אין וועלכן עס קאַרטשעט זיך א כוילענויפֿל מיט א פייער-רויטער באַרד. פֿון איין זייט האָט זיך געוואַלגערט א היטל, און פֿון דער צווייטער — א צעקרימטער און צעקנייטשטער סידער, און פֿון דער דריטער — דער מענטש אליין, אויך אזא צעקרימטער און צעקנייטש-



טער. אין דעם גרויסן פענצטער האָט געשיינט א רויט־פארגייענדיקע זון.  
דער פלאם האָט זיך צוגערירט צום כוילענויפֿלס באַרד, און זי האָט זיך  
אַנגעצונדן.

9

הינטער יִסראַעל כאָנעסן איז געשטאנען נויַעך צימעסמאָן, טרייסלענ-  
דיק אומגעדולדיק מיטן פוס.

„ער וועט אמאָל ענדיקן, דער רעב יִסראַעל? פוסטע רייד, און די  
צייט גייט... ס'איז סאקאָנעס־נעפאָשעס — איז וואָס העלפט אזא פלאפּלע-  
ריי! פאראן נאָר איין יעשוע — אָפּזוכן און ארויסגעבן דעם שולדיקן. צו-  
ליב דעם טאקע האָט מען דאָך צונויפגערופן אלעמען אין שול אריין, און  
זיי האקן דעם פארושאַווערטן טשייניק, אבי מע זאָל מער וויינען, יאָמערן  
און כוילענויפֿל ווערן...“

נויעך צימעסמאָן איז יינגער פון זיין ברודער מאקסן, דיקער און זאכ-  
לעכער. ער האָט זיך ניט געלערנט אין פעטערבורג, ווי מאקס, ער איז  
ניט אזוי העפלעך און בענימעסדיק, ווי ער. די אַליארניע אָבער איז פאק-  
טיש געלעגן אָף זיינע ברייטע פלייצעס, און מאקס איז געווען נאָר זיין  
צונג און זיין פען. מאקס האָט אין הארצן פאראכטעט נויעכן פאר יענעמס  
אמעראצעס און פארגרעבטקייט. נויַעך, ווידער, פלעגט אָפּן רופן דעם  
ברודער — „דער פוסטער שיינרעדער“. דאָס גאנצע לעבן האָבן זיי זיך גע-  
קריגט און וועגן אלע געשעפט־זאכן זיך צונויפגערעדט מיט דער הילף  
פון זייערע ווייבער. צום אונטערשייד פון מאקסן, וואָס האָט זיך געהאלטן  
ווייטלעך פון דער קלויז, האָט נויַעך זיך פארלאָזט א שווארץ בערדל, און  
נאָך דער פטירע פונעם אלטן גאבע האָט ער געוואָלט אויספויעלן און  
ווערן אליין גאבע.

נויעך האָט עפעס איינגערוימט אייזיק זלאַטקיסן, וואָס איז געשטאנען  
באנאנד מיט אים. אייזיק האָט צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ. דעמלט האָט צי-  
מעסמאָן געמאכט א טראַט פאָרויס און א זאָג געטאָן יִסראַעלן שטיל און  
שטרענג:

— זאָל נעמען אן עק!

דערנאָך האָט ער זיך פעסט אנידערגעשטעלט אָף יִסראַעלס אָרט, דריי  
מאָל הילכיק א פאטש געטאָן מיט דער האנט איבערן סידער און געזאָגט:

— הערט מיך אויס, יידן! אָנגעוויינט זיך האָט איר שוין גענוג. אצינד  
דארפן מיר א רעד טאָן קלאַרע דיבורים.

יִסראַעל כאָנעס האָט זיך אָפּגערוקט אין א זייט, ווי א שאַטן, שטיל  
און באליידיקט. אויסערלעך אָבער האָט ער זיין פארדראָס ניט ארויסגע-  
וויזן. נאָר די פארשמאכטע ליפן האָבן זיך א ביסל פארקרימט און צע-  
צויגן זיך, אנטפלעקנדיק געלע שניטערע ציין. „קלאַרע דיבורים!“ גלייך  
ווי ער, יִסראַעל, וואָלט גערעדט מיט דער איידע אָף שטום־לאַשן. גייט  
אָבער און פרוווט זיך אויסטיינען מיט אַדעם פארגרעבטן אמהאַרעץ, אז  
א לייב וואשט מען מיט וואסער, און די נעשאַמע רייניקט זיך אָפּ דורך

טרערן. דער ברוד פון דריבנע געשעפטן, פון נישטיקער קינע שווענקט זיך אראָפּ. ווערט זי לויטער, גרייט צו גרויסע טאטן און צו דערהויבענע ראיוינעס, און ערשט דעמלט קאָן זיך אַפּרופּן א מענטש, וואָס איז גרייט זיך מאַקרוו זײַן פאַר דער איידע, קעדיי צו ראטעווען זי פון אומקום... נויט, ווידער, האָט גערעדט „קלאַרע דיבורים“.

— וואָס, מע דאַרף אייך ארײַנלייגן א פינגער אין מויל ארײַן? איינס פון די צוויי: אָדער מיר וועלן אלע שטאַרבן, אָדער נאָר איינער פון אונדז. איצטער איז ווידער איינס פון די ביידע. אָדער דער איינער וועט זיך פּרײַויליק אַנרופּן, אָדער מיר וועלן מוזן אים אליין אַנרופּן. צי אפילע וואַרפן א גוירל. מיר קאַנען אָבער מער ניט מאַרדעווען. אַניט וועט שוין זײַן שפּעט. איז הערט מיך אויס, ייִדן! דער פּאַלקאָוויק סלאַ-וויצקי צי עפּשער גאָט אליין, פּאַדערט א קאַרבן. מע דאַרף ראטעווען אונדזערע ווייבער און קליינע קינדער. איז ווער איז גרייט מאַקרוו זײַן זיך פאַר זײַ? האָז? ווער? וואָס, קיינער ניט? אונטער די שול-געוועלן האָט זיך פּלוצעם דערהערט א קלינגעוודיק-יונג און זייער איינזאַם קאַל.

— איר!

איז זיך זלאַטקיס איז בלייך געוואָרן. ער האָט דערקענט נאַכעמקעס שטים.

### III. די אקידע

1

איך גיי צום פּאַלקאָוויק סלאַוויצקי. איבערגעבן זיך אין זײַנע הענט. ווי א פאַרברעכער. ווי א מערדער. מיך באַגלייט קימאַט דאָס גאַנצע שטעטל. מע האָט ראכמאַנעס אָף מיר. די פּרויען ווישן שטילינקערהייט די טרערן.

די באַבע רייסט פון זיך שטיקער. מײַן אַרעמע באַבע איז שוין הייזער-ריק פון אירע געשרייען, פון טײַנעס צו דער גאַנצער וועלט. „מע האָט געפונען א קאַרבן! מע האָט געפונען אן אַרעם יאַסעמל! אז קיינער וויל זיך פאַר דעם ניט אַנעמען... קיינער!..“

די באַבע האָט שטאַרק ראכמאַנעס אָף מיר. איך אָף איר— נאָך מער. אָף זיך, ווידער, האָב איך קיין ראכמאַנעס ניט. איך שפּאַן אן ערנסטער, א פאַרטיפטער אין זיך, ווי עס פאַסט אין אזעלכע פאַלן.

פּונוואנען האָב איך עס געקאַנט וויסן, וואָס עס פאַסט אין אזעלכע פאַלן? ס'איז דאָך געווען אן איין-און-איינציקער פאַל אזא. אָט נאַכמען-בער, דער האָט יאָ געוואָסט. ער האָט געטאָן אזוי ווי אוראַם אָוויגו אליין. בא אים איז טאַקע פּאַרגעקומען אן ענלעכער פאַל מיט פיר טויזנט יאָר צוריק. גאָט האָט זיך פאַרגלוסט איספרוון אוראַמען, האָט ער אים באפּוילן אזוי און אזוי, האָט דער גאָטספּאַרכטיקער אוראַם אָפּגעפירט

זיין זון ייצכאָקן צו דער אַקידע. ווען עס וואָלט געווען געווענדט נאָר אין נאכמען־בערן, וואָלט ער מיר נאָך אַרײַנגעלייגט אין די הענט אַ בינטל האַלץ. דערנאָך וואָלט ער אָנגעזאָטלט אַן אייזל (כ׳האָב זיך שיר ניט צע־לאַכט, ווען איך האָב זיך פֿאַרגעשטעלט, וויאזוי נאכמען־בער אין דער לאַנגער קאַפּאַטע, מיטן שיטערן בערדל טרייסלט זיך, רײטנדיק אַף אַ קליין אייזעלע מיט לאַנגע אויערן), און מיר וואָלטן זיך געלאָזט צו עפעס אַ בערגל לעבן דער קאַלך־גרוב, קעדיי צו מעקייעם זיין דאָס, וואָס איז געזאָגט געוואָרן (ליימיר, אזוי צו זאָגן): „נעם און ברענג אים פאַר אַ קאַרבן אַף איינעם פון די בערג, וואָס איך וועל דיר אָנווייזן“. און ווען מיר וואָלטן זיך דערנענטערט צו דעם דאָזיקן אָרט, וואָלט נאכמען־בער גע־נומען אין זײַנע הענט אַ כאַלעף און אַ טליענדיקע האַלאָוועשקע, און איך, ווידער, וואָלט אים געדאַרפט פרעגן: „אַט איז האַלץ און פּײַער, און וווּ איז דאָס לעמעלעז?“ וואָלט ער מיר דאָן געענטפערט אזוי צו זאָגן: „גאַט וועט איינזען פאַר זיך אַ קאַרבן, זון מײַנער...“

נאָר ער, נאָכמען־בער, האָט געשפּאַנט צופּוס באַנאַנד מיט מיר מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ. האָב איך באַקומען ראַכמאַנעס אַף אים. אַף דער באַ־בען און אַף אים. און אַ ביסל אפּן פעטער אַיזיק אויך. כ׳האָב באַמערקט, ווי ער, אזוי אויך אַ בלייכער, איז פּלוצעם נאָך בלייכער געוואָרן, גלייך ווי איין געזיכט וואָלט ניט פאַרבליבן קיין איין טראָפּן בלוט, ווען איך האָב אַרויסגעלאָזט דעם איין־און־איינציקן קלאַנג „איך“. ער האָט גאָר־נישט ניט געזאָגט, נאָר איך האָב באַמערקט, ווי ער איז ווייט געוואָרן. ער האָט געכאַפט אַ קוק אַף מיר, דערנאָך איבערגעפירט דעם גליענדיקן בליק אַף צימעסמאַנען. צימעסמאַן האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און געזאָגט צו מיר:

— זאָלט ניט פאַרגעסן, אז דו ביסט אלט אַכצן יאָר. ס׳איז שטאַרק וואַזשע.

איך האָב איבערגעכאַזערט:

— כ׳געדענק. מיר איז אַכצן יאָר.

ס׳איז מיר געווען גרינג צו פאַרגעדענקען. גרישע וואַסערבער איז אויך אַלט אַכצן. ער פירט ערגעץ אַ שלאַכט. מיט אַ פעסטער האַנט לייגט ער דורך אַ וועג צו דעם פּרייהייט־מאַלכעס. און אַצינד בין איך אויך... יאָ, כ׳געדענק, מיר איז אַכצן יאָר.

און ווען מיר זײַנען צוגעגאַנגען צו דער אָפּגעריסענער בריק, וווּ מע קאָן אַריבערגיין איבער דער פאַרבליבענער שמאַלער ברעט נאָר איינ־ציקווייז, און אלע, אפּילע נאכמען־בער אליין, האָבן מיר אָפּגעטראָטן דעם וועג און איך האָב געשפּרייזט פּונפאַרנט, האָב איך דערזען ניט ווייט פון דעם אָרט, וווּ מיר זײַנען געזעסן מיט אַקסאַנען און געשמעסט וועגן דער נאַענטער שכיניעשאַפט פון דער ליבע און דעם טויט. — האָב איך פּלוצעם דערזען אַ דענקמאַל, אַ שיינעם דענקמאַל פון שוואַרצן מירמלשטיין מיט אַ ווייטן אָפּשריפט: „אַט דאָ איז באַערדיקט דער יונגלינג נאַכעם עסרעג. ווען ניט ער, וואָלט קאַפּין אָפּגעווישט געוואָרן פון דער ערד!“

איך קוק זיך אַום, קעדיי אַ בליק טאָן אפּן דענקמאַל פון שוואַרצן מירמלשטיין. באַנאַנד מיט אים דאַרף שטיין אַקסאַנע. אומבאַדינגט דאַרף זי

שטיין. אינט האָט דער דענקמאָל ניט קיין זין. אַנשטאָט דעם דענקמאָל אָבער זע איך פאַרכוישעכטע פענעמער פון מענטשן, וואָס גייען מיר נאָך, גלייך ווי זיי וואַלטן מיך באַגלייט אין לעצטן וועג. פאַרוואָס „גלייך“? ס'איז דאָך ווירקלעך מיין לעצטער וועג. איך קאָן אָבער מיט דעם ניט אינשטימען. כ'קאָן ניט. אין דער טיפעניש פון דער געשאַמע, — כאַטש, כ'האָב אַ גאַנצע נאַכט געשריבן אַ געזעגענונג-בריוו אַקסאַנען, — אין דער טיפער טיפעניש וואַרט איך אַף אַ נעס...

פאַרכוישעכטע פענעמער. באַקאַנטע פענעמער. אזעלכע גוטע, מילדע אַצינד, ווען איך געזעגן זיך מיט זיי אַף אייביק. איך פיל, ווי עס אָטעמט מיר אין רוקן כאַימל טראַכטערמאַן. ער האָט גרויסע אויגן. נאָך גאָר קינד דערשע, פאַרכידעשטע, אַ ביסל דערשראָקענע אויגן, וואָס קוקן מיט כּשאַד אַף דער ניט גוטער וועלט. זיי זיינען צו גרויס, די אויגן, פאַר זיין קליין דאָרינק פענעמל, קימאַט אַ העלפט פון זיין פּאַנעם פאַרנעמען זיי, די אויגן. ער האָט זיך צוגעלאַנטשעט צו מיר נאָך איינעם אַ פאַל. דעמלט איז ער געזעסן אַף דער ערד אין שטויב, צוגעשפאַרט מיטן רוקן צו דער וואַנט. זיין דאַר קערפערל האָט זיך צונויפגעאַסן מיטן שאַטן אַף דער וואַנט. עפשער האָט ער זיך אזוי אומיסטן צוגעדריקט האַרט צו דער וואַנט, קעדיי ער זאָל דערטרונקען ווערן אינעם שאַטן, אַז קיינער זאָל אים ניט באַ- מערקן, וואָרעם ער האָט זיך נאָך אַלץ געשמעט, — די קונדיסיס מאַכן פון אים כּויוועק. זיין מאַמע, אַן אַלמאַנע, וועט האָבן אַ קינד. עמעס, איצטער איז אים גרינגער. גרויסע געשעענישן האָבן פאַרטיובט דאָס לוסטיקע גע- שיכטעלע, די גאַנצע שטאַט איז געווען אַצינד ענלעך אַף זיין אומגליק- לעכער מוטער. זי איז איצט אליין ווי אַן אַלמאַנע געוואָרן. דעמלט אָבער האָב איך אים אופגעוויבן פון דער שטויביקער ערד און געזאָגט אים:

— מע דאַרף ניט טראַכטן וועגן דעם, וואָס קלעמט באַם האַרצן, וועט דאָן געשען אַ ווונדער, אַ נעס.

איצט גייט ער מיר נאָך אזוי נאַענט, אַז איך פיל זיין הייסן אָטעם. מיר האָבן זיך ווי געביטן מיט די ראַלן. ער וויל מיר דערמאַנען, ניט מיט קיין ווערטער, נאָר מיטן הייסן אָטעם זיינעם, דאָס, וואָס איך האָב אים דעמלט געזאָגט אַף צו טרייסטן אים: „מע דאַרף ניט טראַכטן וועגן דעם, וואָס קלעמט באַם האַרצן, וועט געשען אַ ווונדער, אַ נעס...“ כאַימל, טייערער, כּויוויס, וואָס דו ווילסט מיר זאָגן. וואָס פאַר אַ כּויוו דו ווילסט מיר אומקערן.

ווונדער טרעפן אמערסטן פּרילינג-ציט. יעדער טאַג — אַ נייער ווונד- דער. און יעדער איינער איז דער ערשטער! דאָס ערשטע גרעזעלע, דער ערשטער קנאַספּ. די ערשטע קווייט. די ערשטע רויפע. מיליאָסן נייע לעבנס און שפּראַצונגען, וואָס קומען אַרויס קימאַט פון גאַרניט... און פּלוצעם אַנטפלעק איך אַ ווונדערלעכן פּרילינג-פּרימאַרגן. איך שפּאַן גאַדליך, נאָך מיר אַן אַ שיר באַגלייטער. איך הער פּרעכטיקע מוזיק. זי גיסט זיך ווי פּונעם הימל, אַ רעגנבויעדיקער געמיש פון פּייגל- צוויטשערני, אַ קאַיאָריקער קאַנצערט פון קליינינקע באַפּעדערטע מוזיק- קאַנטן.

איך כאפ א זיטיקן קוק מיט אן אויג און באמערק דעם געזעצטן בא-  
לעגאלע אלטערן מיט זיין רויט-פארוויניטיקט פאָנעם, ברייטע באקנביינער,  
ווי עפעס בא א טאָטער, און מיט א בייטשל אין דער האנט. און אין מיין  
דימיען קומט אוף א נייער ווונדער. דאָס אייזעלע ווערט געלעם. סע ווערט  
אנטרונען אויך דאָס שטיקעלע וואטע אין נאכמען-בערס רעכטן אויער.  
אַנשטאָט זיין שיטער בערדל באקומט ער אצינד א פיין שפאניש בערדל,  
אן אונטערגעשוירנס. און מיר טראָגן זיך אין א גאלאָפּ אף צוויי צעהיצטע  
שווארצע פערד מיט פלאטערנדיקע גריוועס גלייך צום פארפלאמטן הימל-  
ראנד.

און אָט באמערק איך צאלען, און עס שווימט אוף א דריטער ווונדער.  
ער איז מער ניט קיין קארליק, ער האָט ניט קיין גרוי-ברויך-קאלעמוטנע  
בערדל. ס'איז א מיסעדיקער גנאָם. די שיין פון דער זון רוט אף אים.  
איבער דעם איז זיין פאָנעם רויט, און די באָרד ברענט, ווי די פעדערן  
בא דער גאָלדענער פאווע.

נאָר שענער פון אלעמען איז די באָבע. זי האָט איצטער צוויי שינע  
געזונטע אויגן. כ'געדענק גאנץ גוט, כ'האָב אליין געזען, אז בא איר  
זינען אמאָל געווען צוויי געזונטע אויגן, אניט וואָלט איך זיך דאָס ניט  
געקאָנט פאַרשטעלן אזוי בוילעט. זי וועט שוין ניט דארפן מער אַנציען  
דאָס טיכל אפן לינקן אויג און קוקן אף דער וועלט ביגניווע, פון אונ-  
טערן טיכל, נאָר מיט איין אויג. איצטער פאַרשטיי איך שוין, פארוואָס  
די באָבע איז ניט געגאנגען אליין, נאָר געשיקט מיך צו דעם גאסט פון  
אמעריקע— זי האָט זיך געשעמט. זי איז בלינד אף איין אויג. זי זאָגט  
אליין, אז סע האָט געטראָפן שוין פון לאנג. פונדעסטוועגן שעמט זי זיך  
נאָך ביז אהער, דאנק איך דעם, וואָס לעבט אייביק, פארן פערטן ווונדער,  
וואָס דאָס לינקע אויג איז בא דער באָבען געוואָרן זעעוודיק.

די באָבע צאוועגט מיט די ליפן, רעדט מיט זיך אליין. זי האָט אזא  
טעווע אויסצוטייגן זיך מיט זיך אליין. אמאָל אפילע אף א קאָל. אלע  
געדאנקען אירע זינען גוטע, מילדע, דארף זי זיי ניט אויסבאהאלטן.  
אצינד ווייזט זיך מיר אויס, אז באנאנד מיט איר שלעפט זיך א מאנצבל,  
וואָס איז א סאך יינגער פון איר. איך דערקען אים, וואָרעם איך האָב אים  
געזען אף אונדזער גרויסער פאמיליען-פאָטאָגראפיע, מיט נאָדל-שטעך  
פון ביידע זייטן, קעדיי אַפּצוטיילן אים, דעם טויטן, פון די לעבעדיקע.  
שוין לאנג ווי ער איז געשטאַרבן. ער איז דאן אלט געווען ניין און  
פופציק, די באָבע, ווידער, שמועסט וועגן אים אזוי, גלייך ווי ער וואָלט  
געשטאַרבן ערשט נעכטן, דערפאר טאקע זעט ער אויס יינגער פון דער  
באָבען. זי האָט אים אצינד אופגערופן פונעם אלטן בעסוילעם, קעדיי צו  
באגלייטן דעם אייניק אין זיין לעצטן וועג. קוק איך אפן פינפטן ווונדער  
און הער אוף זיך צו כידעשן— דער דימיען האָט ניט קיין גרענעצן,  
שוואכט אָפעט א ביסל די אָנגעצויגענע לייצעס. וועט איר דערזען די  
וועלט אזוי, ווי זי האָט אויסגעזען מיט א מיליאַרד יאָר צוריק, אָדער ווי  
זי וועט אויסזען מיט א מיליאַרד יאָר שפעטער. ס'איז א ווונדערלעכער  
געשאַנק אָדער דימיען איר קאָנט זיך אויסמאַלן מיליאַסן מעכניעדיקע  
זאכן, איינע שענער פון דער אנדערער— א גאנצן באַרג פון גליק, און

גלייבט מיר, — זאג איך צו וועלול וואסערבערן און געדאליע קויהענען, די איינציקע, וואס באגלייטן מיך ניט, — גלייבט מיר, אז דער דאָזיקער בארג מיטן אויסגעטראכטן גליק איז מאמאָשעסדיקער פון דעם פיצעלע גליק, וואָס דער מענטש האָט אין דער ווירקלעכקייט...

דעמלט האָב איך מיטאמאָל דערזען מיין פּאָטער. דאָס איז אָבער שוין ניט געווען קיין ווונדער. כ'האָב זיך דערמאָנט דער באַבעס ביטערע ווער-טער. „ווען יויסעף זאל געווען זיין א-לייטישער זון, וואָלט ביכלאל גאָר-נישט ניט געטראָפן. אלע צאָרעס און שלעך זיינען איבער אים. ווען ער פארנעמט זיך ניט מיט אַדי געשעפטן, וואָלט ער זיך ניט געדארפט רא-טעווען קיין אמעריקע און עלקע וואָלט אויך ניט געפּאַרן צו אים...“

עלעקע איז מיין מוטער. מיין מוטער איז א ווונדער. דער זעקסטער ווונדער. זי האָט אופגעטויכט פונעם דעק פונעם אָקעאן, ווי א דורכזיכטי-קער שאָטן. זי איז א שטאלטנע, אן עלעגאנטע, ווי אָקסאנע, נאָר טינקע-לער פון איר, שאָטנס זיינען ביכלאל טונקל, כאָטש דער איז דורכזיכטיק. זי איז געקומען צו פליען, קעדיי באגלייטן איר זון (און דעם פּאָטער, דעם לעבעדיקן פּאָטער, זעט מען ניט. פארנומען, זעט אירס. מיט „אַדי געשעפטן“). קיינער זעט ניט, ווי איך קוש די מוטער הונדערט מאָל. מיין מוטער איז זייער א שיינע. די באַבע פלעגט אפילע זאָגן — „זי איז צו שוין. און צו שיינע קאָנען ניט זיין קיין איבערגעגעבענע מוטערס...“ אן אַנצוהערעניש. וואָס הייסט א מאמע פּאַרט אוועק און לאָזט איבער איר קינד? באַבעניו דו ביסט דאָך געווען שטארק צופרידן, וואָס זי האָט מיך איבערגעלאָזט מיט דיר... „עמעס, כ'בין געווען מעסוקן צופרידן, נאָר אף איר אָרט, וואָלט איך דיך טאקע ניט איבערגעלאָזט...“ די באַבע האָט שוין מיסטאמע פארגעסן, ווי הייס די מאמע האָט מיך געקושט, ווען זי האָט זיך געזעגנט מיט מיר, געקושט און געשטאמלט: „איבעראיאָר, דאָס שפעטסטע איבער צוויי, ווען דו וועסט געזינטער ווערן, וועלן מיר קומען נאָך דיר, איך אָדער דער פּאָטער...“ זי איז דאָך ניט שולדיק, וואָס דער „טיטאניק“

האָט זיך צונויפגעשטויסן אינעם אָקעאן מיט אן אייזבארג. דער פּאָטער, ווידער, איז יאָ שולדיק. דערנאָך בין איך מויכל דעם פּאָטער אויך. איך בין געוואָרן זייער א גוטער. אלע מענטשן, מיין איך, ווערן גוט ערעוו דעם טויט. זיי האָבן שוין ניט ווען צו זיין שלעכט. שלעכטס פּאָדערט א סאך צייט. מע דארף דאָס פארטייען, ווי א שלאנג, געדולדיק ווארטן אף א שאאס-האקוישער און פלוצעם א ביס טאָן. גוטס, ווידער, איז פּאָשעט און פּראָסט. עס גייטיקט זיך ניט אין קיין אינטריגעס. ס'איז ווי א בין. לאָזט פאלן א טראָפן האָניק, און שוין. דערפאר טאקע בין איך מויכל דעם פּאָטער. כ'האָב צוגעטראכט אפילע א בארעכטיקונג פאר אים. ער איז געווען קראנק. עפשער איז ער נאָך אצינד אויך קראנק?

...מיר גייען איבער דער ערד. איבער אונדזערע קעפ-א העל-בלוי געוועלב. פון ביידע זייטן — גרינע אומבאוועגלעכע שוימרים. א שארף ווינטל רייסט זיך פלוצעם ארויס פון ערגעץ, פארפלאַנטערט זיך אין דער גרינער נעץ, הייבט אָן יעדער בלאט ציטערן, טראכט איר: וויאזוי קאָן א קליין קעפל אריינעמען אין זיך איינציטיק אזויפיל פארשיידענע מאכשאַ-וועס, אָן א שיר מאכשאַוועס, ווי די בלעטער אף די ביימער, און יעדע

מאכשאווע צאפלט, ווי א בלעטל, און רייסט זיך, וויל ארויסשפרינגען. כ'וואָלט שטארק געוואָלט פאריאָגן אלע מאכשאוועס, איך אָטעם וואָס טיפער, קעדיי דאָס ווינטל זאָל, ווי א לעבעדיקער שטראָם, אריינדריינגען אין מינע לונגען, אין מיין בלוט, מיין מויעך, אז מיין קערפער זאָל ווערן בראַנזעווע-בוילעט. אף מיר קוקט דאָך גאנץ קאָפּו, איך מוז פארבלייבן אין אלעמענס זיקאַרן פעסט, שטאַלץ, ווי אַוואָד.

גיי פרוזן אָבער פארצוימען דעם געדאנקען-שטראָם, ווען ער רייסט זיך, ווען ער צאפלט און ציטערט און ווען די געדאנקען זיינען קעכול האיאָם!

דערנאָך ווידער האָב איך א טראכט געטאָן: צו וואָס איינהאלטן זיי? צו וואָס צוימען זיי? דעם זיבעטן כייז באקומט א מאכשאווע, ווען זי צאפלט.

איצטער ווייס איך: וויבאלד די מאכשאוועס הייבן זיך אָן דרייען און טאנצן, וועט אומבאדינגט, ווי פון עפעס א גרענעצלאָזער בלויקייט, זיך באווייזן אָקסאנע, זי וועט שפאנען באנאנד מיט מיר אַנשטאָט נאכמען בערן, און דאָס וועט זיין דער זיבעטער ווונדער, און מער קיין ווונדער דארף איך ניט. פאראן נאָר זיבן ווונדער אף דער וועלט. איך מוז באפוילן זיך: גענוג! זאָל נעמען א סאָף! איך דארף זיך ניט קליקלען ווייטער איבער דער מעשוּפּעדיקער פלאך, עס וועט נעלעם ווערן די זיכערקייט פונעם גאנג, די בראַנזעוודיקייט פונעם שטעל... די געדאנקען מינע פלאַנטערן זיך אזוי מאכעס דעם, וואָס דער מויעך האָט זיך ניט אָפּגערוט. כ'האָב זיך אופגעוויבן אינמיטן נאכט, שטיל, קעדיי ניט אופוועקן די באַבע. ניט אופוועקן די באַבע! גלייך ווי זי וואָלט געקענט אנשלאָפן ווערן אין אזא נאכט! כ'הער, ווי זי הייבט זיך אוף, גייט צו אף די שפיץ פינגער צו מיין בעט, זייער שטיל גייט זי צו, קעדיי ניט אופוועקן מיך. ניט אופ-וועקן מיך! גלייך ווי איך וואָלט געקענט אנשלאָפן ווערן אין אזא נאכט! יא, מיר זיינען ביידע ניט געשלאָפן, און ביידע האָבן מיר געטראָטן מער סוקן שטיל, קעדיי ניט אופוועקן איינס דעם אנדערן. און אין דער לאַג-גער-לאַנגער נאכט, וואָס האָט ניט, דוכט זיך, קיין סאָף, כאָטש זי איז א פריילינגדיקע, האָבן מיר זיך טאקע געטראָפן איין מאל אפן וועג צווישן צוויי בעטן — אירס און מיינס. מיר האָבן גאַרנישט ניט געזאָגט איינס דעם אנדערן, ווייל ס'איז ניט געווען וואָס צו זאָגן.

די באַבע האָט א קוק געגעבן אף מיר מיט איין אויג, ווייל דאָס צווייטע איז געווען בלינד. איך האָב א קוק געגעבן אף דער באַבע מיט איין אויג, ווייל דאָס צווייטע האָט נאָך האלב געדערעמלט און איז געווען פארמאכט. מיר האָבן זיך געמאכט, אז מיר האָבן ניט באמערקט איינס דאָס אנדערע. די באַבע, מיין גוטע, טייערע באַבעניו, האָט אפילע געפרוּווט א שמייכל טאָן. כאָטש איך האָב געוויסט, אז אלץ אין איר האָט געוויינט. אומיסטן, הייסט עס, האָט זי געפרוּווט א שמייכל טאָן, קעדיי צו מונטערן מיך. און עפשער — זיך אויך. טיף אין הארצן האָט זי עפשער געכאוועט א האַ-פענונג — עס קאָן ניט זיין, אז מע זאָל נעמען און דערשיסן אזא יונג-גיטשקן, א קינד נאָך קימאט. זי האָט ניט געוויסט, אז איך האָב פעסט צוגעזאָגט צימעסמאנען: כ'בין שוין אלט אכצן יאָר...

מיטאמאל האָט זיך דערהערט ווי א שטיל שעפטשעריי. האָב איך זיך א וואָרף געטאָן צו דעם, ווי א הונגעריקע כניע אף רויב.

„און מער קיין ווונדער דארף איך ניט...“

ניט עמעס. טיף אין הארצן האָב איך געווארט אף אן אכטן ווונדער. ער וועט איבערוועגן אלע זיבן. א, ווען אָקסאנע וואָלט געקומען געזע- גענען זיך מיט מיר, איידער איך וועל זיך געזעגענען מיטן לעבן!

כ'בין אריין אינעם שכינעסדיקן צימער, פונוואנען עס האָט זיך גע- הערט די סוידעסדיקע שעפטשעריי. די מומע באסיע איז געזעסן אף דער פאָדלאַגע און געשעפטשעט עפעס צו זיך אליין. אירע פולבלעכע אקסלען האָבן זיך ריטמיש געשאַקלט פאַרויס און צוריק, גלייך ווי זי וואָלט זיך אליין פארוויגט, קעדיי איינדרעמלען א ביסל און פארגעסן אין פאניען, וואָרעם זי האָט שוין ניט קיין קויעך טראכטן וועגן איר, נאָך אלץ זיצנ- דיק שיווע. איר קאָפּ האָט, ווי אף שארנירן, זיך א קער געטאָן צו דער טיר, און איך האָב דערזען אירע שטארע אויגן. זי האָט אף מיר ניט געלייגט קיין שום אכט. זי האָט עפשער אפילע ניט געוויסט, וואָס עס דראַעט מיר. אין איר קאָפּ האָט, זעט אויס, זיך געפלאַנטערט איינס און דאָס זעלבע — פאניע. איך האָב זי פארשטאנען, געמוזט פארשטיין.

כ'האָב אויך פארשטאנען, אז ס'איז האָפּענונגסלאָז, זינלאָז ווארטן אף אן אכטן ווונדער. און דעמלט האָב איך באשלאָסן אַנשרייבן אָקסאנען א געזעגענונגבריוו. אלציינס וועט זיך מיר ניט איינגעבן איינשלאָלט אין אַדער שרעקלעכער נאכט.

2

יאמאקוטע!

כ'הייב אן דעם בריוו פון אַדעם זינלאָזן וואָרט.

מיר האָט זיך געוואָלט עפעס אנדערש: „אָקסאנעלע, טרוים מיינער...“ איז פלוצעם אַנגעפלוויגן א שווארצער וויכער. כ'האָב אַנגעהויבן לויפן איבערן צימער, ווי בערל איבערן שאַסיי, גלייך ווי ער וואָלט עמעצן פארפאָלגט, אַדער עמעצער וואָלט פארפאָלגט אים. ער לויפט און פלאפלט: „איך גיי אין יאם, איך גיי אין יאם...“

יא-מא-קורטע!

פארוואָס דארף איך שטארבן צו זעכצן יאָר?

וואָס איז אזוינס — שטארבן? וואָס הייסט — טויט?

דו געדענקסט? מיר זיינען געזעסן אף א שטיינערנער באַנק. דאָרטן, אפן בעסוילעם, טרעפן זיך פארליבטע אַדער מייסים. אָבער נישקאַשע, די פארליבטע פילן זיך דאָרט געמיטלעך. בעסוילעמס זעען אויס ריין און גריין. די שווארצע טויט-פאַרב זעט מען ניט. ס'איז דורכויס גריין. מיר איז ניט געווען פריקער די דאָזיקע נאָענטע שכינעשאפט: ליבע און טויט, וויל דער טויט האָט זיך מיר געדאַכט אומענדלעך ווייט. און די ליבע איז געווען נאָענט, כ'האָב געפילט איר ווארעמקייט. האָב איך געוואָלט דערווייזן, אז ביידע, די ליבע און דער טויט, זיינען צוזאַמענגעבונדן מיט שטארקע פעדעם. דאָס פאַלק האָט דאָס פארשטאנען און אָפּגעשפיגלט אין



זיינע לידער. „פארבינד מיר די אויגן אין א פינצטערער נאכט און פיר מיר צום טיך אומבאטראכט...“, א טויט, וואָס איז צוזאמענגעבונדן מיט ליבע, איז טאָמיד פֿייערלעך-ליב.

איצטער אָבער איז דער טויט נאָענט, אָט איז ער, באַנאנד מיט מיר, און די ליבע איז אומענדלעך ווייט... פאלט אָן אָף מיר א פאכעד. נעם איך שרייען, ווי בערל, — „יא-מא-קו-טעו“, און איך באשווער דעם קריפל, ער זאָל מיר אויסטייטשן, וואָס איז אזוינס טויט, כִּמוֹז דאָך וויסן, מיט וועמען איך וועל זיך טרעפן אין עטלעכע שאָ ארום. און איך בין ערשט זעכצן יאָר אלט...

א גרויסקעפיקער, מיט גוואלדיקע באַלעכעס, וואָס קוקן שטיל זיך ארום, ענטפערט ער מיר מיט קאלטע קלאנגען: „טויט איז, ווען מיר קערן זיך אום אהיים“.

איך וויל נאָך אָבער ניט אהיים. איך בין ערשט אלט זעכצן יאָר. כוּויל נאָך זײַן א ביסל צוגאסט אף דער ערד. איך האָב נאָך ניט פארווכט קיין ליבע. איך האָב נאָך ניט...

הייבן זיך די געדאנקען אָן ווידער דרייען, ווי אין א וויכער. אין דער מיט פונעם וויכער שטייט. ווידער און ווידער קער איך זיך אום צו דיר. און אויב „יאמאקוטע“ איז א באשווערונג, טאָ באשווער איך דיך: קום צו גיין, עפן דיין הארץ — ווער ביסטו?

אין אן אנדער צייט וואָלט איך געקאָנט ווארטן. א יאָר. צען יאָר. צוואנציק. איצטער אָבער — גיין. איך קאָן ניט ווארטן. כִּיהאָב ניט ווען צו ווארטן. דער טויט איז באַנאנד. און צו וואָס דארפסטו זיך באהאלטן? כוּוועל דאָך סייווי מיטנעמען מיט זיך אין קייווער ארײַן אלע דינע סוי-דעס.

ווער ביסטו, אַקסאנעלע?

דו ביסט אלט זיבעצן יאָר. עלטער פון מיר. אף איין יאָר. צומאָל אָבער ווייזט זיך מיר אויס, אז דו שלעפסט מיט נאָך זיך מיט אלע קויכעס עפעס א לאסט. א לאסט פון דיין אַוואַר. וואָס פאר א לאסט, זאָגסטו ניט. האָסט זיך פארשלאָסן. און דעם שליסל ארויסגעוואָרפן. און ווען דו הייבסט אָן עפעס דערציילן וועגן זיך, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז דו ביסט נאָר-וואָס געבוירן געוואָרן, קיין פארגאנגענהייט האָסטו ניט, ניט קיין קינד-הייט, ניט קיין יוגנט.

צומאָל מײַן איך, אז מיט דיר האָט געטראָפן דאָס זעלבע, וואָס מיט מײַן שוועסטערקינד פאניע. האָסט זיך אָפגעברײט, און אצינד האָסטו זיך פארהילט אין א קלייד פון פארשלאָסנקייט.

און צייטנווייז, ווידער, דוכט זיך מיר, אז דו האָסט עפעס סוידעס, ביסט געקומען צו פאָרן צו אונדז מיט א ספעציעלער פארגעבונג. ניט אומזיסט, מײַן איך, האָסטו זיך ארויסגעכאפט, אז דו קענסט נעסטערענקאָן. איז אויב אזוי, דארפסטו דאָך קענען מײַן פאָטער אויך.

און ווען איך פארמאך די אויגן און טו א קוק אין זיך אינווייניק און זע ניט גאַרניט, ווײל ס׳איז פינצטער דאָרטן, ווארט איך געדולדיק, ווארט, ביז עס וועט א שפריץ טאָן א שײַן און דו וועסט זיך באווייזן, אזא נאָענט-ווייטע, אזא קלייניג-גרויסע. איך דערזע פלוצעם דיין לייזונגן העמדל

מיט די אויסגענייטע בלומען אף די ארבל. אזעלכע העמדער האָב איך געזען און ליב באקומען נאָך איידער כ'האָב זיך אויסגעלערנט שטיין אף די פיס.

דערפאר ביסטו מיר אזוי ליב, ווי דו שטייסט און גייסט, גלייך ווי דו וואָלסט געווען אין מיר, און איך — אין דיר, אין דיר, כ'ליב דיר, אָקסאנעלע, מיין נאָענט-ווייטע, מיין קלייניגק-גרויסע, מיט די כייִן-גריבעלעך אף די באקן, מיט די ווייטע בליטן פונעם וויינשליסע־דל, מיטן שעמעוודיקן צויבער פון א שלאנק באַרוועס מיידל, וואָס האָט אריבערגעוואָרפן איר בלאַנדן צאָפּ איבער דער פלייצע. איך ליב דיר מיט די שטאלטנע הויכע טאָפּאָליעס, מיט דער בלויקייט פון ברייט־צעפענטע און א קאפעלע פארכידעשטע אויגן, מיטן אוקראינישן זויבערן פּרילינג־הימל, מיטן ווייכן, צארטן אויס־בייג פון אונדזער טיכל מאלא מיט די אָטשערעט־שאַטנס אף דער רוי־קער וואסער־פלאך...

און די לידער — באנאכטיקע, טויזיקע, דורך וועלכע עס גיסט זיך אויס די נעשאַמע אנטקעגן דעם טונקעלן און שטערנדיקן הימל... „אינעם פעלד, אינעם פעלד אן אקערל רירט זיך, א גוטע נאכט אייך, א מילדע נאכטו אייך, גוטע מענטשן, א מילדע נאכט! וועלן מיר ווייצעלעך זייען. א גוטע נאכט אייך, א מילדע נאכט! פאר אייך, גוטע מענטשן, ווייצעלעך זייען...“ פאר אייך, מענטשן גוטע, גוטע מענטשן! פאר אלע מילדע מענטשן אף דער וועלט... די קלייניקע ווערט גרויס: אזוי גרויס, ווי די גאנצע פלאנעטע. און די ווייטע ווערט נאָענט. אזוי נאָענט, גלייך ווי דו וואָלסט געווען אין מיר, און איך — אין דיר, און ווען דו ביסט אין מיר, און די קלייניקע ווערט גרויס, ווי די ערד, ווי די גאנצע פלאנעטע, און די צייט, די שווערע גרויע צייט צעשיידט ניט, נאָר בינדט צונויף, איז דעמלט גרייט איך דיר צו א געמיש פון אלט־גריכיש, לאַשנדיקעש, אוקראיניש, רוסיש... „איך אין לאַנד־לאַטאָפּאָגן פארוואָלט האָט זיך זיי פארבליבן, קעדיי מיטן לאַטאַס געשמאקן זיך אָנזעטיקן, אף אייביק פון היימלאַנד פון זייערן זיך אָפגעזאָגט האָבן...“ „איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס. בכו תבכה בלילה ודמעתי על לחיה אין לה מנחם מכל אהביה כל רעיה בגדו בה היו לה לאיבים...“<sup>1</sup>

«Народе мій, замучений, розбитий, мов паралітик той на роздорозжжю людським презирством, ніби струпом, вкритий! Твоім будучим душу я тревожу, від сорому, який нащадків різних палитиме, заснути я не можу...»  
«Смело, товарищи, в ногу! Духом окрепнем в борьбе, в царство свободы дорогу грудью проложим себе»<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> אייכא יאָשוואַ באַדאָר האַיר ראַבאָסי אַם האַנאַ קעאַלאַמאַנאָ ראַבאָסי באַ-גוים שאַראָסי באַמדיניוים האַיסאַ לאַמאַס. באַכוי טיווקע באַלילאַ וועדימאַסאַ אל לעכעיאַ. איין לאַ מענאַכעם מיקאַל אהאוועאַ קאַל רייעאַ באַגדו באַ האַיו לאַ לעויווים... ווי איינזאַם זיצט די שטאַט אאוו.

<sup>2</sup> מיין פּאַלק, פּאַרפּייניקסט און פּאַרפּלאַגטסט, ווי א געליימטער איינער אפן שיידוועג, מיט מענטשישן ביטל, ווי מיט גרינד, באַדעקט! די צוקונפּט דייעע מיר דאַס האַרץ רענט און, פון כאַרפּע, וואָס וועט די אָפּשטאַמלינגען פּאַרשיידענע סאַרפּען, איך קאַן ניט איינשלאָפּן... (אַוקר.).

דו געדענקסט, כ'האָב דיר דערציילט און דו האָסט מיך געהערט מיט פארמאכטע אויגן, ס'קאָן זײַן דערפאר, וואָס איך האָב דיר דערציילט וועגן אַ בלינדן. וועגן דעם בלינדן לייזער. ער האָט געהערט, ווי די ערד זינגט...

„ווער זשע האָט געזונגען?“

„צווערשט — א מענטש. דערנאָך — די ערד. דערנאָך — די זאווייע...“

„די זאווייע אויך?“

„יא, די זאווייע אויך.“

„זי זינגט אצינד אויך?“

„יא, זי זינגט אצינד אויך. דו הערסט דען ניט?“

האָב איך זיך גענומען איינהערן אין דעם געוואָי פון דער זאווייע, און מיר האָט זיך ווירקלעך אויסגעוויזן, אז אלץ זינגט. אלע פארנעמען זיך היינט מיט רעוואָליוציע. אפילע די באַבע. אפילע דער דאָזיקער בלינדער. איז דערום האָט ער טאקע געזאָגט: היינט האָב איך פאר קיינעם ניט קיין מוירע, היינט זיבען אלע גלייך.

„לאָמיר זיך אָפּשטעלן. כ'וועל אָפּטרייסלען פון איך דעם שניי.“

דער בלינדער האָט דריי מאָל איבערגעכאזערט דאָס וואָרט: „אָפּטרייסלען“.

כ'ווייס ניט, פארוואָס איז דאָס אים אזוי געפעלן געוואָרן. א געוויינלעך וואָרט.

איצטער פארשטיי איך אָבער, פארוואָס האָט דעמלט יעדעס וואָרט גע- קלונגען אזוי יאָמטעוודיק.

וואָרעם, האָבנדיק איבערגעכאזערט דריי מאָל דאָס דאָזיקע וואָרט, האָט דער בלינדער געזאָגט:

„גוט, יינגל מיינס, טרייסל אָפּ. לאָמיר אָפּטרייסלען זיין שטויב פון די פיס.“

הערסט, אָקסאנע? לאָמיר אָפּטרייסלען זיין שטויב פון די פיס. איז פארוואָס, מײַן ליבע, מײַן געגארטע, פריילינג פון מײַן לעבן, פאר- וואָס, פרעג איך דיר, אין פופציק יאָר ארום, ווען דו ביסט שוין פון לאנג געשטאַרבן, פארוואָס האָבן מענטשן, גוטע מענטשן פון אונדזער גאנ- צער פלאנעטע, ניט אָפּגעטרייסלט דעם נימעסן, עקלדיקן שטויב פון זייערע פיס? פארוואָס האָבן זיי ביו אהער ניט אָפּגעטרייסלט אים? אַניט וואָלט דען געקאָנט געבוירן ווערן היטלער? וואָס איז דער מינאַטאָור? א גאָר- נישט מיט א נישט. איין מאָל אין נײַן יאָר פלעגט ער אופרעסן בעסאכאקל זיבן יונגלינגען און זיבן מיידלעך. דער מינאַטאָור איז א קינדערש מײ- סעלע. און א מײַסעלע איז שײַן, ווען עס איז אפילע שרעקלעך. ער האָט געווינט אין א לאבירינט. ער האָט געהאט א מענטשישן גוף און א קאָפּ פון א שויר-האבאַר. אף א שײַף מיט שווארצע זעגלען פלעגט מען ברענגען דעם מינאַטאָור פערצן יונגע קאַרבאָנעס איין מאָל אין נײַן יאָר. און אַדער מענוולוז? ניט אין קיין פארוואָרפענעם לאבירינט, נאָר אין צענטער פון אייראָפע. מיט א קאָפּ ניט פון קיין ווילדן שויר-האבאַר, נאָר פון א האַמאָ סאפּלענס. ניט קיין שווארצע שײַף, נאָר גאָר-אמעריס. ניט זיבן און זיבן קאַרבאָנעס. נאָר מיליאָנען און מיליאָנען...

פארוואס האָבן זיי ניט אָפגעטרייסלט זיין שטויב פון זייערע פיסן פארוואס האָבן זיי ביו אהער ניט אָפגעטרייסלט אימז פארוואס האָט ער ביו אהער נאָכפאלגער? מיטאמאל שפרינג איך אוף פון מיין אָרט, טו זיך א טרייסל, א צאפל מיטן גאנצן קערפער מיניעם, ווי בערל דער מעשוגע-נער, און נעם שרייען, הויך און ווילד: „יא-מא-קריטע! יא-מא-קריטע!”

אוי, וואָס טוט מען? ווידער א מישמאש פון צייטן... ניין, כ'האָב ניט געשריגן. איך האָב ניט געוואָלט אופוועקן די באַבע, וואָס איז ניט גע-שלאָפן. איך האָב זיך נאָר פאָרגעשטעלט דעם דאָזיקן געשריי. א וויל-דער, א כניישר, א גרויליקער. דער מויעך איז אָנגעשטרענגט אף ניט איבערצוטראָגן. כ'האָב זיך ווירקלעך איבערגעשראָקן. כ'האָב מוירע געהאט ווערן ווי בערל. איך האָב ניט געוואָלט, אז מע זאָל מיך, א זעכצניאָריקן, פירן צו דער אקיידע. נאָר דאָס איז נאָך ניט אזוי שרעקלעך. גרויליק-שרעקלעך איז אראָפּ פון זינען, ארומלויפן איבערן שאַסיי, טרייסלען זיך מיטן גאנצן קערפער און שרייען צום טויבן הימל — יא-מא-קריטע!

האָב איך פעסט צונויפגעדריקט מיט ביידע הענט די שלייפן. אויב מע קאָן זיך פאָרשטעלן א געשריי, קאָן מען זיך דאָך פאָרשטעלן א געזאנג אויך. א שטיל געזאנג, וואָס פארבאָרגט אין זיך א דונער. אשטייגער, ווי וועלוול וואסערבער זינגט שטילערהייט זיין מאניען. כ'האָב זייער ליב די דאָזיקע ליד. פאר די פייערלעך-יאַמטעוודיקע ווערטער: „און א צייט וועט קומען א פרייע, דער שעקער, דאָס ביו וועט אנטרינען, זיך צונויפ-גיטן וועלן די פעלקער אינעם לאַנד פון דער הייליקער מי.“ כ'קען זי אף אויסווייניק, די ליד. ספעציעל אויסגעלערנט. ווען די באַבע וואָרנט מיך וועגן ווערעטען, זאָג איך איר: „זיך צונויפגיטן וועלן די פעלקער.“ די באַבע, פארשטייט זיך, האָט גאָרניט קעגן דעם. זי פרעגט נאָר: ווען, גאָר טעניו, וועט דאָס שוין מעקיעם ווערן?

אַקסאנעלע! דעמלט האָב איך, אוואדע, ניט געקאָנט דיר שרייבן וועגן דעם. כ'בין ניט קיין נאָווי.

ווען כ'האָב פארענדיקט דעם בריוו, האָט זיך פארענדיקט די נאכט. די נאכט איז שוין פאָריבער, נאָר דער טאָג איז נאָך ניט געקומען. ארגוס האָט זיך אופגעהויבן פונעם דיל. כ'האָב אים א רוף געטאָן מיט דער האנט. ער האָט פויל א קוק געגעבן אף מיר מיט זינע ברוינע אויגן, פונעם אָרט אָבער ניט געריט זיך — אן אומבאוועגלעך-שוואַרצער געשפענסט מיט ברענענדיקע אויגן. נאָר ווען איך האָב שטיל א סווישטשע געטאָן, האָט דער הונט אראָפגעוואָרפן פון זיך די פארגליווערטקייט און פאמעלעך גע-לאָזט זיך צו מיר. אצינד שטייט ער מיט א פאריסענער שוואַרצער מאָרדע און קוקט אף מיר ברויגעזלעך מיט זינע ברוינע אויגן. ס'הייסט: וואָס האָסטו מיר א סווישטשע געטאָן? אויב דו דארפסט עפעס, איז זאָג.

ענטפער איך אים מיט א פינטל פונעם אויג: ווארט צו א ביסל, כ'מוז אויספרוון נאָך אַיין מיטל.

איך בין שטיל אריין אין קיך, געכאפט צוויי עמער און אוועק צום ברונעם.

דער וועג צו אַקסאנען פירט פארביי דער קרענעצע. דאָס קלינגעריי פון דער לאנגער קייט, דאָס קלאפעריי פונעם עמער איבער דעם ברונעם-

ווענטל, די פליעסקערני פון וואסער, ווען דער עמער טוט א פאל אף זיין פלאך, — דאָס איז ניט קיין פאַשעט קלינגערני, קלאפערני, פליעסקערני. דאָס זיינען סיגנאלן. עמעס, מיר האָבן זיך קיינמאָל ניט צונויפגערעדט וועגן דעם. ס'איז, הייסט עס, ניט קיין אָפּערעדטע צייכנס. ס'איז א קלאנגען-אַרנאמענט, וואָס באטייט: כ'בין דאָן זי וועט ארויסגיין צי זי וועט ניט ארויסגיין?

די לאנגע קייט האָט אָפּגעקלונגען, און זי איז ניטאָ. האָב איך ארויסגענומען פון דער קעשענע דעם בריוו, צוגעבונדן אים אף ארגוסעס האלדז. דער בריוו האָט אויסגעזען, ווי א שניפס", א פלא-טערל". א וויסער שטערן אף שווארצער וואָל.

3

וואָס נעענטער נאָכעמקע מיט זיינע באגלייטער זיינען צוגעקומען צו דער שיינער פריצישער שטוב, ווו דער פאָלקאָוויק סלאוויצקי איז איינ-געשטאנען, אלץ מער האָט דעם באַכער ארומגעכאפט א פאכעד. ניט יענע איימע, וואָס פאלט אָן מיטאמאָל, נאָר יענער דריבנער, קיים באמערקבא-רער פאכעד, וואָס שלאָגט זיך דורך פון אינווייניק און פילט אָן פאמעלעך דעם באוויסטזיין און דעם גאנצן וועזן. דעמלט האָט נאָכעמקע גענומען איבערכאזערן די שווע. „איך, נאָכעם עסרעג...“ — זאָגט ער שטיל און זעט דערביי א הויכן מאָנומענט פון שווארצן מירמלשטיין מיט א ווייסן אופשריפט און די העלע אָקסאנע, וואָס נעמט ארום מיט ווייסע הענט דעם שווארצן אָבעליסק און דריקט זיך צו צו אים מיט איר צארטער באק... די צוויי שטאַקיקע פריצישע שטוב איז געשטאנען באם אריינגאנג אין פארק. זי האָט געהאט אצינד ניט קיין געוויינלעכן אויסזען. ניט איינגע-טונקען אין א גרינער שטילקייט, נאָר פארקערט: א טומל, א הרהא ארום און ארום, אָפּיצערן און סאָלדאטן אילן אהין און אהער, און באגאנד מיט צוויי שטיינערנע לייבן זיינען געשטאנען צוויי וועכטער, שטרענגע, אומ-באוועגלעכע, קימאט אויך שטיינערנע.

צום פאָלקאָוויק האָט מען דורכגעלאָזט נאָר נאָכעמקען און נאכמען בערן. זיי זיינען ארוף אף די טרעפ פונעם גאנעק. און דאָ האָט די באַבע פלוצעם א ריס געטאָן זיך און, ניט ווענדנדיק קיין אכט אף דעם וועכ-טערס אויסגעשריי, צוגעלאָפן צו איר אייניק, ארומגענומען אים, געקושט, אָנגעכאפט נאכמען-בערן פארן ארבל און צעיאַמערט זיך:

— ראטעוועט דאָס אָרעמע יאַסעמל!

נאכמען-בער האָט מיט פארדראָס ארויסגעריסן דעם ארבל פון די הענט בא דער מעשווע-געוואָרענער זקיינע, שטרענג א קוק געגעבן, זיך אויסגע-דרייט צו איר מיטן טויבן אויער און גענומען פאמעלעך שפאנען איבער די טרעפ פונעם גאנעק.

נויען צימעסמאן האָט פארהאלטן נאָכעמקען. ער האָט אים אריינגע-רוימט אין אויער:

— אויב ער וועט דיך פרעגן, ווו איז דיין טאטע, איז זאג אים ווו, האט פארשטאנען? וואָס, מע דארף דיר דען אריינלייגן א פינגער אין מויל אריין?.. ער וואָלט גערן פארביטן דעם זון אפן פאָטער, וואָלטו זיך געראטעוועט... פארשטייט? און דער טאטע איז ספריטנער פון דיר, ער וועט זיך יאקאס אויסדרייען...

אופהייבנדיק זיך מיט די טרעפ, האָט נאָכעמקע ניט אראָפגעלאָזט די אויגן פון נאכמען־בערס איינגעהויקערטן רוקן, נאָר געטראכט האָט ער וועגן עפעס אנדערש. וואָס האָט דאָ צו טאָן דער פאָטער? פארוואָס האָט עפעס צימעסמאן זיך פלוצעם דערמאָנט וועגן זיין טאטן? פונוואנען ווייסט ער ביכלאל וועגן אים? און פונוואנען ווייסט ער, צימעסמאן, אז דער פאָל־קאוויק וועט אים, נאָכעמען, אויספרעגן וועגן טאטן? זיי האָבן זיך שוין מיסטאמע צונויפגערעדט...

נאָכעמקע האָט גענומען אפשטעלן אין זיקארן צימעסמאנס ווערטער — וואָרט בא וואָרט, די פאנועס צווישן זיי, דעם נוסעך, קעדיי צו פאָרשטעלן זיך גענוי דעם פארבראָרגענעם זין זייערן. און פלוצעם האָט ער דערפילט א שטארקן האס צו אַדעם פארגרעבטן פארשוין. ערשט איצינד האָט אין נאָכעמקעס פארמאטערטן מויעך גרויליק א בלישטשע געטאָן: דער זון דארף ארויסגעבן דעם פאָטער, קעדיי צו ראטעווען זיך... אָט וואָס ער האָט אים אונטערגעזאָגט, צימעסמאן.

באם אריינגאנג האָט נאָכעמקע אָנגעשטויסן זיך אף א מענטשן מיט גוואלדיק גרויסע רויטע וואַנצעס, וואָס זיינען זיך צונויפגעוואקסן מיטן בערדל. דאָס האָט געקאָנט זיין נאָר דער קאָפינער פאָטאָגראַף, קאזימיר קארפאָוועצקי. בלויז ער האָט געהאט אזעלכע וואַנצעס. ער, קארפאָוועצקי, האָט קיינמאָל מיט קיין וואָרט זיך ניט איבערגע־וואָרפן מיט נאָכעמקען. ער האָט ניט ליב געהאט האָבן קיין געשעפטן מיט יינגלעך. זיך געהאלטן גינזעדיק. דאָ אָבער האָט ער אָפגעשטעלט נאָ־כעמען, אוועקגעשטעלט זיך אָן שום צערעמאָניעס צווישן אים און נאכ־מען־בערן, ניט ווענדנדיק קיין אכט אף דעם זאָקן.

— דו ביסט נאָכעם עסרעג? — האָט געפרעגט קארפאָוועצקי.  
א פוסטע פראגע! אין קאָפּין קענען אלע איינער דעם צווייטן. פונ־דעסטוועגן האָט ער געענטפערט:

— יאָ.

— זייער גוט, וואָס איך האָב דיך באגעגנט. ס'איז מיר א שאָד, וואָס מיט דיר האָט אזעלכס געטראָפן. וויפל ביסטו אלט?  
— אכצן יאָר.

— המ... זעסט אויס יינגער.

— כ'בין אלט אכצן יאָר.

— איז גוט. הער זשע מיך אויס. דער פאָלקאוויק איז א ווילער מענטש. אים איז פריקע פארגיסן בלוט און ביראט פון אזא קונדעס. איז אָט, אויב דער פאָלקאוויק וועט דיך פרעגן, ווו איז דיין טאטע, זאָל־סטו אים זאָגן ווו. ער וויל מיט אים זיך דורכשמועסן, מיט דיין טאטן, הייסט עס, וועגן דיין אפירונג. פארשטייסט מיך?

— מיין פאטער איז אין אמעריקע. איז וויאזוי וועט ער זיך מיט אים קענען דורכשמועסן?

— מאך זיך ניט נאריש. מע האט דאך אים געזען אין קאפין. ער בא- האלט זיך ערגעץ אויס. עס קאן דאך ניט זיין, אז א זון זאל ניט וויסן, ווו זיין פאטער איז.

— מיין פאטער איז אוועקגעפארן קיין אמעריקע. ער ווינט דארטן. — הער זשע דו, הונט מיט אויערן! איך האב דיך געווארנט, יא? אצינד טו, ווי דו ווילסט. זאלסט אבער ניט כאראטע האבן... כ'האב גע- צווייפלט, צי דו קענסט הארגענען א סאלדאט. איצטער צווייפל איך ניט.

קארפאוועצקי האט זיך שארף א קער געטאן צו נאכמענ-בערן און גע- זאגט אים, גלייך ווי ער וואלט אים ערשט איצטער באמערקט:

— א גוט העלף, פאן ראביץ!

— א גוט העלף, — האט אים שלאבעריק געענטפערט נאכמענ-בער.

— איר האט געהערט אונדזער געשפרעך?

— יא, געהערט.

— נו, איז ווי מיינט איר? זיין אופירונג איז א ריכטיקע? ער וואלט

דאך געקאנט ראטעווען אי זיך, אי אייך אלע.

נאכמענ-בער האט געענטפערט פאוואליע, ווארט בא ווארט, ווי עס וואלט אים געווען ביז גאר שווער צו ריידן.

— דער טאטע זינער, יויסעף עסרעג, איז אוועקגעפארן קיין אמעריקע

אין טויזנט ניין הונדערט זיבעטן יאר...

ער איז אנשוויגן געווארן. קאזימיר קארפאוועצקי האט געדולדיק גע- ווארט, אז דער אלטער זאל פארזעצן. נאכמענ-בער אבער האט גערעכנט, אז דער געשפרעך איז פארענדיקט. ער האט געזאגט דעם עמעס. יעטוויי- דער העמשעך אבער קאן פארוואנדלען דעם עמעס אין א ליגן. און ער האט קיינעם ניט געוואלט ליגן. ניט געווינט געווען.

— איז אויב אזוי קלאפט אייך קאפ-אן-וואנט, — האט קאזימיר צעקאכט אויסגערופן, און די פארב פון זינע באקן איז געווארן עגלעך אף דעם קאליר פון די וואנצעס.

אנשטאט זיך לאזן ווייטער גיין האט קארפאוועצקי אומגעקערט זיך צוריק און פארשווינדן פון יענער זייט טיר, לעבן וועלכער עס איז גע- שטאנען א וועכטער. נאכמענ-בער און נאכעם זינען געבליבן שטיין אנט- קעגן דער פארמאכטער טיר. דער זאקן האט זיך אנמעכטיק צוגעשפארט צו דער וואנט. נאכעמקע האט זיך ארומגעקוקט מיט ניטזענדיקע אויגן. דער גאנצער באוויסטזיין איז געווען פארנומען מיט איין געדאנק: „עס קאן דאך ניט זיין, אז א זון זאל ניט וויסן, ווו זיין פאטער איז...“

קומט אויס, אז עס קאן זיין...

ער האט זיך צעעפנט די טיר, קארפאוועצקי איז ארויסגעגאנגען, און דער וועכטער האט זיי געמאכט א וועג — גייט אריין!

נאכמענ-בער האט זיך פארטשעפעט מיטן פוס פאר דער שוועל, און ווען נאכעמקע וואלט אים ניט אונטערגעהאלטן, וואלט ער אנדערגעפאלן.

פון הינטערן טיש האָט זיך לייכט אופגעהויבן א הויכער דארער מענטש  
אין א מונדיר, מיט שיטערע גראָוולעכע וואַנצעס.  
ער האָט זאָרגזאם אוועקגעזעצט דעם אלטן אין א פּאָטעל און געזאָגט  
נאָכעמען:

— אומדאנקבארע קינדער! אָט זעט, ווי איר טוט אין טויט אריין איי-  
ערע עלטערן?

„מײַן טאטע איז מיט גאַרנישט ניט ענלעך אף נאכמען־בערן...“ — האָט  
דער באַכער א טראכט געטאָן.

פּאַלקאָוויק סלאָוויצקי האָט זיך אוועקגעזעצט אף זײַן שטול און גע-  
נומען אויספרעגן דאָס ייִנגל. פֿון אַנפּאנג איז עס געווען זייער ענלעך  
אפן געשפרעך מיט קארפּאָוועצקין. ער איז, עמעס, פּאַרט געווען מער  
איינגעהאלטן און אָפּיציעל.

— פּאמיליע? נאָמען?

— עסרעג. נאָכעם.

— וויפל זײַט איר אלט?

— אכצן.

— איר זעט אויס ייִנגער.

— כ׳בין אלט אכצן יאָר.

— דער פּאָטער? די מוטער?

— די מוטער איז דערטרונקען געוואָרן. דער פּאָטער איז אין אמע-  
ריקע.

— וווּ זאָגט איר, איז אייער פּאָטער? — האָט דער פּאַלקאָוויק איבער-  
געפרעגט, גלייך ווי ער וואָלט ניט דערהערט.

— אין אמעריקע.

— ווען האָט איר אים געזען דאָס לעצטע מאל?

— מיט דרייצן יאָר צוריק.

— און עפּשער מיט דרייצן טעג צוריק, האָט איר האָט זיך ניט טויע  
געווען?

— מײַן פּאָטער איז אוועקגעפּאַרן קיין אמעריקע אין טויזנט נײַן הונ-  
דערט זיבעטן יאָר.

— און זינט דעמלט האָט איר אים ניט געזען?

— נײַן.

— איר קענט אלע היגע איינווינער?

— יאָ.

— און וויאזוי רופט מען אייער היגן באלעגאַלע?

— אלטער.

— עמעס, אלטער. אלטער דער באלעגאַלע. איר זײַט געווען בא אים  
זונטיק אפּדערנאכט?

נאָכעמקע האָט זיך פּאַרלירן אף אן אויגנבליק. נאָר דער פּאַלקאָוויק  
האָט האַסטיק איבערגעכאזערט זײַן פּראגע. ער האָט זיך געײלט באווייזן  
נאָכעמען, אז ער ווייסט אלץ.

— איר זײַט געווען בא אים זונטיק אפּדערנאכט? פּאַרוואָס ענטפּערט  
איר ניט?



„מע האָט שוין באוויון צו פארמאטערן, ווער? קארפּאָוועצק? צימעס?  
מאָן פּונוואַנען האָט גויעך געקאַנט וויסן, אז דער פּאַלקאָוויק וועט אים  
פרעגן וועגן פּאַטער?“

פארן באַכערס אויגן האָט געשווינדלעט, ווי אין א נעפל, א באוואַנצעט  
פּאַנעם, א טונקלעס, א דארס, א פרעמדס. ער מוז אָבער ענטפּערן, באלד,  
ניט געהייעט. די קאלטע גרויע אַנגעשטרענגט-בויערנדיקע אויגן מאַנען.  
אניט וועט ער מיינען, אז ער, נאָכעם, טראכט צו אן ענטפּער, אַנשטאַט  
צו זאָגן אזוי, ווי ס'איז בעמעס געווען. ער טראכט אָבער ניט צו. ער  
קלערט פּאַשעט וועגן עפעס אנדערש: דאָס געזיכט איז טונקל, און די  
פאלדן, ווען די קנייטשן צעגלעטן זיך, זיינען ווייס.

...אזן ביכלאל האָט ער זיך גאָר אנדערש פּאַרגעשטעלט אַדאָס אלץ.  
מע וועט אויסשטעלן דעם פּאַלק אין פיר שערענגעס, די פויקן וועלן פּיי-  
ערלעך פּייקלען, און מע וועט אים דערשיסן.

עס וואָלט געווען גוט, ווען מע דערשיסט אים אזוי, אז ער זאָל נאָך  
א ביסל לעבן. ער מוז דאָך כאפן א קוק כאַטש מיט איין אויג, וויאזוי  
וועט דאָס אלץ פּאַרקומען, וויאזוי מע וועט פארגיסן טרען...  
אַנשטאַט דעם — א טרוקענער פארהער. דאָס בעסטע איז לייקענען.

ניין — און שוין וועט דאָס אָבער זיין א ליגן.

און אויב דערציילן דעם עמעס: „יא, כ'בין געווען בא אלטערן זונטיק  
אפּדערנאכט“, וועלן אומבאדינגט נאָך אַדער פראגע קומען אנדערע: „נאָך  
וואָס ביסטו געוועזן? מיט וועמען האָסטו זיך דאָרטן געטראָפּן? וועגן וואָס  
האַסטו גערעדט?..“

ער האָט ווירקלעך ניט געוואוסט, וואָס צו ענטפּערן. אין דער שווע  
איז געגאנגען א רייד וועגן א העלדנאט. דאָרטן איז אלץ קלאָר, דאָ אָבער  
פארגיט מען אים איבערגעשפיצטע פראגעס, אף וועלכע מע מוז ענטפּערן.  
און ס'איז ניטאָ ווען און מיט וועמען זיך האלטן אן אייצע.

ווען ער פלעגט לייענען א גוט ביכל, פלעגט ער זיך שטעלן אפן אַרט  
פונעם העלד: „וויאזוי וואָלט איך געהאנדלט בא אזעלכע אומשטענדן?“  
איצט איז עס פארקערט. פרוווט ער שטעלן דעם העלד אף זיין אַרט.  
„וויאזוי וואָלט יענער געהאנדלט איצטערז?“ אייצעט זיך נאָכעם מיט אַוואָדן  
און ענטפּערט קורץ און פעסט:

— ניין. כ'בין ניט געווען.

— און ניט געזען דעם פּאַטער?

— ניין. ניט געזען.

— און ניט געשמועסט מיט אים?

— ניין. ניט געשמועסט.

דער פּאַלקאָוויק האָט איבערגעפירט זיינע קאלטע אויגן פונעם באַכער  
אפן זאַקן.

נאכמען-בער איז געזעסן טיף אינעם פּאַטעל. אומבאהאַלפן, ווי א קינד.  
ער האָט געפרוּווט אונטערהייבן זיך און ניט געקאַנט אָן עמעצנס הילף.  
ער האָט אופּגעהויבן דעם קאַפּ, און נאָכעם האָט דערפילט אף זיינע צע-  
פלאמטע באקן צוויי בליקן: א קאלטן, אן אַנגעשטרענגטן — פונעם פּאַל-  
קאָוויק, און א טריבן, א טרויעריקן — פונעם ראָוו.

— זאָג דעם עמעס, — האָט אים געזאָגט נאכמען-בער. — דעם עמעס איז גרינג צו זאָגן. ער איז איינער. איין ליגן, ווידער, דארף מען אונטער-האלטן מיט א צענדליק אנדערע. ביז דו וועסט זיך ניט פארבלאָנזשען צווישן זיי. אינעם עמעס אָבער וועסטו זיך קיינמאָל נישט פאר-פלאַנטערן...

נאָכעמקען האָט זיך צוערשט אויסגעוויזן, אז דער ראָוו איז גערעכט. קעדיי צו זאָגן דעם עמעס, דארף מען אים פריער ניט באטראכטן. ער איז איינער. און אויב א ליגן, דארף מען יעדעס מאָל א קלער טאָן — וואָס פאר א ליגן? וואָרעם ליגנס זיינען פאראן א סאך. און מע דארף אויסקלייבן פון זיי אזעלכן, וואָס איז מער פון אלע ענלעך אף אן עמעס.

נאָר באלד איז א נייער געדאנק אים געקומען אפן זינען, און ער האָט דערפילט א דערלייכטערונג, קימאט א פרייד. ער האָט אויסגעקליבן, קיי מאט אינסטינקטיוו, א קורצן ליגן — „ניין“. ער איז ביז גאָר קורץ, גרינג, באקוועם און אומצוטריטלעך, ווי א פעסטונג. וואָס ער וועט אים נאָר ניט פרעגן, וועט ער, נאָכעמקע, ענטפערן — „ניין“. אויב אָבער ער וועט זאָגן „יא“, „כ׳בין געווען“, וועט זיך ערשט דעמלט א שאַט טאָן א סעדרע מיט פראגעס: „ווער? וואָס? ווען?..“ ער קאָן דאָך ניט ווילנדיק פאראטן דעם אייגענעם טאטן...

און אז אפילע ניט דעם טאטן? לאַמיר זאָגן גרישע וואסערברען? נעס-טערענקאָזן? ניין. אין אלע פאלן — „ניין“ אפילע ווען די פראגעס זעען אויס אומשולדיק פראַסט. זיי זעען אזוי אויס לעפאָנעם. אינדערעמעסן זיינען זיי פּיפּיק. ער איז גליקלעך, וואָס ער האָט אויסגעקליבן דעם „ניין“. ער וועט זיך האלטן פאר אים פעסט, מיט אלע קויכעס.

— הייסט עס, איר זייט ניט געווען באם באלעגאָלע?

— ניין.

— און ניט געזען דעם פאָטער?

— ניין.

— און ניט גערעדט מיט אים?

— ניין.

דעם פאָלקאָוויקס געזיכט האָט זיך אָנגעכמורעט. „ער בייזערט זיך, ער בייזערט זיך מעסוקין“ — האָט נאָכעם א טראכט געטאָן.

— און אויב איך וועל א רוף טאָן א מענטשן, וואָס וועט באשטעטיקן,

אז ער האָט אייך דאָרטן געזען?

„א מענטשן? וואָס פאר א מענטשן? כוץ אלטערן און זיין ווייב, איז דעמלט קיינער ניט געווען. געשיקט זיך, אז אלטער?..“

נאָכעם האָט זיך געפלייסט טראכטן וואָס גיכער, ווייל אף אזא פראגע קאָן מען דאָך ניט ענטפערן — „ניין“. וואָס דען קאָן ער ענטפערן? ער ווייסט דאָך ניט, וואָס פאר א מענטש. עפשער אלטער, און עפשער קאר-פאָוועצקי, און עפשער איינער פון די ברידער צימעסמאָן?

אלטער? ניין. עס קאָן ניט זיין. ער איז טאקע געווען, ס׳איז אָבער א גרויסער סאָפעק, צי ער האָט אים געמאסערט. און עפשער האָט מען אים געצווינגען צי אויסגענארט מיט קאָלערליי כּיטרע פראגעס? סאָפּאָלסאָף איז דאָס פאר אלטערן א גאנץ פאָשעטע, געוויינלעכע זאך: וואָס איז דאָ

אזוינס, וואָס אַ יינגל איז אריינגעקומען כאפן א קוק אף זײַן פאסאזשיר?  
גאָר ער אליין איז דען געווען?

קארפּאָוועצקי, ווידער, האָט געקאָנט זיך פארופן אף אנדערע.  
וואָס איז שנייד די ברידער צימעסמאן, זײַנען זיי פול מיט האס בין  
איבערן גאַרגל. דריילבערג און גרישע וואסערבער האָבן זיך פארמאָסטן  
אף זייער אַליארניע, געוואָלט זי נאצנאַנאליזירן. זיי האָבן אָבער ניט בא-  
וויון דאָס אופטאָן — עס האָט זיך אָנגעהויבן א בעהאַלע. גאָר די צימעס-  
מאנס האָבן אלציינס ניט געקאָנט און ניט געוואָלט וועגן דעם פארגעסן,  
און כאָטש זיי זײַנען שטענדיק געווען ברויגעז אײנער אפן אנדערן, האָבן  
זיי ביידע געשטינעט אײנס און דאָס זעלבע: שוין בעסער דער רוסישער  
דעניקין, דער אוקראַנישער פעטלירע, דער פּוילישער פּילסודסקי, אײ-  
דער אזעלכע יידן, ווי דריילבערג און וואסערבער. דער עלטערער ברודער,  
מאקס, פלעגט דערביי ארומקוקן דעם מאסיוון גאַלדענעם רונג אף זײַן  
רינג-פּינגער און זאָגן העפלעך און א ביסל פארשלייערעט:  
— היינט, הייסט עס, פארמעסטן זיי זיך אף מיין אַליארניע. און מאָרגן,  
בימכילע, אף מיין געניען.

דער יינגערער, נויט, פלעגט אריינזאָגן מיט „קלאָרע דיבורים“:  
— וואָס, מע דארף אייך אריינלייגן א פינגער אין מויל אריין?.. מע  
דארף זיי אויקער-מיין-האשורעש זײַן, אײַט וועלן זיי אונדז אוועקפאטערן.  
נאָכדעם פלעגט ער שיקן זײַן פרוי זשאנע, אז זי זאָל איבערגעבן גע-  
ניען, אז געניע זאָל איבערגעבן מאקסן, אז ער, מאקס, זאָל זיך גלייך  
יאווען, קעדיי באטראכטן א זייער וואזשנע איניען. מאקס פלעגט ווערן  
אופגעבראכט פון נויטעס גראַבקיט — ווי געפעלט עס אייך? ער „זאָל זיך  
גלייך יאווען“. פונדעסטוועגן פלעגט ער קומען צו לויפן. וואָרעם זיי  
זײַנען ביידע געווען פעסט צוזאמענגעבונדן מיט דער אַליארניע, ווי מיט  
א קייט.

„און אויב איך וועל א רוף טאָן א מענטשן...“  
און עפשער איז ביכלאל ניטאָ אף דער וועלט אזא מענטש? עפשער איז  
דאָס גאָר א קונץ?

נאָכעמען איז דאָס שוין נימעס געוואָרן. זאָל ער רופן, אויב ער האָט  
וועמען. ניט צוליב דעם איז ער געקומען אהער. וואָס דארף ער עפעס  
מירע האָבן? ער איז דאָך געקומען אהער גרייט צו שטארבן. און קיין ער-  
גערס פון טייט איז דאָך ניטאָ.  
נאָכעם האָט א קוק געגעבן גלייך אין די גרויע קאלטע אויגן און גע-  
זאָגט זיי:

— וואָס האָט דאָ צו טאָן... כ׳האָב געוואָלט זאָגן, וואָס פאר א שייכעס  
האָט עס צום איניען? מע האָט דערהארגעט א פּוילישן סאָלדאט. האָט איר  
באפוילן ארויסגעבן דעם שולדיקן אין מעשעך פון פיר און צוואנציק שאָ,  
אײַט וועט קאָפּין ווערן פארניכטעט. בין איך געקומען צו אײַך, ווי דער-  
שולדיקער. דארפט איר מיך דערשיסן — און שוין. איז צוליב וואָס פארגיט  
איר מיר פארשיידענע פראגעס?

אצינד האָט דער פּאָלקאוניק דאָס ערשטע מאל אָפגעקערט זײַנע אויגן  
און ליבלעך א דויז געטאָן נאָכעמקען.

— וואס איזלטו זיך אזוי, יינגל מיינס? מיר וועלן נאך באווייזן דיך דערשיסן. צוערשט אָבער דארפן מיר עפעס־וואָס קלאָר מאַכן. דעם פּאַלקאָוויקס ליבלעכער טאָן האָט אַ ביסל פּאַרפירט נאָכעמען. ער האָט אפילע געמיינט, אז דאָס האָבן אָף יענעם געווירקט זיינע שטאַלצע און צאָרנדיקע ווערטער, דעריבער האָט ער פּאַרגעזעצט. איבערכאָזערנדיק זיך:

— לאָמיר ענדיקן מיטן פּאַרהער. איך בין גרייט! וואָס ציט איר? וואָס פאַר אַ שניכעס...

אַ פּלוצעמדיקער אויסגעשריי פּונעם פּאַלקאָוויק האָט אים איבערגע־שלאָגן:

— שווייג, דו, צוציק!

ווענדנדיק זיך מער צו נאכמען־בערן, ווי צום באַכער, האָט דער פּאַל־קאָוויק געזיפט דורך די צייך, קאלט און בייז:

— וואָס פאַר אַ שניכעס? אָט אזאָ דאָס האָט דער פּאַטער באפוילן דיר פאַרניכטן פּוילישע זעלנער. איך ווייס דאָס גאַנץ גוט. און איך ווייס אויך, וווּ ער איז. ניט ווייט. אינעם וואַלד. ער קאָמאנדעוועט מיט אַ פּאַרטיזאַר־נישן אָטריאַד. דו ווייסט דאָס אויך גאַנץ גוט. דו וועסט מיך פירן אַהין, מירן זיך מיט אים זורכשמועסן, פאַרשטייט?

„דו ווייסט דאָס אויך גאַנץ גוט“.

כיווייס דאָך אָבער גאַרנישט ניט. איך ווייס ניט. ער גלייבט מיר אָבער ניט. ער פּאַדערט, אז איך זאָל אים פירן צום טאטן. ווהיין פירן? אין וואַלד אריין? דער וואַלד איז גרויס. און כיווייס אליין ניט, וווּ מײַן פּאַטער איז. ער האָט ניט געהאַלטן פאַר נייטיק איבערלאָזן מיר זיין וואַלד־אַדרעס.

נאָכעם האָט ווידער געוואַלט איינקלאַמערן זיך אין זײַן שטאַלצן „ניין? ניין?“ ער וועט ניט פאַראטן דעם פּאַטער. ער וועט ניט פירן דעם פּאַל־קאָוויק אין וואַלד אריין. ער וועט ניט שרייען איבערן גאַנצן וואַלד — „אַזאָ אַזאָ וווּ ביסטו, טאַטעניו? רוף זיך אָ־פעטן...“ קעדיי צו אַנטדעקן זײַן באהעלטעניש...

מיטאַמאָל האָט זיך אים דאָס אלץ אויסגעוויזן ביז גאַר נאַריש. ער ווייסט דאָך ווירקלעך ניט, וווּ זײַן פּאַטער איז. קעגן זײַן ווילן האָט זיך באַ נאָכעמען אַנשטאַט דעם קורצן „ניין“ ארויסגעריסן גלייך פּונעם האַרצן ארויס:

— כיווייס ווירקלעך ניט, וווּ מײַן פּאַטער איז!

דער דאָזיקער אויסגעשריי האָט אופגעוועקט נאכמען־בערן פּונעם דרעמל. ער האָט אונטערגעשטעלט זײַן לינקן אויער.

מיט אַ מערקבאַרער אַנשטרענגונג האָט זיך דער זאָקן אופגעהויבן פּו־נעם טיפן פּאַטער, אַ טראָט געטאָן צו סלאַוויצקין און געזאָגט אים, גלייך ווי ער וואַלט נאָרוואָס אריינגעגאַנגען צו אים צוזאַמען מיט נאָכעמען.

— איר האָט געדאַרפט אַ שולדיקן, האָב איך אײַך געבראַכט צוויי. איי־נער פּו־ן זיי איז אָף דער שוועל פּו־ן לעבן, און דער צווייטער איז אָף דער שוועל פּו־ן טויט. קלייבט אײַך אויס, וועמען איר ווילט, און אַן עק זאָל עס נעמען. איך וויל אָבער בעטן אײַער גנעדיקייט, אז איר זאָלט אויס־

קלייבן דעם, וועלכער שטייט שוין מיט איין פוס אין קייזער. דאָס וואָלט געווען יוישערדיקער פאר גאָט און פאר ליט.

סלאוויזקי האָט זיך אויך אופגעהויבן פון זיין אָרט. ער האָט צוגעדעקט די אויגן מיט די ווינט, דאָס פאָנעם איז באַ אים געוואָרן וואַרעמער.

— איך פארשטיי אייך, — האָט ער געזאָגט, אויסקערעווענדיק זיך צו נאכמען־בערן. — קיינער וועט אָבער ניט גלייבן, אז איר האָט געקאָנט דערהאַרגענען א מענטשן.

דערנאָך האָט ער זיך אומגעקערט צו נאָכמען.

— דיין אויסגעשריי זעט אויס צו זיין אופריכטיק. מעגלעך, אז דו ווייסט ווירקלעך ניט, ווו דיין פאָטער איז. איז אויב אזוי, וועט מען דיך מוזן דערשיסן. כאַטש איר בין איבערציניגט, אז דער הויפט־שולדיקער איז דיין פאָטער, און עס וואָלט געווען יוישערדיקער דערשיסן אים. עס גייט דאָ ניט וועגן טויט פון איין פוילישן זעלנער. דאָס איז בלוז א קלייניקער שפראַצלינג. עס גייט וועגן האַס, וואָס אייער פאָטער און זיינע אָנהענגער זייען ארום־ארום. עפּשער בין איך ניט גערעכט? — האָט דער פּאָלקאו־ניק זיך ווידער א קער געטאָן צו נאכמען־בערן. — פרעגט אייערע יידן אליין. איר ווייסט וואָס זיי זאָגן? „מיר דארפן זיי — ס'הייסט אונדו, די פּאָליאקן — זיין זייער דאנקבאר, וואָס זיי מאַכן ניט קיין פּאָגראַמען, ווי אנדערע. נאָר אַנשטאָט דאנקבארקייט פארשטיינערן מיר זייערע סאָל־דאטן.“

נאָכעם האָט געהערט און ניט געהערט, וואָס סלאוויזקי רעדט. דער זין פון זיינע ווערטער דערגייט צו אים ערשט אין א צייט ארום. זיין געדאַנק איז געווען פארנומען מיט נאכמען־בערן. ער האָט איצט זיך גע־גריסט מיטן בלייכן גראָוון זאָקן. זע נאָר, זע ער וואָלט קיינמאָל ניט געגלייבטן פארשטייט זיך, אז ער, נאָכעם, וואָלט קיינמאָל ניט מאַסקים געווען, אז דער אלטער זאָל זיך מאַקרויז זיין פאר אים. נאָר ס'איז א זשעסט פון אן עמעסן קאפיטאַן!

אַצינד דערגייען צו זיין מויעך באַזונדערע ווערטער וועגן ענטזויזאום. עס האָט נאָך אַלץ גערעדט דער פּאָלקאוניק. עפּעס טוט אים, אפּאַנעם, וויי, אויב ער פאטערט אזויפיל צייט און רייד אף א יינגל און א זאָקן. „...הונ־געריקע, אַפּגעריסענע, באַרוועסע, — אָבער וואָס פאר אן ענטזויזאום איז באַ אַדי רויטעו זיי קעמפן, ווי רוכעס, ווי העלדן.“ וויל ער, הייסט עס, אז זיינע זעלנער זאָלן אויך זיין אזעלכע.

דערנאָך האָט ער זיך מיטאַמאָל א קער געטאָן צו נאָכמען און געזאָגט: — איך אייזע דיר א קלער טאָן.

נאָכעם האָט איבערגעכאזערט שטאַלץ און אנטשלאָסן:

— איך בין גרייט!

סלאוויזקי האָט א געשריי געטאָן ביז און צערייצט:

— גייט!

נאכמען־בער האָט זיך אויך געלאָזט גיין צוזאַמען מיט נאָכמען. נאָר סלאוויזקי האָט אים פארהאלטן.

נאָכעם איז ארויסגעגאַנגען, אומגעקוקט זיך, און געבליבן פלוצעם שטיין. ניט גלייבנדיק זיינע אייגענע אויגן. צוויי שטאַלטנע העלע קאַלאַ־

נעם זיינען געשטאנען באנאנד: איינע — א הויכע, א שטאַלצע, א קאלטע.  
די צווייטע — א קלענערע, א ווארעמערע, מיט גריבעלעך אף די באקן.  
זי וועט קומען, צי זי וועט ניט קומען?  
ענדלעך איז זי געקומען!

און עפשער האָט זי דאָ אירע אינאַנים? אשטייגער, קריגן א דערלוי-  
בעניש אף ארויספאַרן. איילט זיך אנטלויפן... נאָר ער איז דאָך אליין  
באשטאנען: פאַר אוועקן באלד זאָלסטו אוועקפאַרן! מאָרגן וועט שוין זײַן  
שפעט...

אַקסאנע איז אָנגעטאָן אין א קרעמאָוע קלייד. זי שטייט צוגעשפארט  
מיט דער פלייצע צו א הויכער און שטרענגער קאַלאָנע. דערזענדיק נאָ-  
כעמען, צעשמייכלט זי זיך און טוט אים א מאַך מיט דער האנט. ער טוט  
זיך א ריס צו איר, נאָר דער וועכטער פארהאלט אים, אַנכאפנדיק אים  
גראַב פאַר דער פלייצע. עפשער פילט ער אויס זײַן וועכטער־כויוו, און  
עפשער איז ער מעקאנע, וואָס א יונג שיין מיידל שמייכלט ניט צו אים,  
נאָר צו אן אנדערן.

קוקן אָבער אף אַקסאנען, אף דער ליבער אַקסאנע, קאָן קיין שום וועכ-  
טער אים ניט פאַרבאָטן. קוקט נאָכעמקע אף איר און דערציילט איר מיט  
די אויגן, אז ער וואָלט געוואָלט א וואָרף טאָן זיך צו איר, ארומנעמען  
אירע פיס, ווען דער וועכטער וואָלט אים ניט געשטערט. אַקסאנע ענטפערט  
אים, אויך מיט די אויגן: „יא, כ'פארשטיי, כ'וואָלט אליין...“ דערגאָך טוט  
זי זיך א הייב אף די שפיץ פינגער און טוט א געשריי אף יידיש:  
— האלט זיך וואָס מער פאַרצײען!

דער וועכטער פארשטייט ניט, וואָס אַקסאנע האָט אויסגערופן. ער האָט  
אָבער איר א דראַע געטאָן מיטן פויסט. אַקסאנע טוט צו אים א שמייכל  
און אנטלויפט. דער וועכטער יאָגט זיך ניט נאָך איר. ער זידלט זיך נאָר  
אויס — „פסיא קרעונו“. און שמייכלט צו דערביי. דערנאָך פּרעגט ער  
נאָכעמקען:

— וואָס האָט זי דיר געזאָגט?

די צעפאַלאַכעטע געדאַנקען זיינען זיך צעפלויען אין אלע זײַטן. „האלט  
זיך וואָס מער פאַרצײען“ יידיש קען זי ניט. הייסט עס, אז עמעצער האָט  
זי אויסגעלערנט, אונטערגעזאָגט... זי האָט זיך געסטארעט ארויסברענ-  
גען די ווערטער דיטלעך, זעט אויס, א סאך מאָל איבערגעכאזערט, ביז-  
וואנען זי האָט זיי אויסגעלערנט אף אויסווייניק. איז ווער האָט זי אויס-  
געלערנט? נעסטערענקאָ? דער פּאָטער?

ערשט איצט איז דעם וועכטערס פראגע דערגאנגען צו זײַן באווסטזײַן.  
האָט ער אים געענטפערט:

— זי האָט מיר געזאָגט, אז זי האָט מיך זייער ליב.

ס'איז געווען א ליגן. נאָר ס'איז געווען אן עמעס אויך.

די טיר האָט זיך אופגעעפנט. אף דער שוועל האָט זיך באוויזן נאכמען-  
בער. ער האָט ארומגענומען נאָכעמען, א קוש געטאָן אים אינעם שטערן  
און געזאָגט:

— איך גיי. זאָל דיר גאט שוימער־אומאציל זײַן.

דערנאָך האָט ער זיך ווידער אָנגעבויגן צו אים, גלייך ווי ער וואָלט

אים ווידער געוואלט א קוש געבן, און האָט אים איינגערוימט אין אויער:  
 — ווען זיי וועלן א שאַס טאָן, דארפסטו גלייך אנידערפאלן.  
 נאָכעמקע האָט פארכידעשט א קוק געגעבן אפן זאָקן. נאכמען־בער האָט  
 ליב ריידן מיט רעמאָזים, האָט ער צוגעגעבן א ביסל העכער שוין, גלייך  
 ווי ער וואָלט פאָרגעזעצט דעם געשפרעך וועגן דעם אייבערשטן.  
 — ...גאָט קאָן באַווייזן א נעס. פארלאָז זיך אף זיין הייליקן נאָמען  
 און זיי פול מיט ביטאַכן, אים אפילו כערעוו כאַדאָ מונאַכאס אל צאוואַר־  
 כאַ...<sup>1</sup>

4

געזאָגט — און אנידערגעפאלן.  
 עס האָט געטראָפן אומגעריכט. איך האָב אפילע ניט באַווייזן אונטער־  
 כאַפן אים, אונטערהאלטן.  
 ער איז געלעגן אפן דיל, אף דער זייט, אויסגעקערעוועט צו דער וועלט  
 מיטן טויבן אויער, צו דער וועלט, וואָס ער האָט אין האַרצן פאראכטעט,  
 נאָר געלעבט אין איר, ווייל אזוי האָט גאָט געבאָטן. זיין איינגעשרומפער  
 נער קערפער אין דער שוואַרצער קאפאָטע האָט אויסגעזען, ווי א טונקער  
 לער קנויל אף דער גרויער שטויביקער פאָדלאָגע. דאָס בלייכע פאָנעם  
 אָבער, א באַרעמלטס אין דער ווייסער באַרד, איז געווען רוזק און פייער־  
 לעך. וואָרעם ער האָט אויסגעפילט אלץ, ווי ס'איז באַפוילן געוואָרן מיט  
 פיר טויזנט יאָר צוריק: אל טישלאַך יאָדכאָ על האַנאָר וועאל טאָאס לוי  
 מעהומאָ, ס'הייסט, זאָלסט ניט אופהייבן דיין האַנט אפן יינגל און זאָלסט  
 אים גאַרנישט ניט טאָן. ער, נאכמען־בער, האָט ניט אופגעהויבן זיין האַנט  
 אף מיר. ניין. ער האָט זיך ארויסגעשטעלט, ווי א שולדיקער. ווען אָבער  
 זיין קאָרבן איז אָפגעשטויסן געוואָרן, האָט ער צוגעטראַכט עפעס אנדערש:  
 „ווען זיי וועלן א שאַס טאָן, דארפסטו גלייך אנידערפאלן.“ גאָט האָט ווירק־  
 לעך באַווייזן א נעס. אַניט, איז וויאזוי האָט דער שלאַבעריקער זאָקן גע־  
 קאַנט עס פויעלן באַם מעכטיקן פאָלקאָוויק... און עפּשער האָט ער גאָר־  
 נישט ניט געפויעלט. ניט מער ווי א זיס האַפּענונג־צוקערקעלע, קעדיי צו  
 פאָרויסן די ביטערקייט פונעם נאָענטן אומפארמינדלעכן טויט?  
 כ'האָב זיך אָנגעבויגן צום אלטן. דער וועכטער האָט מיר געהאַלפן.  
 מיר האָבן אים אופגעהויבן און ניט געשפירט אין אונדזערע הענט קיין  
 שווערקייט, גלייך ווי דער מעס וואָלט באַשטאנען פון דער גראַווער באַרד,  
 און שוין. מיר האָבן אים אנידערגעלייגט אף א באַנק. אצינד ליגט ער אפן  
 רוקן פריי, ניט איינגעשרומפן, מיטן פאָנעם צום סופּיט, וואָס איז באַדעקט  
 מיט שטויביקע, נאָר שיינע אַרנאמענט־באַצירונגען. אוואַדע זעט ער זיי  
 ניט, די אויגן זיינען באַ אים פאַרמאַכט. דאָס געזיכט זעט אויס רוזק, גלייך  
 ווי ער וואָלט געשלאָפן...  
 איך קאָן ניט קוקן אף קיין מעס. איך האָב אפילע א ביסל מוירע פארן

<sup>1</sup> ווען אפילע א שאַרפע שווערד ליגט אף דיין האַלדז... (העבר).

געל-פארמעטענעם פאנעם. דאס מאל אבער האב איך געקוקט מיט אכטונג, ניט אפגעריסן דעם בליק. אין א שאַ אָדער צוויי ארום וועל איך אויך אזוי אויסזען...

אין דעם-א מאמענט האט פלוצעם אופגעטויכט אין מיין זיקארן, ווי א שוואכע שיין, ווי א דערווייטערטער האפענונג-ווידערקאל — וואס מער פארציען" און „ווען זיי וועלן א שאַס טאן, דארפסטו גלייך אנדערפאלן". „וואס מער פארציען" איך האב האסטיק אפגעשטופט דעם וועכטער, ברייט צעפראלט די טיר, א טראַט געטאָן צום פאַלקאָוויק און געזאָגט:

— איך בין גרייט צו דערציילן אייך עפעס-וואָס וועגן מיין פאַטער. נאָר איך פאָדער שטעלן מיך אויג-אף-אויג מיט די, וואָס האָבן אָנגערעדט אף מיר. קינדעמקאל אָבער וואָלט איך געבעטן אייערע פאַראַרדענונגען וועגן דעם געשטאַרבענעם ראָוו.

סלאוויצקי האָט, זעט אויס, ניט געוואַסט, אז נאכמען-בער איז גע- שטאַרבן, האָט ער פאַרכידעשט איבערגעפרעגט:

— געשטאַרבענעם? וווּ איז ער?

— ער ליגט דאָרטן.

דער פאַלקאָוויק איז ארויסגעלאָפן פונעם קאבינעט.

ווען סלאוויצקי האָט זיך אומגעקערט און אנדערגעזעצט זיך אין זיין פאַטער, האָט ער א קוק געגעבן אף מיר מיט זיין געוויינלעכן מאַנענדיקן בליק און באפוילן, מע זאל א רוף טאָן קאזימיר קארפאָוועצקין און די ברידער צימעסמאן.

כ'האָב געווארט און געטראכט, געטראכט און געווארט, און ס'איז מיר געווען ניכע, וואָס איך שטיי אף איין אָרט, און די צייט באוועגט זיך.

ווען זיי זיינען אריין, האָב איך באלד פארשטאנען, אז די הויפט-פאר- שווינען זיינען אין דער-א געשיכטע די צימעסמאנס. קארפאָוועצקי, ווידער, איז נאָר א פאַרמיטלער צווישן זיי און דעם פאַלקאָוויק. וואָרעם ער האָט גלייך געמאָלדן, אז ער פערזענלעך האָט מיך ניט געזען בא אלטערן דעם באלעגאלע, נאָר וועגן דעם האָבן אים דערציילט די צימעסמאנס.

ווען סלאוויצקי האָט שווייגנדיק איבערגעפירט זיין בליק פון קאר- פאָוועצקין אפן עלטערן צימעסמאן, האָט יענער זיך נידעריק פאַרנייגט און געזאָגט:

— גנעדיקער פאן! דאָס, וואָס איך קלייב זיך אייך זאָגן, איז צום

גונסטן פון דער גאַנצער געמיינדע אונדזערער און, הייסט עס, צום גונסטן פון אַדעם יינגל אויך. איך האָב ניט קיין שום פערזענלעכע אינטערעסן אין דעם, וואָס ס'איז געשען. איך וויל נאָר פאַריכטן דעם שרעקלעכן פאַר- זען, וואָס איז דערלאָזט געוואָרן לעגאבע א פאַרשטייער פונעם פוילישן רומפולן כאל מיצאד דעם פינצטערן האמוין. פארוואָס רוף איך דאָס אָן „פארווען", אויסמינדיק דאָס וואָרט „פאַרברעכן"? מאַרד האָט דאָן גע- הייסן אף אלע עטאפן פון דער מענטשן-ציוויליזאַציע ניט אנדערש, ווי פאַרברעכן.. עס גייט אָבער אין דעם, הויכגעשעצטער פאַן פאַלקאָוויק, אז דער ווילדער האמוין איז באַגאַנגען דעם-א נידערטרעכטיקן גוואלדטאַט, כ'וואָלט געזאָגט, אונטער דער ווירקונג פון א פלוצעמדיקן מאַסן-פּסיכאָז. פרעגט אויס יעדן באַזונדער פון דער דאָזיקער צערייצטער הורבע וועט



ער איך זאגן, מיט א געפיל פון בושע און כאראטע...

סלאוויצקי האט אומגעוולדיק איבערגעשלאגן צימעסמאנען.

— זאגט מיר, איר קאנט באשטעטיקן, אז נאָכעם עסרעג האָט זיך באַ-  
גענוט מיט זיין פּאַטער, דעם געפערלעכן באַלשעוויק און דיווערסאנט, אין  
אלטער כאלעגאַלעס שטוב?

— הערט מיך פריער אויס, גנעדיקער פאן — האָט ליבלעך א שמיכל  
געזאָן מאַקס, ליבלעך און מיט א טראָפן ביטל, ווי איינער זאָגט: אייער  
פראַנץ, הער פּאַלקאָוויץ, איז גיט מער, ווי עפעס א דרייבנע קלייניקייט  
אין פארגלייך מיט מיינע טיפע טיימים, וואָס איך זאָג אייך ארויס. — לאַך  
מיר זיין אָפּנהאַרציק: אַט דער סאַלדאַט און זיין קאַלעגע, האָבן זיך גער-  
האַלטן גיט איבעריק איידל, נאָר זיינען דען מיר, ייִדן, צוגעוויינט צו א  
העפלעכער באַהאַנדלונג מיר אלע זיינען בעפירעש מאַסקים מיט אייערע  
יוישערדיקע ווערטער אין שניכעס מיט דעם: „זאַלן זיי, די ייִדן, באַדאַנקען  
אונדו, וואָס מיר מאַכן גיט קיין פאַגראַמען, ווי אַנדערע...“ און איך, און  
מיר, — כּימין, אז איך האָב רעכט זאָגן דאָס אין נאָמען פון אלע קאַפינער  
כירגער, — מיר אלע זאָגן אייך פונעם גאַנצן האַרצן א דאַנק א שיינעם  
דאַנק

מאַקס צימעסמאַן האָט צוגעדריקט זיין האַנט צו דער ברוסט און גידע-  
ריק פאַרנייגט זיך.

— און איצטער וועל איך זיך דערוועגן ארויסטועטן לעטויוועס אַט  
דעם אומגליקלעכן יינגל.

ער האָט אראָפּגענומען די האַנט פון דער ברוסט און האָט א ווייז גער-  
טאָן אף מיר.

— יא, דאַפּקע לעטויוועס, ווייל איך קאָן גיט דערלאָזן קיין אומיורי-  
שערדיקייט, ער איז גיט שולדיק, ער איז צו יונג דערזוף, וואָס פאַר אַן  
אווטאַריטעט קאָן ער זאָבן בא א צעבושעוועטן אוילעמז גיין, ער קאָן  
גיט זיין דער מענטש, וואָס איר זוכט! און וויסנדיק אייער גערעכטיקייט,  
כּוואָלט געזאָגט, מענטשלעכע גערעכטיקייט, גיט יענע פּרימיטיווע „אַן  
אויג פאַר אן אויג“, נאָר די מער העכערע און...

דער פּאַלקאָוויץ האָט נאָכאַמאַל אומגעוולדיק איבערגעשלאָגן צימעס-  
מאַנען:

— איך פרעג אייך: איר קאנט באשטעטיקן, אז...

— כּיָקאַן, אוואדע קאָן איך, — האָט מאַקס ארויסגעבראַכט אין איין  
אַטעם און באלד ווידעראַמאַל גענומען זיך אויסטיינען, — איר קאנט מיך  
אַבער פּרעגן: ווער זשע איז דער שולדיקער? איז גלייבט מיר, אז קיינער  
וועט אייך גיט קאַנען ענטפערן אף אזא פראגע. אפאנעמעסן, ווער קאָן  
זאָגן, ווער קאָן אַנדייטן מיטן פינגער אף דעם, ווער עס האָט דער ער-  
שטער צווישן דעם ווילדן אוילעם א געשריי געטאָן: מיימעסט אים!

איצטער איז דער פּאַלקאָוויץ שוין געוואָרן בייז.

— ענטפערט קאַנקרעט, איר באשטעטיקט צי ניין?

— גוט, זאָל זיין קאַנקרעט, איר באשטעטיק.

סלאוויצקי האָט א קער געטאָן דעם קאַפּ צו מיר:

— איר האָט געהערט? איז וואָס וועט איר דערזוף זאָגן?

כ'האב געהאט ראכמאָנעס אף מאַקס צימעסמאנען. זעט אויס, ער האָט נעבעך, א פיצל גאָט אין האַרצן. ער פארעדט אלץ דעם פּאַלקאָוויק די ציין, באַמיט זיך אויסדרייען, ניט געבן קיין גלייכן ענטפער, און דערנאָך פארטיידיקט ער מיך. ווען ניט דאָס — „וואָס מער פאַרצײען“, וואָלט איך זיך אָפגעפאַטערט פון דעם אלעמען. זאָל ער באַשטעטיקן, וואָס איז מיר פאַר א נאַפקעמינען איצטער אָבער טאָר איך ניט. האָב איך אים א פּרעג געטאָן:

— איר אליין האָט מיך טאַקע געזען מיטן פּאַטער באַ אלטער באַ-  
לעגאַלעז?

איך האָב אזוי רויק און געשיקט אונטערגעשטראַכן דאָס וואָרט „אליין“, אז איך האָב באַוונדערט די קאַלטקניט מינע אין אַט דער הייסער שאַ. מעגלעך, אז כ'האָב אַמאָל דורכגעלייענט עפעס א ביכל וועגן אזעלכע זאַכן, און אַצינד איז דער זיקאַרן געקומען מיר צוהילף.

מאַקס האָט א טרויעריקער א קוק געגעבן אף מיר און א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ. דאָס האָט געזאָלט הייסן: אומדאַנקבאַרער קונדעס וואָס דו ביסט איך שטיץ דיך, ווי אַן אייגענעם זון, און דו שטעלסט מיר אזעלכע פאַרביסענע פראַגעס. ענטפערן אָבער האָט ער געענטפערט אזוי:

— די גאַנצע שטאַט האָט געזען.

צוליב כשיוועס האָט צימעסמאַן פאַרוואַנדלט א שטעטל אין א גאַנ-  
צער שטאַט. נאָר אלץ געדרייט זיך אפן קאַרעק.

האָב איך אים נאָכאַמאָל געפּרעגט:

— איר האָט אליין געזען?

— איך? אליין? איך אליין באַזוך ניט קיין באַלעגאַלעס... איך...

דער יינגערער צימעסמאַן, נויער, איז געשטאַנען אין א זיט, איבער-  
טרעטנדיק אומגעזוילדיק פון איין פּוס אפן צווייטן, ווי א היציק פּערד, וועלכן ס'איז נימעס געוואָרן שטיין אף איין אָרט. גראַב און אנטשלאָסן האָט ער אָפגעשטופט מיט זיין קורצער האַנט דעם ברודער, אוועקגע-  
שטעלט זיך מיט צוויי פּעסעס ניטבייגיגע פּיס אף זיין אָרט און געזאָגט אַן שום צערעמאַניעס, קורץ און שאַרף, קוקנדיק מיר גלייך און פּרעך אין די אויגן.

— יא. געזען. כ'האָב אליין געזען.

ס'איז געווען א ליגן, א שעקער. און ער האָט זיך אף קיין האָר ניט פאַרשעמט. ער האָט זיך אויסגעקערעוועט צום פּאַלקאָוויק און א דאַבער געטאָן:

— כ'האָב ליב קלאַרע דיבורים, פּאַלקאָוויק. ס'איז געווען באַ אונדז שטיל, אין קאַפּין. האָט זיך אַראָפּגעיאַוועט א מענטש, זיין טאַטע, הייסט עס, יויעף עסרעג. האָט זיך דאָ אַנגעהויבן א קאַלאַטנעטשע, א בעהאַלע, א פיבער מיט קאַדאַכעס. מע האַלט אין איין אַגייטירן, מע האַקט א טשיי-  
ניק און מע רייצט אַן איינעם אפן צווייטן. אַדער אַ בען-אַדאָם רודעוועט ווי פּולווער, ווי דינאַמיט. איז וואָס איז דער כידעש, אויב עס האָט גע-  
פּלאַצט...

— ס'א ליגן, ס'אן אומפאַרשעמטער ליגן. איר האָט ניט געזען מיין

פּאַטער!

כ'האב אזוי הויר, אזוי אפגעבראכט עס אויסגעשריגן, אז איך האָב אליין ניט דערקענט מיין קאל.

נויעך טוט א רייב מיט דער האנט זיין באק, גלייך ווי איך וואָלט אים אָנגעשפיגן אין פּאָנעם, און זאָגט מיר:

— הער נאָר דו, שיבעניק איינער! נאכמען־בער האָט צוגעזאָגט דעם פּאַלקאָוויק, אז וועסט אים זאָגן, ווי דיין טאטע איז, א רועך אין זיין טאטן אריין? אַדי האוטאָכע האָט ער געגעבן פאר זיין טויט. ווילסטו אויווער זיין אף דעם?

צווערשט האָט מיר א שווינדל געטאָן אין מויעך: איז אָט פּונדוואנען עס קומט: „ווען זיי וועלן א שאַס טאָן, דארפסטו גלייך אנדערפאלן...“ כ'האב דאָס אָבער באלד אָפּגעשטויסן. נאכמען־בער האָט גאָרנישט ניט געקאָנט צוזאָגן. ער ליגט ווידער אָט דער פּרעכער כאַמולע.

און ער האָט געמיינט, אז איך הייב זיך אָן וואַקלען.  
— זיי וויסן, אז דער פּאַלקאָוויק קלייבט זיך ניט שיסן דיין טאטן. ער וויל מיט אים פירן אונטערהאנדלונגען. ס'איז זיי שווער וואָיעווען אף צוויי פּראָנטן.

סלאוויצקי האָט איבערגעריסן צימעסמאנען.

— ניט אייער דיגע, שווער צי גרינג...

נויעך האָט אָן שום צערעמאָניעס איבערגעשלאָגן סלאוויצקי:

— מיר זיינען פארבינדעטע, פּאַלקאָוויק. איר טשעפעט ניט מיין אַליאריע. און זיי האָבן געוואָלט נאציאָנאליזירן זי. דעריבער טאקע קריך איך פון דער הויט, קעדיי צו צערעכענען זיך מיט אייך...  
סלאוויצקי האָט, זעט אויס, געזילט זיך. ער האָט ניט אויסגעהערט ביזן סאָף נויכט „קלאַרע דיבורים“ און מיר געפּרעגט:

— וויאזוי איז מיט אייער צוזאָג?

איך האָב אויך געטראכט וועגן דעם. מע דארף דאָך ווי־ניט־איז גע־פינען אן אויסוועג. און דערביי ניט פארגעסן, אפילע אף א רעגע, וועגן „וואָס מער פארציען“.

— זאָלן זיי ארויסגיין.

דער פּאַלקאָוויק האָט, שווייגנדיק, א ווונק געטאָן. קארפּאָוועצקי און די צימעסמאנס זיינען ארויסגעגאנגען. און איך האָב זיך גענומען אויס־פילן מיין צוזאָג: „כ'בין גרייט דערציילן אייך עפעס־וואָס וועגן פּאָטער“, כ'האב אָבער אָנגעהויבן פּונדווייטנס.

— מיין פּאָטער רופט מען יויסעף עסרעג. ער איז געבוירן אין טויזנט אכט הונדערט צוויי און אכציקסטן יאָר. און אין טויזנט ניין הונדערט זיבעטן יאָר, ווען ער איז אלט געווען פינף און צוואנציק יאָר, איז ער אוועקגעפּאַרן קיין אמעריקע. מיר איז דעמלט געווען דריי יאָר. פון אָט די דריי יאָר האָב איך אים צוויי ניט געזען. ער איז ניט געווען אין דער היים. דאכט זיך, אז ער האָט געווינט אין קיעוו. אָט פארוואָס איך קען קימאט ניט מיין טאטן. און דאָס, וואָס איך ווייס יא, האָט מיר די באַבע מיינע דערציילט. ווען איך פּרעג זי פארוואָס האָט דער פּאָטער מיר פאר־לאָזט און פארוואָס די מוטער איז אוועקגעפּאַרן אין דער ווייטער אמע־ריקע, ענטפּערט מיר די באַבע, אז ער איז ניט אוועקגעפּאַרן, נאָר אנט־

לאָפּן, מע האָט אים געוואָלט ארעסטירן, וואָרעם ער האָט זיך פארנומען מיט עפעס געפערלעכע געשעפטן. כ'ווייס ניט פּינקטלעך, וואָס פאר א געשעפטן, נאָר איך מיינ, אז ער האָט געקעמפט קעגן צאריזם. וועלכער האָט געדריקט ס'זי אונדז יידן, ס'זי איך פּאָליאָקן...

איך ראטעווע זיך דורך א פאזע. וואָרעם אף דער שפיץ צונג איז גע- לעגן: „מיר זיינען פארבינדעטע, פּאָלקאוויק". עס האָט אוואדע א גאנץ אנדערן זין, נאָר איך וויל בעשום-אויפן ניט איבערכאווערן די ווערטער פון דעם גראָבן יונג נויך צימעסמאן.

דער פּאָלקאוויק סלאוויצקי האָט אָבער גאָר אנדערש אויסגעטייטשט מיין פארלוירנקייט. ער האָט מיר געזאָגט:

— רעדסט צו דער זאך, יינגל מיינס. וועגן דעם טאקע וויל איך זיך דורכשמועסן מיט דיין פּאָטער, — און צוגעגעבן: — ביסט שטארק ענלעך אף מיינ זון.

— מיינ מוטער איז אוועקגעפאָרן צום פּאָטער אין טויזנט נין הונ- דערט צוועלפטן יאָר. געפאָרן און ניט דערפאָרן. זי איז דערטרונקען גע- וואָרן מיט דער שיף „טיטאניק". די מוטער געדענק איך בעסער. וואָרעם כ'בין שוין געווען צוויי מאָל עלטער, ווען זי איז אוועקגעפאָרן. זי האָט מיך געוואָלט מיטנעמען, נאָר די באַבע האָט זי אָפּגערעדט, וואָרעם איך בין געווען א שלאַבעריקער, איך וואָלט ניט אויסגעהאלטן אזא לאנגע שווערע רייזע.

אָפּגעפארטיקט זיך מיטן פּאָטער און מיט דער מוטער, האָב איך זיך גענומען דערציילן פאמעלעך און אויספירלעך וועגן דער באַבען און אפּי- לע וועגן זיידן, וועלכער ליגט שוין זעכצן יאָר אפן בעסוילעם.

דער פּאָלקאוויק האָט צוערשט מיך אויסגעהערט געדולדיק, מיטפילנ- דיק. דערנאָך האָט ער, זעט אויס, אָנגעשטויסן זיך, אז ס'איז א מייסע אָן א סאָף, אז ס'איז עפעס א מאַנעווער. וואָרעם ער האָט פּלוצעם מיך א-י- בערגעשלאָגן און ביז אויסגעשריגן:

— גע-נוג! דו ביסט צו כיטערע. כ'הייב אָן גלייבן, אז דו האָסט געקאָנט האַרגענען אונדזער סאָלדאט.

5

דערנאָך איז עפעס פּלוצעם געשען, ווי אין כאַלעם, זייער האַסטיק, טומלדיק, פונקט ווי א געדיכטער נעפל וואָלט מיר געשטאנען פאר די אויגן. מענטשן האָבן זיך באוועגט, ארומגעשמייעט.

מע האָט מיך פארמישפעט. די פּאָרשטעלונג האָט געדויערט א פּערטל שאַ צי עפּשער א ביסל מער. ס'האָט מיך געמישפעט דער זעלבער פּאָל- קאוויק סלאוויצקי, נאָר ס'האָבן זיך צוגעזעצט צו אים פון ביידע זייטן נאָך צוויי אָפּיצערן. די פענעמער באַ אלע דריי זיינען געווען זייער שטרענגע. דער אורטייל — טויט-שטראָף. ערשט נאָך דעם, ווי ער האָט געמאָלדן דעם טויט-אורטייל, האָט דער פּאָלקאוויק ווידער א קוק געגעבן מיר גלייך אין די אויגן. צווישן אונדזערע בליקן איז געשטאנען א געדיכ- טער נעפל, און מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אז זיינע אויגן האָבן זיך אָפּ-

געטיילט פונעם געזיכט און זיך געלאָזט שווימען אין דער פארגליווערטער.  
גיט דורכזיכטיקער לופט, ווי צוויי בלישטשענדיקע רעדעלעך, וואָס האָבן  
געפֿרעגט באַ מיר מיין לעצטן באַגער. כ'האַב זיי געענטפֿערט, אז איך  
וואָלט געוואָלט געזעענען זיך מיט דער באַבען.  
— ס'איז אימעגלעך. מע דארף שיקן נאָך איר, זוכן, עס וועט לאַנג  
געווערן. מיר האָבן גיט קיין צייט.

— זי איז דאָ, — האָב איך געענטפֿערט.  
איך האָב, פארשטייט זיך, גיט געקאָנט וויסן, אז די באַבע איז ערגעץ  
נאָענט. נאָר כ'האַב דאָס געזאָגט זיכער.  
די באַבע האָט ווירקלעך אַרומגעבלאָנקעט באַ דער פריזישער שטוב.  
ווען מע האָט זי אַריינגעפירט, האָט די באַבע אויך באוועגט זיך מע-  
שוועדיק, געשווומען ווי אין געדיכטע וואָלקנס.

איך האָב אַפריער זיך אויסגעשטעלט, וואָס איר צו זאָגן, אַ פראַזע א  
קאלט און אַ האַרבע, אַ ביסל אַ געמאַכטע, גלייך ווי מע וואָלט מיך  
פארמישפּעט אַף טויט אין כאַלעם און איך שטעל דאָס אַרום מיטן גייטיקן  
טעאַטראַלן רעקוויזיט.

— וויין גיט, באַבע. מע דארף גיט. אזוי מוז דאָס זײַן.  
די באַבע האָט אָבער גיט געוויינט. און איך בין געוואָרן געפלעפט פֿר-  
נעם קויעך, פונעם קרעפטיקן גיט פֿון אַדער אלטיטשקער פֿרוי.  
די באַבע האָט געהאַט איר קאוואַנע: איינלייגן די וועלט און אַרויס-  
רייסן דאָס קינד פֿון די אייזערנע נעגל. און ווען דער פּאָלקאוניק האָט  
איר געזאָגט — „געזענגט זיך מיט אייער אייניק, צוויי מינוט גיט מער“ —  
האָט זי איין מינוט געפאַטערט אַף אַ ביטע צו אים:

— גנעדיקער פאַן פּאָלקאוניק! כ'האַב געהערט, אז איר זייט זייער א  
לייטישער מענטש. דער קסיאָנדו האָט דאָס מיר געזאָגט. איז טוט מיר א  
כעסעד: שיטט מיך אַנשטאַט נאָכעמקען. האָט ראַכמאַנעס. כ'וועל סיווי  
שוין גיך שטאַרבן. און דאָס אַ האָט נאָך גיט באוויזן צו לעבן אַף דער  
וועלט, אַ קינד, אַ קליינס...

„כ'האַב געהערט...“ גאַרנישט האָט זי גיט געהערט. ס'איז געווען גיט  
מער, ווי אַ נאווער פֿרוו.

האַב איך געענטפֿערט פֿאַרן פּאָלקאוניק, איינגעהאַלטן און האַרב:  
— דו האָסט פארשפּעטיקט, באַבעניו. דער אלטער ראָון אונדזערער  
האַט שוין דאָס פּאַרגעלייגט. און ווען דער פּאָלקאוניק וואָלט ווירקלעך  
געווען „זייער אַ לייטישער מענטש“ און וואָלט גיט געוואָלט דערשיסן א  
יינגל, וואָס דערמאַנט אים זײַן זון, וואָלט ער געקאָנט דערשיסן דעם טויטן  
נאַכמען־בערן אַנשטאַט מיך...  
אַט אזוי זײַנען אויסגעגאַנגען די צוויי מינוט, און די געזעגענונג האָט

זיך פֿאַרענדיקט.

די באַבע האָט אַרויסגערײסן נאָך אַ רעגע באַ דער אייביקייט און באַם  
פּאָלקאוניק, אַרומגענומען מיך און פֿאַרגאַסן מיך מיט אירע טרערן. און  
איר, איך האָב גיט אויסגעהאַלטן. טרערן האָבן זיך אַ גאַס געטאַן פֿון  
מיינע אויגן און זיך אויסגעמישט מיט די טרערן פֿון דער באַבע.  
דערנאָך בין איך געשטאַנען פֿאַר אַ שערענגע זעלנער. מיטאַמאַל האָב

איך דערהערט א שאלנדיק פייקלעריי. כ'האָב א צאָפּל געטאָן, דער נעפּל האָט זיך א ביסל צעווייט, און איך האָב דערזען אנטקעגן זיך אָנגעשטעלטע ביקסן. וויפּל געדאנקען קאָנען זיך דורכטראַגן אין א מויעך פאר אן אויגנבליק? הונדערטער? טויזנטער?.. פּלוצעם האָב איך דערפילט, ווי איך בין איינזאם... קיינער איז נישט באַנאנד. נישט די מוטער, נישט די באַבע... „שוין זשע קאָן א טאטע זיך אויסבאהאלטן פונעם זון נאָך דרייצן יאָר צעשיידונג?..“ און דאָס האָב איך, זעט אויס, אויך אויסגעטראכט — צוויי שטאלטנע העלע קאָלאָנעס שטייען באַנאנד, איינע א הויכע, א שטאַלצע, א קאלטע, די צווייטע — א קלענערע, א ווארעמע, מיט גריבעלעך אף די באַקן, אין א קרעמאָווע קלייד — „האלט זיך! וואָס מער פארציען...“ איך ווארט אפן שאָס, אז אלץ זאָל זיך גיכער פארענדיקן. וואָס ציען זיי אוי, נעמען ארויס די נעשטעמען... און פּלוצעם האָט זיך דערהערט א שיסעריי. און איך שטיי. איך פאל נישט אנידער. איך שטיי און זע, ווי מענטשן לויפן מיט ביקסן אין די הענט. איך הער, ווי זיי שרייען: הורר-ר-ר-יא אף איין אויגנבליק באווייזט זיך מײן טאטנס פּאַנעם. ער לויפט גלייך אפן. פּאַל-קאָוויק. סלאוויציק האָט אויסגעשאָסן. דער פּאַטער איז אנידערגעפאלן. נאָר אָט לויפט נעסטערענקאָ. ער שיסט אינעם פּאַלקאָוויק, יענער טוט זיך א כאַפּ פאר דער ברוסט און פאלט אנידער. איך רייס זיך ארויס פון דער פארגליווערטקייט. לויף צו צום פּאַטער, רייס ארויס פון זינע טויטע פינגער דעם פּיסטאַלעט און לאָז זיך לויפן נאָך נעסטערענקאָן...

עפעס דרייט זיך און מישט זיך בא מיר אין קאָפּ. וווּ איז די גרענעץ פון דער וואָר און וווּ הייבט זיך אָן דער כּאַלעם — ווייס איך נישט. דער „איך“, וואָס כ'האָב דעמלט אויסגעשריגן אין שול, איז טאקע גע-ווען, אָבער א „איך“ אָן אן אויסרופצייכן. ער האָט געדארפט דורכשאלן הויך און קלינגעוודיק. געדארפט! נאָר ס'איז אָבער אזוי נישט געווען. ווער האָט דען דערהערט דעם „איך“ אינעם טומל? קימאט קיינער נישט. כּוץ, עפשער, די מענטשן, וואָס זינען געשטאנען לעבן מיר. אפילע די הויכע, קרעפטיקע ברידער, די קאָוועלס, לייבוש און פייוווש, האָבן דאָס נישט דער-הערט, אַניט וואָלטן זיי קיינמאָל נישט דערלאָזט, אז איך זאָל מאַקריוו זײַן מײַן לעבן פאר זיי, און אנדערע וואָלטן אויך נישט דערלאָזט. „מיד באַגלייט קימאט דאָס גאַנצע שטעטל...“ דאָס איז אויך אן אויס-טראַכטעניש, א פּאַנטאָזיע, נאָר דו גלייבסט, אז ס'איז טאקע אזוי געווען. מיד האָבן באַגלייט צום פּאַלקאָוויק בלויז עטלעכע מענטשן: די באַבע, דער ראָו, די צוויי ברידער די קאָוועלס, קעדיי נישט דערלאָזן, אז מע זאָל מיך פירן צו דער אַקייידע, און די צוויי ברידער צימעסמאן מיטן מײַן נישט דערלאָזן, אז איך זאָל אנטלויפן אינמיטן וועג... און דער לאַנגער געשפרעך מיטן פּאַלקאָוויק סלאוויציק איז אויך נישט געווען. עפעס א געשפרעך איז פּאַרגעקומען. ער איז אָבער געווען מילי-טעריש-קורץ און שאַרף, און שטאַרק פּיסנע. אָן שיינע רייד און גרויסאַר-טיקע געפילן. אזא איז די ווירקלעכקייט. דער דימיען איז אָבער פּילפאַר-ביקער פונעם לעבן. ביפּראַט נאָך בא א יינגל פון זעכצן יאָר...

## IV. לאַטאַפּאָגיע

1

שוין לאַנג, ווי די קאָפּינער טרוימען פון א זאט און רוזק לעבן. ס'איז זיי נימעס געוואָרן די מילכאָמע, די גוואַלדטאטן, די מעהומעס. טיף אין האַרצן האָבן פיל פון זיי געכאַלעמט וועגן א מין לאַטאַפּאָגיע, וועגן עפעס א ווייט אָפּגעזונדערט לאַנד, ווי די איינזווינער מיטן זיך אין פרידן, עסן זיסן לאַטאַס און האַלטן גיט קיין מילכאָמעס.

די געשעענישן פון דער לעצטער צייט האָבן איבערגעפולט דעם בע-כער. אלע האָבן אַרומגעבלאַנקעט מיט אַריינגעצויגענע אַקסלען, גלייך ווי מע וואָלט זיך געגרייט צו א נייעם קלאַפּ איבערן קאַפּ. די פּאָליאַקן האָבן אונטערגעצויגן פּרישע כאַיאָלעס און אַרויסגעיאָגט די פּאַרטזאנער פּונעם שטעטל. די קאָפּינער האָבן מיט שרעק געוואַרט אַף נייע צאַרעס. כּוץ דעם, וואָס דאָס שטעטל האָט פּאַרשטיינערט א פּוילישן סאָלדאַט, האָבן גאָך די פּאַרטזאנער דערשאָסן דעם קאַמאַנדיר פּונעם פּאָלק, פּאָלקאוויק סלאַוויצקי, און פיל סאָלדאַטן און אָפיצערן. די כּמאַרעס אַפּן קאָפּינער שטיקל הימל זיינען געוואָרן שוואַרצער און געדיכטער. מע האָט געוואַרט, אז סלאַוויצקי דראָנג — אַפּווישן קאָפּין פון דער ערד — וועט היינט-מאָרגן אַויסגעפילט ווערן. עמעס, מע האָט אַרויסגעלאָזט א קלאַנג, אז דער „רעדלפירער“, גאַכעם עסרעג, איז דערהאַרעט געוואָרן צוזאַמען מיט זיין פּאַטער בעשאַס דעם צוזאַמענשטויט פון די פּאָליאַקן מיט די פּאַר-טיזאַנער.

טאָר מען זיך, הייסט עס, גיט הייען. מע דאַרף זיך ראַטעווען. דורכ-שלאָגן זיך אום יעדן פּרייז קיין אַדעס, צום יאַם. און דאָרטן וועלן שוין אַכיינר-בניי-ישראל העלפן אוועקזעצן זיך אַף א שיף און אַרויספּאַרן אין עפעס א לאַטאַפּאָגיע.

אַמערסטן איז געווען פּאַפּולער אין קאָפּין — אַרוגוויי. פּאַרוואָס — ווייסט מען גיט פינגקטלעך, וואָרעם קיינער פון די קאָפּינער איינזווינער האָט קיין שום אַנונג גיט געהאַט, מיט וואָס מע עסט עס, אַדעם אַרוגוויי. גיט מער, וואָס אלע פלעגן זיך פאַרופן אַף דזשאַנאַטאַן טראַכטערמאַנס בריוו, וואָס ער האָט געשיקט זיין שוועסטער, ציפען. דער בריוו האָט געוואַנדערט איבער דער וועלט זיבן כאַדאַשים און אַלפּינעס איז ער טאָ-קע דערקראַכן צו קאָפּין. דער בריוו איז געווען אַנגעשריבן אַף זייער א ווייסן און גלאַנציקן פּאַפּיר-בויגן. אינעם לינקן ווינקל איז געווען אַפּגע-דרוקט מיט לאַטיינישע אויסעס — „דזשאַנאַטאַן טראַכטערמאַן“. האָבן די קאָפּינער אַויסגעברייטעט, אז גיט אַנדערש ווי דזשאַנאַטאַן האָט זיין אייגע-נע היפשע פירמע. כּוץ דעם איז אין דעם בריוו געווען א פּאַטאַגראַפיע: אַליין דזשאַנאַטאַן, זיין פּרוי און צוויי קינדער. זיי זיינען געווען אַנגעטאַן אין גוטע העלע אַנצוגן און געהאַט א צופּרידענעם אויסזען. אַדאָס איז כּיינעלעכט!

ציפע טראכטערמאן, אן אַרעמע אלמאַנע, נעבעך, פון וועלכער אלע האָבן זיך אָפגעקערט איבער דער געשיכטע מיט בייִרעש דובערן, פון וועלכן זי איז שוואַנגער געוואָרן, איז אַצינד געווען אן אָנגעלייגטער גאסט בא די קאָפינער. מע האָט זי פארבעטן מיטן גרעסטן קאָוועד און אלע מאָל אָנגעזאָגט איר, אז זי זאָל, לעמאנהאשעם, גיט פארגעסן מיטנעמען מיט זיך דעם בארימטן בריוו מיט דער פאָטאָגראַפיע. אפילע בייִרעש אליין פלעגט איצט שוין גיט ארויס פון די קיילים, ווען מע פלעגט אים אייצען נען כאַסענע האָבן מיט ציפען. אמאָל פלעגט ער שרייען אין אזא פאל: „וואָס, איר ווילט מיר, הייסט עס, קוילען מיט א טעמפן מעסער! זי איז דאָך עלטער פון מיר אף א צענדליק יאָר און האָט צוויי קינדער“. אַצינד אָבער טוט ער פארטראכט א קראַץ דעם גאַרגל-קנאַפ און זאָגט עפעס אזוי טאַמעוואטע: עמעס, זי איז עלטער פון אים אף א קנאַפע פינף יאָר, נאָר ס'איז עפשער קעדיי א קלער טאָן וועגן דעם...

ציפע, א דאָרע, א קוואַרע, מיט אַראָפגעלאָזטע אקסלען, האלט זיך איצטער גרויס בא זיך. זי זאָגט אלעמען, אז איר ברודער דזשאַנאַטאַן הייסט איר פאָרן דורך אורוגוויי. פארוואָס עפעס דורך דערפאר, וואָס אויב איר, ציפען, וועט אורוגוויי גיט געפעלן, קאָן זי זיך פון דאָרטן אריין בערפעקלען קיין ארגענטינע, מעקסיקע, אָדער אפילע קיין ניו-יאָרק. וואָרעם אורוגוויי איז אזא לאַנד, וואָס לאָזט אריין און לאָזט ארויס יידן אָן באַגרענעצונגען.

פערעץ דער שוואַרצער האָט מעסוקן ערנסט געפרעגט בא ציפען:

— געערטע מאדאם טראכטערמאן! העיויס אין דעם בריוו איז גאָרנישט גיט געזאָגט וועגן דעם, טאָ מעג איך מאכן אן אויספיר, אז איר האָט זיך נעכטן דורכגעשמועסט מיט אייער דזשאַנאַטאַנען דורכן טע-לעפאָן?

באדערבני האָט ער שטאַרק אָנגעקוועטשט אפן נאָמען „דזשאַנאַטאַן“. וואָרעם אלע האָבן געווסט, אז ציפעס ברודער, דעם פראָסטן קאָפינער יונגאַטש, פלעגט מען אמאָל רופן פאַשעט „נאַסן“ און מע האָט אים גיט איבעריק געשאַנעוועט אין שטעטל. ציפע האָט כשוועדיק געענטפערט, אז זי האָט באַקומען א טעלעגראַמע פון דזשאַנאַטאַנען.

פערעץ פארקרימט זיך אזש. אף כידושים!

— א טעלעגראַמע? איז ווו איז זי? לאַמיך כאַפן א קוק אף איר כאַטש

מיט איין אויג.

רוימט אים איין ציפע אין אויער:

— כ'האָב זי פארברענט. אזוי דאַרף מען.

מאַכט פערעץ א מינע, אז ער פארשטייט זי גאַנץ גוט, ער איז א שטיקל מייזון אין הילכעס קאָנספיראַציע. ער בעט זי נאָר, אז זי זאָל, כאַסוועכאַלילע, גיט פארברענען דעם בריוו מיט דער פאָטאָגראַפיע, אַזוי וועלן זיי, די קאָפינער, הייסט עס, פארלירן די לעצטע האָפּענונג.

נאָך נאַכמען-בערס טויט איז קאָפּין פארבליבן אָן א ראָוו. ייִסראַעל כאַנעס גיט צו פארשטיין, אז דאָס איז א צייכן פון גאָט. א קאָהאַל אָן א ראָוו איז גיט קיין קאָהאַל. מע דאַרף פאָרן.



אָט דעמלט האָבן זיך אָנגעהויבן אין קאַפּין די גרויסע זוכענישן פון קרויווים אף יענער־זייט אַקעאָן.

מע האָט זיך גענומען דערמאָנען ווער, ווען און ווהין איז אוועקגע־פּאָרן פונעם שטעטל פאר די לעצטע פּופציק יאָר. מע האָט אויסגעזוכט אַלטע, פארגעלטע בריוו און פּאָטאָגראַפיעס, נאָכאַמאָל מיט קאָפּ איבער־געלייענט דאָס האַלב־אַפּגעריבענע שרייבעכץ, אַרויסגעשריבן נעמען און אַדרעסן. ווער עס האָט געקאָנט, האָט פאַרקויפּט, וואָס עס איז געווען מעגלעך, וואָרעם קיינער האָט ניט געוואָלט קויפּן, אלע האָבן נאָר פאַר־קויפּט און געזאַמלט געלט אף א וועג א לאנגן, ווי דער גאַלעס, און א שווערן, ווי קריאַס־יאַם־סוף.

מע האָט גענומען שליסן קאַלערליי אָפּמאַכן אפן כעזשבן פון די קרוי־ווים. מאַקס צימעסמאַן האָט פּאַרגעלייגט דער אַלמאַנע טראַכטערמאַן א גרויסע האַלואַע מעזומען געלט, מיט א טניי, איר ברודער דזשאַנאַטאַן זאָל אים צושיקן א קוויטל מיט זיין הערב, אז ער וועט אים אומקערן דעם כויוו מיט דאָלאַרן, ווען ער, מאַקס, וועט קומען צו פּאָרן קיין אורוגוויי. ס'איז נאָר א ווייטעק, וואָס קיינער האָט ניט געוואָלט קויפּן די אַליאַרניע בא די צימעסמאַנס, ווייל אלציינס וועט מען זי נאַציאָנאַליזירן, ווען די באַלשעוויקעס וועלן קומען. מאַקס האָט שוין געהאַט בעדייע אָפּטרעטן זיין כייילעק פאַר האַלב אומזיסט דעם ברודער. נויט האָט אָבער אָנגע־שמעקט, וואָס זיין טייער ברודערל מיינט, און האָט געהייסן זשאַנען איי־בערגעבן געניען, אז געניע זאָל איבערגעבן איר מאַן, אז מע דאַרף ניט אַרײַנלייגן קיין פינגער אין מויל אַרײַן... זאָל זי אים איבערגעבן, אז דאָס מאַזל איז ניט אין לאַמדאַנעס, נאָר אין סייכל. „און זאָל ער ניט מיינען, אז אויב ער איז אן אַדוואָקאַט אָן א מיטוואַך, טאָ וועט ער מיך קאָנען אזוי גרינג אָפּשווינדלען...“

די קלאַנגען וועגן אַרויספּאַרן זײַנען געוואַקסן, ווי אף הייוון. און דאָס האָט נאָך מער אונטערגעטריבן. יעדערער האָט זיך געײלט איבערייאָגן דעם צווייטן, וואָרעם ווער ווייסט, צי עס וועט קלעקן אַרט אין אורוגוויי פאַר אלעמען.

מע האָט געשמעסט, אז אַלטער דער באַלעגאַלע האָט שוין פאַרקנאַקט זײַנע פּערד, אז פּערעץ דער שוואַרצער האָט בישטיקע פאַרקויפּט זיין גראַמאַפּאָן עפעס א יידן פון אן אַנדער שטעטל. פאַרוואָס בישטיקע? קעדיי ער זאָל ניט מוזן צערעכענען זיך מיט מענטשן פאַר זײַנע כויוועס, אַניט וועט אים גאַרנישט ניט בלייבן אף הויצאַעס קיין אורוגוויי. ניוניע אייזנ־בערג האָט גענומען פאַרלוין דעם וועג ביי־רעש דובערן — ער כאַפּט זיך אָפּ אַרײַן צו ציפּע טראַכטערמאַן מיט דרייבנע מאַטאַנעס. כאַים כאַוועס האָט אַרויסגעהאַנגען א מוידאַע, או ער פאַרקויפּט זיין העלפּט סאָר. יעזע־ריצקי אַרנאָלד אָסיפּאָוויטש פאַרמאַכט זיין אַפּטייק און צווינגט זיין זון, אַרקאַדין, דרינגנד נעמען שטודירן שפּאַניש. בענציע פּישער פאַרקויפּט זײַנע שיפּלעך. ליבשטיין האָט אָפּגעהערט אָפּנעמען פּאַציענטן. ער האָט זיי געבעטן צוואַרטן א ביסל, וועט ער זיי, מירצעשעם, פאַרפּלאַמבירן די

ציין שוין אין אורגוויי. יישראל כאָנעס האָט אופגעהאנגען א גרויסן שלאָס אפן כיידער, און די קינדער זײַנען נאָך קיינמאל נישט געווען אזוי אופגעלייגט, ווי איצט.

עס קאָן זיך מאַכן, אז די קלאנגען זײַנען געווען היפש איבערגעטריבן. עפּשער האָט עמעצער אפילע ספּעציעל זיי צעבלאָזן. עפּשער טאַקע דער זעלבער נויטעך צימעסמאַן, וואָס האָט זיך שוין פון לאנג געקוואפּעט אָף כאים כאוועס סאָד, קעדיי צו באקומען פרייען פלאץ אָף צו פארברייטערן די אַליאַרניע. מיט מאַקסן האָט ער אומיסטן געכטרעוועט, קעדיי אויס־דינגען בא אים וואָס וועלוולער זײַן העלפט. מאַקס האָט דאָס באלד אָנ־געשמעקט און איז גלייך אריבערגעגאנגען פון „קלאָרע דיבורים“ אָף אָנ־צוהערענישן, ניט געזאָגט ניט יאָ, ניט נײַן, מעגלעך אונטער דער וויר־קונג פון זײַן ווייב, געניען, וואָס האָט ניט פארגונען דער שיינער זשאנען, אז זי זאָל פארבלייבן די גאַנצע באלעבאַסטע פון דער אַליאַרניע.

און ווען ניוניע איזונבערג האָט א פרעג געטאָן אלטערן, פאר וויפל מאמטאקים האָט ער פארמיסכערט זײַנע קליאַטשעס, איז דער באלעגאַלע געוואָרן מאַל־רעציכע און ער האָט אים מיט קאַס געוואָרנט, אז ער זאָל זײַן געהיט, און אויב ער וועט כאָטש נאָך איין מאָל אַנרופן זײַנע סוסים מיט די צעפלאטערטע גרויוועס — „קליאַטשעס“, וועט ער אים אָפּרייסן זײַן פאַנפּעוואטע נאָז.

— וואָס איז שײַנעך די סוסים, איז זײַ וויסן, ניוניע, אז כװעל גיכער פארקנאַקן דיך איינינעם מיט אלע דינע נעקיוועס, איידער מײַנע ליבע סוסים!

אלטער האָט אומיסטן א וואָרף געטאָן א שטיינדל אין ניוניעס „נעקיי־וועס“, ווייל פּערעץ דער שווארצער האָט שוין פון לאנג ארויסגעלאָזט א פליאַטקע, אז ניט אומזיסט איז ניוניע קראַנק אָף דער נאָז. ניט אַנ־דערש, אז ער האָט טאַקע צו טאָן מיט זײַנעס.

און נאָך האָט מען געפלוידערט, אז אליין רעפּאָעל קרישטול מיט זײַן גאַנצער צעצווייגטער מישפּאַכע, מיט די טעכטער, איידעם און אייניק־לעך קלייבט זיך אין וועג אריין, ער וועט אוועקפאַרן, ווי נאָר ער וועט א ביסל אויסהיילן זײַן פּאָדאַגרע און פארקויפן זײַן צווייטטאַקיקן מויער. פון מויל צו מויל פלעגט מען דערביי איבערעבן נאכמען־בערס ווער־טער, וועלכע ער האָט קלוימערשט ארויסגעבראַכט פארן טויט. „א שוין־דער, און א גרוב, און א פעטליע. ווער עס וועט ארויס פון גרוב, וועט אריין אין דער פעטליע...“ איז אָט, קלייבט זיך, בימכילע, אויס.

אַבער ער, נאכמען־בער, איז געווען קעגן אורגוויי. דאָרטן לעבט זיך צו רוין, און אז מע לעבט צו רוין, פארגעסט מען, אז ס׳איז דאָ א גאָט אָף דער וועלט.

3

מײַן פּאַטער ליגט אונטער א ווערבע ניט ווייט פונעם טיכל. דערנאָך וועל איך אים שטעלן א דענקמאַל. לעטאַטע איז די ווערבע — א דענקמאַל. די לאנגע בייגעוודיקע צווייגן זײַנען אַראָפּגעלאָזט קימאַט ביו צו דער

ערד, און ווען איך וויל מיטיאכעד זיין זיך מיט מיין טאטן, הייב איך אונטער דעם גרינעם פארהאנג, שאר זיך אריין אונטער זיין פארטראכטער שטילקייט, און לאז אים ווידער אראפ, אפצאמענדיק זיך אזויארום פון דער גאנצער וועלט. ניט ווייט מורמלט מאלא. ס'איז א שטיל-מעכניעדיק ווינקל, א גרינס, א שמעקנדיקס, און אזא שיינס, או עס גלוסט זיך צומאל ארייננואקסן מיט די פיס אין דער ערד, ווי א בוים מיט זינע ווארצלען, קעדיי אף אייביק בלייבן דא אין א פארכאלעמטער אומבאוועגלעכקייט, אטעמען מיט ריינער דופטיקער לופט, דערנערן זיך מיט די זאפטן פון דער ערד און זיין באנאנד מיט דיר, טאטע. כ'האב אויסגעקליבן א שיינ אָרט פאר דיין קיינער, פארשאַטן דיך מיט פרישע קווייטן. עס וועט דיך פארוויגן שטענדיק דער טיך-געמורמל.

איך געדענק, אז איידער מיר האָבן אראָפגעלאָזט דעם פּאָטער אין קיינער, האָב איך זיך אליין אראָפגעלאָזט פאר אים אף די קני, און לאנג, זייער לאנג, זיך איינגעקוקט אין די שטריכן פון זיין פארגליווערט פּאַנעם, וואָס איז מיר געווען קימאט פרעמד. ביזוואנען ס'איז געווען לעבעדיק, האָב איך ניט געהאט די מעגלעכקייט איינקוקן זיך. אצינד ליגט ער אומ- באוועגלעך מיט זייער א בלייך פּאַנעם, זייער א דארס, א ביסל א גרינ- לעכס, מאכמעס דעם וואָס אלץ ארום איז גריין, מיט א געזיכט, וואָס איז געווענדט צום הימל, — און איך האָב א קלער געטאָן, אז איך האָב, ענד- לעך, דעראַבערט א טאטן, איצטער וועט ער שוין קיינמאל ניט אוועק פון מיר. אָט ליגט ער דאָ, לעבן מיר, און ווען כ'וועל נאָר וועלן, קאָן איך קומען צו אים, ווי מיין באַבע קומט צום פארשטאַרבענעם זיידן.

דער פעטער אייזיק האָט געטיינעט, אז איך דארף שוין אוועקפאַרן קיין אורגוויי. אניט וועט זיין אזאָך-אין-וויי אי מיר, אי דעם שטעטל, ווען דער שווינדל וועט זיך אופדעקן. ווען די באַבע האָט דאָס דערהערט, איז זי געוואָרן בלייך, ווי די וואנט. זי האָט געבעטן דעם פעטער אייזיק, ער זאָל זיך ניט איילן אזוי. זי, די באַבע, וועט שוין אינגיכן שטארבן, איז זאָל ער שוין דעמלט אָפשיקן מיך, ווהיין ער וויל. אָבער קאָלומאַן זי לעבט, וועט זי אים אייטבאהאלטן, נאָכעמקען. ס'איז דאנקען גאָט, פא- ראן ווי. אין קעלער. אפן בוידעם. אפן בעסוילעם. אין וואלד... כ'ווייס, פארוואָס די באַבע האָט זיך גענומען איבערעכענען די באהעלטענישן אין אזא סיידער. פאר איר וואָלט געווען בעסער דער קעלער אָדער דער בוי- דעם, ס'הייסט, לעבן זיך, אונטער איר פארטעך. אין ערגסטן פאל — אפן בעסאלמען. זי האָט דאָרטן א סאניגער, א סגולע פאר גאָטס צאָרן — דעם זיידן.

איך האָב אָבער אויסגעקליבן דאָס וועלדל. דאָרטן איז פריי און גריין, און באנאנד — דער טאטע אונטער דער לאנגצווייגיקער ווערבע. דאָרטן קאָן מען קלערן וועגן זין פון לעבן און וועגן אָקסאנען. קיינער שטערט מיר דאָ ניט. דאָך ווערט מיר אָפט טריב אף דער נעשאַמע. דעמלט קום איך צום טאטן פרעגן אן אייצע. איך הער זיך צו צום גערויש פון די בלע- טער, צום שאַרף פונעם גראָז, הער, ווי עס פלאצן קנאַספן, און מיר דאכט

זיך דעמלט, אז איך הער קלוימערשט דעם טאטנס פארענדערט קאל און  
איך נעם אויסטייטשן, וואָס דער ווינט, די קנאַספּן און דער גערויש פון  
די בלעטער באטייט.

4

כאַטש ס'איז געווען ווייטלעך, פלעגט די באַבע צו מיר קומען. אוואַ-  
דע וואָלט איר בעסער געווען, ווען איר זון וואָלט געלעגן באַנאנד מיטן  
מאן אפן בעסוילעם. זי איז, נעבעך, שלאַבעריק געוואָרן, מיין באַבעניו.  
דאָס פּאַנעם בלייך, די האַר גראָוו. אזויפיל איבערלעבונגען אָבער וואָס  
קאָן מען טאָן? די באַבע האָט אויך שטאַרק ליב פעלד און וואַלד און פרי-  
שע לופט. שלעפט זי זיך פאַמעלעך צום זון און צום אייניקל.

דער שאַרפער ווייטעק האָט זיך אַ ביסל צוגעטעמפּט, די באַבע זיצט  
באַם גרינעם קייזער אַ רויקע, און עפשער האָט זי שוין ניט קיין קויעך  
צו וויינען און יאַמערן. זי זיצט און דערציילט עפעס געלאַסן מיין טאַטן,  
וועלכן זי רופט יאַסעלע.

— יאַסעלע, — זאָגט זי, — געדענקסט, ווען דו ביסט געווען קראַנק  
אַף קאַקליוש...

די מייסע ווייס איך אויך. די באַבע האָט מיר שוין אמאָל דערציילט.  
ער האָט, נעבעך, אזוי געהוסט, דיין טאַטע, אזוי מעסוקן געהוסט, מיט  
עפעס אַ סווישטשערי און ברעכערי, אַז אַט-אַט פאַרגייט ער זיך, און  
שוין. נאָר וואָס קאָן זי אָבער טאָן? לויפן צו טויבעסן? ער איז דעמלט  
נאָך געווען יונג, טויבעס, און זייער באַשיידן. האָט ער איר גלייך גע-  
זאָגט, אז די מעדיצין האָט ניט קיין סגולע צו קאַקליוש.

— איז וואָס איז דאָס, מישטיינסגעזאָגט, פאַר אַ מעדיצין? — האָט זי  
אַ דערצאָרטע געפרעגט באַ טויבעסן.

געפרעגט — און געלאָזט זיך ווידער אהיים. און יאַסעלע הוסט און  
הוסט און פאַרגייט זיך. נעמט זי אים אַף די הענט און זאָגט:

— שאַ, קינד מיינס, באַרויק זיך. ווייסטו וואָס? כוועל דיר דערציילן  
אַ מייסעלע, וועסטו פאַרגעסן הוסטן...

די מייסע איז געווען ווי אַ מייסע. מיט אַ בייזן קייסער — אַ קישעפ-  
מאַכער און מיט אַ מוסער-האַטקל.

ס'האָט געלעבט אמאָל אַ יונגעלע, אַ שיבעניק, אַ האָזעניק, געטאָן וואָס  
ר'האַט געוואָלט, די מאמע ניט געפאַלגט. זאָגט ער איינמאָל דער מאמען:

— איך וועל גיין אין וואַלד אַריין.

פּרעגט אים די מאמע:

— וואָס עפעס אינמיצקעדערינען?

— כווייל אַ ווך טאָן די שיינע וועסנע.

— הער אַ מייסע! ווער זשע זוכט די וועסנע אינמיטן אַטייען? דער  
ווינטער וועט אריבער, וועט זי אליין צו דיר קומען.

ער אָבער — איינמאָל גיין. ער וויל ניט וואַרטן אזוי לאַנג. דערלאַנג

אים די וועסנע טייקעף-אומיאד — און שוין

די מוטער רעדט אים אַיין, וואַרט אים.

— גיי ניט, זונעלע, אין וואלד אריין. פאראן דארטן א קייסער — א  
קישעפמאכער, און ווי נאָר א יינגעלע בלאַנדזשעט אין וואלד, כאפט ער  
עס באלד, ווארפט עס אין דער אונטערערד, שרעקט עס מיט א שארפער  
שווערד, פייניקט און פלאַגט, שטיקער רייסט ער פון דעם און זאָגט:  
"זעל דיר מיימעסן אזוי, ביזוואנען טאטע-מאמע וועלן דיר ניט אויס-  
קויפן.

— נו איז וואָס? וועסטו מיך אויסקויפן.

— וואָס זאָגסטו, יינגעלע מיינס! ס'אזא שרעקלעכער אויסקויף! עס  
לאָזט זיך אפילע ניט אויסרעדן...

דער קונדעס מאכט א פאָר גרויסע אויגן.

— דיניע רייך געפעלן מיר ניט.

און ווי נאָר די מוטער האָט זיך געלייגט שלאָפן, איז ער אנטלאָפן.  
גייט ער און גייט. גייט און בלאַנקעט. אין פעלד איז העל, די ערד  
איז ווי באדעקט מיט מעל, אין הימל שיינט די לעוואָנע איינזאם און  
בלייך.

ווי נאָר אָבער ער איז אריין אין וואלד, איז געוואָרן פינצטער און  
קאלט. און דערצו האָט מיטאמאָל דעם הימל באדעקט א שווארצע כמארע.  
זי האָט איינגעשלונגען די לעוואָנע, ס'איז געוואָרן אף דער וועלט שטארק  
פינצטער, ס'האָט אָנגעהויבן דונערן און בליצן, און ס'האָט א גאָס געטאָן  
א זליווע ניט אף קאטאָוועס. דעם יינגל איז געוואָרן שרעקלעך. וואָס טוט  
מען אָבער?

האָט ער זיך צוגעטוליעט צו א בוים און שטייט אזוי פיטשנאס און  
ציטערט. ווי נאָר ס'האָט ווידער א בליץ געטאָן, האָט ער דערזען עפעס  
א סטראשידלע. די האָר האָבן זיך בא אים געשטעלט קאפויר: ניט קיין  
מענטש, ניט קיין בופלאַקס, און ניט קיין פיפערנאָטער, מיט הערנער מיט  
קרומע, און מיט א באַרד, ווי א סנאָפּ די לענג. די באַרד איז באשאַטן מיט  
אויגן, ווי מיט בריליאַנטן. געוויס איז דאָס דער קייסער אליין. וויל ער  
אנטלויפן, דער שנעק, קאָן ער אָבער זיך ניט רירן פון אַרט. און דער  
קישעפמאכער שטרעקט אויס צו אים זיין האַריקע לאַפע. צעוויינט זיך  
דאָס יינגל, צעשרייט זיך. עס העלפט אים אָבער ניט. דער קייסער טוט  
אים א שליידער אריין אין א נאסער הייל און הענגט אוף א שלאַס אף  
דער טיר, ווי א שווער געוויכט.

ווען ניט די מאמע, וואָלט קיינער ניט דערהערט דעם יינגלס געשריי.  
כאפט זי זיך טייקעף אוף, די מאמע, און לאָזט זיך לויפן צווישן דונערן  
און בליצן. זי לויפט און שרייט: „קינד, מיינ טייער קינד, ווו ביסטו  
אצינד? האָב איך דיר דען ניט געזאָגט, אז אין וואלד איז געפערלעך?  
ווינד איז מיר און וויין איך הער שוין ניט זיין געשריי.“

פלוצעם דערועט זי דעם קייסער — דעם קישעפמאכער. פארנייגט זי  
זיך פאר אים אזש ביי צו דער ערד און בעט זיך בא אים:

— גיב מיר אָפּ מיינ יינגעלע, מיינ טייערס, גנעדיקער קייסער.

שטעלט ער אָן אף איר זיינע קרומע הערנער:

— און וואָס פאר אן אויסקויף וועסטו מיר געבן?

— וואָס נאָר דו ווילסט.

— גוט, דו רעדסט צו דער זאך. איז הער זשע מיך אויס: דו וועסט מיר געבן דיין אויג, און איך גיב דיר אפ דיין שנעקל. אָפּגעמאכט? בעט זיך בא אים די מוטער מיט טרערן אין די אויגן;

— וואָס דארפסטו מײן אויג, גנעדיקער האר? וואָס דארפסטו אוועק-נעמען בא מיר גאָס זונען־שיין?

צעלאַכט ער זיך און צעדונערט זיך:

— וואָס שפּאַרסטו זיך מיט מיר, נאַרישע יידענע? כ׳דאַרף, אז דיין אויג זאָל באפּוזן מײן שײנע באַרד. און פאַר דער זונען־שיין וועט דיר סטייען איין אויג.

האַט זיך די מוטער צעוויינט. אָבער וואָס קאָן זי טאָן, אז אַט באלד קרייעט שוין דער האָן, און דאָס קינד שרייט ביטער אין דער הייל. אין זי געוואָרן גרין און געל.

— נעם, קוילער! אָבער דאָס לינקע.

— גוט. זאָל זײן דאָס לינקע, — האָט אײנגעשטימט דער קייסער.

די מוטער האָט אָנגעבויגן צו אים איר קאָפּ, און ער האָט מיט צוויי קרומע פינגער ארויסגערײסן בא איר אן אויג...

איך פרעג די באַבע:

— וואָס האָסטו געדאַרפט דערציילן יאָסעלען אזא שרעקלעך מײסעלע? ענטפערט זי מיר:

— ער האָט אָבער אופּגעהערט הוסטן.

איך מײן אָבער, אז זי וואָלט ניט געדאַרפט דערציילן דעם טאַטן קיין מײסעס וועגן קייטאַרים — קישעפּמאַכערס, וואָלט ער עפּשער זיך ניט פאַר-נומען מיט די דאָזיקע געשעפטן, וואָס האָבן פאַרשאפּט איר אויפּיל צאָרעס און יעסורים.

— יאָסעלע פּלעגט דיך ניט פרעגן, פאַרוואָס זײנען אין די מײסעלעך די קייטאַרים אזעלכע שלעכטע, און די פּרינצן און די פּרינצעסעס אזעלכע גוטע.

די באַבע האָט אזש אן אויקע געטאָן פון גרויס פאַרווונדערונג.

— יא, פּונוואנען אָבער ווייסטו דאָס?

— כ׳ווייס אליין ניט, — האָב איך געענטפערט.

כ׳ווייס דאָס טאַקע ניט. עפּשער האָב איך פּאַשעט געטראָפּן. און עפּשער בין איך שטאַרק געראַטן אין מײן טאַטן.

— איז וואָס האָסטו אים געענטפערט, יאָסעלען?

אָנשטאַט אן ענטפער מאכט צו מיר די באַבע:

— ס׳איז ניט שײן רופן א טאַטן „יאָסעלע“.

כ׳האָב אָף קיין האָר ניט באלײדיקט זיך אָף מײן באַבעניו. פאַרקערט, כ׳האָב זיך דערפּרייט. ווען זי הייבט אָן וואָרטשען, איז דאָס דער בעסטער סימען, אז זי קומט צורײך. זאָל זי שוין בעסער וואָרטשען, אײדער וויי-נען.

— לאַמיר עפּשער שוין גיין אהיים, באַבעניו?

— יא, נאָכעמקע. לאַמיר גיין. דו ביסט היינט אזא...

— ס׳איז דיר ניט קאַלט? — שלאָג איך זי איבער. — דו ביסט אזוי לאַנג געלעגן אָף דער פּליכטער ערד...

כ'האב אומיסטן איבערגעשלאגן די באַבע, קעדיי ניט דערהערן ווידער-  
אמאל: „דו ביסט היינט אזא גוטער“. זי האָט מיר שוין היינט דאָס איין  
מאַל געזאָגט כ'בין צופרידן, וואָס די באַבע איז צופרידן.  
— ווילסט מיר געבן דיין בעקעשען — פרעגט זי מיך מיט עפעס א ליב  
כיינדל.

פלוצעם בלייבט זי שטיין.

— וויאזוי זשע וועסטו גיין אהיים? מע קאן דיר דאָך דערזען.  
— נישקאַשע, — באַרויק איך זי. — מיר וועלן גיין מיט די הינטער-  
געסלעך. כּוּך דעם האָב איך זיך שטארק פאַרבענקט נאָך דיין הרעטשענער  
קאַשע מיט פּאַסאַליעס.

דאָס איז שוין געווען מײן כיינדל. קיין בעסערן קאַמפּלימענט וואָלט  
מען ניט געקאַנט צוטראַכטן פאַר דער באַבען.

גייען מיר זיך אזוי, גייען און שוויגן. דערנאָך זאָגט זי:

— דער פעטער אייזיק באַשטייט, אז דו זאָלסט באלד אוועקפאַרן.  
און ווי מיינסטו?

— כ'ווייס שוין ניט, וואָס צו מיינען. — נאָר באלד כאַפט זי זיך: —

גיד וועלן זיך שוין אומקערן אונדזערע.

— איך קלייב זיך ניט פאַרן. אין ערגעץ ניט.

שטעלט זיך די באַבע אָפּ, פאַרייסט דעם קאַפּ צו מיר און זאָגט:

— איז אָפּגערעדט. פאַרסט ניט, און שוין. כ'וועל שרייען אף דיר,  
כ'וועל דיר זידלען און בעטן: פאַר אורעק, נאָכעמקע, באלד זאָלסטו אוועק-  
פאַרן און ראַטעווען דאָס לעבן נאָר דו זאָלסט אלציינס ניט אינגיין. גוט?  
גוט, מײן טייערע, מײן געטרייע באַבעניו אָפּגערעדט. כ'וועל ניט  
פאַרן אין ערגעץ ניט. כ'וועל דיר ניט פאַרלאָזן.

איך רעד צו דער באַבען, און פאַר די אויגן דערזען איך א שטיבל באַם  
ראַנד פונעם וואַלד, ניט ווייט פונעם טיף, און דאָרטן, אין דעם דאָזיקן  
שטיבל, לעבן מיר, גליקלעכע און רויקע, אינדיינען: איך, אַקסאַנע און די  
באַבע. און מער דאַרף איך קיינעם ניט.

— גוט, באַבעניו, אוואַדע. דו וועסט פאַדערן, שרייען, בעטן, און איך —

איינמאַל גיין. כ'פאַר ניט, און שוין. כ'וועל דיר קיינמאַל ניט פאַרלאָזן,  
באַבעניו.

— אָט אזוי, קינד מײנס. אַצינד וועלן מיר ניט מוירע האָבן פאַרן פע-

טער אייזיק. איאַ?

די באַבע שיט מיט רייד. זי איז מונטער געוואָרן און האַפּערדיק —  
פון טויט לעבעדיק.

— ער, דער פעטער אייזיק, דיגעט אוואַדע פאַר דיר, אז עס זאָל מיט  
דיר, כאַלילע, גאַרנישט ניט טרעפן. סײַווי איז אָבער בעסער האַלטן זיך  
בא דיין שטיקל ערד. עס וועט דיר אָפּהיטן און א פּריטולעק געבן. אף  
פרעמדער ערד ווערט מען גיכער פאַרפאַלן.

איך האָב געהערט די באַבע און האָב געטראַכט זיך מײנס, געזען פאַר  
די אויגן דאָס אויסגעטרוימע שטיבעלע, וואָס שטייט צווישן וואַלד און  
טיף...

— וויפל ביסטו אלט געווען, ווען דו האָסט כאַסענע געהאַט? — פרעג  
 איך די באַבע.  
 ווערט זי אוואַדע שטאַרק פאַרווונדערט.  
 — וואָס איז דען? וואָס עפעס אינמיצקעדערניען?  
 — ענטפער מיר, באַבעניו. וואָס אַרט דיך?  
 — זעכצן.  
 — נו, און איך בין אויך אלט זעכצן. דאָס זיבעצעטע אפילע.  
 — איז וואָס?

„איז וואָס?“ גאַרנישט. אף דער צונג ליגט — „אַקסאַנע“. איך שעם זיך  
 אָבער אויסריידן. ניט נאָר פאַר דער באַבען. פאַר זיך אליין שעם איך זיך  
 אויך.

די באַבע האָט א רוף געטאָן דאָס פאַסטעכל, וואָס האָט דאָ געפאַשעט  
 זיין ראַבע קו. די קו האָט פאַריסן דעם קאַפּ. זאַפטיקע גרעזעלעך זיינען  
 אַראָפּגעהאַנגען פון אירע ווייכע ליפּן. זי האָט געקוקט אַף אונדו רויק  
 מיט אירע גרויסע אויגאַנעס. דאָס פאַסטעכל איז צוגעגאַנגען. די באַבע  
 האָט אים עפעס איינגערוימט אין איער. און טאַקע באלד איז פאַרגעקור-  
 מען א מאַסקאַראַד. איך האָב אים געגעבן מיין בעקעשע, און ער מיר —  
 זיין לייזונגן רעקל, א צעקנייטשטס. א ברודיקס, מיט א סאַך פאַלדן און  
 מיט איין קנעפל, און פונקט אזא צעקנייטשט היטל מיט א צעריסענעם  
 דאַשעק.

איך האָב אָנגעפּרענדעט אף זיך דאָס רעקל און דאָס היטל. די קו האָט  
 פאַריכדעשט א מעקע געטאָן און געלאָזט זיך גיין נאָך מיר.

די באַבע האָט זיך צעלאַכט.

ײַטאַמאַל טוט זי א זאַג:

— אַקסאַנע איז א וויל מיידל. זי געפעלט מיר.

נעם איך ארום די באַבע און הייב זי אָן צו קושן. אזעלכס האָט גע-  
 טראָפן דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן.

5

ווי נאָר מיר זיינען געקומען אהיים, האָב איך אַראָפּגעוואָרפן פון זיך  
 דעם פאַסטעכס רעקל און דאָס היטל. די באַבע האָט פאַרהאַנגען די פענצ-  
 טער, אז קיינער זאָל מיך, כאַלילע, ניט דערזען. מיר האָבן זיך געסטאַרעט  
 דורכאַנווענען אומבאַמערקט, נאָר ווי עס טרעפט געוויינלעך אין אזעלכע  
 פאַלן, שטויסטו זיך דאַפקע אָן אף דעם, וואָס איז אמערסטן אומגעווינטשן.  
 ניט ווייט פון דער בריק איז געזעסן באַם טייך אף איינגעבויגענע קני  
 עפעס א מענטש און געוואשן די הענט.

א פאַרשמאַלצן רעקל, גראַבע, ווי פאַרייכערטע, הענט... אַהא! ס'איז  
 דאָך נויט צימעסמאַן. האָב איך טיפער אָנגערוקט דאָס היטל איבערן  
 שטערן.

א פּראַצעוויטער איז ער געווען, מע קאָן ניט לייקענען, אַדער נויט.  
 דאָס האָט אַנערקענט אפילע זיין ברודער מאַקס.



געקומען אהיים, האָט די באַבע זיך גלייך צוגעלייגט. אן אויסזען האָט זי געהאט ניט קיין וואַזשע. איך האָב איר דערלאנגט דעם טערמאַמע-טער. דאָס איז אויך געווען דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן. די באַבע האָט אָפגעשטויסן מיין האַנט. האָב איך איר געזאָגט דאָס, וואָס זי פלעגט מיר זאָגן אין אזעלכע פּאלן:

— וואָס אַרײַן דיר, אז דו וועסט שטעלן דעם טערמאַמעטער, וואָס? ניטאָ קיין היץ, דאַרף מען ניט. וואָס, וועסט עפעס דערלייגן צום גע-שעפט?

די באַבע האָט א שמיכל געטאַן, אריינגערוקט דעם טערמאַמעטער אונטער דער פּאַכווע פּונקט מיט אזא נאַכלעסיקער טווע, ווי איך פלעג דאָס טאַן. מיר האָבן זיך פּאַשעט געביטן מיט די ראַלן.

איך האָב דערהערט, ווי עמעצער זינגט אין שטוב. האָב איך שטרענג אָנגעזאָגט דער באַבען, אז זי זאל ניט ארויסנעמען דעם טערמאַמעטער, ביזוואנען איך וועל זיך ניט אומקערן אָדער ביזוואנען דער גרויסער זייד-גערויזער וועט זיך ניט אָפּשטעלן אָף דער ציפער 8. און זיך געלאָזט גיין אין צווייטן צימער.

סאָניע איז געשטאַנען אנטקעגן דעם שפיגל און געוונגען. געוונגען האָט זי שטאַרק פּאַלש.

— עס געפּעלט דיר די טאַנגאַ? — טוט זי מיך א פרעג. — ס'איז א נייע אַרגענטינער טאַנגאַ. דו ווייסט דאָך, אורגוויי געפינט זיך באַנאַנד מיט אַרגענטינע. און אלע טאַנצן דאָרטן טאַנגאַ.

אלע טאַנצן טאַנגאַ! מע פּאַרנעמט זיך מיט קיין זאַך ניט, מע טאַנצט טאַנגאַ פון אינדערפרי ביז אפּדערנאַכט.

אויב אלע אין שטוב גרייטן זיך פאַרן קיין אורגוויי, קאָן דען סאָ-ניעטשקע אָפּשטיין? גרייט זי זיך אויך. נאָר אָף איר אויפן. זי לערנט זיך טאַנצן טאַנגאַ.

באַלד וועט זי מיך פרעגן, סאָניע, וועגן דער לעצטער אורגווייער מאָדע אָף זומער-קליידער און וואָס פאַר א פּריזער טראָגן יונגע פּאַרהיי-ראַטע פּרויען אין אורגוויי?

בין איך איר פּאַרלאָפן דעם וועג, סאָניען, און כ'האַב איר געזאָגט, אז די באַבע איז קראַנק געוואָרן.

— יאָ-אַ? — פּרעגט זי מיך איבער מיט א טאַנגאַ-ניגנדל, דרייענדיק זיך קעגן דעם שפיגל.

זי איז אינגאַנצן אריינגעטאַן אין שפיגל. זי הערט פּאַשעט ניט, וואָס איך זאָג איר. זי שפּאַצירט שוין אין אירע געדאַנקען איבער די רוישיקע יאַמטעוודיק פּאַרפּוצטע מאָנטעווידעאַ-פּראָספעקטן.

— הער אָף פּישטשען! — טו איך א געשריי אָף איר. — די באַבע איז שלאָף, זי ליגט.

— וואָס זשע האַסטו מיר פּריזער ניט געזאָגט? — צעבייזערט זיך סאָניע און לויפט גלייך אוועק צו דער באַבען.

לויף איך איר נאָך, נעם צו בא דער באַבען דעם טערמאַמעטער און שריי אויס, פּונקט ווי די באַבע אין אזעלכע פּאלן:

— וויי אַי מיר! אַכט און דרייסיק מיט דריי!

סאָניע נעמט בעשאַסמייע אַרום די באַבע און רוימט איר עפעס איין  
אין אויער. דערנאָך טוט זי א קאָמאנדעווע:

— לויף גיך נאָך טויבעסן!  
די באַבע דערווידערט.

— ס'איז דען היץ, אכט און דרייסיק? כ'האַב געהאַט א סאך מאָל מער,  
און גאַרניט!

און סאָניען האָט די באַבע געזאָגט:

— געוויין זיך צו. וועסט אָפּלעבן א לעבן, ווי איד, וועסטו נאָך האָבן  
קאַלטס און וואַרעמס.

כ'ווייס ניט, וואָס סאָניע האָט איינגערוימט דער באַבען. כ'קאָן זיך נאָר  
פאַרשטעלן לויט דער באַבעס ענטפער. אצינד זיצט זי, סאָניע, אפן בעט.  
די באַבע האָט אונטערגעצויגן די פיס, אז סאָניעטשקען זאָל זיין באַקווע-  
מער. זי זיצט, סאָניע, מיט אן אַנגעכמורעט פאַנעם, אַטראַט צעכליפעט זי  
זיך. פון געלעכטער ביז געוויין איז בא איר איין שפּאַן.

— כ'גיי צו טויבעסן.

צעברויגעזט זיך די באַבע ניט אף קאַטאַוועס.

— וועסט אין ערגעץ ניט גיין! וואָס ביסטו צו מיר צוגעשטאַנען מיט  
דיין טויבעסן! הער נאָר א ביסל! כ'האַב אָפּגעלעבט אף דער וועלט זי-  
בעציק יאָר און זיך באַגאַנגען, דאַנקען גאָט, אָן טויבעסן. וואָדען?  
סאָניע האָט גלייך פאַרלאָרן דעם אינטערעס צו מיר, צו דער באַבען,  
און האָט זיך אָפּגעטראָגן.

— נאָכעמקען! — האָט מיך די באַבע א רוף געטאָן.

כ'בין צוגעגאַנגען צום בעט.

— האָסט עפעס געוואָלט?

— גיב מיר די פּאַטאַגראַפיע.

זי האָט נאָך ניט באוויזן אויסצוריידן, ווי איד האָב זיך שוין אָנגע-  
שטויסן, נאָך וואָס דאַרף זי די פּאַטאַגראַפיע. זי וועט זיך נעמען אויס-  
מעקן מיין טאַטן פונעם צעטל פון די לעבעדיקע.

— מ'דאַרף ניט, באַבעניו.

— וואָס דאַרף מען ניט?

— דאָס, וואָס דו קלייבסט זיך טאָן.

— כ'האַב דאָס שוין לאַנג קימאַט אָפּגעטאָן. ווי נאָר ער איז אוועקגע-

פאַרן.

— פאַרוואָס?

— אַמעריקע איז אזוי ווייט, אזוי ווייט... ס'איז אלציינס, ווי יענע-

וועלט.

— איז נאָך וואָס דאַרפסטו די פּאַטאַגראַפיע?

— כ'וויל א קוק טאָן אף אים. געזעגענען זיך.

— דו האָסט דאָך שוין געזעגנט זיך.

— כ'האַב דאָך אָבער אים ניט געזען.

— דערלאַנג איד דער באַבען די פּאַטאַגראַפיע.

זי האָט אָפּגעווישט פון איר דעם שטויב מיטן עק טיכל. עטלעכע מאָל  
האַט זי איבערגעפירט איר בליק פונעם בילד אף מיר און צוריק.

— זעץ זיך אנדער לעבן מיר.  
כ'האב זיך אנדערגעזעצט אפן אָרט, וואָס האָט נאָך געשמעקט מיט  
סאַניען.

— זעסט שוין אויס, ווי א רעכטער מאנצבל. ווען איז דאָס געשען?  
כ'האב אפילע ניט באמערקט. דער טאטע מיט די ביינער. נאָר א בערדל  
פעלט נאָך אויס. און שרייטט אף מיר אויך ווי א רעכטער מאנספארשוין.  
ווי א שטוב־באלעבאָס.

די באַבע האָט ארופגעלייגט איר האנט אף מיין קאָפּ.  
ס'איז געווען עסרעג יויסעף.  
איצטער איז עסרעג נאָכעם.  
ניט נאָכעמקע, נאָר נאָכעם.  
דאָס לעבן גייט פאָרויס.

6

אף די שפיץ פינגער, קעדיי ניט אפוועקן די באַבע, האָב איך זיך  
ארויסגעגאנוועט און בין אריינגעגאנגען אינעם פעטערס צימער. איך בין  
געבליבן שטיין פריטשמעליעט: דער פעטער אייזיק איז שווינגנדיק גע-  
שטאנען אנטקעגן דער פוסטער שאפע, און טרערן האָבן געקאפעט פון  
זיינע אויגן.

מאכמעס דעם, וואָס דער שראַנק איז געווען ליידיק־פוסט — וואָלט כאַטש  
איין ביכל פארבליבן? ניין! גאַרניט! איך האָב געהערט די ציינקריצערני  
פונעם פעטער אייזיק, ווען ער האָט געשלידערט די לעצטע ביכער ליי-  
באָוויטשן אין פארצעף אריין — נא! נא! נא! פרעס מיין ליב! טרינק מיין  
בלוט! איז אָט, מאכמעס דעם, וואָס די פאָליצעס זיינען געווען פוסט-  
פארוויסט, האָט די שאפע אויסגעזען עפּשער צוויי מאָל גרעסער. און דער  
פעטער אייזיק איז געשטאנען אנטקעגן איר, אן איינגעהויקערטער, אן  
איינגעשרומפּענער, א נעבעכדיקער, געשטאנען און באוויינט זי. האָב איך  
באקומען ראכמאַנעס אף אים. וואָרעם פארן פעטער איז די ליבע צו די  
ביכער דאָס זעלבע, וואָס בא מיר די ליבע צו אַקסאנען. איך אליין האָב  
געזען, ווי ער גלעט מיט זיינע דינע נערוועזע פינגער די געפרעסטע  
רוקנס פון יעדער בוך. אמאָל פלעגט ער צעעפענען א בוך און קושן די  
שארבלעטער.

כ'זוייס ניט, פארוואָס די באַבע האָט פלוצעם אנטפלעקט, אז איך בין  
געוואָרן א מאנספארשוין. די צייט אפילט, און צוזאמען מיט איר אפילן  
מיר אלע. נו, און איך אויך. עס זעט אויס, אז איך האָב אָנגעהויבן וויי-  
ניקער פארנעמען זיך מיט זיך אליין און מערער מיט אנדערע. כ'הייב אן  
בעסער פארשטיין מענטשן, אומבאמערקט פאר זיי גאנווע איך זיך אמאָל  
אריין אין זייערע נעשאַמעס און בין בוידעק, ווי דער דאָקטער טויבעס  
דעם פּולס. דעם ריטם פון זייערע הארצקלעמענישן. כ'קאָן ניט זאָגן, ווען  
פינקטלעך איז פאָרגעקומען דער דאָזיקער איבערבאָך. עפּשער נאָך דעם,  
ווי כ'האָב געגעבן די שווע. און עפּשער גאָר אצינד, אין דער־אָ וויילע.

האָב איך פּלוצעם אנטדעקט, אז בא יעדן מענטשן פארהיט זיך ערגעץ  
טיף פארבארגן עפעס גוטס, עפעס איידלס.

איז אָט שטיי איך אצינד שטיל, מיט א פארטייעטן אָטעם. צווישן מיר  
און דעם פאריאָסעמטן שראַנק שטייט דער פעטער אייזיק, ווי אן אלמען,  
מיטן רוקן צו מיר.

— איך האָב צו אייך א פראגע, פעטער.

דער פעטער האָט א צאפל געטאָן. ער איז ניט כוישעד געווען, אז  
הינטער זיין רוקן שטייט עמעצער. ניט אומקערנדיק זיך צו מיר (קעדיי  
די פייכטיקייט אף די באקן זאָל באווייזן אויסטריקענען זיך), האָט ער גע-  
זאָגט:

— פרעג.

— פארוואָס האָט דער פילאָסאָף זיך אויסגעדריקט אזוי: „וואָס האָט  
זיך איינגעקארבט אין זיי לעשעם דעם לעבן“?

— דו מיינסט די אגאווע-בלעטער?

— יאָ, פעטער. די שטעכיקע אגאווע-בלעטער.

איצטער האָט דער פעטער א קער געטאָן זיך צו מיר און געפרעגט מיך  
נאָר מיט די אויגן:

„וויילסט מיך טרייסטן?“

אלנפאלס, האָב איך אים אזוי פארשטאנען.

אינדערהייך, ווידער, האָט ער ארויסגעבראכט:

— דו געדענקסט, ווי זי איז געשטאנען אָט אַדאָ, אפן טיש, באם אָפער-  
נעם שראַנק, און געווישט דעם שטויב פון די ביכער?

ער האָט גערעדט צו מיר, ווי צו א דערוואקסענעם. ער האָט זיך גע-  
טיילט מיט זיינע ספייקעס, מיט זיין ביטער האַרץ. מיט מיר? יאָ, מיט  
מיר. פארוואָס ניט? ער האָט אוואדע אויך באמערקט אין מיר אן ענדע-  
רונג. טויג דאָס ניט, הייסט עס, שמועסן איצטער מיט אים, ווי געדאליע  
קויהען, ווי א טאלמיד מיט זיין רעבן, איך — א פראגע א טמימעסדיקע,  
און ער — אן ענטפער פון א כאַכעם. ניין, אצינד פארגיט ער אליין פרא-  
געס. איינע — געדאנקלעך: „וויילסט מיך טרייסטן?“, א צווייטע — אף א  
קאָל: „דו געדענקסט, ווי זי איז געשטאנען אָט אַדאָ, אפן טיש, באם  
אָפּענעם שראַנק, און געווישט דעם שטויב פון די ביכער?“ ענטפערן, ווי-

דער, מוז איך. מיר האָבן זיך אויך געביטן מיט די ראָלן.

די דאָזיקע געדאנקען אָבער זיינען געקומען שפעטער. די ערשטע מאכ-  
שאַווע איז געווען אן אנדערע. ניט די טויטע ביכער באוויינט ער, נאָר  
פאניען, די טויטע פאניע, וואָס האָט נאָך געלעבט אין באווייסטזיין פון  
איר פאָטער.

ראייוינעס האָבן זיך געטראָגן און געפוינקלט, ווי בליצן. האָב איך זיך  
אַנגעכאפט פאר איינעם — האלט זיך נאָר פארן עמעס! פארן האַרבן טרא-  
גישן עמעס. דאָס וועט זיין דער ריכטיקסטער וועג. און עפשער א טרייסט  
אויך.

— כ'געדענק. זי איז געווען אַנגעטאָן אין א שוואַרץ קלייד.

— יאָ, זי איז געווען אַנגעטאָן אין א שוואַרץ קלייד. ס'איז עמעס.

— איר האָט איר געזאָגט: „פון אזא הייך קאָן מען זיך ניט דערהאר-“

גענען. אויב דו ווילסט באגיין זעלבסטמאָרד, איז פאראן מער זיכערע  
אויפאגים. ווינשנסווערט, אז דאָס זאָל ניט געשען אין דער היים. גלייכער  
ערגעץ-וווּ אין אן אנדער אָרט. וואָס ווײַטער פון קאָפּין..."

— יאָ, ס'איז עמעס. כ'האָב דאָס געזאָגט.

— אין וואָס אָבער איז באשטאנען איר זינד? כ'מיינ, קעגן דער נאטור?

— „קעגן דער נאטור?..“ פון וואָס פאר א נאטור רעדט איר?

אין זײַן שטים האָט זיך דערהערט אן איראַניש ניגנדל. דאָס טויג ניט.  
וואָרעם דאָס הייסט, אז דער אומעט-צויבער, וואָס מאכט הערצער ווייך,  
הייבט זיך אָן אויסוועפן. כּוּך דעם האָט ער פארפירט א וויקועך אפאָנעם  
ניט אַמיט מיר, נאָר מיט עמעצן, עפעס אן אומזעוודיקן, וואָס שטייט  
הינטער מײַנע פלייצעס און וועלכן דער פעטער אייזיק אירצט. „פון וואָס  
פאר א נאטור רעדט איר?“

די דאָזיקע שפּירונג איז געווען אזא שטארקע, אז איך האָב זיך גע-  
מוזט אומקוקן. האָב איך דערזען א פּוסטקײַט.

— מיר זײַנען דאָך ניט קיין בעהיימעס...

איך האלט זיך איין. אויב איך האָב שוין יאָ איבערגעטראָטן איבער  
דער קינדשהיט און געוואָרן א מאנספארשוינ, איז צוריק דער וועג פאר-  
צוימט— הינטערן רוקן שטייט א שלאגבוים, וועלכער וועט שוין אייביק  
זײַן אראָפּגעלאָזט. האָב איך פארטריבן דעם ווידערגעפיל און א פרעג  
געטאָן דעם פעטער פּאַשעט און אָפּן:

— איר האָט דען ניט קיין כאַראַטע?

כ'האָב זיך געקאָנט מעשאער זײַן, אז אין דעם פעטערס אויערן וועט  
אזא פראגע דורכדונערן האָזעדיק. נאָר אויב ער שמועסט מיט מיר, ווי א  
גלייכער מיט א גלייכן און ניט ווי א רעבע מיט זײַן טאלמיד, איז דאָס  
דאָך ניט קיין פראגע פון עפעס א פערזענלעכער באליידיקונג.  
דער פעטער האָט געענטפערט:

— עס גייט ניט אין דעם, צי איך האָב כאַראַטע, צי ניין...

— איז אין וואָס גייט עס?— פרעג איך ווידער פּאַשעט, אָפּן און פאר-

אקשנט.

דער פעטער מאכט א טראָט אין א זײַט:

— איך האָב די געזעצן ניט איינגעשטעלט. ניט איך.

נאָך אין א ווילע ארום וועט ער זאָגן:— מײַן פּאַטער האָט מיך אזוי  
ניט דערצויגן.

פארלויף איך אים דעם וועג און פרעג אזוי, ווי גרישע וואסערבער  
וואָלט געפרעגט אין אזעלכע אומשטענדן:

— פארוואָס ענטפערט איר מיר ניט גלייך?

דער פעטער פארפרעסט מיט א מערקבארער אַנשטרענונג זײַנע  
בלאָוועלעכע ליפן. דערנאָך זאָגט ער:

— יאָ, כ'האָב כאַראַטע.

דאָס איז שוין עפעס אנדערש. כ'האָב דערפילט א פארלייכטערונג.  
הייסט עס, ס'איז עמעס. כ'מיינ, מײַן האשאַרע. זוכט, וועט איר אין יעדן  
מענטשן געפינען עפעס גוטס... און ווען איך האָב שוין באגריסט דעם  
זיג, ניט איבערן פעטער, ניין, נאָר איבער מײַן אייגענעם אומגלויבן, האָט

דער פעטער איז זיך פלוצעם א ליאפע געטאן אף מיר א שטראם אינז-  
קאלטע וואסער.

— יא, כ'האב כאראטע. אבער ניט איבער דעם, וואס דו מיינסט. נאך  
ווייל ס'האט מיר ניט געקלעקט קיין ווילן צו באשטיין אף מיינעם.  
ער האט אפגעטראטן אף עטלעכע טריט, קעדיי עס זאל אים זיין בא-  
קוועמער א מעסט טאן מיך מיט אן איראנישן קוק, און פארגעזעצט:  
— און אין וואס אייגנטלעך באשולדיקט איר מיך, יונגעראמאן? כ'האב  
געדארפט, הייסט עס, טאנצן און פרייען זיך, וואס מיינ טאכטער האט...  
— ניט פרייען זיך, נאך פארשטיין.

— ס'איז ניט דינע ווערטער. האסט זיי צוגעגאנוועט פון מיינ ביכער-  
שראנק. כ'וואלט טאקע געוואלט כאפן א קוק, ווי דו וועסט פארשטיין,  
ווען דו וועסט האבן א דערוואקסענע טאכטער...  
כ'האב אים אומגעדולדיק איבערגעשלאגן. די פארגאנגענהייט אינטע-  
רעסירט מיר ניט. און צו וואס פארשוועכן פאניעס אַנדענק?  
— ווען איך וועל האבן א דערוואקסענע טאכטער, וועט זיין אן אנדער  
געזעלשאפט. און אנדערע אַנשווינגען. קיין איין פאָטער וועט דעמלט ניט...  
אצינד שלאָגט דער פעטער מיך איבער.

— וואָדען? מיר האָבן דען ניט געהערט? אוואדע האָבן מיר געהערט.  
לאַזט די ליבע גיין, ווי זי וויל, וועט זי אליין געפינען אירע נאטירלעכע  
געזעצן... הער נאָר, וואָס איך וועל דיר זאָגן. אין צוואנציק יאָר ארום  
וועל איך אופשטיין פונעם קייווער. אומיסטן וועל איך אופשטיין, קעדיי  
צו איבערצייגן זיך, צי דו וועסט בעמעס דערלויבן דיין טאָכטער דאָס,  
וואָס דו פלידערסט איצט.

מיר האָט זיך ניט געוואָלט האָבן צו טאָן מיטן צערייצטן פעטער, האָב  
איך א פרעג געטאָן:

— איר זייט געווען ווען-ניט-איז פארליבט?

דער פעטער האָט געקוקט אף מיר מיט גרויסע אָפענע אויגן, מיט אן  
אָפן מויל— כ'האָב דערזען זיינע דריבנע, מאטעווע און טרוקענע ציין.  
וואָס איז געשען? וואָס האָב איך אים אזוינס געפרעגט?  
דער פעטער שווייגט, נאָר איך שטיי ניט אָפּ פון אים.

— איר האָט אמאָל ליב געהאט די מומע באסיע?

— הערט נאָר איר, יונגעראמאן איינער! לאָמיר בעסער פארענדיקן דעם  
דאָזיקן געשפרעך. וועגן וואָס פאר א ליבע רעדסטו?

ערשט דעמלט האָב איך אים איינגעארדנט אן אויסשטעלונג פון ליבע-  
מוסטערן. „ראַמעָ און דזשוליעטע.“ „די ליידין פונעם יונגן ווערטער.“  
„רויסס און שווארצס“, „דער גראַנאט-בראַסלעט“... און נאָך און נאָך.  
כ'האָב געוויסט, אז אפן פעטער קאָנען מאַכן אן איינדרוק נאָר די מוס-  
טערן, וואָס שטאַמען פון ביכער. א ליבע, וואָס איז פאַרשלאָסן אין א  
שראַנק, מאַכעט דעם האָט מיך פאַרוונדערט דער גלייכגילטיקער אויס-  
דרוק פון זיין פאָנעם. א טריב פאָנעם, נאכלעסיק אָפּגעגאַלט, מיט צוויי  
שטיקלעך פאַפיראַס-פאַפיר, צוגעקלעפטע מיט פאַרטריקנט בלוט צו די  
שניטן אף דער באַק און אפן קין.

— פעטער, איר האָט ניט געוויינט, ווען איר האָט געלייענט די דאָזי-  
קע ביכער?

ער האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ.

— איך האָב זיי ניט געלייענט.

— וואָס הייסט, ניט געלייענט? אפילע איך האָב שוין באוויזן איבער-

לייענען זיי...

— דו ביסט דאָך שוין זעכצן יאָר אלט. און איך — נאָר פינף און

פערציק.

דער דאָזיקער מענטש איז באשטאנען פון ניינציק פראָצענט איראַניע  
און פון צען פראָצענט — לאנגע ברעמען, גרויע ליפּן און פארוועלקטע  
אויגן, וואָס זיינען אָפגעצוימט פון דער וועלט מיט קאלטע פענסנע-גלעזן-  
לעך.

— נאָר איר זענט דאָך אמאָל אויך אלט געווען זעכצן יאָר!

— יאָ, פארשטייט זיך. איך בין אָבער אלט געווען זעכצן, ווען מיר

איז געווען צען. און דעמלט האָב איך ניט געקאָנט לייענען ניט שעקספירן,

ניט געטען, ניט סטענדאלן, ניט קופּרינען. איך האָב דעמלט אייפערדיק

שטודירט יעשינען, יערמאָוואָהן, ייעוון, קויהעלעסן.

— צווישן יעשינען און קויהעלעסן איז דאָך אָבער געווען שיר-הא-

שירים אויך.

— געווען. וואָדען, אוואדע געווען. מע האָט מיך אָבער געלערנט, אז

עס רעדט זיך דאָרטן ניט וועגן ערדישער ליבע, ווי, אשטייגער, בא דיר

מיט יענער-אָ, ווי רופט מען זי, אַקסאנע, דאכט זיך. נאָר וועגן א הימל-

ליבע, א רוכניעסדיקע, צווישן גאָט און זיין געליבט פאַלק.

— נו, און שפעטער? איר האָט דאָך געקאָנט שפעטער א לייען טאָן...

— צוליב וואָס? כ'האָב שוין געהאט דעמלט א ווייב. דיין מומע באסיע.

— הייסט עס, אז די ליבע האָט זיך געענדיקט, ווי נאָר איר האָט כא-

סענע געהאט?

— זי האָט זיך עפּשער אפילע ניט אָנגעהויבן...

— דאָרף איך, הייסט עס, מאכן אן אויספיר, אז דער שידעך איז גע-

ווען צוליבן נאדן?

ער אָבער — גאָרנישט. ניט באליידיקט זיך אפילע אף קיין האָר.

— ס'איז ניט אינגאנצן אזוי. ניט אזוי, אשטייגער, ווי בא ניוניע

אייזנבערגן. ער, פארשטייט זיך, האָט זיך ניט פארליבט אין דער אלמאַנע

טראכטערמאן מיט איר רייכן נאדן, וואָס באשטייט פון צוויי קינדער. דאָרט

איז הוילער כעזשבן, און מער גאָרנישט. זי, ציפּע טראכטערמאן, וועט אים

ברענגען קיין אורוגוויי און וועט אים פארבינדן מיט איר ברודער, מיט

דושאַנאטאַנען, וואָס האָט אן אייגענע פירמע, א סימען — דער שטעמפל

אפן בריוו. בא מיר, ווידער, האָבן ניט געקאָנט זיין אזעלכע כעזשבוניעס.

— וואָס דען?

דער פעטער אייזיק האָט א פינקל געטאָן מיט די פענסנע-גלעזלעך.

— „וואָס דען?“ — האָט ער מיר נאָכגעקרימט, — וואָס פארא אויסרע-

כענוגען האָבן געקאָנט בא מיר זיין? עפּשער דער שיינער נאדן, וואָס

באסיע האָט מיר געבראכט? צי עפּשער האָט מיך פארפירט די שיינע

מישפאכע, וואס באשטייט פון איינע פאנטאזיאַרן, רעוואַליוציאַנערן און מעשוּגאַס?

ניין, מיין פעטער איז איצט ניט ענלעך געווען אף א „הער לערער“, וואָס איז אויסגעהאלטן, באַדאַכט, געמאַסטן, וואָס האַלט זיך בעקאָוועדיק, מיט זעלבסטווירדע. ניין, אַנטקעגן מיר שטייט און קאַכט זיך א קליינ־שטעטלדיק־באַגרענעצט ייִדל, וואָס שפּריצט מיט סלינע און מיט קוויטשי־קע ווערטער און פירט מיט מיר א געשפרעך וועגן ליבע. מיט גאל, וואָס כ'האַב אין זיך אפּילע ניט כּוּישער געווען, האָב איך געזאָגט:

— די מומע באַסיע האָט אויך געהאַט א ברודער אין אמעריקע...

דער פעטער אייזיק האָט זיך צעלאַכט.

— א ברודער! א פּיינער ברודער, מישטיינסגעזאָגט. א פּוסטער פּאַנ־

טאַזיאַר...

— פאַרשוועכט ניט דעם אַנדענק פון מיין פּאַטער. ער האָט דאָך גע־

ראַטעוועט...

— קיינער האָט אים ניט געבעטן, אז ער זאָל ראַטעווען. שוין איינמאַל

א ראַטיווניק! אלע צאָרעס זיינען איבער אים. קאַנסט א פרעג טאָן דיין באַבען, אויב דו גלייבסט מיר ניט.

— נו, פאַרשטייט זיך. אזא שוואַגער טויג אייך ניט. איר דאַרפט אזא מין, ווי דזשאַנאַטאַן טראַכטערמאַן.

— וואָס איז? אויב דו ווילסט וויסן, איז ניוניע שוין ניט אזא מין

ניוניע. ער טוט ריכטיק, קלוג, כ'האַב אפּילע ניט דערוואַרט פון אים אזע־לעכס. וואָס וואָלט איך נאָר ניט געגעבן, קעדיי ארויסרייסן זיך פּונדאַנען.

זאָל זיין אַרוגווייז, זאָל זיין אַרגענטינע, וווּ דו ווילסט. אבי ניט דאָ...

— אבי ניט דאָ, — האָט ער ווידער איבערגעכאַזערט אין א צייט ארום.

וואָס האָב איך אים געדאַרפט ענטפּערן?..

מיר זיינען געשטאַנען איינער אַנטקעגן דעם אַנדערן, און צווישן

אַנדז איז געווען א טהאַם.

איך וואָלט, פאַרשטייט זיך, געקאַנט א געשריי טאָן איבערן טהאַם:

— זיסער ניטאָ אף דער וועלט פון א פּאַטערלאַנד...

דערנאָך האָב איך זיך מעיאשעו געווען. סייַוויסי וועט ער ניט דער־

הערן, ווי הילכיק כ'וואָלט צו אים ניט געשריגן.

עס גייט אין דעם, אז כ'האַב געהאַט א טאַעס. מיר זיינען ניט געשטאַ־

נען איינער אַנטקעגן דעם אַנדערן. מיר זיינען געשטאַנען מיט די רוקנס

איינער צום צווייטן. ער — מיטן פּאַנעם צו דער פאַרגאַנגענהייט. איך —

מיטן פּאַנעם צו דער צוקונפּט.

האַב איך געשוויגן. דער פעטער, ווידער, האָט אַנגענומען מיין שוויי־

געניש פאַר זיין זיג. און ער האָט גענומען דאָקאַנטיען מיך מיט א ביז

נאָר לאַנגן מאַנאַלאָג, קוויקנדיק זיך מיט די אייגענע לייַדן און מיט די

לייַדן פּונעם פּאַלק. א, אף דעם איז ער געווען א גרויסער מיסטער.

ער האָט אויסגעשטאַן אלץ. דעם טכום־האַמישעו, די פּראַצענט־נאָר־

מע, די פּאַגראַמען, די גוואַלדטאַטן, די זיבן מינים טויט, — ראַטעוועסט

זיך פון איינעם און פאַלסט גלייַך אריין אין די אַרעמס פון א צווייטן.



דאס אלץ האב איך געוויסט. איך האב געקאנט דאס ניט הערן. נאָר  
כ׳האב דאָך ניט געקאנט פארשטעקן זיך אן אויער, ווי נאכמען־בער, מיט  
א שטיקל וואטע און אויסקערן זיך צום פעטער מיטן פארטויבטן אויער.  
דאָך האָט מיר ניט געסטייעט קיין געדולד אויסהערן אים ביזן סאָף.  
איך האָב אים איבערגעריסן אין סאמע ברען.

— מיר קעמפן דאָך אָבער מיט אַדעם אלעמען!  
— ווער איז דאָס — „מיר“? — האָט דער פעטער א פרעג געטאָן מיט  
פאראכטונג.

— „מיר“ — זינען אלע די, וואָס קעמפן. מיין פאָטער, הערשל גלייך  
זער, פלאטאָן נעסטערענקאָ, לייזער דער בלינדער, ביניאָמין דרילבערג,  
איוואן וואָראַניאָק, גרישע וואסערבער.

דערנאָך האָט ער זיך פארטראַכט, געכאפט דעם קיין מיט זיינע ביינער־  
דיקע פינגער דאָרטן, וווּ ס׳איז אמאָל געוואקסן א טונקל בערדל. די ביי-  
נערדיקע פינגער האָבן אראָפגעריסן א שטיקל פאפּיראַס־פּאפּיר, וואָס איז  
געווען צוגעקלעפט צום שניט, און איבערן קיין האָט זיך אראָפגעקייקלט  
א טראָפן בלוט. האָב איך ווידער באקומען ראכמאַנעס אפן פעטער. איך  
האָב אים גענומען פאר דער האנט, ווי א קינד, צוגעפירט צום פענצטער.  
מיר האָבן ביידע זיך טיפּזיניק איינגעקוקט אין דער העלער צוקונפט, און  
איך האָב שטיל אָף אויסווייניק געלייענט, נאָר אזוי, אז דער פעטער זאָל  
אויך הערן.

— זאָגט אלעמען: אָט איז זי, די צוקונפט! העל און שיין איז זי. ליבט  
זי, בענטשט זי, שטרעבט צו איר. טוט עפעס פאר איר. דערנעענטערט זי.  
טראָגט אריבער עפעס פונעם מאָרגן אינעם היינט. וואָס מער טראָגט  
אריבער. וועט דאָס לעבן ווערן ליכטיק, פריי און שיין.

דער פעטער שאַקלט צו מיטן קאָפּ, און טראָפנס בלוט רינען אראָפּ  
פון זיין קיין אפן אָפגעבליאקעוועטן קאַלנער. זיי קייקלען זיך אראָפּ דורך  
די זעלבע סטעזשקעלעך, וואָס די טרערן האָבן דורכגעמאכט, ווען דער  
פעטער איז געשטאנען אנטקעגן דעם ליידיקן שראַנק און האָט געוויינט.

7

די באַבע האָט זיך אראָפגעלאָזט אפן עק בענקל, פארמאכט דאָס אויג  
און ווידער אָפגעעפנט, און געזאָגט:

— שיק סאָניעלען נאָכן דאָקטער.

אויב די באַבע שיקט אליין נאָך טויבעסן, הייסט עס, אז עס האלט  
שוין שלעכט.

כ׳בין אריין צו סאָניען. אינעם צימער האָט זיך געטאָן כוּישעך. לייך  
באָוויטש אין א צעשפיליעטן קאמזויל האָט געפאקעוועט שטוב־זאכן, סאָ-  
ניע האָט געפרעסט און צונויפגעלייגט אירע קליידער.

— סאָניע, לויף גיכער נאָך טויבעסן. די באַבע איז זייער קראַנק.

כ׳האָב געוואַלט זאָגן — „ניט מיט אלעמען“, קעדיי סאָניע זאָל זיך  
ניט איבערשרעקן. נאָר וויבאלד איך דערנע לייבאָוויטשן, ווער איך באלד  
צערייצט.

סאניעלע האָט אן אויקע געטאָן און געלאָזט זיך לויפן. זי האָט א גוט האַרץ, סאָניע, כּוץ דעם האָט זי ליב, או עס זאָל זײַן א טומל. זי האָט א וואַרף געטאָן דאָס ניט דערפרעסטע קלייד אף א בענקל און א קלאפּ גע- טאָן מיט דער טיר.

וואָס טוט איר? — פרעג איך לייבאַוויטשן.  
ער פּאַרזשמורעט דאָס רעכטע אויג, גלייך ווי ער וואַלט מיר א ווונק געטאָן.

— וואָס איך טו? איך שפּאַציר ארום אונטערן בעט.  
— כ'פרעג אייך ערנסט.  
— וואָס דאַרפסטו מיך פרעגן? זעסט דען ניט? איך פּאַקעווע זיך.  
— אַדאָס טאַקע פרעג איך, צוליב וואָס?  
— צוליב וואָס? מענטשן פּאַקעווען זיך, פּאַקעווען מיר זיך אייך.  
— ווהיין קלייבט איר זיך?  
— ווהיין מיר קלייבן זיך? קיין אורוגוויי, פאַרשטייט זיך.  
ער טוט א זאָג „קיין אורוגוויי, פאַרשטייט זיך“ מיט אזא נוסעך, גלייך ווי אורוגוויי וואַלט געווען ניט ווייטער פון פּראַסקוראַוו.  
לייבאַוויטש זשמורעט דאָס רעכטע אויג און שמייכלט בענימעסדיק צו. ער באַציט זיך אַצינד צו מיר, ווי צו זײַנעם א גלייכן. און עפּשער מיין איך נאָר אזוי, פאַר עטלעכע טעג בין איך אויסגעוואקסן אף עטלעכע יאָר. איך פיל דאָס לויט דעם, ווי מע האָט זיך אָנגעהויבן צו מיר באַציען. די באַבע, דער פעטער אייזיק, סאָניע און אפּילע לייבאַוויטש. כ'מין, אז עס גייט ניט אין דעם „העלדנטאַט“, וואָס איך האָב ניט אופּגעטאָן. סאָניע וואַלט דאָס אויסגעטייטשט אזוי. געווען א טומל, און איך בין געשטאַנען אין סאַמע צענטער.  
ער טוט אויס דעם קאַמוויל, פאַרקעמט אף ארום מיט צעשפּרייטע פינ- גער די האָר, וואָס זײַנען צוגעקלעפט צום פאַרשוויצטן שטערן, און פרעגט מיך:

— און איר? איר פּאַקעוועט זיך דען ניט?  
כ'האָב א צוק געטאָן מיט די אקסלען.  
— איר פּאַרט דאָך מיט אונדו. דער שווער האָט געזאָגט.  
— איך פּאַר אין ערגעץ ניט.  
— אז כ'פאַרשטיי. איר ווילט זי ניט פאַרלאָזן.  
כ'האָב אים ניט געענטפּערט און ארויס פון צימער.  
דער פעטער אייזיק איז געזעסן באַם טיש און צונויפגעלייגט אין א סטויפיקל גאַלדענע מאַטבייעס. זעט אויס, זײַענדיק פאַרטיפט אין זײַנע אייסאַקים, האָט ער ניט דערהערט מינע טריט. דאָס סטויפיקל האָט ער אריינגעלייגט אין א בלעטל פאַפיר, עס פאַרוויקלט. דערנאָך ארויסגערוקט פונעם טיש א שופלאַד, אריינגערוקט אהין די האנט איינײַנעם מיטן סטוי- פיקל און ארויסגעשלעפט די האנט א ליידיקע.  
„זאַמלט געלט אף דער נעסע קיין אורוגוויי. פאַרקויפט אויס די בעבעכעס, און עפּשור האָט ער די ביכער אויך פאַרוואנדלט אין גאַלד. צוזאַמען מיט לייבאַוויטשן.“  
פאַרטיפט אין די דאָזיקע געדאַנקען. האָב איך זיך פאַר עפּעס פאַרטשע-

פעט. דעם פעטערס רוקן האָט א צאפל געטאָן. ער האָט אפגיד פארשלאָסן  
דעם שופלאָד, ארויסגענומען דעם שליסל, פארוקט אים אונטערן טישטעדן  
און אויסגעקערעוועט דעם קאָפּ צו מיר.

ער קאָן נאָך מיינען, אז איך קוק אומיסטן אונטער, ווו ער באהאלט  
זיין אשירעס.

— איר ווילט, אז איך זאָל פאָרן צוזאמען מיט איך? — פרעג איך  
טמימעסדיק, גלייך ווי איך וואָלט אומיסטן געקומען, קעדיי צו פארגעבן  
אים די דאָזיקע פראגע. — ארקאדי האָט מיר אזוי געזאָגט.

— ווען עס זאָל געווענדט זיין אין מיר, קאָנסטו פארבלייבן געזונט-  
טערהייט. די באַבע אָבער באשטייט.

די באַבע?..

— כיוועל א שמועס טאָן מיט דער באַבען.

די באַבע האָט געדערעמלט.

שטילינגקערהייט האָב איך זיך צוגעזעצט אף א בענקל בא איר צו-  
קאָפּנס. צו מיר האָט זיך קוים דורכגעשלאָגן איר שוואַך זקייניש קאָל:

— נאָכעמקע, דו ביסט געוואָרן אזא ווילער.

דער באַבע איז, זעט אויס, געפעלן געוואָרן, וואָס איך זיך בא איר  
צוקאָפּנס. פרעגט זי מיד:

— וויפל איז אָקסאנע אלט?

זי האָט דאָס ספעציעל געפרעגט. קעדיי פארשאפן מיר נאכעס.

— זיבעצן.

— ניט אכצן?

— פארוואָס מיינסטו, אז אכצן?

— כ'האָב אנומלטן זי געפרעגט. און עפשער האָב איך ניט פארגע-

דענקט.

— ניין. זיבעצן.

זי האָט געשוויגן און דערנאָך געזאָגט:

— זאָג אָקסאנען... בעט אָקסאנען, אז זי זאָל זיך אריינכאפן צו מיר.

איך וואָלט געוואָלט מיט איר זיך א ביסל דורכשמועסן. סטארע זיך, נאָ-  
כעמקע, אומבאמערקט דורכגיין דורכן הויף אזוי, אז קיינער זאָל דיך

ניט זען.

פיל-אויסן-בויגן האָב איך זיך געלאָזט צו אָקסאנען.

קיינער האָט מיך ניט באמערקט, כוץ ארגוסן. דער הונט וועט גאָרנישט  
ניט זאָגן. ער איז אן אייגענער. כ'האָב אים א גלעט געטאָן איבער די  
שווארצע א ביסל געקרויזלטע פאטלעס. ער האָט מיך באגלייט ביז צו  
דער שוועל און ניטוויילנדיק אָפגעטראָגן זיך אף צוריק.

איך בין געווען זיכער, אז אָקסאנע איז נאָך ניט אוועקגעפאָרן. אניט  
וואָלט איך דאָס דערפילט. דערפילט אין די באליביקע אומגעבונגען. באם  
טאטנס קיייווער. בעשאס איך רייד מיט דער באַבען. בעשאס איך אמפער

זיך מיטן פעטער. כ'וואַלט גלייך דערפילט. דאָס האַרץ וואַלט אָנגעהויבן קלאַפּן גיך-גיך, און איך וואַלט זיך געלאָזט אָניאָגן אלטער דעם באלעגאַ- לעס בריטשקע. ביזו בעלענושאַנע וואַלט איך געלאָפּן, קעדיי זאָגן איר... וואָס זאָגן איר? דעמלט האָב איך נאָך ניט געוואָסט וואָס. אַצינד ווייס איך. „בעט אָקסאַנען, אז זי זאל זיך אַרײַנכאַפּן צו מיר. איך וואַלט געוואַלט מיט איר זיך אַ ביסל דורכשמועסן...”

— וויפּל ביסטו אלט? — האָב איך אַ פאַרסאַפּעטער אַ פּרעג געטאָן אָך סאַנען, ווי נאָר איך האָב זי זערווען.

אָקסאַנע האָט זיך צעלאַכט.

— ביסט ספּעציעל צוליב דעם געקומען צו לויפּן?

— יאָ.

— אַכצן.

— ניין, זיבעצן. דו האָסט מיר דאָך געזאָגט, אז זיבעצן.

— כ'האַב דיר גאַרנישט ניט געזאָגט.

— הייסט עס, אז כ'האַב זיך אליין געזאָגט.

— מעגלעך.

— אָקסאַנאַטשקע, ווירקלעך אַכצן?

— יאָ. אין אַ כוידעש אַרום.

— אין אַ כוידעש אַרום? ע! איז אויב אזוי, וועט אין זיבן כאַדאַשים

אַרום מיר אויך זיין זיבעצן.

דערנאָך פּרעג איך זי:

— ביסט ניט אוועקגעפּאַרן?

— אַט זעסטו דאָך.

— כ'בין צופּרידן.

— כ'האַב ניט געקאַנט אוועקפּאַרן.

— פאַרוואָס?

— כ'מיין, אז אַצינד קאָן איך מיט דיר ריידן אָפּן.

„אַצינד“... אָקסאַנע הייבט אויך אָן רעכענען זיך מיט מיר. און איך האָב פּאַקטיש נאָך גאַרניט אופּגעטאָן. ס'איז געווען נאָר אַ פּרוּוו, און אומגעלונגענער פּרוּוו באַגיין אַ העלדנטאַט. און דאָס אויך — אַ פּאַסיוון. ס'איז גיכער אַ קאַרבן, איידער אַ העלדנטאַט. אלע אָבער האָבן זיך גענומען באַציען צו מיר ערנסט, מיט קאָוועד אפּילע, אָקסאַנע אויך. אפּילע אָקסאַ- נע, וועלכע, קומט אויס, איז עלטער פון מיר ניט אַף אַ יאָר, נאָר אַף גאַנצע אַנדערהאַלבן.

— וואַלסט שטענדיק געמעגט ריידן מיט מיר אָפּן.

— כ'האַב ניט געקאַנט אוועקפּאַרן, ווייל איך דאַרף האָבן געלט.

— איז דערפאַר ביסטו געווען אזוי אומעטיק?

איך האָב אַרויסגעשלעפּט פון דער קעשענע עטלעכע צעקנייטשטע פּאַ- פּירלעך און איר דערלאַנגט.

אָקסאַנע האָט זיך צעלאַכט.

— ס'איז אַ גאַלע גאַרניט. איך דאַרף האָבן אַ סאַך געלט. און ניט קיין

נישטיקע פּאַפּירלעך, נאָר גאַלד. ס'איז ניט פאַר מיר פּערזענלעך, פאַר- שטייט? נאָר פאַר...

— כ'פארשטיי, — האָב איך זי איבערגעשלאָגן.

איך בין געווען שטאַלץ, וואָס אַקסאַנע האָט ענדלעך גענומען ריידן מיט מיר, ווי מיט א גלייכן. כ'בין פריער איך כוּישעד געווען, אז זי פאר- נעמט זיך מיט די דאָזיקע געשעפטן, די זעלבע, וואָס מײַן פאַטער. אַניט, איז צוליב וואָס איז זי געקומען צו פאַרן פון דער גרויסער שטאַט פראַ- סקוראַוו אינעם שטעטל קאַפּין?

אַמאָל פלעג איך זיך ענטפערן אף דער דאָזיקער פראגע אזוי: אן אומ- גליקלעכע ליבע. דער פאל מיט פאניען האָט מיר אונטערגעזאָגט אזא האשאַרע. נו, און מײַן אייפערזוכט איך. נו, און די בריוו? — פון וועמען זײַנען די בריוו? — האָב איך אָנגעוויזן מיט דער האנט אפן טיש-קעסטעלע. — פון א געליבטן?

אַקסאַנע האָט א שמייכל געטאָן.

— אונטער א מאסקע פון א געליבטן.

איך בין איר געווען דאנקבאר, אָן א שיר דאנקבאר.

יאָ זי קאָן אָבער מײַנען, אן מיט די פראגעס וועגן די בריוו וויל איך אויסמײַדן דעם שמועס וועגן געלט. זאָג איך מיט זיכערקײַט:

— כ'וועל דיר קריגן געלט. אַקסאַנע?

אָבער... כ'הייב אפילע ניט אָן צו וויסן, ווו נעמט מען דאָס געלט?

— ווען דארפסטו עס האָבן, אַקסאַנאַטשקע?

— היינט.

— און דו וועסט נאָך היינט אוועקפאַרן?

— יאָ.

— איז וואָס... איז וואָס וועט זײַן מיט מיר?

— כ'ווייס ניט.

זי האָט ווידער איבערגעכאזערט:

— כ'ווייס ניט. קיינער ווייסט ניט, וואָס עס קאָן מיט אים טרעפן מאַרגן. אפילע היינט נאָך. קיינער האָט ניט קיין רעכט פארטראכטן זיך וועגן דעם, ביזוואנען...

„ביזוואנען מיר וועלן ניט זיגן, ביזוואנען מיר וועלן ניט אריבערטראָגן די צוקונפט אין דער קעגנווארט...“

האָבן מיר דען ניט געשפּרייזט אינצווייען אנטקעגן די שטערן? זײַ- נען מיר דען ניט געזעסן מיט איבערגעפלאַכטענע הענט אף די שטייערנע בענק, ווו עס הויזט צוזאמען די ליבע און דער טויט? כ'געדענק, דו האָסט ארומגענומען מײַן האלדז מיט דער האנט, צוגעדריקט זיך צו מיר, פאר- מאכט די אויגן, און ווען כ'האָב דיך געפרעגט: „וואָס זעסטו אצינדז?“ האָסטו געענטפערט: „דיך. מיט פארמאכטע אויגן וואָלט איך געקענט פאר- ליבן זיך אין דיר...“ ס'איז געווען צי ניט געווען? עפשער האָב איך דאָס גאָר אויסגעטראכט, ווען כ'האָב זיך געעקט פון ליבע און אייפערזוכט. און אויב ס'איז יאָ געווען — איז עפשער, ווי די בריוו. „אונטער דער מאסקע פון ליבע.“ לעשעם קאנספיראציע. יאָ צי נײַן?

איך דערפיל איר האנט אף מײַן באק, דערהער איר צארט קאַל. אָבער אזוי שטיל, אז איך קאָן זיך נאָר אָנשטויסן, וואָס זי מײַנט. נאָר איך

דארף איצט מער גארנישט ניט. איך רוק איבער איר האנט פון דער באק  
צו מיינע ליפן, קוש יעדן פינגער באזונדער און זאג איר:  
— עס קומט דיר א דאנק.

— פארוואס?

— דו האָסט מיר דאָך געראטעוועט דאָס לעבן, ווען דו וואָלטט מיך ניט  
געוואָרנט, וואָלט מען מיר דערשאָסן, נאָך איידער די פארטיזאנער זיינען  
אָנגעפאלן.

אַקסאנע האָט געזאָגט, קלערנדיק, אפּאַנעם, וועגן עפעס אנדערס:

— כ'בין צופרידן, כ'בין גליקלעך, וואָס איך האָב זיך ניט אָפּגענארט...

— אין וואָס?

— אין וועמען.

— אין וועמען?

— אין דיר.

ערשט דעמלט האָב איך איר געזאָגט, אז די באַבע פארבעט זי.

— זי איז קראַנק?

— יאָ.

— איך וועל אומבאדינגט קומען, דו האָסט א ווילע באַבע.

— עפשער וועלן מיר גיין צוזאמען.

— גוט, לאָמיר גיין.

— איך מוז דיר אָבער פּרײַער עפעס פּרעגן, ארגוס האָט דיר איבערגע-

געבן מיין בריוו?

אַקסאנע האָט א שמייכל געטאָן.

— יאָ, אָבער ניט ארגוס האָט געגעבן. כ'האָב דאָס בא אים צוגענומען.

— פארוואָס האָסטו ניט געענטפערט?

— וויאזוי? ווען?

— כ'פארשטיי, ס'איז דאָך געווען א געזעגענונגס-בריוו, פארן טויט.

— ביז איך דאָך געקומען צו דיר אליין, אָנשטאָט דעם בריוו...

— און האָסט מיר א געשריי געטאָן: „וואָס מער פארציען?" ווער האָט

דיך אויסגעלערנט די דאָזיקע ייִדישע ווערטער? נעסטערענקאָ?

— ניין, דיין פּאָטער.

— האָסטו, הייסט עס, געקענט מיין פּאָטער?

— יאָ.

— ווייסט, וווּ ער איז אצינד?

— אין ערגעץ ניט, ער איז אומגעקומען.

— ווילסט א קוק טאָן אף זיין קייווער?

— ניין, כ'האָב ניט ליב קיין קוואַרים, כ'וועל אים בעסער פאָרגע-

דענקען א לעבעדיקן, איך ווייס נאָך איין ייִדיש וואָרט.

— וואָס פאר א וואָרט?

— יאמאקוטע, דיין בריוו הייבט זיך אָן פון דעם דאָזיקן וואָרט, אָק-

סאנע איז אף ייִדיש יאמאקוטע?

— איך האָב זיך צעלאכט, אַקסאנע האָט געלאכט אינינעם מיט מיר.

— ס'איז ניט קיין ייִדיש, ניט קיין אוקראיניש, ניט קיין רוסיש, ניט

קיין פּויליש, ניט קיין טאַטעריש וואָרט, ס'איז מעשוּגאַים-לאָשן.

— פארוואס זשע האָסטו זיך באַנוצט מיט דעם?  
 — כ'ווייס ניט. עס קאָן געמאָלט זיין, אז איך בין דעמלט געווען  
 נאָענט צו מעשוואַס. כ'מיינ, אז יעדער מענטש, אפילו זייער א קלוגער,  
 זייער א ניכטערער, קאָן זיין אמאָל אין אזא צושטאנד.  
 — דו רעדסט, ווי א געניטער מענטש, וואָס האָט שוין גראָווע האָר.  
 — איך האָב דיר דאָך שוין געזאָגט. אונדזער צייט מאכט גיך ריפּן און  
 געניט. א טאָג איז געגליכן צו א יאָר.  
 — האָסט מיר דאָס ניט געזאָגט.  
 — איז זאָג איך דיר איצטער. צו וועמען וועלן מיר פּריער גיין, צום  
 טאטן צי צו דער באַבען?  
 — רעדסט וועגן טאטן, ווי וועגן א לעבעדיקן.  
 — ער זעט מיר איצט אויס פונקט ווי דעמלט, ווען ער איז געווען  
 אין דער ווייטער אמעריקע.  
 ווען מיר זינען ארויסגעגאנגען אין דרויסן האָט אַקסאנע זיך געלאָזט  
 צו אונדזער שטוב.  
 בא דער באַבען האָבן מיר שוין געטראָפּן דעם דאָקטער טויבעס. ער זעט  
 אויס מיט, פארמאטערט, אף די שלייפּן און אין די וואַנצעס האָט זיך שוין  
 געגראָוט א היפש ביסל האָר, ער האָט אָבער אלץ צוגעשמייכלט און  
 צווישן „סאפעט — סאפעט ניט“ רעדט ער איין די באַבע:  
 — זיבעציק יאָר, זאָגט איר, איז שוין עק וועלט? מע דארף זיך שוין  
 קלייבן אין קיינער אריין? נארישקייטן! וואָס איז אזוינס זיבעציק יאָר?  
 א טראַפעלע, א גענעץ. איר ווייסט, וויפל מעסושעלעך האָט געלעבט  
 אף דער וועלט זיין הונדערט ניין און זעכציק יאָר! און דערצו קיין איין  
 מאָל ניט געווענדט זיך צום דאָקטער טויבעסן נאָך פּראַשקעס.  
 — דאָקטער, — זאָג איך אים. — עפּשער האָט איר שוין אויסגעשריבן  
 א רעצעפט? לויף איך באלד אין אפטייק.  
 — א מייסעלע פון א באַבע און אן אייניק. אַט לויפט די באַבע נאָך  
 רעפּעס פארן אייניק, און אַט פארקערט. נא, אַט האָסטו דעם רעצעפט,  
 יונגערמאן. לויף, קויף, גיכער, ווי א וויכער.  
 די באַבע דערווידערט.  
 — טאָרסט ניט, נאָכעמקע. זאָג סאָניען, זאָל זי בעסער גיין.  
 האָב איך גענומען דעם רעצעפט און אוועק צו סאָניען. כ'בין אָבער צו  
 סאָניען ניט דערגאנגען. כ'האָב אָנגעפרענדעט אף זיך דעם פּאסטעכס  
 רעקל און זיין צעקנייטשט היטל, א לאָף געטאָן צו יעזעריצקין אין אפטייק  
 און באקומען די רעפּע.

9

פּיל-אויסן-בויגן בין איך געפּלויגן אהיים. א רעפּע פאר דער באַבען.  
 און אַקסאנע זיצט דאָרטן. א רעפּע פאר מיר.  
 דאָס בעט איז געווען פּוסט. די באַבע איז געזעסן אינעם פּאָטעל.

זייער אן אלטן. אין אים איז צענדליקער יארן געזעסן דער זיידע. כא דער באַבעס פיס איז אף א נידעריק בענקעלע געזעסן אַקסאנע, אַנגע- שפארט דעם קאַפ אף דער באַבעס קני, און די באַבע האָט געלאסן גע- קעמט אַקסאנעס לאנגע העלע האָר, א לאַק נאָך א לאַק. איך האָב גענו- מען צוריקטרעטן צו דער טיר. נאָר די באַבע האָט צו מיר א מאַך געטאָן מיט דער האנט. בין איך צוגעגאנגען, און זי האָט מיר אינגערוימט: — ווארט צו א ביסל. כוועל פארפלעכטן אַקסאנען דעם צאַפ און דער- נאָך שוין אויסטרינקען טויבעסעס טראַפנס.

טייערע באַבעו ליבע אַקסאנע! מיינע טייערסטע אף דער גאנצער וועלט. כ'האב א שעפטשע געטאָן:

— זי שלאַפט?

די באַבע האָט צוגעשאַקלט מיטן קאַפ.

— אנדרעמלט געוואָרן. וויזט אויס, זיך, נעבעך, פארבענקט נאָך דער מאמע.

— וווּ איז זי?

— זי האָט ניט קיין מאמע. די דעניקינצעס האָבן זי פארפייניקט. מע האָט זי געמאסערט, אז זי איז געווען א רעוואַליוציאַנערקע.

וואָס פאר א באַבע האָב איך! פאר צען מינוט האָט זי זיך דערוווסט וועגן אַקסאנען מער, ווי איך פאר דער גאנצער צייט.

איך האָב אוועקגעלייגט די הענט אף דעם הויכן ווענטל פונעם פאַטעל, געקוקט א וויילע, ווי די באַבע פאַרעט זיך מיט אַקסאנעס האָר, און דער- נאָך שטיל א פרעג געטאָן:

— באַבע, וואָס איז אזוינס גליק?

די באַבע האָט זיך פארקלערט.

— כווייס ניט. פרעג דעם פעטער. ער איז א גרויסער לאמדן.

— דער פעטער אייזיק זאַגט, אז אויב דו האָסט א ביסל מאזל, איז באהאלט עס אויס, ווי גאַלד. מענטשן זיינען ניט־פאראגינער.

דער באַבעס הענט, וואָס האָבן געשיקט געפלאַכטן אַקסאנעס צאַפ, זיי- נען ווי פארגליווערט געוואָרן:

— דער פעטער איז ניט גערעכט. גליקלעך איז דער מענטש, ווען אלע ארום דיר שמייכלען און פרייען זיך. וואָס פאר א זיינען האָט עס אויס- צובאהאלטן מאזל, אז מענטשן זאָלן עס ניט זען? עס וועט דאָך פארשימלט ווערן.

מיר האָט זיך פלוצעם פארוואַלט אופטאָן עפעס גוטס פאר אַקסאנען, פאר דער באַבען, פאר אלע מענטשן אף דער וועלט. אז אלע ארום זאָלן שמייכלען. אז אלע ארום זאָלן זיך פרייען.

און ווען די באַבע האָט נאַכאמאָל איבערגעכאזערט: „ניין, גליק איז ניט קיין גאַלד, מע טאָר דאָס ניט פארבאהאלטן“, האָב איך זיך דערמאָנט אין מיין צוואַג: „כוועל דיר קריגן געלט, מיין טייערע אַקסאנע“.

איין רינג ציט נאָך זיך די צווייטע. אַקסאנע האָט געזאָגט: „סע גייט ניט אין דיר אליין, זאָלן זיי אויך ניט פאָרן“. וועלן זיי טאקע ניט פאָרן. וויאזוי וועלן זיי קאָנען פאָרן, אויב זיי וועלן ניט האָבן קיין געלט אף הויצאַעס?



גיך, קעדיי ניט כאראַטע האָבן, האָב איך א שפּטשע געטאָן דער באַ בען: „איך קום באלד צוריק“, און איך האָב זיך געלאָזט גיין אין פעטערס צימער. דאָס הארץ האָט מיטאמאָל אָנגעהויבן שטארק צו קלאפן. קעדיי עס צו באַרויקן, האָב איך אָפּגעמאכט מיט זיך: אויב דער שליסל וועט ליגן אונטערן טישטעך, וועל איך דאָס טאָן. אויב ניט — איז א סימען, אז ס'איז ניט באַשערט.

דער שליסל איז געלעגן אונטערן טישטעך. אינעם צימער איז קיינער ניט געווען. הייסט עס, אז דער גוירל הייסט. האָב איך אפּגיך אופּגע- עפנט דעם שופּלאַך, אריינגערוקט די האנט ביז צו דער פלייצע, אָנגע- טאפט א הארט סטויפיקל, פאַרקוועטשט דאָס פעסט מיט די פינגער, פאַר- מאכט דעם שופּלאַך, אים פאַרשלאָסן, אריינגערוקט דעם שליסל אונטערן טישטעך, און ווען איך האָב איבערגעטראָגן איבער דער שוועל, האָב איך געמוזט צושפּארן זיך צו דער וואנט. די באַבע האָט צערודערט געפרעגט: — וואָס איז געשען? וואָס ביסטו אזוי בלייך געוואָרן? די פּאָליאקן

זיינען געקומען נאָך דיר?  
די באַבע איז געווען אזוי איבעראַשט, אז זי האָט פאַרגעסן, אז מע דארף ריינדן שטיל. זי האָט אויך פאַרגעסן, אפּאַנעם, אז זי איז קראַנק. אַקסאַנע האָט אופּגעהויבן דעם קאַפּ פון דער באַבעס קני. דאָס גאָלד, וואָס איך האָב געהאַלטן פאַרקלעמט אין דער פּויסט, האָט מיר געברייט די פינגער.

— ס'איז אלץ אין אַרדענונג, באַבע. ס'האָט זיך דיר געוויס אויס- געוויזן.

אַקסאַנען האָב איך געזאָגט שטילערהייט, מער מיט די אויגן, ווי מיט די ליפּן:

— קום, איך דארף דיר עפעס זאָגן.

זי האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ.

— גוט. נאָר לאַמיר פּרזער געבן דער באַבען די רעפּוע.

זי האָט געהאַלפּן דער קראַנקער אופּהייבן זיך פונעם פּאַטעל, צוגע- פירט זי צום בעט און באַלייגט זי.

— גיב מיר א לעפל.

איך האָב גענומען דעם לעפל מיט דער לינקער האנט און אומגעשיקט אים ארויסגעלאָזט פון דער האנט. ער איז מיט א געקנאל אראָפּגעפאלן אפן דיל.

— וואָס איז עס מיט דיר? — האָט אַקסאַנע געפרעגט.

זי האָט זיך אָנגעבויגן, אופּגעהויבן דעם לעפל, אויסגעווישט, אָנגעגאַסן פונעם פלעשעלע, וואָס איך האָב געבראַכט פון אפּטייק, א העל-ברוינע פליסיקייט און דערלאנגט דער באַבען. דערנאָך איז זי צוגעגאַנגען צו מיר און געפרעגט:

— ס'איז עפעס געשען?

— גאַרניט. אלץ איז אין אַרדענונג. — האָב איך מונטער געענטפערט.

די באַבע האָט אויסגעטרונקען די רעפּוע און אויסגעקערעוועט זיך צו דער וואנט. מיר ביידע, איך און אַקסאַנע, האָבן א קוק געגעבן איינס אפן אַנדערן און זיך צעשמייכלט. די באַבע האָט ניט געוואָלט אונדז שטערן.

ס'הייסט: שעפטשעט זיך, סוידעט זיך, קושט זיך, איך זע גאַרניט און הער גאַרניט.

איך האָב אריינגערוקט דאָס ווייסע סטויפיקל אין אַקסאנעס האנט.

— וואָס איז דאָס?

— געלט.

— ווו האַסטו עס גענומען?

— גענומען.

— בא וועמען?

כ'האָב זיך א ווילע פארלוירן. דערנאָך מונטער א שעפטשע געטאָן:

— בא זיך.

— דו האַסט דען געהאט?

— יאָ. די מאמע האָט מיר איבערגעלאָזט, איידער זי איז אוועקגע-

פאָרן.

אַקסאנע האָט א שמייכל געטאָן.

— גוט. מיר נעמען דאָס אלס דיין בייטראָג.

בא אַקסאנען באקומט זיך אלץ נאטירלעכער און פאַשעטער, ווי בא מיר. דאָס האָב איך געדארפט זאָגן וועגן בייטראָג. אַנשטאָט דעם האָב איך שוויגנדיק און עפעס אומגעשיקט אריינגערוקט איר דאָס געלט אין האנט — און שוין.

מיר זיינען געשטאנען נאָענט, אזוי נאָענט, אז איך האָב געהערט ניט נאָר אַקסאנעס שעפטשעריי, נאָר געפילט איר אַטעם. מיט א פריש-פאר-פלאַכטענעם צאָפ, מיט גריבעלעך אף די באקן און פריילעכע פונקען אין די גרוי-בלויע אופגעלעבטע אויגן איז זי געווען, אַקסאנע, מאַלע-כייך, און איך האָב שיר ניט פאָרגעסן, אז אין צימער איז פאראן א דריטער. וועגן דעם האָט מיר דערמאָנט אַקסאנע, אַפּשטופנדיק מיך פון דער גרינג מיט איר פויסטל, אין וועלכן ס'איז געווען פארקלעמט דאָס געלט. כ'האָב פונ-דעסטוועגן באוויזן צודריקן זיך מיט די ליפן צו דעם גריבעלע אף איר באק, קלוימערשט ניט-ווילנדיק. ס'הייסט, כ'האָב נאָר געוואַלט אינרוימען איר אין אויערל:

— אַקסאנע, לייען איבער דער באַבען דאָס, וואָס דו האַסט מיר אנומלטן געלייענט. זי וועט שעפן נאכעס פון דעם.

זי פרעגט מיך ניט, אַקסאנע, וואָס דארף זי פאַרלייענען דער באַבען, זי האָט זיך אליין אָנגעשטויסן.

— איך האָב דאָך ניט דאָס ביכל.

— איז זאָג אף אויסווייניק.

— איך געדענק ניט אלץ.

— וועל איך דיר אונטערזאָגן.

אַקסאנע האָט א שמייכל געטאָן.

— דו ביסט צו זיכער אין זיך, פאר איין מאָל האַסטו אלץ פאָרגע-

דענקט?

— איין מאָל האַסטו מיר פאַרגעלייענט. און צען מאָל האָב איך דאָס

איבערגעכאזערט. נו, לאַמיר אָנהייבן.

אַקסאנע האָט א שאַקל געטאָן מיטן קאַפ.

— גוט.

מיר זינען צוגעגאנגען צום בעט.

— באבעניו! אלציינס שלאפסטו דאך ניט. עמעס?

— עמעס. כ'שלאף ניט.

— דער קאפ טוט שטארק וויי?

— דער קאפ. און דאס הארץ. כ'טראכט איבער. וואס וועט מיט איך זיין, ווען איך וועל... אוי, נאכעמקע, ס'איז געקומען מיין צייט. כ'האב נארוואס געזען דעם זיידן. ער איז געשטאנען לעבן בעט, צוקאפנס, שווינגנדיק געשטאנען, נאכדעם האט ער מיך גענומען פאר דער האנט און א שלעפ געטאן מיט זיך... ס'איז אן עמעסער סימען.

— רעד ניט קיין נארישקייטן!

די באבע האט זיך אפילע ניט באליידיקט. זי האט פארגעזעצט עפעס שטאמלען.

— ...גוט, וואס איר האט מיך אופגעוועקט. כ'האב זיך מעסוקן איבער-געשראקן. דאס לעבן איז שווער, שווערער קאן שוין ניט זיין, און שטארבן ווילט זיך ניט סיוויסני. אף וועמען וועל איך איך איבערלאזן, אף וועמען? אקסאנע האט זיך צוגעזעצט צו דער באבען און עפעס אינגערוימט איר אין אויער. זיי האבן שוין זייערע סוידעס. א צופרידענע, האט די באבע א שאקל געטאן מיטן קאפ. איר אויג האט געבלישטשעט. עפשער האט דאס מיידל אינגעהויכט איר א ביסל יונגן אטעם? אקסאנע האט זיך אופגעהויבן, געשטעלט זיך אין דער מיט צימער, און אנגעהויבן:

מיין פאלק, פארפייניקטס און פארפלאגטס,  
ווי א געליימטער איינער אפן שיידוועג,  
מיט מענטשישן ביטל, ווי מיט גרינד, באדעקט!  
דער צוקונפט דינער... דער צוקונפט דינער...

כ'האב אונטערגעזאגט:

— ...מיר דאס הארץ רעגט אוף.

אקסאנע האט אנגעהויבן דעם פערז:

די צוקונפט דינע מיר דאס הארץ רעגט אוף  
און כ'קאן דאס אויג ניט צומאכן פון כארפע,  
וואס וועט די אפשטאמלינגען דינע סארפען.  
זי דען פארשריבן איז אף...

מיטאמאל האבן צעריסן די לופט גרויליקע געשרייען. כ'האב דערקענט דעם פעטערס קאל. כ'האב נאך ניט געהערט די ווערטער זינע, נאך כ'האב זיך שוין אנגעשטויסן, פארוואס ער שרייט. אינגיכן האבן זיך דערהערט באזונדערע גרויליקע ווערטער:

— באגאנוועט! דאס לעצטע אוועקגעגאנוועט! געמאכט אונדז פאר בעטלערן וויאזוי וועלן מיר אצינד אוועקפארן! מיר האבן דאך ניט קיין קאפעקע! פארשאלטענע קוילער! גאנאווים! רויבער!  
די טיר פון דער באבעס צימער האט מיט א טראסק זיך צעעפנט, און

אף דער שוועל האָט זיך באוויזן דער פעטער איניק. ער איז געבליבן שטיין א שרעקלעך בלייכער, א דארער, ווי א סקעלעט. ער איז צוגעלאָפן צו מיר אין, פארהיקענדיק זיך, אויסגעשריגן:

— גיב אָפּ דאָס גיגלט!

איך האָב קוים דורכגעשטאַמלט, פארהיקענדיק זיך, ווי ער:

— וואָסער גיגלט?

כאזערט ער איבער, אַנקוועטשנדיק אף יעדער וואָרט און טראָף:

— גיב אָפּ דאָס גיגלט... דו ווייססט וואָססער געלט... דו מיינסט,

אז איך האָב ניט געזען, וויאזוי דו האָסט נאָכגעקוקט, ווהיין... ווהיין איך

פארבאהאלט דאָס גיגלט?

איך בין אינגאנצן צעמישט געוואָרן. אזא ביזאָיען ווען די באַבע

וואָלט דאָ ניט געווען, אין דעריקער, ווען אַקסאנע וואָלט ניט געווען,

וואָלט איך זיך נאָך געקאָנט עפּשער פארטיידיקן. איך האָב דען געגאָבן

וועט? איך האָב דאָס פּאַשעט גענומען. ווייל ס'איז נייטיק, שטאַרק נייטיק

פאר די... פאר אלע אונדז, דערונטער פארן פעטער איניק מיט זיין הויז

געזינד אויך. איך וואָלט אים געזאָגט... נאָר וואָס טוט מען אָבער — די

באַבע און אַקסאנע לאָזן פון מיר ניט אראָפּ די אויגן. זייערע בליקן זיי

נען פאר מיר אומדערטרעגלעכער, צען מאָל שווערער פונעם פעטערס

געשרייען. איך האָב ווידער ארויסגעשטאַמלט:

— וואָס פאר א געלט?

אַקסאנע איז צוגעגאנגען צום פעטער, פאנאנדערגעדריקט דעם פויסט

און געפרעגט:

— ס'איז איינער געלט?

ניט ווארטנדיק אף קיין ענטפער, האָט זי א שלייַדער געטאָן דאָס סטויי

פיקל אפן טיש. דאָס פאפיר האָט זיך צעריסן און די גאַלדענע מאַטביעס

האַבן זיך צעשאַטן און צעקייקלט אין אלע זייטן. זי האָט זיך א לאַז גע-

טאָן צו דער טיר און ארויס פון דער שטוב.

מיין הארץ איז אָפגעשטאַרבן פון א מוירעדיקן פאַרגעפיל. שוין. פאר-

לירן אַקסאנען. אף אייביק פארלירן.

10

נאָכעם איז ערגעץ פארפאלן געוואָרן...

סאָניע האָט געהאַט א גוט הארץ. זי האָט זיך ארומגעדרייט איבער דער

שטוב און ניט געוואָסט, וואָס צו טאָן. פארוואָס שווינגט מען, פארוואָס

געפינט מען ניט נאָכעמקען? און זי האָט באשטימט אליין אָפּווכן דאָס

שוועסטערקינד.

זי האָט אים אָבער אין ערגעץ ניט געפונען. „עפּשער איז ער באַגאָבן

גען זעלבסטמאָרד?" האָט זי א קלער געטאָן און איז גלייך אוועק צום פאָ-

טער:

— נאָכעם האָט זיך מיסטאַמע אריינגעוואָרפן אין טייך אריין. מע זעט

אים אין ערגעץ ניט.

זי האָט, כאַלילע, ניט געוואָלט איבערשרעקן דעם טאטן. זי האָט נאָר געוואָלט ווייכער מאכן זיין הארץ. זאָל ער ניט איבערלאָזן נאָכעמקען אליין. וואָס וועט ער, נעבעך, טאָן דאָ אָן זיין ער מוז פאָרן מיט זיי צוזאמען.

אינזיק האָט זיך פארטראַכט. ער האָט, פארשטייט זיך, געוויסט, אז סאָניע האָט ליב צו פאנטאזירן. אָבער נאָך דער טראגעדיע מיט פאניען איז זלאַטקיס געוואָרן זייער געהיט. א שרעקלעכע יוגנט, גאנוועט געלט, טוט אָן אזא ביזאָיען, און דו דארפסט זיך נאָך פארנייגן פאר זיי, איבער-בעטן זיי, הייסט עס, אַניט קאָנען זיי זיך נאָך ווארפן אין טיך אריין. — סאָניעלע, דו האלטסט מיך פאר אַן... פאר אַן אַכזער? — האָט ער ליבלעך און אפילע א ביסל כניפעדיק געפרעגט די טאָכטער.

— ניין, טאטע, — האָט סאָניע טמימעסדיק געענטפערט.  
— פארוואָס זשע עפעס ניין? — האָט אינזיק דערווידערט, א צופרידע-נער מיט דער טאָכטערס ענטפער. — פארשטייסטו מיך, ער איז א יאָסעס. קאָן איך אים גאָרנישט ניט טאָן. כ'האָב ניט קיין רעכט. ווען ער וואָלט אָבער געווען מיין זון, וואָלט איך אים... וואָלט איך אים געמיימעסט מיט מינע אייגענע הענט.

סאָניעלע האָט זיך דערשראָקן. אירע אויגן זיינען געוואָרן גרעסער און קיילעכדיקער, די נאָז האָט זיך אויסגעצויגן און דאָס האַרבעלע איז געוואָרן מערקבארער.

אין האַרצן אָבער האָט סאָניע געוויסט, פונקט ווי די מאמע אירע, אז דער טאטע קאָן ניט האַרגענען אפילע א פליג אף דער וואנט. א צופרידענער פון זיינע גרויזאמע ווערטער, האָט אינזיק פאָרגעזעצט שוין רוניקער:

— ער האָט דאָך געקאָנט מאכן אומגליקלעך אונדז אלעמען בעדיל-האדאל שטעלן. דו וואָלט ארומגעגאנגען אין שמאטעס, ווי א בעטלערן. זלאַטקיס האָט געוויסט, אז דערמיט האָט ער געטראָפן גלייך אין פינטל אריין.

— ער איז פאָשעט א נאר, — האָט סאָניע צערייצט געזאָגט.  
— א געפערלעכער נאר! א נאר, וואָס איז ערגער פון א מעשומעד. ער האָט דאָך...

די טיר האָט זיך פלוצעם צעפראלט, און אין צימער איז אריינגעלאָפן באסיע, א בלייכע און צערודערטע.

— ס'איז געקומען א פוילישער אַפיצער מיט צוויי סאָלדאטן. זיי פרעגן, וווּ נאָכעם איז.

— וווּ זיינען זיי? — האָט אינזיק געפרעגט. א גרויע בלייכקייט האָט באדעקט זיין פאָנעם.

— דאָרטן. בא דער באַכען. וואָלט עפשער געגאנגען צו זיי...

מיטאמאָל מיסט זיך אריין סאָניע.

— כ'זועל אליין גיין צו זיי.

סאָניע האָט נאָך קיינמאָל נאָענט ניט געזען קיין פוילישן אַפיצער. זי האָט זיך פאָרגעשטעלט, אז אַן אַפיצער מוז זיין גאלאנט און עלעגאנט. וועט זי א פרוו טאָן זיך דורכשמועסן מיט אים.

און טאקע באלד איז זי ארויסגעפלויגן פונעם צימער, אזוי גיך, אז די עלטערן האָבן ניט באוויזן פארהאלטן זי.

אינגליכן האָט זי זיך אומגעקערט, אן אופגערעגטע, א טומלדיקע. — נו? וואָס? זאָג שוין גיכער!

סאָניע האָט א ביסל צוגעווארט, צוליב עפעקט, און ערשט דערנאָך דערציילט.

— כ'האָב אים געזאָגט, אז נאָכעם עסרעג האָט זיך אריינגעוואָרפן אין טיך אריין. צוערשט האָט ער מיר ניט געגלייבט. דערנאָך האָט ער גע- זאָגט, אז אזא מין כיינעוודיקער פאניענקע איז אומעגלעך ניט צו גלייבן. האָב איך אים געענטפערט, אז, ערשטנס, בין איך שוין ניט קיין פאניענ- קע... האָט ער מיך איבערגעשלאָגן און געזאָגט: א שאַד! האָב איך אים געפרעגט, צי ער האָט שוין א פרוי. האָט ער מיר געענטפערט: ניין. האָב איך אים אויך געזאָגט: א שאַד! האָט ער זיך אנטשולדיקט, וואָס ער האָט מיך באומרויקט, און געבעטן מיר, אז ווי נאָר ער, ס'הייסט, נאָכעם, וועט קומען צו גיין פונעם טיך, זאָל ער זיך גלייך יאווען אין קאָמענדאטור... אזא ליב אָפֿיצערל, נאָר עפעס א מאַדנער, ער האָט, ווייזט אויס, געמיינט, אז נאָכעם איז געגאנגען זיך באַדן...

דערציילנדיק, האָט סאָניע זיגערש געפינקלט מיט די אויגן, ס'הייסט, ווי געפעלט אייך?

— האָסט דאָך אָפֿגעטאָן אָף טערקיש! האָסט אים געדארפט זאָגן, אז מע האָט נאָכעמען דערהארגעט, בעשאַס די פּאָליאָקן און די פארטיזאנער...

— פּונוואַנען האָב איך געוואוסט, אז מע דארף אים אזוי זאָגן!

— ווער האָט דיך געבעטן, אז דו זאָלסט פּליען צו אים?

— וואָס דען האָב איך געדארפט טאָן? אז איר ביידע זייט געשטאנען ניט טויט, ניט לעבעדיק.

— מע דארף דרינגנד אָפּזוכן נאָכעמען און וואַרענען אים, — האָט אייזיק באפוילן סאָניען.

— וווּ זאָל איך אים אָפּזוכן, אז ער איז אין ערגעץ נישטאָ. עפשער

האָט ער זיך ווירקלעך געוואָרפן אין טיך אריין?

— רעד ניט קיין נארישקייטן.

— און אויב כ'זעל אים געפינען, וועט ער פאָרן מיט אונדז?

— מיר וועלן זען.

סאָניע האָט א פּליעסקע געטאָן מיט די הענט און איז גלייך ארויסגע- לאָפן. באלד אָבער איז זי צוריק אריינגעפלויגן אין שטוב אריין. זי האָט זיך אריינגעריסן ווי א וויכער צו דער קראַנקער באַבע און פאַרשאַפּעט

געפרעגט:

— באַבעניו! דו ווייסט, מיסטאמע, וווּ נאָכעמקע איז?

די זקיינע האָט צוגעדריקט א פינגער צו די ליפן. אויסגערעדט שטיל: — יאָ.

סאָניע האָט אומגעדולדיק אויסגעשריגן.

— זיי זיינען שוין אוועקגעגאנגען.

מיט א שוואכער שטימע, קוים וואָס מע הערט, האָט די באַבע ארויס- געשטאַמלט:

— גיי צו... צו מיר... געענטער... כ'האָב ניט קיין קויעך... רעדן הויך...  
סאָניע איז צוגעגאנגען און אָנגעבויגן זיך איבערן בעט.  
— סאָניעלע... זיי געהיט... אָדי סאָלדאטן... מעגלעך, אז זיי גיבן אכר  
טונג, פארשטייט מיר?

— כ'פארשטיי, באַבעניר.  
— איז שטעל מיר אונטער דיין אויער...  
סאָניע האָט אויסגעדרייט דאָס קעפל אירס אזוי, אז זי האָט קימאט  
בארירט מיט איר אויער דער באַבעס ליפן.

די אלטיטשקע האָט איר עפעס איינגערוימט. דערנאָך געפרעגט:  
— האָסט מיר פארשטאנען? דאָרטן וועסטו אים געפינען. זאָג אים. ער  
זאָל טייקעף קומען.

די זקיינע האָט צוויי מאָל איבערגעכאזערט, פאמעלעך און א ביסל  
פניערלעך:  
— זאָג אים, אז ער זאָל טייקעף קומען.

דערנאָך האָט זי צוגעגעבן:  
— אויב ער וועט זיך איינשפארן, טאָ זאָג אים: די באַבע האָט געהייסן.  
זי שטארבט, די באַבע, און זי וויל זיך מיט דיר געזעגענען. נו, ווייסט  
שוין, וואָס דו דארפט אים זאָגן?

— יא, באַבעניר. נאָר דו שטארבסט דאָך ניט אפאנעמעסן, עמעס, באַבע-  
ניו? דו זאָגסט דאָס אומיסטן, קעדיי ער זאָל קומען צו גיין. איאָ?  
די באַבע האָט געענטפערט אזוי שטיל, אז סאָניע האָט זיך גיכער אָנ-  
געשטויסן, ווי דערהערט:  
— יא, אומיסטן.

דערנאָך האָט זי צוגעגעבן:  
— גיי גיכער, מיידעלע מיינס, אניט וועט זיין שפעט. און זאָג דיין  
טאטן, ער זאָל אריינגיין צו מיר. איך דארף מיט אים עפעס רעדן.  
סאָניע איז אריינגעלאָפן צום פאָטער. גלייך פון דער שוועל האָט זי  
אים מיטגעטיילט די גוטע בסורע.

— דאכט זיך, אז די באַבע שטארבט. גיי אריין צו איר, זי וויל דיר  
עפעס זאָגן פארן טויט.  
אייזיק האָט זיך פארקרימט: סאָניעס פאנטאזיעס!

— גוט.  
ער האָט זיך געלאָזט גיין צו דער שוויגער. נאָר ווען ער איז שוין  
געווען בא דער שוועל, האָט ער פלוצעם פארקערעוועט צוריק. ער האָט  
ניט ליב געהאט די אלטע. ער וועט פריער באזוכן די מוטער, און ערשט  
דערנאָך — די שוויגער.

— דו ביסט גרייט? — האָט ער געפרעגט, אַנבייגנדיק זיך צום אלטן  
טיפן פאָטעל מיטן הויכן ווענטל, אין וועלכן ס'האָט געדערעמלט זיין  
מוטער.

די אלטיטשקע האָט ניט געענטפערט. זי איז געזעסן א פארגליווערטע,  
מיט צוגעמאכטע אויגן, איינגעשרומפן, אזוי אז דער קאָפּ אירער האָט  
געשטאצט נאָר א קאפעלע העכער פון די קני.

— דו הערסט מיך, מאמע? כ'פרעג דײך, דו ביסט גרייט? די פור ווארט  
דאך שוין.  
די אלטיטשקע האָט צעעפנט די אויגן-לעפלעך, הוילע, אָן ווײַעס, און,  
ניט אופהייבנדיק דעם קאָפּ, האָט זי עפעס אַרויסגעשטאַמלט. בלוז דער  
זון אירער, אייזיק, האָט געקאָנט פאַרשטיין, וואָס זי האָט געזאָגט.  
— כ׳וועל אין ערגעץ ניט פאַרן, זונעלע...  
אייזיק איז מעווולוויל געוואָרן.  
— וואָס הייסט, וועסט ניט פאַרן! וואַזוי זשע וועל איך דײך איבער-  
לאָזן דאָ איינע אליין?  
די אלטע האָט ווידער גענומען עפעס שטאַמלען מיט די פּאַלעטעווע  
ליפּן.  
— פאַר אוועק. פאַרהאַלט זיך ניט איבער מיר. מע דאַרף ניט. כ׳וועל  
דערלעבן ביזן שאַבעס, עפשער ביזן זונטיק... שאַבעס אפדערנאַכט אָדער  
זונטיק אינדערפרי וועל איך שטאַרבן. איז לאָז מיר איבער אַף צוויי טעג  
א שטיקל ברויט און וואַסער... און זאָג אָן אלטערן, ער זאָל זונטיק קומען  
צו פאַרן נאָך מיר. אָפּפירן אפן הייליקן אָרט.  
אייזיק איז שווינגנדיק געשטאַנען באַם פּאַטעל, און דער קאָפּ זײַנער  
האַט זיך קעגן זײַן ווילן געשאַקלט, ווי אַן אַנגעדרייטער. ער האָט אלץ  
איבערגעכאַזערט דאָס זעלבע:  
— וואַזוי זשע וועל איך דײך איבערלאָזן דאָ איינע אליין? אַף וועמען  
וועל איך דײך לאָזן דאָ איינע אליין?  
די מוטער האָט פאַרגעזעצט אירס: „כ׳וועל שטאַרבן דאָ, וווּ כ׳האַב  
געלעבט.“ אייזיק האָט אָבער שוין ניט געהערט, ער איז געווען פאַרטיפּט  
אין עפעס אַ מאַכשאַווע.  
פּלוצעם האָט די אלטע אים אַ צי געטאָן פאַר דער האַנט און אָפּגע-  
טרייסלט זײַן פאַרגליווערטקײַט.  
— בייג זיך אָן צו מיר. כ׳ווייל דײך אַ קוש טאָן.  
די אלטיטשקע האָט דערפילט אַף איר קאַלטער האַנט אַ וואַרעמע  
טרער.  
— דו ביסט אַ ווילער זון, אייזיקל. האָב ניט קיין יעסורים. גאָט איז  
אַ פּאַטער.

11

פון דער אלטער מוטער האָט אייזיק זיך געלאָזט צו דער אלטער שווי-  
גער. זי האָט זיך אונטערגעהויבן, אַנגעשפּאַרט זיך אפן עלנבויגן, פאַר-  
בעטן דעם איידעם צוועצן זיך, און ווידער אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ אַף דער  
קישן.  
— אוי, די קויכעס מײַנע לאָזן זיך שוין אויס...  
זי האָט זיך געפילט ווי עפעס שולדיק פאַר איר אומבאַהאַלפּנקײַט און  
אַ פּרוּוו געטאָן זיך אַ וויצל טאָן:  
— איר ווייסט ניט, וווּ מע קאָן קויפן אַ ביסל קויער?



איזיק איז נאך אלץ געווען צעטומלט און ניט פארשטאנען, וואס די שוויגער האט געזאגט.

— וואס? וואס? — האט ער איבערגעפרעגט.

— איך פרעג, ווו קאן מען קויפן א ביסל קויעך?

„געפונען א צייט אף לייצאנעס! אלע זיינען זיי אזעלכע ליכטזיניקע, די עסרעגס“. דאך האט איזיק באוונדערט די קראפט פון אדער אלטער, א קראנקע, מיט איין פוס שוין אף יענער-וועלט, פארמאגט זי נאך קויעך און מוט צו טרייבן קאטאוועס און צו שמייכלען. ער וואלט דאס ניט גע-קאנט, — האט ער געמוזט זיך מוידע זיין.

— קויעך? כאו ניטא אזא קראם, וואס פארקויפט קויעך, — האט ער

סאָפּאָלסאָף געענטפערט.

די אלטע האט זיך א ביסל אונטערגעהויבן און געזאגט ערנסט, אפילע הארב:

— איך מוז זיך דורכריידן מיט אייך וועגן... וועגן אונדזערע צוויי...

וועגן נאכעמקען און מוישעלען. איר וועט דאך ניט אוועקפארן און זיי איבערלאזן דא?

ניט קוקנדיק אף זיינע גוטע קאוואנעס, איז איזיק גלייך ארויס פון די קיילים.

— פארוואס עפעס וועגן צוויי? און פארוואס ניט וועגן דריי? און

איר? אייך דארף איך דאך אויך ניט פארלאזן. פארוואס וועגן דריי? פאר-

וואס ניט וועגן פיר? און מײן אלטיטשקע מוטער? איך קאן דען זי פאר-

לאזן?.. מאכטיימע וואלגערט זיך אן אף מיר! פארוואס ניט? כ׳האב דען

ניט קיין ברייטע פלייצעס? ביו איך דען ניט געזינטער פון אייך אלעמען?

די זקיינע האט פארמאכט דאס אויג. עפשער אויס שוואכקייט, און

עפשער האט זי ניט געוואלט קוקן אפן צעקרימטן פאנעם פונעם איידעם.

דערנאך האט זי ווידער אופגעעפנט דאס אויג און שטיל געזאגט:

— פאר מיר דארפט איר זיך ניט זארגן. כ׳וועל אייך ניט באלעסטיקן...

כ׳וועל אין ערגעץ ניט פארן. וויפל איז מיר געבליבן לעבן?

— און אויב ער וועט מיך בארויבן אין וועג, אייער טיערער אייניק,

און וועט אנטלויפן, א?

— ער איז דאך ניט קיין רויבער...

— ער איז ערגער פון א רויבער. יענער ראבעוועט נאר פאר זיך, דארף

ער ניט קיין סאך. און דער — פאר אלעמען.

— ווילט איר, הייסט עס, אז מע זאל אים דא דערשיסן?

— כ׳ווייל גארנישט ניט. כ׳ווייל, איר זאלט מיך לאזן צורו. כ׳בין דען

שולדיק, וואס ער...

ער האט א קוק געגעבן אף דער האלב בלינדער זקיינע. א טיפער ראכ-

מאנעס האט פארקלעמט זיין הארץ.

— נו, און וועגן מוישען איז ביכלאל ניטא וואס צו רעדן. מע וועט

אים אהין ניט אריינלאזן.

— כ׳ווייס אליין ניט, וואס זאל איך מיט אים טאן. ער פארבלייבט

דאך איינער אליין.

דערנאך האט זי שטיל צוגעגעבן:

— עפשער וועט מען אים פונדעסטוועגן לאָזן. דעריקער, אז די אויגן זאלן ניט זיין קיין קראנקע.  
אן אנדערש מאל וואָלט אייזיק איראַניש געפרעגט: „נו, און דער קאַפּ?  
דער קאַפּ איז ניט דעריקער?..“ איצטער אָבער האָט ער זיך איינגעהאלטן.  
— גוט. כ'וועל נעמען מיט זיך אי דעם, אי יענעם. רעדט אָבער אליין  
איבער מיט נאָכעמען. דעם-אָ פּאַרעץ דאַרף מען נאָך בעטן, ער זאל זיין  
אזוי גוט און זאל מאַסקים זיין פּאַרן מיט מיר.  
— כ'האָב געשיקט נאָך אים. כ'וועל מיט אים אליין רעדן...  
אייזיק האָט זיך אופגעהויבן, געלאָזט זיך צו דער טיר. בא דער שוועל  
האַט ער זיך אָפגעשטעלט און געזאָגט:  
— אייך וועט העלפן גענענדל. כ'האָב זיך מיט איר צונויפגערעדט.  
ווען איר וועט געזונט ווערן, וועט זי אייך נעמען צו זיך אין דאַרף אריין.  
דאַרטן, אף דער פרישער לופט, וועט איר זיך אָנעמען מיט פרישע קווי-  
כעס... גענענדל וועט העלפן מיין מוטער אויך...  
12

פונדערווייטנס זעט מען שוין די צעפאטלטע ווערבע. דאָס מיידל האָט  
זיך געלאָזט לויפן צום בוים.  
פלוצעם האָט זי דערזען נאָכעמען אין אן אומגעוויינלעכער פּאַזע. ער  
האַט זיך צעלייגט אף דער לאַנקע, אין דער בעקעשע, מיטן פּאַנעם צום  
הימל. באַנאנד מיט אים האָט א קו געצופט דאָס גראַז.  
ער איז מעשווע, מיינע סאָנים. נו, אצינד וועט זי אים שוין באווייזן,  
ווי דער שוואַרצער פעפער וואַקסט, אָ-דעם מאלעכל. קוידעמקאַל דאַרף  
מען אים גוט אָנשרעקן. וועט ער ווערן ווייכער פון וואַקסט...  
סאָניע האָט זיך אונטערגעגאנוועט און אזא הילך געטאָן, אז... זי האָט  
זיך אליין דערשראַקן: עפעס א פרעמד יינגל מיט א קליינענדיק פּאַנעם  
איז אופגעשפרונגען פון דער ערד.  
סאָניע האָט גלייך געמאכט די פלייטע. זי האָט זיך באַרוקט ערשט  
דאן, ווען זי איז אריין אונטער די לאנגע צווייגן און צונויפגעשטויסן זיך  
פּאַנעם-על-פּאַנעם מיט נאָכעמקען.  
— ווער ליגט עס דאַרטן אין דיין בעקעשע?  
נאָכעם האָט זי האַרב געפרעגט:  
— וואָס ביסטו געקומען אהער?  
סאָניע האָט זיך באַליידיקט.  
— דו ביסט א נאַר, און דערצו ניט קיין קלוגער.  
מיט סאָניען איז אומעגלעך זיין האַרב אָדער פּאַשעט ערנסט.  
— ס'איז דען פאַראן קלוגע נאַראַנים?  
— שטעל זיך פּאַר — פאַראן.  
— נו גוט, סאָניעלע, בייזער זיך ניט. זאָג בעסער, וואָס ביסטו געקו-  
מען? און ווער האָט דיר געזאָגט, ווי איך בין?  
— די באַבע אליין האָט מיר געזאָגט. אָט ווער.

— און פונוואנען ווייסט די באַבע?  
 — פּרעג זי אליין. און ביכלאל ביסטו א שרעקלעכער עגאָיסט. א צע-  
 דרייטער און אן אומדאנקבארער. איך וואָלט זיך ניט געוואָונגעט מיט דיר  
 אזוי, ווען איך וואָלט געווען דיין באַבע.

— דו בייזערסט זיך נאָך אלץ אף מיר?  
 — וואָדען האָסטו געמיינט? איך סטארע זיך, מיטן פּאָטער, מיט דער  
 באַבען, מיטן פּוילישן אָפּיצער, רעד זיי איין, כלאַפּאַטשע, דיגע זיך, און  
 צוליב וועמען? צוליב מיר צי צוליב דיר, נארעלעז? קום איך צו לויפן  
 הענדעם-פּענדעם, און ער — „וואָס ביסטו געקומען אהער?“

— ווארט א ביסל, בעבע ניט! וואָס האָט דאָ צו טאָן עפעס א פּוילי-  
 שער אָפּיצער?  
 — קום אָבער גיכער. די באַבע שטארבט. זי וויל זיך געזעגענען מיט  
 דיר פארן טויט.

— וואָס זאָגסטו, סאָניע? וואָס פּלאַפּלסטו?  
 — לאַמיר גיין, זאָג איך דיר! גיכער, גיכער! — טרייבט זי אים אונ-  
 טער. — מיר קאָנען נאָך, כאַלילע, פּאַרשפּעטיקן. אונטערוועגנס וועל איך  
 דיר דערציילן.

סאָניע לויפט און דערציילט בעשאַסמיסע, און נאָכעמס האַרץ ווערט  
 אלץ פּולער מיט צארטקייט און דאנקבארקייט צו איר. אואדע האָט ער  
 געוואוסט, נאָכעם, אז זיין שוועסטערקינד האָט ליב איבערטרייבן, באפּוזן.  
 ער האָט אָבער געמיינט, אז סאָניע האָט בעסאכאקל ליב נאָר זיך אליין  
 און דעם שפּיגל, אנדערע גייען איר ניט אָן. דעריבער האָט נאָכעם געקוקט  
 איצט אף סאָניען מיט אנדערע אויגן.

— סאָניעלע, דו האָסט זיך שטארק געענדערט נאָך דער כאַסענע.  
 דאָס איז ארויסגערעדט געוואָרן מיט אזא מין האַרציקן טאָן, אז קיי-  
 נער וואָלט ניט געקאָנט צווייפלען, וואָס ער מיינט. סאָניע אָבער קאָן  
 זיך בעשום-אויפן ניט באַגיין אָן קאָקעטעריי. פּרעגט זי אים טמיעסדיק:  
 — אף ערגער?

— ניין. אף בעסער.  
 — ווייסט פּאַרוואָס?  
 — כּווייסט ניט. פּאַרוואָס?  
 — איך גרייט זיך ווערן א מוטער.  
 — וואָס זאָגסטו? — איז נאָכעם געבליבן שטיין א געפּלעפטער.  
 — האָסט מיר ניט פּאַרשטאַנען, נאָכעמקע. אויב איך האָב א מאָן, וועל  
 איך דאָך פּריזער אָדער שפּעטער האָבן א קינד. דאַרף איך, הייסט עס,  
 אויסכאַווען אין זיך א געפּיל פּון א מוטער.

טאַקע אזוי האָט זי, בעפּירעש, געזאָגט: „אויסכאַווען אין זיך.“ נאָר  
 אויב איר ווילט, קאָן מען דאָס אויסטייטשן אזוי אויך: איך רעפּעטיר  
 א ראָל פּון א מוטער. כאַפּ א קוק אף מיר, נאָכעמקע, און זאָג: די דאָזיקע  
 ראָל פּאַסט מיר?

— דו זעסט אויס שלעכט, יינגעלע מיינס. — האָט די באַבע געזאָגט,  
 ווען ער האָט זיך צוגעזעצט צו איר בעט.

„און דו זעסט אויס צען מאָל ערגער פון מיר, מיין אַרעמע באַבע־  
ניו...“

ער האָט אָבער דאָס ניט געזאָגט איר. ער איז איצטער געווען זייער  
פאַרויכטיק, יעדעס וואָרט האָט ער זיך געסטארעט דורכלאָזן דורך א זיפ.  
און בעסער פון אלץ איז זי צען און שוויגן.

— קלייב גיכער צונויף דינע זאכן. מע דארף שוין פאַרן. — האָט אים  
די באַבע אונטערגעזיילט.

— כ׳וועל אין ערגעץ ניט פאַרן.

— וואָס הייסט — וועסט ניט פאַרן? באלד גיי פאקעווע איין דינע  
זאכן! אלע ווארטן שוין.

— ערגער זיך ניט, באַבעניו. דו ביסט דאָך קראַנק. וויאזוי קאָן איך  
דיך פארלאָזן אין אזא צושטאנד?

— דינע ניט פאר מיר. דער פעטער אייניק האָט אָפגערעדט מיט גע־  
נענדלען וועגן מיר. זי וועט שוין מיך פארזאָרגן.

— אלציינס וועל איך ניט פאַרן.

— דו ווייסט, אז סאָלדאטן זיינען שוין געקומען נאָך זייר?

— כ׳ווייס. סאָניע האָט מיר געזאָגט.

— הייסט עס, פאַרטו ניט?

— גיין.

— וויילסט מיר טאָן אין טויט אריין? אז כ׳זאָל גיכער שטארבן?

— באַבע! וואָס זאָגסטו וואָס?

— דאָס לעצטע מאָל זאָג איך דיר — גיי, פאקעווע דעם טשעמאָדאָן.

אניט...

נאָכעם האָט זיך דערשראָקן. די באַבע האָט זיך געטרייסלט, ווי אין א  
פיבער. זי האָט אראָפגעוואָרפן פון זיך די קאָלדרע און אראָפגעלאָזט די  
פיס אפן דיל. נאָכעם האָט זיך אופגעכאַפט פונעם אָרט, באלייגט זי צוריק  
אין בעט, איינגעדעקט מיט דער קאָלדרע. זאָרגזאם און צארט. זי האָט  
זיך ניט געווערט. ווי א קליין קינד, האָט זי זיך געלאָזט איינהילן אין דער  
קאָלדרע. א בלייכע, גלייך ווי דאָס גאַנצע בלוט אירס און דאָס רעשט  
קויכעס האָט זי געפאַטערט אף דער שפאַרעניש מיט איר פאַראקשנטן  
אייניק, האָט די באַבע אָנמעכטיק אראָפגעלאָזט דעם קאָפּ אף דער קישן.

— ערגער זיך ניט, באַבעניו! באַרויק זיך. איך וויל דיר עפעס דער־  
מאַנען: דו געדענקסט, ווי דו האָסט מיר אליין אָנגעזאָגט? „הייסט עס,

אָפגערעדט. איך וועל אף דיר שרייען, כ׳וועל דיך בעטן: פאַר אוועק, נאָ־  
כעמקע, וואָס גיכער, ראטעווע דאָס לעבן! דו אָבער זאָלסט ס׳ווייסיג ניט  
פאַרן...“ געדענקסט?

— יאָ. כ׳געדענק. ס׳האָט זיך אָבער אצינד אלץ געביטן... פאַרשטייסט  
מיך, ווען איך וואָלט געווען געזונט, וואָלט איך דיך אָפגעהיט. ווי מיין

שוואַרצאַפּל... נאָר דו זעסט דאָך אליין, אז איך שטיי שוין מיט איין פוס  
דאָרטן... און אָן מיר וועסטו פאַרפאלן ווערן...

איצטער זיינען זיי ביידע אנשוויגן געוואָרן. שפעטער א ביסל האָט  
די באַבע שטיל ארויסגעבראַכט:

— נאָכעמקע... גיב מיר דיין האַנט.

זי האָט גענומען זיין האַנט אין אירער.  
 — איך באשווער דיך מיט מיין נאָענטן טויט — פאַר אוועק.  
 נאָכעמקע האָט זיך אָנגעבויגן און זי א קוש געטאָן.  
 — גוט, באַבעניו.  
 ער האָט ארויסגערוקט פון אונטערן בעט א טשעמאָדאָן. אים צעעפנט  
 און פארטראַכט זיך.  
 די באַבע האָט ניט אראָפגעלאָזט פון אים דעם בליק. זי איז געווען  
 איבערצייגט, אז נאָכעם וועט אויספילן איר לעצטן ווילן. איז דארף מען  
 איצטער זיין מיט אים וואָס ווייכער, וואָס ליבלעכער מיט אַדעם קינד.  
 האָט זי אים געזאָגט:  
 — מיינסט, אז איך פארשטיי דיך ניט? האָסט ניט געהאט קיין מוטער.  
 האָסט פארלוירן דעם פאָטער. איצט האָסטו קיינעם ניט, כּוֹץ מיר. איז  
 ווער נאָך קאָן אזוי גוט פארשטיין, ווי איך? נו, גוט. וועסט זיך נאָך דער-  
 נאָך, מירצזשעשעם, אומקערן אהיים. דיין פאָטער האָט זיך דאָך אויך אומ-  
 געקערט.  
 מיטאמאָל האָט זי א זאָג געטאָן:  
 — נאָכעמקע, גיב מיר די פאָטאָגראַפיע.  
 ער האָט א צאָפּל געטאָן. די באַבע נעמט די גרויסע מישפּאַכע-פּאָטאָ-  
 גראַפיע נאָר אין דעם פאל, ווען מע דארף עמעצן אויסמעקן פון די לע-  
 בעדיקע. איז וועמען וויל זי איצט אויסמעקן? אים, נאָכעמקען? צי עפּשער  
 זיך אליין?  
 — וואָס דארפסטו זי?  
 — כּוֹויל אַפּווישן פון איר דעם שטויב.  
 נאָכעם האָט איר דערלאנגט די פּאָטאָגראַפיע. די באַבע האָט זי זאָר-  
 געוודיק אויסגעווישט מיטן עק טיכל.  
 — לייג זי אריין אינעם טשעמאָדאָן.  
 — און דו?  
 — איך דארף זי שוין ניט... נו, גיי צו נעענטער, קינד מיינסט. מיר  
 דארפן זיך שוין געזעגענען.  
 נאָכעם איז צוגעגאנגען צום בעט. די באַבע האָט ארומגענומען זיין  
 קאָפּ:  
 — כּוֹוועל דיך שוין מער ניט זען...  
 און צעוויינט זיך.  
 דאָס בלינדע אויג האָט אויך געוויינט.  
 ער האָט זיך אראָפגעלאָזט אַף די קני, געקושט דער באַבעס הענט, און  
 געזאָגט:  
 — כּוֹוועל זיך אומקערן, באַבעניו...

ענדלעך איז אלץ גרייט, די כפייצים זיינען אָנגעלאָדן אַף א לאַנגן  
 וואַגן. באַסיע, סאַניע, לייבאַוויטש, אייזיק און נאָכעם האָבן ארופגעקלע-  
 טערט אַף דער פּור. און פּלוצעם איז אייזיק אראָפגעשפרונגען.

— נו, וואס איז ווידער געשען? — האָט סאַניע אומגעדולדיק אויסגע-  
רופן.

— מיר האָבן דאָך פאָרגעסן מוישעלען. — האָט אייזיק געענטפערט.  
זלאַטקיס איז אַריינגעלאָפן אין שטוב. אינגיכן האָט ער זיך באַוווּן  
אַף דער שוועל. ער האָט פעסט געהאַלטן פאַר דער האַנט און אונטערגע-  
שטופט אַ קליין שמייכלענדיק מענטשל מיט אַ באַוואַקסן פאַנעם און  
מיט רויטע פאַרסלינעטע ליפן. ווען ער האָט איבערגעשפאַנט איבער דער  
שוועל, האָט מוישעלע פאַרשטעלט די אויגן מיט אַ דלאַניע. ער איז גע-  
ווינט געוואָרן אין זײַן קעמערל צו טונקלקייט, און דאָ האָבן מיטאַמאַל  
ווייטעקדיק אַ שלאָג געטאַן אין די אויגן העלע זונען-שטראַלן.  
אייזיק האָט אים צוגעפירט צום וואַגן, געוואַלט אוועקזעצן אים. נאָך  
מוישעלע האָט זיך אומדערווארט פאַראַקשנט, ניט געוואַלט זעצן זיך,  
מיטאַמאַל אַרויסגעריסן זיך פון אייזיקס הענט און געלאָזט זיך לויפן צו-  
ריק אין שטוב אַריין.

אייזיק האָט אַ שאַר געטאַן אין דער קעשענע, אַרויסגענומען אַ שטיקל  
צוקער און אויסגעשטרעקט דעם שוואַגער. מוישעלע האָט אַרויסגעכאַפט  
פון אייזיקס הענט דעם צוקער, אַריינגערוקט אין מויל אַריין און גענומען  
אַפּגיך סמאַקען און כראַמטשען.

„פונקט ווי אַ הונט, ווען מע וואַרפט אים צו אַ ביינדל“, — האָט נאָכעם  
מיט ווייטעק אַ טראַכט געטאַן. ער איז אַראַפּגעקראַכן פון דער פּור, גע-  
האַלפן דעם פעטער אוועקזעצן מוישעלען.

דער אַנטרייבער האָט זיך געײלט דעריאָגן די איבעריקע וואַגנס, וועל-  
כע האָבן זיך שוין מיט אַ שטיק צײַט פּרײַער געלאָזט אַף בעלענזשאַנע.  
ווי נאָך מע האָט זיך פאַנאָדערגעזעצט, האָט ער שטאַרק אַ צי געטאַן די  
לייצעס. די פּערד האָבן זיך אַ ריס געטאַן פונעם אָרט אזוי, אז מוישעלע  
איז שיר ניט אַראַפּגעפאַלן. ער האָט זיך זײער איבערגעשראַקן, געוואָרן  
נאָך בלייכער, געוואַלט אַראַפּשפּרינגען פון דער פּור. נאָך נאָכעם, פון  
אײן זײַט, און אײזיק, פון דער אַנדערער, האָבן אים פעסט געהאַלטן פאַר  
די פלייצעס.

— באַסיע, — האָט זלאַטקיס געזאָגט צום ווייב, — זאָלט מיר דערמאַן-  
נען אַף דער סטאַנציע, אז איך זאָל אים אָפּפירן אין פאַריקמאַכערסקע, זײ  
זאָלן אים אַ ביסל אַרומשערן און אַרומגאַלן. אַניט וועט מען אים ניט דורכ-  
לאָזן.

14

מיר זײנען געקומען צו פאַרן שפּעטער פון אלעמען. אַף דער קליינער  
סטאַנציע איז געווען טומלדיק, ווי אַף אַ יאַריד. מע האָט גערוישט, געטיי-  
נעט, געזיפּצט און אונטערגעמונטערט אײנער דעם צווייטן. ס'הייסט, „ניש-  
קאַשע, גוטע מענטשן זײנען פאַראַן אומעטום, מע וועט יאַקאַס העלפן“,  
אַדער „גאַט איז אַ פאַטער...“

פערעץ דער שווארצער מישט זיך באלד אריין:  
— עמעס, גאט איז א פאטער. אז ער גיט ניט קיין מאקע, גיט ער א בלאטער.

פאר אזא קליינער סטאנציע איז גענוג געווען איין כאים כאוועס, אז סע זאל דארטן ווערן א מעהומע. ער האט פארקויפט זיין סאד די ציי-מעסמאנס פאר האלב אומזיסט, איז דעריבער אים געווען ביטער אפן הארצן, לויפט ער ארום איבער דער פלאטפארמע מיט אימפעט, אופהייבן-דיק א ווינטל, וואס ווארפט אפ זיין לאנגע בארד אין א זיט. ער שטעלט זיך אפ אף א וויילע בא איין רעדל מענטשן, לויפט צו א צווייט רעדל, שטעלט אונטער אן אויער, טוט א נאש די לעצטע יעדנעס, רייסט זיך ווידער אפ פונעם ארט, לויפט צום עק פון דער פלאטפארמע, קוקט מיט אנגעצונדענע אויגן אין דער ווייט אריין — עפשער וועט ער זיך ענדלעך באווייזן, דער צוג. די אויגן האט ער די לעצטע צייט געהיילט אפגיך און גרינטלעך, ווי ניוניע די גאז, אניט וועט מען אים דאך ניט אריינלאזן קיין אמעריקע. פארוואס עפעס אמעריקע? ווארעם ארוווייז איז, אייסעך-וואס, ניט קיין ערנסט לאנד, און מע וועט זיך טאקע מוזן אריבערפעקלען, מיט גאטס הילף, אין דער גאלדענער אמעריקע.

קרישטולס פילצאליקע מישפאכע האט זיך געהאלטן א ביסל אפגע-זונדערט. די קרישטולס געהאט א גרויסן באגאזש, האט מען אים געמוזט היטן. זיי זיינען געווען שטארק אפגעבראכט צוליב דער אופירונג פון די צימעסמאנס, דעריקער פון דעם יינגערן, נועכן. העכער פון אלע-מען האט ער געגראגערט: „קלארע דיבורים! מע דארף מאכן די פלייטע פונדאנען. און וואס גיכער, איז בעסער. קיין לעבן וועט דא ניט זיין. און קיין גליק — איז שוין אפגערעדט!“

נאך אין דער לעצטער מינוט האט ער שארף א דריי געטאן דעם די-שעל. „קלארע דיבורים! אהין דארף מען פארן מיט געלט. אן געלט איז א מענטש דארטן ניט קיין מענטש. איך קאן אבער ניט פארקויפן מיין אליארניע. קיינער וויל זי ניט קויפן. איז מיט וואס זאל איך פארן מיט וואס? מיט ליידיקע הענט?“

איז ער טאקע ניט געפארן. און דער עלטערער ברודער, זיין שוטעף, איז שוין בעמיילע אויך ניט געפארן.

וואס נעענטער צו נאכט, אלץ שטילער איז געווארן דער טומל. צו-זאמען מיטן כוישעך איז געקומען די שטילקייט און דער אומעט. מענטשן זיינען ארומגעגאנגען, ווי שאטנס, איבערן פעראן, און שווינגדיק, נאך מיט די אויגן געפרעגט איינער דעם צווייטן: ווען וועט ער שוין קומען, דער צוג?

די מומע באסיע און די מומע רייזל זיינען געזעסן אף די קלומעקעס און שטילנקערהייט געשמועסט. לייבלעכע שוועסטער — און אזוי ניט ענדלעך איינע אף דער צווייטער. דאס פאנעם פון דער עלטערער שוועס-טער, פון רייזלעך, איז געווען צעאקערט מיט שווארצע קנייטשן, וואס האבן איצט אויסגעזען שווארצער, ווי געוויינלעך, איבער דער פינצטער-קייט און איבער דעם, וואס זיי זיינען ניט געווען פארפודערט מיט קאלך-שטויב, ווי שטענדיק, ווארעם רייזל האט גרינטלעך אויסגעוואשן און

אויסגעפארעט דאָס פּאַנעם, איידער זי האָט זיך געלאָזט אין דער ווייטער  
נעסיע. מיט אירע קנייטשן, מיט איר שטענדיקער פארדייגעטייט און  
טויבקייט איז זי געווען ענלעך אפן פעטער אייזיק. די מומע רייזל איז  
פארבליבן אן אלמאַנע, און די דינגעס פון פארנאַסע זיינען געפאלן אָף  
אירע שמאַלע פלייצעס.

די מומע באַסיע, ווידער, איז געווען א פולע, לויזע פרוי מיט א  
ברייט ווייס פאַנעם און מיט פוילע צעשטרייטע באוועגונגען. נאָך פאַניעס  
טויט איז באַסיעס צעשטרייטקייט געוואָרן נאָך גרעסער. זי האָט געקאַנט  
אופכאַפן זיך אינמיטן נאַכט, פארדעקן מיט א קאַלדרע די קושעטקע און  
שטאַמלען, ווי פון שלאָף:

— דעק זיך איין בעסער, פאַניעטשקע, די נעכט זיינען קאַלטע. קאַנסט  
זיך נאָך, כאַלילע, צוקילן...

די מומע רייזל פארקלאָגט זיך פאר איר ינגערער שוועסטער, קלאָגט  
זיך און זיפצט:

— דו פאַרסט כאַטש מיט א מאָן, מיט קינדער... און איך בין איינע  
אליין. איינזאַם, — זיפצט זי, — עלנט, — זיפצט זי נאָך טיפער, — מענדל  
איז אפן הייליקן אַרט. גרישע — אין ארמיי, און וועלוולען האָט זיך אינ-  
מיצקעדערניען פארוואַלט לערנען. האָט ער אריינגעלייגט דעם „קאַפיטאַל“  
אין טשעמאַדאַנדל און איז אוועקגעפאַרן...

— ס'אי נאָך גוט, וואָס ער האָט כאַטש גענומען מיט זיך א שטיקל  
קאַפיטאַל.

— ס'אי ניט דער קאַפיטאַל, וואָס דו מיינסט, באַסיע. פּונוואַנען קאָן  
ער זיך נעמען צו מיר, בא א בידנער אלמאַנע...

— וואָס הייסט, ניט דער? וואָסער דען?  
— ס'א בוך אזא. א גרויסער, א גראַבער. ער האָט פארנומען דאָס גאַנ-  
צע טשעמאַדאַנדל. נאָר א פאַרל גרעט און צוויי פאַר שקאַרפעטקעס אריינ-  
געשטופט...

איך פרוו א שמייכל טאָן. דער שמועס פון מיינע מומעס האָט מיך א  
ביסל ארויסגעפירט פון מיינ דערשלאָגענעם צושטאַנד.

איך קאָן ניט קומען צוריק ביז אהער. דאָס האַרץ טוט ווי און שרייט.  
וואָס ביסטו געבליבן שטיין, ווי א גוילעם? פארוואָס ביסטו ניט געלאָפן  
נאָך איר? פארוואָס האַסטו זי ניט דעריאָגט? ניט דעריאָגט, ניט געכאַפט  
זי מיט א פעסטער האַנט... פארוואָס ביסטו אליין אנטלאָפן?  
פארוואָס? פארוואָס?

וואָרעם איך האָב נאָך געהאַפט. אלץ געהאַפט...  
קוק איך זיך איין אין דער געדיכטער כאַשכעס, און די אויגן מיינע,  
א ביסל קורצזיכטיקע, זעען דאָס, וואָס זיי ווילן זען, און איך כאַפ זיך  
מיט די הענט פאר דער לופט און נעם ארום א פוסטקייט. הייב איך ווידער  
אן שפאַנען איבערן פּעראָן. פיבערדיק שפאַן איך, צעדרייט, קימאַט ווי  
בערל דער מעשווענער. איך האָב אים היינט געזען. ס'איז נאָך ניט אזוי  
הייס, און ער לויפט שוין ארום איבערן שאַסיי, גלייך ווי ער וואַלט עמעצן  
פאַרפאַלגט, אָדער עמעצער פאַרפאַלגט אים. לויפט און בעבעט באַדערביי  
מעשווענדיקע ווערטער: „איך גיי אין יאַם, איך גיי אין יאַם, און זע ניט



קיינעם, און זע ניט קיינעם, יא-מא-קר-טעו", און ווען ער רעדט ארויס  
אָדאָס וואָרט — יאמאקוטע, טרייסלט ער זיך און ציטערט, און צאפלט  
מיטן גאנצן קערפער.

בין איך קימאט צופרידן, ניין, ניט קימאט, איך בין בעפיררעש צו-  
פרידן, ווען איך דערהער פלוצעם דעם פעטערס קאַל, א סקריפענדיק, נאָר  
דאָך א מענטשלעך, א היימיש קאַל.

— סאָניע, זאָג אים, אז ער זאָל ניט ארומשפאצירן אזוי פראנק-און-  
פריי איבערן פּעראָן. זיי קאָנען אים דאָ אויך כאפן.

איך שטיי נעענטער צום פעטער אייזיק, ווי צו סאָניען. נאָר זיינע אָנ-  
וויזונגען גיט ער איבער דורך סאָניען, ווייל ער איז ברויגעז אף מיר און  
רעדט מיט מיר ניט. סאָניען פארגלוסט זיך א טומל טאָן, שרייט זי צו  
דער מומע באַסיע:

— מאמע, זאָג אים, אז ער זאָל ניט ארומשפאצירן אזוי פראנק-און-  
פריי איבערן פּעראָן, זיי קאָנען אים דאָ אויך כאפן.

די מומע באַסיע רופט מיך צו און כאזערט איבער פויל:

— נאָכעם, שפאציר ניט ארום אזוי פראנק-און-פריי איבערן פּעראָן.

זיי קאָנען דיך דאָ אויך כאפן.

שפרינג איך אראָפּ אף דער שטאַלענער קאַליע און נעם זיך ציילן די  
שפאלעס.

פלוצעם דערהער איך עפעס ווי א קינדעריש-אנציקטן אויסרוף. און  
דערזע אינדערווייטנס א שטיק כאשכעס-געדיכטעניש. איך דערקען מוין-  
שעלען. ער שטייט אף די שפאלעס און קוקט צו דער לעוואָנע. שמייכלט  
מילד, פארליבט, גלייך ווי ער וואָלט געזען אַדעם שיינענדיקן ווונדער  
דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן.

ווי קומט ער אהער? פנוואנען האָט ער זיך דאָ גענומען?

אלע זיינען געווען פארנומען מיט אייגענע דינגעס, מיט אייגענע  
יעסורים. קיינער האָט ניט אכטונג געגעבן אף אים. האָט ער, זעט אויס,  
דאָס אויסגענוצט. ארויסגעשארט זיך. אנטלאָפן פון די אָנגעכמורעטע מע-  
שונעדיקע מענטשן, וואָס האלטן אים פארשפארט. און דאָך, אין דעם  
ראכוועסדיקן רוים, האָט ער זיך געשטעלט פאָנעם-על-פאָנעם מיט דער  
לעוואָנע, געשטעלט זיך און פארגליווערט געוואָרן מיט א שמייכל אפן  
בלייכן געזיכט.

ס'האָט זיך דערהערט א רעדער-קלאפּעריי און דער אַטעם פון א צוג.

אַ! ענדלעך קומט ער אָן!

— מוישעלעז! — האָב איך אויסגעשרינגן. — לויף צו מיר! גיכער! דער

צוג גייט!

ס'האָט זיך דערטראָגן א שארפער צעצויגענער פּיף. א שאָד! ניט דער  
צוג, וואָס מע ווארט אף אים. וואָרעם דער פּיף האָט זיך דערהערט פון  
דער אנטקעגנדיקער זייט. באלד האָט ארויסגעטויכט, בייגנדיק זיך, ווי א  
שלאַנג, א מוירעדיק-גרויסע איין-אויגיקע כּייע, וואָס האָט זיך געטראָגן  
גלייך אף מוישעלעזן. א גרויל האָט מיך ארומגעכאפּט.

— מוין-שעלעז! — האָב איך א געשריי געטאָן. — אראָפּ פון די רעלסן!  
עפשער ווייסט ער ניט, וואָס איז אזוינס רעלסן? שריי איך ווידער:

— מויִש־לען אראָפּ פון וועג!

ער איז אָבער געשטאנען, ווי א פארקישעפטער, עפשער האָט ער ניט דערהערט מיינע געשרייען איבער דעם געקנאל פונעם צוג?  
כ'האָב זיך געלאָזט לויפן צו אים. ס'איז אָבער שוין געווען שפעט. די כײַע האָט זיך ארופגעוואָרפן אף אים, אים אומגעוואלגערט. איך אליין האָב קוים באוויזן אָפּשפרינגען פון די רעלסן.

## V. אהיים

1

דער צוג האָט זיך אָפּגעשטעלט, ניט דערפארנדיק ביז צו דער באַן--סטאנציע. פונעם לאַקאָמאָטיוו זיינען אראָפּגעשפרונגען דער מאשיניסט און נאָך א מענטש מיט א שוואַרץ פּאַנעם, וואָס איז באַדעקט מיט קוילן-שטויב. פון די וואַגאַנען זיינען ארויס מיליטערלייט און האָבן ארומגע-רינגלט דעם מאשיניסט.  
— וואָס איז געשען?

— עפעס א מענטש איז אַרונטערגעפאלן אונטער די רעדער.  
ווען נאָכעם איז צוגעלאָפּן, זיינען שוין ארום מוישעלעס צענעריקטן קערפער געשטאנען סאָלדאטן. א פארלוירענער, האָט נאָכעם אפילע קיין קלער ניט געטאָן, וואָס פארא סאָלדאטן— אונדזערע, ווי די באַבע זאָגט, צי פרעמדע.

פאַרזיכטיק און אינגעשפארט האָט ער זיך דורכגעשטופט צווישן די שאַרסטקע שינעלן, צו דער מיט אָבער האָט ער זיך ניט דערשלאָגן. עפעס א סאָלדאט מיט א בייזפארשלאָפּן פּאַנעם האָט זיך א קער געטאָן צו אים און זיך אויסגעזידלט.

ווי פון אונטער דער ערד איז אויסגעוואקסן עפעס א יונגער מילי-טערמאן.  
— וואָס איז געשען?— האָט ער הויך א געשריי געטאָן.— אנו, לאָזט דורך!

די סאָלדאטן האָבן געמאכט א וואַרע. „זעט אויס— א קאַמאַנדיר“,— האָט נאָכעם א טראכט געטאָן און אומדערווארט-האַזעדיק זיך געלאָזט גיין נאָך אים.

דער קאַמאַנדיר האָט זיך אָנגעבוּיגן איבערן טויטן קערפער און שטיל אַרויסגעשטאַמלט:

— שוין זשע מוישעלע? דאכט זיך, ענלעך...  
נאָכעם האָט א טראכט געטאָן קימאט דאָס זעלבע. „שוין זשע גרישען זייער ענלעך...“

— גרישען— האָט ער מיטאַמאַל אויסגערופן.  
דער מיליטערמאן האָט זיך שאַרף א קער געטאָן צו אים.

— ווער זייט איר?  
 דערנאך צוגעגעבן א קאפעלע ווארעמער:  
 — אז נאָכעמקע! נאָכעמקע דער מאלעך...  
 נאָכעם איז געווען גרייט ווארפן זיך אים אפן האלדז, גרישע וואסער-  
 בער האָט אים אָבער קאלט א פרעג געטאָן:  
 — פונוואנען קומסטו אהער?  
 — כ'בין געקומען צו פאָרן. איך, ס'הייסט, מיר זיינען געקומען...  
 — רייד קירצער. כ'האָב קיין צייט ניט.  
 נאָכעם האָט זיך צעבייזערט.  
 — הער נאָר, גרישע, וואָס מאכסטו פון זיך...  
 וואסערבער האָט אים איבערגעשלאָגן. שטיל און ביזו האָט ער דורכ-  
 געזיפט דורך די ציין:  
 — הער נאָר, מאלעכל. רוף מיך ניט גרישע. עס פאסט ניט. מיינע  
 רויטארמיער שטייען דאָך דערביי.  
 נאָכעם האָט אָפגעראפּאַרטירט, קורץ, הויך, לויטן מיליטער-סטאטוט:  
 — איך פּאָלג, כאווער קאָמאנדיר.  
 וואסערבער האָט ניט באמערקט צי ניט געוואָלט באמערקן נאָכעם  
 איראַניע.

— פּאָליאקן זיינען פאראן?  
 — מיר איז עס ניט באווסט!  
 — און אין קאָפּין?  
 — פאראן.  
 — א סאך?  
 — מיר איז עס ניט באווסט!  
 — דערוויסן זיך און ראפּאַרטירן דער טערמין — זעקס שאַ.  
 די לעצטע קאָמאנדע, אן אומגעוויינלעכע, אן אומדערווארטע, איז  
 נאָכעמען געפעלן געוואָרן. גרישע האָט זיך שטענדיק אויסגעטיילט מיט  
 זיין שטארקן און האַזעדיקן כאראקטער. ער קאָן א זאָג טאָן א גראַבקיט,  
 אפילע באליידיקן און — גאַרניט. ס'איז אים אלציינס, צי איר האָט אָף  
 אים א הארץ, צי ניט. „און איך בין ניט אזא“ — האָט נאָכעם פּאַרגעזעצט  
 קלערן וועגן דעם אין דער צייט, ווען ער האָט געדארפט קלערן וועגן  
 עפעס אנדערס.  
 טאקע זייער פּיין. וואָס וועט אָבער זיין מיט דער נעסיע? און וואָס  
 וועט זיין מיטן פעטער אייזיק, וועלכער האָט מיסטאמע שוין ארויסגע-  
 שיקט שליכים אין אלע עקן, קעדיי אָפּצווכן דעם „טייערן אויצער“,  
 נאָכעמקען. און וואָס וועט זיין מיט אורוג...  
 מיטאמאָל איז נאָכעמען געקומען אפן זינען, אז אורוגוויי איז ניט מער  
 ווי א כאַלעם. עפעס א כיטרע כאַלעם, ווו עס האווען ארום קליימערשט  
 אזעלכע, ווי פערעץ דער שווארצער, די מומע רייזל, דער פעטער אייזיק —  
 קאָמישע מענטשעלעך פון א פאנטאטישער וועלט, א וועלט, ווו עס  
 ווינט אליין יאמאקוטע, פאר וועלכן עס ציטערט בערל דער מעשוגענער...  
 גרישע, ווידער, האָט אלץ ניט קיין צייט. „ער האָט אפילע מיך ניט גע-  
 פרעגט, צי בין איך מאסקים, דערוויסן זיך און אפּראפּאַרטירן“.

דער צוג איז אוועק. מיר האָבן זיך געלאָזט נאָך אים. נאָך זיינע רוי-  
כיקע שפורן, גרישע וואסערבער און איך.  
ער האָט זיך שטארק געענדערט. גרישע. עלטער געוואָרן, מענערשער.  
נאָר זיינע גרויסע שווארצע באַלעכעס האָבן געפינקלט, ווי פּריער. יונגע,  
א קאפעלע בארימערשע אויגן.

— אצינד דערצייל וואָס און ווען, מעגעגע, אָבער קורץ און שארף.  
ניטאָ קיין צייט. דארפסט באלד גיין אין אויסשפּירונג.  
— כאווער קאָמאנדיר...

ער האָט א מאַך געטאָן מיט דער האנט.  
— איצטער קאָנסטו מיך רופן גרישע.  
— גרישע! איך דארף דיר אזויפיל דערציילן, אז כווייס ניט פון  
וואָס אַנצהייבן...  
— וואָס טוסטו דאָ?

— מיר פאָרן קיין אורוגוויי.  
— ארור-גוויי? וואָס איז דאָס?  
— ס'א שטעטל אין וואַלין, ווייסט דען ניט?  
— מאַך זיך ניט נאריש. כ'האָב דורכגעמארשירט מיט מינע שלאכט-  
לייט דורך גאנץ וואַלין און ניט געהערט וועגן קיין שטעטל אורוגביי.  
— ניט אורוגביי, נאָר אורוגוויי. ס'אזא מין לאנד. אין דאָרעם-אמע-  
ריקע.

— וואָס זשע דרייסטו מיר א ספּאָדעק! „א שטעטל אין וואַלין“!  
— אויב דו האָסט זיך דערדינט ביז צו א קאָמאנדיר, וואַלסטו גע-  
דארפט וויסן...

— אף קאפּאַרעס דארף איך אים, דיין אורוגוויי!  
— מיר פאָרן אָבער אהין.  
— וואָס הייסט „מיר“?  
— מיר אלע.  
— כ'האָב געמאכט א האפּסאַקע און צוגעגעבן:  
— און דיין מוטער אויך.  
אַ איצטער וועט ער מיך פארשיטן מיט פּראגעס! מיט צענדליקער  
פּראגעס!. נאָר ס'הייבט זיך אפּילע ניט אָן. ער האָט, עמעס, א פרעג גע-  
טאָן:

— מיין מאמע איז אויך דאָ?  
און ווען איך האָב אים געענטפערט „יא“, האָט ער אפּילע ניט פארגי-  
כערט די טריט. ער האָט גענומען זידלען מיר, און דורך מיר אויך זיין  
מוטער.

— איר זייט קליינשטעטלדיקע יאָלדן ווהין פאָרט איר ווהיין? צו  
דער וועלט-בורזשואזיע? וואָס האָט איר דאָרטן ניט געזען? עקספּלאטא-  
ציע? צאָרעס און שלעק? דזשונגלס?  
— זאָג דאָס דעם פעטער אייזיק.

— וואָס איזו מיינסט, כ'וועל אים ניט זאָגן? כ'וועל זיי אלעמען זאָגן,  
 די אָפּגעריסענע נאַראַנים!  
 ער האָט בייז א פינקל געטאָן אף מיר מיט זיינע באַלעכעס, גלייך ווי  
 איך וואָלט געווען דער הויפט-שולדיקער.  
 — כ'נייטיק זיך ניט אין דיינע מוסער-רייד. כ'ווייס דאָס אליין.  
 — איז אויב דו ווייסט יא, טאָ פארוואָס זשע...  
 — די אומשטענדן האָבן...  
 — וואָס פארא אומשטענדן?  
 — ס'איז א גאנצע געשיכטע. לאנג צו דערציילן.  
 — איז דערצייל קורץ און קלאָר.  
 פאר אים איז אלץ אף דער וועלט קורץ און קלאָר. פאר מיר זיינען  
 א סאך זאכן גאָר ניט קלאָר.  
 אָט האָט עפעס פלוצעם מיך א שטויס געטאָן גאָר אין אן אנדער זייט.  
 — כ'בין באגאנגען א גנייווע.  
 גרישע האָט זיך צעשמייכלט מיט זיינע ברייטע ליפן, און עס האָבן  
 זיך באוויזן צוויי שנירלעך וויס-בלישטשענדיקע ציין.  
 — דו?.. ס'קאָן ניט זיין.  
 — פארוואָס עפעס קאָן ניט זיין?  
 — דו ביסט אלעמאָל געווען, ווי א בארישניע. ניט אומזיסט רופט מען  
 דיר מאלעכל... וואָס זשע האָסטו צוגעגאנוועט?  
 — געלט.  
 — בא וועמען?  
 — באם פעטער אייזיק.  
 — נאָך וואָס?  
 — מע האָט עס געדארפט.  
 — אף וואָס האָסטו עס געדארפט?  
 — ניט איך. נאָר... ס'איז אָבער אלציינס א גנייווע.  
 גרישע האָט זיך צעלאכט. דער געלעכטער זיינער, א יונגער, א מונ-  
 טערער, האָט פאנאנדערגעטריבן די כאשכעס. איז מיר געוואָרן ליכטיקער,  
 פריידיקער פון די ווערטער, וואָס איך האָב פון אים דערהערט.  
 — אז כ'פארשטיי שוין. איז וואָס דארפסטו עפעס איבערלעבן? ס'איז  
 דאָך ניט קיין גנייווע. ס'הייסט עקס-פראַ-פרי-אציע, פארשטייסט? עקס-  
 פראַפריאציע פון עקספראַפריאטאָרס. און! וואָס פארא שווערע ווערטער.  
 קוים ארויסגערעדט.  
 שמועסנדיק מיט מיר, האָט ער בעשאסמיסע זאָרגעוודיק ארומגעקוקט  
 די אומגעגנט. כ'מיין, אז דאָס איז געווען פאר אים דער איקער, און גע-  
 פלאפלט האָט ער מיט מיר צוליב דעם, זעט אויס, אז עס זאָל אים ניט  
 זיין לאנגווייליק.  
 קעדיי איך זאָל ניט אויסזען אין זיינע אויגן ווי א „קלינישטעטלדיקער  
 יאָלד“, האָב איך געוואָלט דערציילן גרישען וועגן דעם טויט-אורטייל,  
 וואָס הענגט ביז אהער איבער מיין קאָפּ. איך האָב זיך אָבער מעיאשעו  
 געווען. אזעלכע מענטשן, ווי גרישע, זיינען ניט פיייק און זיי ווילן ניט  
 אריינדינגען אין עמעצנס נעשאַמע, קעדיי צו אָפּשאצן זיין אופירונג.

וואסערבער האָט אלץ געמאַסטן אַף זײַן ארשין. קאָן ער נאָך א קלער טאָן, אז איך באפוץ זיך, ווי ער אליין וואָלט זיך אין אזא מין פאל באפוצט. — און ווו איז וועלוול?

גענדלעך האָט ער זיך טאקע דערמאָנט וועגן זײַן לײבלעכן ברודער. — ער איז געפאָרן שטודירן.

גרישע האָט זיך גלייך גענומען מוסערן דעם ברודער.

— געפונען א צײַט אף שטודירן! אצינד דארפן אלע קעמפן. באשיצן

די ראטנמאכט. שטודירן וועט מען אוספײען שפעטער.

ווען מיר זײַנען געקומען אפן וואַקזאל, האָב איך גלייך צוגעפירט גרישען צו זײַן מוטער. ער האָט זי א קוש געגעבן און באלד ארויסגעריסן זיך פון אירע אַרעמס, אראָפגעצויגן ווויליונגעריש די עקן פון דער גימל-נאסטיאַרקע און געמאָלדן דעם אוילעם, אז באלד וועט זײַן א מיטינג. דער פעטער אייזיק האָט צעצויגן זײַנע גרויע ליפן, און דאָס האָט געזאָלט הייסן, אז ער שמייכלט. ניוניע אייזנבערג האָט באלד אָנגעהויבן שמאַרען מיט זײַן קראַנקער נאָז — טשיקאווע, מיט וואָס שמעקט ער, דער מיטינג? אפילע כאים כאוועס האָט אופגעהערט ארומלויפן איבערן פּעראָן. אלע האָבן ארומגערינגלט וואסערבערן. אפילע די קרישטולס. וואָס האָבן זיך געהאלטן באזונדער, האָבן זיך צוגערוקט נעענטער. און פּערעץ דער שווארצער, האָט, ווי זײַן שטייגער איז, א פּרעג געטאָן:

— זאָג מיר נאָר, גרישע, דו ביסט נאָך פארבליבן אזא כולגאָן, ווי

דו ביסט געווען?

פּערעצעס גוטברודערישער טאָן איז וואסערבערן בעפּיררעש ניט גע-פעלן געוואָרן.

— בירגער פּערעץ! כּוועל אייך געבן א וואָרט, און דערווייל שטערט

ניט.

פּערעץ האָט זיך ניט פארלוירן און געזאָגט:

— וואָס דארף איך דאָס האָבן דיין וואָרט? כּקאָן דאָס אייך אָפּטרעטן

מיטן גרעסטן קאָוועד.

זײַן רעדע האָט גרישע אָנגעהויבן מיט די זעלבע ווערטער, וואָס ער

האָט מיר געזאָגט:

— יאָלדן קליינשטעטלדיקע, וואָס איר זענט! ווהיין פּאַרט איר ווהיין?

צו דער וועלט-בורזשוואזיע? וואָס האָט איר דאָרטן ניט געזען? עקספּלואַ-

טאציע? צאָרעס און שלעק? דזשונגלס? מע דארף אייך מיימעסן פאר די

דאָזיקע פוילע שטיק דארף מען אייך...

ווייל דער זאָג „קליינשטעטלדיקע יאָלדן“ האָט געהאט א שייכעס צו

אלעמען, איז קיינער ניט ברויגעזו געוואָרן. אלע האָבן געקענט דעם מא-

זיק גרישען, געהאלטן אים פאר אן אייגענעם, איז פאר זיי זײַן אויסגע-

שריי „יאָלדן קליינשטעטלדיקע“ גאָר ניט געווען קיין באליידיקונג.

נאָר איין מענטש האָט דאָס ניט געקאָנט פארליידן — זעליק שליטען,

וואָס האָט, פארשטייט זיך, ווי אלע קאָפּינער, געהאט א צונאָמען „זעליק

דער כוילענויפּל“. ער האָט געהאט א דין בלייך פּאָנעם און א רויטע

באָרד.

— אויב מיר זײַנען קליינשטעטלדיקע יאָלדן, און דו ביסט געוואָרן

אזא גרויסער כאַכעם באלילע, איז זאָג מיר, כ'בעט דיר: דו ביסט אויך געקומען אָף צו מיימעסן אונדז, אז נה, וואָס שווייגסטו עפעס? זאָג זשען עפשער האָט מען אונדז ווייניק נאָך געמיימעסט, אז אשטייגער, דער קיי-סער, פעטלירער, דעניקיז? ביסטו הייסט עס, אצינד אויך געקומען מיי-מעסן אונדז? נה, איז נא דיר, מיימעס! שלאָג! האַרע! אויב דו וועסט נאָר געפינען א גאנץ אָרט!

און זעליק שלייען טוט א ריס אראָפּ פון זיך די קאפּאָטע, דאָס רעקל, דעם קאמוויל, פארהייבט דאָס העמד, קערט זיך אום מיטן רוקן צו ווא-סערבערן, און נעמט ווידער שרייען, ווי א באנומענער:

— שלאָג זשע, שמייס, קאדויטשע! נה, וואָס שטייסטו וואָס?  
מאכמעס דעם, וואָס זעליק האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, אויסלאָזנדיק די קויכעס צוזאמען מיט די געשרייען, האָט מען ניט געקענט זען ניט זיין ווייס פּאָנעם, ניט זיין רויטע באָרד, — נאָר דעם רוקן זיינעם, וואָס איז געווען באדעקט מיט סיניאקעס, מיט פרישע שפורן פון שאַמפּאָלן, דעריבער האָט זיך אויסגעוויזן, אז ניט זעליק, נאָר אליין דער רוקן שרייט פון ווייטעק, פון צאָרן, פון בושע.

וואָס וועט אצינד זאָגן דער כאווער זעלבסטזיכערער קאמאנדיר? — האָב איך א קלער געטאָן.

לויטן פאָך פון זיין האנט האָב איך פארשטאנען, אז גרישע קלייבט זיך פּאָרזעצן מיטן זעלבן מיינעלאָשן, בין איך צוגעגאנגען צו אים און איינגערוימט:

— זאָלסט וויסן, אז ער איז א כוילענויפל.

— איז וואָס? זאָל איך איבער דעם איבעריסן דעם מיטינג?

— רעד שטילער. ער קאָן נאָך דערהערן. ווייסטו וואָס, גרישע, גיב

מיר א וואָרט, וועל איך שוין יאקאָס עפעס זיך דערשלאָגן.

— וואליאי!

ס'איז געווען די ערשטע רעדע אין מיין לעבן. כ'בין געווען צערור-דערט און זיך געסטארעט ניט קוקן אין יענער זייט, ווו ס'האָבן קאלט-איראָניש געבלישטשעט דעם פעטערס פענסנע-גלעזלעך. כ'האָב אויך ניט געקאָנט קוקן אפן רוקן, וואָס איז געווען באדעקט מיט סיניאקעס. ווי נאָר כ' האָב א קוק געטאָן אָף דער צעקארדאשעטער פלייצע, זיינען מיר אָף דער צונג געקומען צאָרנדיקע ווערטער. אָבער קיין צאָרנדיקע ווערטער טויגן איצט ניט. זעליקס ליפן זיינען שוין אזוי אויך אין פינע. ראכמאָ-געס-ווערטער זיינען אָבער נאָך ערגער, ווי צאָרנדיקע. אין אזא האַרבער און גרויזאמער צייט זיינען די ווייכהארציקע מענטשן די סאמע ניט בא-שיצטע אָף דער וועלט.

איך האָב זיך, זעט אויס, אָנגעשטעקט מיט גרישעס כוצפע. „גיב מיר א וואָרט!“ אצינד שטיי איך און ווייס ניט, וואָס צו זאָגן, און אפילע, וויאזוי אָנהייבן: „בירגער“, צי „כאוויירים“, צי „ראבויסיי“, צי גאָר עפעס אנדערש. אלע וואָרטן, און איך קלער אלץ. נאָך א מינוט, און דער כא-מולעוואטער וואסערבער וועט אָפּנעמען בא מיר דאָס וואָרט, וועל איך האָבן א שיינ פּאָנעם.

האָב איך מיטאמאָל אויסגערופן:

— טייערע פאטערס און מוטערס! מיר האָבן דערלעבט ביז אזא פיני-  
ערלעכן טאָג, ווען מיט די אייגענע אויגן האָבן מיר דערזען אונזערע  
באפרייער, אונזערע זיגערישע רויטארמייער...  
וויינט אויס, אז ס'האָט זיך באקומען פאָמפען און פוסט. כ'האָב דאָס  
אויסגעלייענט אף פערעץ דעם שוואַרצנס פאָנעם, וואָס האָט באקומען א  
לייצאַנעסדיק-פארקרימטן אויסדרוק.  
האָב איך איבערגעריסן די פראזע אינדערמיט. און אָנגעהויבן בעבען,  
ווי א קינד.

— ...איך האָב א באַבע...  
פערעץ דער שוואַרצער האָט זיך שוין ניט געקאָנט איינהאלטן.  
— נו, און א זיידן? א זיידן האָסטו אויכעט?  
מיר איז שוין געווען אלציינס. האָב איך ארויסגעלאָזט פון די הענט  
די ליצעס. זאָל שוין זיין, ווי עס וועט זיין.

— ...איך האָב א באַבע. ווען איך בין אוועקגעפאָרן, האָט זי געהאלטן  
באם שטארבן. דאָקטער טויבעס אליין האָט זיך שוין אָפגעזאָגט פון איר.  
ער זאָגט, אז די מעדיצין איז אָנמעכטיק העלפן איר. איז אָט זאָג איך  
איין. איך בין גרייט זיך וועטן מיט וועמען איר ווילט און אף וואָס איר  
ווילט: אויב כ'וועל זיך אריינכאַפן אצינד צו דער באַבען און כ'וועל איר  
זאָגן די בסורע: „באַבעניו! אונזערע זינען געקומען!“ — וועט זי גלייך  
געזונט ווערן.

דערנאָך בין איך צוגעגאַנגען צו זעליקן, געהאַלפן אים אָנטאָן דאָס  
העמד און פאַרגעזעצט:

— פאַרבהאלט אייערע ווונדן, זעליק שלייען, אייערע בלאָטערן. עס  
זינען דאָך געקומען אונזערע רומפולע שלאכטלייט. קעדיי צו מאכן א  
סאָף מיט דעם.

דערנאָך האָב איך אָנגעטייט מיטן פינגער אף זיך.  
— אָט בין איך, נאָכעם עסרעג, כ'בין אלט זיבעצן יאָר. וואָס פאַר א  
טאַלעס האָט געוואַרט אף מיר? לערנען וואָלט איך זיך ניט געקאָנט.  
פאָרן אין דער גרויסער שטאָט ארבעטן — אויך ניט. וואָס זשע וואָלט פון  
מיר געוואָרן? נו, און איצטער? פון היינט אָן בין איך א מענטש! א גלייך-  
באַרעכטיקטער, א פרייער, א שטאַלצער. האָט זיך וועלוול וואסערבערן  
פאַרוואָלט שטודירן, איז ער געפאָרן. אויב איין, זעליק שלייען, וועט ניי-  
טיק זיין פאָרן אפילע קיין מאַסקווע היילן זיך צי אפילע לעבן דאָרטן און  
ארבעטן — ביטע, פאָרט, דער סעמאפאָר איז אָפן...

אָט דאָ האָט מיך איבערגעריסן דער פעטער אייזיק. גוט, וואָס ער האָט  
מיך איבערגעשלאָגן. וואָרעם, כ'האָב שוין מער ניט געהאַט וואָס צו זאָגן.  
כאָטש מע האָט זיך אצינד צוגעהערט צו מיר, און פערעץ דער שוואַרצער  
האָט אופגעהערט כ'וויזען, מאכן האווייעס.

אייזיק זלאטקיס האָט פאַרגעבן א פראגע און אליין געענטפערט זיך.  
— דו קענסט אונדז טאקע שווערן, אז עס וועט זיין פונקט אזוי, ווי  
דו האָסט אונדז אָנגעמאַלט שוואַרץ אף ווייס, ס'הייסט, בלוי אף ראָזעוועז...  
אויב יא, איז זייער פיין. איז פאָר איך נישט אין ערגעץ ניט. מיינסט,  
אוואדע, אז ס'איז מיר מעסוקן אָנגענעם פאַרלאָזן א היים. וואָס איז איינ-



געבאקן אין דער נעשאַמע, איינגעוואַרצלט מיט הונדערטער וואַרצלען, און נעמען אף דער עלטער וואַנדערן מיט קינד־און־קייט אין עפעס אן אויס־רייסעניש? ניין, קיינעם איז ניט ליב אזא וואַגלעניש, אזא שווערער וועג, און ווער ווייסט, צי מיר וועלן אים בייקומען.

גענוג דעם פעטער אייזיקס אויסגעשרייען הייבן אָן אַנוואַרפן א שרעק. מע טאָר דאָס ניט דערלאָזן. גרישע איז ערגעץ פאַרשווינדן געוואָרן. אים, זעט אויס, איז די קאַמעדיע גימעס געוואָרן. כּוץ דעם, האָט ער זיך שטאַרק געזילט. זיינע הילכיקע באַפעלן האָבן דערגרייכט אזש אהער, און מע האָט געזען, ווי די רויטאַרמיער שטעלן זיך האַסטיק אין א ריי. וווּ מען, הייסט עס, ווייניג־איז פאַרענדיקן. מע טאָר ניט דערלאָזן, אז דאָס לעצטע וואָרט זאָל זיין דעם פעטערס. האָב איך אים געפרעגט, אייזיק זלאַטקיסן:

— נו, און אורוגוויי האָט אייך, הייסט עס, ארויסגעגעבן א שריפטלע־כע גאַראַנטיע בלוי אף ראָזעוועז?..

כ'האַב ניט געוואַרט אף קיין ענטפער, און געזאָגט אים אזוי, ווי ס'וואַלט אים געזאָגט וואַסערבער. מיט אזעלכע איינגעגעסענע איז ניטאָ וואָס צערעמאַניען זיך.

— גוט. פאָרט אייך. מיר פאַרהאַלטן אייך ניט. אזעלכע, ווי איר, וועלן דאָ אונדז נאָר שטערן...!

זיי וועלן זיך פּלאַנטערן אונטער די פּיס. איך האָב אים דאָס ניט געזאָגט. עס וואַלט געווען צו גראַב, פאָרט א פעטער. כ'האַב אזוי נאָר א טראַכט געטאָן. אזעלכע, ווי אייזיק, זיינען דורכגעזאַפט מיט מאַרעשכּוירע און גיפט. זיי זיינען שוין ניט פייניק צו גלייבן ניט אין גאָט, ניט אין לייט. מיר ריידן אף פאַרשיידענע שפראַכן, כאַטש מיר טיינען זיך אויס אף איין לאַשן. מיט נעסטערענקאָן, אשטיי־גער, איז פאַרקערט. מיר ריידן אף איין שפראַך, כאַטש מיר ריידן אף פאַרשיידענע. עמעס, ער וואַרפט אַמאָל אריין א יידיש ווערטל אויך.

כ'האַב געוואַלט דאָס זאָגן דעם פעטער אייזיק און אנדערע. נאָר פּלור־צעם האָט זיך דערהערט א שאַרפער פּיף. צו דער סטאַנציע דערנעענ־טערט זיך דער לאַנגדערוואַרטער צוג.

— ענדלעך! — האָט אויסגערופן דער פעטער אייזיק. — גרייט זיך, גי־כער!

דער צוג איז געשטאַנען נאָר פינף מינוט. און פאַר די פינף מינוט האָבן זיך אַנטשיידט גויראַלעס פון מענטשן. מי לעכאים אומי לעמאָועס. איך שטיי באַנאַנד און שפיר נאָך די מענטשן. דער פעטער אייזיק מיט צוויי טשעמאַדאַנען אין ביידע הענט האָט זיך דער ערשטער א וואַרף גע־טאָן צום צוג. סאָניע אין דער באַגלייטונג פון לייבאַוויטשן האָט לייכט א שוועב געטאָן נאָכן טאַטן. די מומע באַסיע האָט זיך שווער געשלעפּט מיט א גרויסן קלומעק. זיי האָבן זיך אלע אזוי געזילט, אז זיי האָבן זיך אפּילע ניט געזעגנט מיט מיר. און עפשער ניט געוואַלט זיך געזעגענען. נאָר סאָ־ניע האָט מיר א מאַך געטאָן מיט דער האַנט פונעם טאַמבור. כ'מייך, אז אויך זי האָט דאָס געטאָן ניט אזוי צוליב מיר, ווי צוליב דעם שיינעם גרישע וואַסערבער, וואָס האָט אויסגעזען כּוואַטסקע אין דער מיליטערי־

שער אוניפארם. זי האָט אפּאָנעם באַמערקט, ווי ער האָט געכאַפּט אַף איר אַ קוק מיט זיַנע שוואַרצע באַלעכעס.

פּלוצעם האָט זי אויסגעשריגן:

— און וווּ איז מווישעלע?

די מומע באַסיע און דער פעטער אייזיק האָבן איבערגעכאַזערט אַף אַ קאַל:

— און וווּ איז מווישעלע?

סאַניע האָט צו מיר אַ געשריי געטאַן:

— גיב אַכטונג אַף מווישעלען!

פיר מענטשן — דער פעטער אייזיק, די מומע באַסיע, סאַניע און ליי- באַוויטש מיט זיַנען פאַרשווינדן געוואָרן אין דער טיף פּונעם וואַגאַן. דאָס איז איין גוירל.

אַרקאַשע יעזעריצקי, און באלד נאָך אים זיַן פּאַטער — אַרנאָלד אָסי- פּאַוויטש מיט זיַן פּרוי בערטע, זיַנען צוגעגאַנגען און געשטעלט זיך באַ- נאַנד מיט מיר. דאָס איז אַ צווייטער גוירל.

מיט אַ גרויסן שווערן קאַסטן אין איין האַנט און מיט אַ טשעמאַדאַן אין דער צווייטער, אַ פאַרשוויצטער, אַ פאַרסאַפּעטער, איז געלאָפּן צום וואַגאַן ניוניע אייזנבערג. ציפּע טראַכטערמאַן האָט אים אונטערגעטריבן. כאַימל האָט געפירט פאַר דער האַנט זיַן קליין ברודערל. אלע מאָל קוקט ער זיך אום צו מיר, כאַימל, ווי איינער זאָגט: „כיוואָלט גערן פאַרבליבן דאָ, ווען עס וואָלט געווען געווענדט אין מיר“.

זעליק שליינען האָט אָנגעטאַן דעם קאַמוזיל, דאָס רעקל, פאַרשפּיליעט אלע קנעפּלעך, פאַרטראַכט אַ קראַץ געטאַן זיך אין דער פּאַטיליצע, צוגע- גאַנגען און אוועקגעשטעלט זיך באַנאַנד מיט מיר.

כאַים כאַוועס האָט ווי אַ וויכער איבערגעיאָגט כאַימלען און איז אַרוף אַפּן וואַגאַן-טרעפּל. זיַן ווייב, די בייזע כאַווע, האָט אים דערלאַנגט איין פעקל נאָכן צווייטן, פאַרשעלטנדיק די גאַנצע וועלט און צום אלעם ערשטן איר טייערן מאַן, כאַימען.

פּערעץ דער שוואַרצער האָט אַ כאַפּ געטאַן זיַן קליין אלט טשעמאַ- דאַנדל, נאָר געבליבן שטיין ווי אַ פאַרגליווערטער. כּהאַב קיינמאַל גיט געזען באַ אים אזאַ ערנסט פּאַנעם. אַ ראַכמאַנעס אַף אים. אַ ראַכמאַנעס אַף קאַפּין. אָן אים וועט דאָס שטעטל ווערן, נעבעך, פאַריאַסעמט — גיט קיין וויצן, גיט קיין געלעכטער... וואָס טוט מען? האַב איך אים אַ רוף געטאַן. פּרעגט ער מיך: „עפעס אַרבעט וועט זיַן? ענטפּער איך אים: „געוויס. אָט גיך שוין וועט נעמען אַן עק מיט דער מילכאַמע. וועט מען זיך נעמען בויען, אופּשטעלן, און ווידער בויען... וועט אַרבעט קלעקן פאַר אלעמען“. לאַזט פּערעץ אַראָפּ דאָס טשעמאַדאַנדל אַפּן פּעראַן און בלייבט שטיין מיט מיר.

האַלטנדיק זיך מיט זיַן קליין גראַבטשינק הענטל פאַר דער פּאַרענ- טשע, קלעטערט אַף די טרעפּלעך ראַפּאַזל נאַומאַוויטש קרישטול, קלע- טערט און סאַפּעט, און פּאַרשקעט ווי אַ פּערד, באַ וועלכן די נאַזלעכער זיַנען פאַרשטאַפּט געוואָרן מיט פּאַלאַווע. נאָך אים גייט זיַן פּרוי, די גראַווע און בעקאוועדיקע קלאַרע מאַרקאוונע און זייערע אלע קינדער.

ווען איך האָב אָבער דערוען די מומע רייזל, ווי זי לאָזט זיך אומבאָר-  
שלאָסן גיין צום וואַגאַן און טרערן רינען אַראָפּ איבער אירע שוואַרצע  
קנייטשן, האָב איך פּאַשעט ניט געקאַנט גלייבן מײַנע אויגן.  
— מומע רייזל! — שרײַ איך. — וואָס טוט איר וואָס? אייער גרישע  
וועט דאָך...

— גרישע! וואָס פאַר אַ טאַלק פון מיין גרישען, מישטיינסגעזאַגט, —  
ענטפערט זי מיר מיט אַ וויינענדיק קאַל. — נאָך אזא לאַנגער צעשיידונג  
האַט ער מיך קוים אַ קוש געטאַן און באלד פאַרגעסן, אז כּלעב אַף דער  
וועלט...

בין איך געוואָרן שטאַרק אין קאַס אַף גרישען.  
— וואסערבער! — האָב איך אים אַ רוף געטאַן. — קום גיכער אהער!  
דיין מוטער וויל אוועקפאַרן.

— זי וועט אין ערגעץ ניט פאַרן, — ענטפערט ער מיר גאַנץ רויק, און  
גייט צו, שלעפט אַראָפּ די מוטער פונעם טרעפּל, נעמט זי ארום און זאָגט  
איר אַף ריין קאַפּין־לאָשן: — פּע, מאמע! וואָס מאַכסטו עפעס פּוילע שטיק!  
דערנאָך האָט ער אוועקגעשטעלט די מוטער באַנאַנד מיט מיר און גע-  
זאַגט:

— גיב אַכטונג אַף איר, מאַלעכל.  
איניינעם מיט די קרישטולס האָבן זיך האַסטיק אַ לאַז געטאַן צו די  
וואַגאַנען די וויינשטיינס, טאַלעסמאַנס, שאַמיסעס און אַנדערע שיינע באַ-  
לעבאַטעס. דער האָב איך זיי קיינמאַל ניט געזען.  
ווען זיך צוג האָט זיך שוין אַ ריר געטאַן פונעם אָרט, האָט כאַימל  
נאָך אלץ אומעטיק אַרויסגעקוקט פונעם טאַמבור. כ׳האַב אים אַ מאַך גע-  
טאַן מיט דער האַנט. האָט ער זיך מיטאַמאַל אַ בייג געטאַן צו מיר. כ׳בין  
פאַרגליווערט געוואָרן פון שרעק. אַטראַט פאַלט ער אַראָפּ, און פּלוצעם  
נעמט ער און טוט אַ שפרונג אַראָפּ פונעם צוג. ער איז אַנידערגעפאַלן.  
באלד אָבער האָט ער זיך אָפּגעהויבן, צוגעלאָפּן צו מיר אַ פאַרוויינט-  
שמייכלענדיקער און געזאַגט:  
— נאָכעמקע, כ׳האַב דיך ליב.

איך האָב זיך אַרוםגעקוקט. עס רינגלט מיך ארום אַ שטייפער מענטשן-  
רינג. דאָ זיינען געווען די מאַלקינס, די איווערמאַנס, די לוריעס, די  
קליינערס, די לייזערקס און אַנדערע. באַזונדערס האָב איך געהאַט נאַכעס,  
וואָס באַנאַנד מיט מיר שטייען די מעסוקן הויכע ברייטפלייציקע קאַוועלס,  
די ברידער לייבוש און פּיוויש בליומין. אַזעלכע הויכע, אַזעלכע ברייטע!  
און געקוקט האָבן זיי אַף מיר מיט עפעס אַ קינדערשן אָפּשיי. כ׳מיין,  
מאַכמעס דעם, וואָס איך האָב גענומען אַף זיך זייער פאַרברעכן. דאָס האָבן  
זיי דאָך די ערשטע אַ שליידער געטאַן שווערע שטיינער אפּן פּוילישן  
סאַלדאַט. און דערפאַר טאַקע האָבן זיי פאַרמאַכט די קוזניע און געוואָלט  
ראַטעווען זיך — אוועק קיין אַרוגוויי.

שוין לאַנג, ווי די פּויערישע וואַגנס זיינען זיך צעפאַרן. ס׳איז פאַר-  
בליבן נאָר איין ברייטשקע. אַלטער באלעגאַלע האָט געוואַרט אפּן קאַיאַריקן  
צוג, קעדיי אָפּצופירן די פאַסאַזשירן קיין קאַפּין. האָב איך אוועקגעזעצט  
אין דער ברייטשקע די מומע רייזל, זעליק שלייענען, איינעם און אלטיטשקן.

צוויי פרויען מיט קליינע קינדער און געהייסן אלטערן פאָרן. די איבער-  
ריקע האָבן זיך געלאָזט גיין צופוס.

פארן אוועקגיין האָב איך געפרעגט גרישען:

— וויפל ביקסן קאַנסטו אונדו אויסטיילן?

גרישע האָט פארכידעשט א קוק געטאָן אף מיר.

— וואָס דארפסטו זיין?

— מיר דארפן.

— איר קענט דען שיסן?

— אייניקע קענען, וועלן זיי אויסלערנען די אנדערע, וואָס קענען

ניט.

גרישע האָט מיט ביטל א מאך געטאָן מיט דער האנט.

— אונדזער ציל איז ניט קאַפּין. וואָס פאר א ווערט האָט פאר אונדזער

סטראטעגיע אָט דאָס פארדריפעט שטעטל? ס'איז פאר אונדו א בייזאך.

הער א מייסעו גרישע האלט שוין בא סטראטעגיע!

— איז וואָס דרייסטו מיר דעם קאַפּ מיט עפעס א ראזוועדקע!

גרישע האָט זיך צעשמייכלט, באוויזן זינע ווייסע ציין און געהייסן

ארויסגעבן אונדו ביקסן „פונעם רעזערוו“.

איז שוין, הייסט עס, גוט. דאָס, וואָס גרישע האלט אונדו פאר גאַרניט

מיט נישט, וועלן מיר נאָך זען. וואָס זינען ווערט בלויו לייבוש מיט

פיווישן דיראַ קאַפּינער, ניט נאָר זיי האָבן זיך אָפגעזאָגט אנטלויפן קיין

אורגוויי, זיי גייען אצינד מיט געווער אין די הענט באפרייען קאַפּין.

זייער אייגן שטעטל, אין וועלכן די אָועס זייערע האָבן געוויינט הונדער-

טער יאָרן...

3

מיר זינען געגאנגען אינפירען. איך, די בלוימינס און כאימל.

כאימל גייט מיר נאָך פוסטריט. איך האָב ניט דערווידערט. עפשער

וועט ער זיין נוצלעך. ער איז קליין און דאר, א יינגל, וואָס רופט ניט

ארויס בא קיינעם קיין כשאד.

מיר האָבן געשפאנט האסטיק, קעדיי קומען צו דער בריק ביז עס וועט

אַנהייבן טאָגן. שוין אָפגערעדט פון כאימלען, די בלוימינס זינען זיכער

געווען, אז איך האָב א פינקטלעכן פלאן, אניט וואָלט איך זיך אזוי ניט

געזיילט. איז זאָלן זיי זיין זיכער. אזוי איז בעסער פאר זיי. און פאר מיר

אויך. וואָרעם כ'האָב שוין אליין גענומען גלייבן, אז איך האָב א פעסטן

און דייטלעכן פלאן, וויאזוי צו דורכפירן א שלאכט-אויסשפירונג.

ווען מיר זינען ארוף אף דער בריק, האָט כאימל פארגעסן, אז מע

דארף דאָ גיין איינער הינטערן אנדערן, און איז שיר ניט אראָפגעפאלן.

כ'האָב באוויזן אַנכאפן אים פאר דער האנט. פיוויש איז צוגעלאָפן, א

כאפ געטאָן אים און איבערגעטראָגן איבער דער בריק, ליכט ווי א קינד.

— א בליץ האָט מיך פארבלענדט, — האָט זיך כאימל פארענטפערט.

און אָט איז שוין קאַפּין. ווען ניט די כמארעס, וואָס באדעקן א האלבן

הימל, וואָלט שוין געדארפט זיין ליכטיק. אדאנק די וואַלקנס און אדאנק מיין קורצזיכטיקייט זעט דאָס שטעטל אויס אַצינד א סאך און א סאך שענער, מיסעדיקער ווי אינדערעמעסן.

אינעם קאָפּ שוועבן און פלאטערן שורעס פון טרויער און פרייד. „זינען מיר ווייטער געשווומען מיט טרויער און פרייד אין די הערצער: טרויער גאָך טויטע, גאָך ליבע, און פרייד, וואָס אליין פונעם טויט זיך געראטעוועט...“ ווער זינען זיי, די טויטע? די, וואָס האָבן ארויסגעוואַנדערט קיין אורגוויי. ליבע טויטע. סאַניע, אשטייגער. און ווער זינען די לעבעדיקע?... מיר. מיר.

די קוזניע פון די בלוימינס שטייט ניט ווייט פון דער בריק. כ'האָב געהייסן ארזינגיין און געזאָגט די ברידער:

— מאכט אזוי, אז די ביקסן זאלן ווערן די גרייס ווי צאלע קארליק. אין עטלעכע מינוט ארום זינען די ביקסן פארוואנדלט געוואָרן אין אַברעזן, הינטער די ברעזענט-מאנטלען, וואָס די בלוימינס האָבן אָנגעטאָן, האָט מען די אַברעזן ניט געזען. מיין קעשענע האָט אראָפּגעצויגן א שווערער נאָגאָן. אלע מאָל טאָפּ איך אים אָן מיט דער האַנט. כ'האָב אים אויסגעבעטן באַ וואַסערבערן. ער איז פונדעסטוועגן א ווילער יונג, גרישע, ניט אָפּגעזאָגט. און ווען ניט ער, וואָלט איך אויך עפּשער פארוואנדלט געוואָרן אין א „ליבן טויטן“. איבעריקנס, מיין איך, אז כ'וואָלט ס'ווייסיג אראָפּגעשפרונגען אין דער לעצטער ווילע פונעם צוג, ווי כאַמל האָט עס געטאָן.

מיר האָבן זיך געלאָזט גיין דורך הינטערגעסלעך און פאַשעט דורך גערטענער. ווען עס האָט זיך באוויזן קארפּאָועצקיס שטוב, א גאַנץ באַלעבאטישע, אונטער אַ בלעכענעם דאָך, ארומגערינגלט פונפאַרנט מיט אַ שיינעם סאָך, האָב איך איינגערוימט כאַמלען:

— גיי, קלאַפּ אָן אין דער טיר. אויב מע וועט דיך ניט אריינלאָזן, טאָג אים אַף פּויליש, אז דער פּאַלקאָוויק האָט דיך געשיקט צו אים. לייבוש, א הויכער, ווי אויגמעלעך-האַבאַשן, האָט אריבערגעוואָרפן זיין לאַנגע האַנט איבערן פּלויט און ליכט אָפּגערוקט די פרענטע פון דער פּירטקע. מיר האָבן זיך שטיל דורכגעגאַנוועט אין הויף אריין. צוגעדריקט זיך אינדרייען צו דער וואַנט, און כאַמל האָט אומבאַשלאָסן אַ קלאַפּ געטאָן אין אַ פעסטער, מיט אייזן געקאָוועטער, טיר.

קיינער האָט זיך ניט אָפּגערופן. בין איך צוגעגאַנגען, א דונער געטאָן מיטן פּויסט אין דער טיר און טייך קעף צוריקגעוואָרפן זיך צו דער וואַנט.

— קטאָ טאַם פּוקאַז? — האָט זיך דערהערט פון יענער זייט טיר אַ ביזע שטימע.

כאַמל האָט קוים אויסגערעדט מיט זיין דין יינגלש קעלעכל. — נייעך פאַן אַדאַמקע. יא אַד פּולקאָוויקאַ? מיטאַמאָל איז כאַמל אָפּגעשפרונגען צוריק, לאַכנדיק, האָט ער שפּע-

1 ווער קלאפט עס? 2 זאל דער הער עפענען. איך קום פונעם פּאַלקאָוויק (פּויליש).

טער דערציילט, אז אים האָבן זייער אָנגעשראַקן א פאַר גוואלדאָוונע רויטע וואַנצעס, וואָס האָבן זיך באוויזן אין דער טיר-לאַך.

ווען קאַרגאָוועצקי האָט דערזען כאַימל'ס קינדערש פּענעמל, האָט ער זיך, זעט אויס, באַרויקט, און, קלינגענדיק מיט די שליסל, גענומען עפע-נען די טיר. כאַימל איז אַריינגעגאַנגען. און גלייך נאָך אים האָבן מיר זיך אַריינגעריסן אינדרײַען.

העפלעך האָב איך געזאָגט דעם איבערגעשראַקענעם קאַרפּאָוועצקי, באַ וועלכן די וואַנצעס האָבן איצטער אויסגעזען נאָך רויטער אַף דעם בלייך געוואַרענעם געזיכט:

— זײַט אזוי גוט און פירט אונדז אָפּ צום פּאַלקאָוויק. מיר דאַרפן דרינגנד זיך דורכשמועסן מיט אים. אָן אייך וועט מען אונדז צו אים ניט צולאָזן.

קאַרפּאָוועצקי איז געוואָרן מונטערער. צעבייזערט זיך אפּילע. — איר האָט דאָך געזאָגט, אז דער פּאַלקאָוויק האָט אייך געשיקט. און ביכלאל ווער זײַט איר? און וואָס פאַר א רעכט...

כ׳האָב אַריינגעשטעקט די האַנט אין קעשענע. ס׳הייסט, איך זוך עפעס א דאַקומענט, וואָס דאַרף באַשטעטיקן, אז איך בין איך. נאָר דאָס, וואָס איך שלעפּ אַרויס פון דער קעשענע, איז ניט קיין פאַפּירל. א נאַגאַן. קאַרפּאָוועצקי ווערט ווידער בלייך, די וואַנצעס ווערן רויטער, לאָזן זיך אַראָפּ. בעיין בריירע, טוט ער זיך אָן און פירט אונדז אין שטאַב אַריין, צום פּאַלקאָוויק.

באַם אַריינגאַנג איז געשטאַנען א סאָלדאַט.

— ווער גײַט? — האָט ער אויסגערופּן.

האַבן מיר זיך אָפּגעשטעלט. איך און כאַימל — פון איין זײַט, די בריי-דער בליזומן — פון דער צווייטער, און צווישן אונדז — קאַזימיר קאַרפּאָ-וועצקי. ער פילט אונדזער הייסן אַטעם און דראַענדיק צונויפגעפּרעסטע פּויסטן. זאָגט ער דעם וועכטער, אז ער פירט אונדז צום פּאַלקאָוויק מי-קויעך א זייער וויכטיקן און דרינגענדיקן איינען. קאַרפּאָוועצקי האָבן דאָ אלע געקענט. זײַנע גרויסע רויטע וואַנצעס האָבן זיך געוואַרפן אין די אויגן. פונדעסטוועגן דאַרף זײַן אלץ אזוי, ווי איינעם סטאַטוס שטייט. האָט דער סאָלדאַט אַרויסגערופּן דעם שעף פונעם קאַראָול, און יענער איז באלד אוועק צום פּאַלקאָוויק מיט א ראַפּאַרט. אין עטלעכע מינוט אַרום האָט ער זיך אומגעקערט און באַפוילן דעם וועכטער אונדז דורכלאָזן. דער פאַרשלאָפּענער פּאַלקאָוויק האָט אומצופּרידן געפּרעגט קאַרפּאָ-וועצקי:

— וואָס פאַר א דרינגענדיקן איינען האָט איר צו מיר?

און אונדז האָט ער דאָ באלד געפּרעגט:

— ווער זײַט איר?

האַב איך איבערגעכאַזערט דעם זעלבן קונץ. איך האָב אַרויסגעכאַפּט פון דער קעשענע די אייזערנע צייגעניש.

דער דאָזיקער פּאַלקאָוויק איז ניט געווען ענלעך אַף דעם אונטערגע-צויגענעם סלאוויצקי. עפּשער איבער דעם, וואָס ער איז נאָך געווען פאַרשלאָפּן, און אים האָט זיך מיסטאַמע אויסגעוויזן, אז אים כאַלעמט זיך

עפעס א בייזער כאלעם. זיין צעקנייטשט פאנעם האָט אויסגעזען אָנגע-  
בראקניעט און קימאט ניט געענדערט דעם טעמפן אויסזען. ער האָט זיך  
נאָר אראָפּגעלאָזט אפן עק בענקל, דער מונדיר האָט זיך אראָפּגעגליטשט  
פון איין אקסל, און ס'האָט זיך באוויזן דאָס העמד.

מיר האָבן איבערגעלאָזט פיננען מיטן פּאַלקאָוויק און קארפּאָווע-  
קי, און אליין האָבן מיר האסטיק איבערגעקוקט אלע צימערן פון דער  
גרויסער פריזישער שטוב, אנטוואָפנט נאָך עטלעכע פאַרשלאָפּענע אָפּי-  
צערן און צונויפגעטריבן זיי אין איין צימער. אלץ איז ביז אהער אָפּגע-  
גאנגען גלאט, אָן ראש, אָן טומל. איך האָב אליין ניט געגלייבט, אז עס  
קאָן אזוינס פּאַרקומען אזוי פּאַשעט און פּראָסט; אז פיר מענטשן זאָלן  
אין מעשעך פון צען מינוט פאַרכאַפן א גאַנצן שטאַב.

דערנאָך האָבן מיר זיך גענומען פאַרן קאַראול. די גרעסטע מאָראַקע  
האָבן מיר געהאַט מיט דעם זעלבן סאַלדאַט, וואָס איז געשטאַנען באַם  
אַריינגאַנג און וואָס האָט ניט געוואָלט אונדז דורכלאָזן. דאָס איז געווען,  
אַפּאַנעם, אן עכטער סאַלדאַפּאַן, מיט א סטאַטוט, מיט א דיסציפּלין און  
מיט א ברייטביינערדיק טריב פּאַנעם. ער האָט זיך געווערט, אויסגעשאָסן  
פון דער ביקס, האָבן מיר געמוזט אים בינדן. דער איינציקער שאָס האָט  
דורכגעהילכט אין דער קאַיאָריקער שטילקייט מעסוקן שאַרף און האָט  
אונדז פאַרשאַפט א סאַך דיגנעס.

4

מיין אפּגין געבוירענער פלאן איז געווען אזא: ערשטנס, אופהייבן  
אן אופשטאַנד צווישן אונדזערע קאָפינער און פאַרכאַפן דעם פּוילישן גאַר-  
ניזאַן. צווייטנס, שיקן א ראפּאַרט וואסערבערן, ער זאָל גלייך אָנגריפּן  
מיט זיין אָטריאַד און זיך פאַרפעסטיקן אין קאַפּין.

דעם ערשטן טייל פונעם פלאן האָבן איך אויסגעפילט, כ'האָב געשיקט  
כאַימלען צו דרילבערגן און וואָראַניאַקן, געבעטן זיי וואָס גיכער קומען  
מיט זייערע מענטשן און געבן צו וויסן אויך נעסטערענקאַס פאַרטיזאַנער.  
פון דעם צווייטן טייל האָבן איך זיך אָפּגעזאָגט. כ'ווייס אליין ניט פאַר-  
וואָס. עפשער איבער דעם... ס'האָט געדלובעט אין קאַפּ: מיר אליין דאַרפן  
אַפּשלאָגן קאַפּין באַם סוינע, מיט אונדזערע הענט. מיט אונדזער בלוט...  
דרילבערג און וואָראַניאַק האָבן אין גרויס אַיילעניש געבראַכט צו  
פירן מיט זיך פּערציק מענטשן. שטילערהייט און זייער גיך האָבן מיר  
זיך געלאָזט גיין צו די קאַזאַרמעס. א מין האלבער וויאַרסט פונעם פרי-  
צישן הויף. מיר האָבן זיך גענילט פאַרכאַפן די קאַזאַרמעס קאַלזמאַן די  
סאַלדאַטן שלאָפן נאָך.

— שטייט, ווארט צו אף אונדז, — האָבן איך שטיל געזאָגט, און צוזא-  
מען מיט דרילבערגן האָבן מיר זיך אונטערגעגאַנוועט נעענטער צו דער  
קאַזאַרמע. מיר האָבן דערהערט א ראש, א טומל. סאַלדאַטן האָבן זיך  
האַסטיק געשטעלט אין די רייען, באוואָפּנטע מיט ביקסן און באַגנעטן.  
זעט אויס, אז זיי האָבן זיך אפּגעכאַפט איבערן שאָס פונעם טראַציקן  
וועכטער.

— וואס טוט מען?

דריילבערג האָט זיך א קער געטאָן צו מיר מיט זיין בלוט־פלאמענדיג־קער באק.

— באפאלן! כ'מיון זיי האָבן ניט מער, ווי א האלבע מייע סאַלדאטן, און זיי זיינען פארשלאָפן.

וואַראַניאק איז צוגעלאָפן צו אונדז און שווינגנדיק אָנגעוויזן אפן שאַסיי. מיר האָבן דערזען פונדערווייטנס א געדיכטע קאַלאַנע, וואָס ציט זיך פונעם וואַלד צום שאַסיי.

ערשט דעמלט האָב איך געזאָגט וואַראַניאקן:

— מע דארף וואָס גיכער געבן צו וויסן וואסערבערן. דערביוועט ער—

געץ א פערד און בליצשנעל— קיין בעלענזשאנע.

וואַראַניאק האָט שווינגנדיק א שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ און איז גלייך נעלעם געוואָרן. און מיר האָבן זיך גלייך אומגעקערט אין פריצישן הויף.

די מענטשן האָבן מיר צעשטעלט באַס פארקן, ארום דעם הויף. צע־שטעלנדיק זיי, האָב איך אין געדאַנק זיי איבערגעציילט. אכט און דרייסיק.

צוויי האָבן שוין, הייסט עס, געמאַכט די פלייטע. ארנאָלד יעזעריצקי און בעניע לייווערוק. „צו אלדי רוכעס! וואָס דארפן מיר זיי, אָט די וויסטע

שטשורעס?..“ כ'בין דעריקער אופגעבראַכט געווען אָפּ בעניע לייווערוקן. א יאט— א גוואַר! ווער דארף קעמפן, אויב ניט ער? נעמט ער און טראַגט

זיך אָפּ! א פאַכדן, א ניוועזק!

— עפשער וואָלט איר געפרוּווט דורכשלייכן זיך אין שטעטל און

ברענגען נאָך מענטשן?

דריילבערג האָט זיך געקווענקלט. ניט געוואָלט מיך איבערלאָזן אליין,

נאָר ווען ס'האָבן זיך באוויזן די מאַרשירנדיקע פּוילישע סאַלדאטן, האָט ער מיך אפּגיך אַרומגענומען און ארויס פונעם הויף. איך האָב זיך טאַקע

א ביסל פאַרלוירן, א קלער געטאָן; וואָס וואָלט גרישע וואסערבער געטאָן אין אזעלכע אומשטענדן?

— פייער!— האָב איך א קאַמאַנדעווע געטאָן.

דער זאלפ פון צוויי צענדליק ביקסן האָט, זעט אויס, ניט שטאַרק איבעראַשט די פּאָליאַקן, כאַטש עטלעכע סאַלדאטן זיינען אַנידערגעפאלן.

פונדעסטוועגן האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט. פונפאַרנט איז געשטאַנען רויק און דרייטט א הויכער יונגער אָפיצער. עפשער דער זעלבער, וואָס איז

געקומען נאָך מייַן נעשאַמע און וועלכער איז אזוי געפעלן געוואָרן סאַניען. באלד האָבן מיר דערזען, ווי עס דערנענטערט זיך צו אונדז א זעל־

נער מיט א ווייס פענדל אין דער האַנט. ער האָט אונדז איבערגעגעבן דעם אָפיצערס אולטימאַטום: אָפּגעבן דאָס געווער און גיין אַהיים. קיינער וועט

ניט באַשטראַפּט ווערן, און אויב מיר וועלן ניט אָנעמען דעם אולטימאַטום, וועלן זיי אין א האַלבער שאַ ארום אונטערנעמען אן אטאַקע. דער,

וואָס וועט ניט דערהאַרעט ווערן אין שלאַכט, וועט געקעפט ווערן.

כ'האָב אים גאַרנישט ניט געענטפערט. ניט יא, ניט ניין, א האַלבע

שאַ איז זייער ווייניק צייט. א האַלבע שאַ איז זייער א סאַך צייט. מאלע־

וואָס עס קאָן געשען פאַר א האַלבער שאַ. עפשער וואסערבער. עפשער דריילבערג. עפשער נעסטערענקאַ... וועגן אָפּגעבן דאָס געווער האָט ניט



געקאנט גיין קיין רייד. מע דארף אָבער א פרוו טאָן אויסשפילן א ביסל צייט.

די בידנע דרייסיק מינוט זינען גיך דורכגעפלוגן, און איך האָב נאָך אלץ געקלערט...

איך האָב געהייסן ארויספירן דעם פּאַלקאָוניק און די איבעריקע גע- פאנגענע אָפיצערן און פאנאנדערשטעלן זיי אזוי, און די פּאַליאקן זאָלן זיי זען. דעמלט וועלן זיי די ערשטע ניט אָנהייבן שיסן.

דערנאָך האָב איך צוגערופן פּערעץ דעם שווארצן, דערלאנגט אים מיין נאָזטיכל אָנשטאַט א פענדל און געהייסן אים גיין איבערגעבן די פּאַליאקן, אז אויב זיי וועלן פרוו זיך דערנענטערן צו אונדז כאַטש אף איין טראָט, וועלן מיר גלייך דערשיסן די געפאנגענע אָפיצערן.

פּערעץ האָט זיך גיך אומגעקערט. ער איז געווען זייער בלייך. זינען הענט האָבן געציטערט, דאָס טיכעלע האָט זיך ארויסגעליטשט און אראָפּ- געפאלן אף דער ערד.

— נו?

— שלעכט. זיי זינען מאַלערעציכע.

אָבער פונעם אָרט האָבן די פּאַליאקן זיך פּאַרט ניט געריירט. אינגיכן האָט זיך אָפּגעטיילט פון זיי ניט קיין גרויסע גרופע זעלנער, וואָס האָט אַייליק זיך געלאָזט מאַרשירן צום שטעטל.

אין א מינוט צוואנציק ארום האָבן זיי זיך אומגעקערט. כ'האָב געקוקט און ניט געגלייבט מינע אויגן. די סאַלדאטן האָבן צוגעטריבן אהער א גרויסע גרופע איינוווינער, וואָס איז באשטאנען פון פרויען, קינדער און זקיינים. און טאקע באלד האָבן די פּאַליאקן איבערגעגעבן דורך זייער שאַליעך, אז די אלע איינוווינער זינען פארהאלטן אלס אַרעווינקעס. זיי וועלן אלע פארניכטעט ווערן, אויב עס וועט אראָפּפאלן כאַטש איין האָר פונעם פּאַלקאָוניקס קאָפּ צי פון אן אנדער אָפיצער.

איז ווידעראמאָל — וואָס טוט מען?

כ'האָב געקוקט אף די דערשראָקענע אַרעווינקעס. עס האָט זיך מיר אפילע געדוכט, אז כ'דערקען עמעצן פון זיי. עמעס, איך האָב זיך ניט געקאָנט שטארק פארלאָזן אף מיין ריע, נאָר אַט אַדי וווקסיקע פרוי מיט די רויטע האָר איז דאָך אוואדע יענטע, אלטער דעם באלעגאַלעס פרוי. ניט ווייט פון איר — א זאָקן מיט א ברייטער ווייסער באַרד. ס'איז אפּאָ- נעם מייער ייצכאַקס — גרישעס זיידע. די פרוי אינעם ווייסן קליידל, מיט א גרויסער ברוסט — איז גיסיע...

כ'האָב באפוילן אָפּפירן צוריק דעם פּאַלקאָוניק מיט די אָפיצערן. דעמלט האָבן די פּאַליאקן אָפּגעלאָזט די אַרעווינקעס, און גלייך נאָך דעם האָבן זיי זיך געלאָזט אין אטאקע.

פאטראָנעס האָבן מיר געהאט ווייניק, דעריבער האָב איך די קאָמאנדע „פייערו“ אָפּגעגעבן, ווען די פּאַליאקן זינען שוין געווען זייער נאָענט. זיי האָבן אונדז באשטן מיט קוילן. כ'האָב געזען, ווי מיכל קליינער איז אנידערגעפאלן, זיין היטל איז אראָפּגעפליגן פונעם קאָפּ און אוועקגע- קייקלט זיך איבערן שטויב. עס זינען אויך געפאלן ליאַניע איווערמאן און נאפטאַלע לוריע. בא די פּאַליאקן זינען אויך געפאלן עטלעכע סאַל-

דאטן. זיי זיינען אָבער געווען פיל מאל מער סון אונדז, און דאָס זיינען געווען עכטע סאָלדאטן. כ'האָב געשאָסן און געשאָסן, און געכידעשט זיך, ווען א סאָלדאט האָט פלוצעם געמאכט אן אומגעלומפערטע באוועגונג מיט די הענט און א פאל געטאָן.

— אלע צו מיר! — האָב איך אויסגערופן.

א גרופע פון צוועלף מענטשן האָט, שיסנדיק, אָנגעהויבן אָפטרעטן. כ'האָב געהאָפּט, אז מיר וועלן נאָך באווייזן פארבאריקאדירן זיך אין דער שטוב. פלוצעם האָב איך דערפילט א שטארקן קלאפ. עפעס האָט זיך אָנגעוואלגערט אף מיר...

5

ווען נאָכעם האָט אופגעעפנט די אויגן, האָט ער זיך געטראָפּן מיט נעסטערענקאָס בליק. פלאטאָן יאקאוולעוויטש איז געשטאנען אָנגעבויגן איבער אים. שמיכלענדיק, האָט ער געזאָגט אף א ריין קאָפינער יידיש: — די ביסט א יאט מיט ביינער! דוס אנדערע מול שטעלסטע אן דוס לייבן...

נאָכעם פינטלט מיט די אויגן, פארמאכט און עפנט זיי ווידער, באמיט זיך דערמאָנען עפעס. דערנאָך פרוווט ער אופהייבן דעם קאָפּ, ארומקוקן זיך, ווו ער איז. דער קאָפּ איז אָבער מעסוקן שווער און פאלט אנדער צוריק אף דער קישן. נעסטערענקאָ שמיכלט נאָך אלץ. מיט דער רעכטער האנט נעמט ער ארויס פון דער לינקער קעשענע א שפיגעלע (זיין לינקע האנט איז פארבאנדאזשירט) און טראָגט דאָס אונטער צו נאָכעמקעס אויגן. נאָכעם דערזעט אין שפיגעלע א פארבינטעוועטן קאָפּ, א גרויסן, א קאָ-מישן, ווי אין א ווייסן טירבאן.

— די ביסט טאקע א בוכער — א ברען! — לויבט אים נעסטערענקאָ און קוקט אף אים מיט ווארעמע אויגן.

אלע מאל עפנט זיך די טיר, און נאָכעם דערזעט א ניי טייער פאָנעם. וואָראַניאק... דרילבערג. לייבוש בלוימין. (און פשוטש?.. פשוטש איז אומגעקומען). עליע פישער. (און עזרע?.. עזרע איז אומגעקומען). און אָט איז זיסקע וויל, וואָס האָט זיך טאקע דערווארט און אָנטיילגענומען אין פארטרייבן די פאָליאקן.

נאָכעם קוקט זיך ווידער ארום. דער צימער איז א פרעמדער. זעט אויס, אז ער געפינט זיך נאָך אלץ אין דער שטוב פון דער אלטער פריצע. מיטאמאל דערהערט זיך א טופערי פון מארשירנדיקע סאָלדאטן. נאָ-כעם האָט זיך א כאפ געטאָן און אראָפגעלאָזט די פיס פונעם בעטל. נעס-טערענקאָ האָט אים פארהאלטן.

— וואָס טוסטו? דו דארפסט ליגן. פאָניאטנאָ?

נאָכעם טוט זיך אפגיך אָן.

— סטיווי וועל איך ניט קענען איינליגן... מיסטאמע איז דאָס גרישע וואסערבערס אָטריאד.

צווישן די פארשטויבטע רויטארמייער, וועלכע האָבן פארפולט דעם

הויף, האָט ער דערזען גרישען. נאָכעם איז צוגעלאָפֿן צו אים און, צו לייגנדיק די האנט צום פארבאנדאזשירטן קאָפּ, אָפּגראַפּאַרטירט אזוי, ווי לויט זײַן פּאַרשטעלונג, דארפֿן ראַפּאַרטירן עכטע מיליטער־לייט — קורץ און שאַרף:

— קאָפּן איז באַפּרייט פֿון די פּאַליאַקאָן וואַסערבערן איז אַפּאַנעם דער דאָזיקער ראַפּאַרט געפֿעלן געוואָרן. נאָך מער איז אים געפֿעלן דער ווייסער קאָפּ פֿון דעם מאַלעכל. ער האָט אים אָבער אַ זאָג געטאָן קאַלט און האַרב:

— צו אַ פּוסטן קאָפּ לייגט מען גיט צו קיין האַנט. און צוגעגעבן מיט דעם זעלבן נוסעך:

— באַפּרייט און ווייטער וואָס? איר האָט געדאַרפֿט פּאַרפּאַלגן דעם סוינע, אים צעגראַמירן.

אָף אזא פּעטשאַטעק האָט נאָכעם זיך גיט געריכט. ער האָט איצט שוין כאַראַטע געהאַט, וואָס ער האָט געשיקט צו וואַ סערבערן וואַראַניאַקאָן, דאָס, וואָס מע האָט געקאַנט אָפּטאָן, האָט מען גע־טאָן אָן אים, אָן זײַן הילף.

— מיר האָבן פּאַרכאַפּט דעם פּאַלקאַוויניק און אַכט אָפּיצערן, — האָט שטיל צוגעגעבן נאָכעם.

— אָט פאַר דעם — אַ גרויסן דאַנק אײַן — האָט וואַסערבער אַ דריק געטאָן נאָכעם האַנט און אַ שמיכל געטאָן.

איבער אָט דעם שמיכל איז דער האַרבער קאַמאַנדיר וואַסערבער וויי דער פּאַרוואַנדלט געוואָרן אין דעם אַלט־באַקאַנטן גרישע, אין אַ פּעסטן באַכערעץ מיט גרויסע שוואַרצע באַלעכעס, אין דעם העלד פֿון זײַן קינד־הייט, וועלכער האָט אליין שטענדיק געפּלאַקערט און געמאַכט פּלאַקערן אַנדערע, די, וואָס זײַנען געשטאַנען באַנאַנד מיט אים. און דאָס, וואָס ער איז געווען צופּיל אײַנגעגלייבט אין זיך, האָט זיך עס גענומען דערפֿון, וואָס ער האָט געהאַט צופּיל קויעך און געגלייבט, אַז אלץ קאָן מען אָפּ־טאָן.

נאָכעם האָט אים אָבער גאַרניט געזאָגט. ער האָט נאָר קאַלט געפּרעגט:

— כ'מעג גיין?

— גייט! — האָט אים אויך קאַלט געענטפּערט גרישע וואַסערבער.

ווידער דרייט זיך און מישט זיך באַ מיר אין קאָפּ. אויסטראַכטענישן, טרוימען און וואַרהייט. געגאַרטע כאַלוימעס און דאָס פּיסנע וואַכעדיקע לעבן.

דאָס מאָל איז נאָך ערגער. איר קענט מיר האַלטן פאַר עפּעס אַ פּוסטן באַרימער. פּאַרכאַפּט אַ גאַנצן שטאַב, געראַנגלט זיך מיט אַ גאַנצער ראַטע פּוילישע סאַלדאַטן, וואָדען!

איז הערט מיר אײַס, טייערע, — איך דאַרף גיט, אַז איר זאָלט מיר גלייבן, איך דאַרף, אַז אונדזערע קינדער און קינדס־קינדער, פּופּציק קור מענדיקע דויערעס זאָלן מיר גלייבן. דעמלט, אין אַ סאַך יאָרן אַרום, וועט עס ווערן אַ שיינע מײַסע, אַ לעגענדע, פֿון וועלכער מע וועט שעפֿן נאַכעס

און אפילע געוואגטקייט אויך. פארשטייט זיך, אז אן דעם דרייטן גרישע וואסערבערן וואָלטן מיר פארפאלן געוואָרן. ער איז געווען דער אונטער-זאָגער, דער אָנפירער פון די-אָ אלע אופטוען. ער האָט געגעבן געווער און מוט. און מיר, און מיר האָבן אָפגעגעבן אונדזערע נעשאַמעס. דערפאר גלייבן מיר הייליק, אז טאקע מיר האָבן באַפרייט אונדזער קאָפּין מיט אונדזערע אייגענע הענט.

6

צו דער באַבען וואָס גיכער צו מײַן באַבעניו ווען איך בין אוועקגעפאָרן, איז זי דאָך געווען זייער קראַנק. ווער ווייסט, וואָס ס׳האָט געטראָפּן פאר דער צייט. זי האָט נאָך געקאָנט, כאָ-לילע, שטארבן. און איך וועל אפילע ניט קענען דערפרייען זי מיט א גוטער בסורע, אז אונדזערע זינען געקומען. די ערשטע מאכשאַווע מינע איז געווען טאקע וועגן דעם. „איך האָב א באַבע. ווען איך בין אוועקגעפאָרן, האָט זי געהאלטן באַם שטארבן. דער דאָקטער טויבעס אליין האָט זיך שוין אָפגעזאָגט פון איר. איז אַט זאָג איך אייך, כ׳בין גרייט זיך וועטן מיט וועמען איר ווילט און אף וואָס איר ווילט: אויב כ׳וועל זיך אריינכאַפּן אצינד צו דער באַבען און כ׳וועל איר זאָגן: „באַבעניו, אונדזערע זינען געקומען!“— וועט זי גלייך געזונט ווערן“.

מאכמעס דעם טאקע האָב איך אזוי געפילט צו דער באַבען. כ׳האָב געוואָלט זי ראטעווען. כ׳האָב געוואָלט אויסשפילן דעם געוועט, אין וועלכן איך בין מיט קיינעם ניט געגאַנגען. כוץ עפשער מיט זיך אליין. ווען איך בין אריינגעלאָפּן, האָט מיך די שטוב באַגעגנט מיט א שטיל-שוויגעניש, מיט עפעס א פוסטקייט. גלייך ווי ניט דער פעטער אייזיק מיטן געזינד, נאָר דאָס לעבן אליין איז ערגעץ אוועק פונדאנען. איך בין אריינגעגאַנגען אין צימער, וווּ מיר האָבן ביידע געלעבט — די באַבע און איך. דאָרטן איז געווען די זעלבע שטילקייט און פארוויסט-קייט, ווי אין די אנדערע צימערן. אפן בעט איז אומבאוועגלעך געלעגן די באַבע. אירע אויגן זינען געווען פארמאכט.

איך האָב צעפראלט דאָס פענצטער, אז די פרישע לופט זאָל אריין. אז די ווילינגערישע לידער פון די רויטארמייער זאָלן זיך אריינריסן אהער און אָנפילן דעם צימער. און ערשט דעמלט האָב איך אויסגערופּן:

— באַבעניו! אונדזערע זינען געקומען!

די באַבע האָט אופגעפנט דאָס אויג.

ווען דאָס אויג איז געווען פארמאכט און זי איז געלעגן אומבאוועג-לעך, האָב איך זיך מעסוקן איבערגעשראַקן. ווי-ווייז אן עק! געשטאַרבן מײַן באַבעניו דערפאר האָב איך אזוי פאריזעשט אויסגעשריען: „באַבעניו! אונדזערע זינען געקומען!“.

כ׳האָב זי געוואָלט אָפּשריען פונעם טויט.

אַבער ווי נאָר זי האָט אופגעפנט איר אויג, האָט א כוואליע פון זי-

ניקער פרייך פארפלייצט מיין הארץ. באַבעניו, דו לעבסט? דו לעבסט?  
 נו רעד זשע ארויס כאָטש איין וואָרט...  
 — נאָכעמקע... האָסט זיך אומגעקערט?  
 — יאָ, באַבעניו.  
 — כ'האָב געוואָסט. כ'האָב געוואָסט, אז דו וועסט זיך... אומקערן... קום  
 אהער צו מיר, זעץ זיך אנדער אפן בעט...  
 די באַבע האָט אַ צי געטאָן מיט דער נאָז.  
 — עס שמעקט פון דיר מיט פולווער...  
 מיט פולווער! ס'איז דער בעסטער שוואַך, וואָס מיין באַבע האָט גע-  
 קאַנט צוטראַכטן.  
 מיטאמאָל האָט זי זיך דערשראָקן אונטערגעהויבן און אָנגעשפּאַרט זיך  
 אפן עלנבויגן.  
 — וואָס איז עפעס... מיט דיין קאַפּ?  
 — גאַרניט, באַבעניו. באַרוזיק זיך. אַ קלייניקייט. אַ דראַפּ.  
 — נאָכעמקע...  
 כ'האָב געזען, כ'האָב געפילט, אז די באַבע וויל מיר עפעס זאָגן, עפעס  
 וויכטיקס, שטאַרק וויכטיקס. זי האָט אָבער נעבעך ניט קיין קויער. די  
 פרייד, וואָס זי האָט מיך ווידער דערזען, מיך, וועמען זי האָט שוין גער-  
 האַט אויסגעמעקט פון איר לעבן צוזאַמען מיט דער גרויסער פאַמיליען-  
 פאַטאָגראַפיע, האָט אָפּגענומען באַ איר די לעצטע קויכעס. זי איז גער-  
 לעגן, ווי אַ פאַרכאַלעשטע, און נאָר איינצלע ווערטער האָבן אָפּגעהאַקט  
 געקאַפּט פון אירע פאַרגרױטע, פאַרקנייטשטע, פאַרבאַקענע ליפּן. האָב  
 איך זי געמוזט פאַרשטיין אזוי, אָן ווערטער.  
 — נאָכעמקע... וואָס איז מיט דיין קאַפּ?  
 — כ'האָב דיר שוין געזאָגט, באַבעניו. אַ קלייניקייט.  
 — ס'איז עמעס?  
 האָב איך זי פאַרזיכערט אזויווי קינדווייז:  
 — כ'זאָל אזוי לעבן.  
 דאָס וועט איר געפעלן, כ'בין זיכער.  
 — קינד מיינס... כ'האָב פאַר דיר עפעס גוטס.  
 — וואָס, באַבעניו?  
 זי האָט אפּאַנעם פאַרגעסן, וואָס זי האָט געזאָגט, און געפרעגט:  
 — נו, וויאזוי... זיי זיינען אוועקגעפאַרן? בעשאַלעם?  
 דאָס וויכטיקסטע האָב איך שוין דערציילט דער באַבען. אצינד ווייס  
 איך ניט, וויאזוי איך זאָל איר דערציילן וועגן מוישעלען?  
 איך בין זיך אָבער מעיאשעווען געווען — צוליב וואָס דאַרף איך איר  
 דערציילן וועגן דעם? פאַרוואָס זאָל איך איר פאַרסאַמען די לעצטע שאַען  
 פונעם לעבן?  
 — יאָ, בעשאַלעם. עמעס, דער צוג האָט אַ ביסל פאַרשפּעטיקט. נאָר  
 עס מאַכט ניט אויס. אלע זיינען אוועקגעפאַרן.  
 — דער פעטער... האָט זיך געזעגנט מיט דיר?  
 — וואָדען? מיר האָבן זיך איבערגעבעטן. מיר האָבן זיך געזעגנט ווי  
 עס דאַרף צו זיין, אַרומגענומען זיך און צעקושט.

— קינד מיינס... כ'האָב פאר דיר עפעס פריידיקס...  
 — האָסט מיר שוין געזאָגט, באַבעניו. אָבער וואָס?  
 — האָסט זיך, הייסט עס, איבערגעבעטן מיטן פעטער?  
 — פארשטייט זיך. כ'האָב דאָך דיר געזאָגט.  
 — זיי וועלן ניט קריוודען... מוישעלען... ווי מיינסטו?  
 ביזוואנען כ'טראכט צו אן ענטפער, פארמאכט די באַבע אירע אויגן.  
 הייב איך אָן שרייען מיט אלע קויכעס:  
 — באַבע! שטארב ניט!  
 זי איז געקומען צוריק.

— וואָס... האָסטו... געזאָגט?  
 — כ'האָב געזאָגט... כ'האָב געזאָגט — לעב! לעב! לעב! באַבעניו! אצינד  
 וועסטו שוין ענדלעך גליקלעך זיין. כ'וועל דיך פאָלגן. כ'וועל טאָן אַלץ,  
 וואָס וועסט זאָגן. כ'וועל דיר טראָגן א סאך וואסער פון דער קרענצע.  
 כ'וועל...

— וויין ניט, נאָכעמקע. מ'דארף ניט. כ'ווייס, אז ביסט א גוט קינד.  
 גיב א רוף... עפּלבוים... כ'ווייל זיך געזעגענען...

די באַבע האָט עפעס נאָך געשטאמלט. אפּאָנעם, פון יענער וועלט שוין.  
 וויאזוי קאָן איך רופן דעם עפּלבוים? ארויסרייסן אים מיט די וואַרצלען  
 און אריינטראָגן אין צימער אריין צו דער באַבעס בעט, זיי זאָלן זיך  
 געזעגענען און ביידע איניינעם שטארבן? כאַלילע, די באַבע האָט אזוינס  
 ניט געקאָנט מיינען...

— ווי מיינסטו... זיי וועלן ניט קריוודען מוישעלען... א טייער קינד  
 געווען. א קלוגס... כ'האָב נאָך דעמלט געהאט... געהאט ביידע אויגן, זאָגט  
 ער מיר מוישעלע... דו האָסט, מאמעניו, כיטרע אויגן. דו — עלטערסט זיך,  
 און זיי...

„און זיי — ניט.“ כ'האָב פארענדיקט דאָס, וואָס די באַבע האָט ניט  
 דערזאָגט.

ווידעראמאָל קריכט אין קאָפּ אריין — „דו עלטערסט זיך, און זיי —  
 ניט...“ עפעס ווי באַקאנטס. פונדאנען אָבער? פונדאנען ווייס איך דאָס?  
 פונדאנען געדענק איך דאָס? נו, באַבעניו, זאָג זשע מיר אונטער — פונד-  
 וואנען, האָט? ס'איז ווי איך וואָלט אריינגעפאלן אין א טיפער גרוב און  
 בעט די באַבע, זי זאָל מיר אויסשטרעקן א האנט און העלפן מיר ארויס-  
 קאראַבקען זיך... וואָס קלערסטו, מאלעכל? זי האָט דען קויעך, די באַבע,  
 וויאזוי קאָן זי דיך ארויסשלעפן פונעם טהאַם, וויאזוי?

די באַבע אָבער האָט מיד, ווייזט אויס, פארשטאנען. כאַטש כ'האָב איר  
 קיין וואָרט ניט געזאָגט.

— כ'האָב פארגעדענקט. ס'איז געווען פונקט דעמלט... דעמלט, ווען  
 ווערעטע...

מיטאמאָל איז אַלץ קלאַר געוואָרן. איר פארשטייט, איין וואָרט, איין-  
 און-איינציק וואָרט, און איך האָב דערזען אַלץ אזוי דייטלעך, גלייך ווי  
 עס וואָלט געשען נעכטן. און געטראָפן האָט עס מיט דרייצן יאָר צוריק.  
 דרייצן יאָר איז דאָס געלעגן אין זיקאַרן, א פארוואלגערטס, א פארי-

וואַרפּנס. און פּלוצעם האָב איך דערזען דאָס, וואָס איך האָב פּינלעך גע-  
גארט דערמאָנען זיך יאָרן און יאָרן...

...כ׳בין געלעגן אין וויגל. מיין מאמע, מיין שיינע מאמע האָט מיך  
געוויגט, און אלץ שטילער און שטילער געזונגען א וויגליד. איך האָב  
געזשמורעט די אויגן און געמאכט זיך שלאָפנדיק. איך שלאָף, מאמע, און  
לאָז מיך צורו.

האָט זיך די מאמע דערווייטערט פונעם וויגל אף די שפיץ פינגער,  
און איך האָב גלייך אופגעעפנט די אויגן, ברייט צעעפנט זיי, וואָרעם  
כ׳האָב מעסקן געוואָלט נאָך עפעס ציקאווע אנטדעקן פארן שלאָף.  
ס׳איז נאָך געווען פרי. קיינער, כּוץ מיר, האָט זיך נאָך ניט געלייגט  
שלאָפן. אפילע דער קליינער מוישעלע. פארוואָס זשע קומט עס מיר?  
מוישעלע איז דעמלט געזעסן אף די קני באַ דער באַבען, ס׳הייסט, באַ  
זיין מאמען. טראכט איך זיך: איינציאָ, שעמסט זיך ניט? אזא גרויסער  
באַכער, שוין נײַן יאָר אלט, און קריכט נאָך צו זיין מאמען אף די קני...  
מוישעלע, ווידער, קוקט זיין מאמען גלייך אין די אויגן און זאָגט:  
— דו האָסט, מאמעניו, כיטרע אויגן. — דו — עלטערסט זיך, און זיי —

ניט.

די באַבע האָט זייער ליב מוישעלען. עפשער אפילע מער, ווי מיין  
מוטער האָט מיך ליב. פאר זיין סייכל, זאָגט זי, האָט זי אים ליב, פאר  
זיין צוגעלאָזנקייט און דערפאר, וואָס ער איז דער מיזיניק. אזוי פלעגט  
די באַבע אליין זאָגן, כ׳געדענק דאָס דייטלעך.

זי האָט צוגעדריקט מוישעלען צו דער ברוסט, א טשמאָקע געטאָן אים  
אין בעקל, אראָפּגעלאָזט אים פון די קני און געזאָגט אים:

— נו גיי שוין, מוישעלע, שלאָפן.  
הייבט ער זיך אָן פעסטען.

— כ׳וועל נאָך א ביסל זיצן מיט דיר.

ענטפערט אים מיין באַבע, ס׳הייסט, זיין מאמע:

— נו, גוט, זיך נאָך א ביסל. (אָט זעט אירז און מיין מאמע האָט מיר  
דאָס ניט דערלויבט. פארוואָס?..) זאָלט אָבער זיצן שטילערהייט, וואָרעם  
נאָכעמקע איז שוין אנשלאָפן געוואָרן.

און איך, ווידער, הייב אפילע ניט אָן צו שלאָפן. מיניע אויגן זינען  
אָפן. איז וויאזוי קאָן מען אנשלאָפן ווערן מיט אָפענע אויגן?

דערנאָך אָבער בין איך, ווייזט אויס, טאקע אנשלאָפן געוואָרן. כ׳האָב  
אוועקגעשטעלט באנאנד מיין מאמען און מיין באַבען און, פארגלייכנדיק  
זיי, האָב איך זיך געבראַכן דעם קאָפּ, ווער פון זיי איז בעסער, די באַבע  
צי די מאמע? אזוי לאנג געקלערט, בין איך בין אנדרעמלט געוואָרן, און  
שוין אין שלאָף, ס׳הייסט, אין כאַלעם, האָב איך א טראכט געטאָן, אז  
כ׳וואָלט געדארפט אוועקשטעלן צוזאמען מיט זיי אויך דעם טאטן מיניעם.  
דערנאָך האָב איך זיך מעיאשעו געווען. כ׳זע דעם טאטן אזוי זעלטן, אז  
כ׳געדענק אפילע ניט פינקטלעך, וויאזוי ער זעט אויס. אמאל מיט א  
בערדל און אמאל אָן א בערדל. אייערנעכטן האָט ער זיך פלוצעם געיא-  
וועט מיט א באַרד. געקומען צו פאָרן פון עפעס א גרויסער שטאַט. כ׳האָב  
געהערט, ווי די באַבע האָט געבורטשעט: „ווי נאָר עס ווערט שלעכט,

קומט ער, דער טאכשיט מיינער, אהיים. אזוי קאָן מען זיך אף אים ניט דערווארטן...“ און דעם זעלבן טאָג, אפדערנאכט, איז ער שוין געווען אָן א באַרד. כ'ווייס ניט, ווו ער האָט זי אהינגעטאָן. האָב איך אים געוואָלט פרעגן...

און פלוצעם האָט מיך אופגעוועקט א טומל, א געשריי. כ'האָב אופגע-עפנט די אויגן און דערזען עפעס אזוינס, וואָס פון גרויס שרעק האָב איך זיי פארמאכט און דערנאָך ווידער געעפנט, ווייל איך האָב דערהערט דער באַבעס ווייגעשרייען.

— הער ווערעטע! כ'בעט בא אייך, דערבארעמט זיך אף אים... דער צימער איז געווען פול מיט מענטשן. האָרט בא דער וואנט איז געשטאנען מיין טאטע. ער איז געווען, נעבעך, אזוי בלייך, אז ס'איז מיר געווען א ראכמאַנעס צו קוקן אף אים. אנטקעגן אים איז געשטאנען א מענטש אזוי זיך, א נישקאַשעדיקער, מיט א גלאט, צופרידן פאַנעם, ער האָט אפילע צוגעשמייכלט, אין דער האנט האָט ער געהאלטן א רעוואָל-ווער (איך האָב אויך א רעוואָלווער, נאָר ס'איז ניט קיין עמעסער, ס'איז א שפילכל אזא). צווישן דעם דאָזיקן מענטשן און דעם טאטן איז גע-שטאנען אף די קני די באַבע, און אזוי געוויינט, אזוי געיאַמערט און גע-בעטן, אז בא מיר אליין זיינען די אויגן געוואָרן פול מיט טרערן, דערפאר האָב איך אלץ געזען, ווי דורך א נעפל. אָבער געהערט האָב איך גוט. ווי דעראמאָל און נאָכאמאָל:

— הער ווערעטע! כ'בעט אייך ווי א מוטער. הארגעט אים ניט. דער-בארעמט זיך אף אים...

כ'ווייס ניט, פארוואָס איז דער הער ווערעטע געווען אזוי פריילעך. די באַבע וויינט, באגיסט זיך מיט טרערן, און ער קוועלט. ווייזט אויס, אז ער איז שיקער. כ'ווייס שוין, וואָס איז אזוינס שיקער. ס'איז ווי אלטער דער באלעגאַלע. געבראכט דעם טאטן פון דער סטאנציע און פרעגט: „איר האָט עפּשער א ביסל מאַשקע?“ ענטפערט די באַבע: „מאַשקע? מאכטיי-סע. א פּינע קאלטע מאַשקע. נאָרוואָס פון דער קרענצע צעבראכט.“ אל-טער קוועלט, דראַעט איר מיט דער בייטש, ווי די באַבע מיר — מיטן פינ-גער, ווען כ'הייב אָן קונדייטעווען. ער זאָגט איר: „איר זייט צי איר מאכט זיך? וואסער האָב איך אָן אייך. כ'מיין אן עמעסע מאַשקע.“ זאָגט אים די באַבע: „וואָס דארפט איר מאַשקע וואָס? איר זייט שוין אזוי אויך שיקער ווי לאָט...“

איבער דעם, וואָס איך טראכט וועגן אלטער דעם באלעגאַלע, לאָז איך דורך, וואָס ווערעטע טיינעט צו דער באַבען. עפעס רעדט ער וועגן פאר-שאַלטענע בונטאַוושטשיקעס, זשידעס און וועגן דעם קייסער דעם פאַטער. ער לאכט שוין ניט אצינד. זיין פאַנעם איז אָנגעגאַסן מיט בלוט און רע-ציע. און די באַבע שטייט נאָך אלץ אף די קני. דער טאטע זאָגט איר: „הייב זיך אוף, מאמע! וואָס דערנידעריקסטו זיך? און פאר וועמען?..“ די באַבע, ווידער, בוקט זיך נאָך גידעריקער, און וויינט, און קלאַגט: „קינד מיינס... ביסט דאָך בא מיר, ווי דער שוואַרצאַפל...“

צעלאכט זיך ווערעטע און הייבט זיך אָן נאָכקרימען דער באַבען: — ווי א שוואַרצאַפל!.. ווי א שוואַרצאַפל!.. וואָס האַסטו זיך ציע-א-



מערט, אלטע זשידאָוקעז? אָט דאָס קענט איר. בונטעווען, קלאָגן און כיט־  
רעווען...

פּלוצעם ווערט ער אנשוויגן. און נאָכדעם גיט ער צו:

— גוט. אויב אזוי, איז דערווייז?

פון שרעק איז מיר געוואָרן פינצטער אין די אויגן. און דער געהער  
האַט זיך צעטיילט. איין אויער הערט ווערעטען, און דער צווייטער א  
באַבעמייסע. די באַבע פלעגט מיר דערציילן די דאָזיקע מיסע זייער  
זעלטן. נאָר דעמלט. ווען זי האָט מיך געוואָלט אַנשרעקן, קעדיי כּיזאַל  
אופהערן איבערקערן די שטוב. איין אויער הערט: „...גיב מיר דיין אויג,  
וועל איך דיר אָפּגעבן דיין יינגעלע...“ און דער צווייטער: „אויב אזוי,  
איז דערווייז?“ דער ערשטער הערט: „האַט זי אָנגעבויגן צו אים איר פּאָר־  
נעם, און ער האָט מיט צוויי קרומע פינגער ארויסגעריסן באַ איר דאָס  
לינקע אויג...“

און פּלוצעם דערזע איך אין דער באַבעס ציטערנדיקער האנט א נאָדל.  
פאמעלעך צילט זי זיך מיט דער נאָדל גלייך אין אויג אריין...

כּיהאַב פארמאכט די אויגן. כּיהאַב ניט געקענט קוקן. כּיהאַב זיי ווידער  
געפנט, ווען כּיהאַב דעהערט מוישעלעס הארצייסנדיקע אויסגעשרייען.  
צונויפדריקנדיק די פויסטלעך, האָט ער זיך א וואָרף געטאָן אָף ווערע־  
טען. דער קוילער האָט אים א טשמעל געטאָן מיטן רעוואָלווער איבערן  
קאָפּ מיט אזא קויער, אז מוישעלע איז א פארכאלעשטער אנדערגעפאלן  
אָף דער ערד...

7

איך זיך באַם בעט פון דער גויסעסדיקער באַבע און האלט א שוויגן־  
דיקן שמועס מיט שוויגנדיקע שאַטנס.

„וויאזוי זשע, טאטע, האָסטו דערלאָזט...“

„סיאיו געשען אויגנבליקלעך. כּיהאַב פּאָשעט ניט באוויזן...“

טו איך זיך א קער צו דער מוטערס שאַטן.

„וויאזוי זשע, מאמע... דו, דו האָסט זיך געדארפט שטעלן צווישן דעם

טאטן און ווערעטען, און ניט די באַבע...“

„כּיבין געווען שייך. די באַבע האָט מיך אוועקגעטריבן אין א ווינקל.

זי האָט מוירע געהאט, מע זאָל מיך ניט שענדן...“

מיט מוישעלעס שאַטן איז שווער זיך אויסטיינען. אן אַנזיניקער

שמייכל—דאָס איז זיין ענטפער אָף אלע מיינע פראגעס. אפילע דער

שאַטן זיינער שמייכלט אויך. מיט א שווארצן שמייכל.

פונדעסטוועגן פרעג איך אים:

„נו, און דו, מוישעלע, וואָס...“

„גאַרניט.“

„...וואָס האָסטו צוגעטראכט פאר דרייצן יאָר לעבן צוזאמען מיט די

שפינען?“

„גאַרניט. כּיהאַב דאָך אָנגעוויירן דעם סייכל.“

„פארוואס זשע האָסטו זיך געלאָזט אנטקעגן צוגי?“  
„ניט איך. דער צוג האָט זיך געלאָזט אף מיר.“  
„וואָס זשע ביסטו ניט אנטלאָסן?“

„כ'האָב זיך פארקוקט. ס'האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז ס'איז דער  
איין־אויגיקער קייסער — קישעפמאכער...“

קער איך זיך אום צו דער באַבען. זי איז אויך אצינד, ווי א שאַטן.  
„וויאזוי האָסטו געקאָנט זיך אנטשליסן אף אזעלעכס?“

„כ'האָב געמיינט, אז ער שפאסט. כ'האָב געהאַפט, אז ער וועט פאר-  
האלטן מיין האנט אין דער לעצטער ווילע...“  
„ווער — ער?“

„ווערעטע.“

„טאקע געווען, אף וועמען צו האָפן.“

„כ'האָב געמיינט... כ'מייך, אז יעדער מענטש מוז האָבן א שטיקל גאָט  
אין האַרצן...“

„פארוואָס זשע האָסטו אליין ניט פארהאלטן דיין אַנגעצילטע האנט?“  
די באַבע שווייגט. דערנאָך שטאַמלט זי עפעס. ס'איז אָבער ניט קיין  
ענטפער אף מיין פראגע. ס'איז עפעס אנדערש.

„נאָר יויסעפן האָב איך דאָך טאקע געראטעוועט. מע האָט אים ניט  
דערשאָסן...“

איצטער האלט איך זיך מיט דער באַבען אן אייצע.

„אויב כ'וועל באגעגענען פאוולאָ ווערעטען, דארף איך אים האַרגע-  
נען?“

„וואָס רעדסטו? וואָס האָט דאָ צו טאן פאוולאָ? ער קאן דען זיין  
פאראנטוואָרטלעך פאר זיין פאָטערס זינד? פאוולאָ איז א פינער באַכער...  
און ביכלאל איז ניט גוט צו פארטייען א סינע צו עמעצן. בעסער לערן  
זיך אויס מויכל זיין... ס'איז געזינטער...“

כ'האָב זיך אראַפגעלאָזט אף די קני. מיט די הענט אפן בעט. מיין  
ליבע באַבעניו! וויפל האָט זי איבערגעלעבט פאר איר בידנע לעבן! וויפל  
געפייניקט זיך. וואָס פאר א גרויסע מישפאָכע אויסגעכאָוועט. און איצ-  
טער זינען מיר פארבליבן צווייען. די באַבע און איך.

דערנאָך בין איך אופגעשפרונגען און גענומען געשווינד שפאנען  
איבערן צימער. כ'האָב געכאַפט א קוק אינעם פענצטער און א קלער גע-  
טאָן: נייך, ניט אינצווייען זינען מיר אצינד, נאָר אינדרייען. די באַבע,  
איך און דער עפלבוים. אָט קוקט ער אף מיר, דער דריטער בען־באָיס  
אונדזערער. כ'האָב זיך פלוצעם דערמאַנט וועגן אים, ווייל ערגעץ אין  
באוויסטזיין אין מיינעם האָבן זיך פארטייעט און געווארט אף א טיקן  
דער באַבעס ווערטער: „טו א רוף אים... עפלבוים... כ'ויל זיך מיט אים...  
געזעגענען...“

איך האָב ארויסגעטראָגן דעם זיידנס גרויסן פאָטעל און אוועקגעשטעלט  
אונטערן עפלבוים. דערנאָך האָב איך זיך אומגעקערט אין שטוב אריין,  
גענומען די באַבע אף די הענט צוזאַמען מיט דער קישן און דער קאַלדרע.  
ארויסגעטראָגן זי, אוועקגעזעצט אינעם פאָטעל, און איך אליין האָב זיך

צוגזעצט אף א גידעריק בענקעלע. איצטער זינען מיר אלע דריי געווען  
איניגעם: די באַבע, איך און דער עפּלבוים.

וואָס אָבער פאַר אַ בוים איז דאָס געווען?

אַ טשאַכלע ביימעלע, אלס, מיט אַן אויסגעקרימטן צעשפּאַלטענעם  
שטאַם. ערטערוויזן אזוי דין און אויסגעטאַטשעט, אַז עס וואָלט זיך איינ-  
געבראַכן, ווען ניט די פּילצאַליקע אונטערשפּאַרן, וואָס האָבן ווייניגט-איין  
עס אונטערגעהאַלטן... טוט אָבער אַ קוק אפּן בוים אין האַרבסט, זעט ער  
דעמלט אויס, ווי אַ טאַטע פּון אַ גוזמע קינדער. אַ קרוין, אַ פּרעכטיקע  
קרוין מיט ריפּע שעמעוודיק-פאַרויטלטע עפּל, אזאַ שעפע פּון עפּל, אַז  
כ'האַב זיך פּאַשעט געכידעשט, וויאזוי קאַן אזאַ נישטיק ביימעלע אויס-  
האַלטן אזויפיל זאַפטיקע פּייעס! די עפּל זינען ווייניק, געשמאַק. עס  
טרעפּן זיך ווערעמדיקע אויך. מיט אַ שווינדזוכט-רויטיקייט. אַף זייער  
פאַרקנייטשטער אויבערפּלאַך ווייזן זיך דעמלט אַרויס — כ'ווייס אליין ניט  
פאַרוואָס — שטריכן פּון באַקאַנטע פענעמער. אַט דער איז מוּישעלע. און  
דער איז דער בלינדער. און יענער — בערל דער צעדרייטער. און דאָס  
איז דער קריפּל מיט די געליימטע פּיס. און דער... און יענער... און דאָך  
זעט ער אויס ניט ווי אַ פּאַשעטער עפּלבוים, נאָר ווי עפעס אַ צייכן, אַ  
פאַרקערפּערונג, אַ וואָרע העלע פאַרקערפּערונג פּון אַ פאַרקלאַמערט. פאַר-  
אַקשנט, טאַמיד פּרוכטבאַר לעבן.

אַצינד, פּרילינג-צייט, זעט מען נישט ניט קיין רויטע פּייעס, ניט די  
נעבעכדיקע אונטערשפּאַרן. דער בוים איז ווייס. פּון דער קרוין ביז קי-  
מאַט צו דער סאַמע ערד. די זון באַווייזט זיך נאָך אלץ ניט. נאָר די כמאַ-  
רעס זינען זיך צעשווומען, און דער הימל איז געוואָרן איינפאַרביק גרוי.  
אַ לייכט ווינטל האָט געצערטלט צוויי טיפע זקיינים. דעם ווייסן עפּלבוים  
און די גראַווע באַבע. צו אירע טרוקענע פאַרבאַקענע ליפּן האָט זיך צו-  
געטוילעט אַ ציטערנדיק צווייגעלע. ווי אין אַ געזעגענונגס-קוש...

— נו, באַבעניו, ביסט איצט צופרידן?

די באַבע האָט גאַרנישט ניט געענטפּערט. זי איז געשטאַרבן.  
מיין באַבע זעט איצטער אויס שענער ווי באַם לעבן. זי שיינט מיט  
עפעס אַ באַזונדערער וויסער שיינקייט. די אויגן זינען פאַרמאַכט. אינעם  
בעט איז זי געלעגן אַ פאַרקנייטשטע, אַן איינגעשרומפּענע. אַצינד זיצט  
די באַבע אינעם פּאַטעל פּריי, ברייטלעך, ווי דער עפּלבוים איבער איר.  
דער קאַפּ בייגט זיך אַ ביסל אין אַ זייט. איין האַנט ליגט אפּן שויס. די  
צווייטע איז אַראָפּגעלאָזט. פּון צווישן די פינגער פּון דער אַראָפּגעלאָז-  
טער האַנט האָט זיך אַרויסגעגליטשט עפעס ווייס. כ'האַב געמיינט, אַז  
ס'איז אַ צווייגעלע צווייט, וואָס זי האָט צוגעדריקט מיט דער האַנט צו  
אירע ליפּן. ניין. ס'איז עפעס אַ פאַפּירל. כ'בייג זיך אַן און דערמאַן זיך:  
„קינד מיינס... כ'האַב פאַר דיר... עפעס פּריידיקס...“ אַט איז עס. מיין  
ליבאַרציקע באַבעניו. אַ בריוול פּון אַקסאַנען...

„נאָעמקען איך בין זיכער, אַז דו וועסט זיך אומקערן. אַניט וואָלט  
איך דיר ניט געשריבן. עס וואָלט דאָך ניט געהאַט קיין זין. זיי מויכל,  
אויב עס האָט זיך באַקומען ניט אזוי, ווי דו האָסט געוואָלט. איך פּאָר

אוועק. אזוי מוז מען. מיר וועלן זיך נאך זען. עס קאן זיין — אינגיכן.  
זיי געוואגט און געדולדיק. צום ווידערזען, מיין טייערער! אקסאנע.  
„די צוקונפט דינע מיר דאס הארץ רעגט אוף...“  
א ווארעמע כוואליע פון פרייד האט פארגאסן מיין הארץ. טאקע אַן-  
געשריבן. ניט פארגעסן. „צום ווידערזען, מיין טייערער!“

נאָכעמקעס אנטבלויזטע נעשאַמע האָט זיך באזונדערס שטיל געפרייט  
מיטן צושריפט — „די צוקונפט דינע מיר דאס הארץ רעגט אוף...“ יא.  
די צוקונפט... איז נעם זיך אן מיט מוט, נאָכעמקע. סע שטייען נאך פאַר  
שווערע און גרויזאמע ניסיוינעס. איז לעב ווירדיק. צוליב דעם אַבער  
דארפסטו טאַמיד זיין גרייט שטארבן ווירדיק...  
...



## אינהאלט

5	גרינע מאצייוועס, וואָס שווינגט איר? (ראַמאן־באלאדע)
135	פון יענעם ברעג, פון קאיאַריקן (דערציילונג)
185	נויקע, מיין דרייסטער, מיין אַרעמער ברודער (דער־ ציילונג)*
225	נאַכעמקע עסרעג (ראַמאן)

אלעקסאנדער ליזען

**נאָכעמקע עסרעג**

מ., „סאָוועטסקי פּיסאַטעל“, 1981, 392 זייטן  
ארויסלאָז-פלאַן פון 1981 י. נומ. 275

קינסטלער י. גירעל

רעדאַקטאָר מ. שולמאַן

קינסטלערישער רעדאַקטאָר י. ע. קאַפּוסטין

טעכנישער רעדאַקטאָר י. מינסקאָיאַ

קאַרעקטאָר ד. גראָזאַווסקע

אינפּאַרמאַציע-ביולעטען נומ. 2300

אַפּגעגעבן אין זאַץ 27.08.80. אונטערגעשריבן צום  
דרוק 21.01.81. פאַרמאַט  $84 \times 108^{1/32}$ . טיפּאָגראַפּיש  
פּאַפּיר נומ. 1. הויכדרוק. באדינגלעכע דרוקבויגן  
20.58. פּאַרלעגערישע דיסקאַנט-בויגן 24.46. טיראַזש  
1850 עקז. באשטעלונג נומ. 2485. פּרייז 1 רוב. 80 קאַפּ.  
פּאַרלאַג „סאָוועטסקי פּיסאַטעל“, 121069. מאַסקווע,  
וואַראַווסקי-גאַס, הויז נומ. 11. באלוינטע מיטן אַר-  
דען פון דער רויטער ארבעטס-פּאַן מאַסקווער טיפּאָ-  
גראַפּיע נומ. 7 „איסקרא רעוואַליוציאַ“ פון „סאַיוו-  
פּאַליגראַפּראַם“ פּונעם מעלכע-קאַמיטעט פון פּסטר  
איבער די איניאַנים פּונעם פּאַרלאַג-וועזן, פּאַליגראַ-  
פּיע און בוך-האַנדל. 121019, מאַסקווע, אַקסאַקאָוו-  
געסל, הויז נומ. 13

*Александр Михайлович  
Лизен (Лизенберг)*

**НОХЕМКЕ ЭСРЕГ**

*(на еврейском языке)*

М., «Советский писатель», 1981, 392 стр.  
План выпуска 1980 г. № 275

Художник И. М. Гирель  
Редактор М. Я. Шульман  
Худож. редактор Е. Ф. Капустин  
Техн. редактор И. М. Минская  
Корректор Д. С. Грозовская

ИБ № 2300

Сдано в набор 27.08.80. Подписано к печати 21.01.81. Формат 84×108<sup>1</sup>/<sub>32</sub>. Бумага тип. № 1. Высокая печать. Усл. печ. л. 20,58. Уч.-изд. л. 24,46. Тираж 1850 экз. Заказ № 2485. Цена 1 р. 80 к. Издательство «Советский писатель», 121069, Москва, ул. Воровского, 11. Ордена Трудового Красного Знамени Московская типография № 7 «Искра революции» «Союзполиграфпрома» Государственного Комитета СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, Москва, 121019, пер. Аксакова, 13.

